SIGURD RISTING

AV HVALFANGSTENS
HISTORIE

Glass _____

Book _____

SMITHSONIAN DEPOSIT

In Memory of
Remington Kellogg

1892

1969

Mammalogist
Paleontologist

AV HVALFANGSTENS HISTORIE

381
R59
Keb.

Case shelf

PUBLIKATION NR. 2 FRA KOMMANDØR CHR. CHRISTENSENS
HVALFANGSTMUSEUM I SANDEFJORD

AV HVALFANGSTENS HISTORIE

VED

SIGURD RISTING

SKOLEBESTYRER

OG SEKRETÆR I DEN NORSKE HVALFANGERFORENING

MED PORTRÆTTER, ILLUSTRATIONER
OG KARTER

J. W. CAPPELENS FORLAG

KRISTIANIA 1922

J. PETLITZ BOKTRYKKERI, KRISTIANIA.

*Kommandør Chr. Christensen,
starteren av den norske hvalfangst
i Sydhavet,
i ærbødighet tilegnet.*

Hvalfangstmuseet — bygget 1917 og den 23de mai samme aar overlevet Sandefjords kommune som gave fra konsul Lars Christensen.

Forord.

Det som lægges frem i denne bok er resultatet av ca. 20 aars arbeide med at samle statistik og forskjellige andre opplysninger om hvalfangsten.

Under dette arbeide er jeg i aarenes løp kommet i forbindelse med de fleste av bedriftens ledende mænd, baade fangstbestyrere og disponenter. De har alle møtt mig med velvilje og støttet mig i mit arbeide ved at gi mig de opplysninger jeg søkte. Det er umulig her at nævne dem alle, men jeg ber dem herved motta min erkjendtligste tak for den hjælp de har ydet.

En særskilt tak skylder jeg hvalfangstbestyrerne M. A. Ingebrigtsen, Ingv. Bryde, Alex. Lange, Chr. Castberg jr., Thoralf Sørle, H. Henriksen og Fridthj. Siegwarth — samt avdøde Hans Ellefsen og Peder Michelsen.

Fra disse mænd har jeg i en aarrække faat en mængde opplysninger om forskjellige forhold vedrørende den praktiske bedrift, og flere av dem har for enkelte partier av boken skaffet mig det meste av det materiale jeg trængte.

Kontorchef Torger Moe har ogsaa paa mange maater ydet mig værdifuld støtte.

Likeledes bringer jeg min belste tak til de mange som har stillet fotografier fra de forskjellige fangstfelter til min disposition. Et par billeder fra Japan har jeg hentet fra Andrews bok: «Whale Hunting».

Direktør O. Wegger og verkseier K. Ludv. Henriksen bringer jeg en særlig tak for alle opplysninger vedrørende stationers og ekspeditioners utstyr og utrustning.

Boken er utgit som «publikation nr. 2 fra kommandør Chr. Christensens hvalfangstmuseum i Sandefjord», og den er bekostet av en række hvalfangst-selskaper i Sandefjord — samt av Framnes mek. Verksted.

Det var mine kolleger i ovennævnte museums styre, som fik mig til at utgi boken, og det er dem som har hat vanskeligheten med at skaffe de nødvendige pengemidler tilveie.

Disse mænd, konsul Lars Christensen, konsul Johan Rasmussen, skibsreder Alex. Lange og direktør O. Wegger bedes derfor motta min hjerteligste tak.

Boken gjør ingen fordring paa nogetsomhelst videnskabelig tilsnit. Jeg har kun medtat en kort oversigt over den gamle hvalfangst, hvorom der tidligere er skrevet saa meget.

Min bok bedes mottat som et forsøk paa at fremstille denne for vort land saa fremtrædende bedrift historisk — og meddele de resultater som er naadd.

Trollhaug pr. Sandefjord mars 1922.

Sigurd Riising

Indhold.

<i>Hvalene</i>	Side
I. Blaaivalen	3
II. Finhvalen	11
III. Seihvalen	19
IV. Knolhvalen	27
V. Nordkaperhvalen	39
VI. Graahvalen	53
VII. Spermacethvalen	58
VIII. Bottlenosen	64
<i>Den gamle hvalfangst</i>	71
<i>Den gamle hvalfangst ved Norges kyster</i>	96
<i>Den moderne hvalfangst</i>	105
I. Finmarken	107
II. Island	168
III. Færøerne	194
IV. Shetland, Hebriderne og Irland	217
V. Spitsbergen	242
VI. New-Foundland	267
VII. Østasien	276
VIII. Statens hvalfangst	285
<i>Sydover</i>	303
Syd-Georgia. Kapt. C. A. Larsen	313
«Admiralen»s tur til Syd-Shetland	319
Videre udvikling	322
Skib og mandskap	331
Utrustning. Fangstbaater	338
Ny kanonmodel	346
Nye felter	347
<i>Sydfeltene:</i>	
Videre udvikling	356
Sæsongen 1909—1910	365
Sæsongen 1910—1911	372
Sæsongen 1911—1912	383
Sæsongen 1912—1913	397

	Side
Sæsongen 1913—1914	408
Sæsongen 1914—1915	420
Sæsongen 1915—1916	427
Sæsongen 1916—1917	437
Sæsongen 1917—1918	444
Sæsongen 1918—1919	449
Sæsongen 1919—1920	456
<i>Ved Afrikas kyster</i>	470
Den store fangsttid	476
Fangstvirksomheten kulminerer	497
Afrikasæsongen 1914	510
Afrikasæsongen 1915	516
Afrikasæsongen 1916	519
1917—1920	521
<i>Hvalfangsten ved Australien</i>	527
<i>Hvalfangsten ved det amerikanske fastlands Stillehavskyst</i>	558
Chilekysten	558
Nordamerikas vestkyst	570
Meksiko	581
<i>Hvalfangst ved Brasilien</i>	584
<i>Bottlenosefangsten</i>	589
<i>Diverse tabeller</i>	601

Fortegnelse over illustrationer og portrætter.

	Side
Blaahvalen	7
Finhvalen	14
Seihvalen	22
Knølhvalen	30
Nordkaperen	41
Graahvalen	54 og 55
Spermacethvalen	60
Bottlenosen	66
Grønlandshvalen	76
Hvalfangst ved Spitsbergen i gamle dage	84
Amerikansk hvalfanger	87
Hvalfangstfartøi fra New-Bedford	89
Spermacethvalfangst	90
Amerikansk hvalfangst (spermacethval)	91
Amerikansk rethvalfangst	92
Rethvalfangst. Spæk tages ombord	93
Spermacethvalfangst ved New-Zealand	95
Svend Foyn	104
Harpuner fra kanon (Tønsberg museum)	109

	Side
Harpunkanon 1865	112
Granatkanon, riflet	113
Kanon fra 1870	114
Hvalbaat «Svend Foyn» paa havnen i Hammerfest	116
Conrad Evensen	117
Marcus Bull	118
Harpuner fra Tønsberg museum	119
Rødaaten (<i>Calumus finmarchicus</i>)	120
Kril (forstørret)	121
Smaakrebs fra planktonet (<i>Parathemisto obilivia</i>)	121
Pelagisk ræke (<i>Hymenodora glacialis</i>)	122
Hvalaaten (<i>Clio borealis</i>)	122
Andr. Ellefsen	128
Flænsespade, lanse, smaa harpuner	129
Granater av forskjellige former	130
Hval trukket op til stranden til flænsning	136
Hvalbaat med hval. Finmarken	139
Hvalstation i Maffjord paa Ingo	145
M. A. Ingebrigtsen	148
Jarfjord station i Finmarken	150
Hval hives op	152
Hval paa flænseplanen (rygsiden)	154
Hval paa flænseplanen (buksiden)	156
Avflænset hode med barder	160
Thomas Amlie	169
Hans Ellefsen	171
Lauritz Berg	172
Hvalstation i Mjoafjord	178
«Hekla» hvalstation	179
Hans Ellefsens fangststation i Mjoafjord	182
Hvalbaater paa slip i Mjoafjord	186
Albert Grøn	195
Gruppe av hvalskyttere: Toralf Sørle, Peder Michelsen, Th. Andersen, Søren Sørensen, Bernt Sørensen	200
Truffet («Fast fisk»)	206
Hval hives ind	210
Chr. Castberg jr.	218
Henr. Henriksen	219
Hvalkjøt paa flænseplan (Olna, Shetland)	222
Barder og spæk paa flænseplanen (Olna, Shetland)	227
Elevator ved kjøtkokeri paa Olna st.	231
Under flænsning (rygspæk fjernes)	232
Under flænsning (bukspæk fjernes)	235
M. A. Ingebrigtsen paa post ved Bjørneøen	244
D/S «Telegraf» som kokeri ved Spitsbergen 1903	246

	Side
Blaahval (opblaast av indre forbrænding)	247
Oppumpet hval med flag	252
Ingvald Bryde	254
Hvalbaat i isen ved Spitsbergen	260
Fugleliv mellem isen ved Spitsbergen	264
Aquaforte, New Foundland	269
Før skuddet. Henrik Ellefsen ved kanonen	273
Hvalstation i Japan	278
Hvalkjøt færdig til at sendes paa marked	279
Flænsning av hval i Japan	280
Kommandør Chr. Christensen	304
Kapt. C. A. Larsen	314
«Grytviken», Syd-Georgia	316
«Cia. Arg. de Pesca»s station i «Grytviken»	317
Alex. Lange	320
Sjøelefanter mellem «tussak»-græs. Syd-Georgia	325
P. Bogen	327
O. Wegger	332
Elevator ombord i flytende kokeri	333
Flænsning av hval ved flytende kokeri	334
Spæk hives ombord i «Svend Foyn»	335
Hvalbaater paa vei til Syd-Shetland	337
Bernt Sørensen med sønnerne Søren Berntsen, Herman Berntsen og Jens Berntsen	339
Hvalskrotter langs stranden i Deception. Syd-Shetland	342
Hvalbaat «Ole Wegger»	344
Thor Dahl	345
Johan Bryde	352
Station for «South African Wh. Co.»	354
Theodore E. Salvesen	359
Hvalfangststation i Leith Harbour. Syd-Georgia	360
Hval anskytes	364
Hvalstation i Leith Harbour	367
Beboelseshuse i Leith Harbour	370
Den anskutte hval «sprænges»	374
Preskjeler ombord i flytende kokeri	376
Flytende kokerier i Deception. Syd-Shetland	378 og 379
Transportdampere i Leith Harbour	385
Flytende kokeri «Svend Foyn» med hval	388
Hvalfangernes Kirkegaard i Deception. Syd-Shetland	390
T. Dannevig	394
Hval fortøies langs siden av hvalbaaten	396
Rethval paa flænseplanen	399
H. Krogh-Hansen (av firmaet N. Bugge)	401
Finn Bugge (av firmaet N. Bugge)	402

	Side
Fangstbaat kommer ind med 10 knølhval	403
Flytende kokeri «Normanna»	405
Vandbaat	406
Flænsning ved flytende kokeri	408
Kystparti paa Syd-Georgia	412
Klar til skud	417
Dynge av hval	422
«Guvernøren»s brand	424
«Horatio»s brand	429
Fra Leith Harbour	432
Flytende kokeri «Ørn» i pakisen ved Syd-Shetland	433
A/S «Hektor»s station, Deception. Syd-Shetland	435
Dynge av hval. Syd-Georgia	440
Indsamling av pingvinegg. Syd-Georgia	441
Hodet av spermacethval	445
Sjøelefanter. Syd-Georgia	448
Gruppe av sæl. Syd-Georgia	452
Johan Rasmussen	463
Flænsedækket paa «Vik»	473
Station i Saldanha Bay	481
Jernbanetransport av hval. Durban	482
K. Ludv. Henriksen	483
Brydes hval (Balæonoptera Brydei)	488
Lorentz Bruun	490
Flytende kokeri «Esperanza»	491
Haldor Virik	496
Hvalstation ved Port Alexandra	507
Flytende kokeri «Pythia»	512
Hvalbaat «Saldana»	515
Flytende kokeri «Restitution» ved Port Alexandra	518
Hvalskrot tages ombord i «Restitution»	520
«Shepstone Wh. Co.»s station, Sydafrika	522
Chr. Nielsen	530
Fridthj. Siegwarth	531
Direktionsmedlemmer i Chr. Nielsen & Co.'s hvalfangstselskaper	537
De første knølhval bringes ind til Norwegian Bay	540
Hvalbaat med knølhval	544
«Spermacet»s fangststation i Australien	546
Hvaljag utenfor Norwegian Bay	550
Halefinner kuttes av fangede hval	552
Avflænset knølskrot ombord i «Vasco da Gama»	554
Lars Christensen	560
Hvalbaater ved hvalfangststationen i Magellansstrædet	564
A. Andresen	565
Forfatteren i gapet paa en finhval	600

Fortegnelse over karter.

	Side
Hvalstationer igang omkring Varangerfjorden 1884	127
Hvalfangststationer i Finmarken 1904	163
Hvalfangststationer paa Island 1883—1915	190
Norske hvalfangststationer paa Færøerne	197
Hvalfangststationer, New-Foundland	272
Syd-Georgia	323
Syd-Shetland	326
Hvalfangsten ved Afrika 1911	478
Hvalfangsten ved Afrika 1912	486
Hvalfangsten ved Afrika 1913	501

HVALENE

De hvalarter som under den moderne hvalfangsts udvikling har været gjenstand for fangst er følgende:

Av bardehvaler:

Blaahvalen.

Finhvalen.

Seihvalen.

Knølhvalen.

Nordkaperen.

Graahvalen.

Av tandhvaler:

Spermacethvalen.

Bottlenosen.

I.

Blaahvalen.

Blaahvalen — *Balaenoptera sibbaldii* — er den største og værdifuldeste av finhvalene. Den har en længde av 70—85 fot, men av og til kan den, især paa de sydlige fangstfelter, gaa op i over 90 fot, ja der er endog tat eksemplarer som har været over 100 fot lange. I en opgave over «Tønsberg Hvalfangeri»s fangst ved Syd-Georgia i 1919—1920 er indtat maalingen av aarets fangst, ca. 200 blaahval. Av disse var 39 pct. over 80 fot, 26 pct. var over 85, 12 pct. over 90 og 4 pct. var over 95 fot. Det største eksemplar var en han paa 98 fot.

Av 500 hval som blev maalt ved Salvesens station paa Syd-Georgia, hadde det største eksemplar en længde av 98 fot.

Den største hval som er maalt ved den argentinske station paa Syd-Georgia i de 16 aar fangsten har været drevet der, hadde en længde av 107 fot.

Blaahvalens legemsform er forholdsvis langstrakt og dens høide mellem $\frac{1}{5}$ og $\frac{1}{6}$ av længden.

Dens farve er mørk graablaa og som regel er der hvite smaa-pletter paa brystet. Brystfinnernes forrand og underside er hvit. Rygfinnen er forholdsvis mindre end hos de øvrige finhvaler, og den sitter længere bak. Dens barder saavel som trevlene paa disse er helt sorte.

Tidligere kjendtes blaahvalen omtrent udelukkende paa de nordlige fangstfelter, og de beskrivelser man har av den er helt grundlagt paa iagttagelser herfra. Senere aars fangst har imidlertid vist at denne hvalart har en uhyre utbredelse ogsaa paa

sydlige fangstfelter og at den foretar omfattende vandringer langs de store fastlandsmasser ogsaa syd for ækvator.

Blaahvalen lever udelukkende av plankton, «aate». G. O. Sars skriver: «Dens føde bestaar efter gjentagne av mig anstillede undersøkelser av mavens indhold næsten udelukkende av en liten gjennemsiktig ræke, som heroppe (i Finmarken) kaldes «kril». Skjønt der i Varangerfjorden den tid jeg opholdt mig her, slet ikke manglet paa sild av forskjellig størrelse, har jeg dog aldrig fundet spor av sild i blaahvalens mave». Den saakaldte «rødaate» synes forøvrig at være dens yndlingsføde. I Finmarken fandt man heller aldrig lodde i blaahvalens mave.

Den er den mest ensomme av storhvalene. Mens endog finhvalen — for ikke at tale om seihval og knøl — gjerne forekommer i større og mindre flokker, forekommer disse mægtige dyr gjerne spredt, og er som oftest noget langsomme i sine bevægelser. Dog har man ogsaa eksempler paa at blaahvalen kan trække saa hurtig avsted at en hvalbaat ikke kan følge den.

Prof. R. Collett skriver om dens levevis bl. a.: «I vore farvand bestaar dens føde udelukkende av plankton-crustaceer. For at erholde disse, løper den søkende omkring i havstrømmene, eller ut og ind av bugtene under land. Har den fundet aaten, jager den frem og tilbake med aapent gap, ofte liggende paa siden eller ryggen. Er den hungrig pleier den ikke at skræmmes av skud, mens den ellers er temmelig sky.

Den stryker ofte i lange strækninger under vandet i ret linje eller i bestemte vinkler. Dens kræfter er vældige, og den er undertiden som i lek set springe helt frit av vandet. Saarede blaahvaler har kunnet slæpe fangstbaater efter sig i et døgn eller mer.

Den er av naturen godmodig, den er trofast mot sin make, og forlater nødig stedet hvor denne ligger dræpt eller saaret.

Den nærer stor frygt for spækhuggeren, og er disse i farvandet, blir blaahvalen vild, og fangstbaaten vil vanskelig kunne komme den nær.

Før blaahvalen gaar i dypet blaaser den gjerne 10—12 ganger efter hverandre med omkring $\frac{1}{4}$ minuts mellemrum mellem hver gang. I dypet kan den opholde sig i 5—10 minutter. Længere tidsrum er aldrig med fuld sikkerhet iagttat, skjønt hvalfanget antar, at den kan holde sig nede i hele timer ad gangen.

Utaanding og indaanding tar tilsammen kun faa sekunder. Blaasten er armtyk, og kan naa en høide av 3—4 meter eller mere. Blaaser den flere blaast efter hverandre kan nogen være høiere, andre lavere. Utaandingsstyrken er ikke saa sterk som hos knølen, men er dog hørbar i nogen avstand.

Blaahvalen ser og hører godt.» —

Efter hvalfangernes journaler og iagttagelser synes blaa-hvalens forekomst i Nordhavet at ha været omtrent følgende:

Allerede i april maaned — henholdsvis endog i mars — hadde man paa de islandske fangststationer føling med blaa-hvalens træk. Den fangedes da i et forholdsvis beskedent antal eksemplarer utenfor Isafjord paa nordvestlandet. I mai maaned hadde forløperne for det egentlige træk rukkert havstrøkene mellem Islands nordkyst og den faste iskant nordenfor. Den optrædende bestand blev saa i juni og juli maaned talrikere, slik at den bedste fangst foregik fra ca. 15de juni—15de august. I august var bestanden atter paa retur og de sidste fangster foregik gjerne mot slutten av august maaned utenfor de store fjordgap paa Islands nordvestlige hjørne.

Ved siden av dette vestlige træk var der i Atlanterhavet et østligere. De stammer, som valgte denne rute, passerte vaaren utover Irlands vestkyst og videre langs Hebriderne nordover. Shetlandsfeltet berørtes som regel ikke av dette træk, mens ialfald en del av det berørte Færøerne. Allerede i mars og først i april saa man her blaa-hval som kom trækkende fra syd-vest. Trækket paastaaes udelukkende at ha bestaaet av hanhval, og dyrene gik med stor fart nordover uten nogetsomhelst ophold, idet øerne passertes i en avstand av ca. 6—8 mil vest for Mygenæs (Færøernes vestpunkt).

Det egentlige store træk av blaa-hval kom imidlertid først senere — ogsaa her. Omkring midten av juni maaned kom blaa-hvalen op fra Suderø bank og styrte like paa sundet mellem Kolter og Vaagø. Her blev den da passet op, og journalene fra de første fangstaar paa Færøerne viser da ogsaa, at de fleste fangster av denne hvalart er gjort i nærheten av Kolter. I dette træk var baade hanner og hunner. Enkelte hunner var drægtige — paa forskjellige stadium — mens andre ledsagedes av unge. I slutten av august og begyndelsen av september kom blaa-hvalen tilbake paa tur sydover.

Fra fangsten i Finmarken har man en mængde data vedrørende blaahvalens træk. Det er for det første værd at lægge merke til at blaahvalen først støter til Norges kyst nord for Vesteraalens øgruppe. Vistnok blev der under den norske stats hvalfangst omkring slutten av juni maaned 1918 fra stationen paa Vaagene, Bremanger skutt en blaahval, men forøvrig er der fra vor sydlige kyst kun enkelte beretninger om at blaahval er iagttat, og det har da været saarede eller fordrevne eksemplarer. Videre har den ved landets nordkyst optrædende bestand tiltat i talrikhet østover. Det blev saaledes regelmæssig skutt flere blaahval pr. fangstbaat paa Norges kyst øst for Nordkap end vest for dette punkt.

Rent undtagelsesvis optraadte blaahval i Finmarkshavet før 1ste juni.

Utover i juni maaned tiltok bestanden litt efter litt, mens juli maaned næsten altid var den bedste fangstmaaned. I august — ofte endog i denne maanedes første halvdel — forsvandt saa blaahvalen fra Finmarkshavet.

I havstrøkene om Bjørnøen og ved Spitsbergen var tiden for denne hvalarts forekomst omtrent den samme som allerede for Finmarken nævnt.

Fra den anden side av Atlanterhavet kjendes blaahvalens træk og forekomst omtrent bare fra fangstfeltet ved Newfoundland og nærliggende havstrøk.

Her er den allerede i februar og utover paa træk langs kysten, og det maa antages at det er individer av disse vestlige stammer, som omkring slutten av mars kan paatræffes utenfor de store fjordgap paa Island saaledes som tidligere omtalt.

Blaahvalens træk og opholdssted i tiden fra september til mars er derimot vanskeligere at fastslaa. At den da ifølge sine livsvaner maa søke tilhold i varmere havstrøk er sikkert. Det sandsynlige turde være at den da opholder sig i strøkene langs den nordlige del av Afrikas vestkyst og i farvandene omkring de mange øgrupper vest for dette fastland. At enkelte stammer ogsaa tilbringer vinteren i de aapne bassiner mellem de Forenede Stater og Azorerne synes naturlig. Men hertil er det at bemerke, at saavidt vor viden om disse ting nu rækker synes hvalene fortrinsvis at søke farvandene om øgrupper og fastland istedenfor det absolut aapne hav. Herfra synes bare spermacethvalen at avvike.

Blaahvalen. (Efter O. Sars.)

Bestanden av blaahval i Nordhavet synes ikke at ha været overvældende stor. Fangsten er drevet gjennem et tidsrum av ca. 50 aar og har aldrig for denne hvalarts vedkommende ialfald hat karakteren av nogen massefangst. Den samlede blaahvalfangst i hele fangstperioden paa Finmarken utgjorde saaledes knapt 2 000 dyr, eller gjennemsnitlig vel 50 dyr pr. aar. Naar enkelte aar i den islandske hvalfangst undtages, maa fangsten av denne hvalart endog karakteriseres som sparsom.

Den bestand som nu er tilbake, maa imidlertid karakteriseres som sterkt medtat. Det bedste bevis herfor er at i 1913 blev der av 36 fangstbaater som jaget fra de forskjellige fangstfelter i Nordhavet kun skutt 35 blaahval og i 1914 blev der av 27 fangstbaater paa de samme felter skutt 50.

Men selv om der end langs kystene av de gamle fangstpladser nu kun gaar en sterkt reducert bestand tilbake, er det dog overveiende sandsynlig at der paa visse strøk langs iskanten i nord endnu findes et ikke ubetydelig antal av disse værdifulde dyr.

Blaahvalstammene paa den sydlige halvkule synes at være betydelig talrikere end paa den nordlige.

Blaahvalens forekomst kjendes her først og fremst fra feltene omkring Syd-Shetland, Syd-Orkney og Syd-Georgia — særlig paa det førstnævnte felt synes blaahvalen at være overmaade talrik. Den optræder her fra november og utover til januar, da dens forekomst allerede begynner at bli sjeldnere. Den er ogsaa her paa næringsvandring for at godgjøre sig de uhyre planktonforekomster som findes her. Naar der paa dette felt i sæsongen 1912—1913 blev skutt ca. 1 800 blaahval, er dette en beskatning som endog ikke tilnærmelsesvis har sit sidestykke paa den nordlige halvkule, hvor der er perioder da der i hele Nordhavet ikke blev skutt et tilsvarende antal blaahval i 10 aar. Ogsaa ved Syd-Georgia og Syd-Orkney er der en betydelig forekomst av blaahval. Det er i det hele en overveiende sandsynlighet for at der i høisommertiden overalt staar betydelige mængder av blaahval langs den uhyre isrand som stanser op for skibes fremtrængen mot syd.

Hvis blaahvalbestanden i disse egne ikke hadde været større end Nordhavets bestand, vilde den nu været saa paavirket av hvalfangsten at den ikke længere vilde spille nogen rolle i fangstelskapenes økonomi.

Ogsaa langs de store fastlandsmasser syd for ækvator gaar der i tiden fra mai til november betydelige træk av denne hvalart. Den fanges saaledes hvert aar ved de afrikanske stationer og den er forholdsvis talrikst ved de sydligere stationspladser paa dette fastland. Saaledes spiller den for stationene paa britisk omraade større rolle end for stationene paa portugisisk Vestafrika, og paa fransk Kongo er fangsten av blaahval kun ubetydelig.

Ogsaa paa Sydamerikas kyster er der en ikke ubetydelig forekomst av blaahval. Særlig har denne hvalart spillet en fremtrædende rolle langs den vestlige kyst av dette fastland. Ogsaa i de australske farvand forekommer blaahval i betydelig antal, om den end ikke har spillet nogen fremtrædende rolle i den fangstbedrift, som har fundet sted i disse egne.

Gaar man saa til det nordlige Stillehav, vil man atter finde blaahvalen sterkt repræsenteret i disse havstrøks hvalbestand. Den tumler sig i farvandene om den japanske kyststrøm, hvor den endnu fanges i forholdsvis betydelig antal langs de japanske øers Stillehavskyst. Den gaar langs de Forenede Staters og Meksikos kyst. Den er sterkt repræsenteret langs Britisk Columbias og Alaskas kyster, og den søker i betydelig antal hen mot Behringshavets mere polare strøk.

Overalt hvor hvalfangst hittil er drevet, har man ogsaa støtt paa denne havenes kjæmpe.

Alle erfaringer — fra hvilke havstrøk de end er hentet — gaar med hensyn til blaahvalens vandringer i samme retning. Den foretar i sommertiden efter visse noksaa konstante ruter sine træk mot polare farvand for at tilgodegjøre sig disse egnes store planktonrigdom. Men i disse polare farvand blir den bare nogen maaneder for saa med den indbrytende høst i disse egne at søke tilbake til mere tempererte strøk av havene. Dens vandringer er saaledes av meget omfattende natur, og den er visselig fribytteren blandt finhvalene.

Med hensyn til denne hvalarts forplantningsforhold gjælder her som for hvalene forøvrig at vor viden ikke er særlig stor. Parringstiden indtræffer uregelmæssig, da fostre fra mødre som er skutt paa samme tid, kan være ganske forskjellige av størrelse.

Herom oplyser prof. Collett: «I løpet av 80- og 90 aarene er ved de finmarkske stationer foretat utmaalinger av ialt 50 fostre, alle uttat i sommermaanederne juni—august. Det har vist

sig, at fostrene den første tid er gjennemsnitlig smaa, og at de i august i regelen er over halv voksne eller store; men der kan findes store og smaa fostre hele sommeren utover, og fostre paa 2 fot og 20 fot har kunnet forekomme paa samme dag.

I juni og juli er saaledes den gjennemsnitlige længde 5—8 fot, i august 9—14 fot.

Drægtighetstiden har det været umulig at fastslaa, men alt synes at tyde paa at den maa være mindst 1 aar. Om blaahvalen har unge hvert aar, vet vi heller ikke. Gjennemgaaende synes ca. halvdelen av de ved fangstfeltene skutte voksne hunner at være drægtige. Dette skulde tyde paa at blaahvalen ikke hadde unge regelmæssig hvert aar. Paa den anden side er der iagttat parring av hunner som var ledsaget av unge. Hunnerne synes at være kjønsmodne ved 2 aarsalderen, maaske endnu tidligere. Man har saaledes fundet drægtige hunner av bare 60 fots længde, mens man ogsaa har fundet pattende unger av samme længde.

Tvillingfødsler er undertiden iagttat, men de er sjeldne.

En eiendommelig type av blaahval optræder i farvandene ved Syd-Georgia. Den er mørkere av farve end den almindelige blaahval, næsten helt sort, likesom den er mindre av vekst. Vore hvalfangere kalder den «Myrbjønn».

II.

Finhvalen.

Finhvalen — *Balaenoptera musculus* — er den i Nordhavet hyppigst forekommende av de større hvalarter.

Den har en forholdsvis meget slank og elegant kropsbygning med et tilspidset hode. Legemets længde er 6 à 7 ganger høiden.

Finhvalen er graasort oventil, mens undersiden oftest er hvit. Farvegrænsen er svak, og hos gamle finhvaler er farven næsten ensartet graaagtig over det hele.

Bardene er blaagraa og oftest mer eller mindre striped med hvitt. Trevlene er gulhvite.

Denne hvalart opnaar en størrelse av 60—65 fot. Ikke sjelden er den over 70 fot og undertiden kan størrelsen gaa op til 75 à 80 fot. I en opgave over «Tønsberg Hvalfangeri»s fangst ved Syd-Georgia i 1919—1920 omfattende 268 finhval var 67 pct. av dyrene over 65 fot, 40 pct. var over 70 fot, 10 pct. over 75 fot og 4 eksemplarer var over 80 fot lange. Det største eksemplar var en hun paa 83 fot. Opgaven omfattet 142 hanner og 126 hunner, som alle var skutt i nævnte sæsong.

Finhvalen har en vældig utbredelse saavel i nordlige som sydlige have, og den er sedvanligvis den hvalart som holder sig længst paa et fangstfelt. Da den ikke lever udelukkende av plankton, er den ikke saaledes i sin forekomst bundet til de store havstrømme som f. eks blaahvalen. Den behøver derfor heller ikke som denne at foreta saa omfattende vandringer.

Finhvalen hører til de fiskespisende hvaler, idet den foruten av plankton ogsaa for en stor del lever av fisk.

Langs Norges kyst er den f. eks. overalt tilstede ved de store sildeindsig, og den kaldes her ofte for sildehval. Den sætter tillivs svære masser av sild — flere tønnder om gangen.

Paa kysten av Finmarken følger finhvalen loddestimenes indsig, og den lever i denne tid aldeles overveiende av lodde.

Man har imidlertid anset det sandsynlig at finhvalen likesom de andre store bardehvaler væsentlig levet av plankton og at den kun hvor denne mangler tok tiltakke med fiskeføde. Herfor taler f. eks. den kjendsgjerning at naar finhvalen følger sommersildens indsig til vor kyst, spiser den plankton og lar silden være. Man har set finhval boltre sig i de tætteste sildestim, saa silden drysser av den naar den er oppe for at aande, men det har ikke været sild i maven paa de hval som er blit skutt under slike forhold.

Det er dog paa den anden side iagttat saa mange avvikelser fra dette forhold at det aldeles ikke lar sig fastslaa som ufravikelig regel. Specielt paa det shetlandske fangstfelt fandt hvalfangerne en sommer store mængder av sild i maven paa finhval tiltrods for at det i det paagjældende havstrøk var en rikelig forekomst av plankton.

Som en sjeldenhet kan det anføres at det ved Shetland er fundet blæksprut i maven paa flere finhval.

Finhvalen er mer selskabelig end blaahvalen og træffes derfor sjeldnere enkeltvis. Dens bevægelser er raske og energiske og den ansees av mange fangstmænd for at være vanskeligere at jage end de øvrige arter.

Angaaende dens levevis uttaler prof. R. Collett bl. a.: «Syn og hørsel synes at være skarpe. I rolig veir bevæger den sig under vandet med stor regelmæssighet «næsten efter kompasstreken», hvorved dens veier nogenlunde let kan beregnes.

Er aaten tilstrækkelig kan den holde sig paa et fangstfelt undertiden i uker. Paa kjølige dage, naar aaten holder sig i de høiere vandlag, kan finhvalene ofte træffes paa feltet hele dagen. Er veiret godt forsvinder de gjerne utover dagen, men er atter tilstede om morgenen i graalysningen. Men ofte flytter pludselig hele sværmen.

Paa steder hvor aaten er tæt, bevæger den sig rolig med aapent gap i vandskorpen og samler hvad den kan naa. Er denne mere spredt, er de urolige og svømmer i kredser om hverandre.

Saasnart gapet er fyldt, kaster den sig gjerne om paa siden for at svælge. I denne stilling vil den tunge underkjæve lettest slutte sig op mot overkjæven og munden lukkes.

Naar finhvalen befinder sig i ro aander den i regelen 5—6 ganger efter hverandre med korte mellemrum, før den atter gaar under for længere tid. Er den beskjæftiget med at søke føde, aander den oftere end naar den er paa vandring.

Finhvalens blaast som i rolig veir kan naa en høide av 18—20 fot, er synlig som en pæreformet hvitagtig sky, som sagte opløses i luften. Under forfølgelsen kan undertiden hvalen slippe en del av den i lungerne indeholdte luft, mens den endnu er flere meter under vandflaten. Denne luft stiger tilveirs i form av store blærer som let kan iagttages fra skibet og med sikkerhet betegner hvalens gang i vandet.

Finhvalen er av et livlig temperament og kan undertiden være farlig under fangsten. Saarede finhvaler har ikke sjelden sat sig til motverge og angrepet baatene og bragt folkene i fare.

Finhvalens hanner pleier være mindre sky end hunnerne og skytes oftest.»

Ved hvalfangsten paa Norges kyst viste finhvalens forekomst sig at være omtrent følgende. Mens de egne planktonhvaler først i begyndelsen av juni maaned indfandt sig ved Finmarkens kyst, indtraf finhvalen allerede i april maaned. Paa denne tid foregaar sedvanlig de store indsig av lodde, og finhvalen sees ofte at følge disse. Den blev paa denne tid oftest skutt i nærheten av land. Senere ut paa sommeren maatte man gjerne længer ut efter den, og den fangedes da ogsaa nordover mot Bjørnøen og videre nordover. Sommermaanederne juni—august var imidlertid ogsaa for denne hvalart den bedste fangsttid, og av de journaler jeg har hat anledning til at se, fangedes omtrent $\frac{3}{4}$ av al indbragt finhval netop i disse maaneder. Fra Finmarkskysten vandret ganske vist adskillig finhval vestover i det aapne hav for der at kaste sine unger.

Mens blaahvalen omtrent ikke forekommer langs vor sydlige kyst, er finhvalen her en forholdsvis almindelig forekomst — og til nær sagt de fleste av aarets tider. Naar sildestim søker ind under land, er finhvalen deres faste følgesvend. Den er med ved storsildfisket under Romsdalskysten og ved vaar- og vintersildfiske i det bergenske og paa Skagerakkysten. Under statens

Finhvalen. (Efter O. Sars.)

hvalfangst i 1918 og 1919 blev det fra de tre stationer syd for Trondhjemsfjorden ialt skutt 575 finhval eller ca. 32 pr. fangstbaat pr. aar. Dette tyder paa en ganske god forekomst. Efter 1ste september forekom ingen hval paa kysten i disse fangstaar, mens dens forekomst forøvrig strakte sig over hele aaret.

I de aar da et forholdsvis stort vinterfiske fandt sted paa den østlige del av Skagerakkysten, optraadte finhvalen her i saa stort antal, at den endog i adskillig utstrækning blev gjenstand for fangst. Senere har man i disse havstrøk bare sjelden iagttat den. Under statens fangst her i 1918—19 blev der tiltrods for ivrig eftersøken bare indbragt 5 hval. Dens forekomst er i det hele uregelmæssig, hvad der ganske vist kommer av dens avhængighetsforhold til de fiskestim den følger. Den kommer og gaar med disse.

Det samme bekræfter sig ogsaa fra de øvrige fangstfelter i Nordhavet. Skjønt finhvalen stort set er den hval som under hele fangstperioden har været mest «aarviss», er det dog en kjendsgjerning, at den enkelte aar er tilstede paa fangstfeltene i Nordhavet i langt større antal end andre aar. Det er særlig ved Shetland og Færøerne man har hat god anledning til at iagttatte dette forhold.

Intetsteds i Nordhavet har man vel tydeligere set hvordan denne hvalarts forekomst avhænger av føden end paa det islandske fangstfelt. Her traf man den nemlig ved vaar og forsommer sammen med blaahvalen nord for Island — helt op under iskanten. Den spiste plankton, og maven paa de fangede eksemplarer var fuld av «aate». Senere paa aaret, naar silden støtte til, traf man ogsaa paa dette felt finhvalen nærmere land, og den præsenterte sig som en sildespiser av høieste rang. Nu foregik ogsaa her de største fangster.

Den er ellers at finde nærsagt overalt og har i nordlige farvand en langt mer jevn utbredelse end nogen anden av de større hvalarter. Dette forhold hænger tydeligvis sammen med at den ikke foretar saa omfattende vandringer som planktonhvalene. Den flakker bare om paa forholdsvis kortere turer.

Bestanden av denne hvalart er fremdeles meget betydelig i Nordhavet, og den har i de sidste 10—15 aar fuldstændig baaret fangsten. Stammen maa ved hvalfangstens begyndelse ha været meget stor i de nordlige farvand, naar den efter saa mange aars

sterk beskatning allikevel kan præsenterer sig med den talrikhet som den endnu kan.

I aaret 1913 blev der fra samtlige fangststationer i Nordhavet ialt skutt 862 hval. Herav var 574 finhval. I 1914 blev der ialt skutt 870 hval. Herav var 539 finhval, og den var ved samtlige fangststationer den talrikst forekommende art, ja ved enkelte stationer utgjorde den omkring $\frac{3}{4}$ av fangsten. Den har i de sidste aar paa enkelte felter tilsyneladende været talrikere repræsenteret end for nogen aar tilbage. Under statens fangst i 1918—19 blev det ialt paa Norges kyst skutt 1 084 finhval, saa bestanden av denne hvalart i Nordhavet endnu maa betegnes som forholdsvis meget god. I sommeren 1920 blev finhval iagttat i meget betydelig antal helt nordenfor den 80de breddegrad ved Spitsbergen, hvor A/S «Spitsbergen Hval» drev fangst.

Paa de sydlige fangstfelter har ogsaa finhvalen en meget stor utbredelse, men ogsaa her finder man bekræftelse paa den antagelse at finhvalen ikke foretar de regelmæssige og omfattende vandringer som kjendetegner de egne planktonhvaler.

Ved de antarktiske øgrupper Syd-Georgia, Syd-Orkney og Syd-Shetland optræder den i en meget talrik bestand. Ved Syd-Georgia utgjør finhvalen nu omkring halvdelen av den samlede fangst — for enkelte selskaper endnu mer. Et selskap hadde saaledes her sæsongen 1913—14 232 finhval av en fangst paa 329 hval. I det hele begynder her at utvikle sig det samme forhold som i en lang aarrække har været det typiske i Nordhavet: Finhvalen blir mer og mer den hvalart som bærer fangsten.

Ved Syd-Orkney er dette forhold end mer fremtrædende, idet finhvalen sæsongen 1914—15 utgjorde omkring $\frac{2}{3}$ av den samlede fangst.

Ved Syd-Shetland er dette forhold noget mindre fremtrædende, skjønt finhvalen ogsaa her spiller en mer og mer fremtrædende rolle. Man maa imidlertid her være opmerksom paa at naar det i aarene 1918, 19 og 20 har været finhvalen som utgjorde den største del av fangsten, har dette for en del sin aarsak i at selskapene først er ankommet til fangstfeltet efterat det bedste blaahvaltræk har været slut. I sæsongen 1912—13 hadde 6 selskaper paa dette fangstfelt en samlet fangst av 2 874 hval, hvorav 1 254 finhval. Bestanden her er saaledes meget betydelig. Skjønt den forekommer paa feltet hele fangstsæsongen

igjennem, er den dog i sæsongens første halvdel forholdsvis svakt repræsenteret. Det er da blaahvalen som dominerer. Det store træk av finhval indfinder sig gjerne mot slutten av januar og begyndelsen av februar. Særlig typisk er dette ved fangstpladsene i Belgicatrædet, mens den længer nordostover langs øgruppen forekommer noget talrikere ogsaa i sæsongens første halvdel.

Ved Falklandsøerne forekommer ogsaa adskillig finhval. Det er muligens her de samme stammer som søker hen til Syd-Shetland og som særlig enkelte aar foretar vandringer hit.

Langs kysten av de store fastlandsmasser syd for ækvator er finhvalens forekomst mindre. Vistnok optræder den ogsaa her i trækkene, men for fangsten spiller den kun en underordnet rolle paa de allerfleste steder. Dens forekomst er efter hvad hvalfangerne beretter avtagende nordover.

I den nordlige del av det Stille Hav har finhvalen atter en betydelig forekomst — særlig har den spillet en betydelig rolle i hvalfangsten fra Japan. Her blev der i aarene 1915—18 fanget ialt 2 808 finhval, og den utgjør i værdi mer end 50 pct. av hele den japanske fangst. Ogsaa i den betydelige fangstvirksomhet som foregaar langs vestkysten av Amerika, fra Californien til Behringsstrædet, er finhvalen en av de sterkest bærende faktorer.

Angaaende finhvalens forplantningsforhold har man særlig fra fangststationerne i Nordhavet hat anledning til at samle iagttagelser. Som de øvrige store hvalarter har heller ikke finhvalen nogen bestemt yngletid. Det ser endog nærmest ut til at den i saa henseende er den mest uregelmæssige. Finhvalens parring er nemlig iagttat paa de forskjelligste tider paa fangstfeltet ved Finmarken.

Skjønt yngletiden er sterkt varierende synes den dog hyppigst at indtræffe i høst- og de tidligere vintermaaneder.

Prof. Collett uttaler om disse forhold bl. a.:

«Ungen kan ogsaa fødes om vaaren eller sommeren, og den nyfødte unge, som har en længde av ca. 20 fot, er ofte truffet med moren utenfor Finmarkskysten fra april til juni. Under den egentlige yngletid iagttages i det hele finhvalen sjeldnere under land i de norske farvand.

Av de ved Finmarken i sommermaanedene fangede hunner har omtrent en femtedel været drægtige. Undertiden har en

drægtig hun været ledsaget av sin endnu pattende unge. Det er sandsynlig at drægtighetstiden ikke overskrider 10—12 maaneder og at enkelte hunner har unge i to paa hinanden følgende aar.

Under fangstperioden i Finmarken er i slutten av 90-aarene foretat utmaalinger av ialt 140 finhvalfostre. Det fremgaar av disse maalinger, at de fleste fostre blir fuldbaarne utover vinteren eller paa en aarstid, da finhvalen sjeldnere blir fanget hos os.

Nyanlagte fostre har været fundet i maanedene mars—mai. Oftest har paa denne tid deres længde været fra 1—5 fot.

I juni og juli er fostrenes længde gjennemsnitlig 5—8 fot. I August er de i regelen halvvoxne og har en længde av 6—10 fot. Men samtidig kan træffes smaa fostre med en længde av et par fot — eller ned til nogen tommer.

Av de ved Kristianiafjorden i vintrene 1890—91 dræpte hunner var de fleste drægtige med store, næsten fuldbaarne fostre. Fuldbaarne fostre er fundet saavel midt paa vinteren som midt paa sommeren. Ungen er ved fødselen 18—20 fot lang.

Fostrenes antal er normalt 1. Tvillinger er i det hele sjeldne, men er hos os fundet gjennemsnitlig hos 1 av 20 drægtige hunner.»

Paa en av fangststationene ved Færøerne er der hos en drægtig finhval fundet tre fostre, og som en naturhistorisk merkverdighet kan anføres, at i en finhvalhun som fangedes ved stationen i Hellsfjord paa Island 10de juli 1909, fandtes ikke mindre end 6 fostre. Tilfældet er beskrevet og bevidnet av flere av de tilstedeværende mandskaper, saa enhver tvil om rigtigheden er utelukket. Fostrene blev nøiagtig maalt og undersøkt. Det viste sig da at de tre hadde en længde av 34 tommer hver, et var 20, et var 18 og et foster var 17 tommer langt.

III.

Seihvalen.

Seihvalen — *Balaenoptera borealis* — er den mindste av de bardehvaler som er gjenstand for almindelig fangst. Den har faat sit navn av de norske hvalfangere paa Finmarken som kaldte den seihval, fordi den støtte under land om sommeren samtidig med de store seistimer paa kysten av Finmarken.

Det er en hval paa 40—48 fots længde og den kan undertiden opnaa en længde av 55 fot eller noget mere. I en fangst-opgave fra Syd-Georgia for sæsongen 1919—1920 foreligger maalingen av de i sæsongens løp fangede seihval, ialt 17 dyr. Gjennemsnittslængden for disse er 55 fot. Det mindste eksemplar var en han paa 50 fot, det største var en hun paa 65 fot. Desuten var der en hun paa 63 fot. Den har en vakker og vel proportionert legemsbygning, idet længden er omtrent $5\frac{1}{2}$ gange høiden, og hodets længde er ikke fuldt fjerdedelen av kroppens. Skjønt dens farve er noget variabel er den dog som regel oventil blaasort, mens undersiden er hvit undtagen for den bakerste tredjedels vedkommende. Grænsen mellem den mørke overdel og den lyse underdel er bølgeformet, mens den f. eks. hos finhvalen er næsten helt ret. Rygfinnen er forholdsvis stor og den er stillet forholdsvis længere fremme end paa finhvalen og blaahvalen, som den forøvrig mest ligner. Bardene er sorte med hvite trevler.

Seihvalen er en typisk planktonhval og dens utbredelse er derfor mer end nogen anden hvalarts begrænset til de planktonførende havstrømme. Den optræder derfor ogsaa mindre regelmæssig end de andre hvalarter, idet den enkelte aar, naar for-

holdene er gunstige for den, kan optræde i store masser, mens den i andre aar omtrent helt kan utebli.

Den har sin bestemte yndlingsføde forskjellig fra f. eks. blaahvalens. Hvalfangerne paa Finmarken la derfor ogsaa merke til at de gode seihvalaar gav et magert utbytte av blaahval og omvendt. Følgende eksempel er typisk: I 1885 fangedes ved de finmarkske fangststationer 724 seihval, men kun 34 blaahval. Aaret efter fik man 114 blaahval, men kun 61 seihval.

Seihvalen har som de andre store bardehvaler en meget utstrakt utbredelse. I Nordhavet, hvor dens forekomst er bedst kjendt og iagttat, opholder den sig kun i sommertiden. Den trækker op langs Hebriderne og Shetland, saa den utgjør en betydelig del av fangsten her. Senere støter den ofte i stort antal op under Færøerne, men gaar ogsaa østover i havet. Den følger saa strømmen nordover, men optræder sjelden saa langt vest som under Island. Endelig breder den sig i strømmene langs Finmarkens kyst, idet den er langt hyppigere paa vestsiden av Nordkap end paa østsiden. Saa langt nord som til kysten av Spitsbergen gaar den sjelden. Det er dog ogsaa her fanget en del eksemplarer.

Som typisk planktonhval siger det sig selv at den ikke optræder paa disse nordlige breddegrader før den føde den søker er fuldt utviklet, — likesom den gjerne forsvinder naar dens føde ut paa eftersommeren begynner at bli mer sparsom. Undertiden kan den forsvinde ganske pludselig, naar f. eks. en nordenstorm har sat koldere vand indover de strøk hvor den søker føde. Dens besøk i de nordlige farvand er saaledes baade uregelmæssige og forholdsvis kortvarige. Helt uteblir den dog aldrig om sommeren fra Nordhavet. Ved statens hvalfangst i 1918—19 fik man god anledning til at studere seihvalens forekomst ved Norges kyst. Den forekom begge aar omtrent udelukkende i farvandene syd for Trondhjemsfjorden, men her særlig i 1919 i store masser. Det blev i disse 2 aar ialt fanget 459 seihval ved vor kyst, derav 305 i 1919.

I 1918 begyndte fangsten av seihval ut for Vingvaagen omkring 1ste mai. Næsten en maaned senere fik man de første seihval ved Vaagene, mens man først i midten av juni hadde trukket ut for Blomvaag.

I 1919 var den tidligere ute, idet man allerede omkring 25de

april fandt den i store masser ut for Vingvaagen, hvor man hadde føling med den helt utover til omkring 10de juli, mens den i 1918 forsvandt herfra allerede omkring 15de juni.

Omkring 1ste mai eller næsten en måned tidligere end i 1918 var seihvalen i 1919 at finde i kraftig bestand paa feltet syd for Stadt, hvor den blev helt til ind i første halvdel av juli.

Ved Blomvaag fik man begge aar de første seihval omkring midten av juni, og den opholdt sig bare ca. 1 måned paa feltet.

I det hele blev altsaa seihvalen begge aar helt væk fra kysten omkring 15de juli, og dens træk var begge aar sydgaaende.

Seihvalen vides med bestemthet første gang at være fanget i 1881 av Svend Foyn. Allerede aaret efter begyndte hvalfangerne ved de finmarkske stationer at lægge sig efter den i mangel av større hval, og i 1885 indtraf den allerede nævnte masseforekomst av den langs Finmarkens kyst. Den optraadte da i tusenvis og dens specielle aate var tilstede i saa store masser, at den paa sine steder gav vandet farve. Den forekom det aar fra Tromsø og helt utover til Murmankysten, hvorhen dens utbredelse som regel ikke naar, og den var tidlig ute, allerede ca. 15de mai.

Almindelig optræder den ved Shetland og Færøerne først i juni måned, mens den paa Finmarken almindelig indtraf først i sidste halvdel av juni eller endog i juli. I 1885 fangedes den i stort antal, mest i juli måned, da ogsaa den største indvandring fandt sted. Allerede i august var den paa retur og ved begyndelsen av september var den praktisk talt forsvunden. Dette er det almindelige.

Fangstjournaler fra færøiske fangststationer viser forresten i enkelte aar fangst av nordfra kommende seihval allerede saa tidlig som de første dage av august.

Siden fangstens ophør paa Finmarken er seihvalens træk og forekomst bedst iagttaget fra Færøerne og Shetland, hvor den omtrent hvert aar siden er fanget i større eller mindre antal, — ja i enkelte aar endog har utgjort den væsentligste fangst.

I aarene 1903, 1904 og 1905 var den paa det shetlandske fangstfelt kun tilstede i forholdsvis ubetydelig antal; men i 1906 var her en saadan masseforekomst av seihval, at beretningene grænser til det utrolige. Den stod ikke langt fra land hvor der var rikelig forekomst av aate, og forsvandt fra kysten aldeles

Seihval. (After O. Sars.)

pludselig efter en storm fra nord den 22de juli. Dens forekomst var dette aar saa lokal, at man paa fangstfeltet ved Færøerne fanget ganske faa eksemplarer.

Aaret efter optraadte den atter i store mængder ved Shetland, men dette aar var dens utbredelse langt større, den forekom f. eks. ogsaa i stort antal ved Færøerne. Paa dette sidste felt utgjorde den endog aarets hovedfangst. I 1908 var det atter et overordentlig rikt seihvalaar — særlig paa det færøiske fangstfelt — i den grad at der var hvalbaater som udelukkende fanget seihval. Den kom i begyndelsen av juli i store masser og forsvandt i slutten av august. Der optraadte dette aar en hel stamme av ganske smaa dyr, som bare utbragtes til ca. 5—6 fat olje, som selv for seihval at være er usedvanlig litet.

Ogsaa 1909 viste en overordentlig rik seihvalbestand saavel ved Shetland som særlig ved Færøerne. Den kom dette aar tidlig i juni og var usedvanlig smaafaldende. Men omkring midten av juli forsvandt den, og en stamme av betydelig større dyr trak op paa feltet.

En fangstjournal fra «Suderø» station viser klart hvorledes gjennemsnittsutbyttet av olje pr. hval øker efterat denne nye indvandring fandt sted.

Efter denne periode av fire gode seihvalaar kommer saa en periode, hvor seihvalen omtrent uteblir eller ialfald optræder sparsomt. Forandrede strømforhold og fordeling av aaten gjør, at hvalstimene optræder i helt andre havstrøk. Det er nemlig aldeles utvilsomt at der i Nordhavet forekommer en langt større bestand av seihval end man efter de sidste aars magre fangstresultater skulde være tilbøielig til at tro. Den store fangst og forekomst ved Norges vestkyst 1918—19 viser bestemt dette.

Seihvalen i de nordlige have har sandsynligvis i vintermaanedene sit tilhold i de mer tempererte strøk av det østlige Atlanterhav — altsaa utenfor kystene av Spanien, Portugal og Nordvest-Afrika. I havstrøkene fra Madeiraerne forbi Canariøerne og sydover mot de Capverdiske øer er den oftere iagttat, undertiden i betydelig antal. At den under disse streiftog til den sydlige del av Nordatlanteren ogsaa stikker over til den amerikanske side er sikkert. Den optræder dog sparsomt her. Den er imidlertid iagttat langs kysten av de Forenede Stater, og i de aar hvalfangsten florerte ved New Foundland blev den av og til fan-

get der, men aldrig i noget betydeligere antal. Det norske fangst-selskap i St. Lawrencegolven fanget ikke seihval. Om seihvalen gaar ind i Middelhavet er usikkert. Prof. Collett mener nei, mens det fra andet hold hævdes at seihval er iagttat trækkende saavel til som fra Middelhavet.

Seihval forekommer ogsaa i betydelig antal i sydlige have. Vistnok er dens optræden og forekomst ikke her videnskabelig undersøkt, saa der jo kan være en mulighed for at hvad hval-fangerne her kalder seihval kan være en med seihvalen fra nordfeltene nærstaaende art. Det sandsynlige er imidlertid at arten er den samme. De repræsentanter for blaahval, finhval og knølhval, som forekommer paa de sydlige fangstfelter, er jo de samme som vi finder i de nordlige have.

Hvad dens forekomst paa de sydlige fangstfelter angaar møter vi her den samme regel som fra nordfeltene: Den holder sig væk fra de mest polare felter.

Hvalfangerne fra Syd-Shetland og Syd-Georgia har liten føling med seihvalen paa sine felter. Dog kan den enkelte aar optræde ogsaa her om end i forholdsvis mindre antal. Naar den optræder her er det altid i slike aar, hvor det er litet is, og hvor vandtemperaturen er høiere end vanlig. Saaledes fangedes sæsongen 1913—14 94 seihval ved Syd-Georgia og i 1917—18 49 eksemplarer. I 1919—20 fangedes atter et ikke ubetydelig antal. Ved Syd-Shetland fangedes den for første gang i 1917—18 og i et antal av 6 eksemplarer. — Derimot optræder den i betydelig antal i havet omkring Falklandsøerne, hvor den i en længere aarrække er gjort til gjenstand for fangst. Likesaa er den kjendt fra den sydamerikanske fastlandskyst.

Sommeren 1913 optraadte den i stort antal ved de nordlige fangststationer paa portugisisk Angola. Den blev her i stort antal skutt særlig fra fangststationene i Elephant Bay. Den var overordentlig mager og smaaafaldende, saa den undertiden ikke gav mer end 2—3 fat olje av spækket. Sommeren 1914 optraadte den kun sparsomt her.

Seihvalens utbredelse i verdenshavene utenfor de her nævnte forekomster er endnu altfor litet kjendt til at kunne omtales med noget utbytte. Rimeligvis forekommer den paa samme maate som de øvrige storhvaler ogsaa i de andre verdenshave saavel nord som syd for ækvator.

I den japanske hvalfangst spiller den iethvertfald en meget betydelig rolle. Det er saaledes i aarene 1915—1918 i japanske kystfarvand skutt ikke mindre end 2 417 seihval. Den er her som overalt ellers meget uregelmæssig i sin optræden, men forekommer dog mest i de farvand som støter op til den nordlige del av de japanske øers Pacifickyst, det saakaldte «Northeastern».

Hvad dens levevis angaar kan bemerkes — hvad der allerede fremgaar av den tidligere omtale — at den bare optræder hvor havvandet er nogenlunde temperert. Det kolde vand liker den ikke. Den er her blaahvalens motsætning, hvorfor hvalfangernes iagttagelser ogsaa gaar ut paa at disse to hvalarter sjelden træffes sammen paa feltene. Dette har forøvrig ogsaa sin grund i at disse to hvalarter foretrækker hver sin bestemte aate.

Seihvalen søker med forkjærlighet de saakaldte Calanider (vandlopper), en aate som naar den er tilstede i stort antal gir vandflaten en rødagtig farve, hvorfor ogsaa hvalfangerne fra sin tønne i masten søker dit, hvor vandet er «rødt».

Blaahvalen derimot foretrækker de saakaldte Euphausiider (lyskrebs), et slags ræke som forekommer i saavel varmere som koldere havstrøk i store masser.

Flere av de store bardehvaler er noksaa selskabelige dyr, en egenskap som ikke mindst gjælder for seihvalens vedkommende. Den forekommer derfor sjelden enkeltvis, men gjerne i mindre flokker. Stundom kan de optræde i snesevis eller mere og gjøre indtryk av hele stim. Ikke sjelden finder man dem ogsaa optrædende parvis.

Dens «blaast» er forholdsvis meget kraftig, men hvalfangerne kjender den dog paa den noget tyndere og lavere vandstraale. Den er gjerne under vandet henimot 10 minutter, hvorefter den 2 à 3 gange med kortere mellemrum kommer op for at aande.

Naar den gaar i aaten er den let kjendelig fra blaahvalen og finhvalen derved, at den ikke kaster sig om paa siden som disse, men at den ofte gaar med overkjæven løftet over vandet og ganske rolig likesom skummer føden til sig.

Den er hurtig i sine bevægelser og i forhold til sin størrelse ikke særlig let at fange.

Som de andre storhval faar ogsaa seihvalen som regel kun

én unge. Den har ingen bestemt yngletid, dog var de fleste hunner som fangedes ved Finmarkens kyst drægtige. Fangsten foregik mest i juni, juli og august og fostrene var som regel smaa, sedvanlig halvbaarne eller mindre. Det blev dengang foretaget en række fostermaalinger ved enkelte av fangststationene. Det fremgik av disse at utviklingen av fostrene kunde være noksaa forskjellig paa et bestemt tidspunkt. Saaledes blev i august paa-truffet fostre av saa forskjellig størrelse som 1—4 meters længde.

Tvillingfødsler er sjeldne som hos hvalene forøvrig. Dog mener man at kunne fastslaa, at de forekommer hyppigere hos seihvalen end hos de andre. Prof. Collett omtaler i sin bok «Norges pattedyr» en række slike tilfælde.

Interessant er det ogsaa at det ifølge meddelelse til mig fra en av de færøiske fangststationer for endel aar tilbage fangedes en seihval med 3 fostre i sig.

*

Seihvalen er den av de store bardehvaler som har hat mindst økonomisk betydning for vor norske fangstbedrift. Den har dog spillet adskillig rolle i fangsten paa de nordlige fangstfelter, og i enkelte aar har den endog ved sin talrike optræden fuldstændig præget denne fangst.

IV.

Knølhvalen.

Knølhvalen var i nogen aar den hvalart, som hadde den absolut største betydning for norsk hvalfangst, og skjønt den i de sidste aar stadig optræder i sterkt avtagende antal, spiller den endnu en viss rolle i vor fangstbedrift. Den vides første gang at være utførlig beskrevet og avbildet av professor Sars i 1880.

Den er høist ulik de elegante finhvaler, som sammen med den befolker fangstfeltene og utgjør hvalfangernes bytte. Dens længde er 38—45 fot, men den kan undertiden bli adskillig større. Saaledes var paa de sydlige fangstfelter knølhval paa over 50 fots længde ingen sjeldenhet. Der er endog her fanget knølhval paa over 55 fots længde, likesom omfanget kan bli uforholdsmæssig stort paa grund av dyrets store fedme.

Ogsaa paa de nordlige fangstfelter er der tat store eksemplarer av denne hval. Saaledes blev der i mai og juni maaned ved hvalfangststationen i Ønundarfjord paa Island fanget 4 knølhval, hvis længde blev opgit til ca. 18 meter.

Knølhvalen har blandt vore fangstmænd faat sit navn paa grund av de betydelige knuter og forhøininger, som i saa stort antal findes paa hodet og luffene. Luffene selv er uforholdsmæssig lange, derav ogsaa navnet «den langhaandede hval,» som tidligere hyppig findes anvendt som betegnelse for knølhval. I danske fagskrifter omtales den under navn av pukkelhval, og amerikanerne kalder den humpback.

Dyrets farve varierer sterkt — sterkere end hos nogen anden hvalart. Selv hos individer av samme kjønn og samme alder kan

farven veksle endog ganske betydelig. Særlig er disse farvevekslinger fremtrædende paa de sydlige fangstfelter, hvor der pludselig paa ét felt kan ske en fuldstændig indvandring av individer som er typisk forskellige fra dem som befolket feltet for bare nogen dage siden. Dog er oversiden som regel brunsort eller sort, mens undersiden kan veksle fra hvitt til broket, ja endog til helt mørkt. Der kan paa undersiden findes pletter, felter eller marmoreringer i hvitt paa den helt mørke bundfarve. Ikke sjelden findes ogsaa individer med helt mørk underside. Paa feltet ved Syd-Georgia kan saaledes ifølge hvalfangstbestyrernes meddelelser derfra pludselig komme hele indvandringer av det slags individer. Farven later ikke til at skifte synderlig med alderen.

Bardene er graasorte, de forreste noget brokede med hvitt.

Knølhvalen lever hovedsagelig av plankton, men er ogsaa hyppig fundet med sild og lodde i maven. Det er sandsynlig at den foretrækker plankton, skjønt der er eksempler paa at man har fundet sild i dens mave tiltrods for en rikelig forekomst av plankton. Der er ogsaa fanget individer med fuldstændig tom mave tiltrods for en rikelig forekomst av lodde. Den er forøvrig ingen kostforagter. Man finder undertiden de forskjelligste fiskearter i dens mave. En fangstekspedition til østasiatiske farvand fandt saaledes baade hvitling, torsk og laks i maven paa knølhval.

Naar det er rikelig tilgang paa føde kan den sætte tillivs svære masser. 8—10 hl. kan indeholdes i ventriklene paa en gang. Men saa kan den ogsaa længe undvære føde, idet den paa sine vandringer ofte kommer til havstrøk, hvor der er meget knapt for mat. Dens huld er derfor paa vore fangstfelter sterkt vekslende, og dyrets værdi er derfor høist varierende efter den spækmasse som findes paa den.

Den foretar store og omfattende vandringer, og dens træk later til at være regelmæssigere og mer stabilt end nogen av de andre storhvalers. Har derfor hvalfangerne fundet en stationsplads fra hvilken den paa sit træk kan jages, er den lettere at skyte ned og utrydde end nogen av de andre hvalarter. Det har derfor ogsaa vist sig, at netop denne art først blir uttyndet paa et felt. Det er den samme foreteelse vi netop de sidste aar har hat anledning til at iagtta paa Syd-Shetland og Syd-Georgia.

Siden hvalfangsten i Sydhavet begyndte har man idethele faat et bedre indblik i hvalenes vandringer og hele levesæt for-

øvrig. Specielt er dette tilfældet netop for knølhvalens vandringer. Baade syd og nord for ækvator falder dens træk i en næringsvandring mot ishavsregionene og en ynglevandring mot varmere havstrøk.

Paa kysten av det nordlige Norge er dens træk og forekomst i sin tid særlig undersøkt og kjendt fra hvalfanger Morten Ingebrigtsens iagttagelser og journaler.

Av disse fremgaar, at knølen i aarets første maaneder februar og mars befinder sig paa træk vestover langs Finmarkens kyst. Den kommer da fra Østhavet i hvis aapne dele den maa ha tilbragt vinteren.

Man drev i mange aar fangst av hval paa kysten av Finmarken uten at kjende dette knøltræk. Hvalfangerne kom nemlig først der nord efterat dette træk var forbi. Den hval de søkte var dels rent planktonspisende arter som først optraadte ut paa forsommeren — og dels finhvalen, som hellerikke indfandt sig i de tidligste vaarmaaneder, men først med loddens indsig. Da man imidlertid først hadde opdaget trækket blev der skutt mange knølhval paa dette træk.

Knølhvalen kunde nemlig optræde i ganske betydelig antal paa kysten av Finmarken. Saaledes berettes fra 1873 — altsaa før den tid knølhvalfangsten begyndte — at den en dag i februar pludselig optraadte i tusenvis i Varangerfjorden. Sværmene var efter sigende saa tætte at de hindret dampskibenes fart. I mars 1881 og i mars 1886 var det atter meget knølhval i Varangerfjorden.

Knølen er paa denne aarstid ikke ute for at søke føde, og den trækker derfor avsted med stor fart, idet den holder sig tæt under land. Den kan paa dette træk komme de utstikkende punkter saa nær at den saavidt gaar klar av grundene. Det er en almindelig utbredt mening blandt hvalfangerne at den med forsæt skubber ind paa stenene for at bli kvit de mange store parasitter som snylter paa den.

Det maa ha været smaat med vinterføringen, for maven var tom hos de hval som fangedes paa denne tid. Hunnerne hadde derimot store fostre, som næsten var færdige til at kastes. Hensigten med denne vandring er derfor klarlig den at søke hen til varmere havstrøk, hvor ungene kan kastes. Bare undtagelsesvis fødes ungen i vore nordlige farvand.

Knølhvalen. (Efter O. Sars.)

Dette træk varer fra slutten av januar til ut mars maaned, og slutten av dette vestgaaende træk faldt gjerne sammen med de første loddeindsig til Finmarken, hvorfor knølen undertiden ogsaa kunde findes at benytte den gunstige anledning til at proviantere litt.

Som sagt søker nu knølhvalen hen til varmere havstrøk for at yngle. Dens træk henimot disse er ikke iagttat fra noget av de andre nordlige fangstfelter, da det i tilfælde trækket berørte feltene faldt før hvalfangsten der tok sin begyndelse. Det er dog en temmelig utbredt mening hos flere av vore bedste iagttagere blandt hvalfangerne, at knølhvalens træk fra Norge gik over mot Island, hvor der i de senere vaarmaaneder fangedes adskillig knølhval. Videre mener man at knølhvalen paa nordligere breddegrader søkte tilbake østover til havet omkring Bjørneøen, hvor den saa fangedes paa eftersommeren.

I de varmere strøk, hvor yngling og parring foregaar, er den derimot iagttat paa forskjellige steder. Saaledes finder man den i april og mai langs kysten av Norvest-Afrika. Hunnerne følges da av smaa unger. Det samme er ogsaa tilfældet saavel omkring atlanterhavssøerne som ved den sydligere østkyst av de Forenede Stater.

I denne tid forekommer knølhvalen bare som en ren sjelendhet paa de nordlige fangstfelter.

Her i de varmere havstrøk finder hvalen ikke videre føde og den gjør derfor heller ikke noget langt ophold her, men trækker snart atter nordover til næringsrikere egne. Hunnerne følges da av de nyfødte unger og passerer paa dette sit nordgaaende træk vore fangstfelter paa Hebriderne og Færøerne, og i sommermaanedene juni, juli og august forekommer dens andet træk langs Finmarkens kyst.

I den tid, da hvalfangsten ved Færøerne endnu var betydelig, fangedes der under dette træk adskillig knølhval paa dette felt.

Ifølge journalene over hvalfangerdampskib «Norddebles» fangst 1901 og 1903 blev det i 1901 skutt 6 knølhval og i 1903 endog 16 knølhval av denne ene fangstbaat. I 1901 faldt fangsten fra 16de juli til 30te august og i 1903 fra 15de juni til 9de september.

Naar derfor prof. Collett i sin bok om Norges pattedyr uttaler

at der ikke fanges knølhval ved Færøerne, maa dette bero paa en misforstaaelse.

Mens hvalfangsten florerer paa Finmarken blev der paa dette sommertræk ikke fanget saa mange knøl som under vaartrækket.

Forøvrig fanges der eksemplarer av knølhval i sommertiden overalt paa vore nordlige fangstfelter. Den forekommer som regel overalt sparsomt, maaske i mindst antal ved Shetland og Færøerne. I de aller sidste aar er dens forekomst blit sjeldnere og sjeldnere. I 1913 fangedes saaledes av 36 fangstbaate ialt bare 8 knølhval. Herav 5 fra Island, 2 fra Irlands vestkyst og 1 fra Shetland. I 1914 fangedes ikke en eneste knølhval paa nordfeltene. Under statens hvalfangst i 1918 og 1919 fangedes der ved Norges kyst ialt bare 4 knølhval, samtlige fra stationen ved Ingø, — og i tiden 20de juli til først i september.

Derimot blev det i august 1919 iagttat ikke saa faa knølhval i havet ved Bjørneøen.

Knølhvalen er saaledes nu den vistnok sjeldnest forekommende art av storhval i de nordlige strøk av Atlanterhavet og Nordishavet.

Den er under dette sit sommertræk ivrig beskjæftiget med at søke sin næring — dels i planktonførende strømsætninger, og dels provianterer den ogsaa i sildestimene.

Ogsaa paa den amerikanske side av Atlanterhavet forekommer et tilsvarende træk, idet knølhvalen hyppig forekommer i grønlandske farvand om sommeren og den første del av høsten.

Skjønt knølhvalen saaledes som regel tilbringer sin sommer paa forholdsvis høie breddegrader er dog enkelte individer eller mindre flokke ogsaa om sommeren paatruffet i nærheten av de sydligere liggende ynglepladse.

Under fangsten ved Finmarken blev det iagttat at knølhvalen mot høsten trak nordover til farvandene om Bjørneøen og Spitsbergen. Den var her fremdeles optat med at søke føde — kril og lodde. Naar saa vandlagene om høsten blir koldere og lodden gaar ned, trækker knølhvalen ind i de østlige dele av Nordhavet, hvor den saa for de fleste individers vedkommende tilbringer sin vinter sandsynligvis, ialfald delvis, ernært av sild.

Lignende vandring foretar knølhvalen ogsaa syd for ækvator. Alle de der forekommende former av knølhval staar meget nær vor hjemlige form, ja er maaske identisk med denne.

Mot den antarktiske vaar «gror» store masser av hvalføde op langs den sydpolare iskant, og denne føde føres saa av havstrømmene hen mot kystene av de store sydpolare øgrupper. Fra november og utover har altsaa naturen her dækket sit rike bord til hvilket de planktonspisende hvaler kan trække hen og finde føde i al overflødighet. I størst mængde optraadte her ved hvalfangstens begyndelse absolut netop knølhvalen. Den er paa denne aarstid mager, men efterhvert som sydsommeren gaar og den uophørlig kan fraadse i sin yndlingsføde — krilen — blir den snart fetere og fetere, og utover i februar til april faar den et spæklag saa tykt, at man meget sjelden fandt det slik paa de nordlige fangstfelter.

Naar nu høsten indtræder i disse egne, og dyrelivet i de øvre vandlag litt efter litt avtar, trækker knølen nordover for at søke varmere vand hvor ungene kan kastes og parringen foregaa.

Hunnerne av knølhvalen som i sommertiden fanges paa felten ved Syd-Georgia og Syd-Shetland er efter fangstmændenes beretninger som oftest drægtige om end fostrenes størrelse er adskillig varierende.

Naar knølen nu vandrer nordover, søker den hen mot de store fastlandsmasser, og den findes allerede fra midten av mai — ja enkeltvis endnu tidligere — trækkende nordover langs kystene av Sydamerika og Afrika. Trækket er bestemt nordgaaende, og hvalen er nu overmaade fet.

Trækket begynder ikke like tidlig hvert aar, men forskjellen er heller ikke saa stor. I 1911 fik man f. eks. ved en av stationene i Durban de første knølhval 15de mai, mens man i 1912 den 12te mai allerede hadde 100 hval. Dette var dog ikke altsammen knølhval.

Dette træk fra syd varer til slutten av juli maaned og hvalen gaar helt nordover til ækvatorialegnene. Der findes saaledes betydelige stim av knølhval ved Fernando Po inderst i Guineabugten, hvor et fangstselskap har drevet i 1914. Det er imidlertid ikke sandsynlig at den samme hval trækker nordover langs kysten helt fra de sydligste dele av Afrika og nordover mot ækvator. Det synes tvertom bragt paa det rene, at den hval som f. eks. fanges ved stationene paa fransk Kongo, er kommet ind fra havet like syd for dette fangstfelt. For rigtigheten av denne antagelse taler blandt andet den kjendsgjærning, at man ved

fransk Kongo omtrent ikke faar saaret hval. Hvis den hele tiden nordover hadde fulgt kysten, vilde det ikke været til at undgaa at man i nogen utstrækning fik hval som har merker efter fangsten ved de søndenfor liggende stationer.

Mot slutten av august begynder saa det sydgaaende træk langs de samme kyster. Hvalen er nu merkbart magrere. De drægtige hunner har kastet sine unger, og dyrene er parret.

Hvalfangstbestyrer Morten Ingebrigtsen som i sin tid begyndte fangsten paa Vestafrika, hadde fra sin fangststation i Port Alexandra paa Angola særlig god anledning til i flere sæsoner at studere dette knøltræk. Han mener at knølhvalen baie har unge hvert andet aar. Ungene vokser imidlertid meget hurtig, og han antar dem for forplantningsdygtige efter ca. 1 aar.

Knølhvalen er i det hele tat mer parrelysten end anden hval, og de parrede knølhval later til at være gode egtefæller.

Med hensyn til deres indbyrdes forhold er der dog en betydelig forskjel, hvad hvalfangerne forlængst har merket sig og hvorefter de derfor indretter sig. Naar man jager et knølpar, søker man nemlig altid først at dræpe hunnen. Hannen forlater nemlig ikke sin døde hun, men søker like hen til den og lægger den mest rørende kjærlighet for dagen. Helt anderledes hvis man først skyter hannen. Hunnen vil da ogsaa straks søke hen til den, men kun for et øieblik. Den opdager snart at der er noget ekstra iveien og styrer med stor fart bort fra det farlige sted.

Gaar en han alene, er den meget vanskelig at komme paa skud. Er den imidlertid saa uheldig at komme i nærheten av en eller flere unge hunner, er det som regel ute med den. Den mister nu alt som forsigtig omtanke heter og begynder en energisk kurtise, hvad der som regel koster den livet.

Knølhvalen gir i det hele paa forskjellig vis indtryk av en høiere intelligens end andre storhvaler. Den hører godt og oppfatter snart at den er forfulgt. Lyden av fangstbaaten synes at forurolige den mer end synet av den. Den synes med andre ord at stole mer paa sin høresans end paa synssansen.

Ofte gir den saaledes indtryk av at være meget sky og forsigtig, men den ansees dog som regel for at være let at fange. Der er nemlig to ting som gjør den saa at si sanseløs: Det er kurtise og tilstedeværelsen av føde. En knølhval som gaar i aate, synes

ikke at ha tanke for andet end maten, og en forelsket knøl glemmer alle forsigtighetshensyn.

Paa grund av sin plumpe kropsbygning er dens bevægelser ogsaa noget langsomme og tunge, likesom den synes at ha interesse av at betrakte fremmede gjenstande. Denne nysgjerrighet koster den ikke sjelden livet.

Det sydgaaende træk langs Afrikas og Sydamerikas kyster varer langt ind i november maaned. Dog saaledes, at den allerede forlater de nordligere stationer — f. eks. de paa fransk Kongo — allerede før midten av oktober. Paa Angola paagaar fangsten til henimot midten av november, mens den ved de sydligste stationer paa Afrika endog varer til denne maanedes slut, ja endog ind i december.

Hvalen er nu forholdsvis mager og styrer hurtig sydover. Dernede i strømsætningene rundt de antarktiske øgrupper og langs iskanten i syd har atter den begyndende sydsommer fremkaldt et yrende liv i de øvre vandlag, og naturens rike bord er atter dækket for hvalstimene.

Lignende træk av knølhval foregaar ogsaa paa Australiens vestkyst og nord og syd for ækvator i det Stille Hav. For disse strøks vedkommende er trækket bedst undersøkt for Vestaustraliens vedkommende, hvor en række fangstselskaper fra Larvik i en aarrække har drevet fangst.

Trækket falder efter de indvundne erfaringer aldeles sammen med trækket paa kysten av Afrika.

I sæsongen 1913 begyndte det nordgaaende træk her ved slutten av juni maaned. Det sydgaaende træk later til i alt væsentlig at være forbi i oktober maaned, — dog saaledes at enkelte hval eller mindre flokker ogsaa adskillig efter denne tid stryker sydover langs dette fastlands kyster.

*

Den øvede hvalfanger ser straks paa «blaasten» om det er en knølhval han har for sig. Knølhvalen blaaser nemlig en kort og bred straale, som ofte oventil brer sig noget ut. «Blaasten» kan høres over stor avstand, idet den ligner et slags hujen eller brølen. Dens bevægelse under ind- og utaandingen beskrives i prof. Colletts bok om Norges pattedyr saaledes: «Naar den vil aande stiger den skraat opad, og i samme øieblik som næse-

hullerne er over vandskorpen, blaaser den. I næste øieblik foregaar indaandingen. Herunder utvides næseaapningene, saa de blir næsten elliptiske og deres omgivelser noget hævede. Agter den derefter at være i længere tid under, gaar den næsten lodret i dypet. Eftersom hodet gaar under blir kroppen efterhaanden hævet og viser sig over vandet som en halvbue, hvori tilsidst rygfinnen blir synlig. Derefter krummes bakkroppen under vandet, halefinnen rettes ut, og tilsidst sees denne et øieblik over vandskorpen inden hvalen helt forsvinder. Gaar en knølhval under uten at vise halefinnen, er retningen skraa og den kommer atter hurtig op igjen.»

Naar knølhvalen har været længe under, blaaser den som regel flere gange efter hverandre med ganske korte mellemrum, hvorefter den gjerne gaar ned for et længere ophold. I almindelighet antages den ikke at kunne være under mer end 20 a 25 minutter.

Mens enkelte hvalfangere som allerede nævnt antar at knølhvalen kun har unge hvert andet aar, antar andre at den som regel hvert aar har unge. Til støtte herfor anfører hvalfangerne, som driver fangst ved Syd-Shetland, at man der meget sjelden fanger hunner av knølhval, som ikke er drægtige. Til dette maa dog bemerkes at man især i tidligere aar, da bare spækket av hvalen blev benyttet, ikke foretok saa nøiagtige undersøkelser — og selv nutildags er undersøkelserne vistnok ikke helt almindelige. Parringen maa i dette tilfælde ha foregaaet like efter ungens fødsel.

I vore nordlige farvand har der været anstillet en del undersøkelser for at faa kastet lys over knølhvalens forplantningsforhold.

Det viser sig, at bare de større hunner — med en længde av ca. 45 fot og derover — har været drægtige. Paa et og samme tidspunkt har man i knølhval fundet næsten fuldbaarne fostre, mens man i andre har fundet ganske smaa fostre, hvad der viser at parringen maa foregaa til ikke saa litet uregelmæssige tider.

Der haves en række maalinger av knølfostre fra hvalfangsttiden i Finmarken.

Et foster, undersøkt i sidste halvdel av mai, hadde 70 mm. længde. I juni var længden 260—340 mm. I juli 210—600 mm.

En maaling fra 21de august viste en længde av næsten 2 m. (Collett).

Tvillingfødsler er sjeldnere hos knølhvalen end hos de andre storhval forsaavidt som de overhodet eksisterer. Fra de sydlige fangstfelter er saaledes intet tilfælde kommet forfatteren for øre, og fra vore egne kyster er heller intet tilfælde saavidt vides med sikkerhet fastslaat. Dog saaes i juni 1886 utenfor Vardø en hun ledsaget av 2 unger.

Drægtighetstiden kan med overveiende sikkerhet ansættes til ca. 11 maaneder.

Knølhvalen er i forhold til sin størrelse gjennemsnitlig meget fettrik. Dog veksler selvfølgelig spæklagets tykkelse meget efter aarstid og opholdssted. Enkelte aar er ogsaa hvalstimene gjennemgaaende langt fetere end andre aar.

Ved hvalfangstens begyndelse forekom knølhvalen i store masser paa vore sydlige fangstfelter. Da den er lettere at fange og til at arbeide med end finhval og blaahval, gjorde fangstmændene i begyndelsen fortrinsvis jagt paa den, saa fangsten f. eks. paa Syd-Georgia de første aar bestod omtrent udelukkende av knølhval. Ogsaa ved Syd-Shetland utgjorde den fra begyndelsen en overveiende del av fangsten. Den blev skutt i tusener av eksemplarer hvert aar, og det var umulig andet end at bestanden snart maatte komme til at bli paavirket av den intense fangst. Siden fangsten begyndte ved Afrika er den ogsaa der hvert aar blit fanget i stort antal.

Knølbestanden har derfor nu i flere aar været paa avgjort retur. Allerede sæsongen 1911—1912 var tilbakegangen tydelig og den er senere for hver ny sæsong blit mer og mer merkbar. En del eksempler vil belyse dette forhold.

I sæsongen 1910—11 hadde f. eks. «Sandefjords Hvalfangerselskap» paa Syd-Georgia ikke mindre end 938 knølhval paa en samlet fangst av 970 hval. Dette forhold var dengang det typiske ogsaa for de andre selskaper ved Syd-Georgia.

Allerede 2 aar efter — sæsongen 1912—13 — hadde forholdet paa dette fangstfelt forandret sig saa, at f. eks. et selskap som «The South Georgia Company Ltd.» paa en samlet fangst av 1 020 hval kun hadde 525 knølhval, ja fangstselskapet «Ocean» hadde endog samme aar kun 162 knølhval paa en samlet fangst av 441 hval.

Forholdet fortsætter med øket fart ind i sæsongen 1913—1914, da f. eks. Sandefjords Hvalfangerselskap kun hadde 53 knølhval paa en samlet fangst av 446 hval. Og dette forhold er ifølge fangstbestyrernes meddelelser typisk.

En lignende nedgang spores ogsaa paa Syd-Shetland om end knølhvalfangsten her aldrig har været saa dominerende som paa Syd-Georgia. I fangstsæsongen 1911—12 hadde f. eks. «Sydhavet» 130 knøl paa en samlet fangst av 416 hval, og «Laboremus» hadde 127 knøl paa 370 hval. Aaret efter hadde «Laboremus» 78 knølhval paa en samlet fangst av 524 hval. Og forholdet er stort set det samme for samtlige fangstselskaper.

Samtidig hermed er hvalfangsten paa kysten av Afrika, hvor knølen utgjør hovedmassen av den trækkende hval, gaat betydelig tilbake som følge av den over Atlanterhavet og tilstøtende sydhavstrakter sterkt avtagende bestand av knøl.

Selvsagt findes allikevel endnu store masser av knølhval i verdenshavet, og den vil endnu i en aarrække yde sin kontingent til fangstbedriftens avkastning paa de fleste fangstfelter.

Hvalfangerne mener ogsaa at ha sikre iagttagelser for, at knølhval endog forekommer i betydelig bestand i nærheten av vore sydlige fangstfelter, men sky som den saa ofte er, holder den sig længere unda, saa den ikke kommer indenfor fangstbaatenes aktionsradius.

Merkes maa det ogsaa, at i de senere aar, efterat vore Sydhavsfangere har faat en bedre og kraftigere utrustning, søker man fortrinsvis at jage blaahval og finhval, da disse gir saameget rikeligere utbytte.

Denne side av saken er nøie bearbeidet av herr Einar Lea i en betænkning, som paa foranledning av «Den norske hvalfangerforening» i 1918 blev tilstillet den engelske undersøkelseskommission for hvalfangsten i Sydhavet. —

V.

Nordkaperhvalen.

ordkaperhvalen — *Balaena glacialis* — har i almindelighet som voksen en længde av 14,5—15 m. og opnaar undertiden en længde av 16 m. Den har et i forhold til længden meget stort legemsomfang, idet dette utgjør ca. 10,5 m. Hodets længde er stor i forhold til kroppen, idet den utgjør omkring $\frac{1}{4}$ av den hele kropslængde. Mundvinkelen er brat nedstigende, S-formig bøiet. Langs randen av munden er der store hudknuter, hvorpaa gjerne snyltedyr sætter sig fast. Brystfinnene er korte, brede og svakt tilspidsede.

Dyrets farve er somoftest helt sort. Dog kan den variere adskillig, idet ikke saa faa individer har hvite tegninger paa underliv og brystfinner, ja enkelte har endog næsten helt hvid bukside.

Bardene er sorte eller brunsorte, med helt sorte trevler, som er langt finere og bløtere end finhvalens. Bardenes længde er op til 2,5 m. eller ca. $\frac{1}{7}$ av kroppens totallængde.

Nordkaperens nærmeste slegtning i det nordlige ishav er grønlandshvalen. Likesom denne mangler den rygfinne, idet de begge er saakaldte slethvaler eller som fangstfolk gjerne kalder det, rethvaler.

Nordkaperen har dog en noget slankere bygning end grønlandshvalen, likesom dens hode er forholdsvis kortere end dennes idet grønlandshvalens hode har en længde som svarer til $\frac{1}{3}$ av den totale kropslængde.

Nordkaperen er særlig kjendt fra de nordlige have, og de av videnskapsmænd undersøkte og beskrevne eksemplarer er alle

fanget her. Dog forekommer der ogsaa i Sydhavet et stort antal slethvaler eller rethvaler, som ifølge vore fangstmænds mer overfladiske undersøkelser tilhører samme art som Nordhavets rethval.

Det vil muligens vise sig at saa ikke er tilfældet, men under enhver omstændighed staar de hverandre saa nær, at vi i denne beskrivelse av nordkaperens træk og forekomst slaar dem sammen.

Sydhavets rethvaler er ikke helt undersøkte og beskrevne, og de er muligens underarter av Nordhavets nordkaper. Av slike sydhavsformer nævnes *Balaena australis* i det sydlige Atlanterhav, *Balaena antipodarum* i Syd-Pacific og *Balaena sieboldii* i Nord-Pacific.

Carsten Borchgrevink udtaler med hensyn til rethvalene i Sydhavet i sin bok «Nærmest Sydpolen 1900» følgende:

«Med hensyn til rethvalene gives der efter min mening to arter. Den ene, *Balaena australis*, findes endnu ved Australiens kyster helt op til Sydney's bredder, mens dens sydligere fætter, *Balaena antipodarum*, færdes rundt Kerguelen, Campbelløen, Aucklandsøerne og New-Zealand. Den sydlige rethval besøker vistnok undertiden temmelig sydlige bredder og sender sine Y-formede blaast enkelte gange op mellem polarisens kanaler, men som regel søker den ikke mot isen, men holder sig i 40—50 gradene.»

Med hensyn til rethvalene i det hele tør den inndeling, som Van Beneden og Gervais har foretat, være av interesse:

1. Grønlandshvalen — *Balaena mysticetus* —, hvis utbredelse i nordlige farvand er noksom kjendt.
2. Nordkaperen — *Balaena biscayensis* (*glacialis*) —, som av og til fanges ved Island, Færøerne og Grønland.
3. Japans rethval — *Balaena japonica* —, som av enkelte paa-staaes at være av samme art som nordkaperen. Ialfald ligner den meget. Dens utbredelse falder i Stillehavets tempererte strømme med sydgrænse de tropiske have.
4. Australer rethvalen — *Balaena australis* — er fanget ved Kap, paa kysten av Chile og sydover mot Kerguelen.
5. New-Zealands rethval — *Balaena antipodarum* — skiller sig litet fra den foregaaende, ja er maaske efter enkeltes mening samme art. Den mest kjendte fangst har foregaaet ved New-Zealand.

Nordkaperen. — *Balaena biscayensis*.

Vore norske hvalfangere bruker betegnelsen «rethval» om alle rethvaler som fanges i sydligere farvand, mens de bruker betegnelsen «nordkaper» om de rethvaler som fanges i Nordhavet, idet de dog, som allerede nævnt, regner Sydhavets rethvaler for at tilhøre samme eller ialfald en med nordkaperen nær beslegtet art.

Hos os har særlig dr. Gustav A. Guldberg studert nordkaperens forekomst i Nordhavet i ældre og nyere tid, og efter en avhandling av ham fra 1889 anføres følgende:

«Fangsten av nordkaperen kan man med sikkerhet følge ned til det 11te og 12te aarhundrede, sandsynligvis endnu tidligere, da biskayerne regelmæssig fanget denne hval i den biskayiske bugt mellem efteraars- og foraaarsjevndøgn, hyppigst i januar og februar — — — —

— — Under den sterke efterstræbelse av denne hval i den Spanske Sjø blev den alt sjeldnere, og man søkte derfor længer ut paa havet efter dette sjeldne bytte. Under denne altid videregaaende forfølgelse kom de biskayiske og franske (senere ogsaa flamske) hvalfangere op til Islands kyster og til Newfoundlandsbankerne. Allerede henimot det 14de aarhundredes slutning seilte baskerne mot vest til St. Lawrencebugten og fandt her en mængde hval. Paa slutten av 1500-tallet tællt de forenede nationers fangstflaate ved Islands kyster 50 à 60 seilere. Dog synes de hollandske og de senere tiltrædende tyske hvalfangere ikke at ha efterstræbt nordkaperen med lignende iver som spaniere og franskmænd.

Imidlertid kjendte de flamske hvalfangere meget godt denne hval og især dens fangstfelt mellem Norge og Island, hvor den fortrinsvis fangedes omkring Nordkap. Efter dr. F. Müllers beretning fremgaar det at allerede paa 15 hundredetallet, førend Spitsbergenfangsten var begyndt, hadde hollænderne drevet hvalfangst ved Nordkap. Den kongelige regjering i Danmark utstedte nemlig i 1596 forbud mot hvalfiskeri her. Det moscovitiske selskap i Hull drev likeledes fiskeri ved Nordkap siden 1598. I 1622 blev det tillatt bremerne at fiske der. Hollænderne kjøpte undertiden tilladelse, men vistnok likesaa ofte drev de sit fiskeri uten lov. Danskerne var ogsaa med i Nordkapsfiskeriet.

At der i dette fiskeri som dreves av fremmede nationer ved Norges nordligste kyster maa være indbefattet hvalfangst, frem-

gaar desuten av et fund, som jeg i 1882 og 1883 gjorde i Hasvik paa Sørøen. Det var blit mig fortalt av forskjellige folk fra Vestfinmarken, at kirkegaardsmuren paa Hasvik skulde indeholde en hel mængde hvalben. — — Efter en del utgravninger omkring paa de forskjellige steder ved Hasvikbugten, fik jeg snart samlet saamange hvalben at arten kunde bestemmes. Det viste sig da at alle disse fra jorden utgravede levninger tilhørte nordkaperen.

Endnu gaar der sagn om hollændernes hvalfangst i tidlige aarhundreder der, likesom man ogsaa har fundet stykker av metal-
kar efter deres trankokning. I det følgende aar (1883) fandt jeg ved Sørvær likesom paa Vardø levninger av nordkaperen. I forbindelse hermed skulde jeg anse det for rimelig, at de hvalben som ifølge fiskeres og hvalfangeres beretninger findes paa Fiskerøerne ved den murmanske kyst, hvor der endvidere i Karabella paa øen Anikijef findes indskrifter efter tyske skippere, især flensborgere fra begyndelsen av det 17de aarhundrede, ogsaa maa tilhøre vor nordkaper.

Det tør derfor ansees som utvilsomt at denne hval har tilhørt de almindelig forekommende havpattedyr ved Norges kyster, likesom de gamle forfattere som Zorndrager og andre beretter om, at den mest holder til mellem Island og Norge. Fangsten ved disse landes kyster har foregaat om sommeren, mens den som tidligere anført i vintertiden blev efterstræbt ved Sydeuropas Atlanterhavskyst.

Betragter vi nu forholdene paa den anden side av Atlanterhavet, erfarer vi av Starbucks verk om den amerikanske hvalfangsts historie, at der samtidig med de første kolonisters nedsettelse i Ny-England blev begyndt hvalfangst. Særlig omtales den masse hval som fandtes ved Cape Cod, idet den optraadte talrikst fra november til mars eller april maaned. Det berettes ogsaa om at indianerne drev hvalfangst med sine primitive fangstredskaper allerede længe før de hvite begyndte.

Allerede i første halvdel av det 17de aarhundrede var Ny-Englands kolonister ifærd med at efterstræbe sin «black whale». At hvalmængden maa ha været ganske stor fremgaar av Smiths «Annals of Salem», Mass., hvor der omtales at der i 1690 dræptes hvaler i havnen ved Cape Cod. I aaret 1700 begyndte indretningen av flere smaa fangstskibe fra Nantucket, hvorefter denne by blev

en av de vigtigste hvalfangsthavne i første halvdel av det 18de aarhundrede. Av andre vigtige havne kan nævnes Long Island, Cape Cod, Salem, Boston og Rhode Island. Langs hele kysten forfulgtes «the black whale» eller ogsaa kaldet «the right whale». Derav kom ogsaa den i sin tid hyppig anvendte benævnelse «Ny Englands rethval». I 1712 blev der udsendt smaa skibe til New Foundland og sydover langs Golfen. I 1748 var hvalene blit sjeldnere ved Ny Englands kyst, saa man maatte sende ut tilhavs store skibe for at fange den, og fra Boston blev der sendt ut 100 stykker. Man drev nu forfølgelsen i alt større utstrækning, og hvalfangerne gik saa langt syd som til Cape of Virginia. Omkring aaret 1770 synes bedriften at ha naadd sit høieste; ti nu merkedes det snart, at hvalen var blit langt sjeldnere, og hvalfangerne slog nu mere og mere ind paa fangst av grønlandshvalen i Baffinsbugten, men dels ogsaa paa sydhavshvalen i det Store Ocean og de sydlige Atlanterhav.

Den første halvdel av det 19de aarhundrede hører man intet til «the black whale», og det er først ved prof. Copes beskrivelse i 1865 av en «rethval» fra den del av Nordamerikas kyst, som ligger i den tempererte zone, at denne «anden art» av rethvaler igjen blir bekjendt.

Dens hyppighet og dermed ogsaa dens fangst ophørte tidligere i Europa. Da man i begyndelsen av det 17de aarhundrede begyndte at forfølge grønlandshvalen ved Spitsbergens kyster, hvor man fandt denne i stor mængde, gik nordkaperfangsten paa europæisk side rent av mode, saameget mer som dens antal var saa sterkt reducert, at den allerede fra slutten av det 17de aarhundrede ikke var hyppig. Man hører i det 18de aarhundrede vistnok tale om nordkaper, men den maa ialfald ha optraadt meget sjelden i europæiske farvand; forfattere fra det 18de aarhundrede, som beretter om den, synes nemlig mest at bygge paa efterretninger fra tidligere tider.

Klein kalder den (1740) *balæna glacialis*, ishvalen, et meget uberettiget navn for nordkaperen, som aldeles ikke hadde sin utbredelse ved iskanten, og La Cépède (1804) opstiller arten «nordkaper» grundet paa tidligere beretninger, men Cuvier antar den ikke for nogen egen art, idet han følger Scoresby, som i sit store verk opstiller nordhvalen som den eneste rethval i de nordiske farvand.

Biskayernes hval antar Scoresby at ha været en finhval og

nærmest den ved vore kyster kjendte vaagehval, idet han ved mangeaartig erfaring kjendte grønlandshvalen for godt til at anta at den nogengang skulde ha gaat ned til Frankriges og Spaniens varme kyster.

Dette kunde dog Cuvier ikke gaa med paa, men støttende sig til Scoresby's antagelse at nordkaperen og grønlandshvalen var et og samme dyr, forlede han til at forkaste det som var rigtig i Scoresby's opfatning, nemlig om grønlandshvalens polare natur, og han fremsatte atter den ældre teori om hvalens gradvise tilbageviken til Ishavet i hele dens krasshet. Det er denne teori som endnu gaar igjen hos mange baade skrevet og fortalt, baade hos ukyndige og hos dem som skulde vite bedre.

Atlantehavets rethval var saaledes fra det 11te aarhundrede indtil begyndelsen av det 17de den mest efterstræbte hval ved Europas kyster, og fra midten av det 17de aarhundrede til begyndelsen av det 19de var den gjenstand for en intensiv fangst fra anglo-amerikanernes side. Det var derfor rimelig, at den tilslut maatte komme sin totale undergang nær. Desto interessantere er derfor de senere aars foretelser, som synes at vidne om dens gjenoptræden og om at den atter er i tilvekst. Værd at lægge mæke til er derfor dr. Manigaults uttalelse (1880) at «svarthvalen» nu er tilstrækkelig talrik ved South Carolina's og Georgia's kyster til at dens fangst kan foregaa i begrænset utstrækning.

I et brev fra dr. Holder til prof. P. I. Van Beneden fortælles, det, at i 1885 var der kommet en samling av 6 «black whales» nær havnen av Charlestown, og at 4 av dem var blit fanget.

I de sidste aar har den ogsaa vist sig hyppigere ved de europæiske kyster. En spansk lærd, Mariano de la Paz Graells beretter i et brev til den nylig nævnte berømte prof. P. I. Van Beneden, at han i 1882 hadde truffet flere individer av biskayerhvalen utenfor Spaniens nordkyst, og at der i 1884 var trængt en stor hval ind i St. Sebastians havn.

I 1885 gjorde fiskerne i Zaraus et forsøk paa at faa istand hvalfangst igjen. De hadde forsøkt at harpunere nogen hvaler som kom til kysten, men det viste sig at de hverken besad sine forfædres mod eller behændighet. I en netop mottat privat meddelelse fra Van Beneden meddeles, at der i 1887 blev fanget en biskayerhval ved Azorerne.

At denne hval maa være i fremgang, synes saaledes utvilsomt.»

Efter dette faar man indtryk av at man i sin tid i videnskabelige kredse har antat nordkaperen for at være saa omtrent utryddet. Saa galt har det dog neppè været. Da den norske hvalfangst begyndte at slaa sig ned paa Nordhavets øer, fik nemlig hvalfangerne snart føling med denne hvalart. Den besøker nemlig ikke længer som i tidligere aarhundreder Finmarkskysten paa sine vandringer, og da hvalfangerne først i ottiaarene slog sig ned paa Island, hadde der ikke tidligere været anledning til at konstatere dens aarvisse optræden i nordeuropæiske kystfarvand.

Det første eksemplar av denne hvalart som i nyere tid er fanget av norske hvalfangere blev tat den 18de april 1889 i havet utenfor Island. Det vakte dengang betydelig opsigt, saameget mer som dyret blev fanget paa en aarstid, da man ikke skulde vente besøk av denne repræsentant for de tempererte have paa saa høie breddegrader.

I 1890 blev der saa ved Island fanget 6 eksemplarer, idet der indbragtes 1 til Amlie's station og 5 til «Victor»s station i Dyrafjord. De blev alle skutt utenfor Isafjordgapet i vekslende avstand fra land og til varierende tider ut over forsommeren.

I 1891 optraadte den i noget større antal utenfor den samme kyststrækning, og der indbragtes da 10 eksemplarer til forskjellige av vestkyststationene paa Island. Til Alptafjord blev saaledes indbragt 1, til Dyrafjord 7 og til Ønundafjord 2 eksemplarer. De blev dette aar fanget dels utenfor Bredebugt, dels vest av Island og i en avstand fra kysten av indtil 50 mil.

Der blev nu i en aarrække utover kun fanget spredte eksemplarer, mest ved Island. — Dog fik man ved hvalfangstbedriftens overførsel til Færøerne ogsaa her føling med nordkaperen om end som en ren sjeldenhet. I det hele blev der til 1905 av vore fangstmænd ved Island og Færøerne kun indbragt ialt ca. 30 eksemplarer, og man fik indtryk av at disse trækkende hvalflokke bare sjelden søkte ind under land, og at de i det hele likesom mer leilighetsvis besøkte de nævnte fangstfelter. Nogen større bestand av disse værdifulde dyr lot der ikke til at være.

Noget anderledes blev imidlertid indtrykket, da hvalfangerselskapet «Harpunen» slog sig ned paa Hebriderne og begyndte sin fangst herfra. Efter denne tid har man bragt i erfaring, at en større eller mindre bestand av denne hvalart aarlig besøker Nordhavet, undertiden endog i betydelig antal, og at nordkaperen paa sine vandringer som regel passerer Irlands nordvestkyst og

Hebriderne indenfor fangstbaatenes rækkevidde. Undertiden gaar den endog helt ind til kysten. Det er eiendommelig at den hele bestand i enkelte aar (f. eks. 1908) gjennemgaaende bestaar av mindre dyr end i andre.

Fra fangststationen paa Hebriderne er der i aarenes løp fanget:

I 1906 blev fanget 6 eksemplarer.

» 1907	—»—	24	—
» 1908	—»—	20	—
» 1909	—»—	21	—
» 1910	—»—	5	—
» 1911	—»—	0	—
» 1912	—»—	11	—
» 1913	—»—	0	—
» 1914	—»—	4	—

Fra 1915 til 1919 blev der ikke drevet fangst herfra, og i 1920 blev der fanget 1 eksemplar av nordkaperen.

Samtidig hermed fik man ogsaa fra fangststationene paa Irlands nordvestkyst føling med nordkaperen.

Saaledes hadde «Arranmore Whaling Co.» følgende fangster:

I 1908 blev fanget 5 eksemplarer.

» 1909	—»—	5	—
» 1910	—»—	4	—

«Blacksodd Whaling Co.» hadde i 1910 en fangst av 4 nordkaper.

Samme aar blev denne hvalart ogsaa første gang indbragt til stationer paa Shetland, idet «Olna Whaling Co.» fik 2 eksemplarer og «Alexandra» 2. Dette aar hadde den i det hele en stor utbredelse, idet den ogsaa blev iagttat fra Færøerne, hvor «Suderø» indbragte 1 nordkaper. Den blev dette aar iagttat at trække hurtigt og urolig avsted i mindre flokker.

I 1911 blev der bare iagttat spredte individer paa de fangstelter, hvor den ellers i større antal søkte han, og ingen fangst blev gjort. Derimot fangedes dette aar en nordkaper ved Island. Det var en unge, 9,4 m. lang.

I 1913 blev der hellerikke skutt nogen nordkaper paa fangsteltene ved Hebriderne og Irland. Enkelte eksemplarer blev iagttat. Derimot blev der skutt en nordkaper ved Shetland, idet «Alexandra» fik fat i en kjæmpe, som utbragtes i 120 fat olje.

I 1914 blev der ogsaa skutt et eksemplar ved Shetland.

I 1920 vides intet eksemplar av denne art at være fanget utenfor det tidligere nævnte eksemplar fra Hebriderne. — Denne hval blev skutt den 10de juli.

I 1908, da den betydelige optræden av nordkaper paa fangstfeltet ved Hebriderne var blit kjendt i hvalfangstkredse, utrustedes der endog en særlig ekspedition for denne fangst. Skipsreder Albert *Grøn*, Sandefjord, sendte nemlig en hvalbaat og et seilskib utrustet som kokeri ut efter nordkaperen. Man krydset i nogen uker om paa feltet uten at faa fangst. Det samme var ogsaa tilfældet med sælfangeren «Bjørn» av Sandefjord som ogsaa dette aar ved tilbakekomsten fra Ishavet ofret en tid til forgjæves søken efter nordkaper.

Der var dog dette aar en betydelig bestand av denne hvalart, men den holdt sig fortrinsvis i nærheten av land.

*

Samler man disse meddelelser fra den norske hvalfangst i Nordhavet efter nordkaper til et billede, vil man faa en ganske tydelig forestilling om denne hvalarts utbredelse i de nordlige havstrøk. Under opholdet i sommermaanederne ved Irland og Hebriderne har nordkaperen hvert aar fulgt omtrent den samme rute, og stort set har fangsten foregaat paa samme sted, idet hvalen har været beskjæftiget med at søke føde blandt de plankton-crustaceer, som paa denne aarstid sættes ind mot land av strømmen.

Deres ophold paa feltet er ofte bare kortvarig, 5 til 7 uker eller mindre. De vandrer ind over feltet ganske pludselig, som oftest alene, men heller ikke sjelden i følge med seihvalstim. Trækkets hovedretning har været fra sydost til nordvest. I rolig veir kan de i længere tid holde sig i «aaten», men efter en kuling kan flokken forsvinde likesaa hurtig som den kom. Undertiden staar hvalen i lang avstand fra land, idet man ifølge hvalfangstbestyrer Herlofsens opgaver ved Hebriderne har maattet hente den indtil 100 mil fra land. Til andre tider, naar strømmen setter hvalføden nærmere land, kan den som i 1908 træffes like op under kysten mellem holmer og skjær. Herlofsen uttalte i 1908 at man tok nordkaperen «like op mellem stenene.»

Enkelte aar er der kun en sparsom bestand paa feltet, idet

man kun finder spredte individer, mens den til andre tider kan optræde i hundredevis.

Med hensyn til tiden for fangsten falder denne noget forskjellig, men dog som regel i juni og juli maaned. «Harpunen»s disponent, Haakon Sandberg, har velvillig tilstillet mig en del data over den tid i hvilken fangst av nordkaper har foregaat.

I 1910 fangedes 2 eksemplarer den 30te mai, 2 den 6te juni og 1 den 18de juni.

I 1912 fangedes 3 eksemplarer den 17de juni, 4 den 24de juni, 2 den 1ste juli og 2 den 8de juli.

I 1914 fangedes 4 eksemplarer den 20de juni.

I 1920 fangedes 1 eksemplar den 10de juli.

I det hele har ved stationene paa Irland nordkaperen indfundet sig i omkring begyndelsen av juni og ved Hebriderne ca. 14 dage senere. I 1910 var denne hvalart tidligere ute, idet det første eksemplar blev dræpt ved Irland 14de mai og ved Hebriderne som ovenfor anført 30te mai. Med juli maaned er nordkaperen gjerne væk, dog blev der i 1906 skutt et eksemplar saa sent som 4de august. —

Nordkaperens opholdssted utenfor denne korte fangstperiode er endnu forholdsvis ukjent. Den trækker bort mot sydvest og ind over havstrøk som ikke avses av vore hvalfangere. Vi har derfor bare ufuldstændige og leilighetsvis beretninger om de strøk, hvor den søker tilhold. Den er saaledes i høst- og vintermaanedene, fra oktober til april, flere gange og tildels i mindre flokker paatruffet utenfor østkysten av de Forenede Stater og sydover mot Vestindien. Den er oftere truffet i farvandene omkring Azorerne, — likeledes langs kysten av Afrika fra Dakar og nordover. Den trenger leilighetsvis ind i Middelhavet, og den paatræffes langs Spaniens og Portugals Atlanterhavskyst og i den Spanske Sjø.

Av de fangede eksemplarer synes der at ha været omtrent like mange av hvert kjønn. Hunnerne synes gjennomgaaende at ha været større end hannerne. En drægtig hun fanget ved Island i august 1903 maalte saaledes 16,4 m. Den største maalte han var ifølge prof. Collett, et eksemplar skutt ved Shetland 1ste juni 1910. — Den hadde en længde av 51 fot.

Hunnernes omfang var gjennemsnitlig 10—11 m. Hannernes omfang var som regel noget mindre. Omfanget kan dog variere

meget. Saaledes oplyser hvalfangstbestyrer Herlofsen at en han fanget ved Hebriderne 1908 hadde et omfang som var næsten nøiagtig lik dyrets længde, nemlig 45 fot. «Den var næsten rund som en kule, da den laa paa flænseplanen.»

«Undertiden har hunnerne været ledsaget av sine om vaaren fødte unger. En av disse unger, hvis længde var omkring 30 fot, blev den 3dje juli 1908 fanget ved Hebriderne. En anden unge skutt sammen med moren utenfor Irland 2den juni 1910, hadde en længde av 28 fot. Morens længde var 48 fot.» (Collett.)

Nordkaperens forplantningsforhold er ikke tilstrækkelig kjendt. Det er med denne som med de andre store hvalarter. Det sandsynlige er dog at ungene fødes i vintermaanedene og i farvandet om Atlanterhavets sydlige øgrupper eller utenfor Pyrenæerhalvøens kyster. Parringen foregaar som hos de andre større hvalarter til noget uregelmæssige tider, dog sandsynligvis som regel i vaarmaanedene. Saaledes blev der i juni og juli ved Hebriderne ialt skutt 12 hunner. De fleste var drægtige, og fostrenes længde varierte fra 1 til $1\frac{1}{2}$ m. Dette tyder paa en mer regelmæssig parringstid end tilfældet er blandt de øvrige store hvalarter. Vi kjender dog endnu for faa tilfælde til at kunne fastslaa noget bestemt herom. Der er nemlig ogsaa paa fangstfeltet iagttat parring i juli maaned.

Nordkaperen maa i de nordlige have betegnes som en forholdsvis sjelden hvalart; — dog maa det antages, at den absolut hvert aar optræder i Nordatlanteren i et ikke helt ubetydelig antal, idet den enkelte aar søker hen til de nu ofte omtalte fangstpladser, mens den andre aar for de fleste individers vedkommende har tilhold saa langt ute fra kysten, at den stort set ikke kommer indenfor fangstbaatenes rækkevidde.

*

Som allerede omtalt forekommer ogsaa fangst av rethval i Sydhavet og i en noget større maalestok end i Nordhavet. Denne rethval ligner Nordhavenes rethval saa meget at det vistnok nærmest maa ansees som uavgjort om det er den samme eller en nordkaperen nærstaaende art.

At bringe dette paa det rene faar bli videnskapens sak.

For den praktiske hvalfanger er spørsmålet av underordnet art, og naar her nævnes litt om de senere aars fangst av rethval i Sydhavet, lates bestemmelsen av arten ganske uberørt.

Da hvalfangsten ved Syd-Georgia startedes av det argentiniske selskap, fik man straks visshet for at rethval optraadte i farvandene omkring øen i ganske betydelig antal. Dette vakte adskillig opsigt i hvalfangstkiedse. Vistnok hadde man ventet at træffe eksemplarer av rethval her, men ikke i noget betydeligere antal. En række norske fangstekspeditioner hadde nemlig forgjæves søkt rethvalen ved Syd-Shetland og i farvandene syd for Australien.

Ved Syd-Georgia optraadte den særlig i maanedene januar til mars, men er forøvrig fanget der i næsten alle aarets maaneder.

Her hitsættes en oversigt over rethvalfangsten ved Syd-Georgia og Syd-Shetland i nyere tid:

I 1907 fangedes ved Syd-Georgia 34 rethval.

» 1908	—	—	—	93	—
» 1909	—	—	—	68	—
» 1910	—	—	—	37	—
» 1911	—	—	—	79	—
» 1912	—	—	—	82	—
» 1913	—	—	—	6	—
» 1914	—	—	—	66	—
» 1915	—	—	—	20	—
» 1916	—	—	—	12	—
» 1917	—	—	—	12	—
» 1918	—	—	—	35	—

Samtidig fangedes ved Syd-Shetland:

I 1909 fangedes 1 rethval.

» 1912	—	17	—
» 1913	—	3	—
» 1914	—	3	—
» 1915	—	2	—
» 1916	—	6	—
» 1918	—	13	—

Ved Syd-Ørkney blev i 1914 fanget 3 rethval.

Ved den østlige indgang til Magellansstrædet og delvis inde i dette blev der fanget:

I 1907 fangedes 73 rethval.

» 1908	—	15	—
--------	---	----	---

Disse rethvalfangster betegner tilsammen det væsentligste av hvad der er fanget i nyere tid i Sydhavet av hvalfangere utstyrt med moderne redskaper. Ved siden herav er da dels i australske farvand og dels ved den sydøstlige kyst av Afrika fanget et mig ukjendt antal rethval av amerikanske hvalfangere som driver efter de gamle fangstmetoder. Det antal rethval som saaledes er dræpt er imidlertid ikke særlig stort.

Som det vil sees er rethvalen en meget hyppig besøkende særlig ved Syd-Georgia. Den er her fanget særlig ved den nord-vestre ende av øgruppen, hvor den enkelte aar, ganske som det er kjendt fra Hebriderne, har søkt helt ind mellem holmer og skjær paa kysten.

Der kunde ved Syd-Georgia ganske visst ha været fanget et endog betydelig større antal av denne hvalart, men da den oftere har optraadt paa et andet strøk av kysten end de øvrige hvalarter som fanges her, har hvalfangerne ikke ofret den den tid og opmærksomhet, som de under andre omstændigheter vilde gjort.

Det er bemerkelsesværdig at bestanden av denne hvalart har været størst i de aar hvor vandtemperaturen har været høiest og der har været litet is paa feltet. Den er da kommet ind ledsaget av seihval, et træk som ogsaa er kjendt fra Nordhavet.

I et slikt «seihvalaar», 1913—1914, blev der ogsaa tat 3 eksemplarer ved Syd-Orkney, hvor den ellers ikke pleier forekomme; og i sæsongen 1917—1918 blev 13 eksemplarer tat ved Syd-Shetland, hvor den ellers kun har en rent tilfældig forekomst. Bemerkelsesværdig er det, at netop dette aar blev der ogsaa ved Syd-Shetland fanget et par seihval, hvilket ellers ikke pleier forekomme paa dette felt.

Rethvalens forekomst i Sydhavet viser saaledes tydelig, at den ikke ynder at komme videre ut over de mer tempererte havstrøk, og kystene omkring Syd-Georgia maa derfor ansees at betegne sydgrænsen for dens mere aarvisse optræden paa denne kant av Sydhavet. —

Skjønt rethval saaledes er fanget her i et forholdsvis betydelig antal eksemplarer i aarenes løp, spiller dens fangst dog stort set ogsaa her en rent underordnet rolle i bedriften som helhet.

VI.

Graahvalen.

en kaliforniske graahval — *Rhachianectes glaucus* —, japanernes «devilfish», er en litet kjendt hvalart, som altid har spillet en underordnet rolle i den moderne hvalfangst.

Den er beskrevet av Roy Chapman Andrews i hans bok «Whale hunting with gun and camera», og flere av de her anførte ting er hentet fra dette verk.

Graahvalen er en bardehval uten rygfinne. Den opnaar en gjennemsnittsstørrelse av 40 fot, og de største eksemplarer kan gaa op i 49 fot. Farven er sort eller som den paa mørk skifer med hvite flekker og smaapunkter. Dyret er oftest sterkt besat med forskjellige parasitter. Dens utbredelse er innskrænket til den nordlige del av det Stille Hav.

Som tegningen viser har den et fra de andre større hvalarter sterkt avvikende utseende, og Roy Chapman Andrews betegner den endog som «a living fossil».

For halvhundrede aar siden trak graahvalen hvert aar i betydelig antal langs Nordamerikas Stillehavskyst. Først i december kom den paa sydgaaende træk til kystene av Californien og i mai maaned gik trækket nordover mot mere polare strøk. Den gik like ind til kysten mellem brænding og tang, og Siwash-indianerne fanget dyrene i større antal. Eftersom aarene gik, blev imidlertid graahvalen mer sky og forsiktig, og dens træk foregik nu i større avstand fra kysten. Den blev imidlertid ikke fri for efterstræbelser, idet amerikanske hvalfangere søkte den stadig ved Californiens kyster og dræpte den i hundredvis.

Bestanden avtok hurtig, og fangsten blev snart ulønnsom.

Den kaliforniske graalval. — *Rhachianectes glaucus*.

Den kaliforniske graahval. — *Rhachianectes glaucus*.

I de sidste 25 aar har den ikke været drevet. Dog findes selvsagt endnu en mindre bestand tilbage ved Californiens kyster. Saaledes tok «Capella», som under ledelse av M. Ingebrigtsen drev fangst fra Magdalena Bay i 1913, her en fangst av 19 graahval.

I 1920 er den ogsaa fanget av et amerikansk selskap som driver fangst paa Californiens kyst.

Det er imidlertid nutildags ved oceanets vestlige kyster at fangsten av denne hvalart har den største betydning. Her fanges den aarlig særlig ved kystene av Korea i et ikke ubetydelig antal. Den optræder forøvrig i mindre antal næsten overalt i de japanske kystfarvand, men hyppigst paa de felter, som japanerne betegner som «Colonial sea». Fangsten utgjorde her

i 1915	114 graahval.
» 1916	86 —
» 1917	71 —
» 1918	105 —

Bestanden kan saaledes ikke være helt ubetydelig.

Graahvalen kaldes her «koku kujira» eller «devilfish» og fangsten er av betydning særlig paa den sydøstre del av Koreas kyst. Den er ogsaa her en utpræget «trækhval», og fangsten foregaar regelmæssig paa dens sydgaaende træk.

Som tilfældet er med knølhvalen, hvis træk har en lignende regelmæssighet som graahvalens, maa dens sydgaaende træk regnes for en ynglevandring, idet den i det varme vand langs kystene av Californien og i de tilsvarende dele paa den asiatiske side kaster sine unger. Det nordgaaende træk maa ogsaa her sees som en næringsvandring, idet den søker hen til nordligere egne efter føde.

Roy Chapman Andrews uttaler i sit nylig nævnte verk at det ikke er lykkedes ham med sikkerhet at fastslaa hvori graahvalens føde bestaar. Dyrene kommer nemlig sydover med saagodtsom tom mave, hvad der ogsaa var tilfælde med knølhvalen, naar den paa sit træk om vaaren passerte vestover langs Finmarkens kyst. Man kan dog vistnok gaa ut fra at graahvalen hovedsagelig er en planktonspisende hval, om den end ikke er saa avhængig av denne føde som blaahvalen og seihvalen.

Det sandsynlige er at den i likhet med knølhvalen ogsaa kan

forsyne sig av de forskjellige mindre fiskesorter, naar anden føde ikke er forhaanden.

Dens livsvaner minder i det hele adskillig om knølhvalens; — specielt later det til at dens vandringer og træk er likesaa regelmæssige og lovbundne som knølhvalens. —

Tiltrods for at norske fangstmænd har undersøkt fastlands-massernes kyster noksaa indgaaende, har man aldrig støtt paa denne hvalart utenfor den nordlige del av Stillehavet.

Graahvalen skulde derfor ha en snevrere utbredelse end nogen av de andre hvalarter som i vore dage er gjenstand for fangst med moderne fangstredskaper efter norsk fangstmetode.

Eiendommelig nok forekommer der graahval med rødt spæk saavelsom dyr med hvitt spæk. Forskjellen antages at være av helt individuel art.

VII.

Spermacethvalen.

ens de tidligere beskrevne hvalarter samtlige tilhører bardehvalenes gruppe, er spermacethvalen — *Physeter macrocephalus* — en tandhval, og den er den av tandhvalene som uten sammenligning har hat den største økonomiske betydning. Den er den største av alle tandhvaler, et kjæmpemæssig dyr, hvis størrelse for hannens vedkommende kan ansættes til en længde av 16—20 m., mens hunnerne vistnok sjelden er mer end 12 m. lange. Hodet er uforholdsmæssig stort, idet det utgjør ca. $\frac{1}{3}$ av den samlede kropslængde. Dyrets overdel er sort med lysere sider, hvis farve gaar langsomt og jevnt over i den sølvgraa underdel, og det er allerede paa stor avstand kjendelig ved sin ret opstigende pande, sit lange, smale gap og sin hvite tandgar.

Spermacethvalens viktigste føde er blæksprut, hvorfor dens forekomst i første række er avhengig av hvor denne føde optræder. Ved siden herav tar den ogsaa fisk, skjønt denne ikke spiller nogen større rolle i dens ernæring. Maveindholdet av de fangede eksemplarer er nemlig somoftest udelukkende blæksprutrester.

Spermacethvalen — (Kaskelot, Pothval) har en uhyre utbredelse i de varme og tempererte dele av verdenshavet, hvorimot den ikke i større antal optræder i de kolde havstrøk, hverken mot nord eller mot syd. Tiltrods for at den i flere hundrede aar er blit efterstræbt, forekommer den endnu i betydelig antal og optræder sedvanlig i større eller mindre flokker. Bare naar den hændelsesvis forvilder sig utenfor sine egentlige enemerker

og følger en varm strømsætning hen mot ishavsregionerne, finder man den enkeltvis eller et par i følge.

Hvis man paa et verdenskart avsætter merker ved de steder hvor den største fangst av spermacethval har foregaat op gjennom tiderne, vil man finde at denne hvalart har forekommet i meget stort antal omkring Azorerne og mellom disse øer og det nordvestlige Afrika. Syd for ækvator fangedes den langs Syd-amerikas kyst og i et belte over mot Afrika — med den største forekomst omkring Tristan. I det Indiske Hav fangedes den helt fra havstrøkene omkring Kerguelen, Crozet og Heardøerne til nordover mot de asiatiske fastlandsmasser. Likeledes foregik der en betydelig fangst i faivandene omkring den sydlige del av Australien, Tasmanien og New Zealand. Et belte gjennom Stillehavet syd for ækvator var længe et sterkt søkt fangstfelt, likesom den ogsaa forekom i stort antal i den nordlige del av Stillehavet, hvor den i vest trængte nordover langs de asiatiske ørækker helt til Aleuterne og mot øst forekom den i stort antal langs Amerikas kyst fra Kalifornien til det nordlige Alaska.

Denne hvalart er i det hele verdenshavenes kosmopolit. Det er kun de mere polare havstrøk, som sjeldnere besøkes av den. Den foretar store vandringer uten at disse dog antar den utstrækning og regelmæssighet som de store bardehvalers.

Dens vandringer fra den sydlige del av Nordatlanteren og hen mot vore nordlige fangstfelter er iagttat av hvalfangerne. Spermacethvalen fanges nemlig i mindre antal regelmæssig hvert aar fra stationene paa Irlands vestkyst og fra Hebriderne. Paa dette sidste felt er saaledes fra 1904—1913 fanget ialt 55 spermhval. Under Shetland og Færøerne begynner den at bli en forholdsvis sjelden forekomst, men er dog ogsaa her fanget flere gange. Ved Shetland er saaledes ialt fanget 10 spermhval. Den er endog fanget ved Island, mens den f. eks. ikke gaar saa langt mot nord som til fangstfeltet ved Spitsbergen. Under fangstperioden paa kysten av Finmarken blev den av og til iagttat paa dette felt, likesom enkelte faa eksemplarer er skutt her.

Spermacethvalens træk nordover er allikevel bare et kortvarig sommerbesøk, og det er eiendommelig nok næsten alltid hannerne som er ute for at lufte sig. Fra fangstjournalerne kjender man en række av fangster — mest fra juli maaned. I 1920 blev der dog av A/S «Nordhavet»s fangstbaater skutt 9

Spermacethval. — *Physeter macrocephalus*.

eksemplarer av denne hvalart paa nordvestkysten av Irland allerede i juni.

Der er fremdeles en mængde spermacethval utover verdenshavene, om end ikke sammenlignelsesvis som i tidligere tider. Vore hvalfangere har paa sine lange ut- og hjemreiser til de fjerne fangstfelter hyppig anledning til at iagtta støire og mindre flokker av den. Sandsynligvis er den i vore dage mest utbredt i de australske farvand og i det nordlige Stillehav, men ogsaa langs den sydlige del av Østafrika forekommer den talrik.

Fangsten av spermacethval spiller i vore dage en forholdsvis underordnet rolle paa de fleste fangstfelter. Den amerikanske hvalfangerflaate, som søker den i det aapne hav, er ogsaa reduceret til et rent faatal av mindre seilfartøier.

Den største fangst av spermacethval i den norske hvalfangsts historie fandt sted i 1913 fra aktieselskapet «Spermacet»s fangststation paa sydkysten av Australiens fastland.

Selskapets leder oplyste at der ialt blev fanget 285 spermacethval med en gjennomsnittslængde av 35 fot og med et gjennomsnittlig utbytte av $21\frac{1}{2}$ fat olje pr. dyr. Av en hval paa 54 fot fik man ialt 88 fat olje, derav 34 fat spermacet uttappet av hodet, 40 fat spækolje av dyret forøvrig og 14 fat kjøtolje. Av den samlede fangst paa 285 hval var 20 hval 50 fot og derover, mens mesteparten — 172 hval — var mellem 30 og 40 fot.

Herr Gustav B. Bull har opstillet en meget interessant skala, som viser hvor forbausende oljeutbyttet pr. hval stiger med længden.

En 30 fots spermacethval gir 13—16 fat olje.

» 35 —	—	» 20—25 —
» 40 —	—	» 35—40 —
» 45 —	—	» 55—60 —
» 50 —	—	» 75—80 —
» 55 —	—	» 90—100 —

Denne fangst foregik i en avstand fra land av 10—60 kvartmil, idet dog de fleste dyr blev fanget i en avstand av 30—35 kvartmil. Bestanden maa ha været meget betydelig, idet der blev iagttat flokker paa op til 200 hval. Slike flokker bestaar for det meste av smaa hval, idet de gamle hanner enten optræder enkeltvis eller i ganske smaa selskaper.

Et norsk fangstselskap med stationsplads ved Port Armstrong, Syd-Alaska, fanger hvert aar et ikke ubetydelig antal spermacethval. Saaledes fangedes sommeren 1919 ialt 120 hval, hvorav 66 spermhval. Den største fangst foregik i juni, juli og august.

Av et amerikansk selskap som driver fangst paa vestkysten av Nordamerika, blev der sommeren 1919 fanget 83 spermhval, og av samtlige amerikanske selskaper, som fanger paa Stillehavets kyst, er der i 1919 utvundet 11 250 fat spermolje, saa der maa være skutt flere hundrede dyr. —

Spermacethvalen fanges ogsaa i stort antal paa den japanske side av Stillehavet. Saaledes fangedes der i aarene 1915 til 1918 ialt her 1 253 spermhval væsentlig paa den del av kysten som ligger utenfor Miyagi, Iwate og Aomori.

Videre fanges denne hvalart i betydelig antal av de hvalfangere, som har stationsplads i Natal. En meddelelse herfra melder saaledes, at der til disse stationer paa en enkelt dag, den 17de september 1919, blev indbragt 16 spermacethval. Ialt blev av disse selskaper i 1919 skutt flere hundrede hval av denne art.

Utenfor de her nævnte specialiteter er imidlertid fangst av denne hvalart ikke lenger av større betydning. Den største hvalfangst foregaar jo i vore dage paa felter med saa sterkt polart præg, at de ikke regelmæssig søkes av spermacethvalen i noget større antal.

Foruten en meget værdifuld olje faar man av spermacethvalen hændelsesvis et meget kostbart stof, ambra. Ambra er en indvoldsdannelse, hvori der næsten altid findes dele av den føde hvalen nyder. Undertiden utstøtes ambrastykker med ekskrementerne og findes derfor hændelsesvis flytende ved kysterne av f. eks. Madagaskar, Surinam, Java og flere steder.

Ambra forekommer i større og mindre stykker og er av en graaligbrun farve — ugjennemsiktig og ildelugtende. Ved den før nævnte spermacethvalfangst paa sydkysten av Australien blev der gjort fire ambrafund — fra et stykke saa stort som en plomme til en stor kuleformet klump, som veiet ca. 60 kg. Alt blev fundet i endetarmens aapning og indtil 3—4 fot inde i tarmen. Tidligere nævnte ekspeditionsleder fremsætter derfor den meget rimelige teori, at da hvalen ved harpunens træf «altid

avleverer ekskrementer, er der ingen tvil om, at man derved mister en masse ambra, idet hvalen i forskrækkelsen presser denne ut.»

Ambrafund er forøvrig ikke videre almindelige paa fangstfeltene. I senere aar er der fundet ambra i en hval skutt ved «Norddeble»s fangststation paa Færøerne (1911). Likeledes i en hval skutt fra fangstbaaten «Hobart» ved Tasmanien (1912). Det største kjendte fund blev gjort i en hval skutt av «Antarctic»s fangstekspedition i australske farvand 1913.

Ambra har i vore dage merkelig nok sin største anvendelse som parfyme, da den lugt den i raa tilstand udvikler, senere avløses av en eiendommelig vellugt.

VIII.

Bottlenosen.

en anden tandhval, som har faat nogen betydning for norsk hvalfangst, er nebhvalen, som blandt fangstmænd altid gaar under navn av bottle-nose (*Hyperoodon diodon*).

Bottlenosen er en hval av 6—10 m. længde. Sjelden er længden større, skjønt der er skutt eksemplarer paa nær 12 m. Det mest karakteristiske ved dyrets utseende er dets runde hode med den hvælvede pande og den skarpt og tydelig avgrænsede nebformede snute. Av farve er hunnerne og de unge hanner mørke, næsten helt sorte, men hannerne lysner med aarene. De faar tilslut et gulagtig anstrøk, og hodet blir omtrent hvitt. Undersiden er altid graahvit.

Ogsaa denne hval foretar store vandringer over hvilke der imidlertid endnu ikke er bragt fuld klarhet, — dog bestemmes de ganske utvilsomt ogsaa her i første række av fødens forekomst.

Dens føde bestaar hovedsagelig av blæksprut, men den spiser ogsaa saavel sild som lodde og anden smaaafisk. Dens føde forekommer for en stor del paa store dyp, og det er ingen sjeldenhet, at dens neb er «skamfilet» tilsyneladende ved forsøk paa at løsrive og opta bunddyr.

Om dens vandringer og forekomst vet man ikke stort utenfor hvad vore fangstmænd har iagttat paa sine ekspeditioner i Nordhavet om vaaren og sommeren. Dens utbredelse er imidlertid aldeles ikke indskrænket til Nordatlanteren. Den har nemlig paa samme maate som spermacethvalen en vældig utbredelse og maa som denne nærmest betragtes som kosmopolit. Den er saaledes iagttat i betydelig mængde av antarktiske ekspeditioner,

likesom den i stort antal forekommer i afrikanske og særlig i australske farvand.

Der er dog en mulighed for at den i sydlige have forekommende bottlenose ved nærmere undersøkelse kan vise sig at være noget forskjellig fra sin nordlige slegtning.

Mangeaarige iagttagelser fastslaar at bottlenosen foretar nogenlunde regelmæssige vandringer i Nordhavet, hvor den ankommer tidlig om vaaren og forblir til ut paa eftersommeren.

Ved at sammenholde en række fangstjournaler med ældre beretninger vil dens forekomst i Nordhavet kunne bestemmes saaledes:

Naar i tidligere aar de skotske sælfangere gik ut i mars maaned, paatraf de somoftest bottlenosen straks nord for Shetland. Den var da regelmæssig paa langsomt træk nordover og optraadte i slutten av mars og utover i april ca. 20 à 30 mil nordost av Færøerne, hvor der hele fangsttiden utover paa denne aarstid er fanget adskillige eksemplarer, helt op til de senere aar. I slutten av april spreder den sig sterkt over Nordhavet og findes i april og særlig i mai over et meget utstrakt omraade. Den fanges da i strøket fra Grønlands sydspids og østover mot Island. Videre paa det saakaldte «gamle bottlenosefelt» mellem Island og Jan Mayen. Likesaa forekommer den paa denne tid i ikke ubetydelig antal under Spitsbergen, hvor i en aarrække større dele av fangstflaaten har søkt den. Ca. 40 mil nordvest av Bjørnøen er ogsaa skutt adskillig bottlenose, mens mer enkelte forekomster gaar østover mot Norges kyst til ca. 50 mil vest av Lofotens øgruppe.

Mot slutten av juni maaned merkes allerede som en uro over dyrene, og i juli maaned finder man dem paa bestemt sydgaaende træk overalt. Dette træk blir efterhvert livligere og livligere, og i slutten av juli og begyndelsen av august er den helt forsvundet fra de havstrøk hvor vore fangstmænd søker den. De sidste fangster pleier foregaa nord for Færøerne i en avstand av ca. 15 mil.

Hvor bottlenosen færdes den øvrige del av aaret, kan der ikke uttales noget bestemt om. Man har bare spredte iagttagelser at holde sig til. Sandsynligheten taler for, at den mest søker de aapne bassiner i Nordatlanterens sydlige del. Den er paa denne aarstid iagttat saavel langs kysten av det nordvestlige Afrika som i nærheten av Atlanterhavets afrikanske øgrupper.

Bottlenose. — *Hyperoodon diodon*.

Skjønt bottlenosen igrunden er et selskabelig dyr, paatræffes den ikke sjelden enkeltvis. Den er næsten altid i bevægelse, og nysgjerrig iagttar den alt som kommer i dens vei. Ofte har nysgjerrigheten kostet den livet, og der kan komme hval fra alle kanter for at se paa fangstfartøiet og baatene. Den er fredelig og godmodig, men ikke desto mindre hænder der adskillige ulykker under bottlenosefangsten. Den er nemlig i saaret tilstand voldsom i sine bevægelser, og den kan da bli farlig for fangstbaatene.

Dens forplantningsforhold er ikke helt paa det rene. Der er imidlertid meget som taler for at bare de yngre individer deltar i forplantningen, mens de gamle av begge kjønn helt har ophørt med at forplante sig. Hunnen kaster sine unger til noget uregelmæssige tider. Man kan til samme tid finde saavel større som mindre fostre i drægtige hunner. Det er heller ikke paa det rene om hunnerne kaster unger hvert aar.

Bottlenosen var i sin tid av megen betydning for norsk fangstbedrift. Nu har den i flere aar spillet en helt underordnet rolle. I krigsaarene fik den dog atter øket betydning, men fangsten vil vistnok gaa mér og mer tilbake, da det stadig synes at bli mer og mer vanskelig at tjene noget i denne bedrift.

Ved vore sydlige fangstfelter omkring Syd-Georgia og Syd-Shetland fanges av og til bottlenose i et faatal av eksemplarer. Den forekommer dog her i betydelig antal.

Den gamle hvalfangst.

Den gamle hvalfangst ved Norges kyster.

Den gamle hvalfangst.

et 16de aarhundrede var en stor tid for den gamle skibsfart. Sjøveien til Indien var nylig fundet, Amerika just opdaget. Jordens størrelse begyndte litt efter litt at gaa op for Europas folk. Over verdenshavet gik veien ut mot store muligheter og rike eventyr. Handelen begyndte at bryte sig nye baner, og de nyopdagede lands rigdomskilder satte fantasien i bevægelse. Der dannedes handelsselskaper og sjøfartskompanier; der utsendtes ekspeditioner for at finde nye land og nye veier til de land man allerede kjendte, — og man prøvet at lægge al den nye viden ind i det økonomiske livs fremgangslinje.

De gamle foregangsmænd paa sjøfartens omraade — portugiserne og spanierne — hadde imidlertid ikke evne til at utnytte og forfølge de seire paa opdagelsenes omraade, som deres store sjømænd hadde skaffet dem. Men de politiske brytninger i Europa skulde snart føre to nye sjøfartsnationer frem paa skuepladsen, og disse skulde paa en ærefuld maate komme til at fortsætte det som var begyndt.

Hollænderne og englænderne blev de kommende aarhundreders store sjømænd og opdagere.

Disse nationer maa ogsaa siges at ha grundlagt den store hvalfangst, efterat imidlertid biskayiske fiskere hadde drevet den i mindre stil i aarhundreder og paa sine fangstfærder allerede søkt langt ut over Atlanterhavet — ja helt nordover mot det nordlige ishavs grænser.

Biskayiske fiskere hadde saaledes i aarhundreder tildels talrike stationer for hvalfangst langs Spaniens kyster, og derfra forsyntes Europa i de tider med hvaltran og barder. Det var den

saakaldte «nordkaperhval», de fanget. Senere — ca. 1500 — forlade sit fangstfelt til New Foundland og Island og drev i noksaa stor utstrækning. Omkring overgangen til det 16de aarhundrede drev biskayerne fangst i havet nord for Norge, og de hadde fangststationer i Finmarken.

Denne fangstbedrift skulde imidlertid snart langt bli overstraalet av den spitsbergenske storfangst.

Saavel englænderne som hollænderne var i slutten av det 16de aarhundrede sterkt optat med tanken om at finde en sjøvei nordenom Asien. Ad denne vei kunde man naa Indien, Kina — ja endog Amerika. Den tids mennesker var nemlig endnu i adskillig vildrede om jordens geografiske forhold, og først og fremst tænkte man sig ikke avstanden mellem land og verdensdele saa stor som den i virkeligheten er.

Det moskovitiske kompani i England utsendte flere skibe, men de færreste kom forbi det Hvite Hav, og intet rak østenfor Novaja Semlja. Saa tok hollænderne spørsmålet op, og deres reiser skulde faa en helt anden betydning. En rik kjøbmand og en lærd geograf slog sig sammen og utrustet en ekspedition til de arktiske have.

Der blev foretat flere reiser. Allerede paa de to første lykkedes det efter en dristig seilads nordenom Novaja Semlja at trænge ind i Karahavet. Den tredje reise skulde dog bli den mest betydningsfulde. Da opdagedes nemlig Spitsbergen.

Det var i juni maaned 1596 at den hollandske ekspedition gik ut fra den nys opdagede Bjørneø. Efter nogen dages seilads opdaget man saa et land med sorte spidstakkede fjeld med vældige isbræer mellem. Det var Spitsbergen.

Der gik imidlertid en aarrække før øgruppen atter blev besøkt. Saa i 1607 utsendte det «moskovitiske kompani» den bekjendte kaptein Henry Hudson for at finde en vei til Kina. Paa sin vei nordenom fastlandene kom han til Spitsbergen, i hvis farvand han fandt et mylder av sæl og hvalros.

Denne opdagelse later imidlertid ikke til at ha interessert kompaniet synderlig, idet man først synes at ha faat øinene op for Spitsbergens rigdomme da en anden ekspedition i samme kompanis tjeneste i 1610 fandt masser av hval langs øgruppens kyster og inde i fjordmundingerne. Fra nu av begyndte en regelmæssig utrustning av skibe til hvalfangst i disse arktiske egne.

Omtrent samtidig har ogsaa hollænderne og spanierne slaat ind paa hvalfangst i disse egne, ti englænderne fandt ved sin ankomst til Spitsbergen i 1612 to hollandske og et spansk skib i fangst her.

Det siger sig selv at der øieblikkelig reiste sig strid om fangstretten. Englænderne mente sig eneberettiget, da de aaret før første gang hadde begyndt fangstvirksomheten. Hollænderne mente sig mindst like saa berettiget, da øgruppen ved hvilken fangsten foregik jo i sin tid var blit opdaget av en hollandsk ekspedition. — Stridighetene endte for dette aar med at englænderne jaget hollænderne hjem, mens det spanske skib forblev paa fangstfeltet. Selv gjorde englænderne en rik fangst av hvalros og hval.

De nærmeste aar blev nu vidne til en række stridigheter, som utartet til blodige kampe mellem de forskjellige nationer. Englænderne hadde i begyndelsen overtaket, idet de i 1613 utrustet syv krigsskibe til at overvaake de engelske interesser.

Flere nationer, deriblandt hollændere, spaniere og franskmænd, hadde dette aar indfundet sig for at delta i fangsten, men deres skibe blev uten skaansel plyndret og forjaget av englænderne — med undtagelse av et par franske fartøier, som gik ind paa at avstaa halvdelen av sin fangst som avgift til englænderne. Det engelske kompanis skibe fik imidlertid selv bare en ubetydelig fangst, da deres tid stadig var optat med opsyn og kamp for at vareta deres interesser.

Hollænderne, som under frihetskampen nylig hadde utviklet sig til verdens første sjømagt, kunde imidlertid ikke finde sig i dette, hvorfor de aaret efter møtte op med en overlegen flaaate fuldt beskyttet av armerte fartøier. De gjorde dog ikke bruk av sin overmakt, og fangsten forløp dette aar i ro og gav godt utbytte.

De rigdomme hvalfangerne hjembragte, begyndte imidlertid at vække misundelse i Danmark. Grønland laa jo under den danske konge, og man var dengang tilbøielig til at regne Spitsbergen som grønlandsk landomraade — derav ogsaa navnet Østgrønland som betegnelse for Spitsbergen. Kristian IV mente sig ogsaa av den grund at være eneberttiget til at utnytte Spitsbergens rigdomme, hvorfor han i 1615 sendte admiral Gabriel Kruse ditop med tre krigsskibe.

Admiralens ordre lød paa at han skulde kræve told av alle som uten tilladelse drev fangst i disse farvand. Det lykkedes ham virkelig at opbringe nogen biskayiske fangstfartøier, men i det hele stod der ikke magt nok bak hans fordringer, hvorfor hans reise igrunden blev noksaa resultatløs.

De store uroligheter brøt dog først ut i 1617. Englænderne hadde gjort en glimrende fangst, men de kunde ikke taale at ogsaa hollænderne skulde hjembringe et værdifuldt bytte. De benyttet derfor anledningen til at kaste sig over hollænderne, som dette aar ikke hadde sendt krigsskibe til fangstfeltet. De forlangte uten videre at hollænderne skulde indstille sin fangst, og da disse ikke godvillig vilde finde sig heri, blev de angrepet av englænderne og forjaget. Et hollandsk skib blev gjort til bytte.

Hollænderne vilde nu en gang for alle gjøre ende paa dette uvæsen og sendte aaret efter en vældig flaate til Spitsbergen. Denne flaate fordeltes paa de bedste fangstpladser, hvor englænderne pleiet at ha tilhold, og det kom flere steder til sammenstøt. I en av Forlandets havner stod endog en heftig sjøkamp, som kostet mange mennesker livet. Hollænderne seiret og tok engelske skibe til bytte.

Den hjemlige regjering billiget imidlertid ikke denne fremgangsmaate, men frigav skibene og betalte en skjønsmæssig skadeserstatning.

Det blev mer og mer tydelig at paa denne maate kunde der ikke fortsættes, og man gik derfor til deling av fangstpladsene. Englænderne fik ved denne deling ubetinget de bedste fangstpladser, men hollændere og dansker fik ogsaa gode strøk. Englænderne fik de gode strøk sydover langs vestkysten med de store aapne fjordmundinger og længere inde gode havner. Desuten fik de Prins Karls Forland, Magdalenabugten og Engelskbugten længere nord. Hollænderne fik Amsterdamøen, dansker og nordmænd fik Danskeøen, samt en bugt mellem englænderne og hollænderne, mens franskmændene fik Rødbugten.

At utak er verdens løn kom ogsaa tilsyne under denne deling, idet biskayerne, hvem de andre kunde takke for sit kjendskap til hvalfangsten i det hele tat, blev avspist med den som oftest utilgjengelige nordkyst.

Fra nu av gik fangsten fredelig for sig. Ikke saa at denne deling altid blev respektert. Slog fangsten etsteds feil, trak

oftere fangstfartøiene herfra hen til steder, hvor utbyttet var bedre, og denne fremgangsmaate blev i det hele og store taalt.

Nu begynner Spitsbergens store fangsttid. Store flaater — ofte fartøier i hundredvis — utrustedes i de forskjellige havner for hvalfangst. Langs havner og bugter reiste sig en krans av hus og trankokerier — hele byer undertiden. Hollændernes Smeerenburg paa Amsterdampøen, den største og betydeligste av disse samlingspladser, anslaaes i enkelte somre at ha været tilholdssted for 12—16 000 mand.

Den engelske hvalfanger og forfatter Scoresby har i sit verk «An account of the arctic regions» git utførlig besked om fangsten, utrustningen og forholdene. I det hele er hans store, interessante verk det eneste uttømmende kildeskrift som findes om dette.

Skibene til Spitsbergen var almindelig av 3—400 tons størrelse. Skibe paa 350 tons blev leilighetsvis fuldladet, mens skibe paa 400 tons altid viste sig at være store nok. Man søkte at bygge skibene sterkest mulig for at beskytte dem mot tryk og skruing av ismasserne. I den forreste mast var anbragt en utkikstønde, og paa fangstfeltet holdtes altid baatene klar, saa de kunde laares og bemandes i løpet av faa minutter.

Skibene utrustedes om vinteren, og i mars eller begyndelsen av april forlot fangstflaaten Nordsjøhavnene. Besætningen bestod av 40—50 mand, som alle var økonomisk interessert i ekspeditionen, idet hver mand foruten sin hyre hadde en part pr. hval eller pr. ton olje. Kaptein og harpunerer mottok ved avreisen et litet beløp i forskud. Hvis de nu var saa uheldige at komme hjem uten fangst, fik de ingen yderligere betaling. En ladning paa ca. 200 tons regnedes for en udmerket fangst, og paa en slik tur kunde en 1ste styrmand tjene ca. 90 à 100 £, en harpunerer ca. 70 £ og en matros ca. 25 £. En fører kunde tjene 250—600 £, ja endog mere. Førerens indtægt beregnedes ofte procentvis av nettofortjenesten.

Omkring midten av mai naadde skibene op under iskanten. Da man paa denne tid sjelden kunde komme ind til de almindelige fangstpladser, drev man foreløbig fangst langs iskanten, hvor der altid var hval nok. Hyor tidlig fangsten i de tidligste aar kunde begynde, er ikke observert, men før midten av april var vanskelighetene for store til at der selv langs iskanten kunde

Grønlandshvalen. — *Balaena mysticetus*.

drives fangstvirksomhet. Storm, kulde og taake la paa denne aarstid regelmæssig de største vanskeligheter iveien.

Fangstfeltet, som oprindelig var Spitsbergens fjorde, blev snart videre utstrakt, og i aartiernes løp blev der siden fanget langs den hele iskant fra Grønland og østover. Fangsten foregik mellem 75° og 80° n. br., og hvalbestanden var som regel talrikst i juni maaned. Allerede i juli begyndte fangsten at gaa tilbake, og man fandt i denne maaned ikke saa mange smaa hval som tidligere.

Sedvanlig stod den store hval længer nord end smaahvalen. Den største hval observertes henimot 80° n. br. tidlig paa vaaren, og forsvandt allerede i begyndelsen av fangsttiden. Hvor den trak hen, vet man ikke. Langs den 78de grad var som regel det bedste fangstfelt. Her bestod bestanden av hval av blandet størrelse. En grad sydligere var bestanden som regel tyndere, mens der sydover mot den 76de grad ofte forekom en ikke ubetydelig bestand av store unger.

Hvalen blev angrepet med robaater, som utsendtes fra det store fangstfartøi. Til slik en fangstbaat stillet man de fordringer at den let og rolig skulde kunne bevæges gjennom vandet og svinge hurtig og behændig. Den maatte kunne bære 6 à 7 mand og 7—8 hundrede vegter hvalline. Baatene var som regel 26—28 fot lange og 5 fot og 9 tommer brede. De dreves frem med 4—6 aarer. De almindelige fangstredskaper var harpun og lanse. Harpunen var av jern, ca. 3 fot lang og med et skaft av træ. I det 18de aarhundrede kom ogsaa harpункanoner til anvendelse.

Harpunkanonen blev opfundet i 1731 og synes allerede da delvis at være anvendt med held. Den later imidlertid ofte til at ha været vel saa farlig for skytteren som for hvalene og kom derfor ikke i almindelig bruk. Den blev senere helt lagt hen. I 1771 eller 1772 blev der opfundet en ny noget avvikende form for harpункanonen, og der blev sat præmie for bruken av den. Der blev ogsaa utlovet en større præmie for den som kunde skape forbedringer av dette vaaben, hvorav man ventet sig saa meget.

Hvalen blev anskutt paa indtil 35 à 40 m. avstand. Harpункanonen blev dog aldrig saa almindelig brukt som man skulde ha ventet.

Naar hval observertes, bemandedes baatene øieblikkelig og

satte av fra skibet, idet man roende av al magt søkte at komme hvalen saa nær som mulig. Da hvalen hører daarlig, men ser godt, søkte man gjerne at nærme sig bakfra. I stille veir maatte man herunder iagtta stor forsigtighet. Hvalen var gjerne nede 5—15 minutter og oppe indtil 2 minutter. Undertiden viste fuglene som kredset over, hvor hvalen trak hen under vandet. Ofte gik den dog lodret ned endog til meget store dybder.

Scoresby har ført bok over hvor lang tid det tok at dræpe et antal store hvaler. Han opgir en gjennemsnittstid av 67 minutter pr. dyr. Som længste tid nævner han 2 timer og som korteste tid 28 minutter. Der er dog vel ingen tvil om at den tids hvalfangere ikke sjelden brukte mer end 2 timer til at faa livet av en hval. Han fortæller at smaahval ofte gaar saa dypt ned, at de sprænger sig og kvæles av vandet.

Naar hvalen var dræpt, blev den fæstet til baaten og frigjort for linen. Dette kunde ofte være et meget møisommelig arbeide, da den døde hval ikke altid flyter paa ryggen eller paa siden. Derefter slæptes den ved flere baatlags forenede kræfter hen til skibet. Dette var saa tungt arbeide, at der maatte 6 baatlag til for at slæpe en storhval en mil i timen.

Under flensningen fastgjordes hvalens hode ved agterenden av skibet med halen forover, og dyret blev saa, liggende i denne stilling, langflenset, idet det ved hjælp av taljer kantredes over efterhvert som flensningen krævet det. De engelske hvalfangere brukte 4 timer til at flense en hval, men Scoresby fortæller at han har set fangstmænd bruke mer end 24 timer til dette arbeide. Flensningen beskriver han som et meget tungt og vanskelig arbeide, som med sterkt opgaat hval endog kunde bli umuliggjort. Spækket befriedes for hud og kjøttrevler og blev derefter dels kokt i aapne gryter paa stranden — undertiden ogsaa ombord — eller det blev ført hjem for at kokes ut ved et eller andet av de mange trankokerier som litt efter litt vokste op i de hvalfangstdrivende land.

Spitsbergenfangsten maa en tid utover ha været en glimrende forretning. Den blev hovedsagelig drevet efter grønlands-hval, som i sin tid maa ha forekommet i disse farvand i meget stort antal.

I de forskjellige fangstdrivende land dannedes der privilegerte handelsselskaper f. eks. i Danmark «Det grønlandske kom-

pani». Særlig var hollænderne baade ivrige og dygtige. De hadde fra begyndelsen av en kolossal fortjeneste, som langt overtraf forventningerne, og da man trodde dette skulde kunne vedvare til alle tider, gik man i gang med paa en maate at kolonisere visse dele av Spitsbergen.

Da fangsten foregik i fjorder og bugter i umiddelbar nærhet av land, maatte det være lønnende forretning at koke spækket paa selve fangstfeltet.

Herved kunde nemlig utrustningen forenkles og hele bedriften økonomiseres. Man bragte derfor store mængder av bygningsmateriale til Spitsbergen og anla trankokerier, pakhus, verksteder for oparbeidelse av oljefat, beboelseshuser, ja endog handels-huser, bakerier og vertshuser. Det allerede nævnte Smeerenburg vokste op til en by. Likesaa det i nærheten liggende Harlingen Kokerey.

Man omgikkes ogsaa sterkt med planer om at la folk overvintre i disse polare egne, men forsøk i denne retning faldt som oftest uheldig ut. Den tids ensformige proviant og mangelfulde sanitære utstyr forøvrig gjorde, at skjørbuken — denne polarlandenes rædsel — gjorde en rik høst blandt de overvintrende mandskaper.

Det er denne tids fangstmaate som har faat navn av «bajfiskeri» eller fjordfangst. Endel mandskaper var sysselsatte med fangsten, andre arbeidet med at koke oljen ut i aapne gryter og kjeler, andre rensset barder og andre sysselsattes i transportens og tilførselens tjeneste forøvrig.

Forretningen blev snart utvidet til Jan Mayen, som allerede i 1611 var blit opdaget av hollænderne. Ogsaa her var masser av hval, og hvalfangerne anla ogsaa her kokerier og stationer.

Foruten hval tok man ogsaa hvalros i store masser. Bestanden av disse dyr maa ha været uhyre. Aar efter aar nedlagdes tusener og nye tusener, men drivisen østfra — fra egnene om Novaja Semlja — bragte nye hjorder av disse dyr med sig, og kilden syntes uuttømmelig.

Den intense fangst efter hval forandret imidlertid snart utsigterne.

I denne første tid hadde hvert hvalfangerskib blandt sin besætning gjerne flere biskayere, da disse var mere kyndige i hvalfangst end de andre. Biskayerne spillet forsaavidt dengang

en lignende rolle som nordmændene har spillet i den moderne hvalfangst. Det var ikke bare harpuneringen av dyrene, men ogsaa i flenseprocessen og utkokningen av olje at biskayerne var de andres læremestre. Der blev da ogsaa fra begyndelsen ombord i hvert skib to overhoveder, nemlig kapteinen eller som han gjerne kaldtes, kommandøren, som hadde med skibets navigation at gjøre, og «spæksynderen» som hollænderne kaldte den mand som førte kommandoen ved selve fangsten og ved nyttiggjørelsen av produkterne. Litt efter litt blev imidlertid skibskapteinene mer og mer kjendt med fangstens detaljer, og den hele kommando gik snart over til dem. Biskayerne blev overflødige. Især later det til at hollænderne har været baade dygtige og driftige. Særlig later de til at ha været driftigere end de engelske kapteiner, hvad der muligens, ialfald delvis, finder sin forklaring i at englænderne ikke var økonomisk interessert i fangsten i den grad som de andre.

I aarene før 1640 blev hvalbestandens avtagen inde i fjordene mer og mer merkbar. Hvalen var blit skræmt og likte øiensynlig ikke lenger at opholde sig inde i fjordmundingerne. Den begyndte i større og større utstrækning at søke ut i det aapne hav, hvor den fortrinsvis forekom i drivisbeltet. Dette besværliggjorde fangsten og bragte «det nordiske kompani» tap. Likedan gik det ogsaa paa Jan Mayen. Selvsagt mistet under disse omstændigheter stationspladsene sin betydning og forfaldet begyndte. I disse aar mistet ogsaa fangstkompanierne sit monopol, da dette ikke lenger var dem til synderlig nytte. Man begyndte en ny driftsmaate og fulgte med sine skibe hvalforekomsterne langs drivisens grænse helt nedover mot Island. Byttet hjemførtes ukokt som spæk, og trankokerier og pakhusser vokste op langs hjemlandenes kyster. —

Imidlertid fik den spitsbergenske fangst en ny og uventet blomstringsperiode ved monopolernes ophævelse. Der utrustedes nu et langt større antal fartøier end tidligere, og det hele blev lagt ganske anderledes praktisk og greit an. Utrustningen blev billigere, og saavel leverandører som mandskaper og andre interesserte blev for sit økonomiske utbytte avhengige av den hjembragte fangst.

Det privilegerte selskap hadde kun utrustet ca. 30 skibe pr. aar. Nu øket flaaten, og i tidsrummet 1640—1770 utrustedes

gjennemsnittlig 150 hollandske skibe aarlig til denne fangst. Der paastaaes i denne periode av hollænderne at være dræpt 58 000 hval, og den rene indtægt skal ha utgjort 44 millioner gylden. I enkelte aar kunde der utrustes langt flere skibe. Saaledes blev der i 1684 sendt ut 240 fartøier. I 1701 hadde man den største aarsfangst. Den beløp sig til 2 074 hval, hvorav man utvandt 201 951 tønnder tran. Tiden fra 1675—1721 var en særlig glimrende periode. Da dræptes 32 908 hval.

Fangsten blev først drevet i det aapne isfri belte nær kysten ofte med meget godt utbytte. Senere seilte man langs iskanten og søkte sit bytte der.

Denne saakaldte «isfangst» førte hvalfangerne helt vestover mot Island og Grønland, ja endog vestom Grønland. Utbyttet blev imidlertid usikrere, og den hele fangst mer og mer lunefuld og hazardiøs.

Englændernes fangst hadde kun været av forholdsvis kort varighet. De hadde allerede tidlig overlatt førstepladsen til sine hollandske konkurrenter og skulde først paa et senere tidspunkt atter kaste sig ind i bedriften med hele den britiske races paa-gaaende dygtighet.

Det er tiden 1740—1750 som blir den britiske hvalfangsts gjenreisningstid, og den blev indvarslet dels gjennom optagelsen av nye fangstfelter, først og fremst Davisstrædet, og dels gjen-nem et av regjeringen oprettet præmieringssystem.

Folk fra Hamburg, Bremen og Emden tok i en lang aar-række ivrig del i den spitsbergenske hvalfangst. I aarene 1670—1720 var saaledes utbyttet av hamburgernes fangst 9976 hval.

Danmark og Norge synes ogsaa at ha deltat uten at der dog kan siges noget om det utbytte fangsten bragte dem. Kristian IV oprettet i 1619 et grønlandsk kompani, som dog efter fire aars forløp atter ophævedes. Scoresby nævner dog at der f. eks. i 1620 opholdt sig flere danske skibe under Spitsbergen. Der blev senere atter av Kristian IV git fangsttilladelse til et kjøbenhavnsk selskap, og da man under sin fangst blev forulempet av fremmede, sendte han i 1632 et krigsskib til Spitsbergen for at beskytte de danske fangstmænd. Der er forøvrig faa og spredte opplysninger om norske og danske skibes fangst her, og den kan neppe nogen-gang ha været av større betydning.

Hvalfangsten utbredte sig ogsaa østover mot Novaja Semlja

og vestover mot Davisstrædet og Baffinsbugten. Paa disse sidste steder fandt man et rikt fangstfelt, hvortil der allerede saa tidlig som 1721 sendtes ikke mindre end 355 fangstfartøier, derav 5 fra Norge.

Fangstfeltet strakte sig altsaa paa dette tidspunkt langs hele Nordishavets isrand fra Baffinsbugten til Novaja Semlja.

Det er ved denne tid og utover at der kommer saa rikt liv over den ved præmieringssystemet i England og Skotland gjenreiste hvalfangst. Præmierne utbetaltes med stor rundhaandethet, og man antar at det samlede beløp, som av den engelske regjering er utbetalt i dette øiemed, andrar til ca. 45 millioner kroner. Men saa var ogsaa utrustningen betydelig. I aarene 1750—1788 utrustedes saaledes ialt 2879 fartøier fra engelsk havn.

Præmieringen maa i disse aar ha utgjort en meget betydelig del av denne fangstflaates fortjeneste. I 10-aaret 1750—1760 beløp det samlede præmiebeløp sig til £ 613 000.

Imidlertid avtok fangsten utover mot det 18de aarhundredes slutning. Napoleons fastlandssperring bragte den allerede under revolutionskrigene sterkt reducirte hollandske og franske hvalfangst til ruin, — og tyskernes hvalfangst gik samme vei, da englænderne i stor utstrækning kapret de forskjellige nævnte nationers skibe.

Englændernes egen hvalfangst led ogsaa under den første del av Napoleons krige, — for senere at ta saa meget større opsving, da man nu var praktisk talt alene paa fangstfeltet.

Fra 1810—1818 var antallet av fangstskibe til Spitsbergen og Davisstrædet øket fra 99 til 157, og der blev i disse aar hjembragt en rik fangst.

Aaret 1814 bragte f. eks. et utbytte som regnet pr. deltagende skib vistnok ikke har sit sidestykke i den spitsbergenske hvalfangsts historie.

Den største ladning hvalprodukter som nogengang er hjembragt av en skotsk hvalfanger, er den last «*Revolution*» av Peterhead hjembragte 1814. Der var fanget 44 hval. Oljen utgjorde 299 tons til en værdi av £ 9 568. Den største værdi ligger imidlertid i bardene, som efter nutidens priser vilde indbragt vældige summer.

Men umiddelbart efter begyndte ogsaa nedgangen for alvor — og den gik for sig med en hurtighet som man efter de sidste

heldige resultater ikke skulde ha ventet. Det spitsbergenske fangstfelt blev i løpet av kort tid aldeles tomt for hval. Det gik i den grad hurtig for sig, at mens man endnu i 1820 sendte flere skibe dit end til Davisstrædet, sendtes allerede i 1829 kun et eneste skib til Spitsbergen, og i trediveaarene utover kun et rent faatal, mens den store flaate nu utover hadde kastet sig over Davisstrædet og Grønlands kyst.

Hvalfangsten gik i det hele i denne tid utover langsomt og sikkert sin undergang imøte paa hele dette før saa hvalrike felt, og en tilsyneladende opblussing omkring 50-aarene skyldes mest at man hadde slaat ind paa nye baner, idet man optok sælfangst ved siden av hvalfangsten.

Den store fangsttid knyttet til Nordishavets engang saa rike bestand av rethval var ugjenkaldelig forbi.

Levningerne av den stolte bestand i denne del av verdenshavet blev efterhvert et sjeldnere og sjeldnere, men ivrig efterstræbt bytte for de yderst faa gjenværende fangstfartøier mest fra Peterhead og Dundee, som indtil de allersidste aar er blit ved at søke grønlandshvalen langs Nordishavets umaadelige isrand.

De nævnte skotske havnebyer holdt det gaaende i det længste, særlig Dundee med sin store juteindustri og dens behov for hvaltran. Man optok fangst av hvitfisk, narhval, hvalros, bottlenose og sæl, og fangsten blev omtrent helt drevet i amerikanske farvand.

Saa sent som i 1868 sendte Skotland 39 skibe — derav 15 dampere — ut paa hvalfangst. I 1873 sendte Dundee alene 10 dampere. En av disse bragte endog 14 tons barder og 265 tons tran hjem. Det var utbyttet av en fangst paa 24 hval og en fangst som vilde vakt opsigt selv i den gode fangsttid.

Men de gode fangster blev sjeldne. Dels gik hvalbestanden tilbake, og dels blev den mer sky og trak sig tilbake til fjernere isregioner. Dette sidste moment har ikke liten betydning. Eksempelvis kan nævnes, at damperen «Active» saa sent som i 1898 ved hjemkomsten kunde melde, at man hadde set mange hvaler uten at kunne komme ind paa dem og faa nogen fangst.

*

Spørsmålet om disse hvalers forekomst og vandringer er litet opklaret. Det er bl. a. ogsaa drøftet av den engelske zoolog Thomas Southwell i juniheftet av «Natural Science» 1898. Han

Hvalfangst ved Spitsbergen i gamle dage.
Efter et gammelt hollandsk verk. «De Walvischvangst». Amsterdam 1724.

hadde sine meddelelser fra mange hold, særlig fra hvalfangere, geografer og videnskapsmænd, og hvad der meddeles om grønlandshvalens sommerophold stemmer med, hvad her allerede er anført efter Scoresby. Men som Southwell bemerker er der ingen fuld klarhet over forholdet, og nu vil man heller aldrig faa nogen saadan, da fangsten for alle tider maa antages at være slut.

Isforhold, strømforhold og derav følgende næringsforhold har sandsynligvis her som overalt hvor der er tale om hvalenes forekomst og utbredelse, spillet en overveiende rolle.

Sydgrænsen for deres vinterophold synes at ha været den 57de eller 58de breddegrad ved Labradors kyst. I april og mai trak flokker av hval hen mot indgangen til Hudsonstrædet og øerne i nærheten herav. De gamle hanhval synes at ha gaat ind i Davisstrædet, hvorfra de synes at ha gaat vestover ind i Baffinsbugten for der at støte sammen med hunhvalene og de yngre dyr, som ad en anden vei later til at være trængt ind her. Saa snart isen gik op i Lancasterstrædet, hvad der som regel skedde i juli, gik saa hvalen ind her, spredte sig mellem øer og sund og tilbragte resten av sommeren under disse høie breddegrader. Saa snart imidlertid isdannelsen begyndte om høsten, gik vandringen sydover igjen. Ogsaa da skiltes kjønnene, idet de gamle hanner gik langs vestkysten, mens de unge hval med sine mødre gik ind i Foxkanalen for derfra atter at komme tilbake til Hudsonomraadet.

Dette er i korte træk de hvalfangeres erfaringer som i de sidste aartier søkte efter de svindende stammer av grønlandshval paa denne side av det amerikanske fastland. —

En fangststatistik for aarene 1890—1898 vil tydelig vise den netop skildrede storbedrifts utdøen. (Se næste side.)

Ifølge meddelelser til nærværende forfatter fra det norske konsulat i Dundee har fangsten senere git nedadgaende resultater om den end et aar iblandt leilighetsvis kan opvise et litet antal fangede hval. Litt efter litt trak skib efter skib sig ut av fangsten paa disse felter, og den ophørte fuldstændig like før verdenskrigens utbrud. Bestanden vil saaledes atter ha anledning til en langsom økning.

Av noget større betydning var i de seneste aartier imidlertid den fangst efter grønlandshval som foregik i de dele av Nordishavet, som gjennem Behringsstrædet staar i forbindelse med

Aar	Fangstfelt	Antal skibe	Antal grønlandshval	Tons tran	Centner barder
1890	Grønlandshavet	2	0	387	270
	Davisstrædet	8	18		
1891	Grønlandshavet	2	9	249	160
	Davisstrædet	7	6		
1892	Grønlandshavet	5	3	221	76
	Davisstrædet	3	5		
1893	Grønlandshavet	5	0	276	397
	Davisstrædet	4	29		
1894	Grønlandshavet	3	4	412	271
	Davisstrædet	5	15		
1895	Grønlandshavet	2	11	449	150
	Davisstrædet	5	3		
1896	Grønlandshavet	2	5	104	90
	Davisstrædet	6	3		
1897	Grønlandshavet	4	1	143	120
	Davisstrædet	4	8		
1898	Grønlandshavet	2	0	?	26
	Davisstrædet	4	6		

Behringshavet og det Store Ocean. I disse arktiske farvand er der nemlig av amerikanske sælfangere særlig fra San Francisco paa et senere tidspunkt drevet en betydelig fangst efter forskjellig slags hval, hvoriblandt grønlandshvalen, amerikanernes bowhead, har utgjort hovedfangsten.

Den første amerikanske hvalfanger trængte i 1848 ind i Behringshavet, hvor fangsttiden falder paa eftersommer og høst.

Den amerikanske hvalfanger kaptein Thomas Ellis fortæller om grønlandshvalens forekomst og vandringer at den forlater de nordlige farvand og gaar sydover gennem strædet naar isen i september fryser sammen i Nordishavet. Først om vaaren gaar den samme vei nordover igjen.

Ved Point Hope paa Alaska, nord for Kotzebuesund blir der i denne træktid fanget adskillig hval — endog av indianerne med deres primitive redskaper. Kaptein Ellis mener at der fremdeles er en ikke ubetydelig bestand av disse værdifulde hvaler.

Amerikansk hvalfanger.

Forholdene er her betydelig vanskeligere for hvalfangerne end i det europæiske ishav. Fangsten gaar høist til den 74de breddegrad og blir en slags kystfangst i likhet med den første fangst paa Spitsbergen. Faren for at skrues ind av isen er langt større, og returen gjennom det trange Behringsstræde er meget besværlig, særlig naar der har dannet sig nyis, saa der hyppig sker forlis.

Fangstfartøierne er oftest seilskibe med en sterkere eller svakere hjelpemaskine, og de har fra San Francisco en lang og besværlig utreise, idet der bare til Behringsstrædet er 2 860 sjømil. Der seiles ofte til munningen av Mackenzie og videre til Cap Bathurst, ja endog helt til kysten av Banks land. Man faar da en tur paa ca. 4 000 sjømil.

Hvalfangerne gaar fra San Francisco direkte til de Aleutiske Øer og rækker omkring midten av mai saa langt som til Anadyrgolfen paa den asiatiske side. Man krydser nu en tid om i Behringshavet indtil man omkring midten av juni kan trænge ind i Nordishavet. Som regel trenger man først frem langs den sibiriske kyst, da isforholdene her er gunstigere, men efter 6 à 7 ukers forløp naaes gjerne Point Barrow.

En station som fangstfartøierne altid anløper er Point Hope

paa den amerikanske side nordligst i Behringsstrædet. Her er vare- og kullager. Man gaar nu østover langs kysten til man mot slutten av september gjerne naar Herscheløen, hvor mange fartøier pleier at søke vinterhavn. Hvis der overvintres, pleier man først i begyndelsen av juli at komme fri av isen. Enkelte fartøier overvintrer dog ikke, men gaar om høsten tilbake gjennom Behringsstrædet.

Fangsten er ofte en rovfangst i videste utstrækning. Da værdiene mere ligger i bardene end i spækket, er det selv i vor tid ingen sjeldenhet at man simpelthen hugger bardene løs av den fangede hval og overgir resten til sin skjæbne. Særlig finder dette sted naar fangsten er rik.

Efter en statistik opstillet av Moritz Lindemann har i tidsrummet 1890—98 ialt 334 fartøier deltatt i denne fangst. Der er ialt fanget 1 475 hval. De deltagende skibes antal er avtagende, og fangstmængderne er meget variable.

Der er imidlertid selv i de senere aar av og til gjort meget gode fangster. Saaledes hadde damperen «Karluk» i 1910 24 «large whales».

De senere aar har vist stadig tilbakegang i fangsten, men det synes dog temmelig sikkert, at der fra Heraldøen og østover mot Banks land endnu trækker en ikke helt ubetydelig bestand av værdifuld hval — mellem kyst og iskant efter aarstid og forhold.

*

Fangsten av nordkaper var hvalfangstbedriftens første store tid. I dens anden storhetsperiode var det grønlandshvalen som var fangstens gjenstand. En tredje periode indvarsledes ved fangsten av spermacethval.

Fra de engelske kolonier i Nordamerika var der længe drevet en betydelig hvalfangst. Der var nemlig utenfor deres kyster, ja helt inde i fjorder og bugter, en meget stor bestand av nordkaper. Saa tidlig som i 1620 dreves denne fangst, og omkring 1635 fortæller Richard Matter i sin «Journal» om kystens hval, «at de blaaser vand op i luften som røken fra en skorsten og er av en saadan størrelse og omfang, at jeg ikke forundrer mig over at Jonas kunde opholde sig i hvalfiskens buk.»

Cape Cod, New Bedford og Nantucket var centrene for denne

Hvalfangstfartøi fra New Bedford.

bedrift, og i 1662 blev det bestemt i byen Eastham, Mass., at en del av hver ilanddreven hval skulde tilfalde det offentlige.

Den første utøvelse av hvalfangst som organisert bedrift sattes igang av indbyggerne paa den østlige ende av Long Island.

I aaret 1664 blev byen Southampton opdelt i 4 vakter med 11 personer i hver, og det var disse folks pligt at passe paa al strandet hval indenfor enhvers omraade. Herav kan sluttet, at hval i denne tid maa ha været meget almindelig her.

I sammenhæng med denne bedrift blev der allerede saa tidlig som 1650 sat igang regulær fangst ved anvendelse av smaa baater, og Daniel Denton skriver i 1670: «Upon the south side of Long Island in the winter, lie store of whales and crampasses, which the inhabitants begin with small boats to make a trade catching to their no small benefit.»

Bedriften blev snart saa betydelig for det almene bedste, at alle dertil skikkede mænd i Southampton blev nødt til at ta sin tørn i vaktholdet, enten for direkte at passe paa, eller ogsaa for at sprede nyheten saa snart en hval var isigte. Bedriften var forøvrig noksaa lokalt begrenset, saa længe som hval forekom der, og skjønt vistnok enkelte smaafartøier blev rustet ut for at søke efter hval, blev disse sjelden borte mer end en eller to uker.

Spermacethvalfangst. — Efter et gammelt maleri.

I 1668 startedes i Easthampton et selskap som engagerede en del indianere i hvalfangsten. Senere tok imidlertid Nantucket ledelsen foran Long Island som den mest energiske hvalfangstby. Vigtige steder blev ogsaa nu New Bedford og Cape Cod.

Denne form for hvalfangst blev kaldt «shore fishing», men da hvalbestanden langs kysten uttyndedes, begyndte man snart at udruste fangstfartøier paa europæisk vis. Der blev hurtig fart over disse utrustninger, idet man ogsaa begyndte at efterstræbe spermacethvalen, hvorav der forekom en mængde. Tidspunktet for denne nye fangsts begyndelse (Deep sea whaling) kan sættes til slutten av det 17de aarhundrede.

I begyndelsen av det 18de aarhundrede udvikler saa denne fangst sig til at bli en betydelig bedrift. I 1712 fangedes den første spermacethval i aapen sjø. Tre aar senere var allerede 6 fartøier paa fangst efter denne hvalart, og flaaten øket hurtig. — Særlig blev der en stor fangsttid fra 1750 og utover, og det felt man særlig drev var strækningen fra New Foundland til Bahamaøerne.

Efterhvert som flaaten vokste bygget man ogsaa de enkelte skibe større og urustet dem bedre, saa de kunde søke længere bort og finde nye felter. Snart krydset derfor amerikanske hval-

Amerikansk hvalfangst. Kjæve av spermhval tages ombord.

fangere hele Atlanterhavet saavel syd som nord for ækvator. I den Meksikanske Golf og det Caraibiske Hav blev der ogsaa drevet fangst.

I 1770 tællede flaaen 125 fartøier og den øket videre. I 1774 synes imidlertid spermacethvalfangsten for amerikanernes vedkommende foreløbig at ha naadd sit høidepunkt. Den aarlige produktion angives da til 45 000 barrels spermolje.

Saa kom frihetskriegen, og amerikanernes hvalfangst forfaldt. En mængde av deres fangstskibe kapredes av englænderne, og man vovet ikke at foreta utrustninger i større stil.

Til gjengjæld tok nu englænderne fat paa spermacethvalfangsten. I 1775 begyndte de, og allerede i 1791 var 75 engelske skibe engagerede i denne bedrift. Fartøierne hørte hjemme i London.

Amerikansk rethvalfangst. Barder tages ombord.

Englænderne har æren av at ha utvidet fangstfeltet. Et engelsk skib seilte i 1788 rundt Kap Horn ind i det Stille Hav og kom tilbake med en værdifuld ladning. Nu blomstret stillehavsfangsten op. Paa samme maate optok englænderne fangst ogsaa i det Indiske Hav.

Englændernes fangst gik imidlertid snart tilbage. I 1830 hadde deres fangstflaate sunket til 31 fartøier og siden 1853 har spermacethvalfangsten praktisk talt ophørt at være en engelsk bedrift. Imidlertid gjenreistes den av amerikanerne. Da frihetskrigen var endt, kastet de sig med stor iver ind i sin gamle bedrift, og nu øket fangstflaaten i voldsom grad samtidig med at

Rethvalfangst. Spæk tages ombord.

alle de verdenshave hvor spermacethvalen færdedes gjordes til fangstfelt.

Nantucket og særlig New Bedford blev utrustningens centrer, og der blev i aarenes løp hentet uhyre kapitaler hjem fra de fjerne fangstfelter.

De bedste og mest indbringende felter var havet omkring Azorerne og Gallapagosøerne, likesom den Bengalske bugt var et godt fangstfelt.

I 1842 opgives amerikanernes fangstflaate til 594 fartøier, mens andre nationer ialt skal ha hat 230 fartøier. Fangsten kulminerte for amerikanernes vedkommende i 1846, da deres flaate

var kommet op i det uhyre antal av 735 skibe, hvorav de fleste var hjemmehørende i New Bedford.

Selvsagt maatte en saa forceret fangstvirksomhet virke ødelæggende paa hvalbestanden, og man blev da ogsaa vidne til at fangsten i 40-aarene begyndte at gaa jevnt og sikkert tilbake. Skjønt oljeprisene steg, blev utbyttet mindre og mindre, og skib efter skib maatte gi op. I 1860 talte endnu fangstflaaten 560 skibe. I 1870 var antallet 316 og i 10-aaret 1877—1886 er gjennemsnittstallet av aarlig deltagende fartøier 159. Felt efter felt blev forlatt, og selv paa de felter hvor der endnu fangedes, blev der forholdsvis ensomt.

Det er et uhyre antal hval som paa denne maate i aarenes løp er blit dræpt. De Forenede Staters fiskerikommission beregner antallet av de spermacethval hvis produkter i tiden 1804—1876 er indført til Staterne til det uhyre antal av 225 521 hval! Hertil kommer alt som er fanget av andre nationers hvalfangere foruten hvad amerikanernes egen fangst før 1804 og efter 1876 har indbragt.

Dette sidste er imidlertid ikke saa betydelig. Fangsten drives dog den dag i dag av en del amerikanske fartøier, men i saa liten utstrækning at det tør ansees som sikkert at bestanden av spermacethval nu i flere aar atter har været økende.

Det oplyses fra New York, at alt som er tilbake av New Bedfords hvalfangerflaate er 2 barkskibe hvert paa 300 tons og 8 skonnerter av størrelsen 100—200 tons. Denne by er nu hjemstedet for den gjenværende del av New Englands engang saa imponerende hvalfangerflaate.

Den 1ste oktober 1919 var alle hvalfangstfartøiene i havn i New Bedford, hvad der sandsynligvis ikke har fundet sted før. Siden oktober maanedes begyndelse begyndte skibene at avgaa til fangstfeltene. I almindelighet seiler hvert av skibene én à to sæsoner paa 6 à 12 maaneder, hvorefter fangsten bringes hjem. Før krigen gjorde de længere reiser, fik tilsendt forsyninger og sendte hjem fangsten, men siden har de stigende fragter forandret systemet.

Skibene krydser i sommermaanederne i Nord-Atlanteren, og i vintermaanederne omkring Vest-Indien og langs den nordre del av Sydamerikas kyst mot Atlanterhavet. Ingen fangstfartøier har paa flere aar seilet paa de gamle hvalfelter som f. eks. det Indiske Hav eller Afrikas kyst. Undertiden seiler man dog over

Spermacethhvalfangst ved New Zealand 1871.

til Cap Verde, og sommetider om vaaren krydser en del skibe utenfor Cap Hatteras, før de drar nordover. Siden januar 1914 er mange skibe trukket ut av hvalfangsten, og en del er tapt. Faa skibe er kommet til og da mest gamle fiskeskonnerter.

Denne hvalfangst hadde i omkring 70 aar sit eget særlige organ «The Whalemens Shipping List», som begyndte at komme ut i 1843, men som nu er ophørt at komme ut.

*

I denne gamle hvalfangst har altsaa deltagelsen fra norsk side været helt ubetydelig.

Det er biskayere, hollændere, engelskmænd, tyskere og nord-amerikanere som periode efter periode har drevet den.

De hvalarter, som har været gjenstand for fangst, tilhører med undtagelse av spermacethvalen omtrent udelukkende slet-hvalenes, — eller som vore hvalfangere gjerne kalder det: ret-hvalenes gruppe. De store finhvaler hadde man paa faa undtagelser nær ikke prøvet at fange, og hvis man hadde prøvet, var forsøkene ikke faldt tilfredsstillende ut.

Verdenshavens bestand av de mest værdifulde hvalarter var blit sterkt reducet. I mer eller mindre medtat bestand gaar nu resterne tilbake, og disse maa nu under den saa sterkt innskærkede fangstvirksomhet atter antages at øke.

Den gamle hvalfangst ved Norges kyster.

om allerede tidligere nævnt har hvalfangsten ved Norges kyster aldrig hat nogen større betydning for voit næringsliv, uagtet den er blit drevet i mindre utstrækning selv meget langt tilbage i tiden.

Der er saaledes en meget gammel beretning om hvalfangst av helgelændingen Ottar. Efter Ottars meddelelser bodde han længst nord av alle nordmænd. Han fortæller at da han engang vilde undersøke hvor langt landet strakte sig mot nord, kom han saa langt at hvalfangerne ikke pleiet at fare længere. Vi kan dog her gaa ut fra at Ottar mener «hvalrosfangere». Paa et andet sted i sin beretning taler han dog om fangst av virkelige hval, idet han siger:

«Men i hans land (nordlige Haalogaland) er den bedste hvalfangst. De er 48 alen lange, og de største er 50 alen.» En gammel alen var avstanden fra tommelfingerens spids til albuen. Han paastaar, at han med 5 mand har dræpt 60 av disse dyr i to dage. Efter dette maa vi gaa ut fra at Ottar i høi grad har overdrevet dyrenes størrelse og at det er grindhval han har været ute efter. I den egn hvor Ottar sandsynligvis bodde, er nemlig grindhvalfangster ikke sjeldne.

Baade Gulatingsloven og Frostatingsloven har bestemmelser om retten til hval som strander, men der er ogsaa bestemmelser om hvalfangst. Det var tillatt at veide hval, hvor man kunde, dog ikke den som kom ind med silden under sildefisket. Hvis man skjød hval med merket skud og andre fandt hvalen paa dypet, da eiet han som skjød halvdelen, og den som berget hvalen

ind, den anden halvdel. Ogsaa de oldnorske benævnelser jarnhvalr, hval som findes med harpun i ryggen, og skothvalr, hval som findes drivende med merket skud i ryggen, viser at hvalen var gjenstand for fangst ved hjælp av skud eller harpun.

Paa kyststrækninger hvor delfinflokker aarlig viser sig, har der været gammel fangst. Disse store dyr lar sig let skræmme av ethvert voldsomt slag paa vandets overflate og av støien i baatene. De kan saaledes let drives ind paa ganske grundt vand, hvor de blir gjort til bytte.

Der var visse vaager, hvor disse tandhvaler næsten regelmæssig søkte ind, og det som fangedes her skulde tilhøre grundeieren. Gulatingsloven bestemte, at hvis en mand driver hval ind i en hvalvaag og stenger for den uten dens minde som eier vaagen, da eier den hvalen som eier vaagen. Han skal betale den anden for hans umake efter seks skjønssomme mænds kjendelse. Men hvis en mand drev ind hval i en vik, som ikke før var kjendt som hvalvaag, skulde han dele halvt med grundeieren.

«Kongespeilet» omtaler hvalene og hvalfangsten nøie. Beretningen hitsættes her, idet de oldnorske hvalnavn er oversatte slik som O. Nordgaard har fortolket dem. Man maa ogsaa erindre, at den tids alen var kortere end vor.

«Fra farvandene omkring Island er efter min mening særlig værd at bringe i erindring de hvaler, som holder til i havet. Der er mange arter og de er av forskjellig størrelse. De hvaler som kaldes grindhvaler er de talrigste og blir 20 alen lange; men mange av dem er mindre, ikke længere end 10 alen, og de andre har en størrelse mellem ovennævnte maal. Men disse fisker har hverken tænder eller barder, og de er ikke farlige hverken for skibe eller folk. Snarere søker de at undgaa fangstmændene, og dog blir de stadig fanget og drives mot land i hundredvis. Der hvor de blir fanget i stort antal, faar folk stort utbytte av dem.

Videre er der andre smaa arter av hvaler, som nisen, som ikke blir lenger end 5 alen. En art hval som man kalder staurhynning, blir ikke lenger end 12 alen. De har tænder efter sin størrelse. Deres fiendskap mot andre hvaler er som hundenes mot andre dyr; ti de samler sig i flokker og gaar løs paa store hvaler. Hvis en stor hval gaar alene, biter de den og trætter den tildøde. Det kan og hænde, at hvalen til sit forsvar dræper flere av dem med sterke slag, før de gaar ind paa den eller før den dør.

Saa er der fremdeles to hvalarter, den ene heter nebhval, men den anden svinhvalr. De blir ikke længer end 25 alen, og det gjælder endda kun dem som blir længst. De er ikke spiselige, ti det spæk som kommer av disse hvaler, kan folk ikke fordøie, og ei heller andre dyr som æter det; ti det gaar allevegne gjennom ham og likesaa gjennom træ, og selv om det er horn, saa holder det ikke tæt, hvis det staar nogen tid.

Saa er der fremdeles nogen hvalarter, som det ikke er værd at omtale nøiere. Det er seihval og hvitfisk. Disse er hvite av farve; men de fleste andre hvalarter er sorte paa det nær, at der paa nogen er hvite flekker som paa kaskelotten. Alle de hvalarter jeg nu har nævnt og mange flere er godt spiselige.

Den hvalart som heter vaagehval, har menneskene næsten mest nytte av, fordi den ute fra havet driver tillands baade sild og alskens anden fisk. Dens natur maa vække forundring, fordi den kan omhyggelig skaane baade folk og baater og drive til dem sild og fisk som om den var utrustet eller sendt av Gud til dette, og som om det var et hverv, den var forpligtet til at utføre, saa længe fiskerne driver sin fangst i fred. Men hvis de blir usams og begynder slagsmaal, saa der flyter blod, saa er det som om denne hval forstod det, og saa svømmer den ind mellem landet og fiskene og driver dem alle uten undtagelse bort fra dem og ut i havet paa samme maate som den før hadde drevet fiskene til dem. Denne hval er ikke større end 30 alen, eller de allerstørste 40 alen. Folk kan godt spise den, hvis det var tillatt at fange den eller gjøre den nogen skade. Men da den altid gjør stor nytte for folk, saa er det ikke tillatt at fange den eller gjøre den nogen fortræd.

Der er en hvalart, som heter kaskelot, og de hvaler har tænder, som ikke er større end at man av dem kan forfærdige meget store knivskafter eller tavlrikker. De er ikke olme eller ildesindede, men snarere spakfærdige og synes saa vidt mulig at undgaa fangstmændene. De er næsten saa store som de hvaler, jeg sidst har omtalt. Men en hval av samme art har mange tænder i skallen, noget over 70.

En hvalart kaldes slettbaka eller nordkaper, og den har ingen finne paa ryggen. Den er næsten saa stor som hine, jeg sidst har omtalt. Men sjøfolk er meget bange for den; ti den har den egenskap, at den gjerne tar fat paa skibe.

Saa er der fremdeles hvalarter, som er olme og fiendtlige mot folk og søker stadig at gjøre det av med dem hvor de kan komme til. Det er hvalross. De er fulde av had og ondskap, og blir aldrig trøtte av at dræpe folk; ti de farer over hele havet og søker at finde fartøier. Da hæver de sig op av vandet, forat de saa meget hurtigere kan bringe dem til at synke, saa de faar gjort det av med dem paa den maate. Disse fisker er ikke spiselige for folk, men byr snarere imot, saa de er fødte fiender av menneskeslegten. De blir ikke længer end 30—40 alen, og det kun de længste.

Saa er det den hvalart, som kaldes narhval. Den kan ikke spises, for hvis de spiser den, faar folk sott og dør. Denne hval er ikke saa stor, ikke mer end 20 alen. Den er ikke paa nogen maate olm, snarere søker den at undgaa fangstmændene. Den har tænder i skallen, og de er alle smaa, undtagen en stor tand, som staar ut i den øvre gane foran paa hodet. Denne tand er vakker at se til og velskapt og ret som et lys. Den er 7 alen lang, naar den er saa lang som den kan være, og den er snoet overalt, som den var gjort med verktøi. Den staar ret ut av hodet, naar dyret svømmer sin vei. Men saa hvas og ret som den er, tjener den ham dog ikke til vern eller vaaben, snarere er den saa omhyggelig for den og saa kjær i den, at den ikke lar nogen komme den nær.

Ellers vet jeg ikke fler hvaler, som ikke skulde være spiselige, end de fem, jeg nu har regnet op.

De hvaler, som er endnu større av vekst, har jeg endnu ikke omtalt. Alle de som jeg nu skal nævne for eder, er spiselige. Ogsaa nogen av disse er farlige, andre er spakfærdige og lemfældige mot folk.

En art av disse heter knølhval. Den er stor av vekst og slem mot fartøier. Den har den egenskap at den slaar til fartøiet med sine svømmefinner, eller den lar sig flyte paa vandet og lægger sig foran fartøiene der hvor de seiler, og om end folkene styrer fra den, saa svømmer den altid foran baaten igjen, saa der er ikke raad for andet end at seile paa den. Men hvis fartøierne seiler paa den, saa kaster den dem om, slaar dem istykker og gjør det av med alle som er ombord. Denne fisk blir 70 alen lang og de største 80. De er godt spiselige.

Der er en hval, som heter grønlandshvalen, og den er stor.

Den er 80 alen og de største 90, og den er likesaa tyk som den er lang, ti et taug, som drages langs med den, det naar omkring den der, hvor den er mest diger. Den har et saa stort hode at det næsten utgjør tredjedelen av hvalen. Denne fisk er renslig; ti det siges at den har ingen anden føde end skodde og regn, og det som falder fra luften ned i havet. Naar den er fanget og dens indvolde aapnes, saa findes der ikke noget urent i dens mave som i andre fiskes som tar føde til sig. Dens mave er ren og tom. Den kan ikke godt aapne munden, ti de barder som sitter i munden, reiser tvert for munden, naar han lukker den høit op, og det blir ofte hans bane at han ikke kan lukke munden igjen. Den er ikke paagaaende mot fartøjerne. Det er en fet fisk, og folk kan godt spise den.

Der er endnu en art hval som kaldes finhval, og den er mest velsmakende av fisk. Det er en spakfærdig fisk og ikke farlig for fartøier, skjönt den kommer dem nær. Den fisk er stor og lang. Det er sagt at den største som man har fanget er 130 alen lang. Den blir ofte fanget av fangstmændene, ti den er spakfærdig og lemfældig. Den er og bedre i smak og lugt end nogen av de andre fisker, som nu har været omtalt. Den er dog bra fet. Den har barder og ingen tænder. Det heter at kunde man faa fat i dens sæd, saa man var sikker paa det ikke var av andre hvaler, da vilde det være det tjenligste av alle lægemidler baade mot øiensygdomme og spedalskhet, mot koldfeber og hodepine og mot alle de sygdomme som folk faar. Dog er mange andre hvalers sæd god som lægemiddel, om ikke saa god som dennes.

Nu har jeg regnet op alle de hvaler som man fanger.»

Saavidt «Kongespeilet». Det bør erindres at den tids alen var langt kortere end vor. Men selv dette tat i betragtning synes der dog at forekomme en viss tilbøielighet til overdrivelse i de opgivne længder paa de forskjellige hvalarter.

Det er bekjendt at nordmændene i middelalderen forstod at dræpe hval med skud eller harpun. Peder Clausen skriver saaledes omkring 1599, at man i gammel tid har brukt mange maater i disse land at fange hvalfisker, men paa grund av menneskenes uduelighet var de kommet av bruk, saa at de nu ikke visste nogen raad til at dræpe hvalen uten den drev ind til dem.

Der blev saaledes op gjennom aarhundrederne særlig paa Norges vestkyst tat en hel del hval i de saakaldte «hvalvaager»,

hvorav den mest kjendte altid har været Skogsvaag paa Sotra nær Bergen.

Som tidligere fortalt drev saavel biskayere som senere hollændere hvalfangst paa norsk kyst, likesom nordmænd om end i ringe utstrækning deltok i den store fangst ved Spitsbergen.

Om nordmænds fangst i hjemlige farvand vet vi videre, at amtmand Preben von Ahnen i 1663 fik kongelig tilladelse til at drive hvalfangst i Nordland og Finmarken.

Fangsten maa ha været ringe og forholdsvis betydningsløs.

Omkring 1700 skrev Petter Dass «Nordlands Trompet». Her fortæller han at nordlændingene ikke forstod sig paa hvalfangst.

Han skriver om hvalen:

«Men aldrig var nordlandske bonde saa klog,
at dig forulemped hans spyd eller krog,
han vidste dig aldrig at fange,
hvis ikke du selver paa stranden opdrev
og dem til et rov uformodentlig blev;
dog det har bedaaret saa mange.»

I slutten av det 17de aarhundrede blev der anlagt en hvalfangststation paa Nipø i Grøtsund nær Finkroken, nogen mil nordost for Tromsø. Fangstforsøket mislykkedes. Nye forsøk 1731 og 1732 blev likeledes resultatløse.

Petter Dass har tillatt sig at gjøre en smule nar av dette:

«Ifjor stod paa Nibø saa smukt et pallats,
iaar er forvystet og øde den plats,
nedrevet er ovner og vægger.
Fra huset vinduer, fra dørene laas
de pakked tilsammen og seilet sin kaas
og lod det i skibet nedlægge.»

Omkring 1744 synes det som om der ingen hvalfangst har været paa Finmarkens kyst. Schnitler skriver da:

«Imellem Nordkap paa Magerø og Kinnarodden paa Omgangslandet søker mangfoldige hvaler ind om sommeren ad Porsanger og Laksefjordene, og fortælles her, at i gamle dage hollænderne skal ha ligget i Laksefjorden og i denne egn fanget hvaler, hvorav man finder endnu den dag idag kjendetegn i Laksefjorden paa Tømmervikslandet, nemlig hvalben at ligge efter dem.»

Døde hvaler drev dog ikke sjelden ind.

Professor Ratke beretter 1802, at Næsseby og Vadsø almue hadde betydelig fordel av døde hvaler, hvorav der i aaret 1801 var opdrevet 7 stykker, nogen av 9 og en av 15 favnes længde. Foruten den mængde spæk som blev solgt til kjøbmænd i Mortensnæs og Vadsø, fortæredes en stor mængde av finnerne, der brukte dette og anden tran til deres tørfisk.

«Døde hvaler,» skriver han videre, «inddriver ofte i Varangerfjord; man skal endog i et aar ha faat 15 saadanne hvaler. Da de fleste er fin- eller rørhvaler, og sjelden sletbag eller den saakaldte grønlandshval, vilde hvalfangeranlæg være forbundet med vanskeligheter, da det kun er den sidste, der bekvemt lar sig harpunere.»

Om hvalene i Finmarken skriver Leopold von Buch i 1807:

«Man lar hvalene uforstyrret tumle sig i fjordene og i sundene. De fanges ikke og benyttes kun da, naar et dødt dyr driver op paa kysten. Det er ikke den store art fra Spitsbergen, og man siger, at de smaa hvaler ikke har spæk nok til at betale strævet og arbeidet med fangsten. I tidligere aarhundreder har man dog fundet denne fangst indbringende.»

Fra Varangerfjorden skriver Fellmann omkring 1820:

«Flere hundrede hvalfisker søkte denne fjord, og ingen rører dem. Mens englænderne og hollænderne og andre utruster kostbare ekspeditioner til Baffinsbugten og Davisstrædet med flere steder for at fange disse dyr, gir man dem her et sikkert fristed. I stille og vakkert veir reiser man ikke over eller langs Varangerfjorden, uten at man paa en dag kan se 10 eller 15, ja av og til flere av disse kolossale dyr.»

Omkring 1816 finder man et tilløb til hvalfangst i Vestfinmarken. Man søkte da at dræpe dyrene med harpun. Saaledes blev der i 1818 i Altenfjorden alene tat 8 store hval.

Man fik dog ikke tak i alle de dyr som harpunertes. De sank og kom først efter en tids forløp atter op til overflaten. Det berodde da paa tilfældet om man var saa heldig at finde dyret igjen.

Omkring 1827 beretter G. P. Blom i sin bok «Bemerkninger paa en reise i Nordlandene» bl. a. følgende om hvalfangsten:

«Naar hvalen forfølgende fiskestimene trænger ind i fjordene, søkes den av fiskeren, der nærmer sig den med en harpun

paa et løst træskaft. Fiskeren sætter harpunen i hvalen og slipper den, og hvalen løper sin vei, men der gaar koldbrand i saaret, saa hvalen dør om kortere eller længere tid. Undertiden driver den nu bort fra land og blir aldrig fundet og nyttiggjort, men stundom driver den op paa stranden og blir fundet av andre fiskere. Man undersøker nu merket paa harpunen og dette blir bekjendtgjort for at eieren kan melde sig og faa sin part. Melder ingen sig, tilfalder hvalen finderens.»

Det er bemerkelsesværdig at denne rovfangst ogsaa blev drevet enkelte steder i Nordamerika og det paa et langt senere tidspunkt.

Blom fortæller at denne fremgangsmaate tidligere var mer almindelig end paa hans tid, og han oplyser — hvad der har en viss interesse — at fiskerne allerede den gang ansaa hvalfangsten som skadelig.

Henimot midten av aarhundredet har hvalfangsten været ringe. I femaarsberetningen 1851—1855 skriver amtmanden i Finmarken, at hvalfangsten er avtat meget. «Man hører nok av og til tale om, at nogen skulde være stukne, men at de senere findes igjen, hører til de store sjeldenheter.»

Der har altsaa i aarhundreder gaat en stor bestand av finhvaler langs Norges kyst uten at disse har været gjort til gjenstand for regelmæssig lønnende fangst. Grunden hertil er ikke anden end den, at man manglet redskaper og metoder som kunde gjøre denne fangst mulig.

I det øieblik disse findes, maatte hvalfangsten som rationel bedrift saa at si naturnødvendig opstaa av sig selv.

Svend Foyn.

DEN MODERNE

HVALFANGST

- I. Finmarken.
- II. Island.
- III. Færøerne.
- IV. Shetland, Hebriderne og Irland.
- V. Spitsbergen.
- VI. New-Foundland.
- VII. Østasien.
- VIII. Statens hvalfangst.

I.

Finmarken.

en gamle hvalfangst hvorom her er fortalt var basert paa fangst av grønlandshval og nordkaper. I aarhundreder var disse dyr gjort til gjenstand for en omfattende og indbringende fangst. Den engang saa mægtige bestand var litt efter litt blit sterkt uttyndet, og hvalfangsten som bedrift syntes dermed at ha utspillet sin rolle, — tiltrods for at der langs kystene og ute i det aapne hav trak vældige masser av hval omkring fra strømsætning til strømsætning. Disse hvaler tilhørte finhvalenes gruppe og var altsaa hittil ikke i nævneværdig utstrækning gjort til gjenstand for fangst. Skulde hvalfangsten atter bli en verdensomfattende bedrift, maatte det saa ske paa grundlag av finhvalfangst.

Rethvalene, som bar den gamle hvalfangst, er plumpe, langsomme dyr med et meget tykt spæklag. Man nærmet sig dyret i robaater og angrep det med haandharpun eller med bombelanser. Som regel fløt det dræpte dyr, og det blev av robaatene slæpt ind til selve hvalfangerskibet eller til stranden, hvis fangsten foregik i nærheten av land. Der var liten utvikling i fangstmetode, og vaabnene var aarhundrede efter aarhundrede i store træk de samme.

Finhvalene er mer slanke, og de er hurtigere i sine bevægelser. De kan vanskelig jages med robaater, og om det end lykkes at fælde et dyr vil det i de fleste tilfælde paa grund av det tyndere spæklag synke.

Den gamle fangstmetode var saaledes helt uhensigtsmæssig, og den gamle hvalfangsts vaaben ganske utilstrækkelige. Der

maatte skapes en ny fangstmetode, og der maatte opfindes nye vaaben, som gjorde fangsten av disse dyr mulig. Det er dette Svend Foyn har gjort, og dermed har han skapt en ny utvikling for al verdens hvalfangstbedrift og blit den moderne hvalfangsts skaper og grundlægger.

Svend Foyn blev født i Tønsberg 1809.

Han begyndte i ung alder som sjømand, blev tidlig skipper og seilte i flere aar heldig paa Nord- og Østersjø-farvandene. Han var en urolig aand med trang til veksling og ny bedrift og tok i 1844 til Nordishavet for at sætte sig ind i sælfangsten. Denne blev dengang drevet mest av engelskmænd, mens nordmænds deltagelse kun var forholdsvis ringe.

Hjemkommen fra sin ishavstur bygget han et sælfangst-fartøi av en egen konstruktion beregnet paa de eiendommelige forhold i disse nordlige farvand. Det var en brig paa ca. 230 ton, «stiv og sterk, naar det gjaldt en haard tårn, men samtidig letvint og smidig i en knap vending». Den var beregnet paa at «gaa isen» som det heter i «ishavssproget».

Dette fartøi blev mønstret for senere nybygninger av ishavs-fartøier til sælfangst, og Svend Foyn gav netop herved støtet til en sterk utvikling av denne bedrift, en utvikling hvori byene Tønsberg og Sandefjord særlig deltok.

I løpet av faa aar oparbeidet han gjennom sælfangsten en ikke ubetydelig formue, men slog sig ikke til ro hermed. Han var stadig sysselsat med planer om at bryte nye baner i vor fangstbedrift, og kastet sig derfor i sekstiaarene ind i hvalfangsten.

I begynnelsen av 60-aarene hadde en Jentoft fra Vadsø forsøkt sig med at fange hval. Denne mand søkte saa Foyn hen til for at studere bedriften hos ham. Han fandt imidlertid liten veiledning. Jentoft var blit modløs og lei av det hele, og baade han og hans folk mente at man her stod likeoverfor det ugjærlige. Han solgte sine to hvalkanoner til Foyn, som ikke i ringeste maate lot sig avskrække av de daarlige resultater den anden var kommet til. Tvertimot kastet han sig med hele sin trodsige energi ind i arbeidet for at skape en løsning paa dette spørsmål, som han ikke mer kunde komme bort fra.

«Min opmerksomhet henvendtes,» skriver Foyn, «paa den mængde hval som fandtes ved Norges kyst. Hvalen er et skadedyr,

Harpuner for kanon. (Tønsberg museum.)

Skotsk model ca. 1863

og 1864.

Benyttet av Svend Foyn
i 1864 paa "Spes & Fides".

hvorav folket ikke har ringeste gagn eller nytte; tvertimot forstyrrer den undertiden baatfiskerne i deres fiskeri og fremkalder enkelte gange baade fiskerbaaters og mandskapers forlis. I begyndelsen var jeg derfor meget velkommen. Man ønsket at jeg skulde faa hval, men tvilte derpaa, da den var saa stor og sterk. Tidligere hadde folk i Finmarken forsøkt at ta den baade med harpun og kanon, men den skræmte dem kun, og de fik ingen.»

Foyns plan var nu allikevel at angripe de store finhvaler langs Finmarkens kyst. Han vilde jage dem med en liten dertil indrettet damper. Med kanoner og granater skulde de dræpes, — og saa slæpes ind til en fabrikk i fangstfeltets umiddelbare nærhet, hvor den videre tilgodegjørelse kunde ske.

Til fremme av denne plan avgik han i 1864 til Finmarken med sin paa Nylands verksted byggede hvalbaat «Spes & Fides».

Om hans utrustning og planer faar man et godt indtrykk gjennom et brev fra en noget senere tid. Brevet er citert i H. B. Klæboe's bok om Svend Foyn.

«Jeg besluttet mig da til at forsøke hvalfangst, idet jeg saa den store mængde hval, der gaar ved Norges kyst. Paa Nylands verksted lot jeg i 1863 bygge en dampbaat dertil, kaldet «Spes & Fides» (tro og haab), hvormed jeg avgik 1864 med 16 mands besætning, flinke og villige folk. Vi hadde 7 hvalkanoner paa bakken, saa vi kunde gi hver hval 4 skud, 2 harpunskud og 2 granatskud. Da dette viste sig at være forlitet, øket jeg med 15 kanoner og betydelig større, gav hver hval 4 harpunskud og 4 granatskud.

Men utbyttet blev daarlig. Vi fik hvert aar kun en eneste hval. Folket paa Vardø og Vadsø fandt det umulig at fiske hval. De hadde forsøkt flere gange og i flere aar. Dog ønsket de mig lykke til, saa jeg kunde hjelpe dem av med dette «skadedyr», som de kaldte hvalen. Den var dem kun til megen ulempe og skade.»

I et andet brev kommer han ind paa en anden side av saken:

«Her maatte jeg gjennomgaa uhyre meget, inden jeg fik samlet den tilstrækkelige erfaring; ti i begyndelsen var hvalfangsten baade vanskelig og farlig. Dette sidste fik jeg føle ved den første harpun jeg støtte i en hval, idet den mand, som stod med en linekveil bak mig for at lede linen, blev bange, kastet linekveilen for min fot og løp sin vei. Ved uforsigtighet traadte jeg op i kveilen

og fik derved en rundtørn omkring foten. Hvalen, der skjøt sterk fart gjennom vandet, trak følgelig linen og mig tilhavs. Jeg trodde min sidste time var kommen; men da hvalen igjen kom op paa overflaten, blev linen ganske slak, hvorved jeg igjen fik rundtørnet av benet og svømmet hen til baatsiden, hvor jeg blev trukket op.»

Svend Foyn hadde slaat sig ned ved Varangerfjorden, men hans fangstforsøk her i 1864 mislykkedes som vi har set aldeles. I de tre, fire nærmest paafølgende aar beskjeftiget han sig stadig med forbedringer og eksperimenter, men resultatet av hans fangstvirksomhet var vedblivende slettest mulig.

Det var opfindelsen av en brukelig granatharpun han i disse aar arbeidet sterkest med, idet det straks gik op for ham at et saadant redskap var betingelsen for hele fangstens og bedriftens utvikling.

«Tre amerikanske brødre,» skriver Foyn, «opdragne som hvalfangere, begyndte ved Island at drive samme hvalfangst. De hadde to meget større dampbaater end vi. Jeg reiste da til Island med min dampbaat for at bese deres saker, hvorpaa de hadde patent. De tilbød mig at kjøpe dette. Jeg fik ogsaa se at de fisket hval med robaater. De spurte hvad jeg syntes derom. Jeg svarte, at hvis jeg ikke kunde fiske hval paa en lettere maate, vilde jeg opgi den forretning. En saadan rosjau som hans folk maatte drive, vilde vore folk ikke indgaa paa.

Jeg hadde ingen nytte av turen, uten forsaavidt jeg fik se hans gummistropper.

De drev hvalforretning i 8 aar og tapte betydelig over 1 million kroner paa det.

Fra Belgien, Skotland og Danmark dreves der ogsaa hvalfangst i flere aar. Men de hørte alle op efter betydelige tap. Jeg arbeidet med iver vinter og sommer paa redskaper og fangst i næsten 3 aar uten haab. 4 kanoner sprang itu og saaret folkene.

Imidlertid vandt jeg seier.»

Man kan endnu ved at studere hans harpuner fra denne tid paa Tønsberg museum følge med i utviklingen.

Efter at ha forkastet baade det gamle kanonsystem og raket-systemet, begyndte arbeidet med at lage en granatharpun som kunde brukes.

H. B. Klæboe fortæller i sin bok om Svend Foyn, at han først laget et eget granatsystem med riflede kanoner. Han fik granatene aldeles farefri. De eksploderte aldeles præcis, skjøt korrekt, noget der maatte arbeides frem skridt for skridt, alt eftersom han fik ordnet modellene og støpt dem. Men de dudde ikke i praksis. De gik i en bue gjennom dyrets bløte dele, eksploderte i luften, men dræpte ikke kjæmpedyret, der tvert om strøk sin kos, glad over at være sluppet med en flænge i spækket.

Harpunkanon fra 1865. (Tønsberg museum.)

I tre aar er spændingen paa det værste. Han tapte 17000 spd. hvert aar, og det blev et «ordtøke» om ham, hvad han selv ubevisst atter og atter hadde maattet uttale: «Duer ikke, duer ikke, sa Foyn, han mistet en hval.»

En Carl Iverson skrev i «Morgenbladet»:

«I vinteren 1865 var jeg efterat ha utdannet mig som hvalfanger i Dundee, hos Svend Foyn i ca. 2 maaneder, beskjæftiget med at lære fra mig at lægge harpunstrankler og indskyte Svend Foyns nye, riflede granatkanoner, som han hadde latt forfærdige paa Finspaang i Sverige. Disse granater var av Foyns egen opfindelse og paasat tinknaster, som svarte til riflene i kanonen. Det var dengang Foyns tanke at skyte en harpun og samtidig en granat i hvalen for at faa dræpt den hurtigere. Vi proberte alle mulige maater, men kunde ikke faa granaten til at gaa ret, og dertil sprang granaten inde i kanonen, ogsaa formodentlig ved trykket paa knastene. Da jeg erklærte mig ute av stand til at

faa et godt resultat av skytningen, blev Foyn meget hidsig og ønsket det vilde brænde op altsammen.»

Ved siden av arbeidet med granatharpunen arbeidet han naturligvis ogsaa paa at gjøre sit øvrige fangstutstyr saa effektivt som mulig.

I 1866 var der hvaltomt i Varangerfjorden, og Foyn gik over til Murmankysten for at fortsætte sine fangstforsøk der. Efter et uheld med en kanonsprængning, vendte han hjem uten fangst.

Granatkanon, riflet. — Brukt av Svend Foyn i 1866.

I 1867 fik han i Varangerfjorden én hval, og først i 1868 lykkedes det ham at løse spørsmålet paa en nogenlunde tilfredsstillende maate. Dette aar bragte ham nemlig en fangst av 30 blaahval, og man kan derfor regne dette aar som det i hvilket den moderne hvalfangst tar sin begyndelse.

Den norske stat hadde i sin tid opsat en præmie for den som kunde opfinde et pulver til en eksploderende harpun. Foyns ven, sogneprest Esmark til Ramnæs, opfandt et saadant antændingspulver. Ifølge førnævnte Klæbøe's beretning lot Esmark Foyn faa vite den hemmelige pulversammensætning, og saa konstruerte Foyn endelig den nye granatharpun. Ved arbeide og møie hadde han nu skridt for skridt nærmet sig maalet for sine bestræbelser, og nu skulde de da endelig krones med avgjort held.

Foyn beskrev selv den nye indretning saaledes:

Han satte granaten foran, i spidsen av harpunen og ordnet hakernes (agnorenes) konstruktion saaledes, at naar harpunen skytes ind i hvalen, utvider agnorene sig og antænder granaten, som eksploderer. Gjør man et feil skud, kan man trække hele greien ind i bedste behold til et nyt skud, uten at den kostbare harpun har eksplodert. Hakerne slaar nemlig kun ut, naar harpunen træffer dyrets faste dele.

Til nyttiggjørelse av den indfangede hval anla Foyn station

Kanon fra 1870. (Tønsberg museum.)

ved Vadsø. Hvalen landedes ved høivande, saa den ved indtrædende ebbe laa tør. Det avflensede spæk hakkedes og dampsmeltedes, og kjøttet koktes ut i egne gryter.

En anden ting, som fra begyndelsen voldte store vanskeligheter, var at hvallinerne gang paa gang viste sig ikke at være sterke nok. I de første beretninger fra Foyn het det ofte, at hval var anskutt, men linen sprang, efterat hvalen hadde trukket omkring med det lille nøtteskal av en hvalbaat i timevis. Foyn begyndte derfor at prøve alle sine liner ved verftet paa Horten, før han tok dem i bruk.

Da Foyn i 1868 hadde faat visshet for at hans fangstmetode var brukbar og kunde gi gode resultater, skyndte han sig med at anskaffe nok en fangstbaat, saa han i 1869 kunde gaa nordover til Finmarken med to fangstbaater. Han hadde nemlig nu brukt saa mange penge til fangstforsøk og eksperimenter, at han da

spørsmålet endelig var løst, hurtigst mulig maatte se til at faa noget ut av det.

Det lykkedes ham imidlertid ikke dette aar at fange mer end 17 hval.

Fangsten foregik inde i selve Varangerfjorden, og bestanden av hval var her dette aar ikke betydelig. Det er i det hele ganske interessant at lægge merke til, at selv i disse første fangstaar, før hvalen i det hele var forulempet og skræmt i nogen nævneværdig grad, var bestanden dog sterkt vekslende. Det ene aar kunde hvalen forekomme i masser, — næste aar kunde der være forholdsvis «hvaltomt».

I 1870 fik han 36 hval og i 1871 kun 20, saa resultatet var sterkt vekslende.

I disse første fangstaar bestod fangsten praktisk talt udelukkende av blaahval. Særlig enkelte aar var der inde i selve fjordgapet av Varangerfjorden en ret betydelig bestand av disse værdifulde dyr, saa fangstfolkene til en viss grad ialfald kunde vælge de største og feteste som bytte. Føyn skal mere end én gang ha ropt ut: «Ikke den, men den,» og pekt paa en større og værdifuldere, naar skytteren gjorde sig klar til skud.

Da fangstbaatene var smaa og lette, og fangstredskapene i det hele ikke utviklet til den fuldkommenhet som nu, kom det mer end en gang til spændende kamp, naar en hval var anskutt.

Der er om slike hvaljag oftere skrevet mer eller mindre virkelighetstro beretninger, og der er bragt adskillige overdrivelser tiltorvs, men sikkert er det, at det netop særlig i denne første tid gang paa gang kom til den mest fortvilede kamp mellem hvalfangerne og det anskutte dyr, en kamp som av og til endte med at man saa nødig man end vilde maatte kappe linen og opgi det hele.

Av det som er skrevet om slike hvaljag turde et par skildringer av Jonas Lie være noget av det mest livfulde og interessante, om de ikke netop i enkelhetene kan siges at være helt virkelighetstro.

Fangsten blev nu nogen aar utover jevnere, idet der i 1872 indbragtes 40 hval, i 1873 36, i 1874 51 og 1875 39 hval.

I 1876 møtte Føyn op med en tredje fangstbaat og av de i dette aar fangede 45 hval vides tre med sikkerhet at ha været finhval.

Hvalbaat «Svend Foyn» paa havnen i Hammerfest.

De forskjellige opgaver over antal fanget hval er i tidsrummet nu utover noget forskjellig hos de forskjellige forfattere som har meddelt opgave over fangsten, og det er nu ikke lnger mulig at kunne tilveiebringe absolut sikre oplysninger. Opgavene i amtmndenes femaarsberetninger stemmer saaledes ikke altid med opgavene i «Morgenbladet» og i «Norsk Fiskeritidende», som begge har meddelt en del statistik fra disse aar fremover. Endelig har vi hos professorerne Collett og dr. Guldberg en del angivelser, som heller ikke stemmer med de andre ovenfor anfrte kilder.

Uten at turde uttale hvad som er ret, har nrvrende forfatter i dette verk benyttet statistik fra forskjellige forfattere. Avvikelserne er nemlig ikke saa store at de spiller nogen avgjrende rolle paa nogetsomhelst punkt. Hvor avvikelserne som enkelte steder i prof. Guldbergs angivelser er srlig betydelige, kan man vistnok med sikkerhet gaa ut fra, at de hos nvnte forfatter er feilagtige.

I en aarrkke var Svend Foyn helt eneraadende paa det finmarkske fangstfelt, men det maatte jo ventes at ogsaa andre skulde kaste sig over bedriften, som nu ansaaes for at vre

meget lønnende. I 1877 oprettedes da ogsaa det første konkurrerende selskap, «Tønsberg Hvalfangerselskap» med foreløbig 1 fangstbaat og station i Jarfjord paa sydsiden av Varangerfjorden.

Det var eiendommelig nok ikke skibsrederne, men haandverkerne, som begyndte. Blandt stifterne kan nævnes garver Lorentsen, bundtmaker Ellefsen, seilmaker Andersen, baker Halvorsen, murer Sjøstedt, garver Amundsen, fabrikerier Joh. Gullichsen og bøsse-maker Hagen, Kristiania. Denne opregning av stifterne har sin interesse, da den viser hvordan befolkningens forskjellige lag i denne den moderne hvalfangsts moderby var indforlivet med tanken om at her laa en fremtid for foretagsomheten og dygtigheten. Der maa allerede dengang ha været stillet store forhaabninger til hvalfangsten.

Den drivende kraft i dette selskap blev Conrad Evensen, tidligere smed, senere en av vore mest kjendte hvalfangere.

Conrad Evensen.

Angaaende fangstmængdene nu utover henvises til den tabellariske fremstilling. Man vil ogsaa av denne kunne se, at hvalfangerne nu for alvor begynder at lægge sig efter fangst av finhvalen, skjønt blaahvalen endnu i 4—5 aar fremover utgjorde den egentlige hovedfangst.

I 1872 hadde Foyn søkt om eneret til at skyte hval med den av ham konstruerte granatharpun. Dette andragende blev ogsaa indvilget for et tidsrum av 10 aar, og der blev derfor ingen videre konkurranse før efter utløpet av denne tidsfrist.

Da fristen i 1882 utløp, var der ialt 7 fangstselskaper med 15 fangstbaater.

Det er fremdeles fra Tønsberg at de fleste startninger foregaar, men man merker allerede nu at opmerksomheten er vakt ogsaa utover landdistriktene og i nabobyen, Sandefjord.

I 1880 oprettedes et hvalfangerselskap «Finmarken» med station i Sørvær. Selskapets startere var kjøbmand Johannes

Marcus Bull.

Bruu og skibsrederne Olaus Røed og Otto Thoresen. Selskapets fangstbestyrer blev den senere meget bekjendte hvalfanger Marcus Bull.

Likeledes startedes nu «Vestfold Hvalfangerselskap» av fabrikeier C. F. Isaachsen med Laurits Hansen som bestyrer. Selskapet som begyndte med en hvalbaat «Nordkap», fik stationsplads i Tufjord.

Videre startedes nu «Stokke interessentskap for hvalfangst». Det begyndte med hvalbaaten «Varanger» og fik stationsplads i Busseundet. Selskapets leder var Andr. Ellefsen, som senere gjennem en langaarrrække var en av vore ledende hvalfangere paa flere fangstfelter.

Videre startedes Bruuns hvalfangerselskap av den bekjendte sælfanger Carsten Bruun. Denne hadde tidligere ogsaa drevet fangst av grønlandshval i Davisstrædet, og nu optok han almindelig hvalfangst med stationsplads i Jarfjord.

Samtlige disse selskaper stiftes i Tønsberg eller omegn, og med dem rykker ind paa skuepladsen en række av mænd, som senere gjennem et langt liv har været med at bære hvalfangstbedriften frem fra fangstfelt til fangstfelt hele Nordhavet over.

Endelig kommer nu ogsaa et selskap fra Sandefjord, idet skibsreder I. M. Bryde og tidligere sælfanger G. Sørensen høsten 1880 fik dannet hvalfangerselskapet «Haabet», som i 1881 begyndte fangst med en hvalbaat og stationsplads i Bussesund.

Det er den eiendommelighet ved dette første selskap fra Sandefjord, at der blev fragtet en bark «Laura», som indrettedes til et slags flytende kokeri og utstyrtes med en liten dampkjele og 2 smaa kokekjeler. Det er som om der i denne beskedne begyndelse pekes paa det i hvalfangsten som Sandefjord et kvart aarhundrede efter skulde sætte ind og utvikle — nemlig den endelige praktiske løsning av spørsmålet om det flytende kokeri.

Alle disse nystartede selskaper hadde dels kjøpt retten til at bruke Foyns patenterte fangstredskaper, dels var der foretat

Harpun med 3 agnorer og led i halsen. (Tønsberg museum.)

Harpun med 4 agnorer og led i halsen. (Tønsberg museum.)

smaaforandringer hvorved patentretten kunde omgaaes. Foyn krævet først og fremst for at gi tilladelse til bruk av hans patenter, at man ikke skulde drive fangst i selve Varangerfjorden. Desuten krævet han ialfald av enkelte selskaper en avgift. Saaledes skulde «Haabet» yde 10 procent av selskapets nettofortjeneste til hedningemissionen saalænge Foyns patentret varte. Dette selskap maatte saaledes i 1882 ofre den ganske nette sum av 11 000 kroner paa Svend Foyns missionsinteresser.

Hvalfangsten i Finmarken var saaledes ved utløpstiden av Foyns patentret paa god vei til at utvikle sig til en stor bedrift, og der var mange penge at tjene.

*

Imidlertid hadde der forlængst dukket op et spørsmaal, hvis videre utvikling i allerhøieste grad skulde komme til at influere paa fangstforholdene i disse nordlige landsdele: Striden mellem hvalfangerne og den finmarkske fiskerbefolkning.

Naar Foyn i sin foranciterte skrivelse fortæller, at folkene paa Vardø og Vadsø ønsket ham til lykke med hans fangst-

virksomhet, gir dette uttrykk for en synsmaate hos fiskerbefolkningen, som meget snart skulde slaa om til det helt motsatte.

Fiskerbefolkningens tro paa at hvalfangsten virker skadelig for fiskeriene er forresten av gammel dato og langt ældre end den moderne hvalfangst. Det er nemlig en meget gammel overtro, at hvalen bistaar fiskerne i deres fangst, og det er rent løierlig at læse de gamle beretninger herom. Hvalfangsten paa Finmarken var da heller ikke vel begyndt, før fiskerne fandt ut at mislig fiske skyldtes hvalfangsten.

Amtmanden i Finmarken omtaler dette allerede i 1873 paa et tidspunkt da der kun var dræpt et litet faatal av hval og det til og med udelukkende blaahval.

Rødaaten (*Calamus finmarchicus*).
Efter G. O. Sars.

Professor G. O. Sars hadde saa i 1874 anledning til at undersøke forholdet og avgav en paa sine un-

dersøkelser støttet indberetning til indredepartementet.

Professoren meddeler her, at «jeg hadde rikelig anledning til at sette mig ind i Foyns hvalfangst, og det er min bestemte opfatning, at der ingensomhelst overhængende fare er at befrygte for loddefisket. De fremførte anker mot hvalfangsten synes ugrundede.»

Han anfører videre at «den hvalart som Foyn saa godt som udelukkende fanger — den saakaldte blaahval — efter al rimelighet intetsomhelst har med lodden at bestille. Dens føde bestaar næsten udelukkende av kril, og skjønt der i Varangerfjorden dengang jeg opholdt mig der, slet ikke manglet sild, har jeg dog aldrig fundet sild i blaahvalens mave.»

«Den hval, som i størst mængde indfinder sig under loddefisket, er en helt anden art, nemlig en mindre finhval, som Foyn slet ikke bryr sig om av den grund at den hverken er saa stor eller saa fet som blaahvalen. Foruten denne finhval viser sig under loddefisket efter de opplysninger jeg har kunnet indhente to andre hvalarter, nemlig rørhvalen (finhvalen) og den langhaandede hval (knølhvalen).»

«Alle disse tre hvalarter synes ved loddefiskets slut at forlate kysten og at følge lodden tilhavs igjen, hvorimot blaahvalen

Kril (omtrent 2 gange forstørret). Efter fotografi.

først efter loddefisket begynder at indfinde sig i nogen mængde under kysten for at fraadse i de umaadelige masser av kril, som av strømmen paa den tid blir sat op under land, navnlig i Varangerfjorden.

Selv de som endnu holder paa den gamle forestilling, at det er hvalen som jager lodden ind mot kysten, vil saaledes ikke kunne ha nogensomhelst rimelig grund til urolighet, da Foyns hvalfangst ikke gjælder loddehvalen, men hovedsagelig en fra denne forskjellig art som først paa en senere tid av aaret besøker vor kyst.»

Disse uttalelser øvet dog ingen beroligende indflydelse paa fiskerne. Man vedblev med sine

Smaakrebs fra planktonet (Parathemisto obilivia). Efter G. O. Sars.

paastande, hvoriblandt ogsaa at de indre bugter og elvemundinger, hvor lodden helst søger hen, ved hvalens tilgodegjørelse og oparbeidelse blir i den grad mættet med fettagtige substanser, at de blir utjenlige som gyteplads for lodden.

Pelagisk ræke (*Hymenodora glacialis*). Efter G. O. Sars.

Da disse synsmaater gjentagende kom frem i den offentlige diskussion, foranlediget de at der i 1878 av amtmanden i Finmarken indsendtes andragende om at forholdet mellem fiskeri og hvalfangst atter maatte bli gjort til gjenstand for videnskabelig undersøkelse.

«Hvalaaten» (*Clio borealis*).
Efter Vanhöffen.

Professor Sars tilbragte saa vaaren og forsommeren 1879 i Finmarken og avgav om sine undersøkelser en indberetning som i alt væsentlig var en fastholden av hans tidligere uttalte meninger om saken.

Han hadde nu anledning til at drive sine studier i selve loddetiden. Som ved alle de anledninger, ved hvilke Sars har utført undersøkelser, indvandtes ogsaa nu nye og værdifulde erfaringer. Det er fra denne studiereise vi har de udmerkede beskrivelser og avbildninger av de her gjældende hvalarter, dem man tidligere kjendte svært litet til. Sars paaviste nu at det udelukkende var

finhvalen og vaagehvalen som ernærte sig av og fulgte lodden, mens blaahvalen, seihvalen og knølhvalen var planktonættende dyr. Heller ikke de to første hvaler antok han at spille nogen rolle for loddens indsig. Han paaviste at lodden gyter sin rogn paa sandbunden i Finmarkens flate havbugter.

Han uttaler: «Man har nemlig ingensomhelst sikre data for, at loddestimenes sig i nogen væsentlig grad influeres av de bak- eller følgende hvaler likesaalitt som av torskemasserne eller fuglesværmene. Derimot har man al grund til at anta, at hvad der væsentlig bestemmer loddens sig, naar den er under land, er rent fysisk-meteorologiske forhold.» — — «Der har været aar, da stort bruk har været set i havet, uten at lodden er kommet op paa de sedvanlige gytepladser, og omvendt, man har ikke faa eksempler paa (f. eks. fra Varangerfjorden), at lodden er gaat kloss op i land uten at en eneste hval har været at se utenfor.

Sars fandt heller ingen realitet i at avfaldet fra fabrikkene skulde forpste havbunden og gjøre den utjenlig som gytepladser. Derimot fremholdt han det ønskelige i, at der av hensyn til liv og redskaper paa fiskehavet gaves bestemmelser om en «grænse fra land, indenfor hvilken hval ikke maatte anskytes i fisketiden».

Departementet ønsket imidlertid ogsaa at ha en uttalelse fra interesserte mænd paa stedet og anmodet amtmanden om at faa istand et møte av slike. Paa grundlag av dette møtes uttalelser fremkom saa en opfordring til at fastsætte en fredningstid for hvalen fra 1ste januar til 15de juni. Der blev gjort gjældende, at den indskrænkning dette vilde gjøre i hvalfangsten kun vilde bli høist ubetydelig, da det overveiende flertal av hval blev fanget efter denne tid.

Man bør i denne forbindelse lægge merke til at fangsten hittil hadde været væsentlig blaahvalfangst, og denne hvalarts hovedtræk faldt væsentlig efter den nævnte fredningstids utløp.

Departementet forela endelig saken for prof. Rasch med anmodning om at gjennemgaa den sammen med en del andre fagmænd paa omraadet.

Disse fremholder at den fiskeridrivende befolknings klager over hvalfangsten er blit mer og mer høilydte, talrike og enstemmige. Endvidere at det ikke kan siges til evidens at være godtgjort at befolkningens klager er ganske ubeføiede. Paa grundlag herav

tilraader man styrelsen at træffe forføjninger «der indtil videre og ialfald i nogen grad vil kunne tjene til at berolige den fiskeridrivende befolkning». Der anføres ogsaa at disse forføjninger heller ikke bør «lægge væsentlige hindringer iveien for en saa lønnende bedrift som hvalfangsten i dette amt er blit».

Der antydes en fredningstid fra 1ste januar til 31te mai.

Dette er i hovedtrækkene hvad der gik forut for fredningsloven av 19de juni 1880 og plakat av 5te januar 1881. I henhold hertil forbydes al fangst av hval fra 1ste januar til 31te mai inden en afstand av én geografisk mil fra kysten (ytterste skjær) samt Varangerfjorden indenfor en ret linje trukket fra Kibergsnes til Grænsejakobselven. Loven skulde gjælde 5 aar.

Saalænge fangsten var en udelukkende eller ialfald væsentlig blaahvalfangst, kunde en indskrænkning som ovennævnte ikke ha saa stor betydning. Blaahvalen forekom nemlig ikke i Finmarks-havet uten i de tre maaneder juni—august. Jeg har set en hel del journaler uten at paatræffe en eneste undtagelse herfra, og dr. Johan Hjort har i 40 journaler kun truffet 3 undtagelser herfra. Professor Collett uttaler dog i sin bok «Norges pattedyr» at blaahvalen «i hvalfangstens første periode angaves i reglen at indtræffe i Varangerfjorden omkring 8de mai».

Hvorom alting er vilde ialfald ikke hvalfangsten bli synderlig hemmet ved den nye hvallov. Dyrene forekom heller ikke nu længer inde i selve fjorden som før. Det var i slutten av 70-aarene sjelden at se en enkelt hval indenfor Ekkerø, og fangstbaatene maatte stadig søke længer ut mot det aapne hav. Fangsten var idethele ved at forandre karakter. Allerede i 1881 hadde man begyndt at efterstræbe ogsaa knølhvalen, og seiwhalen skulde ogsaa snart komme for tur. I 1881 var blaahvalen endnu hovedfangsten. Aaret efter er imidlertid finhvalen den som optræder talrikst i fangstjournalene.

Konkurransen øket.

Der var ikke længer anledning til at vælge sine dyr. Ogsaa de mindre og magrere hvalarter repræsenterte betydelige værdier, og det gjaldt at ta med mest mulig.

Intet aar var forøkelsen av fangstselskapene saa sterk som i 1883. Foyns patent utløp, og en hel række selskaper stod klar til at kaste sig ind i konkurransen. Der blev dette aar sat igang hvalfangst av følgende nye selskaper:

Madvigs selskap av Kristiania startedes foreløbig med 1 fangstbaat og fik stationsplads i Jarfjord.

Fra Tønsberg startedes:

«Pasvig» hvalfangerselskap med 2 fangstbaater og stationsplads i Pasvik.

Thorvald Dahl, Tønsberg, stiftet Victor-selskapet, som med Lauritz Berg som fangstbestyrer fik stationsplads i Syltefjord.

Fra Sandefjord utrustedes ogsaa nu et par selskaper.

Saaledes dannet Albert Grøn aktieselskapet «Skjold og Værg» som begyndte med 2 fangstbaater og fik stationsplads i Kobholm-fjord, Sydvaranger. Grøn, som senere skulde ta ivrig del i hvalfangsten ogsaa paa andre felter, var selv fra begyndelsen av bestyrer for dette selskap.

Likeledes startedes fra Sandefjord aktieselskapet «Thekla» med 1 fangstbaat og stationsplads i Bussesundet. Dette selskap disponertes av skibsreder Bryde, og Ingvald Bryde blev fangstbestyrer for dette selskap.

Fra Larvik startedes i 1881 — selskapet kom imidlertid først i drift i 1883 — «Larviks interessentskab for hvalfangst». Stifterne var overretssakfører I. Hesselberg, Christiansen & Co., P. Semb og flere herrer. Selskapet fik stationsplads i Bussesundet, hvor station opførtes 1882. Selskapets disponent blev Chr. Nielsen, en mand som senere skulde bli en av de ledende fangstdisponenter paa en række fangstfelter nærsagt hele verden over. Selskapets fangstbestyrer blev kapt. A. Berntsen.

I disse to sidstnævnte selskaper finder vi altsaa atter for første gang to fangstbestyrere, som siden skulde komme til i en lang aarrække at staa som ledende mænd i hvalfangstbedriften. Særlig har Ingv. Bryde indtat en sterkt fremskutt stilling.

Fra Kristiania startedes «Christiania hvalfangerselskab». Det dannedes av den bekjendte sælfanger Chr. Castberg, sen. i Sandefjord, men styret fik sit sæte i Kristiania. Castberg blev selskapets fangstbestyrer og stationsplads blev tat paa Svartnæs ved Vardø. Man tok fat med fangstbaatene «Alfa» og «Beta» og bygget foruten trankokeri ogsaa en vel indredet guanofabrik.

Endelig finder vi at der ogsaa utenfor det vestfoldske fangstdistrikt startes et par selskaper, et i Bergen og et i Trondhjem.

Fra Trondhjem startedes selskapet «Kiberg» med foreløbig én fangstbaat og stationsplads i Kiberg.

Fra Bergen startedes Sellikens selskap ogsaa foreløbig med én fangstbaat og stationsplads i Syltefjord.

Intet av disse sidstnævnte selskaper fik nogen lang levetid, og hvalfangsten har ikke vist sig at kunne avtvinge den nødvendige interesse og forstaaelse i nogen av disse byer, hverken hos dens forretningsstand eller hos dens sjømandsstand.

Der skedde altsaa en forøkelse av 9 fangstselskaper med foreløbig 12 fangstbaater. Den finmarkske hvalfangstflaate var saaledes med et slag i 1884 kommet op i 31 fangstbaater tilhørende 18 forskjellige selskaper.

Naar undtages at et selskap («Finmarken») hadde slaat sig ned i Sørvær paa Sørøen i Vestfinmarken og et andet («Vestfold») i Tufjord paa Magerøen, var hele denne svære flaate stationert ved eller i nærheten av Varangerfjorden, hvis nærmeste omgivelser saaledes kransedes av 16 hvalfangststationer som kartskissen utviser.

Man kan nu forstaa, at her har mangelen paa erfaring spillet en betydelig rolle; ti aldrig har der i hvalfangstens historie selv til denne dag været set en slik sammenhobning av fangststationer paa et saa snevert felt. Det er helt enestaaende.

*

Den tids fangstbaater var alle av omtrent den samme type, og flere av dem eksisterer endnu. De var indtil for faa aar siden spredt over forskjellige fangstfelter, og arbeidet fremdeles i hvalfangstens tjeneste. Det var for and aft riggede dampskibe paa omkring 30 tons eller litt mere som det forøvrig vil fremgaa av den tabellariske fremstilling av den finmarkske hvalfangst i disse aar.

Maskinen var paa ca. 30 hestekræfter eller noget mindre, og baatene hadde en fart av 9—9½ knob. Længden paa dækket var 84—85 fot, saa selv meget store hvaler under slæpningen gik fri av skruen, naar de slæptes langs siden og var hevne godt op under klydset. Baatens største bredde var 17 fot og dypgaaende agter 8½ fot. —

Fra begyndelsen brukte man at slæpe hvalen med hodet foran. Dette frembød imidlertid en del ulemper, idet hvalens hode ofte laa noksaa dypt i sjøen, naar hvalen blev halet op fra dypet. Det var derfor ofte, især i sjøgang som det saa ofte forekom i

*Igangværende hvalstationer
omkring Varangerfjorden 1884*

Varangerfjorden, vanskelig at faa tak i hodet. Hvalfanger Andr. Ellefsen fortæller at han derfor tidlig begyndte med at slæpe hvalen ind med halen foran, og dette blev snart almindelig brukt. Det gik heller ikke lang tid før man især i haardt veir begyndte at slæpe hvalen ind i en solid agterslæper. Hvalskrotten holdtes gjerne 30—40 favner efter baaten.

Andr. Ellefsen.

Fangsten foregik efter indførelsen av den netop omtalte fredningslov selv efter 31te mai, for det meste utenfor milegrænsen og fandt ofte sted indtil 15—20 mil av land. Senere endnu i meget større avstand. Det gjaldt derfor at kunne ta med en god kulbeholdning, men kulboksene angives kun at ha rummet ca. 140 hl., og da forbruket var ca. 2 hl. i timen, kan det kun ha strukket til for knapt 3 døgn under fuld fart.

En saadan hvalbaat representerte en værdi av ca. 60 000 kroner eller noget mere.

Hertil kom de fangstredskaper hvormed baaten til enhver tid maatte være utrustet.

Til stationene hørte spækkokeri, hvor spækket blev utkøkt i aapne kokekar efter at det først var blit ophakket til tynde skiver. Desuten hadde man egne kokerier for kjøtt, tunge, ben og alslags indfett. Flere av selskapene anla likeledes guanofabrikker, hvor det utkøkte kjøtt og benstof omdannedes til kraftfor og guano.

Av slike guanofabrikker har der i Finmarken været følgende: En i Sørvær (selskapet «Finmarken»), en ved Bøle paa Sørøen (Svend Foyn), en i Vadsø (Svend Foyn), en i Mehavn (Svend Foyn), en ved Bussesundet («Haabet») — senere flyttet til Baads-

fjord, en paa Svartnes ved Bussesundet (Christiania hvalf. selsk.) og en i Jarfjord (Tønsberg Kraftforfabrik). Denne sidste hadde ikke egne fangstbaater, men mottok skrotter til nyttiggjørelse fra de forskjellige fangende selskaper i dens nærhet. Fabrikken flyttet senere vestover til Ingø.

Til videre nyttiggjørelse av hvalen forsøkte hvalfangerselskapet «Finmarken» i Sørvær med en fabrikk for hermetisk ned-

Flænsespade til avspækning av hval. — Lanse. — Harpuner med en og to agnorer. (Tønsberg museum.)

lægning av hvalkjøtt. Paa det felt som støter nærmest til denne station, optraadte nemlig i enkelte aar store mængder av seihval. Ved at se paa de tabellariske fremstillinger av de enkelte selskapers fangst vil dette forhold være iøinefaldende. Seihvalens kjøt mentes at være det som bedst egnet sig til menneskeføde, og til den her omhandlede nedlægning brukte man derfor kun seihval og fortrinsvis rygstykkene foran rygfinnen. Fabrikken gik en kort tid med en aarlig nedlægning av ca. 24 000 portioner bifstek, ca. 1 000 kg. pølse og en del røket kjøtt.

Det lykkedes imidlertid aldrig at oparbeide nogen større interesse for disse produkter.

Videre benyttedes av hvalen bardene, som i denne tid ofte opnaadde betydelige priser vekslende for de forskjellige hvalarter.

Der oplyses fra denne tid, at de forskjellige hvalarter gjennemsnitlig gav følgende mængder av olje og barder:

Blaahvalen ca. 90 hl. olje og 250 kg. barder. — Finhvalen ca. 60 hl. olje og 125 kg. barder. — Knølhvalen ca. 35 hl. olje og 100 kg. barder. — Seihvalen ca. 15—20 hl. olje og 80 kg. barder.

Tallene maa som anført kun betragtes som gjennemsnittsangivelser, da utbyttet selvsagt i høi grad avhænger av hvalens størrelse og fedme. Endvidere var nyttiggjørelsen ved enkelte anlæg bedre end ved andre, likesom det altid spiller en stor rolle

Forskjellige former for granater. (Tønsberg museum.)

om hvalen kommer til behandling i nogenlunde fersk tilstand. Hvis der nemlig hengaar nogen tid før hvalen kommer under behandling, vil der altid gaa en større eller mindre del av fettet tapt paa grund av den indre forbrænding som snart opstaar i det svære kadaver.

Produktene omsattes til betydelig varierende priser. Særlig var bardeprisene yderst variable. Blaahvalbarder solgtes saaledes i 1883—84 for ca. £ 20.— pr. ton, mens de i 1892 betinget en pris av £ 340.— pr. ton. Finbarder og knølbarder har været underkastet lignende betydelige prisvekslinger.

Som regel betaltes blaabardene bedst, men man har ogsaa eksempler paa at disse barder har staat i lavere pris end finbarder og knølbarder. Bardemarkedet har i det hele været sterkt vekslende og vanskelig at bli klok paa.

Gjennemsnittsprisen paa hvalolje og barder uttrykt i £ var for aarrækken 1885—1899 følgende:

Aar	Hvalolje nr. 1	Hvalolje nr. 4	Blaabarder	Finbarder
1885	25	16	45	15
1886	18	10	70	17
1887	20	10	85	25
1888	22	11	110	60
1889	22	12	160	100
1890	21	11	190	110
1891	17	14	200	120
1892	20	11	300	200
1893	17	11	175	130
1894	16/10	9	80	55
1895	16/10	9/10	60	40
1896	16/15	9/15	80	55
1897	16/15	9	40	45
1898	16/5	8/10	35	40
1899	16/10	11	40	45

Fangstresultatet opgives i 1883 at ha været ialt 561 hval. Specifikation over artene har jeg ikke kunnet finde, men man kan gaa ut fra at der nu ogsaa var baade knølhval og seihval med, selv om blaa- og finhval var den bærende fangst. Dette resultat skulde ikke synes altfor fristende, men det opmuntret dog til videre nystartning.

Naar det erindres at der i 1883 laa 14 stationer i Varangerfjordens umiddelbare nærhet, og man under sæsongen 1883 iagttok at hvalen maatte søkes noget vestover paa kysten, er det saa ganske naturligt at dette kommer til at influere paa valget av de nye stationspladser. Der begynder nemlig nu at gjøre sig gjældende en bestemt tendens i retning av at trække bedriften vestover.

I 1884 blev der saaledes anlagt to nye etablissementer:

Aktieselskapet «Tanahorn» («Bugten») stiftedes i Sandefjord av den tidligere nævnte hvalfanger Albert Grøn. Det fik stationsplads i Bussesund og drev med 1 hvalbaat.

Selskapets første hvalbaat «Glimt» forliste samme aar ved en krudtekspllosion utenfor Murmankysten, og man fik en ny

fangstbaat «Tanahorn». Alb. Grøn var selv driftsbestyrer for dette selskap i en aarrække. «Tanahorn» forliste imidlertid 1891 paa vei til fangstfeltet og alle mand blev væk.

Videre startedes et hvalfangerselskap fra Arendal, idet O. B. Sørensen som helt fra 1881 hadde arbeidet med at komme i orden til fangst, nu optok fangsten med hvalbaaten «Neptun» og stationsplads i Baadsfjord. Kapt. Foden fra Nøtterø blev fangstbestyrer.

For at gi en forestilling om nogen av de vanskeligheter den tids hvalfangere hadde for at komme igang med bedriften, kan jeg ikke andet end anføre en kontrakt fra 1881 mellem Svend Foyn og skipsreder O. B. Sørensen:

«Kontrakt oprettet mellem skipsreder O. B. Sørensen, Brattekleiv pr. Arendal og Svend Foyn, Nøtterø.

Jeg, Svend Foyn, giver herved hr. Sørensen tilladelse til for én fangstbaad at benytte mine patenterede fangstredskaber for dermed at drive hvalfangst paa eller omkring Norgeskysten mod patentgebyr af 10 — ti procent af forhandlingsregningernes netto-udbytte, fragt iberegnes ikke, af alt det fiskede produkt hvert aar i fem (5) aar (netto udbyttet det vil sige hvad som ved salg erholdes af varerne naar 2 % commission, foustagerne er fradraget salgsbeløbet.)

Til sikkerhed for rigtig opfyldelse af ovennævnte forbeholder Foyn sig ret, som ved alle regnskaber, at se forhandlingsregningerne, og de nævnte 10 pct. erlægges kontant, for hvilke nævnte fangstfartøi «Dannebrog» stilles som sikkerhed, at denne kontrakt i enhver henseende opfyldes. —

Sørensen forpligter sig til ikke at drive hvalfangst i Varangerfjorden eller i 3 — tre mils nærhed, samt ikke benytte de folk som i 3 — tre sidste aar har været i Foyns tjeneste.

Ramdahl pr. Tønsberg den 18de febr. 1881.»

Brevet, som jeg har citert efter Sørensen: «Hvalfangsten, dens historie og mænd», er betegnende og trenger ingen kommentar i nogen retning.

Sørensen fik ingen hval, da han i 1882 forsøkte sig. «Dannebrog» var uskikket, hvad Foyn forresten hadde sagt ham. Saa begyndte da Sørensen paany som ovenfor fortalt i 1884.

Likesom denne sidste blev den vestligste av de hittil anlagte

østfinmarkske fangststationer, blev disse to i 1884 anlagte de sidste stationer, som oprettedes øst for Tanafjorden.

Allerede nu begyndte flytningene av de tidligst anlagte østfinmarkske stationer, idet 1884 blev Foyns sidste fangstaar i Vadsø. Man hadde i de senere aar mer og mer tat hovedfangsten vestover, hvorfor man for at undgaa de lange slæpninger fandt en vestligere stationsplads fordelagtigere.

Foyn flyttet derfor med to av sine fangstbaater til Mehavn og med 2 til Bøle paa Sørøen, paa hvilke steder han bygget nye fangstetablissementer, som første gang blev drevet sommeren 1885.

Dette aar oprettedes forøvrig ingen nye stationer, og de eneste utvidelser som skedde var, at et par selskaper anskaffet en fangstbaat mer.

Aaret udmerket sig forøvrig ved en ganske ubetydelig blaa-hvalfangst, idet der kun kommer ca. én blaahval pr. deltagende fangstbaat. Flere selskaper fik overhodet ingen. Til gjengjæld optraadte dette aar seihvalen i stor mængde paa feltet, og der blev ialt skutt 724 stykker av denne hvalart, som tidligere kun var blit fanget i ringe antal.

Hvalfangerne lærte siden at finde en sammenhæng og regel i dette forhold. De to hvalarter søker nemlig hver sin yndlingsføde, og det har senere altid vist sig at en rik forekomst av den ene av disse hvalarter betinger en forholdsvis ringe forekomst av den anden art.

Fangstfolkene sees dette aar at ha regnet værdien av en blaahval lik 7 seihval og værdien av en finhval lik $2\frac{1}{2}$ seihval.

Nyttiggjørelsen av den indfangede hval blev imidlertid bedre og bedre, og ved enkelte stationer maa den paa dette tidspunkt betegnes som meget god.

*

Da hvalloven ved aarets slutning skulde træde ut av kraft, blev dette foranledningen til nye besværinger til myndighetene om hvalfangstens skadelige virkninger for den almindelige fiskerierhverv.

I en forestilling fra amtmanden i Finmarken uttaltes saaledes, at fiskerne i den nu gjældende fredningslov ikke finder tilstrækkelig beskyttelse for sin bedrift. Fredning indenfor milegrænsen kan litet hjælpe saalænge hvalfangerne kan møte lodde-

stimene tilhavs og ved sin jagt gi dem en forandret retning. Man gav hvalfangerne skylden for de mislykkede loddefiskerier i 1882 og 1883.

Hvalfangerne hadde, mente man, ved sin jagt i april maaned 12—15 mil tilhavs jaget lodden østover, saa den først støtte under land paa den murmanske kyst. Denne jagt maatte derfor for fremtiden stoppes, og der krævedes nu en fuldstændig fredning av al hval indtil 1ste juni.

Saalænge fangsten var en udelukkende eller ialfald aldeles hovedsagelig blaahvalfangst, vilde dette, som tidligere bemerket, endda kunne været et for hvalfangerne nogenlunde akseptabelt forslag. Men med den forandrede karakter, som fangsten nu hadde faat, da man likesaa ivrig efterstræbte hvalarter som langt tidligere paa aaret optræder i havet ved Finmarken, vilde vedtagelsen av en saadan lov ha været til stort avbræk for hvalfangsten.

Hvalfangerne mente da ogsaa paa sin side, at det var videnskabelig bevist, at hvalfangsten intet hadde med loddefisket at gjøre. De fremkom da ogsaa med en uttalelse i anledning av ordningen av dette forhold.

Denne uttalelse gaar i retning av at ethvert fangstforbud bør ophæves. Man mente at hvalloven hadde været skadelig for landet. Subsidiært uttalte hvalfangerne sig for en almindelig fredning av finhval — «med international overenskomst» — til 1ste mai. Man uttalte at den gjældende fredningslov allerede hadde paaført selskapene betydelige tap.

Hvalfredningsspørsmålet hadde imidlertid nu faat en ny side, idet der var opprettet et par russiske fangststationer paa Murmankysten. Disse stationers fangstbaater søkte, eller kunde ialfald søke hvalen utenfor territorialgrænsen paa det samme fangstfelt som vore egne hvalfangere. Blev det nu forbudt vore egne fangstmænd at skyte hval før 1ste juni, vilde dette kun føre til at feltet blev fredet til fordel for russerne, hvem man selvsagt ikke kunde hindre i utøvelsen av deres bedrift.

Det var væsentlig dette hensyn som bevæget Finmarkens amtsting og amtmann til kun at anbefale, at den ældre hvallov fremdeles blev gjort gjældende.

Der var i sakens anledning atter skedd henvendelse til videnskapen. Prof. Sars betonet, at der var enighet om hans standpunkt

blandt universitetets øvrige fagfolk, og han opsummerte sit standpunkt i en række satser, «hvis gyldighet det neppe nytter at bestride». Kort sagt var al videnskap i denne sak paa hvalfangernes side.

Loven av 1880 blev imidlertid gjort gjældende videre til utgangen av 1890.

*

Den finmarkske hvalfangst befandt sig paa dette tidspunkt omtrent paa sin høide. I den fremstilling som hvalfangerne avgav til det offentlige i 1885, findes en del meget interessante opgaver vedrørende selskapene og deres forhold.

Det fremgaar av denne fremstilling at der var ialt 22 fangstetablissementer med 33 fangstbaater. Baatene med fangstredskaper værdsattes til 60 à 80 000 kroner — ialt flytende materiel for 2 330 000 kroner.

19 trankokerier værdsattes til gjennemsnitlig 50 000 kroner og 6 guanofabrikker til gjennemsnitlig 70 000 kroner. Desuten var der en del andre fabrikker, saa den samlede i hvalfangsten nedlagte kapital gik op til et beløp av 4 190 000 kroner.

Samtidig oplystes, at man foruten at beskjeftige flere hundrede arbeidere fra Finmarken, employerte 828 mand hjemmehørende i den sydlige del av landet. Man anvendte flere slæpedampere og ca. 15 000 ton skibsrøm til ind- og utførsel av fornødenheter og produkter. Man betalte tusener av kroner i medicinalavgifter og i skatter til de respektive kommuner og var i det hele en faktor av betydning i det økonomiske liv.

Hvalfangsten i det nordlige Norge tegner sig i disse aar som en stor og betydningsfuld bedrift.

I nævnte aar blev der ialt producet 3 400 ton spækolje, 900 ton kjøtolje, 120 ton barder og 2 200 sækker guano og kraftfor. Den samlede produktion repræsenterte en angivelig værdi av ca. 1 500 000 kroner.

I det følgende aar — 1886 — naadde den paa Finmarken stationerte hvalflaate sin største utvikling, idet der deltok 35 fangstbaater med en samlet fangst av 872 hval.

Den store mængde seihval som aaret iforveien hadde karakterisert fangsten, var dette aar avløst av en forholdsvis faatallig bestand, som ovenikjøpet omtrent udelukkende kom de vestligst

Hval trukket op paa stranden til flænsning. Pimarken.

stationerte selskaper tilgode. Blaaahvalfangsten var derimot betydelig bedre end aaret iforveien. Hvalfangerne fik derved bekræftelse paa sin tidligere erfaring om forekomsten av blaaahval og seihval saameget mere, som blaaahvalen dette aar særlig forekom paa Østfinmarken, mens seihvalbestanden stod utenfor Sørøen med nogen faa spredte forekomster østover. Fangstselskapene paa Sørøen fik da ogsaa alene $\frac{5}{6}$ av den hele seihvalfangst dette aar.

Det er dette aar paatagelig hvordan de vestenfor Tanafjorden stationerte selskaper er heldigere stillet end de østenfor. 26 fangstbaater østenfra hadde en samlet fangst av 599 hval eller gjennemsnittlig 23 pr. fangstbaat, mens de 9 vestenfor stationerte baater ialt hadde 237 hval eller vel 30 pr. baat. Dog var hvalen muligens dette aar gjennemsnittlig værdifuldere østover, et forhold som slet ikke var det almindelige.

Der klages dette aar over stadig taake og øvrige fangsthindringer.

Oljeprisene faldt sterkt, idet 1885 aars fangst blev betalt med £ 25 pr. ton, mens man nu maatte nøie sig med 18 £ for nr. 1. Der var i det hele flere ting som tydet paa, at hvalfangsten i Finmarken muligens hadde set sine bedste dage.

To selskaper ved Varangerfjorden — Madvigs selskap i Jarfjord og Kibergselskapet — deltok da heller ikke i næste aars fangst, hvad der viser at spørsmålet om nedleggelse av flere av disse uheldigst beliggende stationer begyndte at bli aktuelt.

Hvalfangsten hadde i aarenes løp været til betydelig økonomisk ophjælp særlig for de landsdele fra hvilke den blev drevet. Mandskapene var overalt interesserte i fangstens størrelse, idet deres lønning foruten en fast hyre ogsaa bestod i «part» enten av hver hval eller av hvert fat olje.

Kapt. N. Juel har i «Norsk Fiskeritidende» for 1888 offentliggjort en del tal vedkommende denne side av saken.

Han oplyser at «bestyreren har, hvis 2 baater, 2 kroner pr. tønne tran indtil 2 000 tønner. Derefter har han 1 krone pr. tønne. Haves kun 1 baat, har han $2\frac{1}{2}$ krone for de første 2 000 tønner og likeledes 1 krone for de overskytende. Skytteren har 80—100 kroner pr. maaned samt 40—50 kroner pr. blaaahval, 25 kroner pr. finhval eller knølhval og 10—15 kroner pr. seihval.

1ste maskinist har 80—100 kroner pr. maaned og 6 kroner pr. hval overhodet.

2den maskinist har 56 kroner pr. maaned og 4 kroner pr. hval overhodet.

Matroser og fyrbøtere paa hvalbaatene har 40 kroner pr. maaned og 2 kroner pr. seihval og 4 kroner for de andre.

Iland har:

Formanden kr. 70,— pr. maaned og kr. 0,15 pr. tønne.

Trankoker kr. 60,— pr. maaned og kr. 0,08 pr. tønne.

Smeden kr. 60,— pr. maaned og kr. 1,— pr. hval.

Flænsere kr. 46,— pr. maaned og kr. 3,— pr. hval.

Kjøtkokeren kr. 45,— pr. maaned og kr. 0,30 pr. tønne.

Arbeidere kr. 30 pr. maaned og kr. 0,50 pr. hval.

Derhos erholdes almindelig skibskost. Hyrene varierer selvfølgelig noget efter vedkommendes duellighet, tilgangen samt arbeidsgiverens villighet til at gjøre indrømmelser.

Efter et opgjør i 1887, som velvillig har været stillet til min disposition, var fortjenesten — for et tidsrum av 5 maaneder 23 dage, beregnet efter en fangst av 35 hval (6 blaahval, 23 finhval og 6 seihval), hvorav utbyttet blev 2 000 tønner tran — efter de ovenfor angivne satser følgende:

Ombord i hvalbaaten:

1 skytter kr. 1 541,—, 1 maskinmester kr. 774,—, 1 baatsmand kr. 520,—, 2 fyrbøtere, hver kr. 400,—, 3 matroser, hver kr. 358,—.

Paa stationen iland:

1 formand kr. 741,—, 1 trankoker kr. 475,—, 1 smed kr. 400,—, 1 flænsere kr. 346,—, 1 kjøtkoker kr. 340,—, 1 bødker kr. 278,—, 6 arbeidere, hver 200,—, 1 stuert kr. 400,—.

Ialt til mandskapshyrer ca. kr. 9 000,— foruten bestyrerens avlønning kr. 4 000,—.

Det vil saaledes indsees, at hvalfangsten bare i arbeidspenge aarlig gav ut meget betydelige beløp.

I aarene 1887—1890 kan man saa i fangstbedriften spore nogen tilbakegang. Der deltar efterhvert litt færre fangstbaater — saaledes i 1890 27 stykker, og enkelte selskaper nedla sin fangstbedrift i Finmarken, mens enkelte andre flyttet sine stationsetablissementer lenger vestover paa kysten. Dette sidste betegnet ogsaa en liten bedring. Antallet av fangede hval var da ogsaa noget større i 1890 end i 1889.

Hvalbaat med hval. Finnmarken.

Forøvrig lot specielt bestanden av blaahval til at være paa retur eller ialfald, efter den nu 20-aarige efterstræbelse hvorfor den hadde været utsat, blit saa sky og forsigtig, at den søkte hen til andre dele av havet, hvør der ogsaa var føde, og hvor der var mere ro. Halvdelen av selskapene fik ingen blaahval, og i det hele fangedes der paa Finmarkskysten kun 13 blaahval i 1890.

Finhvalfangsten holdt sig nogenlunde jevn, men med nedad-gaaende tendens, og den utgjorde i alle disse aar altid hovedfangsten. Den er ogsaa langt mere stationær end de egte planktonhvaler som kun optræder naar fødeforholdene er gunstige, hvad der atter avhænger av strøm- og temperaturforhold i de øvre vandlag.

Seihvalen var som vanlig meget vekslende. Det er en lære som gjentar sig overalt. Under sin optræden paa Finmarken i disse aar kom den som regel særlig de vestlige stationer tilgode. Av knølhval fangedes ogsaa hvert aar et mindre antal.

Der begyndte at komme en viss uro og usikkerhet over bedriften hvortil ogsaa i høi grad bidrog den voksende uvilje hos fiskerbefolkningen mot hvalfangsten.

Likeledes begyndte man at rette sin opmerksomhet mot andre fangstfelter, først og fremst mot Island.

Svend Foyn hadde ogsaa gjort et forsøk under Spitsbergen, idet han i 1890 sendte ut en prøveekspedition med flytende kokeri. Ekspeditionen, som lededes av hvalfangstbestyrer O. Nilsen, Tenvik, bestod av sælfangeren «Isbjørn» som kokeri og hvalbaaten «Arctic». Der blev drevet fangst i 5 uker og utkøkt ca. 970 fat olje. Fangsten bestod mest av blaahval. Da ekspeditionen saaledes kunde siges at ha git et ganske lovende resultat, blev den gjentat aaret efter. Der var imidlertid den sommer særlig vanskelige isforhold ved Spitsbergen, og daarlig veir hindret fangsten, som dermed blev opgit for dette felts vedkommende.

Prisen paa hvaloljen var dog disse sidste aar jevnt god, hvad der bidrog til at hjelpe paa den svigtende fangst. Men forholdene var stort set ikke videre opmuntrende.

Aarene 1891—1895 betegner dog atter en opgangsperiode med hensyn til antallet av den fangede hval og de derav fremstillede produkter.

Mens der i femaarsperioden 1886—90 ialt fangedes 3 423

hval, blev der i perioden 1891—95 ialt fanget 4511. I den første av disse perioder var der gjennemsnitlig 31 hvalbaater paa feltet hvert aar, mens der i den sidste femaarsperiode kun var 27. I den første periode fangedes gjennemsnitlig aarlig pr. fangstbaat ca. 22 hval, mens der i den anden fangedes ca. 33 pr. fangstbaat pr. aar. —

Utbyttet for hvalfangerne blev imidlertid ikke forholdsvis saa godt som man efter den økede fangst skulde kunne dømme. Oljeprisene holdt sig nemlig hele tiden lave, idet der jevnt over ikke kunde opnaaes mer end £ 16-10 à £ 17 pr. ton for hvalolje nr. 1.

Angaaende selskapene forøvrig kan merkes, at der i begyndelsen av nittiaarene av M. Ingebrigtsen blev anlagt en fangststation i Trollfjord. Først drev han et par aar uten station, idet han et aar nyttiggjorde sin fangst i Tromsø og aaret efter ved fangststationen i Skaarø. Han drev hele tiden fremover med én hvalbaat.

Det netop nævnte «Skaarø Hvalfangerselskap» med station i Skaarø dannedes i 1887 og var beliggende i Tromsø amt. Det stiftedes egentlig under navnet «The Anglo Norwegian Fishing Co. lt.» og bestyrtes av konsul Giæver, Tromsø. Der stod i motsetning til vore øvrige fangstselskaper væsentlig utenlandsk kapital bak dette foretagende. Selskapet hadde ogsaa guano-fabrik og drev fangst med 2 hvalbaater, «Nancy Gray», som tidligere hadde tilhørt det nedlagte selskap i Kiberg, og «Duncan Gray», som blev bygget i 1888.

Av flytninger fra Varangertraktene og vestover kan merkes, at «Pasvig» flyttet sin station fra Sydvaranger til Risfjord, hvorfra fangsten begyndte 1891. Andr. Ellefsen, som hittil hadde bestyrt dette selskap, opsa nu sin stilling og efterfulgtes av skibsfører L. Andersen fra Nøtterø. Andr. Ellefsen gik nu over til at drive hvalfangst fra Island.

«Thekla» flyttet sin station fra Bussesund til Sandø, hvor hvalfangsten begyndte 1890. Stationen blev imidlertid efter nogen aars fangst atter flyttet. Den negang til Skarfjord paa Sørøen.

«Neptun» anla i 1894 station i Baadsfjord, idet et selskap fra Sandefjord med skibсреder A. F. Klaveness som disponent avkjøpte før omtalte O. B. Sørensen, Arendal, hans anlæg her til-

likemed de to fangstbaater «Neptun» og «Jupiter». Som driftsbestyrer ansattes Alex. Lange, Sandefjord.

«Skjold & Værg» flyttet 1889 sin station fra Kobholm fjord til Mafjord paa Ingø. Her vekslet mænd som Ingv. Bryde, C. A. Larsen og Lauritz Larsen som bestyrere efterat Alb. Grøn selv var fratraadt.

Der var over hele bedriften en økende uro. —

*

Striden mellem fiskere og fangstmænd hadde i disse aar utover stadig været holdt gaaende. Hvert aar med mislig loddefiske bragte hos den almindelige mand en ny opblussen av striden, og kom der av og til et aar med godt fiske, blev det glemt, naar man atter agiterte sig op mot hvalfangerne. Likeledes blev der fra fiskernes side tiet med at loddefisket altid har været underkastet store svingninger — ogsaa længe før hvalfangsten tok sin begyndelse.

Spørsmålet forelaa imidlertid, og da det ved den gjældende lov kun kunde ansees midlertidig ordnet, var det forsaavidt i alle parter interesse om saken snarlig kunde bli optat til grundig drøftelse og komme til en blivende avgjørelse.

Prof. Sars hadde under et ophold i Finmarken 1888 hat ny leilighet til at foreta undersøkelser, hvis resultat blev tilstillet det offentlige. Han uttaler bl. a.: «Siden (de forrige undersøkelser) er nu hengaat en række aar, hvori hvalfangsten alt mer og mer har utviklet sig, saa at der nu findes, istedenfor et par, over et dusin forskjellige etablissementer fordelte over hele Finmarkens kyst, fra Skaarøen nordenom Tromsø til den russiske grænse. Likeledes er man nu begyndt at fange anden slags hval end blaahvalen, ja i de senere aar har antallet av finhval (den egentlige loddehval) og seihval været det langt overveiende. I samme forhold som hvalfangsten har utviklet sig er ogsaa klagerne fra fiskerne blit mer høilydte, og man har i de senere aars mindre heldige loddefiske trodd at se et sikkert forbud paa, at dette fiskeri paa grund av hvalfangsten tilsidst ganske og aldeles vil ophøre. Den herskende misnøie mot denne bedrift har faat sit uttryk ved et paa sidste ting av hr. stortingsmand Akre fremsat forslag, gaaende ut paa absolut fredning av hval ved Finmarkens kyst for et tidsrum av 10 aar.»

Prof. Sars gjennemgaar samtlige av fiskerne fremsatte paa-stande og kommer til samme resultat som ved sine tidligere undersøkelser. Han mener saaledes, at den rolle hvalene spiller under loddefisket er av ganske underordnet betydning. Han paa-viser at der oftere har været meget godt loddefiske uten hval og omvendt daarlig fiske med masser av hval utenfor.

Sars uttaler dog videre: «Skjønt jeg som det vil sees ikke kan finde, at de fremførte paastande om hvalfangstens skadelige indflydelse paa fiskeriene er begrundede, er jeg dog forsaavidt enig med fiskerne, som jeg anser det for at være paa høie tider, at der sørges for at faa hvalfangsten indskrænket inden nogenlunde rimelige grænser. Saaledes som denne bedrift nu for tiden har utviklet sig ved Finmarken, kan der være liten tvil om, at hvalene inden ikke ret lang tid vil være utryddet eller fordrevne fra vor kyst, og saaledes utsigten til endyderligere at utnytte denne rigdomskilde bli forment efterslegten. At allerede blaahvalen er avtat i antal synes temmelig sikkert, trods hvalfangernes protest herimot, og likesaa sikkert er det, at man om sommeren i tidligere aar kunde se langt flere hval i den sedvanlige dampskibsled end nu for tiden.» Tillike synes hvalene nu ialmindelighet at være blit betydelig mere sky end tidligere.»

«Dette hensyn til hvalfangstens bevarelse for efterslegten har for mig altid staat som det væsentligste moment, naar der er tale om indskrænkning i hvalbedriften.» «Ved siden herav har jeg ogsaa fremhævet et andet hensyn, som jeg likeledes maa fastholde, nemlig den mulige kollision mellem hvalfangere og fiskere under begges bedrift.»

Paa grundlag av ovenstaaende tar Sars avstand fra forslaget om total fredning, hvorimot han har sympati for en fredning til 1ste juni. —

Ianledning av striden indgav hvalfangerne i 1888 følgende andragende: «I forvisning om at en upartisk og indsigtsfuld undersøkelse og bedømmelse av de herhen hørende forhold vil lede til hvalfangstens frigivelse, andrar forsamlingen om at der maa bli nedsat en kongelig kommission av dertil skikkede mænd med det opdrag i fangsttiden at gjøre sig bekjendt med forholdene i distriktene for derefter at overveie og avgi indstilling i saken.»

Hver av de to parter i saken fremkom ogsaa i 1888 med hver

sit forslag til lov om hvalfangsten. Hvalfangernes forslag gik ut paa helt at faa ophævet den tidligere lovs indskrænkninger, mens motparten foreslog en fuldstændig total fredning av hval i et tidsrum av 10 aar.

For at bringe klarhet i saken blev der av det offentlige nedsat en komite, som kom til at bestaa av marinekaptein Niels Juel som formand, skibsreder M. C. Bull, lensmand Grape samt fisker og gaardbruger Figenschau fra Karlsø.

Denne komite undersøkte saa forholdene paa kysten av Tromsø og Finmarkens amter og kom i 1890 med sin indstilling og sit forslag til lov. —

Kommissionen har adskillig fortjeneste av at ha trukket frem meget og godt materiale av saavel historisk som statistisk art til belysning av det foreliggende spørsmål. Dens formand, hr. Juel, hadde i en aarrække interessert sig sterkt for al slags fangstvirksomhet, og vi har fra hans haand, mest i «Norsk Fiskeritidende» en række værdifulde og interessante artikler om forskjellige sider av norsk fangstvirksomhet i nutid og fortid.

Om grundlaget for sine overveielser uttaler kommissionen:

«Som seet findes der i de offentlige dokumenter, som omfatter fiskernes klager over hvalfangstens skadelighet, saagodtsom ingen paa bestemte fakta bygget argumentation. Noget bevis for paastandenes rigtighed føres kun undtagelsesvis, mens der forlanges at hvalfangerne skal levere fyldestgjørende saadant for deres bedrifts uskadeligheet.»

«Man har derfor for en større del været henvist til avisartikler, referater, samtaler, egen erfaring og til de optagne forklaringer samt til prof. Sars's erklæringer og indberetninger, til hvalfangernes imøtegaaelser, og delvis til de fremsatte lovforslag for at kunne gi en nogenlunde fyldig fremstilling og grundene til disse, de være virkelige eller indbildte.»

Den samlede komite kom til det resultat, at fredning av hval hverken var paakrævet av hensyn til fiskeriene eller av hensyn til hvalbestandens bevarelse. Av hensyn til fiskeriene var fredning upaakrævet, fordi hvalen ikke var av nogen betydning for fiskeriene, og paa den anden side mente kommissionen at bestanden av hval i Nordhavet «var saa overordentlig stor» at en fredning for hvalens egen skyld ikke var paakrævet.

Der var endvidere klaget over den maate hvorpaa enkelte

fangststationer behandlet avfaldet av den fangede hval. Komiteen erkjendte berettigelsen av dette og foreslog en lovbestemmelse, som tok sigte paa at skape bedre forhold i saa henseende. Komiteen var desuten enig i at der nødvendigvis maatte være lovregler som tok sigte paa at forebygge kollisjon mellem fiskere og fangstmænd i utøvelsen av deres bedrift, samt regler for erstatning i tilfælde saadan kollisjon allikevel maatte opstaa.

Hvalstation i Mafjord paa Ingø.

Mens nu komiteens flertal fandt at dette kunde være nok og at ingen yderligere innskærnkninger burde paalægges hvalfangsten, fandt mindretallet sig ikke betrygget uten ved en fredning fra 1ste januar til 31te mai, saaledes som loven av 1880 fastsætter.

Komiteen var enig om at der burde være samme bestemmelser for Tromsø amt som for Finmarken. Hvalfangsten foregik nemlig ogsaa utenfor dette amts kyster, likesom der jo ogsaa var en fangststation beliggende i amtet (Skaarø).

Der blev i anledning av komiteens lovforslag indhentet en lang række av uttalelser dels fra videnskabelige autoriteter, dels fra lokale myndigheter — ja endog fra en utenlandsk autoritet paa fiskerienes omraade. Saken blev livlig drøftet i pressen, og der

blev fra begge sider mobilisert hvad man raadet over av autoritet og argumentation. —

Saa kom hvalloven av 6te juni 1896 hvis væsentligste bestemmelser er følgende:

§ 1. Det skal være forbudt paa en havstrækning ved kystene av Finmarkens og Tromsø amter, som Kongen bestemmer, at jage, anskytte eller dræpe hval i tidsrummet fra 1ste januar til utgangen av mai.

§ 2. Likeledes skal det være forbudt under de større sildefiskerier paa strækninger og i tidsrum, som av Kongen bestemmes, at jage, anskytte eller dræpe hval.

§ 3. Paa fjord eller vaag hvor sildefiske foregaar skal det ogsaa utenfor de ved §§ 1 og 2 fredede strækninger og tidsrum være forbudt at jage, anskytte eller dræpe hval.

§ 4. Hval maa ikke jages, anskytes eller dræpes nærmere baat eller fartøi, der er forankret eller optat med fiske, end 2 kilometer og ellers ikke nærmere baat eller fartøi end 1 kilometer.

§ 5. De i foranstaaende paragrafer omhandlede forbud mot hvalfangst omfatter ikke den jagt som drives efter mindre tandhval, eller som foregaar i forbindelse med avstængning.

§ 6. Det er forbudt at bruke jagtmaater, hvorved det kun avhænger av tilfældet om hvalen blir gjenfunden.

Plakat av 17de december samme aar fastsetter saa i henhold til denne lov følgende:

«Paa havstrækningen ved Tromsø og Finmarkens amts kyst i en avstand av indtil 1 geografisk mil fra kysten, regnet fra den ytterste ø eller holme som ikke overskylles av havet, skal det indtil videre være forbudt at jage, anskytte eller dræpe hval i tidsrummet fra 1ste januar til utgangen av mai.

For Varangerfjordens vedkommende blir grænsen for den fredede strækning utad mot havet en ret linje trukket fra Kibergnes til Grænsejakobselv, dog saaledes, at det ogsaa utenfor denne linje skal være forbudt i den ovenfor anførte tid at jage, anskytte eller dræpe hval i kortere avstand fra kysten ved Kibergnes end én geografisk mil.»

Hvad der altsaa før hadde staat som en midlertidig bestemmelse, blev nu i hovedsaken endelig fastslaat.

Aarene 1896—98 var hvad fangstmængdene angaar gode aar for hvalfangerne. 1896 bragte saaledes en meget rik finhvalfangst. Dog er det her bemerkelsesværdig hvordan fangsten for de vestfinmarkske selskaper er bedre end for de østfinmarkske. Mens hvalen allerede trak bort fra Østfinmarken i april maanedes slutning, holdt den sig hele sommeren utenfor Vestfinmarken, saa slæpningen blev lang for de østlige stationer.

Dette aar gjorde kapt. M. Ingebrigtsen den forholdsvis største fangst som nogensinde var gjort paa Finmarken, idet han med en liten fangstbaat «Skytten» tok 95 hval.

Ogsaa i 1897 holdt hvalen sig fortrinsvis utenfor Vestfinmarken. Paa Østfinmarken var derimot fangsten mindre god hele sommeren utover indtil begyndelsen av august maaned. Da fik man netop her paa de gamle fangstpladser den rikeste blaa-hvalfangst som man hadde set paa flere aar. Blaa-hvalen optraadte i stor og kraftig bestand, og de tre selskaper som endnu hadde station i Bussesund, fik da ogsaa omtrent halvdelen av fangstflaatens blaa-hvalfangst paa Finmarkskysten.

Dette er bemerkelsesværdig. Det er et av de mange eksempler vi i hvalfangstens historie har paa, at naar de ideelle fødeforhold er tilstede for en hvalart, optræder den pludselig i betydelig antal, selv om man endog i en længere aarrække ikke har set noget til den og derfor har gjort sig op den mening at stammen var næsten utskutt eller ialfald sterkt reducet. —

En betydelig seihvalbestand optraadte dette aar særlig paa Vestfinmarken og tidligere paa aaret end det netop omtalte blaa-hvaltræk.

I 1898 slog blaa-hvalen feil, idet der kun blev fanget et rent faatal. Seihvalen var derimot tilstede i betydelig bestand og jevnt fordelt over hele fangstfeltet. Den stod ogsaa længere end vanlig utover aaret.

Det er bemerkelsesværdig, at der i disse sidste og følgende aar utover fangedes et betragtelig antal av knølhval. Som andetsteds nævnt har knølhvalen paa Finmarkens kyst et eiendommeligt træk, hvorfor fangstsæsonen for denne hvalarts vedkommende falder i to dele. Der henvises i saa henseende til de journaler, som er offentliggjorte i dette verk.

Dette forhold var hvalfangerne længe ikke opmerksomme paa, men efterat knølhvalens vaartræk langs kysten først var opdaget, fik man snart et større antal av denne hvalart.

I disse aar og som regel ogsaa senere falder den største fangst stadig paa et bestemt fangstselskap, Ingebrigtsens. Utrustet med mange aars erfaring og med et nøiagtig kjendskap til Ishavet og dets strømforhold begyndte han sin hvalfangst paa Finmarken sidst av alle. Han kjendte til fra sine ishavsfarter,

M. A. Ingebrigtsen, sen.

at der stod hval langt utenfor Norges kyst — helt nord under Bjørneøen — og videre, hvor der atter var slike næringsforhold i havet, at hval trak dit. Han begyndte derfor snart at søke nordover og tok i aarenes løp hyppig rike fangster der nord. Undertiden fandt han det her regningssvarende ogsaa at benytte en slæpedamper for at bringe hvalen sydover til sit stationsetablisement.

Der foregik ogsaa i denne periode en del forskyvninger i stationernes beliggenhet. Saaledes flyttet Tønsberg Hvalfangerselskap vestover fra Jarfjord til Oksfjord ved Nordkyn. Evensen, som

tidligere hadde bestyrt dette selskap, var nu fratraadt og hadde søkt et nyt fangstfelt paa Færøerne, mens det gamle selskap nu ledes av kapt. J. O. Hoff, Larvik.

Kraftforfabrikken i Jarfjord flyttedes til Ingø. Der var nemlig nu intet raastof at faa for denne fabrik i Jarfjord.

Likeledes flyttet «Haabet» sin station fra Bussesund til Baadsfjord.

Fangstbaatenes antal gik i treaaret 1896—1898 ned fra 27 til 23. —

I disse tre aar blev der fanget ialt 3 206 hval eller i gjennemsnit 44 pr. fangstbaat pr. aar. Ved siden av oljeproduk-

tionen skedde der en betydelig tilvirkning av kraftfor og guano, — men prisene var ogsaa i disse aar ruinerende lave, hvorfor der bortset fra enkelte, neppe blev noget synderlig tilovers for selskapene.

I 1899 indtraadte en periode av meget daarlige fangstaar. Forandrede strøm- og temperaturforhold maa ha hitført en helt forandret fordeling av den føde hvalen søker. Fangstmænd, som for paa smaafangst til Spitsbergen, kunde fortælle om, at der utover sommeren blev iagttat meget hval mellem Bjørnøen og Spitsbergen, og M. Ingebrigtsen, som fortrinsvis drev sin fangst nordover mot Bjørnøen, hadde ogsaa dette aar en betydelig fangst. Men langs kysten av Finmarken var der litet, og hvalen stod usedvanlig langt fra land. De fleste selskaper maatte under slike forhold nødvendigvis lide tap. Særlig var forholdene vanskelige paa Østfinmarken, hvor der i kystfarvandene næsten ikke var hval at se hverken vaaren eller sommeren utover.

Disse forhold fortsatte ogsaa utover næste aar, da strømforholdene øiensynlig har sat føden nordover mot iskanten fra Spitsbergen og østover. Her kunde nemlig ishavsfarerne iagtte en betydelig hvalbestand. Særlig var der i juli og august maaned meget hval mellem Spitsbergen og Franz Josefs land. Men paa den norske kyst var der med undtagelse av knølhvalens vaartræk omtrent ikke en hval at se.

Under disse forhold maatte hvalfangerne søke ut fra kysten, og først langt tilhavs kom de saa op i en sparsom bestand omtrent udelukkende bestaaende av finhval, hvorav de saa hjembragte et beskedent antal. Dette aar var gjennemsnittsutbyttet nede i $16\frac{1}{2}$ hval pr. fangstbaat, og der var fangstbaater som ikke fik mer end 4—5 hval.

Noget bedre var forholdene i 1901. Knølhvalens vaartræk gav bedre utbytte end paa flere aar, og en sparsom bestand av finhval stod nærmere under land, mens blaahval og seihval omtrent ikke forekom. Beretninger nordfra hævder ogsaa den forholdsvis store mangel paa forekomst av plankton i de nærmeste kystfarvand.

Denne treaarsperiode hadde været haard for hvalfangerne. Der var ialt kun indbragt 1 354 hval eller i gjennemsnit ca. 20 hval pr. baat pr. aar — altsaa mindre end det halve av hvad forrige treaarsperiode bragte. Heldigvis var prisene adskillig

Jarfjord station i Finnmarken.

bedre, men dog ikke nok til at tap paa flere selskaper kunde undgaaes. Intet under derfor at fangstflaaten stadig gik tilbake i antal, saa den i 1901 var kommet ned i 20 fartøier.

*

Under alt dette var saa den store avgjørende hvalstrid under fuld opseiling; ti loven av 1896 hadde ikke i mindste maate tjent til at berolige gemyttene — tvertimot blev kampen mot hvalfangsten end mer intens, og maalet man satte sig var intet ringere end fuldstændig at forjage hvalfangerne fra norsk kyst.

Fiskeriinspektør Sørensen uttalte i et foredrag paa den internationale fiskerikongres i Bergen 1898: «Da der i 1892, 93, 94 og 96 indtraf gode loddefiskerier i Finnmarken, hørtes i denne tid ikke synderlig klage over hvalfangsten; men da fiskeriene ifjor (1897) og iaar atter har været mindre gode, er atter krav fremkommet fra en stor del av befolkningen om, at hvalfangsten skal aldeles forbydes. Den paastand at hvalen jager lodden til-lands høres nu ikke mer, men man begrunder sine klager over hvalfangsten i følgende:

1. Hvalenes forsvinden fra kysten, der gjør, at den nødvendige «røre» ikke kommer i sjøen under dypsagnfisket om vaaren.
2. Skud fra hvalfangerdampskibene skrømmer fisken fra land.
3. Blod fra anskutt hval forpester sjøen, saa fisken skyr.
4. «Kobben» kommer i større antal fordi der er mindre hval under land.
5. Og som følge av alt dette avtagende loddefiske.»

I aaret 1898 indkom der flere klager til indredepartementet, og i 1899 forelaa der for stortinget to forslag til ny lov om hvalfangst. Det ene foreslaar «total fredning» fra 1ste januar til 15de juni eller subsidiært til utgangen av mai. Det andet kræver «total fredning» for hele aaret i et tidsrum av 20 aar.

Der var nu kommet en ny og tilsyneladende viktig faktor til, idet i de senere aar økende masser av «kobbe» (sæl) trængte frem langs kysten til stor skade for fiskeriene. Kobben trængte frem fra øst langs Murmannkysten og saaes i mindre antal i Varangerfjorden allerede i midten av 90-aarene. Nogen aar senere var den allerede paa fremrykning langs Finmarkens kyst og i 1902 drev den sine herjinger helt vestover i Tromsø amt.

Kobben foretar nemlig aarlig en vandring fra Hvitehavets munding nordover mot isen og berører under denne vandring enkelte aar Østfinmarken — særlig Varangerfjorden. Disse indvandringar av kobbe blev nu ogsaa sat i forbindelse med hvalfangsten, idet det fra fiskernes side blev hævdet, at hvalens utryddelse var den eneste aarsak til disse kobbeherjinger, som truet med fuldstændig at ødelægge fiskeriene.

Videnskabelige undersøkelser viser imidlertid at hvalen intet har med disse kobbevandringar at gjøre.

Kravene om totalfredning av hval fik imidlertid øket styrke paa grund av kobbevandringene, og det blev i de nordlige landsdele oppfattet fuldstændig som et livsspørsmål at faa ende paa hvalfangsten.

Hvalfangerne var fienden.

Det gjaldt under disse omstændigheter mer end nogensinde før for myndighetene at faa fremlagt mest mulig av hvad der kunde tjene til at kaste lys over spørsmålet «fiskeri og hvalfangst».

I den anledning foretok saa dr. Johan Hjort i aarene 1900—01 omfattende undersøkelser, hvis resultat han har nedlagt

i sin bok om «Fiskeri og hvalfangst i det nordlige Norge», den mest utførlige og indgaaende studie, som er foretaget av den norske hvalfangstbedrift.

Efter at ha skildret hvalfangsten uttalte dr. Hjort følgende om hvalbestanden:

«Det synes mig klart, at hvalbestanden i havet rundt det nordligste Norge er merkbart paavirket av hvalfangsten, særlig for de to arters blaahvalens og finhvalens vedkommende, — end-

Hval hives op. (Oksefjord st. Finmarken.)

videre tror jeg, at de forestillinger om hvalens overordentlige talrikhet, som man har hat, er meget overdrevne. Paa den anden side anser jeg det ogsaa for overdrivelse at paastaa, at hvalbestanden holder paa at forsvinde, og mener jeg, at en ødelæggelse, som kan sammenlignes med den, som grønlandshval og nordkaper har været utsat for, endnu ikke har fundet sted eller kan være nær forestaaende. Derimot er det min tro, at en fortsat fangst som hittil aar for aar vil formindske bestanden, idet denne ikke vil kunne formere sig saa raskt, at balancen i individantallet opretholdes. Hvor raskt denne formindskelse vil finde sted, kan for tiden med sikkerhet ingen angi. Jeg for min del tror at formindskelsen mer og mer vil merkes, men at den foreløbig ikke truer bestanden med nogen krise i adskillige aar fremover.»

Angaaende hvalenes betydning for fiskeriene uttalte dr. Hjort, at efter alt hvad der foreligger av uttalelser fra videnskapsmænd og erfaringer av fangstmænd anser han det fuldt paa det rene, at blaahval, seihval og knølhval ingen indflydelse har hverken paa fiskenes vandringer eller paa fiskeribedriftens avkastning.

Anderledes med finhvalen. Denne mener han i mange tilfælde er nyttig for fiskernes bedrift, uten at det gaar an at anta hvalen som hovedårsak til fiskets hele gang og utbytte aar om andet. Det gjælder derfor til en viss grad at bevare finhvalen for fiskeriene. «For mig staar hvalens nytte som hjælp til fangst som det væsentlige, og dette berettiger efter min mening til at betragte finhvalen som et for fiskerne og deres bedrift nyttig dyr.»

Finhvalen indfinder sig paa det finmarkske fangstfelt om vaaren sammen med loddens indsig, og i tiden indtil juni maaned var den omtrent den eneste forekommende hval. Ogsaa efter denne tid var den hovedfangsten. En fuldstændig fredning av denne hvalart vilde derfor gjøre hele fangstbedriften umulig, — og dr. Hjort vil ikke med sit syn paa betydningen av finhvalens indflydelse paa fiskeriene paa den ene side og bestandens størrelse i øieblikket paa den anden side, anbefale at man gaar saa vidt.

For dr. Hjort blev altsaa spørsmålet dette: «Hvad kan der og bør der gjøres for at regulere forholdet mellem fiskeri og hvalfangst og for at bevare finhvalen for fiskeriene? Kan der overhodet gjøres noget, som har værdi for fiskeriene og som ikke umuliggjør hvalfangsten?»

Hans fredningsforslag blev et forsøk paa at besvare disse spørsmål, og han blev staaende ved at anbefale en total fredning av finhval i tidsrummet fra 1ste januar til utgangen av mai.

Hvad vilde man nu opnaa paa grundlag av en slik fredningsbestemmelse?

For det første vilde man opnaa ialfald i nogen grad at beskytte de nyfødte unger, da finhvalen, skjønt forholdet er noksaa uregelmæssig, dog sedvanligvis kaster sine unger i aarets første maaneder. Prof. Guldborg har anstillet mange undersøkelser om hvalenes fostre, hvis størrelse han har maalt til forskjellige aars-tider. Tiltrods for uregelmæssigheter som netop nævnt, kom han

dog til det resultat, at finhvalen har en bestemt parringstid, nemlig aarets første maaneder. Dette er forøvrig et forhold som baade før og senere har faat støtte gennem andre iagttagelser.

I mars var fostrenes længde 0,125 m., i april 0,3—0,8 m., i mai 0,3—1,0 m., i juni 1,1—2,0 m. og i juli 1,7—3,1 m.

Dette synes at tyde paa en parring av dyrene i februar maaned, og at den fuldbaarne unge vil kunne fødes i næste aars første maaneder. Dens længde er da ca. 6 m.

Hval paa flænseplanen (rygsiden). Oksefjord st. Finmarken.

Prof. Guldberg skriver: «I et par dage i slutningen av mai 1883 blev der av flere hvalfangere paa Østfinmarken iagttat en masse «ung hval» sammen med en del voksne finhval, som viste sig over hele Varangerfjorden, idet de gik og fraadset i loddestimene. De mindste av disse hvalunger hadde en længde av knapt 20 fot. Mange av ungerne hadde ikke engang rede paa at lægge sig paa siden for at fylde munden med lodde, men gik blot og «nafset», mens de større unger hadde lært grepet. Denne mængde hval forsvandt dog snart igjen.»

Flere hvalfangere har iagttat unger med mødrene i denne tid, saa det maa ansees som sikkert, at hvis man anvender de almindelige fredningsprincipper — fredning i den tid ungen fødes

og i den første tid efter — paa finhvalen, vilde dette føre til en fredning i aarets fem første maaneder.

Videre vilde man med den i forslag bragte fredningslov opnaa at formindske antallet av skutte finhval i det hele og saaledes økonomisere med bestanden. Dr. Hjort har paa grundlag av en række fangstjournaler fra finmarksfangsten opstillet følgende tabel for det tidspunkt, hvori finhvalfangsten foregaar.

I mars	fangedes	5,6	pct. av finhvalfangsten
i april	—»—	14,4	» —»—
i mai	—»—	6,0	» —»—
i juni	—»—	22,7	» —»—
i juli	—»—	32,7	» —»—
i august	—»—	18,1	» —»—
i september	—»—	0,5	» —»—

Det fremgaar herav at 26 pct. av den samlede finhvalfangst faldt indenfor den i forslag bragte fredningstid.

Endelig vilde man ved en fredning til 31te mai praktisk talt ha hele loddefiskets periode uberørt av hvalfangsten og saaledes hindre kollision mellem fiskere og fangstmænd under utøvelsen av deres bedrift.

*

Det siger sig selv at hr. Hjorts forslag hverken kunde tilfredsstille fiskerne eller hvalfangerne.

Det offentlige lot indhente en række erklæringer fra de interesserte parter, og erklæringene fra de nordligste landsdele gaar næsten enstemmig ut paa, at man anser total fredning av hval og forbud mot nyttiggjørelse av hval paa norsk kyst for absolut paakrævet av hensyn til de almindelige fiskerier. Som regel nævntes, naar talen var om et begrænset tidsrum, en tid av 20—30 aar som den tid i hvilken fredningsloven skulde gjælde.

Paa den anden side erklærte hvalfangerne paa et møte i Sandefjord, at en saadan fredningsbestemmelse som dr. Hjort hadde foreslaat, maatte betragtes som ensbetydende med totalt fangstforbud, da man som følge av en saadan lov blev tvunget til at nedlægge sin bedrift.

Hvalfangstbedriften laa saadan an, at skulde der overhodet være tale om lønnende drift, taalte den ikke yderligere indskrænk-

Hval paa flænseplanen (baksiden). Oksefjord st. Finmarken.

ninger end hvad der allerede var paalagt den. Den finhval, som fangedes før 1ste juni utgjorde en saa betydelig del av den samlede fangst, at der umulig kunde skaffes utbytte av bedriften, hvis man ogsaa skulde gaa glip av den.

Foruten det allerede nævnte eksempel kan nævnes, at «Larvik interessentskap for hvalfangst» i aarene 1883 til 1900 ialt hadde fanget 540 finhval, hvorav 171 eller ca. 32 pct. var fanget før 1ste juni.

I en samlet opgave over de norske hvalfangstselskapers virksomhet ved Finmarken i 1902 utarbeidet av konsul Bryde i Sandefjord, oplyses det, at aarets samlede fangst av finhval utgjorde for 7 selskapers vedkommende 312 hval, hvorav 119 eller ca. 38 pct. var skutt før 1ste juni. Enkelte selskaper hadde endog større fangst før dette tidspunkt end efter.

Hvad sakens videnskabelige side angaar var dr. Hjorts uttalelser en bekræftelse paa alt hvad videnskapen tidligere hadde hat at si om hvalfangstspørsmålet, og professorerne Sars og Guldbergs uttalelser var blit yderligere forsterket ved det rike materiale dr. Hjort hadde tilrettelagt.

*

Regjeringens forslag til hvalfredning bygget paa grundlag av undersøkelser og erklæringer og efterat ha hørt hvad partene hadde at fremføre hver til sin fordel, gik saa for § 1's vedkommende ut paa følgende:

«Det er forbudt i et tidsrum av 10 aar at jage, anskytte eller dræpe samt tilgodegjøre finhval og knølhval paa norsk sjøterritorium utenfor Nordlands, Tromsø og Finmarkens amter samt at ilandbringe nævnte hvalarter i disse amter.

Videre skal det være forbudt paa den havstrækning ved kysten av Finmarkens og Tromsø amter, som Kongen bestemmer, at jage, anskytte eller dræpe anden hval i tidsrummet fra 1ste januar til utgangen av mai.»

Knølhvalen blev altsaa her stillet i klasse med finhvalen og paa nævnte kyststrækning gjort til gjenstand for absolut fredning i 10 aar.

Dr. Hjort hadde opført knølhvalen under planktonhvalene, «skjønt den ikke udelukkende lever av de smaa planktonorganismer. Den er nemlig ofte fundet med lodde i maven, men efter alt det som foreligger er man berettiget til at slutte, at den i overveiende grad ialfald lever av «kril».

Ogsaa mens næringskomité nr. 1 hadde med saken at gjøre fortsattes agitationen paa det kraftigste fra fiskernes side, og hvalfangerforeningen gjorde hvad der stod i dens magt for at imøtegaa de forskjellige paastande og krav.

Den 23de mai 1903 forelaa komitéens indstilling. Dens medlemmer hadde opløst sig i en række fraktioner under de forskjellige paragraffers behandling, og flertallet anbefalte totalfredning i 10 aar. Et flertal i komitéen uttalte ogsaa, at «ikke alene billighet, men ogsaa retfærdighet tilsiger, at den norske stat yder hvalfangerne erstatning».

Ved lovforslagets behandling i odelstinget 2den juni blev saken utsat.

Midt op i dette kom saa den ulykkelige affære i Mehamn. En voldsom agitation hadde nemlig sat fiskerbefolkningens lidenskaper i den grad i bevægelse, at der ikke lenger fra den kant var tale om rolig og saklig drøftelse av spørsmålet mere. Enhver som ikke delte deres opfatning, ansaaes som en fiende, og bevismaterialer eller fornuftgrunde veiet for dem absolut intet. Kravet om totalfredning og hvalfangernes fordrivelse blev sat paa spidsen. Vilde ikke det offentlige gjøre hvad fiskerbefolkningen ansaa for samfundets pligt, fik man ta sig selv tilrette. «Ethvert skud mot hvalen i de nordlige farvand var et skud mot det norske flag,» het det under den voldsomme og ansvarsløse agitation.

Aarets loddefiske hadde været daarlig. Russekobben fra Hvitehavet herjet i store masser kysten vestover. Det saa ikke lyst ut for den fattige og paa initiativ heller ikke rike fiskerbefolkning i Finmarken. I yderste nød fik man vove det usedvanlige, og saa blev det da besluttet at gaa til ødelæggelse av Tanen hvalfangerselskaps station i Mehavn.

Ca. 1 500 mand deltok i optøierne, som begyndte 2den juni om natten og fortsatte natten mellem 3dje og 4de juni. Det heter i de officielle telegrammer at gamle og unge av fiskerne deltok som i en slags begestringsrus. Optøierne gjenoptoges natten mellem 13de og 14de juli.

Ødelæggelsen var fullstændig og systematisk, gjennomført i enkeltheter som efter en plan. Det var lange aars had til hvalfangerne og resultatet av aarelang indprentning av hvalfangstens skadelighet for fiskeribedriften, som her skaffet sig luft. Det offentlige maatte indkalde militær for at gjenoprette ordenen.

Denne i vort rolige folk heldigvis noksaa enestaaende begivenhet fik selvsagt sit efterspil for domstolene, idet et faatal av den deltagende masse fik en straf bestaaende i bøter eller 10 til 20 dages fængsel. De blev ikke tiltalt for oprør, men for at ha øvet hærverk.

Den 11te juli sammentraadte saa hvaltakstkommissionen for efter anmodning av departementet «at befare hvalfangstetablisementene i Tromsø og Finmarkens amter og avgi skjøn over deres og fangstbaatenes værdi samt over en rimelig erstatning i tilfælde av nedlæggelse.»

Kommissionen fandt, at der burde ydes en erstatning svarende til forskjellen mellem etablissementenes og deres tilbehørs nuværende værdi og deres salgs- eller formuestakserte nytteverdi, — og foreslog en samlet erstatning av kr. 419 800,— hvortil kom kr. 46 950,— for den av pøbelen ødelagte station i Mehavn.

Kommissionen foreslog saadan fordeling av erstatningsbeløpet:

Hvalfangerselskapet «Finmarken»	kr. 56 000,—
Larviks intr. for hvalf.	» 25 800,—
«Alfa & Beta»	» 15 600,—

Transp. kr. 97 400,—

	Transp. kr. 97 400,—
Ingebrigtsens selsk.	» 15 600,—
Skaarø hvalfangerselsk.	» 51 700,—
«Skjold & Værge»	» 29 800,—
Tønsberg kraftforfabrik	» 63 300,—
Tønsberg intr. for hvalf.	» 40 500,—
«Neptun»	» 21 300,—
«Haabet»	» 64 500,—
Tanen hvalfangerselsk.	» 35 700,—
	<hr/>
	Sum kr. 419 800,—

Denne erstatningssum var adskillig lavere (ca. 200 000 kroner) end den sum hvalfangerne selv hadde anset rimelig. Hvalfangerne forutsatte desuten, at en bestemmelse maatte træffes inden utgangen av november samme aar.

Da derfor hvalfangerforeningen i et møte den 30te september skulde uttale sig om hvaltakstkommissionens erstatningsforslag, uttalte den:

«Principielt ingen fredning.» «Erstatning efter tidligere forlangende, idet bemerkes at saaledes som forholdene nu stiller sig med hensyn til flytning, vilde anlæggene vise sig at være om trent værdiløse. I ethvert tilfælde maatte der tilstaaes hvalfangerne et aars likvidationsfrist.»

Regjeringen fremsatte saa paany sit forslag til hvalfredningslov, som blev behandlet av næringskomité nr. 1, og dens indstilling forelaa i sidste halvdel av november.

Den 28de november hadde hvalfangerforeningen møte til behandling av denne indstilling, og man tilstillet næringskomiteen følgende skrivelse:

— — «Vi ser at den ærede komité endog finder ikke at kunne imøtekomme vort krav om lovens eventuelle ikrafttræden fra 1ste januar 1905.

Dette vil selvfølgelig betinge et større erstatningskrav fra vor side. Som vi tidligere har oplyst om, kan vi til 1ste januar 1904 ikke faa løst os fra de engagements av mange slags, som vi er bundne til, og vi maa være forberedt paa erstatningskrav, hvis rækkevidde vi for øieblikket ikke kan overse, — fra funktionærer, arbeidere, leieforhold — og selv de løsarbeidere, hvortil

vi ikke er kontraktmæssig bundne, men som i aarrækker er vante til at ha fast arbeide hos os og som ogsaa til kommende aar regner derpaa — vil det være hensynsløst at sætte paa bar bakke, hvilket under de nuværende fortvilede arbeidsforhold i vort land vil føles saameget haardere, som det er meget vanskelig at faa nyt arbeid.

Avflænset hode med barder. Oksefjord st. Finmarken.

Dertil kommer at vi nu som altid har adskillige forraad^a av kul, tomfat og sække og andre forbrugsgjenstande, da vi altid maa ha saadant paa lager ved stationene, idet fragtleilighet derop ikke gives tidnok til driftens paabegyndelse. Disse artikler er saa at si usælgelige paa stedet, men maa bringes andetsteds hen for salg, hvilket utvilsomt vil medføre betydelige tap. Vi er endog pligtige til at betale skatter for næste aar uten at ha lov til at drive vor næring.

Vi ser tillike at statens erstatningspligt nu ikke er indtat i selve lovforslaget. Dette anser vi uavviselig. Skulde stortinget finde at erstatningen bør baseres paa nye skjøn, maa vi selv-

følgelig forlange, at foreningen som part i saken, faar adgang til at faa sin lovlige indflydelse paa valget av mænd.

Forøvrig henholder vi os i et og alt til vore forrige uttalelser om saken i sin helhet.»

Fredningsloven blev saa med betydelig flertal vedtat i odels-tinget den 4de december 1903.

Loven bestemmer:

«Det er forbudt i et tidsrum av 10 — ti — aar at jage, anskytte eller dræpe samt tilgodegjøre hval paa norsk sjøterritorium ved Nordlands, Tromsø og Finmarkens amter, samt at ilandbringe hval i disse amter.

Saadanne forbud kan ogsaa efter Kongens nærmere bestemmelse gjøres gjældende for landets øvrige kyststrækning eller dele av samme.»

Av stor betydning var § 3.

«Denne lov træer i kraft 1ste februar 1904. Dog tillates det hvalfangstetablissementer, som har været i virksomhet i løpet av 1903, at fortsætte bedriften i indtil 1 aar efter nævnte dato, dog ikke med flere fangstbaater end i dette aar.»

Hermed var nemlig — selvfølgelig med erstatningens berettigelse og størrelse for øie — indrømmet den av hvalfangerforeningen krævede likvidationsfrist.

Hvallovens vedtagelse blev mottat med endeløs begeistring i vore nordlige landsdele, mens hvalfangerne saa sig forjaget fra et fangstfelt, hvorfra de i den sidst forløpne menneskealder hadde hentet millioner til fremhjælp av landets økonomiske liv.

Den foreslaaede erstatningssum blev akceptert av hvalfangerne og utbetalt. Et selskap gik dog til proces mot staten, men ogsaa dette selskap godtok senere erstatningsbeløpet.

Under hvalstridens sidste omgang var der fra motstandere av hvalfangsten gang paa gang blit fremholdt at hvalbestanden stod like foran en utryddelse. Hvalfangerne hadde herimot anført, at hvalens optræden paa et givet sted skyldes andre aarsaker, i første række fødens fordeling. Vistnok indrømmet man ogsaa fra denne kant at hvalbestanden var blit reducert, men paastanden om at en utryddelse var en kortsiktig mulighet, tok man bestemt avstand fra.

Erfaringene fra 1902 gav da ogsaa hvalfangerne ret heri; ti efter en række av daarlige fangstaar kom 1902 med en forholdsvis meget god hvalbestand og en fangst som gik op i 35 hval pr. fangstbaat.

I treaarsperioden 1899—1901 blev der i de forskjellige aar indbragt henholdsvis 474, 382 og 498 hval ialt, eller gjennemsnitlig 20,6, 16,6 og 25 hval, — mot i 1902 703 hval eller 35 pr. fangstbaat. Naar hensyn tages til de fremstillede produkter, vil man finde at oljemængden næsten var paa høide med den i de gode aar 1897 og 98, og regnet pr. fangstbaat er dette aars oljeutbytte det næst bedste indenfor en lang aarrække, og guano-produktionen var høiere end nogensinde. Særlig var knølhvalfangsten større end ventet, idet man maa gaa helt tilbake til 1896 for at finde en slik knølfangst, — og selv da var den mindre, regnet pr. deltagende fangstbaat.

Det hadde i de senere aar forekommet mer og mer hyppig, at fangstbaatene hadde gaat over mot Bjørneøen efter hval. Paa dette felt forekom nemlig aar om andet en ganske pen bestand av blaahval og finhval, men da avstanden fra fangststationene var saa betydelig, maatte der slæpebaat til for at fangsten kunde drives rationelt.

M. Ingebrigtsen som i flere aar hadde drevet fangst i nævnte farvand, hadde her i 1902 den meget betydelige fangst av 98 hval paa én fangstbaat, hvad der er rekordfangst i finmarksfangstens historie.

I 1903 hadde flere av selskapene utrustet sig med slæpedamper for at kunne delta i fangsten under Bjørneøen. Enkelte selskaper vedblev dog med at drive fangsten i de finmarkske kystfarvand og med hvalbaatene slæpe hvalen ind til stationene. Disse sidste fik et overmaade magert utbytte av sin fangst, da hvalbestanden langs kysten var høist ubetydelig. Selskapene ved Bjørneøen gjorde derimot bedre affærer, skjønt hvalbestanden hellerikke her paa langt nær var saa god som aaret iforveien.

Der blev dette aar indbragt et større antal blaahval end paa mange aar, mens finhvalfangsten slog i den grad feil, at man maa 20 aar tilbake i tiden for at finde et saa lavt antal finhval indbragt.

1904 blev saa det sidste fangstaar paa Finmarken — avviklingsaaret. De fleste selskaper hadde tyet til Bjørneøen og

Hvalfångsten 1904
 ■ Nedlagte stationer
 ● Stationer i drift

arbeidet saa godt som hele fangstsæsonen der. Slæpedampere besørget saa fangsten ind til stationene, hvor den blev nyttiggjort. Kun et faatal av de i dette aar fangede hval er skutt paa Finmarken — mest en del knølhval paa dens første vaartræk.

Selskapene maatte i dette aar træffe sine dispositioner for fremtidig fangst paa et nyt fangstfelt, og som andetsteds i denne oversigt nævnt, gjenfinder vi de fleste paa fangstfeltet ved Spitsbergen allerede vaaren 1905.

Det er forstaaelig at hvalfangerne fandt sig haardt behandlet. Den værste følge av hvalfredningen i Nord-Norge skulde imidlertid bli den, at vore fangstmænd ogsaa ute paa fremmede felter snart kom op i hvalstrid, og en av de vanskeligste indvendinger mot hvalfangerne var netop denne, at man hjemmefra var blit stemplet som utøvere av en for fiskeriene skadelig og ødelæggende bedrift.

*

I begyndelsen av den finmarkske fangstperiode avgik hvalfangerne fra sine hjemsteder i det sydlige Norge i begyndelsen av mars maaned. Allerede straks ved fremkomsten til Finmarken begyndte saa fangstvirksomheten, og det hændte oftere, at hvalbaatene fik hval paa veien til stationspladsen. Senere, da knølhvalens vaartræk blev almindelig kjendt, reiste hvalfangerne allerede nordover i første halvdel av januar maaned.

Det siger sig selv, at det liv de førte blev et slitsomt og anstrengende arbeidsliv. Finmarken er et haardt fangstfelt med et i sjelden grad ugjestmildt vinterklima, og fangsten der nord i vintermaanedene og de tidlige vaarmaaneder med de smaa og skrøpelige fangstfartøier blev derfor som oftest en mer end almindelig haard tørn, — ja tidt blev det til en kamp paa livet.

Gamle hvalfangere, som har levet sin ungdom under finmarksfangstens slit og strabadser og senere som ældre mænd har deltat paa Sydhavets felter, er da ogsaa samstemmige om, at om end veirforhold og lange reiser kan gjøre fangsten paa Sydhavet til et slitsomt og haardt livsvirke, er det dog for intet at regne mot den tørn som finmarksfangsten gav.

I september kom de gjerne tilbake til sine hjem, just som sommeren var forbi og høst og vinter stod for døren. Hvalbaatene blev oplagt og efterset i de hjemlige trakter, og fangstproduktene blev sendt sydover somoftest med de almindelige ruteskibe i godstrafikken paa Finmarken.

Vistnok er det saa, at enkelte selskaper tjente jevnt gode penger ved hvalfangsten i denne tid, men de fleste selskapers drift var økonomisk utilfredsstillende og enkelte led store tap. Naar det trods alt lykkedes enkelte selskaper og bestyrere aar efter aar at bringe nettoutbytte av fangsten, maa dette tilskrives et aldrig hvilende arbeide i fangsttiden — selv om storm og uveir stillet de sværeste hindringer iveien — og en dygtig og gjennomført økonomisering i bedriftens hele anlæg og drift.

Fangsten paa Finmarken hadde imidlertid sin store betydning, ikke bare i sig selv, men ogsaa for den store fangsttid som skulde komme senere. Man blev fortrolig med bedriften og fik utviklet fangstredskaper og forædlingsmetoder i høi grad. Der opdroges en stok av dygtige formænd og arbeidere for bedriften, og en række av de fangstbestyrere, som senere skulde komme til at lede millionbedrifter, fik sin første utdannelse heroppe under de mindre forhold i Finmarken.

Mænd som M. Ingebrigtsen, C. A. Larsen, Ingv. Bryde, Alex Lange, Chr. Castberg, Lauritz Larsen, L. Iversen og flere har senere paa fjernere fangstfelter og under større forhold faat leilighet til at gjøre sine selskaper og sit land saa betydningsfulde tjenester, at de altid maa bli nævnt som foregangsmænd i denne bedrifts historie.

*

Naar den netop skildrede fangstvirksomhet i det nordlige Norge undtages, har der i tiden før 1918 kun foregaat en ganske ubetydelig fangst av storhval langs Norges kyst.

Vistnok er det saa, at i alle disse aar utover har der selvsagt langs vor vestlige kyst trukket en mængde hval, mest finhval og seihval, men hvalfangerne sørfra reiste nordover paa en aarstid, da dette hvaltræk endnu ikke hadde støtt til kysten i nogen nærværdig utstrækning, og naar de om høsten atter kom sydover, var hvalen allerede for størstedelen trukket andetsteds hen. Hadde vore hvalfangere den gang hat fuldt øie for den hvalbestand, som søker hen mot Norges vestkyst, vilde der selvfølgelig ogsaa der været søkt hvalfangst sat igang.

Det eneste sted utenfor Nord-Norge, hvor hvalfangst er søkt drevet i nogen nærværdig utstrækning i denne finmarksfangstens periode, er paa kysten fra Kristianiafjordens munding og vestover mot Arendal eller Kristianssand.

I vintermaanedene, naar sildestimene søker ind i Skagerak,

følges de regelmæssig av et større eller mindre antal hval, som fraadser i sildestimene. Det var da naturlig, at hvalfangere hjemmehørende i Tønsberg og Sandefjord søkte ut her, hvor der kanskje var muligheter for fangst saa at si like utenfor deres egen stuedør.

Den første hval blev tat her vinteren 1883—84 av hvalfangstbestyrer Ingv. Bryde med fangstbaaten «Thekla». Hvalen, en finhval, blev tat inde i Larviksfjorden. I en længere aarrække blev forsøket ikke gjentat delvis paa grund av uvilje hos fiskerne.

Vinteren 1890—91 blev fangsten gjenoptat i noget større maalestok, idet 5 fangstbaater fra Sandefjord og Tønsberg deltok i fangsten. Der blev drevet langs kysten utenfor fjordene vestover til forbi Arendal, og det samlede fangstutbytte opgives av hr. Ingv. Bryde til 27 hval. Hvalen blev nyttiggjort ved kokeriene ved Tønsbergfjorden.

Aaret efter deltok ifølge de statistiske opplysninger ikke mindre end 22 fangstbaater i denne bedrift. Der var da paa strækningen fra Hvaler til forbi Jomfruland støtt op under kysten store masser av den saakaldte «skageraksild» og finhvalene var møtt talrik op. Den samlede fangst utgjorde 50 hval, hvorav der blev utvundet ca. 1300 fat olje.

Hver hval var propfull av sild, hvis gjennemsnittlige længde var 320 mm., og mange tønner av denne vare blev friske og uskadte tat ut av de fangede hvalers ventrikler for at anvendes til gjødning.

Aaret efter var deltagelsen mindre. Hvalene var heller ikke tilstede i saa stort antal, men der blev dog av 10 deltagende baater skutt 14 hval, hvorav der blev utkokt vel 300 fat olje.

Siden døde denne fangst hen, og der er efter den tid i Skagerak kun skutt nogen ganske faa hval, et par ganger for at indslæpes til Sandefjord i forsøksøiemed, naar et eller andet apparat til nyttiggjørelse av hval skulde prøves.

I 1900 tok hvalbaaten «Alfa» 5 hval.

De i Skagerak fangede hval var hovedsagelig finhval, men ifølge opplysninger fra Ingv. Bryde, som mest har deltat i denne fangst, ogsaa en del knølhval.

*

Sommeren 1912 blev der paa Norges vestkyst gjort et forsøk med hvalfangst, idet «Stokke hvalfangerselskap», disponent Georg Ellefsen, Stokke, lot bygge en liten hvalstation i Blomvaag, Herlø.

Der anvendtes kun 1 hvalbaat, en ældre forholdsvis svak baat. Stationen blev forsynt med guanofabrik, saa hvalen kunde bli helt tilfredsstillende oparbeidet. Fangsten gav et forholdsvis godt resultat, idet der ved stationen blev utkøbt 1 030 fat olje. De fangede hval var finhval og seihval, og fangsten foregik tildels i betragtelig afstand fra land over mot det felt som av søktes av hvalfangerne fra Shetland.

Men tiltrods herfor hævet der sig allerede straks røster for at der skulde gøres fangstforbud gjældende ogsaa for denne del av Norges kyst. En række herredsstyrer uttalte sig for fredning, likesom de lokale autoriteter lot til at være av samme opfatning. Selskapet var dog forholdsvis meget velset i det herred hvor stationen laa, og befolkningen i stationens nærhet vilde gjerne beholde den. Det saa ogsaa ut som om bedriften skulde være fuldt levedygtig, saa det hadde været av betydning, ikke mindst for norske hvalfangeres arbeide paa andre fangstfelter, om den kunde være blit opretholdt.

I 1913 fortsattes fangsten med den samme lille fangstbaat som aaret iforveien, og resultatet av denne sæsongs arbeide maa siges at være fuldt tilfredsstillende. Der blev fanget 32 finhval og 13 seihval, ialt 45 hval, hvorav der blev fremstillet 1 619 fat olje og 1 700 sækker guano. Fangsten paa nordfeltene hadde ikke paa længe hat lignende resultater at opvise. Hvalen stod forsommeren og utover til begyndelsen av august maaned ca. 12—13 mil fra land, mens den senere utover sæsongen stod adskillig nærmere.

Stortinget vedtok imidlertid det aar hvallovens fornyelse. Den i 1903 vedtagne bestemmelse om 10 aars totalfredning var nemlig nu utløpet, og efter en ny opblussen av den gamle hvalstrid blev saa totalfredningen av hval ved vore nordlige kyster forlænget.

Da Søndre Bergenhus amt nu var det eneste omraade hvor hvalfangst paa norsk kyst blev drevet, blev fredningsbestemmelsene ogsaa gjort gjældende for dette strøk. Selskapet indstillet nu en kort tid sin fangst, men fik paa forestilling tilladelse til at fortsætte til utgangen av oktober 1913.

Dermed var fangsten paa Norges vestkyst slut, og den blev ikke gjenoptat før forholdene under krigen gjorde det til en bydende nødvendighet av hensyn til vore fettforsyninger, — og da med selve den norske stat som driftsherre. —

II.

Island.

en norske hvalfangstbedrift skulde ikke længe nøie sig med de fangstfelter som forefandtes utenfor vore egne kyster. Den søkte snart ut, og Island var det første fremmede felt, som blev prøvet. Det var endog bedriftens far, Svend Foyn, som begyndte, idet han i 1883 sammen med Mons Larsen, Haugesund, og brødrene P. Amlie, Haugesund, og Thomas Amlie, Kristiania, fik istand et hvalfangstselskap med station i Alptafjord paa Islands nordvestre hjørne.

Den nævnte Mons Larsen var en meget driftig borger fra Haugesund, og denne by, som senere skulde spille en betydelig rolle i hvalfangsten, gjør altsaa nu gjennom ham sin første indsats i denne bedrift. Han drev blandt andet sildefiske ved Island, og hadde i en del aar hat borgerret i landet for disse sildefiskeriers skyld.

Hvad Foyn angaar, hadde han ogsaa en tid hat sin opmerksomhet henvendt paa mulighetene for at drive hvalfangst ved Island, og da der nu altsaa skedde henvendelse til ham fra brødrene Amlie, blev han med ved dette første forsøk paa hvalfangst her. Foyn hadde med opmerksomhet fulgt den stadig økende misnøie som de finmarkske fiskere næret likeoverfor hvalfangsten, og han kom tidlig til det syn, at bedriften nok i fremtiden vilde bli nødt til at søke ut til nye felter.

Dette første islandske selskap gik i Mons Larsens navn, mens Foyn var interessert for $\frac{3}{5}$ av kapitalen. Thomas Amlie skulde lede forretningen paa fangstfeltet, og P. Amlie varetok selskapets interesser i Haugesund. Svend Foyn reiste selv i 1882 over til

Island og fandt en passende stationsplads, og han gik straks igang med at opføre de nødvendige bygninger paa Langeyre ved Alptafjord.

Dette første forsøk paa hvalfangst fra Island støtte imidlertid paa en række hindringer fra de islandske myndigheters side. Der blev saaledes krævet at man for at drive hvalfangst her skulde være islandsk borger og bosætte sig i landet. Dette hverken vilde eller kunde Svend Foyn indlate sig paa, og under de idelige forhandlinger med myndighetene om dette, gik han med sin steile natur træt av det hele og opgav for sit vedkommende hele den islandske bedrift, tiltrods for at han allerede hadde gjort en række foranstaltninger til ogsaa at begynde fangst fra andre punkter av kysten.

Han hadde nemlig flyttet en del av sin station paa Vadsø over til Island og denne skulde ogsaa gjenopbygges ved Alptafjord, men endnu før han vel var kommet igang, flyttet han det hele over til en havn paa Islands østkyst, hvor han imens mente sig at ha fundet bedre forhold for bedriften. Forhandlingene med myndighetene ærgret ham imidlertid stadig. At ordne sig med en «straamand» laa hellerikke for ham. Han rev da altsammen ned igjen og flyttet paany over til Finmarken, hvor han nu bygget stationen i Mehavn. Sin part i stationsanlægget paa Langeyre solgte han til sine medinteresserte derover, og tænkte senere ikke mere paa at drive fangst fra fast station paa Island.

Thomas Amlie kom derved i en noget vanskelig situation. Han var nemlig ikke hvalfanger, ikke sjømand overhodet, men lærer og forretningsmand. Han maatte derfor nu søke at kjæmpe saken igjennem tiltrods for at han kunde synes at savne kvalifikationer for at styre og lede bedriften. Det lykkedes ogsaa Amlie at komme til et resultat. Vistnok maatte de norske hval-

Thomas Amlie.

fangere som vilde slaa sig ned her, bli islandske borgere, men iøvrig ordnet det hele sig paa tilfredsstillende vis. Amlie flyttet saa over til Island, og hvalfangsten her tok sin begyndelse, idet stationen nu blev fuldført, og den lille hvalbaat «Isafold» kom over til øen.

Amlie hadde i disse første aar mange vanskeligheter at overvinde. Der var dengang ingen telegrafforbindelse med Kjøbenhavn. Dampskibsforbindelsene var heller ikke regelmæssige, og det hændte derfor at Amlie simpelthen maatte ta sin hvalbaat ut av fangsten for at komme til Kjøbenhavn og ordne affærene.

Thomas Amlie utførte her et betydningsfuldt arbeide for vor hvalfangstbedrift, et arbeide som de senere fangstmænd, som slog sig ned paa Island, skulde komme til at høste fordel av.

Fangsten var ikke saa overvældende til at begynde med. Forsaavidt kunde én gjerne ha tapt modet. Men Amlie var ikke av det slags folk.

Det første aar fik «Isafold» kun 8 blaahval, men i de følgende aar steg dette antal til 20 à 25 uten at det nu er mulig at kunne fastslaa det nøiagtige tal. Bedriften viste sig dog at være levedygtig, og i 1886 da fangsten var 21 hval, anskaffet selskapet sin anden fangstbaat «Reykjavik.»

Det er bemerkelsesværdig at de i den islandske hvalfangst sysselsatte fangstbaater alle maatte føre dansk flag, et forhold som under de første forhandlinger meget bidrog til at Foyn bestemte sig for at opgi Island.

Thomas Amlie fortsatte imidlertid ihærdig sin fangstbedrift, og i en aarrække var han alene om det nye felt. Bedriften utviklet sig tilfredsstillende, og i 1894 anskaffet han nu en tredje fangstbaat «Jarlen». Det var med denne fangstbaat han senere i en alder av 82 aar omkom paa overreisen fra Island til Norge, sammen med hele sit mandskap, 32 mand. — Fangsten var fra 1887—1891 henholdsvis 40, 82, 65, 57 og 49 hval.

*

Mens saaledes hvalfangstbedriften paa Island litt efter litt oparbeidet sig et nyt felt, blev forholdene ved Finmarken efterhvert mer og mer brokete for hvalfangerne. Misnøien blandt fiskerbefolkningen var stigende. Den hadde allerede ført til fredningsbestemmelser, og disse søktes nu utvidet. Samtidig var der

jo allerede tegn til nedgang i bedriften forøvrig, og det er derfor meget forstaaelig at enkelte finmarkske fangstselskaper begyndte at omgaaes med tanken om at flytte sin bedrift over til Island, hvor det nu var tilstrækkelig konstateret at hvalbestanden var endog meget betydelig.

I 1888 nedlagdes saaledes aktieselskapet «Skjærnes»s bedrift ved Vardø. Fangsten gav ikke længer tilfredsstillende resultat, og Hans Ellefsen, som i en aarrække hadde bestyrt dette selskap, flyttet saa i 1889 stationen over til Island, hvor han tok stationsplads i Ønundarfjord paa øens vestside. Alt materiel fra stationen i Finmarken overførtes hit, og fangsten begyndte med to fangstbaater. Selskapets flaae øket dog snart. Da saaledes Hans Ellefsens bror, Andreas Ellefsen, høsten 1891 sluttet med sin fangstvirksomhet paa Finmarken, slog han sig sammen med broren om at drive fangst fra Island. De gjorde samlag for 3 aar paa betingelse av at der skulde anskaffes 2

Hans Ellefsen.

nye fangstbaater og bygges guanofabrik ved stationen. Hans Ellefsen hadde da allerede anskaffet en tredje hvalbaat, «Snorre Sturlason», og nu kom i 1892 «Mosvalla» og i 1893 «Ingolfr» til. Denne bedrift øket senere endnu mere, saa den blev den største fangstbedrift som nogensinde har været i gang paa de nordlige fangstfelter.

I 1890 kom det næste fangstselskap til Island. Det var «Viktor»-selskapet fra Tønsberg. Selskapet var blit til ved sammenslutning av Madvigs selskap av Kristiania, som tidligere hadde drevet fangst i Jarfjord, og Thorvald Dahls selskap i Tønsberg, som tidligere hadde drevet fangst fra Syltefjord. Selskapet blev herefter disponert av N. Bugge, Tønsberg, og Lauritz Berg blev selskapets bestyrer. Det fik stationsplads i Dyrafjord paa Islands vestkyst og vokste op til en ganske betydelig bedrift.

Det er bemærkelsesværdig at samtlige disse første islandske fangststationer blev anlagt paa øens vestside. Her mente man nemlig at finde de bedste fangstbetingelser. Hvalbestanden var rik og bestod fortrinsvis av blaahval og finhval, som i disse første aar fangedes i stor utstrækning ute i selve Isafjordgapet.

Fangstbilledet er forsaavidt ganske parallelt med det i de første aar paa Finmarken, da Svend Foyn drev sin store blaa-hvalfangst inde i selve Varangerfjorden.

Kapt. Lauritz Berg.

Der forekom dog ogsaa sei-hval og knølhval, og særlig denne sidste skulde paa et senere stadium faa stor betydning for fangsten. I disse første aar blev den imidlertid kun fanget i ringe antal. I mindre antal forekom ogsaa spermacethval og nordkaper. Av disse arter blev der imidlertid kun skutt et faatal, og de var heller ikke «aarvisse», men kunde enkelte aar optræ i ikke ubetydelig antal. Saaledes opgives der i 1891 at være skutt 10 nordkaper.

Fangstselskapenes tal øket imidlertid snart videre, idet hvalfangerselskapet «Talkna» stiftedes i Haugesund 1892.

Ved Ara paa Murmankysten var nemlig en russisk hvalfangststation efter kun faa aars drift blit nedlagt. Dette anlæg blev indkjøpt av en del borgere i Haugesund, hvoriblandt ogsaa P. Amlie, og stationen med materiel blev saa overflyttet til Talknafjord paa Islands vestkyst. Selskapet disponertes først av P. Amlie, men ledelsen gik snart over til Erich Lindøe, som siden i en lang aarrække disponerte selskapet.

«Talkna»s første bestyrer var Johan E. Stixrud fra Tønsberg, i hvis navn selskapet fra begyndelsen ogsaa blev drevet. Da denne nogen aar efter gik over til et andet selskap, blev Jacob Odland selskapets bestyrer. Selskapet begyndte sin fangst med 2 baater, og der anlagdes guanofabrik allerede fra begyndelsen.

Fangstresultatet den første sommer var 2 177 fat olje og 768 sækker guano. Selskapet fik senere 2 nye hvalbaater og en transportdampner og blev saaledes en ret betydelig bedrift.

Av selskapets specielle fangststatistik hitsættes fangsten for 5-aaret 1897—1901, da den sterkt belyser hvalbestandens sammensætning ved Island i disse aar. Skjønt der endnu er meget blaa-hval i bestanden, var den dog i de tidligste fangstaar langt sterkere repræsenteret.

Fangsten var:

I 1897:	21	blaa,	60	fin	og	4	knøl,	tilsammen	85.
I 1898:	45	»	70	»	»	6	»	—»—	121.
I 1899:	64	»	58	»	»	8	»	—»—	130.
I 1900:	38	»	77	»	»	9	»	—»—	124.
I 1901:	34	»	86	»	»	4	»	—»—	124.

Fangsten var saaledes merkelig jevn, hvad der forresten er et iøjnefaldende træk ved den islandske hvalfangst.

Den islandske fangstflaate øket nu jevnt utover, og fangsten gav godt utbytte, idet den gjennemsnitlige fangst pr. fangstbaat pr. aar i femaaret 1892—1896 var ca. 1 480 fat olje, et resultat som ikke har været saa ganske almindelig paa de nordlige fangstfelter. Med de tiders driftsutgifter maatte denne fangst tiltrods for de gennemgaaende lave priser paa produktene dog stort set bringe jevnt godt utbytte. De islandske stationer drev ogsaa en fuldt rationel utnyttelse av raastoffet og producerte saaledes store mængder av guano. Den først anlagte station i Alptafjord hadde dog ingen guanofabrik. Denne bedrift gik ved Th. Amlie's død i 1897 over til A/S «Hvalen», disponent Isak Kobro, Kristiania.

Den hvalart, som i disse aar præget fangsten, var blaa-hvalen. Der kan nu desværre ikke tilveiebringes nogen fuldstændig statistik som for samtlige selskapers vedkommende viser fangstens fordeling paa de forskjellige hvalarter i disse aar. Der forekommer kun mere spredte optegnelser hos de forskjellige selskaper. Saaledes hadde «Victor»-selskapet i 10-aaret 1890—1899 gjennemsnitlig 61 blaa-hval pr. aar.

Mest oplysende er imidlertid her en opgave over Hans Ellefsens fangst fra han begyndte i 1889 til 1900. Den er hentet fra det islandske blad «Isafold».

Aar	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knøl- hval	Sum
1889.....	2	24	38	—	1	63
1890.....	2	50	23	—	1	74
1891.....	3	39	43	—	1	83
1892.....	4	80	47	—	1	128
1893.....	5	77	113	3	2	195
1894.....	5	127	79	2	8	216
1895.....	5	219	112	4	8	343
1896.....	5	219	45	1	6	271
1897.....	5	116	36	2	6	160
1898.....	5	110	47	3	60	220
1899.....	5	124	62	2	25	213
1900.....	5	111	87	—	7	205

Likeledes er fangststatistikken fra Isak Kobro's station paa Langeyre meget oplysende. Den omfatter aarene 1898, da han overtok stationen, til 1904, da den blev avhændet til Chr. Salvesen & Co., og hr. Kobro betegner selv aarene som 7 «magre» aar.

Aar	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval og knølhval	Sum	Fat pr. hval
1898.....	2	35	10	9	54	42,65
1899.....	2	29	20	19	68	34,04
1900.....	2	37	8	20	65	38,05
1901.....	2	38	13	18	69	39,04
1902.....	2	21	18	17	56	37,04
1903.....	3	16	21	13	50	30,04
1904.....	3	19	40	11	70	30,01

Mens blaa-hvalen i Isak Kobro's statistik utgjør ca. 45 pct. av den samlede fangst, utgjør den endog 60 pct. av æt samlede hvalantal i Hans Ellefsens statistik, og tar man hensyn til dens størrelse og spækrigdom vil man indse at den procentvis har hat en endnu større betydning og absolut har været den bærende faktor i selskaperens fangst.

Fra «Victor»-selskapets journaler kjendes ogsaa en del data om blaahvalfangsten. Dette selskap begyndte sin fangst i 1890 og hadde da et utbytte av 29 blaahval.

I 1891 fangedes 28 blaahval, i 1892 42 blaahval, i 1893 39 blaahval, i 1894 69 blaahval, i 1895 90 blaahval, i 1896 108 blaahval, i 1897 74 blaahval, i 1899 71 blaahval, i 1900 94 blaahval og i 1901 fangedes 86 blaahval.

Selskapet anvendte 4 fangstbaater.

Fangsttiden var for denne hvalarts vedkommende noget forskjellig fra den sæsong man iagttok paa kysten av Finmarken.

Følgende fra «Victor»-selskapets journaler i 1901 hentede data vil i denne henseende være oplysende:

I mars og april 1901 fangedes 6 blaahval utenfor Isafjordgapet. I mai fangedes 11 blaahval i havet nord for Island mellem Kap Langenes og Kap Nord, vest om Grimsey. I juni fangedes paa det samme felt 26 blaahval og i juli maaned 27. I august fangedes 14 blaahval nordvest av Dyrafjord og i september samstedts 1 blaahval.

Mens blaahvalen altsaa i Finmarken først optraadte i juni maaned og hadde sin største forekomst i juli, optraadte den paa det islandske fangstfelt allerede saa tidlig som i slutten av mars eller de første dage av april. Den kom da trækkende med stor fart nordover langs Islands vestkyst og søkte ind under land utenfor de store aapne fjordgap paa øens nordvestre hjørne.

Fra mai og sommeren utover fangedes den mest i havstrøkene nord for Island mellem Kap Langenes i øst og Kap Nord i vest. Hans Ellefsen har fortalt mig, at der i disse aar blev gjort store fangster paa nordkysten ut for Siglufjord. — Der stod blaahval i masser, og en station anlagt i nærheten av denne fjord vilde forsaavidt hat en heldig beliggenhet. Hvalbaatene drog fangsten ind mot mundingen av Siglufjord, og herfra slæpte de større slæpedampere svære hvalbører vestover. Der var her i juni og juli maaned en aarrække utover en saa paagaande fangstvirksomhet at man maa gaa til Syd-Georgia og Belgicastrædet for at finde noget tilsvarende. Paa denne tid var det mangel gang vanskelig for stationene at kunne oparbeide fangsten før hvalen blev for gammel. Fra midten av august og litt ind i september var saa blaahvalen paa retur og blev da atter fanget utenfor de store fjordgap paa øens nordvestre hjørne.

Sæsongen for blaahvalen var altsaa her meget længere end paa Finmarken, men ogsaa her hadde man den bedste fangst i juli maaned.

I sammenhæng med isforholdene blev fangsten drevet i større eller mindre afstand fra land, og den foregik for det meste altid i grænselagene mellem det varme vand og isen, hvor ogsaa dens «aate» forekom i rikeligst mængde. Langs selve iskanten tok man ogsaa meget blaahval, da den gjerne gik ind under isen.

Blaahvalen vedblev paa dette felt at holde sig utover gjennem aarene, og Island er ubestridt det fangstfelt, hvor blaahvalbestanden har været mest stabil. I femaaret 1897 til 1901 fanget saaledes «Talkna»-selskapet ialt over 200 blaahval, mens den samlede fangst for dette selskap i nævnte tidsrum utgjorde 573 hval.

Ved siden av blaahvalen var det i disse aar finhvalen som bar fangsten oppe, mens seihval og knølhval kun avgav en ganske beskedne andel til det samlede resultat.

*

I tiden fra 1895—1900 kom der saa en række nye fangstselskaper til Island. Det var fremdeles øens vestkyst som avgav stationspladser, idet hvaltrækket her vedblivende maatte siges at være förholdsviis godt.

I 1895 stiftedes saaledes i Kristiania aktieselskapet «Harpunen» med grosserer Per Møystad som disponent. Selskapets bestyrer har i en lang aarrække været Carl F. Herlofsen. Dette selskap fik stationsplads i Alptafjord.

Omtrent samtidig begyndte Marcus Bull hvalfangst fra Hesteyrifjord under firma «Brødrene Bull».

Marcus Bull hadde tidligere drevet fangst paa Finmarken, og er i det hele en av de mænd som har gaat sterkest op i denne bedrift. Han har indlagt sig betydelig fortjeneste av bedriften ved at indføre en række forbedringer som har slaat igjennem overalt. Ved sin station paa Hesteyri benyttet han udelukkende preskjeler saavel til kokning av spæk, som til kokning av kjøt og ben.

Det var han som sammen med direktør Swensen ved Akers mekaniske verksted opfandt og fik patent paa de nu brukte fjærakkumulatorer til indhivning av hval, likesom det er han som har fortjenesten av at ha indført det dobbelte indhivningsspil,

reculkanonen og andre forbedringer baade paa fangstens og tilgodegjørelsens omraade.

Han drev i en aarrække sin fangststation paa Island og da Chr. Salvesen & Co. i Leith i 1905 blev hovedeier av bedriften, fortsatte han som dens leder indtil videre.

Omkring denne tid startet Johs. Bull, Tønsberg, «Dansk hvalfangst- og fiskeriaktieselskap» med stationsplads i Veidileysefjord og Asgeirsson gik igang med fangst fra Seydisfjord.

Der var saaledes ved aarhundredets udgang en ganske anseelig flaaete paa det islandske fangstfelt. 23 hvalbaater gjorde i 1900 en fangst av 823 hval, hvorav utbragtes 33 600 fat olje foruten en tilsvarende mængde guano.

Det var dog nu iøinefaldende, at selskapene for en stor del maatte søke sin fangst paa andre havstrøk end tidligere. Fra stationspladsene paa det nordvestlige hjørne søkte fangstbaatene sydover til forbi Vestmanøerne og øtsover til forbi Kap Langenes, ja endog til selve østkysten og sydkysten hændte det at de avsøkte feltet. Der blev derfor stadig længere slæpning paa hvalen, og egne slæpedampere var forlængst blit en nødvendighet, hvis man fuldt ut vilde utnytte hvalbaatenes effektivitet, Spørsmålet om at flytte stationene blev derfor aktuelt, og eftersom nu hvalens træk og forekomst tegnet sig, maatte de nye stationspladser vælges paa øens østkyst.

Marcus Bull.

*

I 1900 anla saa Hans Ellefsen sin store station i Mjoafjord, og da hans station i Ønundarfjord blev ødelagt av ildebrand, blev bedriften her nedlagt. Samtidig hadde ogsaa Marcus Bull flyttet østover fra Hesteyrifjord til Hellisfjord. Der blev nu snart en række stationer ogsaa paa øens østkyst.

Hvalstationen i Mjoafjord, Island.

Dr. Paul, en tysker, anla saaledes station i Faskerudfjord, mens Asgeirssons selskap, som nu bestyrtes av Johan Stixrud fra Tønsberg flyttet fra Seydisfjord til Eskefjord, og «Victor» flyttet fra Dyrafjord til Mjoafjord.

Man iagttar saaledes i disse aar paa Island en ganske tilsvarende bevægelse i selskapene som den der noget tidligere hadde fundet sted paa Finmarken —, kun at bevægelsen her foregik i motsat retning.

At der dog var dem som fremdeles holdt paa vestkysten som stationsplads fremgaar av, at det i 1902 i Haugesund stiftede hvalfangerselskap «Hekla», tok stationsplads paa Hesteyri, hvorfra altsaa Bulls selskap netop var flyttet.

«Hekla» blev stiftet i Haugesund i 1902 med konsul H. M. Wrangell som disponent og kapt. Jacob Odland som driftsbestyrer. Han efterfulgtes i «Talkna»-selskapet som bestyrer av O. Fostenæs. Det nye selskap begyndte sin drift med 4 fangstbaater og anskaffet efter faa aars forløp endnu en femte fangstbaat.

Disse to selskaper fra Haugesund holdt ut til det sidste paa det islandske fangstfelt. Det kan her nævnes, at «Talkna»-selska-

«Hekla» hvalstation.

pet i 1895 ogsaa hadde søkt at overføre hvalfangsten til Norges vestkyst, hvor man vilde drive i vintertiden. Stationsplads vilde man ha paa vestsiden av Karmøyen. Fiskerbefolkningen var imidlertid ikke synderlig begeistret for denne plan. Der fremkom i pressen ganske tydelige mishagsytringer, og i Haugesund blev der holdt et stort protestmøte i sakens anledning. Driften blev derfor ogsaa snart indstillet.

Hvalfangsten ved Island var i 1902 paa sit høieste. Der blev dette aar drevet fangst av 30 fangstbaater, som indbragte 1 305 hval, hvorav der blev utkokt omtrent nøiagtig 40 000 fat olje. Hvalfangsten var blit til en stor bedrift som paa mange maater grep ind i Islands økonomiske liv, og det er derfor ikke overraskende, at man ogsaa her forlængst hadde faat sit hvalfangstspørsmaal og sin hvalstrid. —

Hvalstriden paa Island kan i sine første ytringsformer siges at være likesaa gammel som hvalfangsten paa øen. I 1883—1884 slog nemlig fisket aldeles feil ved Isafjorddypet. Hvalfangsten var jo netop begyndt, og fiskerne, som tænkte at fisket nu var ødelagt for alle tider, forsøkte at faa hvalfangsten forbudt. Næste aar var der imidlertid atter godt fiske, og klagerne over hvalfangsten forstummet.

Naar man imidlertid tar hensyn til de store fiskerier som foregaar ved Island, vil det være ganske indlysende at der let

kunde utvikle sig strid mellem fiskere og fangstmænd. Forbindelsen med Norge var jo ogsaa livlig nok til at de islandske fiskere kunde følge nøie med i den strid, som i aarenes løp hadde skapt misforhold mellem hvalfangerne og det nordlige Norges fiskerbefolkning.

Det var imidlertid paa Island iøinefaldende, at befolkningen i de fjordstrøk, hvor fangstbestyrerne hadde forstaat at vinde befolkningen for sig, slet ikke hadde noget imot hvalfangsten. Hvalfangstens motstandere tilhørte fortrinsvis de egne, hvor der ingen hvalfangst foregik, — eller ogsaa de fjordstrøk, hvor bedriftens ledere ikke var personlig populære.

Enkelte av hvalfangstbedriftens ledere paa Island, specielt mænd som Hans Ellefsen og Lauritz Berg, hadde paa mange maater gjort sig fortjent av de bygder, hvori deres stationspladser laa, og den indfødte befolkning følte sig derfor taknemmelig.

En av fiskernes paastande var at fisken forsvinder fra de fjorde hvor hvalfangststationer er beliggende og at sildefiske ikke kunde drives der paa grund av at garn og not blev opfyldt av urenslighet fra stationene. Herom skrev i sin tid Bjarne Sæmundsen i «Isafold»:

«Paa min reise i Vestfjordene i 1901 kom jeg til 4 fjorde hvor der var hvalfangststationer, nemlig Alptafjord, Ønundarfjord, Dyraffjord og Talknafjord. I Alptafjord var der to stationer. Der var stort torskefiske i juni og frem i juli, saa jeg fik anledning til nøie at undersøke meget torsk. Torskens mave var aldeles fuld av hvalavfald, noget jeg hørte ofte var tilfældet. Ikke langt fra den ene station var der i juli likeledes stort sildefiske. Man maatte endog slippe 200 tønner sild ut av laasen, da man ikke kunde raa med den. Sidste sommer var der igjen godt sildefiske. I Dyraffjord undersøkte jeg flere torsk og rødspette. De var alle fulde av hvalavfald. I Ønundarfjord fiskes en mængde rødspette, — likesaa i de andre fjorde hvor hvalfangst foregaar. Sild kommer der ogsaa meget av i disse fjorde.

Dette viser tydelig at fisken ikke skyr de fjorde hvor der er hvalstationer.»

I det hele var fiskernes paastande ikke særlig vanskelige at tilbakevise, men striden resulterte dog foreløbig i en lovbestemmelse om at der efter 1ste april ikke maatte fanges hval

inde i Isafjorddypet. Senere gik der politik i saken, og man fik fredning indenfor en linje $\frac{3}{4}$ mil utenfor nærmeste land. Avgiften til den offentlige kasse steg ogsaa fra 30 øre til 1 krone pr. fat olje, likesom der noget senere ogsaa lagdes indkomstskat paa hvalfangerselskapene.

Bjarne Sæmundsen skrev i Isafold» om Islands indtægter av hvalfangsten: «Aar 1900 utgjorde utskibningsavgiften 34 000 kroner, og dertil kommer at der til hver fangststation indførtes varer til fra 40—100 000 kroner om aaret og mere ved de større stationer. Tolden anslaaer jeg til 5 000 kroner. Skat til kommune, prest og kirke utgjør ca. 10 000 kroner. Saa er det «lodargjald». Forskjellig er ogsaa kjøpt her, likesom der er utbetalt arbeidsløn. L. Berg paa Framnes mener at utbetalingen har været ca. 130 000 kroner i 1899. Hans Ellefsen utbetalte i 1902 49 000 kroner til told, arbeidspenge etc. Den hele indtægt skulde saaledes løpe op i et par hundrede tusen kroner.»

Nævnte forfatter fremhæver sterkt at Island ikke hadde raad til at tape disse penger.

Sikkert er det imidlertid, at Island i aarenes løp har hat gode indkomster av hvalfangsten. Der var da ogsaa i mange kredser paa Island en dyp forstaaelse av dette.

*

Den islandske hvalfangst hadde fra startningen av gjennomgaat en jevnt opadgaaende linje. Denne naar i 1902 sit høidepunkt baade hvad antal hval og producerte fat olje angaar. Kun en gang senere, i feltets utprægede nedgangstid, finder vi for et enkelt aar en større indsats av fangstmateriel.

Den nedgangsperiode som nu maa siges at begynde, indtraadte imidlertid ikke med stor hurtighet, — tvertimot var fangsten stort set i flere aar forholdsvis god, med enkelte kraftige opspurter indimellem.

Da det for fangstens historie altid har større interesse mere detaljert at følge en nedgangstid end en opgangstid, vil vi derfor nu se litt nøiere paa fangstresultatene fra aar til aar.

Aarene 1903 og 1904 betegner begge en tydelig tilbakegang ogsaa derved at enkelte selskaper nu begynner at forlate Island. Saaledes flyttet i 1904 et av de islandske selskaper til Shetland og slog sig ned ved Olna, mens det av Herlofsen bestyrte selskap

Hans Ellefsens fangststation i Mjoafjord, Island.

flyttet til Hebriderne, hvorfra det senere har fortsat sin fangstvirksomhet. Forholdene var forresten disse to aar jevnt gode, men med tydelig nedadgaaende fangstmængder. I 1903 var saaledes gjennemsnittsfangsten pr. baat 1 200 fat og i 1904 var den 1 100, mens den altsaa i 1902 var oppe i 1 333 fat.

Av de enkelte selskapers fangst i 1904 kan nævnes:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
Kobro's selskap	3	70	2 100
Ellefsens selskap	7	333	9 800
«Victor»	4	180	6 000
Brødr. Bull	2	70	2 500
Asgeirssons selskap	3	90	ca. 3 000
«Hekla»	4	122	3 500
«Talkna»	4	108	2 900

Av sjeldnere hvalarter blev der dette aar fanget 5 spermacet-hval og 2 nordkapere.

Aaret 1905 betegnet en sterk opgang i fangstmængdene. Der deltok dette aar 25 fangstbaater, idet Asgeirssons fangststation ikke var i drift. A/S «Hvalen» hadde likeledes indstillet driften.

Av de enkelte selskapers fangst dette aar kan nævnes:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
Ellefsens selskap	7	351	12 000
«Victor»	4	200	9 100
Brødr. Bull	3	100	3 524
«Hekla»	4	163	5 000
«Talkna»	4	127	4 360

De her nævnte selskaper hadde saaledes en gjennomsnittsfangst av 1 545 fat pr. baat, hvad der maa betegnes som et overmaade gunstig resultat.

Som sedvanlig i de senere aar var det selskapene paa østkysten, Ellefsens og «Victor» i Mjoafjord og Br. Bull, som gjorde den bedste fangst. Vestkystselskapene «Hekla» og «Talkna» fanget forholdsvis mindre, dog ganske antagelig. Mens saaledes østkystselskapene hadde 1 759 fat pr. fangstbaat, hadde vestkystselskapene kun 1 170 fat.

Mens østkystselskapenes hovedfangst foregik langs østkysten og den østlige del av sydkysten, hvorfra veien til deres respektive stationspladser var forholdsvis kort, maatte vestkystselskapene ofte søke sin fangst paa det samme felt, hvorved de til sine tider fik en enorm slæpning. En fangstbaat i et av disse selskaper hadde saaledes f. eks. av 27 døgn 13½ døgns slæpning. Naar saa hertil kom de ofte ganske besværlige ishindringer oppe ved Cap Nord, vil man forstaa at disse selskaper arbeidet under forholdsvis vanskelige forhold.

Samtlige islandske selskaper brukte imellem slæpebaat. Undertiden kunde baaten være helt optat med dette arbeide, — til andre tider og ved andre selskaper kunde baaten mest bli benyttet som forbindelseslinje mellem stationene og de forskjellige vare-

markeder. Der producertes foruten olje ogsaa store masser av guano og kraftfor i disse aar, og produktionen krævet saaledes meget skibsrum.

Naar man sammenstiller antallet av fangede hval og antallet av producerte fat olje paa dette fangstfelt, vil man lægge merke til at der blev forholdsvis meget olje pr. hval. Dette hadde — foruten i den fuldt ut rationelle utnyttelse og oparbeidelse av hvalen — sin aarsak i, at der ikke fangedes saa meget smaa hval her. Det var, særlig for vestkystselskapenes vedkommende, endnu blaahvalen som gav fangsten sit præg. Paa østkysten blev der dog fanget en del knølhval.

Efter dette særlig gode fangstaar dumpet de islandske selskaper pludselig i 1906 op i et særlig daarlig aar med sterkt svigtende fangstmængder.

Resultatet av fangsten var for de enkelte selskaper følgende:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
Ellefsens selskap	7	210	7 000
«Victor»	4	130	4 000
Brødr. Bull	3	61	ca. 2 000
Evensens selskap	3	63	ca. 2 000
«Hekla»	4	104	3 800
«Talkna»	4	82	2 800

Gjennemsnittsfangsten var saaledes kun 864 fat pr. baat.

Imot sedvane hadde vestkystselskapene dette aar omtrent like høi fangst som østkystselskapene.

Aarsaken til den daarlige fangst paa østkysten var først og fremst de daarlige veirforhold. Storm og stadig taake hindret fangsten, skjønt der indimellem var hval nok. For vestkystselskapene var isforholdene i høi grad ugunstige. Man hadde den første maaned av fangsttiden godt veir, men isen laa an mot Kap Nord og hindret hvalbaatene fra at gaa østover langs kysten mot Grimsey og Kap Langenes, hvor hvalen paa den tid av aaret fortrinsvis maatte søkes.

Først den 4de juni lykkedes det for et par av baatene at komme igjennem, og der var da meget hval vest og nord av

Grimsey. Senere paa sommeren søkte man fra vestkysten hvalen langs iskanten nord og vest av Island. Her var der dette aar omtrent ingen is at finde, og følgelig blev ogsaa denne fangst uregelmæssig. Det var i de senere aar blit almindelig at man mot slutten av sæsongen gjorde en tur sydover mot Vestman-øerne for at se efter finhvalen, men stormende veir la dette aar ogsaa hindringer iveien for denne fangst.

Under alt dette var det et lyspunkt at hvalstriden saa ut til at være kommet ind i en roligere periode, idet der ikke blev agitert saa sterkt mot hvalfangerne som før. Flere og flere hadde faat øinene op for den rolle hvalfangsten spillet for øen, og hvalfan-gerne hadde efterhvert skaffet sig mange venner paa Island. De sidste aars vellykkede sildefiske gjorde nok ogsaa sit til at av-dæmpe striden.

1907 var atter et forholdsvis godt aar som bragte en betydelig opblusning av fangsten.

De forskjellige selskaper hadde følgende fangst:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
Ellefsens selskap	7	268	10 900
«Victor»	4	184	8 000
Brødr. Bull	3	94	3 600
Evensens selskap	3	113	ca. 4 500
«Hekla»	4	94	4 000
«Talkna»	4	90	3 250

Gjennemsnittsfangsten kom saaledes atter op i 1 370 fat pr. baat jevnt over for hele feltet, men mens østkystselskapene har en fangst av 1 580 fat pr. baat, falder der kun ca. 900 fat pr. baat paa vestkystens to selskaper.

Veirforholdene var dette aar forholdsvis gode; der var ikke saa mange stormdage, mens taaken til gjengjæld av og til kunde være lei nok. Isen laa ogsaa altfor nær ind paa nordkysten til at forholdene der kunde bli rigtig gode. Særlig fra begyndelsen av sæsongen var der ogsaa litet hval paa feltet.

Under de lange slæpninger som nu for hvert aar blev mer og mer almindelige, gjaldt det ogsaa at skaffe sig kraftige hval-

Hvalbaater paa slip ved Ellefsens station i Mjoafjord, Island.

baater, og der begyndte nu en omlægning i denne retning. Ældre fangstbaater blev utrangert og solgt, mest til Japan, mens nye moderne baater blev bygget. I denne udvikling gik Hans Ellefsens selskab i spidsen.

1908 bragte atter sterk nedgang i fangstmængdene tiltrods for en ikke ubetydelig økning i fangstbaatenes antal. Fangstmængdene var for de enkelte selskaper følgende:

Selskap	Antal baate	Antal hval	Antal fat olje
Ellefsens selskap	9	244	8 500
«Victor»	5	163	6 200
Brødr. Bull	4	93	4 000
Evensens selskap	3	85	2 600
«Hekla»	4	97	4 200
«Talkna»	4	79	2 600

Den gjennemsnittlige fangst er saaledes pr. baat 969 fat. Forskjellen mellem østkystselskapene og vestkystselskapene var dette aar mindre end vanlig, idet de første pr. baat hadde 1 014 fat og de sidste 850 fat.

Som eksempel paa den gode utnyttelse disse selskaper drev kan nævnes, at f. eks. Ellefsens selskap dette aar producerte 11 400 sækker guano og kraftfor, mens «Victor» hadde 6 000, Bull 5 000 og «Hekla» 4 500 sækker. Disse produkter spillet selv-sagt en ikke ubetydelig rolle i selskapenes økonomi.

Fangstopgavene viser at der dette aar fangedes meget blaa-hval paa feltet. For enkelte selskapers vedkommende er næsten halvdelen av fangsten blaa-hval. Der fangedes endvidere utover eftersommeren adskillig særlig stor og fet finhval. Da lignende finhvalfangst dette aar ogsaa blev gjort fra Færøerne, maa det antages, at finhvalen dette aar har fundet særlig gode livsbetingelser i Nordhavet.

Fangsten foregik nu over stadig større og større strækninger. Fangstbaatene søkte helt opunder Jan Mayn og vestisen og vest-over langt ut i Danmarkstrædet, — sydover mot Færøerne, og ellers rundt Island paa alle kanter.

Fra vaaren var fangsten dette aar særlig daarlig, mens den værdifuldeste fangst blev gjort i juli og august. Veiret var stort set godt og isforholdene normale. Dog meldte fangstbaatene fra vestkysten, at drivisen mot sedvane forsvandt fra Danmarkstrædet i september, saa bare isfjeld saaes fra fangstbaatene.

1909 bragte saa den sidste opspurt i fangsten paa dette felt. De enkelte selskaper hadde følgende fangst:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
Ellefsens selskap	8	260	9 000
«Victor»	5	196	7 000
Brødr. Bull	4	128	4 100
Evensens selskap	3	93	3 100
«Hekla»	5	135	4 500
«Talkna»	5	135	4 000

Gjennemsnittsfangsten pr. baat utgjorde 1 060 fat mot i 1908 969 fat, i 1907 1370 fat, i 1906 864 fat og i 1905 1545 fat.

Der blev denne sommer fanget et ikke ubetydelig antal spermacethval ved Island, likesom hvalbestanden i det hele stod nærmere land end vanlig i de senere aar. Det er videre av betydning at merke sig, at der denne sommer forekom et betydelig sildefiske netop i de fjorde, hvor der var hvalfangststationer. Dette vakte betydelig opmerksomhet paa Island, hvor forresten hvalfangststriden allerede var ved at dø hen.

Fra 1910 av indtraadte saa den jevne uavbrutte nedgang, som i løpet av en kort aarrække skulde gjøre dette gamle fangstfelt absolut ulønsomt for hvalfangst. Fangstflaaten var dette aar den største, som nogengang hadde arbeidet ved Island, men fangstresultatene var ikke opmuntrende. For de enkelte selskaper stiller fangsten sig saaledes:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
Ellefsens selskap	9	170	6 300
«Victor»	5	137	4 500
Brødr. Bull	5	91	3 500
Evensens selskap	3	47	1 800
«Hekla»	5	114	3 900
«Talkna»	5	90	2 600

Gjennemsnittsfangsten pr. baat kom saaledes ned i 706 fat eller lavere end nogensinde tidligere.

Fangsten bestod hovedsagelig dette aar av finhval. Dog blev der tat en del blaahval og ikke litet fin knølhval. Ved Bulls station blev der saaledes fanget en knølhval, som gav 57 fat olje, hvad der paa de nordlige fangstfelter maa betegnes som en sjeldenhet. Det berettes fra fjordene paa vestkysten at der tidlig paa vaaren i mars maaned blev set ikke saa faa blaahval helt inde i fjordene. Men da fangsten tok sin begyndelse, blev veiret stormfuldt, saa fangsten paa forsommeren slog rent feil. Senere utover sommeren var de lange taakeperioder meget generende. Utover høsten blev dog veiret bedre. Hvalbestanden bestod mest av «trækhval», og da fangstbaatene under slike omstændigheter

befarer større vidder end vanlig, blev slæpningsavstandene tidt kolossale.

Nedgangen fortsatte i 1911 idet der dette aar ogsaa deltok betydelig færre fangstbaater end tidligere. Av fangstrapportene hitsættes:

«Hekla» hadde med 4 hvalbaater 86 hval, hvorav 14 blaahval og 3 060 fat olje.

«Talkna» hadde ogsaa 4 hvalbaater paa feltet og fangsten var noget mindre end «Hekla»s.

«Victor» hadde med 5 baater en fangst av 54 hval, hvorav blev producirt 1 900 fat olje. Selskapet besluttet efter dette opløst, og dets aktiva blev solgt.

Ellefsens selskap hadde med 4 à 5 baater en fangst av 6 blaahval, 121 finhval, 4 seihval, 1 knølhval, 1 spermacethval og 1 bottlenose, tilsammen 134 hval, hvorav blev utvundet 4 250 fat olje. Firmaet solgte efter dette en del av sit materiel og begyndte forøvrig fangst fra Sydafrika.

Bulls selskap drev fra begyndelsen av med 2 baater, senere med ialt 7. Den samlede fangst var 76 hval, hvorav blev utkøbt 2 800 fat olje.

De selskaper, som arbeidet her, haabet imidlertid at naar enkelte selskaper opgav fangsten og andre indskrænket sit fangstmateriel, skulde fangsten bli lønnende for dem som blev tilbake. Heri blev man dog skuffet, idet 1912 bragte en helt ruinerende nedgang i fangstmængdene.

«Hekla» og «Talkna» fra Haugesund hadde slaat sig sammen til ét selskap for i størst mulig utstrækning at gjøre driften økonomisk og billig. Man fik imidlertid med 8 fangstbaater kun 96 hval, hvorav der blev fremstillet 3 000 fat olje og 3 200 sækker guano.

Paa østkysten fik Asgeirssons selskap i Eskefjord med 3 fangstbaater 42 hval.

Bulls selskap i Hellisfjord fik med 5 fangstbaater 31 hval, hvorav blev utvundet 1 212 fat olje og 1 785 sækker guano.

«Victoria» av Tønsberg, som hadde overtat «Victor»s station, fik med 2 fangstbaater kun 7 hval, hvorav man fremstillet 265 fat olje og 300 sækker guano.

Det hele saa nu ganske trøstesløst ut, og der skulde en meget optimistisk opfatning av hvalbestand og forhold til for at utruste paany for dette felt.

Allikevel forsøkte 3 selskaper og med følgende resultat:

«Hekla & Talkna hvalfangerselskap» hadde med 7 hvalbaater 15 blaahval, 38 finhval, 2 knølhval og 1 nordkaper, tilsammen 56 hval, hvorav blev utvundet 1 917 fat olje og 2 553 sækker guano.

Bull i Hellisfjord hadde med 4 fangstbaater 4 blaahval, 30 finhval, 3 knølhval og 4 seihval, tilsammen 41 hval, hvorav blev fremstillet 1 360 fat olje og 1 614 sækker guano.

«Victoria» av Tønsberg hadde med 2 baater 25 hval og 2 bottlenoser, hvorav blev fremstillet 637 fat olje og 781 sækker guano.

Gjennemsnittsfangsten pr. baat var saaledes kommet ned i 301 fat, mens den i 1912 var 305 og i 1911 673 fat.

At det islandske alting nu vedtok lovbestemmelser som om kort tid vilde stanse al fangstvirksomhet omkring øen, syntes derfor at være ganske overflødig. Fangsten maatte ophøre av sig selv. Fra østkysten ophørte nu al fangstvirksomhet, mens selskapet fra Haugesund endnu i 2 aar holdt det gaaende fra sin station paa vestkysten. Fangsten paa Island kom saaledes til at slutte netop i de samme strøk hvor den hadde begyndt. Dette viser at netop langs denne kyst har der op gjennom tidene gaat et meget stabilt og betydelig hvaltræk.

I 1914 hadde «Hekla & Talkna hvalfangerselskap» her med 3 baater en fangst av 15 blaahval og 20 finhval, hvorav der blev utvundet 1 565 fat olje og 1 740 sækker guano.

1915 blev saa det sidste fangstaar paa dette felt. Det er fremdeles «Hekla & Talkna», som driver fangsten. Dette aar med 4 baater. Resultatet var 9 blaahval og 45 finhval, hvorav man fik 1 750 fat olje og 2 200 sækker guano.

*

Feltet blev dermed opgitt efter at ha været drevet fra 1883. Det maa siges at ha været et overmaade stabilt og godt felt med en jevn og talrik hvalbestand, som i en lang aarrække hadde skaffet hvalfangerne et tildels meget godt utbytte.

Foruten de tidligere nævnte fangstforetagender her, maa endelig nævnes et forsøk som Svend Foyn foretok paa fangst utenfor territorialgrænsen ved Islands kyst. Han sendte i 1892 og 1893 sælfangeren «Morgenen» dit som flytende kokeri, ledsaget av fangstbaaten «Arctic».

Hvalfangstbestyrer Nilsen, Tenvik, ledet disse ekspeditioner, som imidlertid efter 2 aars forløp blev opgit.

Det maa tilslut bemerkes, at den islandske befolkning maa siges at ha hat betydelig fordel av hvalfangsten. For det første blev det fattige land gennem hvalfangsten tilført aarligaars betydelige pengebeløb — gennem skatter, avgifter, told, arbeidspenger, kjøp av landets produkter o.s.v., men dernæst blev der ogsaa gennem en lang aarrække tilført befolkningen masser av billig kjøt, hvorav der enkelte steder blev brukt saameget at det gik ind i folkeernæringen som en ret betydningsfuld faktor.

Vistnok var der i en aarrække en noksaa bitter «hvalstrid». Men hvalfangerne efterlater sig dog paa Island en række av gode minder, som hine aars kamp ikke har kunnet fordunkle. Samtidig hermed fik flere av de hvalfangere som i aarevis arbeidet fra Island en tildels rørende forkjærlighet for den gamle sagaø, — en forkjærlighet som kun kan forklares ved blodets og slegt-skapets baand.

Den islandske hvalfangst 1891—1915.

Aar	Baater	Antal hval	Fat olje	Hval pr. baat	Antal fat pr. baat
1891	8	206	8 300	26	1 038
1892	11	316	11 600	29	1 054
1893	15	505	15 600	34	1 040
1894	15	523	21 600	35	1 440
1895	16	768	29 100	48	1 818
1896	18	792	33 000	44	1 833
1897	18			Opgave	mangler
1898	21	796	33 600	38	1 600
1899	23	868	37 000	38	1 609
1900	23	823	33 600	36	1 461
1901	27	1 192	39 400	44	1 459
1902	30	1 305	40 000	43	1 333
1903	30	1 257	36 000	42	1 200
1904	27	983	30 000	36	1 111
1905	25	1 041	37 000	42	1 480
1906	25	650	21 600	26	864
1907	25	843	34 200	34	1 370
1908	29	761	28 100	26	969
1909	30	947	31 700	32	1 060
1910	32	649	22 600	20	706
1911	22	428	14 800	19	673
1912	20	152	6 100	8	305
1913	13	123	3 914	9	301
1914	3	35	1 565	7	522
1915	4	54	1 715	13	429

III.

Færøerne.

en avtagende hvalbestand paa Finmarkens kyst hadde ledet til at hvalfangstselskapene var nødt til at se sig om efter nye felter for sin virksomhet. Island var først blit optat, og forholdene der viste sig at være gunstige for fangstbedriften.

Det var nu rimelig at anta, at de samme hvalstim som optraadte i havet nordenfor ogsaa paa sit træk skulde berøre Færøernes kyster. Sandsynligheten talte derfor for, at der ogsaa fra Færøerne maatte kunne etableres en lønnende fangstbedrift.

Hvalfanger Albert Grøn fra Sandefjord gjorde saa sommeren 1894 det første forsøk paa hvalfangst herfra. Albert Grøn hadde tidligere drevet fangst fra Finmarken. Blandt andet ledet han her aktieselskapet «Tanahorn», av hvilket selskap han var blit eneeier. Han hadde anskaffet hvalbaaten «Urd», og med denne flyttet han til Færøerne, hvor fangststation opførtes i 1893. Grøn hadde erhvervet sig fangsttilladelse av amtmanden paa Færøerne, og han blev idethele vel mottat av myndighetene paa stedet. Hans fangstbaat fik tilladelse til at føre norsk flag, og han var for det første aars vedkommende fri for enhver avgift.

Hans antagelse om at Færøerne skulde være et brukelig fangstfelt viste sig at være rigtig, og det lykkedes ham allerede det første aar at faa en fangst av 46 hval, hvorav der utkoktes 940 fat olje. Den avgiftsfrie fangst skulde imidlertid som rimelig kunde være vise sig at være kortvarig, idet myndighetene allerede det andet aar tilpligtet selskapet en «hvalskat» at indbetale til øernes kasse med 25 kroner pr. indbragt hval. Selskapets bestyrer tilpligtet at ta bolig i Danmark.

Fangsten var det andet aar noget mindre, idet der kun indbragtes 26 hval, som leverte 784 fat olje. Det var daarlig veir paa feltet og en tynd og spredt hvalbestand.

I 1896 artet imidlertid forholdene sig helt anderledes. Der var godt fangstveir næsten hele sommeren og en god hvalbestand. Resultatet blev da ogsaa 62 hval, som gav 1 700 fat olje, og det nye felt begyndte med én gang at henlede opmærksomheden paa sig, mens fangsten i de to første aar havde foregaat forholdsvis ubemærket.

Grøn vilde nu utvide sin be-drift, og lot i den hensigt bygge hvalbaaten «Skuld». Men samtidig hermed dannedes der ogsaa et nyt selskap med formaal at arbeide fra Færøerne. Det var «Norddeble», som stiftedes 1897. Disponent blev firmaet Andorsen & Neumann, Kristiania, og selskapets fangstbestyrer blev Peder Michelsen, Sandefjord. Det nye selskaps fartøier maatte føre dansk flag og indregistreres som danske. Likeledes blev «hvalskatten» forhøiet fra 25 til 50 kroner pr. hval. Moderselskapet «Urd» fik en tidsfrist av fem aar, hvorefter ogsaa dette maatte ind under de samme betingelser, som siden blev fælles og ensartet for alle fangstselskaper som slog sig ned paa færøisk omraade.

I 1898 finder man saaledes 2 selskaper med 3 fangstbaater paa Færøerne, og den samlede fangst utgjorde 118 hval og 3 316 fat olje, hvad der jo maatte betegnes som tilfredsstillende, mens aaret efter gav et uventet daarlig resultat. Fangstveiret var baade fra vaaren og hele høsten utover uheldig, og finhvalen, som forresten var tilstede i almindelig god bestand, kom ikke til at spille den vanlige rolle. Høisommers derimot skedde der paa feltet en stor indvandring av seihval som i nogen uker blev gjenstand for livlig fangst. Denne hvalart kom derfor for første gang utenfor Norge til at præge aarets fangstbillede, idet den bragte

Alb. Grøn.

det gjennemsnittlige fatantal ned i 18, hvad der selv for dette felt er lavt.

1900 blev imidlertid relativt set det bedste fangstaar som nogensinde har indtruffet paa dette felt, idet 3 baater da hadde en fangst av 197 hval, som utbragte 5 350 fat olje, hvad der gir et gjennemsnit av 1 783 fat pr. baat og saaledes naar op i række med de allerbedste fangstaar paa det islandske fangstfelt.

Der var dette aar meget finhval ved Færøerne, likesom blaa-hval og knølhval blev fanget i ikke ubetydelig antal. Resultatet maatte opmuntre til nystartninger, og overretssakfører P. Bogen, Sandefjord, startet nu sit første fangstselskap, idet han fik istand aktieselskapet «Suderø», som anla sin fangststation paa den sydligste av øgruppens øer, Suderø, mens de tidligere selskaper hadde sine stationspladser lenger nord paa øgruppen. I selskapet var interessert adskillig kapital fra Færøerne. Dette selskaps første hvalbaat, «Thekla», hadde tidligere drevet fangstvirksomhet paa Finmarken.

I 1901 gav fangsten atter godt utbytte, skjønt den aldrig mer kom op i den gjennemsnittsfangst pr. baat som aaret i forveien. Der blev dette aar av 5 fangstbaater indbragt 235 hval, som utkoktes til 6 698 fat olje.

*

Hvalbestanden ved Færøerne var først og fremst finhval, men i de første aar fangedes ogsaa et betydelig antal blaahval, likesom der ogsaa forekom baade knølhval og seihval, — den sidstnævnte art i enkelte aar endog i store masser.

I april og begynnelsen av mai trak finhvalen op langs Hebriernes og Shetlandsøernes vestkyst, likesom den paa samme tid trak op paa Suderø banke syd for Færøerne. Her blev den da delvis gaaende i kortere eller længere tid, og delvis gik den allerede straks nordvestover imot eggen, som gaar over fra Færøerne til Island.

Som journalene fra fangsten ved Færøerne viser, foregik fangsten i denne tid 10 til 30 mil tilhavs langs øernes vestkyst. Det var eiendommelig at den finhval, som fangedes i disse første maaneder av sæsongen, næsten udelukkende var hanhval. Efter som vaaren gik, trak hvalen sig mer og mer nordover mot Færøeggen, og da der paa denne aarstid ingen andre hvaler var tilstede, bestod fangsten nu udelukkende av finhval. Vistnok iagttok

Hvalfangststationer (Norske)

paa

Færøerne

- 1 Norddeble } Norddeble
2 Selvik }
3 „Suderö“ }
4 „Urd“ }
5 „Verdande“ }
6 „Emma“ }

Efter opg. av P. Michelsen

man fra begyndelsen av april en hel del blaahval som kom træk-kende op fra sydvest. Den gik med stor fart uten nogetsomhelst ophold og passerte øerne i en avstand av 6 til 8 mil vest av Mygenes, Færøernes vestpunkt. Hvalfangerne har fulgt denne trækval over 30 mil tilhavs, men den styrte stadig samme kurs videre og med saadan fart, at hvalbaatene vanskelig kunde følge den. Nogen fangst kunde saaledes ikke foregaa. Hvalfangerne paastaar at dette træk udelukkende bestod av hanhval.

I sidste halvdel av juni kom saa et nyt og større blaahval-træk op under øerne. Hvalfanger Peder Michelsen har fortalt mig, at han kunde møte blaahvalen indtil 30 mil syd for øerne og følge den nordover. Den styrte saa nøiagtig paa aapningen mellem Kolter og Vaagø, at ingen rorgjænger kunde gjøre det bedre. Journalene herfra viser da ogsaa, at blaahvalen i denne tid særlig blev fanget i nærheten av Kolter. Høisommerfangsten bestod saaledes disse første aar av blaahval med noget finhval indimellem.

Blaahvalen var imidlertid stadig paa træk. Den kom i smaa flokker og stanset av og til op for en kort tid mellem øerne for saa at fortsætte nordover. Dens specielle «aate» var nemlig ikke tilstede i nogen større utstrækning. Nogen gik nordover sundet mellem Vaagø og Strømgø, mens andre bøiet av mot vest for at komme klar av Vaagø, hvorpaa de straks med fuld fart gik nordover. I dette træk fandt man saavel hanner som hunner. Enkelte av de skutte hunner var drægtige, mens andre ledsagedes av unge. De første hunner var meget fete, mens der paa de sidste næsten ikke var noget spæk. Den her fangede blaahval utbragte gjennemsnitlig ca. 50 fat olje. Den var gjennemgaaende mager og dens mave næsten altid tom.

Længere ut paa sommeren stod der gjerne meget finhval nordenfor øerne i ca. 50—60 mils avstand. Bottlenosefangerne som da færdedes her, hadde anledning til at iagtta den, men paa grund av den store avstand fra Færøerne blev den ikke gjort til gjenstand for videre fangst.

Utover i august optraadte finhvalen særlig paa østsiden av øerne, og fangedes da, som journalene fra den tid viser, mest i 5—20 mils avstand fra kysten. Ved denne tid optraadte ogsaa adskillig knølhval, som da gik i «aate» sammen med finhvalen. Omkring midten av september forsvandt saa finhvalen, ofte ganske pludselig.

Utover høsten kom saa ogsaa blaahvalen tilbake og kunde nu undertiden stanse op ved øerne noget længere. Den var nu meget fet og efterstræbtes derfor sterkt. Den utbragte nu gjennemsnitlig omkring 100 fat olje. Ogsaa den finhval som nu mot høsten trak tilbake, var stor, fet hval.

Seihvalen optraadte enkelte aar i svære masser, mens den enkelte andre aar omtrent helt uteblev.

Hændelsesvis blev der ogsaa fanget nordkaper og spermacet-hval, men i yderst beskedent antal.

Som ovenfor skissert artet bestanden sig i disse første fangst-aar. Den var mer flygtig, mindre stabil end ved Island og Finmarken og utgjordes i noksaa overveiende grad av trækhval paa vei til og fra sine egentlige fødepladser. Hvad der i første række gjorde Færøerne til et i flere aar ganske lønsomt fangstfelt, var øernes heldige beliggenhet saa at si midt i hvalens vei.

Da saaledes det færøiske fangstfelt saa forholdsvis lovende ut, og da betingelsene fra myndighetenes side maatte ansees rimelige, var det naturlig at der i aarene utover kom flere fangstselskaper hit. I aarene 1902 og 1903 optok saaledes Conrad Evensen fangst med selskapet «Emma» med station i Fundingfjorden paa Østerøen, og Albert Grøn optok fangst med selskapet «Verdande».

I 1903 var der altsaa paa Færøerne allerede 5 selskaper med ialt 9 fangstbaater. Aarets resultat maa betegnes som godt, idet der ialt blev fanget 455 hval, hvorav der utkoktes 10 400 fat olje. Blaahvalen begyndte forresten allerede nu at vise en meget tydelig tilbakegang, saa forholdet blev det, at finhvalen blev den bærende faktor.

Mens der paa vort hjemlige fangstfelt og delvis ogsaa paa Island førtes en forbitret strid mellem fiskere og hvalfangere, var forholdet i saa henseende helt anderledes paa Færøerne. Fiskerbefolkningen der har aldrig agitert med at hvalfangsten var skadelig for de fiskerier som foregik ved øerne. Hellerikke har fangsten efter de større hvalarter vist sig at være hindrende for færingenes grindhvalfangst. Færingene hadde ogsaa stor økonomisk interesse av hvalfangsten, idet der i flere av selskapene her stod færøisk kapital for tildels store beløp.

Fra gammel tid av har Færøernes befolkning sat megen pris paa hvalkjøt, og dette har i lange tider spillet en betydelig rolle i deres folkeernæring. Nu kunde man fra fangststationene faa

hvalkjøt i al overfløddighet og til en pris som ikke stod i noget-somhelst rimelig forhold til varens næringsværdi, idet den kun utgjorde et par øre pr. kg. I stor utstrækning benyttet befolkningen sig herav, og der kunde til sine tider ved fangststationene ligge rækker av baater ofte kommet langveis fra for at forsyne sig med hvalkjøt.

Grosserer Mortensen paa Suderø, vistnok øernes største forretningsmand, har fortalt mig, at hvalfangsten i høi grad har tjent til at hæve det økonomiske velvære hos den færøiske befolkning, og alle vidnesbyrd forøvrig stemmer hermed. Saaledes uttalte amtmanden i Færø amt sig ganske paa samme maate. Det er derfor ikke underlig at der paa Færøerne altid har været et godt forhold mellem den indfødte befolkning og de fremmede hvalfangere.

I 1904 fordelte fangsten sig paa de forskjellige selskaper saaledes:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Urd»	2	83	2 115
«Verdande»	2	62	1 373
«Norddeble»	2	94	2 500
«Suderø»	2	135	2 800
«Emma»	1	40	1 000

Aarets fangst var saaledes omtrent paa høide med fjoraarets, og Færøerne tegnet sig som et forholdsvis stabilt fangstfelt, dog med tydelig om end langsomt nedadgaaende fangstmængder. En sterkere beskatning av feltet end den allerede eksisterende burde derfor ikke ha fundet sted. Der var intet som opfordret til nu at kaste flere fangstbaater ind paa feltet her.

Allikevel kom der i 1905 et nyt selskap til Færøerne, idet Salvesen, Leith, anla en bedrift her. Der blev bygget en fuldt moderne station med guanofabrik og fangsten begyndte med to baater, hvortil litt senere kom en tredje. Til gjengjæld deltok «Emma» ikke i fangsten ved Færøerne, idet baatene var bortleiet til Island.

Fangstresultatene var følgende:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	2	129	2 650
«Norddeble»	2	105	2 500
«Urd & Skuld»	2	100	2 937
«Verdande»	3	73	1 888
Salvesens	2	60	ca. 1 500

Forholdene paa feltet var omtrent uforandret. Av de ældre selskaper hadde kun «Urd» guanofabrik. De øvrige selskaper sendte dels med egne transportbaater kjøt og ben til en fabrik i Stavanger. En utnyttelse av produktene paa stedet var dog selvsagt at foretrække, og man saa da ogsaa at med disse aars elendige oljepriser var det guanofabrikkenes ekstraproduktion som holdt enkelte selskaper oven vande.

Der var dette aar under Færøerne en særskilt fin vaarfangst av stor og fet hval, mest finhval, likesom der længere ut paa aaret var meget seiqual paa feltet.

Der blev dette aar gjort forsøk paa nedsaltning av hvalkjøt til menneskeføde i noget større stil, idet et dansk selskap sendte fagfolk til Island og Færøerne for at arbeide med dette. Der blev indkjøpt i tusenvis av kg. hvalkjøt til en pris av 6 øre pr. kg. Mest benyttedes kjøttet av seiqual og ung finhval. Det blev behandlet paa en egen maate og gav et forholdsvis godt produkt. Forsøket blev i større stil gjentat næste aar, idet et kjøbenhavnerfirma da kjøpte hundredevis av tønner hvalkjøt paa hver av stationene. Prisen var nu 10 øre pr. kg. Kjøttet blev puttet i svære bundtarmer og presset, hvorefter det i røket tilstand sendtes ut i verden under navn av «Sassa Filet». Det var en ganske delikat føde, og man satte i sin tid adskillige forhaabninger til denne behandlingsmaate. Produktet fik dog ingen lang fremtid, idet hvalkjøttet efter faa aars forløp atter blev usælgelig til dette bruk.

Aaret 1906 var forøvrig et nedgangsaar for hvalfangerne her. Ugunstige veirforhold la store hindringer iveien for fangstbaatenes virksomhet. Fra begyndelsen av var sæsongen helt normal, men juli maaned, som erfaringsmæssig er den bedste fangst-

maaned her, slog rent feil. Hvalbestanden var ogsaa mindre end vanlig. Blaa-hval fangedes der saaledes omtrent ingen av, og de svære sei-hvalmasser, som dette aar karakteriserte fangsten ved Shetland, gik ikke nordover til Færøerne. Derimot blev der skutt en del spermacethval.

For de forskjellige selskaper fordelte fangsten sig saaledes:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	2	77	1 770
«Urd»	2	72	1 900
«Verdande»	8	73	1 400
«Norddeble»	2	97	2 160
«Emma»	1	25	800
Salvesens	2 à 3	50	1 200

Hvad fangsten ved Salvesens station angaar, maa det erindres at da dette firma ogsaa hadde station paa Shetland, søkte man naturligvis at benytte fangstbaatene der hvor fangsten var bedst. Baatene kom derfor sent til Færøerne, og deres fangstresultat kan derfor ikke sammenlignes med de andre selskapers.

I 1907 gik fangsten atter opover. De forskjellige selskaper hadde da følgende fangstresultat:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	2	127	2 300
«Urd»	2	105	2 300
«Verdande»	3	125	2 300
«Norddeble»	2	130	2 600
«Emma»	1	30	600
Dansk hvalfangst & fiskeri A/S (Salvesens)	2 à 3	123	2 300

Aarsakene til at fangsten blev saavidt tilfredsstillende var i første række det usedvanlig gode fangstveir, som gjennem hele sæsongen var fremherskende paa dette felt. Ikke storm til hinder nogen gang, og baatene kunde derfor stadig være i aktivitet.

Derimot var hvalbestanden tydelig i avtagende. Selv finhvalen optraadte sparsomt, saa seihvalen for flere selskapers vedkommende utgjorde hovedfangsten. Man vil tydelig merke dette forhold, naar man sammenligner hvaltallet med antallet av fat.

Ogsaa her hadde selskapene øie for nødvendigheten av at forbedre sit materiel av fangstbaater. Saaledes solgte «Norddeble» sine fangstbaater til Japan og bygget nye bedre baater.

Som en av de sjeldne begivenheter paa et fangstfelt kan nævnes, at en av «Verdande»s fangstbaater dette aar blev beskadedet av en hval. Baaten sank dog ikke, men indslæptes til Færøerne, hvor den foreløbig blev reparert.

De fleste av selskapene hadde nu faat egne transportfartøier, som bragte deres produkter frem til salgsmarkedene for saa paa returen at medbringe kul, rekvisita og tomfat til stationene.

Flere av stationene hadde nu anlagt guanofabrik, og til næste sæsong sattes der ogsaa flere fangstbaater ind for om mulig paa den maate at opretholde en lønnende drift.

Sæsongen 1908 var dog typisk nedadgaaende. Fangstresultatet var for de forskjellige selskaper følgende:

Selskap	Baater 1907	Baater 1908	Hval	Antal fat
«Suderø»	2	3	150	2 750
«Urd»	2	2	72	1 700
«Verdande»	3	3	84	1 800
«Norddeble»	2	3	152	2 750
«Emma»	1	2	63	950
Dansk hvalfangst & fiskeri A/S	2 à 3	4	93	2 000

Man var saaledes her nede i det daarligste resultat det færøiske fangstfelt hittil hadde hat. Aarsakene hertil var flere. For det første var veiret fra vaaren av og utover i særlig grad ugunstig. Kuling og taake vanskeliggjorde fangsten i høi grad. Paa denne aarstid søkes hvalen langt sydover, ofte 10 à 15 mil syd for Suderø bank, og naar storm sætter ind, er det særlig vanskelig for de smaa fangstbaater av den gamle type at utrette noget her. Og paa Færøerne var ikke saa faa svake baater av gammel type, saa selv om det lykkedes dem at faa skutt en hval,

var den lange slæpning en tung affære for slik en liten fangstbaat. Det viste sig da ogsaa at slik en forældet fangstbaat under disse forhold kun fik en høist ubetydelig fangst.

Dernæst stod det ikke til at negte at feltet begyndte at bli utskutt. Mest paatagelig var dette for blaa-hvalens og knølhvalens vedkommende. Disse arter var nu rene sjeldenheter, og selv finhvalens forekomst var i merkbar avtagen. Det var den rikelige forekomst av seihval, som ogsaa satte sit præg paa dette aars fangst. Der var baater som kun fik seihval, og den utgjorde den væsentlige del av samtlige selskapers fangst. I juli kom den i store masser, og den blev fanget rikelig helt til den i slutten av august maaned pludselig forsvandt. En hel del av denne seihval var ganske smaa dyr, saa smaa at fangsten av dem neppe var regningssvarende. Et utbytte av 5—6 fat olje av slik en hval var ganske almindelig.

Paa grund av denne rene seihvalfangst var selskapene i sidste halvdel av august maaned nede i et gjennemsnit av 13—14 fat olje pr. hval, noget som ikke før hadde forekommet i al hvalfangsts historie. Saa kom der i slutten av august og september utover et træk av overmaade fet og stor finhval ind over feltet. Dette bragte i høi grad fangsten op for samtlige selskaper. Hvalfangstbestyrer P. Michelsen har fortalt mig, at man kun en gang tidligere — i 1899 — hadde hat en slik høstfangst, og selv da var finhvalen ikke saa stor og fet. Denne efterfangst varte til langt ut i september, og hvalfangerne kom dette aar senere hjem end vanlig.

I 1909 var fangstresultatene for sidste gang paa en lang aarrække atter opadgaaende. De forskjellige selskaper hadde saadan fangst:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	3	204	3 100
«Urd»	2	84	2 250
«Verdande»	4	131	2 400
«Norddeble»	2	120	2 000
«Emma»	2	90	1 900
Dansk hvalfangst & fiskeri A/S	4	144	2 200

Som det vil sees var aarets fangstresultat noget ujevnt, idet der trods det lave gjennemsnit for hele feltet er selskaper, f. eks. «Urd» og «Suderø», som maa siges at ha gjort det ganske godt. Foruten olje hadde de saaledes ogsaa en betydelig produktion av guano, — henholdsvis 2 800 og 4 100 sækker.

Veiret var fra vaaren av ujevnt for fangsten, men juni og juli bragte udmerkede veirforhold og gode fangstresultater. Saa

Truffet!

satte august maaned ind med storm, som vedvarte omtrent uavbrutt hele maaneden tilende. Flere av selskapene avsluttet derfor ogsaa sin fangst forholdsvis tidlig efter i flere uker av den bedste fangsttid at ha ligget helt uvirksomme. Hvalfangstbestyrer Ole Andersen, som i disse aar ledet «Suderø»s fangstbedrift, har fortalt mig, at hvis han hadde avsluttet sin fangstsæsong allerede 5te august, vilde nettoutbyttet for hans selskap bli 8—10 000 kroner bedre.

I september blev det atter godt fangstveir, og de selskaper som endnu var paa feltet, gjorde en pen efterfangst. Der kom nu stor finhval indover feltet, og «Suderø» som holdt længst ut, fik i de sidste 14 dage 600 fat olje. Blandt andet fik man en blaahval, som utbragtes i 120 fat olje.

Der optraadte denne sæsong to slags seihval paa feltet. Fra begyndelsen av aaret var det den almindelige smaaafaldende type som man var vant til paa Færøerne. Paa «Suderø» hadde man i midten av juli 130 hval og 1 300 fat olje, altsaa et gjennemsnit av 10 fat pr. hval. Dette er en ren lavrekord for et selskap som driver med fast station, og intet illustrerer tydeligere, hvor elendig smaa hvalen har været. Saa skedde der en ganske brat overgang, idet der kom et nyt træk av seihval ind over feltet, og nu fik man et meget godt utbytte pr. hval.

Flere fangstbaater fik dette aar udelukkende seihval, og dens betydning for aarets fangstresultat kan bedst belyses gennem «Suderø»s fangstrapporter som viser at av 204 hval var 34 finhval, 1 blaahval og 169 seihval. Bestanden av seihval maa saaledes ha været overordentlig talrik.

Ved denne tid var det omtrent helt slut med den tidligere omtalte nedsaltning av hvalkjød til menneskeføde.

1910 viser i mange maater et helt andet fangstbillede paa dette felt. Resultatet for de enkelte selskaper var følgende:

Selskap	Baater 1909	Baater 1910	Hval	Antal fat
«Suderø»	3	2	81	2 100
«Urd»	2	2	68	1 700
«Verdande»	4	3	50	1 300
«Norddeble»	2	2	70	1 750
«Emma»	2	2	52	1 400
Dansk hvalfangst & fiskeri A/S	4	3	64	1 900

Man merke sig først det avtagende antal fangstbaater, som nu hurtig ut gennem aarene skulde gaa videre ned og aldrig mer komme op i den tidligere høide. Dernæst at selskapene begyndte at søke sig biindtægter ved utenfor sæsongen at leie sine baater ut til fangstvirksomhet paa andre felter, og endelig at hvalbestanden dette aar ikke prægedes av seihvalen, men av finhvalen. Der var i det hele tat paa feltet større og fetere hval end paa flere aar, men bestanden var foruroligende faatallig. De svære seihvalmasser fra de tre foregaaende aar saa man denne sæsong ikke videre til. Mens seihvalen forrige sæsong da den var

talrikst utgjorde 83 pct. av den samlede fangst, bestod f. eks. «Suderø»s fangst dette aar av 49 finhval, 3 spermacethval, 1 nordkaper, 2 knølhval og 26 seihval.

Der var denne sæsong gjennomgaaende godt fangstveir, men daarlig fangst fra vaaren av, hvad der ogsaa var tilfældet ved Shetland. Paa denne tid søker nemlig hvalbaatene fra Færøerne sydover til dette felt. Overalt var der litet hval. Ut paa høsten fanget man en del hval nordøst for øerne, — saa langt borte, at man fik over et døgnslæpning paa hvalen. I det hele blev der jaget rundt om paa feltet i fjernere avstand end nogensinde tidligere, — enkelte fangstbaater var sydover helt til Hebriderne, andre nordover til hen mot Island og østover mot strømsætnin-gene utenfor Norges kyst.

Nedgangen, som nu var helt avgjort selv for de mest forhaabningsfulde, fortsatte sig i næste sæsong i raskt tempo.

Fangsten for de forskjellige selskaper var da:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	2	72	1 950
«Urd»	2	48	1 300
«Verdande»	3	52	1 260
«Emma»	2	40	1 350
«Norddeble»	2	45	1 100
Dansk hvalfangst & fiskeri A/S	3 à 4	79	2 260

Baatenes kvalitet var noget bedre end tidligere, idet en del gamle baater var utrangert til fordel for nye moderne hvalbaa-ter, men til gjengjæld kom en del av dem litt sent i fangst som følge av deres bortleie til andre felter.

Der var utvilsomt mer hval paa feltet end forrige sæsong, men veirforholdene var mer end almindelig ugunstige. Fra «Suderø»s station meldtes saaledes at fangsten i mai og de første dage av juni aldrig hadde været bedre, og en av «Norddeble»s baater paatraff i slutten av mai meget finhval 20 à 25 mil vest av Mygenæs.

Juni og juli maaned var daarlige, idet der gik uker uten at enkelte selskaper fik en eneste hval, men utover høsten blev

det atter bedre, og hvalen var da fet og værdifuld. Der var dette aar litet seihval paa feltet, og fangsten prægedes derfor fuldstændig av finhvalen.

Som en sjeldenhet kan nævnes, at en av «Norddeble»s fangstbaater paatraff et betydelig stim av speimacethval. Det lykkedes ogsaa at fange to stykker. I den ene av disse fandtes ut mot endetarmsaapningen to stykker ambra til en samlet vegt av 17,5 kg. Det sjeldne stof betinget det aar en pris av 3—4 000 fr. pr. kg.

Saa kom 1912 med en nedgang som endelig fik færøsselskaperne til sterkt at reducere fangstbaatenes antal paa dette felt, som gjennem det sidste tiaar nu hadde været avgjort altfor haardt beskattet.

Fangstresultatene var da for de forskjellige selskaper følgende:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	2	60	1 277
«Verdande»	3	34	774
«Norddeble»	2	15	439
«Emma»	2	42	1 074
Dansk hvalfangst & fiskeri A/S	3	24	698

Hvalbestanden var dette aar overordentlig tynd, og da veiret ogsaa var noksaa urolig, blev resultatet den lav-rekord som ovenfor vist. Bedriften paa Færøerne hadde i de senere aar for de fleste selskapers vedkommende bragt regelmæssige og økende tap, og det var derfor ikke underlig at flere nu gav op.

Man merke sig at moderselskapet paa dette felt, «Urd», dette aar ikke deltok i fangsten her. Selskapet var nemlig overflyttet til kysten av Brasilien, hvor man ventet sig bedre resultater.

Som et eksempel paa hvordan et selskap under kyndig og økonomisk ledelse dog ogsaa paa Færøerne hadde kunnet tjene penge op gjennem aarene kan nævnes:

«Urd» stiftedes av Albert Grøn i 1894 med en kapital av 100 000 kroner. 1ste aar utdeltes 6 pct. utbytte, 2det aar betaltes et transportfartøi med 6 000 kroner, 3dje aar utdeltes 25 pct.,

4de aar byggedes for fortjenesten en ny fangstbaat for 70 000 kroner, 5te aar utdeltes 20 pct., 6te aar 42 pct., 7de aar 40 pct., 8de aar 36 pct. Desuten opførtes 8de og 9de aar for fortjenesten guanofabrik og kjøptes et transportfartøi for 14 000 kroner. 9de aar utdeltes 56 pct., 10de aar 20 pct., 11te aar 12 pct., 12te aar 20 pct., 13de aar 20 pct., 14de aar 44 pct., 15de aar 16 pct. foruten at fabrikken moderniseres, 16de aar 20 pct., 17de aar

Hvalen hives ind.

20 pct. og 18de aar 30 pct. foruten at der indkjøptes et transportfartøi for vel 24 000 kroner.

Dette resultat tør vel imidlertid betegnes som noget nær enestaaende selv paa fangstfelter med en ganske anderledes rummelig tilgang paa hval.

*

I 1913 var der kun to selskaper tilbake paa fangstfeltet ved Færøerne, idet nu ogsaa «Verdande», «Norddeble» og «Dansk hvalfangst & fiskeriselskap» hadde trukket sig tilbake. Det var da naturlig at feltet under en svakere beskatning skulde kunne gi bedre resultater for de selskaper som var i virksomhet. Dette

viste sig da ogsaa at være tilfældet, idet «Suderø» med 3 fangstbaater fik 68 finhval, 17 seihval, 2 spermacethval og 5 bottlenose, tilsammen 92 hval, hvorav blev fremstillet 2 071 fat olje og 2 614 sækker guano og kraftfor.

«Emma» fik med sine 2 baater 44 finhval, 4 seihval og 3 bottlenose, tilsammen 51 hval, hvorav blev fremstillet 1 444 fat olje og 1 577 sækker guano.

Dette resultat gav atter haab. Finhvalbestanden var slet ikke ubetydelig, og hadde seihvalen som i denne sommer optraadte saa rikelig under Shetland, ogsaa gaat nordover mot Færøerne, kunde resultatet av fangsten ubetinget blit bra.

At der under disse omstændigheter atter blev prøvet i 1914 maatte være selvsagt. «Dansk hvalfangst & fiskeriselskap A/S» kom ogsaa tilbake til feltet og fik en fangst av 62 hval — 1 blaa-hval, 29 finhval, 24 seihval og 8 bottlenose — hvorav blev utvundet 1 380 fat olje og 1 188 sækker guano.

«Suderø» fik 3 blaa-hval, 43 finhval og 16 seihval, tilsammen 62 hval, hvorav fremstilledes 1 433 fat olje og 1 962 sækker guano.

Endelig hadde «Urd» og «Emma» slaat sig sammen og fik 47 hval og 1 550 fat olje.

Sæsongen blev imidlertid avbrutt ved verdenskrigens utbrud, saa man ikke fik det fulde utbytte av aarets fangst.

Hvalbestanden var ganske jevn og god, og da det lykkedes «Suderø» og «Emma» at ruste ut paa ny, gjenoptok disse selskaper fangsten her ogsaa i 1915. De hadde saa meget bedre haab som stationene paa Irland, Hebriderne og Shetland paa grund av krigen var ute av virksomhet.

Fangstresultatene blev da heller intet mindre end en overraskelse, idet gjennomsnittsfangsten pr. baat kun en eneste gang tidligere i hele færøfangstens historie hadde naadd en høide som i 1915.

«Suderø» hadde med 3 fangstbaater en fangst av 177 hval, hvorav der blev fremstillet 4 230 fat olje og vel 3 000 sækker guano.

«Emma» hadde med 2 baater en fangst av 125 hval, hvorav fremstilledes 3 000 fat olje og et tilsvarende parti guano.

Feltet bød paa en usedvanlig rik forekomst av finhval, mens seihvalen, som i enkelte aar pleiet at optræ i saa store masser,

omtrent helt uteblev. Finhval fangedes jevnt utover hele sommeren, og den gav indtryk av at ha været langt mere stationær end den ellers pleier at være paa dette felt.

Efter de oplysninger man har fra forskjellige kanter av Nordhavet denne sommer er det i det hele ganske paa det rene at hvalen paa grund av isforhold og strømninger har hat en noget ekstraordinær forekomst i det nordlige Atlanterhav. Den har ikke gaat saa langt nordover som vanlig, men er i stor utstrækning blit staaende i de rike «aate»-forekomster i havet nord for Færøerne og østover mot den norske kyst. Derav ogsaa den uventet store fangst ved feltet omkring Færøerne.

Under de stigende oljepriser og med utsigtene til muligens endnu et godt aar ved Færøerne gjorde selskapene store anstrengelser for at faa rustet ut til sæsongen 1916. Krigen gjorde imidlertid dette overordentlig vanskelig, og av de gamle selskaper lykkedes det kun «Suderø» at komme avsted. «Emma» indstillet driften og solgte sine fangstbaater. Til gjengjæld finder vi nu et nyt selskap her, nemlig «Hekla & Talkna hvalfangerselskap», som vi tidligere har truffet ved Island. Selskapet hadde nu, da feltet ved Island ikke lenger fandtes drivværdig, gjort et forsøk fra en av de tidligere drevne stationer paa Færøerne. Der blev fanget med 4 baater, og fangsten utgjorde 102 hval, hvorav der blev fremstillet 2 700 fat olje og 1 357 sækker guano.

«Suderø» hadde med 2 baater en fangst av 96 hval, hvorav der blev utkøbt 2 400 fat olje og 2 700 sækker guano.

Dette var i 1916 den eneste hvålfangst som fandt sted i Nordhavet.

I 1917 lykkedes det ikke for noget selskap at ruste ut for Færøerne, og da der paa grund av krigstilstanden heller ingen fangstvirksomhet foregik fra de søndenfor liggende felter paa britisk omraade, blev man vidne til et aar, da der ingen fangstvirksomhet foregik i Nordhavet.

For første gang siden Svend Foyn begyndte sin fangstvirksomhet ved Finmarkens kyst, fik saaledes den haardt efterstræbte hvalbestand et hvileaar. Det skulde imidlertid ikke vare længe; ti allerede i 1918 begyndte den norske stat sin hvalfangst langs Norges kyster, og bestanden blev atter gjenstand for beskatning.

I sommeren 1920 blev saa fangsten ved Færøerne gjenoptat i ganske stor stil. «Suderø» anvendte to fangstbaater fra sin station paa Suderø. «Hekla & Talkna hvalfangerselskap» arbeidet med 4 baater fra sin tidligere benyttede station.

Hvalfangstbestyrer Einar Abrahamsen utrustet sammen med et konsortium fra Sandefjord 4 hvalbaater til fangst fra gamle stationspladser derover, og herrerne Haldor Virik og O. Wegger, Sandefjord, utrustet 2 hvalbaater til fangst fra «Urd»s gamle station.

Vaaren 1920 var sydhavsproduksjonen av hvalolje solgt til meget gode priser, og man mente nu at hvalbestanden ved Færøerne skulde vise en betydelig tiltagen, saa fangsten kunde bli lønsom. Man saa trods de svære utrustningsutgifter, særlig for kul, ganske forhaabningsfuldt paa sæsongen.

Fangstresultatene blev imidlertid en skuffelse. Sommeren møtte op raa og kold, med vedholdende storme og med daarlig fangstveir i det hele.

Resultatet for de forskjellige selskaper var følgende:

Selskap	Antal baater	Antal hval	Antal fat
«Suderø»	2	99	2 281
Einar Abrahamsens	4	101	3 064
Virik & Wegger	2	76	1 600
Hekla & Talkna	4	?	2 000
Sum	12		8 945

Efter dette er der al sandsynlighed for at den fremtidige hvalfangst paa dette felt kommer til at foregaa efter en sterkt indskrænket maalestok.

Hvalbestanden bestod ganske overveiende av finhval, idet ikke mindre end 80 pct. av den samlede fangst tilhørte denne hvalart. Seihvalbestanden var spredt og faatallig, idet dens optræden i Nordhavet denne sommer synes hovedsagelig at ha været østligere. Som en sjeldenhet for dette felt kan merkes, at der ogsaa blev skutt nogen faa blaahval og knølhval, likesom særlig et av selskapene fik en del bottlenose. Som helhet hadde bestanden faatallighetens præg.

Hvalfangsten ved Færøerne 1894—1916.

Aar	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje	Antal hval pr. baat	Antal fat olje pr. baat	Antal fat olje pr. hval
1894	1	46	940	46	940	20
1895	1	26	784	26	784	30
1896	1	62	1 700	62	1 700	27
1897	2	78	1 950	39	975	25
1898	3	118	3 300	39	1 100	28
1899	3	144	2 600	48	867	18
1900	3	197	5 350	66	1 783	27
1901	5	235	6 700	47	1 340	29
1902	7	309	8 050	44	1 150	26
1903	9	455	10 400	51	1 155	23
1904	9	414	9 800	46	1 089	24
1905	11	467	11 475	42	1 043	25
1906	13	394	9 230	30	710	23
1907	13	640	12 400	49	954	19
1908	17	614	11 950	36	703	19
1909	17	773	13 850	45	809	18
1910	14	385	10 150	28	725	26
1911	14	336	9 220	24	659	27
1912	12	175	4 362	15	355	25
1913	5	143	3 515	29	703	25
1914	7	171	4 363	24	623	26
1915	5	302	7 230	60	1 446	24
1916	6	198	5 100	33	850	26
1920	12	341	8 945	28	745	26

Fangstjournal S.S. «Norddeble», Færøerne 1901.

Meddelt av hvalfangstbestyrer P. Michelsen.

Dato	Blaahval	Finhval	Seihval	Knollhval	Hvor skutt	Dato	Blaahval	Finhval	Seihval	Knollhval	Hvor skutt
April 26	1				13 mil v. Suderø	Juli 10	1	1			1/2 mil v. Vaagø
— 27	1				16 » v. do.	— 11		1			10 » s.v. Kolter
Mai 1	1				14 » n.v. Østerø	— 16	1		1		2 1/2 » n.v. do.
— 3	1				14 » n.v. Mygenes	— 17	2				Ved Kolter
— 4	1				28 » n.n.v. Strømø	— 18		1			do.
— 6	1				28 » n.n.v. do.	— 19		1			do.
— 7	1				10 » v.s.v. Mygenes	— 20	1				do.
— 8	2				10 » v.s.v. do.	— 22		3			do.
— 9	1				10 » v.s.v. do.	— 23	2				do.
— 15	1				10 » s.v. do.	— 24	1	1			4 mil v. Mygenes
— 19	1				14 » n.v. Strømø	— 26		2			3 » v. do.
— 23	1				12 » n.n.v. do.	— 27		2	1		7 » v. do.
— 26	1				10 » n.v. Mygenes	Aug. 1		1			7 » v. do.
— 27	1				10 » n.v. do.	— 5		1			9 » o.s.o. Fuglø
— 28	1				12 » n.v. do.	— 6			1		5 » n.o. do.
— 29	1				12 » n.v. do.	— 7		2			7 » s. do.
Juni 3	1				10 » n.v. do.	— 8	2				4 » s. do.
— 13	1				7 » v.s.v. do.	— 9		1			7 » s.s.o. do.
— 24	1				1 » s.s.v. do.	— 13	1				4 » v. Mygenes
— 25	1				1 » s.s.v. do.	— 19			2		8 » s.o. Suderø
Juli 1	2				Ved Kolter	— 23	1				8 » s.o. do.
— 2	1				1 mil s.s.v. Mygenes	— 30			1		6 » s.o. do.
— 4	1				Ved Kolter	Sept. 2		2			7 » s.o. Lille Dimon
— 5	1				do.	— 3		2			9 » s.o. do.
— 6	1				do.	— 4		2			9 » s.o. do.
— 9			1		15 mil s.o. Naalsø	— 6		1			6 » s. Naalsø

«Norddeble», Færøerne 1903.

Dato					Hvor skutt					Dato					Hvor skutt				
		Blaahval	Finhval	Seihval	Knollhval							Blaahval	Finhval	Seihval	Knollhval				
Mai	12		1			12 mil v.s.v. Mygenes				Juli	16		1	1		13 mil v.n.v. Mygenes			
—	30		1			10 » n.v. do.				—	18		3			14 » n.v. do.			
Juni	1		1			8 » v. do.				—	19		1			12 » n.v. do.			
—	2		1			10 » v.n.v. do.				—	20		2			12 » n.v. do.			
—	8	1			1	10 » v. do.				—	24	1				3 » s.s.v. do.			
—	9	1	1			10 » v. do.				—	25			1		Ved Kolter			
—	11		1			11 » v.n.v. do.				—	26		1			do.			
—	14		1			8 $\frac{1}{2}$ » v.n.v. do.				—	28			2		6 mil n.v. Mygenes			
—	15		2		1	10 » v. do.				Aug. 1				1		13 » n.n.v. do.			
—	16		1			11 » v. til s. do.				—	2		1	2		8 » s.v. do.			
—	17		2			10 » n.v. do.				—	3			1		6 » n.v. Suderø			
—	19		1		1	8 » n.v. do.				—	4		2			10 » s.o. Naalsø			
—	22		1		1	14 $\frac{1}{2}$ » n.v. do.				—	5		1			9 » s.o. do.			
—	23				2	13 » n.n.v. do.				—	14			2		11 » n.v. Mygenes			
—	26				1	12 » n.n.v. do.				—	19		1		1	14 » s.o. Suderø			
—	27	1				1 » s.v. Kolter				—	21				2	16 » s.o. do.			
Juli	4	1	1			Ved Kolter				—	22			1		12 » s.s.o. do.			
—	7		2			14 mil v.s.v. Mygenes				—	23		2			17 » s.o. do.			
—	8		1			Ved Kolter				—	24		1			18 » s.o. do.			
—	9		1			11 mil s.s.v. Mygenes				—	31			1		14 » s.o. do.			
—	12		1			12 » s.s.v. do.				Sept. 3			1			15 » n.v. Mygling			
—	14		1			$\frac{1}{2}$ » v. do.				—	9			2		9 » o. Fuglø			
—	15		3		1	13 » v.n.v. do.				—	20		1			8 » n. do.			

IV.

Shetland, Hebriderne og Irland.

valfangsten paa Shetland tok sin begyndelse i 1903. Norske hvalfangere hadde allerede tidligere hat sin opmerksomhet henvendt paa disse øer, som jo berøres av hvalens aarlige træk nordover og sydover, og man antok derfor bestemt, at der i likhet med kyststrækningene omkring Færøerne og Island skulde vise sig at være et drivværdig fangstfelt.

I 1902 om vaaren reiste hvalfangstbestyrer Chr. Castberg med en ekspedition nordover til Finmarken. Der indtraadte imidlertid forhindringer, og han kom ikke lenger end til Aalesund. Her begyndte han at tænke paa at en hvalfangstbedrift fra Shetland maatte kunne ha gode betingelser. Albert Grøn, hvis ekspedition han dengang skulde lede, vilde ogsaa gaa med paa at flytte stationen paa Finmarken over til Shetland, men Chr. Castberg var av den mening at der i tilfælde maatte startes med mere moderne redskaper. Han slog sig derfor sammen med overretssagfører P. Bogen, Sandefjord, og reiste høsten 1902 over til Shetland for at faa fangsttilladelse og for at utse plads til stationsanlæg.

Med samme skib reiste ogsaa Chr. Nielsen, Larvik, og hvalfangstbestyrer Berntsen over til England. Herrerne var ogsaa ute for at undersøke mulighetene for at starte hvalfangst paa Shetland.

Saaledes gik det til at to selskaper uten at vite noget om hverandre samtidig kom til at søke fangsttilladelse paa Shetland.

Turen gik først over til Shetland, hvor man i Ronas Voe fandt gode havnepladser. Derefter henvendte man sig til myndighetene

i London og fik uten vanskelighet den ansøkte fangstilladelse. Dog maatte man som norske hvalfangere finde sig i at selskapenes skibe blev behandlet som utenlandske fartøier, saaledes at man maatte klarere hvalbaatene ind og ut gjennom toldstationen for hver gang de kom ind med hval.

Ved Shetland foregaar der aarlig store sildefiskerier, og da

Chr. Castberg, jr.

man just ved denne tid hjemme hos os var oppe i sidste akt av den store hvalstrid, skulde man ventet at ogsaa de shetlandske fiskere vilde reist den mest energiske motstand mot at hvalfangerne fik øve sin bedrift ved deres kyster. Dette var imidlertid ikke tilfældet, idet de shetlandske fiskere fra begyndelsen av stillet sig velvillige likeoverfor hvalfangsten.

Hvalfangstbestyrer A. Berntsen skrev saaledes 6te november 1902: «Netop hjemkommen fra Shetlandsøerne har jeg hat anledning til at høre sildefiskernes mening om hvalen. De anser hvalen som et skadedyr og ønsker hvalfangerne velkommen.»

Der blev nu bygget de nødvendige stationsbygninger, og i april 1903 begyndte «Shetlands hvalfangerselskap», disponent Chr. Nielsen & Co., Larvik, sin fangst ved Shetland, og i begyndelsen av juni kom hvalfangerselskapet «Norrøna» av Sandefjord, disponent P. Bogen, efter. Begge selskaper hadde slaat sig ned i Ronas Voe paa vestsiden av øerne, og de drev fangsten med én hvalbaat hver. Stationene blev fra først av kun utstyrt med spækkokerier, idet man trak de avflænsede skrotter tilsjøs for at undgaa urenslighet ved avfaldet, som ellers kunde virke generende for den fastboende befolkning.

Man fandt som man hadde ventet et meget godt fangstfelt, og utbyttet blev det første aar for «Norrøna» 56 finhval, 5 knølhval og 3 seihval, og for «Shetlands hvalfangerselskap» 61 finhval og 2 seihval. Blaahval fangedes altsaa ikke. Den har et mer

vestlig træk og forekommer kun som en sjeldenhet paa dette felt. «Norrøna» jaget dette første aar efter en blaahval, men den gik sin kurs uforstyrret som om den intet hadde under Shetland at gjøre.

Hvalen paa dette felt var fra begynnelsen av saa spak og tam, at den neppe tidligere kan tænkes at ha set en jagende hvalbaat eller ha den ringeste anelse om hvilken fare den utsatte sig for. Trækket til Shetland synes i det hele at ha bestaa av andre hvalstammer end de som søkte hen under Færøerne. Hvalfangerne Chr. Castberg og Henr. Henriksen, som begge er meget fortrolige med fangsten i Nordhavet, har saaledes begge fortalt mig, at der blandt finhvalene forekom en egen form, mindre av vekst, (ca. 50 fot) og mørk av farve, en form, som f. eks. aldrig forekommer ved Færøerne.

Hvalen stod noksaa langt fra land, idet omtrent samtlige fangede hval blev skutt i en avstand av 7—15 mil fra kysten. Inde under land gik ogsaa en del hval, men det var smaahval, som hvalfangerne ikke søker.

Sæsonen varer gjerne fra midten av april til nogen dage ut i september, og gjennemgaar man fangstjournalene, finder man, at hvalen om vaaren og forsommeren staar nord-vest og nord av øgruppen, mens den længer ut paa sommeren og høsten staar mer nord til nordost, tildels i stor avstand fra øerne.

Allerede i 1903 var der en del andre selskaper under startning for fangst fra Shetland. Likeledes var der et selskap under opseiling paa Hebriderne, hvor sandsynligheten talte for at der skulde være et godt fangstfelt. Aktieselskapet «Harpunen», bestyrer C. Herlofsen, overflyttet nemlig sin fangstbedrift fra Island til Hebriderne, hvor han optok fangsten med 3 hvalbaater.

Henr. Henriksen.

Selskapet blev disponert fra Kristiania og P. Møystad blev selskapets disponent.

Skibsreder Erling Lund, Kristiania, startet selskapet «Alexandra», som fik stationsplads i Collafirth ut mot Yell Sound paa nordsiden av Shetland. Endelig startet Chr. Salvesen, Leith, en større fangstbedrift her. Selskapet fik navnet «Olna Whaling Co.» og Henr. Henriksen var i en del aar selskapets bestyrer. Senere arbeidet Alex. Lange og Foden her som bestyrere. Selskapet bygget sit fangstetablisement i Olna.

Samtlige selskaper anvendte i stor utstrækning shetlandske arbeidere ved sine bedrifter, og man hadde i disse en forholdsvis billig arbeidskraft, tiltrods for at hvalfangerne helt fra begyndelsen av betalte betydelig høiere lønninger end man paa Shetland var vant til.

I 1904 var fangstresultatene følgende:

Selskapenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	99	3 222
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	65	2 300
«Alexandra»	1	73	2 149
«Olna Whaling Co.»	4	178	4 500
«Harpunen» (Hebriderne)	3	93	2 600
Sum	10	508	14 771

Fangsten bestod omtrent udelukkende av finhval for samtlige shetlandske selskaper. Feltet ved Hebriderne skulde imidlertid snart vise sig at være særlig værdifuldt. Ikke alene kom man her vestlig nok til at tangere blaahvalens træk, men der viste sig ogsaa at optræ nordkaper i uventet stort antal, likesom der forøvrig ogsaa forekom de øvrige hvalarter som er gjenstand for almindelig fangst.

Hvalfangstbestyrer Castberg har fortalt mig et ganske interessant træk om hvalens ernæringsforhold paa Shetlandsfeltet i 1903 og 1904.

I 1903 forekom der i havet rundt Shetland svære masser av ræker og kril. Dette pleier jo at være finhvalens yndlingskost,

men dog fandt man alle finhvalmaver proppende fulde av sild. I 1904 derimot, da der ogsaa stod svære sildemasser under Shetland, fandt man ved «Norrøna»s station kun sild i en eneste hval. Ved «Shetlands hvalfangerselskaps» station fandt man sild i 2 og ved «Alexandra»s station i 10 hval, og alle disse blev skutt mot slutten av fangstsæsongen østenfor øerne og efterat krilen var forsvundet.

*

Aaret 1904 skulde imidlertid ikke gaa hen, før man paa Shetland kom op i den livligste «hvalstrid». Fiskernes «velkommen» til hvalfangerne avløstes snart av ganske andre toner. Det var skotske fiskere som begyndte opinionen mot hvalfangerne, og siden sluttet shetlænderne sig til. Fredningsloven i Norge gav dem vind i seilene, og den lokale presse agiterte ivrig mot hvalfangsten.

Der var ved de første stationer den svakhet, at hvalen ikke blev helt rationelt utnyttet, og under saadanne omstændigheter lar det sig nok gjøre at finde en del klagepunkter. Disse var de mer eller mindre velkjendte klager fra vor egen hjemlige hvalstrid. Da kravene snart blev dygtig høilydte, blev det nødvendig at nedsætte en kommission, som fremkom med et forslag til «hvallov».

Hadde forslaget blit vedtat, vilde hvalfangsten i sin daværende form her ha ophørt. Det undergik imidlertid en del ændringer inden det kom fore i parlamentet, og det blev ikke vedtat.

Forslaget saa i sine hovedtræk saaledes ut:

Ingen person maa indenfor skotsk sjøterritorium eller indenfor den ytterste fiskerigrænse paa de Britiske Øer forfølge, dræpe, skyte eller forsøke at dræpe eller skyte hval eller paa nogen maate gi sig av med hvalfangst eller tilberedning av hvalolje og andre produkter av hval — uten bevilling av Fishery Board for Skotland.

Fishery Board for Skotland kan paa bestemte betingelser utstede bevilling til drift av hvalfangst for et tidsrum av indtil 3 aar.

Ingen bevilling maa gives andre end britiske undersaatte eller selskaper registrerte i Storbritannien.

For en bevilling betales £ 100 pr. aar.

Kun én fangstbaat maa benyttes ved hvert etablissement. Taugbaat maa ikke paa nogen maate brukes.

Hval maa ikke anskytes indenfor en linje tre nautiske mil utenfor lavvandsmerke eller indenfor en avstand av én mil fra opankret fartøi eller fiskerbaat eller en halv mil fra andet fartøi.

Hval som følges av unge fredes.

Hvalkjøt paa flænseplan. Olna st., Shetland.

Al hval fredes fra 1ste november til 31 mars. Likeledes er hval fredet indenfor 40 milsgrænsen under sommerens sildefiske, dog ikke utover en tid av 5 uker.

Samtidig som dette forslag fremsattes til behandling foregik der under Shetland et storartet sildefiske, som ikke netop skulde bidra til at støtte fredningsforslaget.

Som det vil forstaaes hadde lovforslaget en dobbelt hensigt: beskyttelse av fiskeriene og bevarelse av hvalbestanden. Selskapene som kun drev fangst med én baat, hadde derfor en viss inte esse av at forslaget blev vedtat. Det fremgaar nemlig av fangstjournalene at faa hval under sommersildfisket var blit skutt indenfor 40 milsgrænsen — nautiske mil —.

Et noget ændret forslag blev fremsat for parlamentet i 1905, men blev da henlagt.

Den vakte strid havde dog sin betydning for de hvalfangere, som alleiede havde faat fangsttilladelse, idet det under de herskende forhold viste sig umulig for nye selskaper at faa indpas paa Shetland.

I 1904 kom der en lokal forordning om at hele hvalen skulde oparbeides og tilgodegjøres. Denne oparbeidelse skulde være tilendebragt inden 60 timer efterat hvalen var indbragt. Likeledes blev der snart etableret en mer indgaaende kontrol med fangsten. Fra begyndelsen utøvedes nemlig alt tilsyn av de stedlige myndigheter alene, mens senere saavel stationene som fangsten i det hele ogsaa kom under tilsyn av Fishery Board, som senere ved kontrolfartøier under sommerens sildefiske overvaaket at den fastsatte 40 milsgrense blev respektert av hvalfangerne.

Der blev nu anlagt kjøtkokerier og guanofabrikker, likesom man gjorde alt for at efterkomme de lokale forskrifter, man hadde faat om tilgodegjørelsen av den indbragte hval.

*

I 1905 gav fangsten følgende resultat:

Selskaperens navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	75	2 200
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	51	1 680
«Alexandra»	2	88	2 570
«Olna Whaling Co.»	4	202	4 900
«Harpunen»	3	148	4 380
Sum	11	564	15 730

I de første maaneder av sæsongen indtil utgangen av juni maaned, var fangsten god, og forekomsten av hval var like stor som i de tidligere aar. I juli og august var der derimot mot sedvane en yderst tynd bestand av hval. Aarsaken hertil maa søkes i den strømsætning av koldere vand, som i denne tid stod op-

under feltet. Vandets temperatur var i denne tid 5 à 6 grader lavere end paa den tilsvarende tid forrige aar. Krilen som hvalen søker fik derfor en anden utbredelse, og hvalen søkte dit, hvor føden var rikeligst og lettest tilgjængelig.

Fangsten bestod omtrent udelukkende av finhval, mens man ved Hebriderne som vanlig hadde en betydelig fangst ogsaa av blaahval, særlig i juli maaned.

Det glimrende sildefiske som man hadde under Shetland i 1904 og særlig i 1905 øvet ogsaa sin indflydelse paa hvalstriden. Fiskerne var mer fornøiet, og klagene mot hvalfangsten kom omtrent ikke til orde.

Anderledes i 1906, da der efter de to rike fangstaar fulgte et magrere aar for fiskerne. Da blusset hvalstriden op, og der blev sat igang det hele apparat av møter, resolutioner og pressearbeide mot hvalfangerne.

Omkvædet var altid det samme: Er hvalfangsten hindrende for de norske fiskerier, maa den ogsaa være til hinder for de shetlandske, og naar de norske hvalfangere ikke faar lov til at genere de norske fiskerier, hvorfor skal det saa tillates dem at genere de shetlandske? Hvorfor skal fremmede hos os faa lov til at drive en haandtering, som er forbudt i deres eget land? Gjennem en stor del av agitationen gik ogsaa den misforstaaelse igjen, at det var hensynet til sildefiskeriene i Norge som hadde tvunget frem vor fredningslov.

Hvalfangerne hadde dette aar atter en jevnt god sæsong til trods for at forsommeren var i den grad stormende at veiret ofte hindret fangsten.

Fangstresultatene var følgende:

Selskapenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	77	1 730
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	48	1 250
«Alexandra»	2	111	2 500
«Olna Whaling Co.»	5	330	7 000
«Harpunen»	3	145	5 100
Sum	12	711	17 580

Der var i mai masser av finhval under kysten, likesom der var «aate» overalt paa det vanlige felt. Men voldsomme storme hindret ofte baatene fra at gaa ut, og dertil var det surt og kaldt, saa fangsten gik smaat. Saa kom juni med bedre veir, og straks var fangsten helt jevn og normal.

Hvad der denne sæsong gav hvalfangsten ved Shetland et forandret præg var den rikelige forekomst av seihval. Denne hvalart hadde tidligere kun optraadt sparsomt her, men i 1906 var den tilstede i saa enorme mængder, at beretningene grænser til det utrolige. Den stod denne sommer særlig øst av Flugga, og den forsvandt fra kysten aldeles pludselig efter den 22de juli.

Det er indlysende at en slik leilighetsvis optræden av en enkelt hvalart paa et fangstfelt — og forholdet er karakteristisk for seihvalen, — maa skyldes ekstraordinære forhold i strømsætninger, temperaturforhold og lignende. Dette blir igjen aarsaken til en forandret fordeling av den «aate» denne typiske planktonhval søker.

Det er bemerkelsesværdig at samtidig med denne seihvalens masseforekomst var knølhvalen, som forresten aldrig har forekommet her i noget større antal, ikke at formerke.

Ved Hebriderne blev der dette aar skutt 6 nordkaper. Denne hvalart var anset som overmaade sjelden og praktisk talt utryddet. Kun i ganske faa eksemplarer var den tidligere skutt av norske hvalfangere, mest ved kystene av Island. En saa betydelig forekomst som den man nu enkelte aar kunde iagttå langs Hebridernes kyst var derfor intet mindre end en overraskelse. Paa Island og Færøerne hadde man nærmest faat indtryk av, at nordkaperen sjelden nærmet sig land. En del eksemplarer var saaledes skutt i en avstand av op til 50 mil vest av Island. Ved Hebriderne er den derimot paatruffet helt inde mellem skjærene klods under land. I enkelte aar er bestanden anslaaet til 100 à 200 stykker, mens den i andre aar helt kan utebli. Om dens fangst ved Hebriderne henvises forøvrig til hvad der i denne bok er skrevet i kapitlet om hvalene. Likeledes henvises til tabellene over fangsten ved Shetland og Hebriderne, som viser i hvilket antal denne hvalart hvert aar er blit fanget.

*

I 1907 gav fangsten følgende resultat:

Selskapenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	2	114	3 000
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	60	1 600
«Alexandra»	2	102	3 000
«Olna Whaling Co.»	5	314	7 500
«Harpunen»	3	145	4 500
Sum	13	735	19 600

Fangstmængdene var saaledes større end i de tidligere aar, idet gjennemsnittsfangsten pr. deltagende hvalbaat var oppe i 1 507 fat olje mot i 1906 1 388 fat, i 1905 1 430 fat, i 1904 1 477 fat og i 1903 1 700 fat olje.

Hvalbestanden prægedes ogsaa dette aar ved en betydelig optræden av seihval, hvorimot finhvalen optraadte noget mer sparsomt. Enkelte blaahval blev ogsaa mot sedvane skutt paa det shetlandske fangstfelt.

Den langvarige strid mellem fiskere og fangstmænd fremkaldte dette aar en skotsk «hvallov», som imidlertid ikke formaadde at stanse fiskerbefolkningens agitation mot hvalfangsten. Loven maatte siges at foreskrive hvalfangerne rimelige betingelser. Den fastsatte en avgift av £ 100 pr. aar pr. fangstbaat. Den regulerte videre fangstbaatenes antal saaledes, at selskapene ikke blev tillatt at bruke et større antal fangstbaater end de tidligere hadde anvendt. Loven fastsatte ogsaa at man under sommerens sildefiske i et tidsrum av ikke over 5 uker skulde frede al hval indenfor en avstand av 40 nautiske mil fra kysten.

*

Imidlertid skulde de gode fangstforhold som udmerket feltet ved Hebriderne, lede til oprettelsen av hvalfangerstationer ogsaa paa vestkysten av Irland. Da feltet her antoges at by paa lignende gode fangstbetingelser som Hebriderne, startedes et selskap i Tønsberg for fangst fra Irland, og det lykkedes selskapet at erholde fangsttilladelse av myndighetene. I de farvand hvor fangsten skulde foregaa var der ingen sildefiskerier av betydning, saa befolkningens uvilje ikke her var saaledes paa vakt som naar det gjaldt oprettelsen av en station paa Shetland. Dog blev der

Barder og spæk paa flænseplanen ved Olna st., Shetland.

ogsaa her protestert, og selskapet som oprindelig havde tænkt at anlægge sin station paa Arran, maatte flytte længer sydvestover, hvor uviljen hos fiskerbefolkningen ikke var saa utpræget.

Selskapet fik navnet «Arranmore Whaling Co.» og slog sig ned paa Inishkea ved Irlands vestkyst. Det havde i 1908 sit første fangstaar, og en nordkaper blev den første hval som indbragtes til den nyanlagte station. Der fangedes i sæsonen yderligere 4 nordkaper, men iøvrig var fangstresultatet ikke særlig godt.

Fangsten var i 1908 over hele dette felt følgende:

Selskaperenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	52	1 280
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	82	2 000
«Alexandra»	2	92	2 500
«Olna Whaling Co.»	4	303	6 500
«Harpunen»	3	124	3 900
«Arranmore Whaling Co.»	2	76	1 800
Sum	13	729	17 980

Paa grund av den skotske hvallov blev antallet av fangstbaater hvormed hvert selskap kan drive dette aar fastsat for den kommende drift. Dette bragte forandring for et par selskapers vedkommende. «Norrøna» hadde saaledes forrige sæsong 2 hvalbaater mot fremtidig 1, og «Olna Whaling Co.», som tidligere delvis hadde benyttet 5 baater, blev nu tildelt 4.

Bestanden av hval var hele sommeren jevnt god, og veirforholdene særlig i den sidste del av sæsongen meget gode. Seiwhal var fremdeles tilstede i saa store mængder at den delvis gav fangsten præg.

Fra Sandefjord utrustet Alb. Grøn dette aar en ekspedition, hvis opgave det var at krydse frem og tilbake paa feltet utenfor Hebriderne for at søke nordkaper. Ekspeditionen, som bestod av et seilskib ledsaget av en hvalbaat, fik imidlertid ingen nordkaper, men forlot feltet med en ubetydelig fangst av anden hval.

Forøvrig tyder aarets fangstresultater paa, at den nye hvallov ikke har virket synderlig generende for hvalfangstbedriften. Fiskerne fortsatte da ogsaa energisk sin agitation, og i Skotland holdtes dette aar et stort protestmøte, hvor der blev vedtat en enstemmig resolution mot hvalfangsten. Denne hadde imidlertid ogsaa i Skotland sine varme forsvarere. Spørsmålet «fiskeri og hvalfangst» blev ogsaa her gjort til gjenstand for videnskabelig undersøkelse, og man kom her til ganske det samme resultat som de norske videnskapsmænd som hadde uttalt sig om dette spørsmaal.

1909 blev det bedste fangstaar disse felter har at opvise. Resultatet blev 1 750 fat pr. fangstbaat, og alle selskaper gjorde jevnt gode forretninger. Fangsten stiller sig for de enkelte selskaper saaledes:

Selskapenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	60	1 950
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	63	2 069
«Alexandra»	2	101	2 455
«Olna Whaling Co.»	4	267	6 345
«Harpunen»	3	192	7 000
«Arranmore Whaling Co.»	2	100	3 000
Sum	13	783	22 819

Hvalbestanden var hele sæsongen meget god. I den første del av sæsongen var ogsaa veirforholdene overordentlig gunstige, men juli maaned, som jo maa betegnes som den vigtigste fangstmaaned, satte ind med storm og taake og satte fangsten tilbake. Høsten blev atter bedre.

Ved Shetland bestod 40 pct. av fangsten av seihval; resten var finhval. Av og til fangedes en knølhval, mens blaahvalen omtrent ikke forekom. Ved Irlands vestkyst og Hebriderne fangedes dette aar særlig mange blaahval. Saaledes hadde «Arranmore Whaling Co.» 27 blaahval. Av mere sjeldne hvalarter hadde dette selskap 5 spermacethval og 5 nordkapere. Lignende forhold raadet ogsaa ved Hebriderne.

Paa Irlands vestkyst kom det ikke til nogen dypere konflikt mellem fiskere og fangstmænd. Herpaa tyder da ogsaa at det atter lykkedes et nyt selskap at faa fangsttilladelse her. Lorentz Bruun, Tønsberg, startet nemlig nu «The Blacksodd Whaling Co.» og bygget stationsetablisementet ved Blacksodd. Fangsttilladelsen blev utnyttet med 2 fangstbaater.

I 1910 var fangstresultatene følgende:

Selskaperens navn .	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	65	1 700
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	53	1 360
«Alexandra»	2	99	2 800
«Olna Whaling Co.»	4	239	6 260
«Harpunen»	3	158	5 440
«Arranmore Whaling Co.»	3	65	1 450
«Blacksodd Whaling Co.»	2	55	1 850
Sum	16	734	20 860

Fangsten maa saaledes siges at ha været fuldt tilfredsstillende undtagen for de irske selskapers vedkommende. Her viste den en sterk svigtning, som ikke kunde opveies ved at hvert av disse selskaper fik 4 nordkapere. Dette aar blev der forresten som en stor sjeldenhet fanget 4 nordkapere ved Shetland.

Man hadde gjennom hele sæsongen et udmerket fangstveir, men hvalbestanden var tynd og spredt, og der var litet av «aate»

paa feltet. Særlig var fangsten daarlig fra vaaren av. «Olna Whaling Co.» fik saaledes i april ikke mer end 7 hval, mens man aaret iforveien hadde 40 hval ved april maanedes utgang.

Paa Shetland hadde man hvalstriden gaaende, og fiskerne hadde nu formet sine krav til et bestemt forslag, som gik ut paa en totalfredning fra 1ste juni til 5te juli. — Det var den samme tidsfrist hvori hvalen tidligere var fredet indenfor en 40 mils grænse. Fiskerne var forøvrig saavel som hvalfangerne fuldt paa det rene med at forslaget vedtagelse vilde bety hvalfangstens ophør. En saadan fredning kom da heller ikke istand.

Bemerkelsesværdig er det forøvrig at seiwhalen, som nu i en aarrække hadde utgjort en saa stor del av fangsten paa dette felt, denne sæsong omtrent helt uteblev. Det samme var ogsaa tilfældet paa Færøerne, og man kan derfor gaa ut fra, at den specielle «aate» som denne hvalart søker, denne sommer ikke har forekommet paa de nævnte felter.

Det følgende aars resultater markerte yderligere at man var kommet ind i fangstens nedgangsperiode paa disse felter.

1911 gav nemlig følgende resultat:

Selskaperens navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	37	900
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	26	640
«Alexandra»	2	72	2 400
«Olna Whaling Co.»	4	220	5 900
«Harpunen»	3	146	5 600
«Arranmore Whaling Co.»	3	68	2 200
«Blacksodd Whaling Co.»	2	63	2 100
Sum	16	632	19 740

Gjennemsnittsfangsten pr. hvalbaat var altsaa 1 235 fat olje, det laveste tal man hittil hadde hat paa disse felter.

Aarsakene hertil var mange. Saaledes var der gjennom en stor del av sæsongen idelig storm og uveir som i dagevis hindret hvalbaatene i at gaa ut. Videre var det merkbart at man ikke hadde saa dygtige skyttere som før. Alle nordfelter led under dette. Den sterkt voksende fangst i Sydhavet og ved Afrika la beslag paa de bedste folk, og det blev i disse aar mer og mer

Elevator ved kjøtkokeriet paa Olna st., Shetland.

umulig at skaffe første klasses skyttere til samtlige hvalbaater. Og saa gik det ut over nordfeltene. Endelig kan det ikke negtes at hvalbestanden til en viss grad var paa retur. Vistnok blev der ogsaa denne sommer iagttat en mængde hval, særlig vest av Shetland, men dens forekomst var ujevn, og den var denne sæsong svært urolig og flygtig.

1912 gav dog langt ringere udbytte for selskapene. Resultatet var da følgende:

Selskaperenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	1	17	555
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	1	19	530
«Alexandra»	2	87	2 043
«Olna Whaling Co.»	4	160	4 701
«Harpunen»	3	155	5 200
«Arranmore Whaling Co.»	3	26	1 300
«Blacksodd Whaling Co.»	2	34	1 057
Sum	16	498	15 386

Resultatet av fangsten ved «Olna Whaling Co.» og ved «Alexandra» viser at der ogsaa denne sæsong har været en ikke ubetydelig hvalbestand indenfor de shetlandske fangstbaaters rækkevidde. Naar selskaper som «Norrøna» og «Shetlands hvalfangerselskap», som dog begge hadde udmerkede fangstbaater,

Under flænsning. (Rygspækket fjernes.)

viser et saa magert resultat, skyldes dette i ikke ringe grad mindre duelige skyttere.

Fangstfeltet ved Irland var denne sæsong sterkt paa retur, mens Hebriderfeltet som vanlig viste sig at være et overmaade drivværdig felt.

De fangstfolk, som arbeidet fra Shetland, fortæller at der fra vaaren av gik betydelige mængder av hval nordover, og fangsten var da ogsaa i enkelte perioder ganske livlig; men hvalen stod uforholdsmæssig langt av land, — ja der blev endog jaget og anskutt hval med den norske kyst isigte. Utover eftersommeren blev veiret meget uheldig for fangst, og storm og taake var i ukevis hindrende for bedriften. Ved en av stationene var der

i hele tre uker ikke en eneste hval paa flænseplanen, og græsset begyndte at titte op mellem plankene.

Da de selskaper, som kun hadde fangsttilladelse for én hvalbaat, under disse forhold kom i en meget uheldig stilling, lykkedes det dem for sæsongen 1913 at faa lov til at bruke to.

Fangstresultatet for denne sæsong blev da:

Selskapenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	2	60	1 600
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	2	48	1 000
«Alexandra»	2	81	1 860
«Olna Whaling Co.»	4	162	4 120
«Harpunen»	3	83	2 570
«Arranmore Whaling Co.»	2	49	1 600
«Blacksodd Whaling Co.»	2	65	2 805
Sum	17	548	15 555

Hvalbestanden gav ogsaa dette aar et forholdsvis godt indtryk. Der var ikke litet finhval, og der var en masse seihval paa feltet ved Shetland. Ved Irland blev der blandt andet skutt 13 spermacethval, og denne forholdsvis sjeldne gjest blev endog iagttat paa feltet ved Shetland i ikke ubetydelig antal. Hvalen var ellers dette aar som regel smaafaldende og mager; men som eksempel paa at man ogsaa av og til kan slumpe op i en fet hval kan meddeles, at man ved «Alexandra»s station fanget en nordkaper, som utbragte 120 fat olje. Læg hertil hvad ca. 350 kg. rethvalbarder utbragte, og man vil forstaa hvad en slik værdifuld hval kan ha at si for et selskap.

Ogsaa denne sæsong drev fiskerne paa Shetland en voldsom agitation mot hvalfangerne og fremsatte paa ny forslag om fangststationenes nedlæggelse.

1914 betegner atter en stigning i det gjennemsnitlige fangstutbytte. «Arranmore Whaling Co.» hadde efter de sidste aars daarlige fangstresultater indstillet sin virksomhet, og resultatet av de øvrige selskapers fangst stiller sig saaledes:

Selskapenes navn	Antal baater	Antal hval	Antal fat olje
«Norrøna»	2	67	1 406
«Shetlands hvalfangerselsk.» ..	2	63	1 569
«Alexandra»	2	101	2 062
«Olna Whaling Co.»	4	207	5 244
«Harpunen»	3	161	4 352
«Blacksodd Whaling Co.»	2	89	3 300
Sum	15	688	17 933

Gjennemsnittsfangsten gik saaledes atter op i 1 200 fat pr. baat tiltrods for at en del av selskapene blev nødt til at avbryte fangsten ved krigens utbrud. Der var ut gjennom sæsongen en jevn og god hvalbestand, særlig ved Irland og Hebriderne, og veirforholdene var stort set gunstige for fangsten.

*

Med denne sæsong ophørte fangsten fra britisk omraade saalænge verdenskrigen vedvarte, og den blev først gjenoptat i mindre maalestok i 1920.

Under krigen vilde fangstbedriften ha været umulig selv om den ikke var blit forbudt av myndighetene. Der vilde meldt sig en række av saa store vanskeligheter at hvalfangerne hadde været nødt til at holde sig borte. De 5 fangstsæsonger, som paa denne maate forblev ubenyttet, maa antagelig ha hat en heldig indflydelse paa hvalbestanden. Hvalen fik i denne tid anledning til at leve sit liv uforstyrret av fangstvirksomheten, og den i Nordhavet i ikke ringe grad reducirte bestand fik atter anledning til at komme i tilvekst og utvikling.

Da hvalfangerne i 1919 atter vilde gjenopta sin virksomhet, fremkom der fra fiskerihold et nyt forslag om stationenes nedleggelse.

Der blev i den anledning ved The Fishery Board for Scotland nedsat en komite til at undersøke saken. Denne komite æsket ogsaa uttalelser fra de norske hvalfangere og søkte i det hele at belyse saken fra alle kanter.

Under flænsning. (Bukspækket fjernet.)

Resultatet av komiteens arbeide er nedlagt i «Report of the Committee appointed by the Fishery Board for Scotland to enquire into the Scottish Whaling industry», Edinburgh 1920.

Efter at ha anstillet undersøkelser i forskjellige retninger og bearbeidet det indkomne oplysningsmateriale, kommer komiteen til følgende

«Conclusions.»

«The Committee accordingly find:

1. That the herring fishery on the west, north, and north-east coasts of Shetland was formerly a prosperous industry, but has of recent years diminished and finally disappeared.

2. That numerous and costly curing stations existed at Balta Sound, Hillswick, Ronasvoe, Scalloway, and elsewhere which have now for the most part been utterly abandoned, and whose abandonment has been attended with great financial loss.

3. That the decline of the fishing in question was coincident with the development of the whaling industry in Shetland and began soon after its introduction into the islands.

4. That a belief is strong and universal among fishermen and curers, is unanimously maintained by the County Council of Zetland, is general among the whole population of Shetland, and is furthermore concurred in by curers and owners of drifters, visiting these areas from Scotland and England, that the introduction of whaling and the decline of the herring fishing on the west, north and north-east of Shetland are directly related as cause and effect.

5. That this general and unquestioned belief is in itself a deterrent influence upon the herring fishing and is enough to prevent the revival of the western and northern stations or the resort of fishermen to waters frequented by the whalers.

6. That there is a vast disparity between the magnitude and importance to the Shetlands of the two industries — the one constituting the real wealth and being essential to the prosperity of Shetland, and the other small, new, and alien to the islands.

7. That all the leases of the whaling stations in Shetland expire not later than Whitsunday 1923, and that of the station in Harris in 1927.

8. That the case of the whaling companies that the failure of the herring industry in the areas in question is wholly due to economic causes and to the concentration of the herring fishing industry at Lerwick is not proved.

9. That no specific complaint was proved or even made of any detrimental effect on the herring fishing arising from the operations of the whalers from Bunaveneader in Harris, and that no evidence of local feeling in the Hebrides against the whaling industry was adduced.

The Committee recommend:

1. That, having regard to the practically unanimous belief of the fishing industry and the inhabitants of Shetland generally, concurred in by the fishing and curing interests of both Scotland and England, as to the injudicious effects of whaling operations, such operations from stations in Shetland should now be prohibited.

2. That the Whale Fisheries act, 1907, should be amended so as to prohibit whaling operations being carried on from any part of Shetland.»

Efter dette undlot de norske hvalfangere at delta i fangsten ved Shetland i 1920, hvorimot «Olna Whaling Co.» gjenoptok fangsten fra stationen i Olna og fra stationen i Collafirth, som ogsaa nu var kommet over paa dette selskaps hænder. Aktieselskapet «Harpunen» gjenoptok derimot sin virksomhet paa Hebriderne, og «Blacksodd Whaling Co.» drev sammen med det nystartede hvalfangerselskap «Nordhavet», Tønsberg, fangst fra Blacksodd.

Fangstresultatet for disse selskaper var i 1920 følgende:

«Nordhavet» fik 9 blaahval, 101 finhval, 3 seihval og 12 spermacethval, tilsammen 125 hval, hvorav der blev utkøkt 4 000 fat olje. Dette selskap anvendte to kraftige fangstbaater, og fik den største fangst som noget aar er blit indbragt til denne stationsplads. Hvalen stod hele sæsongen igjennem langt fra land, og veiret var haardt og stormende, saa resultatene endog maatte siges at overtræffe forventningene.

«Harpunen» fik med sine tre fangstbaater 31 blaahval, 130 finhval, 31 seihval, 1 knølhval og 1 rethval, tilsammen 194 hval, hvorav der blev fremstillet 5 450 fat olje. Ogsaa her hadde man altsaa en god sæsong, hvis resultater kom op mot de bedste som nogengang var opnaadd paa dette felt.

Fangstresultatene paa feltet omkring Shetland var ogsaa helt tilfredsstillende, idet der fra de to stationspladser Olna og Collafirth med ialt 6 fangstbaater blev gjort en fangst av ca. 9 500 fat olje.

Hvalbestanden var overalt ganske god, og man faar indtryk av at der fremdeles gaar en ret betydelig bestand av disse værdifulde dyr omkring i Nordhavets strømsætninger. Hvalfangerne fra disse felter har da ogsaa indtrykket av at hvalbestanden i løpet av de 5 sæsonger, hvori der her ingen hvalfangst er drevet, har formeret sig i ganske betydelig grad.

Antal fangede hval av de forskjellige arter 1904—1914.
Shetland og Hebriderne.

Hvad slags hval	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Sum	Ann.
<i>Shetland:</i>													
Finhval	226	372	298	300	328	320	268	261	201	194	228	2 996	Tabellen er hen- tet fra en beret- ning fra en av Fishery Board i 1919 nedsat komi- t�. Tallene stem- mer ikke helt med den tidligere i denne bok med- delte statistik, hvis opgaver er forfatteren med- delt av de for- skjellige fangst- bestyrere. Avvi- kelserne er for- detmeste uten praktisk betyd- ning. I de tilfælde hvor avvikelserne er s�rre, mener forfatteren at fangstbestyrernes opgaver er mest overensstemmen- de med virkelig- heten.
Seihval	3	32	262	140	198	168	171	86	73	149	203	1 485	
Blaahval	—	6	1	3	—	1	2	4	3	—	5	25	
Knølhval	5	5	3	4	1	7	10	4	—	1	1	41	
Bottlenose	—	1	1	1	—	2	1	2	8	7	—	23	
Spermacethval	—	1	—	6	—	—	—	1	—	2	—	10	
Nordkaper	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	1	6	
Sum...	234	417	565	454	527	498	456	358	285	354	438	4 586	
<i>Hebriderne:</i>													
Finhval	37	78	19	96	51	112	113	83	91	65	97	842	Tabellen er hen- tet fra en beret- ning fra en av Fishery Board i 1919 nedsat komi- t�. Tallene stem- mer ikke helt med den tidligere i denne bok med- delte statistik, hvis opgaver er forfatteren med- delt av de for- skjellige fangst- bestyrere. Avvi- kelserne er for- detmeste uten praktisk betyd- ning. I de tilfælde hvor avvikelserne er s�rre, mener forfatteren at fangstbestyrernes opgaver er mest overensstemmen- de med virkelig- heten.
Seihval	4	2	64	11	34	55	19	44	35	10	45	323	
Blaahval	42	31	53	9	17	32	19	1	9	2	14	229	
Knølhval	5	1	2	1	1	5	2	—	—	—	1	18	
Bottlenose	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	
Spermacethval	5	4	1	4	1	7	1	17	9	6	—	55	
Nordkaper	—	—	6	24	20	21	5	—	11	—	4	91	
Sum...	93	116	145	146	124	232	159	145	155	83	161	1 559	
Sum for begge felter	327	533	710	600	651	730	615	503	440	437	599	6 145	

Fangstjournal fra «Norrøna»s fangst av finhval,
Shetland 1904.

Dato	Fin- hval	Hvor skutt	Dato	Fin- hval	Hvor skutt
April 18	1	20 mil v. av Ronas Voe	Juni 26	1	18 mil n.v. av Ronas Voe
— 22	1	10 » n. av Flugga	— 27	1	18 » n.v. » do.
— 25	1	10 » n. » do.	— 28	1	16 » n.v. » do.
— 29	1	9 » n.v. av Ronas Voe	— 29	1	16 » n.v. » do.
— 30	1	9 » n.v. » do.	— 30	1	16 » n.v. » do.
Mai 3	1	10 » n. » do.	Juli 2	1	12 » n.v. » do.
— 5	1	15 » v.n.v. av do.	— 5	2	10 » n. » Flugga
— 6	1	15 » v.n.v. » do.	— 11	1	10 » n. » do.
— 10	1	10 » v.n.v. » do.	— 13	3	6 » n. » do.
— 11	3	10 » v.n.v. » do.	— 15	4	5 » n. » do.
— 12	2	10 » n.v. » do.	— 16	1	8 » n. » do.
— 13	1	8 » v.n.v. » do.	— 20	2	8 » n. » do.
— 15	1	8 » v.n.v. » do.	— 23	3	8 » n.n.o. av do.
— 21	2	15 » n. » do.	— 25	4	8 » n.n.o. » do.
— 22	1	15 » n. » do.	— 26	3	9 » n.n.o. » do.
— 23	1	10 » n.v. » do.	— 27	1	8 » n. av Ronas Voe
— 26	3	10 » n.v. » do.	— 28	2	9 » n.o. » Flugga
— 27	2	10 » n.v. » do.	— 30	3	9 » n.o. » do.
— 28	1	9 » v.n.v. » do.	Aug. 3	4	14 » o.n.o. av do.
— 29	3	9 » v.n.v. » do.	— 5	3	20 » o.n.o. » do.
— 30	2	9 » v.n.v. » do.	— 8	3	12 » n.o. » do.
— 31	2	10 » v.n.v. » do.	— 12	2	16 » n.o. » do.
Juni 7	2	15 » v.n.v. » do.	— 18	1	18 » n.o. » do.
— 11	2	15 » n.v. » do.	— 20	1	18 » n.o. » do.
— 12	1	17 » n.v. » do.	— 24	1	18 » n.o. » do.
— 14	2	17 » n.v. » do.	— 27	1	18 » n.o. » do.
— 15	1	9 » n.v. » do.	— 31	1	17 » av Utvær
— 21	1	10 » n. av Flugga	Sept. 3	1	23 » n.v. av Ronas Voe
— 24	2	18 » n.v. av Ronas Voe	— 6	2	27 » n.v. » do.

Samme fangstbaat, Shetland 1905.

Opgavene meddelt av hvalfangstbestyrer Chr. Castberg.

Dato	Fin- hval	Hvor skutt	Dato	Fin- hval	Hvor skutt
April 11	2	13 mil v.n.v. av Ronas Voe	Juni 8	2	10 mil n.n.o. av Ronas Voe
— 18	2	10 » v.n.v. » do.	— 10	2	15 » n. » do.
— 19	2	10 » v.n.v. » do.	— 13	2	15 » n.v. » do.
— 26	1	10 » v.n.v. » do.	— 15	1	15 » n.v. » do.
— 28	3	10 » v.n.v. » do.	— 16	2	13 » n. » do.
Mai 2	1	8 » n. » do.	— 19	3	13 » n. » do.
— 8	1	8 » n. » do.	— 23	4	15 » n.v. » do.
— 9	1	8 » n. » do.	— 27	3	15 » n.o. » Flugga
— 13	1	8 » n.n.v. » do.	Juli 3	2	25 » n.n.v. » Ronas Voe
— 15	5	8 » n.n.v. » do.	— 8	1	25 » n.n.v. » do.
— 16	1	10 » n.n.v. » do.	— 13	1	15 » n.v. » do.
— 18	1	10 » n.v. » do.	— 15	1	15 » n.v. » do.
— 20	1	10 » n.v. » do.	— 19	1	20 » n. » do.
— 23	1	10 » n. » do.	— 22	1	20 » n. » do.
— 25	1	13 » n.o. » do.	— 24	1	25 » n.v. » do.
— 26	1	9 » n.o. » do.	— 26	1	35 » n.n.o. » do.
— 27	1	9 » n.o. » do.	— 29	1	21 » n.v. » do.
— 29	2	5 » n. av Flugga	Aug. 7	1	19 » n. » do.
— 30	2	10 » n.n.o. av Ronas Voe	— 12	1	9 » o. av Flugga
Juni 1	4	10 » n.n.o. » do.	— 15	2	11 » o. » do.
— 2	1	12 » n.n.o. » do.	— 17	1	11 » o. » do.
— 6	2	10 » n.n.o. » do.	— 28	2	24 » n.v. av Ronas Voe

Hvalfangsten i Nordhavet 1913.

Oversigt over de forskellige selskapers fangst.

Selskabenes navn	Fangstfelt	Antal baater	Blaa- hval	Fin- hval	Sei- hval	Knøl- hval	Sper- ma- cet- hval	Nord- kaper	Bott- le- nose	Sum
«Norrøna»	Shetland	2	—	40	17	—	—	—	3	60
«Shetlands hvalf. selsk.»	Do.	2	—	18	27	—	—	—	3	48
«Alexandra»	Do.	2	—	37	40	—	2	1	1	81
«Olva Whaling Co.»	Do.	4	—	98	64	1	—	—	—	163
«Harpunen»	Hebriderne	3	2	65	10	—	6	—	—	83
«Blacksood Whaling Co.»	Ireland	2	5	48	1	1	10	—	—	65
«Arranmore Whaling Co.»	Do.	2	5	40	—	1	3	—	—	49
«Suderø»	Færøerne	3	—	68	17	—	2	—	5	92
«Emma»	Do.	2	—	44	4	—	—	—	3	51
«Viktoria»	Island	2	4	16	5	—	—	—	2	27
M. B. Bull	Do.	4	4	30	4	3	1	—	—	42
«Hekla & Talkna»	Do.	7	15	38	—	2	—	1	—	56
«Stokke hvalf. selsk.»	Vestnorge	1	—	32	13	—	—	—	—	45
	Sum	36	35	574	202	8	24	2	17	862

V.

Spitsbergen.

De sjøfarende nationer var mot slutten av det 16de aarhundrede inde paa tanken om nord for Europa og Asien at finde en ny sjøvei til Indien. Englændere og hollændere gik foran; andre nationer kom efter, og en efter en opdagedes de arktiske øgrupper med sine sønderrevne fjeldformer, sine mægtige isbræer og sit rike dyreliv.

I 1596 opdaget saaledes hollænderne Bjørneøen. Derfra seilte de nordover og fik snart i sigte et høit land med spidse, takkede fjeldformer og med vældige bræer mellem fjeldrækkene. Det var Spitsbergen.

Spitsbergens øgruppe bestaar av fire større og et utal av mindre øer. Den samlede utstrækning er 64 000 km². Herav falder 39 500 km² paa Vestspitsbergen, som er den største av øerne. En række store bugter og fjorder skjærer sig ind i denne ø. Det er Wjidefjord fra nord og Icefjord, Bellsund og Hornsund fra vest, større og mer forgrenede jo længer nord en kommer. Øst for Vestspitsbergen trænger Storfjorden sig nordover, og øst for den ligger Tusindøernes vrimmel av skjær, holmer og øer. Nord for disse ligger saa Edgeøen, mens Hinlopenstrædet længer nord skiller Vestspitsbergen fra Nordostlandet. Fra Spitsbergens sydkap gaar der en høideryg i havet over til Norge, og op av denne stiger den ensomme Bjørneø, og forholdsvis grundt vand brer sig over Spitsbergens banker i stor utstrækning.

Selve landet har stort set karakteren av en høislette, som dækkes av uhyre sne- og ismarker. Det er kun hvor de gamle dannelsers sterkt foldede bergarter ligger i overflaten at landet

har de maleriske fjeldlandskaper hvorefter øgruppen har sit navn. Fra indlandsisen fører talrike gletschere frem til fjordene hvor de kalver.

Spitsbergens klima er gunstigere end noget andet polarlands under saa høi bredde. Dette skyldes i første række Golfstrømmen, som stryker langs landets vestkyst. Fjordene blir derfor som regel tilgjængelige i flere maaneder hver sommer, skjønt drivis undertiden kan besværliggjøre adkomsten. I fjordene findes flere brukelige havner, særlig i Bellsund og Icefjorden.

Fra fjordbunden gaar lange dalfører ind i landet, og i disse daler er der en del græsvekst, mens landet ute mot havet er omtrent uten høiere planteliv. Av landdyr findes ren, ræv, isbjørn og lemæn. Fuglelivet er myldrende rikt. Langs fjordene strækker fuglebjergene sig milevis, og paa øer og strand hækker masser av ærfugl og gjæs. Store havstrækninger kan være som oversaadd av sjøfugl, og paa isflak og iskoss ser man ofte sæl.

Ved sommertid kan der i det hele være en aldeles betagende skjønnhet over det spitsbergenske fjordlandskap. Man seiler ind fra havet, som ligger stille hen og kun bevæges av den svakeste dønning. Paa begge sider ser man fjeldrækkene, takkede og sønderrevne, mørke og nøkne. Mellem dem bræ skytende ut ved bræ, kolde og tunge indover, men med farvespil og evig veksling ut mot fjorden. Rundt om fugl overalt, saa mere spredt, saa i tette flak utover. Over det hele billede legger midnatssolen glød og varme og trylleri, saa bræer glimrer og fjeld rødmer, og det hele naturbillede gir en følelsen av at drages ind i eventyrets deilighet.

Gang paa gang har landets naturforhold været gjenstand for videnskabelige undersøkelser, særlig har svenske forskere ydet værdifulde bidrag til landets utforskning. I de senere aar har ogsaa norske ekspeditioner utført store forskningsarbeider, like- som meddelelser fra norske fangstmænd og overvintringsekspeditioner i høi grad har bidraget til at øke kjendskapet specielt til strøm- og isforhold.

Det rike dyreliv inde i fjordene og i de til gruppen støtende havstrøk har helt fra landet blev kjendt trukket mennesker hit. Om ældre tiders storartede fangst er tidligere fortalt, og da denne fangst ved begyndelsen av det 19de aarhundrede aldeles forfalt, begyndte russere og siden nordmænd at drive alskens smaa-fangst her.

De store finhvaler fik imidlertid leve sit liv uforstyrret i de spitsbergenske farvand. Ingen tænkte paa at anlægge fangstation her, og skæpningen over til Norge vilde bli for lang og risikabel.

Det første forsøk som blev gjort efter finhval paa dette felt blev gjort av Svend Foyn i 1890. Han anvendte et seil-

M. A. Ingebrigtsen paa post ved Bjørneøen.

fartøi som et slags flytende kokeri og avgik fra Mehavn den 18de juni. Ekspeditionen slog sig ned i Bellsund og tok en fangst av 9 blaahval og 3 finhval. Den returnerte 5te august. Da forsøket aaret efter blev gjentat, hindredes fangsten av uheldige is- og veirforhold. Det blev senere ikke gjentat.

At anlægge station der var der ingen som tænkte paa, og det flytende kokeri var endnu helt utviklet.

I de sidste fangstaar paa Finmarken hadde hvalfangerne imidlertid i stadig større utstrækning drevet hvalfangst ved Bjørneøen og slæpt hvalen sydover til fangstationene i Finmarken. Særlig hadde M. A. Ingebrigtsen utviklet denne drifts-

form. Under disse forhold var det naturlig at opmerksomheten vendte sig mot at utstrække fangsten til selve Spitsbergen.

Det første selskap som begyndte fangst her var aktieselskapet «Ørnen», disponent verkseier Chr. Christensen, Kamfjord ved Sandefjord, — og det interessante ved denne begyndelse er først og fremst at man her for første gang i den moderne hvalfangsts historie med fordel anvendte et flytende etablissement til utvinning av produktene. Den gamle fangstmaate fra rethvalfangstens tid viste vei her — ja endog i finhvalfangsten var der som netop nævnt eksperimentert med flytende fangststationer, — men sikkert er det, at tanken her for første gang fik en praktisk utførelse slik at den fra at være en teori gik over i realitetenes verden, hvor den ogsaa snart i uanet grad skulde bli banebrytende og grundlæggende for utviklingen av den fremtidige hvalfangst.

Denne første ekspedition med flytende kokeri avgik fra Sandefjord den 8de mai 1903. Til flytende fangststation hadde aktieselskapet «Ørnen» leiet dampskibet «Telegraf» tilhørende firmaet P. A. Grøn, Sandefjord. Dampskibet hadde en størrelse av ca. 450 tons. Da det var hensigten ikke bare at lagre spækket, men virkelig koke det til olje, var fartøiet ved Framnes mek. verksted blit utrustet som flytende kokeri. Ekspeditionens fangstbaat var «Ørnen», og dens leder hvalfangstbestyrer Alex. Lange, Sandefjord.

Den 20de mai kom fartøiene op under Spitsbergen, men der laa endnu is i et bredt belte langs vestkysten, og adkomsten til fjorder og havner var saaledes spærret. Man gik derfor atter sydover til Ejørneøen, hvor der fangedes en del hval. Under forsøket paa at tilgodegjøre fangsten voldte imidlertid storm og sjøgang store vanskeligheter, saa man endog helt mistet 4 hval.

Da der saaledes ikke kunde utrettes noget gik fartøiene over til Ingø, hvorfra man efter nogen dages ophold atter satte kursen til Spitsbergen. I begyndelsen av juni kom ekspeditionen op under øen, hvor isforholdene imidlertid hadde bedret sig saavidt at man kunde komme ind til Hornsund, hvor kokeriet gik til ankers og fangsten tok sin begyndelse.

«Ørnen» fandt hval i farvandet utenfor og slæpte den ind til kokeriet. Da imidlertid fangsten tildels foregik hurtigere end kokeriet kunde nyttiggjøre den, blev en del hval altfor gammel før den kunde bli flænset. Man kunde nemlig — uvant som

man var med arbeidet og forsynt med forholdsvis primitive redskaper — kun koke og nyttiggjøre én hval pr. dag.

Fangsten gik dog her forholdsvis bra, men da havneforholdene var mindre gode, gik man i midten av juli nordover til Bellsund, hvor man tok havn i Recherche Bay. Her var bedre havneforhold, og hval fandt man ogsaa her i rimelig avstand fra kysten. Fangstsæsonen viste sig imidlertid at være kortere

D/S «Telegraf» av Sandefjord. Forsøksvis indredet som kokeri.
Blaahval indslæpt til flænsning. Bell Sound, Spitsbergen.

end beregnet. Allerede den 10de august kom drivisen og fylgte munden av Bellsund, hvorfor ekspeditionen maatte søke ut for ikke at risikere en indespærring.

I de nærmeste dage blev man nu liggende ved iskanten utenfor, og da veiret var forholdsvis godt, fortsattes fangsten her, idet man altsaa flænsede hvalen i aapen sjø. Dette voldt store vanskeligheter, da utrustningen jo i enhver henseende var en prøveutrustning, hvor det gjaldt at høste erfaringer for senere fangstturer.

Ekspeditionens samlede fangst ved Spitsbergen var 40 hval, omtrent udelukkende stor blaa-hval. «Ørnen» drev en tid før avgangen til Spitsbergen fangst paa Finmarkskysten, saa den samlede fangst dette aar var 42 blaa-hval, 7 finhval og 8 knøl-

hval, hvorav der blev kokt ut 1 960 fat olje. Ekspeditionen maatte saaledes betegnes som meget vellykket, idet den i økonomisk henseende bragte et pent overskud og desuten bragte saavel ledere som utrustere en betydelig erfaring, som det nu gjaldt at nyttiggjøre. Man hadde nu skaffet sig sikkerhet for at ideen med det flytende kokeri var praktisk gjennomførlig. Det stod bare igjen

Blaahval noget opblaast av indre forbrænding. Bell Sound, Spitsbergen.

at gjøre utrustningen mere komplet og fuldkommen, og indretningen mere letvint og effektiv i enhver henseende.

Selve fartøiet maatte være større og rummeligere, og det hele maatte søkes lagt an paa en hurtigere avflænsning og kokning. Der maatte skapes muligheter for tilgodegjørelse av en forholdsvis stor fangst, for driftsutgiftene blev store, og man kunde blot faa nyttiggjort spæklaget av de fangede hval. Alt dette stod imidlertid de ledende mænd inden aktieselskapet klart for øie, og da man ikke betænkte sig paa at gjøre forsøket om igjen, gik man straks igang med at utruste den næste ekspedition bedre, idet man til kokeri indkjøpte en ca. 1 500 tons damper, som fik navnet «Admiralen».

«Admiralen» fik sin indredning ved Framnes mek. verksted

og avgik i mai 1904 til Spitsbergen. Den er det første fartøj som specielt er blit indrettet til bruk som flytende kokeri. Den ledsagedes av 2 fangstbaater, idet selskapet hadde latt bygge en ny fangstbaat «Hauken» til bruk paa dette felt. Hvalfangstbestyrer Lange ledet ogsaa denne ekspedition.

«Admiralen» tok ved ankomsten til Spitsbergen havn i Recherche Bay i Bellsund og fangsten tok sin begyndelse. Dette aar drev de fleste av de finmarkske hvalfangerselskaper fangst i farvandet omkring Bjørneøen, hvorfra hvalen med egne slæpe-dampere slæptes over til stationene paa Norges kyst.

Der var dette aar ved Bjørneøen og Spitsbergen en betydelig hvalbestand, og da det var det sidste aar, hvori det ifølge den nye hvallov var tillatt at indslæpe og tilgodegjøre hval paa norsk kyst, gjorde allerede nu flere av selskapene anstalter til fra næste aar at slaa sig ned paa Spitsbergen og benytte flytende kokerier.

Allerede nu deltok ogsaa et andet selskap i fangsten, idet konsul Johan Bryde, Sandefjord, hadde sendt damperen «Allemania» nordover som flytende fangststation ledsaget av hvallaaten «Falken». Dette selskap hadde sommeren utover sit tilhold i Green Harbour i Icefjorden, dels i Bellsund. Begge selskaper var heldige med sin fangst, idet «Ørnen» fik 114 blaahval, 33 finhval og 8 knølhval, hvorav der blev kokt ut 5 100 fat olje. Hr. Brydes selskap fik 46 hval, derav halvdelen blaahval, og 1 400 fat olje som utkoktes efter hjemkomsten, da der ikke var kokeri ombord i «Allemania».

Naar fangstbaatene gik ut fra Bellsund, styrte man som oftest i sydvestlig retning og traf næsten regelmæssig hvalen i rimelig avstand fra land. Efter ca. 16—20 timers fravær kom saa hvalbaatene tilbake med en hval eller to. Flænsning og tilgodegjørelse gik allerede forholdsvis raskt fra haanden, men man nyttiggjorde i alle tilfælde kun spækket. Bardene blev som regel tat ut og stuvet ombord, men alt kjøt, indfett, ja i mange tilfælde ogsaa store dele av tungen gik tilspilde. Naar spæklaget var avflænset, blev det gjenværende vældige kjøtbjerg kastet los og drev dit vind og strøm førte det.

Sommeren utover kom nu repræsentanter for forskjellige fangstselskaper til Spitsbergen for at ta havner til sine kokerier til næste aar. Det var særlig Bellsund og Icefjorden man hadde sin opmerksomhet henvendt paa. Det gjaldt at finde en god havn,

hvor der var ferskt vand at finde inde ved strandkanten, og hvor der kunde være en liten oplagsplads for fat og kul. Man indhegnet gjerne det land man hadde tat, og paa en stolpe sattes gjerne en plakat som fortalte hvem der var konge i det lille rike. Det gjorde et ganske underlig indtryk at se disse «landnam». Vilde den ene hersker respektere den andens ret? Hvem skulde mægle fred, naar der blev trætte? Hvor var lovene og hvor var deres haandhævere? Og man kom til at erindre hvordan engelskmænd og hollændere for næsten 3 aarhundreder tilbake hadde maattet ty til knytnæven, saa den sterkeste bestandig fik ret.

De fleste av de nye selskaper tænkte at benytte flytende kokeri, mens aktieselskapet «Spitsbergen» av Tønsberg allerede fra først av vilde gaa til anlæg av fast station. Efter en del undersøkelser valgte man at lægge denne i Green Harbour i Icefjorden.

Sommeren 1905 træffer vi 7 fangstselskaper stationert paa Spitsbergen. Dertil kom M. Ingebrigtsens selskap, som drev fangst fra Bjørneøen. Selskapene var «Ørnen», «Alfa & Beta», «Haabet» og «Skjold & Værg» av Sandefjord, «Fiskeren» av Larvik, «Spitsbergen» av Tønsberg og Giævers selskap av Tromsø. Selskapene hadde ialt 16 fangstbaater i virksomhet og den samlede fangst utgjorde 599 hval, hvorav der blev utkøkt 18 660 fat olje eller ca. 1 166 fat olje pr. fangstbaat. Med undtagelse av «Spitsbergen» drev samtlige selskaper med flytende kokerier, for fleres vedkommende seilfartøier.

Det saa ikke videre lovende ut, da selskapenes fartøier kom nordover om vaaren. En av bestyrerne opplyser saaledes, at da han den sidste mai kom nordover, laa isen 15 mil vest av Bjørneøen østover og strakte sig til 7—8 mil syd for Spitsbergens sydkap. Efter meget besvær lykkedes det endelig hvalfangerne at komme ind til Bellsund, hvor flere av dem søkte havn i Recherche Bay. Drivis spærret imidlertid snart indløpet til fjorden, og fangstflaaten blev helt indespærret med undtagelse av et enkelt selskap for hvem det lykkedes at komme ut og fange en del hval, som blev flænsset og køkt ute ved iskanten.

Først den 10de—11te juni slakket isen av og Bellsund blev saavidt aapent at den egentlige fangst kunde begynde. Fangsten gik utover sæsongen ganske godt. De fleste hval fangedes i strøket

10—20 mil ut av Hornsund, og der blev ogsaa tat adskillig hval sydover mot Bjørneøen. Bestanden var ganske betydelig og bestod særlig av blaahval og finhval med enkelte sjeldnere forekomster av knølhval. Selskapene var fra først av paa det nærmeste samlet i Bellsund, og det var saaledes et betydelig antal hval som kom ind til denne havneplads. Recherche Bay frembød et broget skue. Langs bugten kokerier paa rad indover. Slæpedampere pilende frem og tilbake medbringende nyskutt hval. Undertiden hvalbaater inde til kulling. Langs stranden avflænsede hvalskrotter drivende i stort antal og selve vandflaten overdraget med et lag av fett og grakse, som tjente til føde for titusener av maaker og havhest, som dels dækket havflaten, dels fylgte luften, — og hvis skrik blandet sig med al arbeidets larm og paa avstand fløt sammen til en tone — dyssende og sløvende.

Et stykke ut i sæsongen flyttet en del av selskapene nordover til Green Harbour i Icefjorden, som dengang av hvalfangerne gjerne antoges at være den havn som frembød de gunstigste isforhold. De fleste forblev imidlertid i Bellsund. Paa grund av de lange avstande fandt selskapene det regningssvarende at bruke slæpedampere til indbringelse av hval. Hertil benyttedes gjerne 3—400 tons dampere, som ute paa feltet mottok hvalen fra fangstbaatene og saa slæpte den ind i større partier. Paa denne maate blev driften vistnok adskillig fordyret, men man mente dog at staa sig paa det, hvorfor denne driftsmaate senere holdt sig i flere aar paa dette felt.

Der blev ogsaa dette aar gjort de første svake forsøk paa en bedre utnyttelse av hvalen, idet selskapet «Ørnen» dels paa et dertil indrettet seilskib og dels paa et iland midlertidig anbragt kjøtkokeri kokte ut nogen 100 fat olje av tunge, kjøt og indfett. Det meste av disse dele gik imidlertid fremdeles tilspilde.

Fangstsæsongen varte kun til slutten av august. Storm led-saget av kulde og snefok begyndte da at hindre bedriften. Kun et selskap holdt det gaaende endnu en kort tid — til hen mot midten av september. Naar man saaledes regner med at de fleste selskaper kun hadde en ca. 80 dages fangstsæsong, maa aarets resultat regnes for meget tilfredsstillende.

Der begyndte dog allerede nu at høre sig røster for at Spitsbergen nu var blit til et altfor sterkt belastet fangstfelt, og det

stod for de mere beregnende klart, at fangsten her drevet paa denne maate ikke kunde bli av lang varighet.

Nedgangen var da ogsaa overordentlig merkbar allerede næste aar (1906). Der var paa det almindelige felt under Spitsbergen ualmindelig liten hvalbestand. Baatene gik som vanlig syd og sydvest av Bellsund, men i dette strøk hvor man tidligere var vant til at træffe hval, kunde man nu søke omkring dag efter dag uten at se en eneste blaast. Omkring Bjørneøen derimot blev iagttat en betydelig større bestand, særlig forekom her meget finhval.

Grunden til den yderst tynde forekomst av hval maa selvsagt for en stor del søkes i den forandrede forekomst av hvalføde. Langs Spitsbergens vestkyst, hvor der i de tidligere fangstaar observertes masser av «aate» i vandet, var der denne sommer utover næsten tomt for «aate». Fangstekspeditioner — efter sæl — fra Tromsø fandt imidlertid masser av aate i havstrøkene østover fra Spitsbergens sydkap — helt østover til henimot Hope Island, og her stod da ogsaa en ikke ubetydelig hvalbestand. Hvalfangerne vilde imidlertid hat vanskeligheter ved at søke hvalen her, og forholdet kom heller ikke til deres kundskap før mot slutten av fangstsæsonen, da hjemvendende fangstfartøier fra Tromsø bragte underretning om forholdet.

Veirforholdene var ogsaa i høi grad generende for fangsten utover sommeren. Særlig var taaken i høieste grad hindrende. Selv under Bjørneøen hvor der virkelig var hval, fik man f. eks. i den bedste fangsttid bare nogen faa stykker.

I aarets fangst deltok 6 selskaper. «Ørnen» hadde nemlig allerede trukket sig tilbake herfra. Den hadde vinteren 1905—1906 foretat en prøveekspedition til de antarktiske fangstfelter og kom for sent tilbake til at kunne utrustes for Spitsbergen. De øvrige selskaper var de samme som forrige aar.

Naar Ingebrigtsens selskap ved Bjørneøen medregnes, arbeidet selskapene med ialt 14 fangstbaater, og den samlede fangst utgjorde 315 hval, hvorav der blev utkokt 11 000 fat olje eller 785 fat pr. fangstbaat. Nedgangen er saaledes meget sterk, og resultatet maa som helhet betegnes som utilfredsstillende. Fangstfolkene har hat en tydelig fornemmelse av dette, idet de kastet sig over smaa indtægter, som tidligere ikke var synderlig paaagtet. Der blev saaledes av forskjellige selskaper fanget en del

bottlenose, likesom de fleste søkte at nyttiggjøre den store mængde av hvalben, som laa langs stranden i Recherche Bay.

Hit var nemlig i aarenes løp indbragt mange hundrede hval, og ældre og yngre hvalkadavere drev i mængdevis langs stranden paa alle trin av opløsning. I perioder hvor den regulære fangst gav litet arbeide, begyndte man nu at samle sammen de store ben,

Oppumpet hval med merke. Ved Bjørneøen.

som jo representerte en ikke ubetydelig værdi. Mange tons blev saaledes i denne og følgende sæsong nyttiggjort.

De fleste selskaper fik vistnok allerede i 1906 følelsen av at dette felt ikke kunde bli noget blivende sted for en saa betydelig fangstflaate. Dog var man langt fra klar over, hvor hurtig nedgangen skulde vise sig at bli. Man var tilbøielig til at skyldte en række av omstændigheter for aarets daarlige resultat, — og mente at det nok næste aar skulde gaa bedre.

Sommeren 1907 blev imidlertid en endnu større skuffelse. Den samme fangstflaate var utrustet som aaret iforveien. Selskapet «Haabet» av Sandefjord hadde endog 3 hvalbaater mot

tidligere 2. Aaret blev imidlertid begyndelsen til en række yderst uheldige isaar for hvalfangsten.

Gjennemsnitlig for en lang række av aar er vel forholdet, at isgrænsen i mai befinner sig litt vest for Spitsbergens kyst og videre følger en linje sydover mot Bjørnøen, hvorefter den gaar omtrent ret østover ind i Østhavet. Utover i juni eller senest en smule ind i juli pleier Spitsbergens vestkyst at være saa nogenlunde fri for is, saa fjordmundingene er tilgjængelige uten videre vanskeligheter.

Denne sommer var isstripen langs vestkysten i slutten av mai usedvanlig bred, saa den i syd strakte sig langt vest om Bjørnøen, og sommeren utover blev den liggende som et bredt baand langs hele kysten. Det er selvsagt at slike isforhold i høi grad maatte vanskeliggjøre for ikke at si umuliggjøre hvalfangsten fra stationspladser i vestkystens fjorder.

Da fangstflaaten kom nordover kom man endelig efter mange vanskeligheter ind i mundingen av Bellsund; men Recherche Bay hvor flaaten pleiet at ha sin vanlige havneplads, var aldeles isstængt. Man forsøkte saa at lægge sig til paa forskjellige steder som f. eks. ved Akseløen, men forbindelsen med aapent vand blev snart avbrutt, idet vældige ismasser hobet sig op langs kysten. Der var intet andet at gjøre end at søke ut, hvad der ogsaa efter store anstrengelser lykkedes. Fangstflaaten søkte nu nordover for at gaa ind i Icefjordens munding. Her er nemlig isforholdene omtrent konstant bedre. Et fangstselskap søkte endog havn ved sydenden av Prins Karls Forland. Under lignende forhold arbeidet man sig frem gjennom sommermaanedene, og det er igrunnen underlig at fangsten blev saapas som den blev. Der er endog et par selskaper hvis fangst maa siges at være god. Selskapene «Alfa & Beta» av Sandefjord og «Spitsbergen» av Tønsberg hadde nemlig med to fangstbaater henholdsvis 2 300 og 2 200 fat olje. Dette var jo respektabelt.

«Spitsbergen» hadde jo fast station i Green Harbour, og under sommerens uheldige isforhold var man her heldigst stillet. Da imidlertid ishindringene i begyndelsen av juni syntes uovervindelige, maatte man gaa igang med isskjæring for at komme ind til sin station. Isen var metertyk og derover. Der blev arbeidet nat og dag, og efter de ihærdigste anstrengelser lykkedes det endelig at komme ind til stationen.

Senere gik fangsten jevnt utover.

Hr. Ingv. Bryde — bestyrer av «Alfa & Beta», som var det eneste selskap med flytende kokeri som dette aar fik nogen god fangst — mener at der i denne sæsong maa ha været en betydelig hvalbestand under Spitsbergen, men dens forekomst var spredt og uregelmæssig paa grund av de høist ekstraordinære is- og strømforhold. Selv drev Bryde denne sommer sin væsentligste fangst vest under iskanten, hvor han i isbugtene tildels gjorde overmaade god fangst av blaa-hval. Men de for fangst beleilige tider var saa altfor kortvarige, og den ene hindring avløste uavla-delig den anden.

Ingv. Bryde.

Enkelte selskaper fik da ogsaa en rent ubetydelig fangst. «Haabet» av Sandefjord fik saaledes med 3 fangstbaater kun 17 hval og 560 fat olje. Dette var jo et likefrem ruinerende resultat. Naar f. eks. selskapets fangstbaater «Neptun» og «Jupiter» holdt det gaaende gjennom en hel sæsong uten at faa mer end hen-

holdsvis 2 og 3 hval, kan man heldigvis selv i finmarksfangstens værste forfaldstid ikke finde noget eksempel paa en mindre fangst.

Den samlede fangst var for 7 selskaper med 15 baater 333 hval og 9 345 fat olje — eller gjennemsnittlig 623 fat pr. baat.

*

Det spitsbergenske fangstfelt var for de fleste blit en skuffelse. Man kan derfor ikke undres over at de forskjellige selskaper for alvor omgikkes med tanken om at trække sig tilbake. Vistnok hadde det stadig daarligere resultat for en stor del sin aarsak i uheldige is- og veirforhold, men det stod dog klart for flere, at feltet bortset herfra ikke saa synderlig lovende ut for fremtiden.

Giævers selskap blev solgt til et selskap som skulde begynde

fangst i Sydhavet, og «Skjold & Værge» skulde heller ikke mer komme til at drive fangst fra Spitsbergen. Flere av de øvrige selskaper hadde ogsaa sin opmerksomhet henvendt paa at finde et mere taknemmelig felt for sin virksomhet. Kun de mest forhaabningsfulde holdt endnu paa Spitsbergen, idet man vel ogsaa ganske rigtig tænkte at naar feltet blev forlatt av saa mange selskaper, skulde forholdene bli saameget bedre for dem som blev igjen.

Sommeren 1908 finder vi saaledes kun 4 selskaper paa Spitsbergen og ét paa Bjørnøen. Men aaret blev allikevel en ny og større skuffelse. Samtlige selskaper fik en minimal fangst, saa der nødvendigvis maatte falde et betydelig tap paa hvert. Resultatet er saa jevnt daarlig, at der intetsteds kan øines noget lyspunkt. Den samlede fangst for 5 selskaper med 11 fangstbaater er 198 hval og 4 410 fat olje eller gjennemsnitlig 400 fat pr. fangstbaat.

Isforholdene var til at begynde med ogsaa dette aar særlig vanskelige. Indløpene til Bellsund og Green Harbour var ved fangstflaatens ankomst om vaaren helt blokerte av isen. Hvalfangerne maatte søke ind til Safe Harbour, en hittil av fangstflaaten litet benyttet havn, som imidlertid viste sig at være en udmerket havneplads.

Isen har vanskeligere for at blokere denne havn, og den er ganske vist i saa henseende det fordelagtigste sted for fangstfolk at slaa sig ned paa. Flaaten blev her til august maanedes begyndelse, da man søkte sydover til Bellsund, hvorfra fangsten i sæsongens sidste del blev drevet. Utover sommeren hadde man forøvrig ingen videre vanskeligheter med isen.

Det var imidlertid hvalbestanden selv og forholdene ved hvalens forekomst som i saa høi grad hadde forandret sig. Da hvalfangsten ved Spitsbergen tok sin begyndelse, fik man et bestemt indtryk av, at dette var et meget lovende felt, og det var med de bedste forhaabninger man i sin tid la fangsten an her. Undersøker man nu fangstjournaler fra denne tid, vil dette indtryk sterkt bekræftes. Man søkte fra Bellsund vest og syd til ret ut for Hornsund og fandt her omtrent stadig en god bestand av hval, og den stod nærmere land jo nærmere man kom øens sydlige del. Slæpebaat var igrunden overflødig, da de avstande hvorover der slæptes slet ikke var saa store.

Paa en aldeles forbausende kort tid hadde dette forhold forandret sig. Her synes vanskelig at kunne være tale om nogen utryddelse av selve bestanden, idet der ialt fra fangstens begyndelse til utgangen av sommeren 1908 i de spitsbergenske farvand kun er skutt ca. 1 840 hval.

Utenriksdepartementet henvendte sig da ogsaa i anledning av den forestaaende Spitsbergen-konference til hvalfangstbestyrerne med en række forespørsler angaaende fangstforholdene ved Spitsbergen. Blandt andet ønsket man netop at høre fangstbestyrernes mening om hvad der kunde være grunden til at hvalfangsten i de sidste aar hadde git et saa magert utbytte. Hr. fangstbestyrer Marcussen fra Sandefjord, som var gammel ishavsmand og hvis mening om dette spørsmaal derfor maa gives en betydelig vekt, uttalte i sin svarskrivelse til utenriksdepartementet herom følgende:

«At utbyttet av hvalfangsten har været saa daarlig i de sidste aar skyldes vistnok et sammentræf av flere aarsaker. I 1907 var havisen til stor hinder for fangsten. De ugunstige veir- og strømforhold i indeværende aar (1908) var sandsynligvis aarsak i, at hvalens væsentlige føde — «krilen» — ikke var at merke nogetsteds, mens den i de første fangstaar var tilstede i stor mængde. Det er ikke usandsynlig at Spitsbergen kan bli et godt hvalfelt, naar normale veir- og strømforhold atter indtrær. Det skulde ha mange betingelser derfor med sine gode havner og omflytt som det er av Golfstrømmen paa den ene og Polarstrømmen paa den anden kant.»

Imidlertid gik flere av selskapene træt. Man hadde aarlig-aars sat penge overstyr, og den sterke utvikling hvalfangsten imidlertid hadde tat paa andre felter — særlig paa Sydhavet — stillet et rikeligere utbytte i utsigt. Ingebrigtsen trak sig tilbake fra Bjørnøen, gik sammen med P. Bogen om at danne aktieselskapet «Viking» og gik med sine to fangstbaater til Vestafrika. Johan Brydes selskap «Haabet» indstillet sin fangst paa Spitsbergen og gik til Sydafrika, og «Spitsbergen» solgte sine to hvalbaater og sin faste station i Green Harbour til selskapet «Nimrod» av Larvik, som derved blev sat istand til at drive fangsten med 4 hvalbaater. Tilbake blev saaledes kun «Alfa & Beta» av Sandefjord og «Nimrod». Disse selskaper var saa alene paa det spitsbergenske fangstfelt i 1909.

At fangsten for disse selskapers vedkommende kom til at vise et betydelig gunstigere resultat er saaledes ikke underlig. Der blev ialt med 6 hvalbaater tat 114 hval, hvorav der blev kokt 4300 fat olje eller gjennemsnitlig 716 fat pr. baat. Selv om dette ingenlunde i og for sig er noget tilfredsstillende resultat, gav det dog haab. Veirforholdene var nemlig vedblivende meget ugunstige. Særlig var isen lei denne sæsong. I begyndelsen av juni kom hvalfangerne op under isen, og denne laa da fra Bjørneøen og langs Spitsbergens kyst hele veien nordover. Gjennem tæt pakis arbeidet man sig imidlertid ivrig nordover, og efter ca. 14 dages forløp lykkedes det endelig den 18de juni at naa gjennom ismassene ind i Icefjordmundingen. Det saa imidlertid ganske haabløst ut selv nu at kunne komme ind til stationen, hvorfor man gik igang med at skjære raak indover. Først den 6te juli lykkedes det at slippe ind til fangststationen. Isen gik imidlertid nu væk i en fart og gjennom resten av den korte sæsong var den ikke i synderlig grad hindrende for fangstarbeidet.

Aarets fangst foregik væsentlig under Vestisen som regel i meget betydelig avstand fra stationen, saa man fik god nytte av slæpebaatene. Selve hvalbestanden gav indtryk av at være bedre end aaret iforveien, særlig iagttoges et betydelig antal blaahval. Denne hvalart holder imidlertid med forkjærlighet til inde i de aapne «klarar» mellem isen og den er derfor ofte vanskelig at komme til. Ofte jages den ogsaa op mot iskanten, hvor den dukker, og er senere tidt ikke til at finde igjen, saa jagten maa indstilles. Den meste fangst blev tat i en avstand fra stationen av 25—30 mil, men ikke saa faa hval blev skutt i en avstand av 40—50 mil. Omtrent halvdelen av det samlede hvaltal var blaahval. Dette aar gav en usedvanlig kort sæsong, idet fangsten allerede maatte slutte i sidste halvdel av august maaned. Man blev vistnok liggende noget længer, men i de første dage av september meldte vinteren sig med storm og snefok, og da veiret saa atter blev roligere, var hvalen væk. Man dampet i flere dage langs iskanten frem og tilbake uten at finde en eneste efternøler, hvorfor fartøiene i midten av september forlot Green Harbour og gik hjem.

Ved den faste station hadde man imidlertid faat haab om at fangsten skulde ta sig op igjen ut gjennom aarene, hvorfor man gik igang med bygning av guanofabrik for saaledes at nyt-

tiggjøre fangsten til det yderste. Den sene vaar hadde dette aar skadet fangsten tiltrods for at man ute i isen hadde skutt ikke mindre end 25 hval, som samtidig blev bragt ind til stationen, da det endelig lykkedes at overvinde ishindringene og naa ind. Man hadde derfor godt haab om et bedre økonomisk utbytte næste aar.

Dette slog ogsaa til. De samme to selskaper hadde nemlig i 1910 med 6 baater en fangst av 165 hval, hvorav utbragtes 5 400 fat olje. Dette gir altsaa en gjennemsnittsfangst av 900 fat pr. baat.

Det er forresten interessant at se, hvorledes hvalen paa den faste station utnyttedes bedre end paa det flytende kokeri. Mens dette nemlig hadde et gjennemsnit av 27 fat olje pr. hval, hadde den faste station 36 fat pr. hval. Hertil kommer saa den utvundne guano.

Der var i det hele meget som kunde peke i retning av en forholdsvis god sæsong. Isforholdene fra vaaren var saaledes adskillig gunstigere end i de senere aar. Allerede den 29de mai hadde man aapent vand ind gjennom Icefjordens munding til indløpet av Green Harbour. Her blev man imidlertid liggende ved iskanten, til man den 12te juni kunde komme ind til stationen. I denne tid hadde man dog adgang til at flænse og koke, og selskapet «Nimrod» hadde for at nytte alle chancer forsynt sin slæpedamper med et par preskjeler for kokning av kjøt og ben. Ved dette selskap blev der i nævnte tidsrum flænset 12 hval, hvis spæk blev fylt paa en stor tank til senere utkokning, mens man av kjøt og ben paa preskjelene kokte ut ca. 200 fat olje.

Fangsten gik nu sin jevne gang fra stationen til omkring midten av juli maaned. Da indtraf nye ishindringer, idet is fra Storfjorden drev rundt Sydkap og nordover langs vestkysten, saa samtlige fjordmundinger nordover fylldes av drivis. Den kunde ligge langs hele landet i et bredt belte av like op til 10—15 mils bredde. Det er indlysende at denne drivis nu i den bedste del av sæsongen i høi grad maatte genere fangsten. Skjønt den efter nogen tids forløp trak væk, kom den dog periodevis tilbake og besværliggjorde fangsten hele den gjenværende del av sæsongen.

Der var imidlertid utover sommeren en jevnt god hvalbestand. I begyndelsen av sæsongen stod den kun 5 à 10 mil fra land vest av Prins Karls Forland, men senere trak den stadig

længere og længere vestover mot iskanten, saa den ut paa sommeren maatte søkes i en avstand av 50—60 mil fra stationen. Den var desuten mere sky end vanlig og vanskelig at jage. Den bedste fangst opgives at være gjort mellem 2½" østlig længde og 1" vestlig længde helt nordover mot den 80de breddegrad, hvor imidlertid bestanden viste sig at være mindre talrik end lenger sydover. I den sidste del av fangsttiden iagttoges hvalen at trække mot syd og sydost. Fangstbaatene fulgte dette træk, og de sidste hval i sæsongen blev skutt saa langt mot syd at man hadde Bjørneøen i sigte. Ved den faste station kom slæpebaaten sidste gang ind den 1ste september og hadde da 12 hval. Hermed var sæsongen endt.

Der er al grund til at anta, at denne sæsong kunde vist et langt bedre utbytte, hvis hvalbaatene hadde været betjent av absolut første klasses skyttere. Den store konkurranse med sydfeltene hadde nemlig ført til, at man paa de nordlige fangstfelter ofte var nødt til at hyre skyttere, som ingen synderlig øvelse hadde som fangstmænd.

Hvad dette forhold har at bety, vil man faa en forestilling om, naar man hører, at i denne sæsong hadde f. eks. «Nimrods» 4 fangstbaater en fangst av henholdsvis 46, 32, 14 og 7 hval. Her har altsaa to fangstbaater arbeidet hele sommeren uten tilsammen at kunne gjøre halvdelen av den nyttevirkning for selskapet som dets bedst betjente baat.

Det er bemerkelsesværdig at de gamle fangsthavner i Bellsund og Hornsund nu synes ganske forlatte av hvalfangerne.

Den jevne oppgang i selskapenes fangst de to sidste aar fortsatte sig ogsaa i 1911. Fangstflaaten var den samme som før, og resultatet var for «Alfa & Beta»s vedkommende 54 hval, derav 13 blaahval, og 1 533 fat olje. «Nimrod» hadde en fangst av 90 hval, derav 30 blaahval, og 4 080 fat olje. Det er dette aar endnu mer paatagelig hvor absolut overlegen landstationen er likeoverfor det flytende kokeri med hensyn til hvalens utnyttelse. Mens den flytende station altsaa har 28 fat olje pr. hval, har den faste 45.

Spitsbergenfeltet var altsaa denne sæsong oppe i 936 fat olje pr. fangstbaat, hvad der under de forhaandenværende forhold paa de nordlige fangstfelter slet ikke var saa ilde. Feltet hadde saaledes med et moderat belæg av fangstbaater vist sig at være

drivværdig. Gjennemsnittsfangsten hadde de sidste aar stadig været økende, og med gunstige isforhold gjennem den hele sæsong saa det ut til at resultatene kunde bli tilfredsstillende. 1911 var nemlig atter et daarlig isaar. Perioden 1904—1907 var i det hele hvad isforholdene angik langt gunstigere for hvalfangerne end perioden 1908—11, — og disse forhold spiller en stor rolle,

Hvalbaat i isen ved Spitsbergen.

baade for hvalens utbredelse over dette felt og for den effektivitet hvormed fangsten kan drives.

Den 20de mai kom «Nimrod»s flaate op under Bjørneøen. Isen laa da fra denne ø over mot Spitsbergens Sydkap og fulgte dernæst vestkysten nordover som et 8—10 mil bredt belte. Da der under disse omstændigheter ikke var tale om at komme nordover, blev man i hele 14 dage liggende utenfor iskanten, mens fangstbaatene avspøkte farvandet uten at se en eneste hval. Litt efter litt begyndte dog hvalen at trække op, og da man den 19de juni naadde Icefjordens munding, hadde man en fangst av 18 hval. Disse var ogsaa blit flænsset oppe i isen, og spækket fylt paa tanker, mens man i nogen utstrækning hadde benyttet transportbaatens kokekjeler til kokning av en del tunge, indfett og ben.

Det flytende kokeri tok havn i Safe Harbour, hvor det blev liggende under hele sæsongen.

Ogsaa denne sæsong stod hvalen hovedsagelig vestover langs iskanten, mens der praktisk talt var hvaltomt langs kysten. Bestanden synes ikke at ha været videre stor, idet det antages at den har gaat mere spredt og at forekomsten har strukket sig længere vestover end vanlig. Dette er imidlertid ikke nøiere undersøkt og kan derfor ikke tillægges større værd. Fangsten paagik under normale forhold til slutten av august, da de sidste hval indslæptes. Da veirforholdene var gode, gik dog hvalbaatene atter ut, men der var nu hvaltomt over feltet. Ikke en enkelt efternøler engang — og i midten av september gik flaaten hjem.

Som noget der har naturhistorisk interesse i særlig grad kan oplyses, at der denne sæsong fra fangstbaaten «Fiskeren» blev skutt en sjelden hvalart. Dyret blev skutt tvers av Spitsbergens nordligste del paa omtrent 80° n. br. Det var 36 fot langt og hadde et prægtig spæklag, hvorav der blev kokt 50 fat olje. Bardene hadde en vekt av ca. 400 kg. Efter den beskrivelse hvalfangstbestyrer Markussen forøvrig gav av dyret, er der ingen tvil om at man her har at gjøre med et eksemplar av grønlandshvalen, — denne hvalart hvorav det engang vrिमlet i Spitsbergens fjorder og langs iskanten, men som nu i dette strøk er i den grad utryddet eller fortrængt, at det er første gang en norsk hvalfanger under Spitsbergen har faat øie paa den. Vistnok gaar der fra Grønland nordøstover mot Spitsbergen en yderlig medtat bestand av denne hvalart, idet der indtil for nogen aar siden aarlig paa dette strøk blev fanget nogen faa eksemplarer av det sjeldne dyr; men de skotske hvalfangere som søkte den, pleiet aldrig at paatræffe den saa nær Spitsbergens øgruppe.

Efter dette aars fangst syntes man fuldt berettiget til at kunne nære gode forhaabninger for fremtiden. De samme to fangstselskaper blev da ogsaa utrustet paany og gik vaaren 1912 atter til Spitsbergen.

Isforholdene var imidlertid atter vanskelige, og da man endelig kom ind og fangsten kunde begynde, viste bestanden av hval sig at være saa spredt og faatallig, at der ingen nævneværdig fangst var at gjøre.

I hele fangstsæsongen fik «Alfa & Beta» med sine 2 baater kun et faatal av hval, hvorav der blev utkøkt 630 fat olje, og

Hvalfangst fra stationspladser ved

Selskap og baater	1903		1904		1905		1906		1907	
	Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat
<i>Spitsbergen:</i>										
«Ørnen» 2 baater	57	1960	151	5100	129	4700	—	—	—	—
«Haabet» 1 baat	—	—	46	1400	75	2330	43	1400	17	560
«Alfa & Beta» 2 baater	—	—	—	—	84	3100	45	2053	64	2300
«Skjold & Værge» 2 baater	—	—	—	—	46	1280	45	936	27	725
«Fiskeren». «Nim- rod» 2 baater	—	—	—	—	72	1850	55	2154	56	1360
«Spitsbergen» 2 baater	—	—	—	—	81	2700	37	1492	68	2200
«Giævers selskap» 2 baater	—	—	—	—	66	1500	30	900	20	500
<i>Bjørneøen:</i>										
Ingebrigtsen 1 baat	—	—	—	—	46	1200	60	2060	81	1700
Sum	57	1960	197	6500	599	18660	315	10995	333	9345

Fangsten har foregaat med flytende kokerier. Selskapet «Spitsbergen» hadde fast station, som i 1909 gik over til «Nimrod».

Paa Bjørneøen fast station i den saakaldte «Hvalroshavn».

Selskapene fanget desuten en del bottlenose, som ikke er tat med i tabellen.

Spitsbergen og Bjørnøen 1903—1912.

1908		1909		1910		1911		1912		Sum	
Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat	Hval	Fat
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	337	11 760
2 baater 30	660	—	—	—	—	—	—	—	—	211	6 350
23	650	46	1300	66	1800	54	1533	20	630	402	13 366
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	118	2 941
2 baater 51	870	4 baater 68	3000	4 baater 99	3600	4 baater 90	4080	4 baater 38	1570	529	18 484
50	1400	—	—	—	—	—	—	—	—	236	7 792
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116	2 900
44	830	—	—	—	—	—	—	—	—	231	5 790
198	4410	114	4300	165	5400	141	5613	58	2200	2180	69 383

aktieselskapet «Nimrod» fik med sine fire fangstbaater kun 1 570 fat olje, mens der ved stationen blev fremstillet 2 700 sækker guano.

Den forholdsvis store produktion av guano viser at dette selskap endelig hadde faat sin guanofabrik i fuld orden, og at man ved siden av at oparbeide aarets raastof ogsaa har oparbeidet en del av det kjøt, som var opsamlet og lagret fra tidligere fangstaar.

Fugleliv mellem isen ved Spitsbergen.

Gjennemsnittsfangsten pr. hvalbaat faldt saaledes denne sæsong ned til en ren lavrekord av 366 fat — et ugunstigere resultat end man nogengang tidligere hadde oplevet paa dette felt — ja saa ugunstig at man i hele hvalfangstens historie paa de forskjellige felter heldigvis meget sjelden har oplevet noget lignende.

Gjennemsnittsfangsten pr. baat var i 1911 936 fat mot 900 i 1910, 716 i 1909 og 400 i 1908, da feltet sidst under en altfor hensynsløs beskatning av hvalbestanden naadde det hittil laveste gjennemsnit. — Aarets fangstresultater gav indtryk av at feltet allikevel maatte være noksaa sterkt uttyndet. Den tilstedeværende hvalbestand var ikke bare yderlig tynd og ujevn hele sommeren utover, men den stod ogsaa meget langt borte fra stationspladsene

i Icefjorden, idet man var henvist til at søke den helt oppe under iskanten i vest.

Driften hadde gang paa gang git selskapene underskud, og der var nu intet andet at gjøre end at opgi det hele. En fortsat drift vilde sandsynligvis ha git yderligere tap, og det avgjørende er at det vistnok vilde vist sig vanskelig for ikke at si umulig at faa nogenlunde dygtige folk til under disse omstændigheter at prøve nordover en tur til.

«Nimrod» solgte nu sin slæpebaat «Banan» og begyndte at avhænde sine faste eiendomme paa Spitsbergen. Fangstbaatene blev lagt op eller ogsaa anvendt paa andre felter, og «Alfa & Beta» optok med flytende kokeri fangst paa et andet felt.

Senere har intet fangstselskap drevet hvalfangst paa Spitsbergen. — Vistnok forsøkte i 1915 en ekspedition at komme dit, men svære ishindringer stillet sig iveien og man maatte opgi det hele og returnere til Norge uten enhver fangst.

Feltet har nu i 7 sæsoner ligget uprøvet hen, og med hensyn til hvalbestanden vet man intet utenfor de spredte og ufuldstændige efterretninger som leilighetsvis naar os, dels fra sælfangere og bottlenosefangere, dels fra transportfartøier som i de senere aar har befart disse strøk paa tur til og fra Spitsbergen.

*

Man merke sig nu med hensyn til hvalbestanden ved Spitsbergen en del betydningsfulde træk.

De fangstbaater som benyttedes var næsten uten undtagelse smaa og daarlige baater med ringe slæpeevne. De var litet skikket for dette fangstfelt, som specielt naar fangsten maatte foregaa i nogen avstand fra stationen, krævet baater med kraftigere maskine og større aktionsradius. — Vistnok prøvet man at bøte paa dette ved at bruke egne slæpedampere, men driften blev derved let saa dyr, at et felt med saa spredt hvalbestand ikke lenger blev drivværdig.

Spitsbergens sidste nedgangstid indtraf samtidig med en sterk utvikling av hvalfangsten paa andre felter. Der var stor konkurranse om skytterne, og det gik derfor slik, at de dygtigste og mest erfarne skyttere selvsagt ikke vilde la sig forhyre til et felt som Spitsbergen, hvor chancene for god fortjeneste var saa smaa.

Endelig merke man sig den store rolle som isforholdene spiller paa dette felt. Mig bekjendt er der intet fangstfelt, hvor disse spiller en saa stor og avgjørende rolle.

Alt dette tat i betragtning skulde det synes rimelig at et selskap med kraftige fangstbaater og virkelig dygtige og særlig med disse egne fortrolige skyttere nu atter kunde gjøre lønnende fangst i de spitsbergenske kystfarvand og videre vestover — under nogenlunde gunstige isforhold.

Da derfor hvalfangsten i Nordhavet vaaren 1920 atter blev optat, var der flere av vore mest erfarne fangstmænd som hadde sin opmerksomhet henvendt paa Spitsbergen. Den gamle fangststation i Green Harbour var ikke blit nedrevet, og den kunde nok ved litt paakostning atter gjøre tjeneste. Fangsten herfra blev saa gjenoptat av M. A. Ingebrigtsen og hans søn Andr. Ingebrigtsen. Ingen norsk hvalfanger har større erfaring fra Ishavet end disse mænd, og de fangstbaater som blev anskaffet for ekspeditionen, var gode og kraftige baater.

Fangstresultatet i 1920 blev allikevel en skuffelse. Paa de gamle fangstpladser var der ikke hval at se, og først da man langt ut i sæsongen søkte nordover til forbi den 80de breddegrad, fik man føling med hvalen. Her paatraf man specielt en stor bestand av finhval, men det var nu saa sent paa aaret at fangsten kun blev ubetydelig. Der blev ialt fanget 18 hval, hvorav blev fremstillet 560 fat olje.

Efter dette vil der muligens endnu gaa lang tid hen, før nogen drister sig til atter at opta fangsten paa dette klassiske felt.

VI.

New-Foundland.

kjønt hvalfangsten ved New-Foundland aldrig har været nogen norsk bedrift i likhet med f. eks. hvalfangsten paa Island, Færøerne og Shetland, har den dog paa saa mange omraader grepet ind i utviklingen av vore hjemlige fangstforhold, at det i en samlet oversigt over den norske hvalfangst som denne, ikke gaar an helt at forbigaa den. Vi medtar derfor en ganske kort utsigt over hvalfangsten ogsaa paa dette felt, idet forøvrig den interesserte læser henvises til de paa New-Foundland aarlig utkommende statistiske oplysninger og bemerkninger som findes i «Annual Report of the New-Foundland Department of Fisheries». I disse aarbøker findes detaljerte opgaver for hvert selskaps fangst for hvert aar fremover.

Farvandene omkring New-Foundland er i flere retninger klassiske fangstfelter. Her foregaar saaledes den dag idag verdens betydeligste sælfangster, en virksomhet som kan følges meget langt tilbake, og her har ogsaa i tidligere tider foregaat en betydelig fangst av grønlandshval og nordkaper, — en virksomhet som nu forlængst er forbi.

Mens denne fangst, som vi saavidt har omtalt andetsteds i dette arbeide, paagik, var man fuldt opmerksom paa den betydelige bestand av forskjellig slags finhval, som forekom i kystfarvandene. Men man savnet her som overalt de nødvendige angrepsvaaben og metoder, — og lot derfor finhvalene i fred. Vistnok fangedes der et faatal av kystfangerne, men da efter den metode som A. Howard Clark har omtalt efter en meddelelse av kapt. Atwood:

«Tidlig i mars 1880 kom der ind i bugten ved Provincetown (Amerikas nordkyst) umaadelige mængder av sild og «ræker». Disse fulgtes av et stort antal finhvaler, som blev gaaende i bugten meste tiden til midt i mai, da de alle forlot kysten. I dette tidsrum blev mange av dem dræpt med bombelansen. De sank saasnart de var dræpt, og blev liggende paa bunden 2 til 3 dage, da de fløt op igjen til overflaten. Men da mange fløt op om natten eller i stygveir, da hvalfangerne ikke kunde være tilstede for at passe paa dem, drev mange ut tilsjøs og gik derved enten tapt, eller ogsaa blev de samlet op av fiskefartøier fra Gloucester og slæpt ind til den havn.»

Denne litet rationelle fangstmetode blev dog sjelden benyttet paa New-Foundland. Man drev der efter rethval, indtil i 1850 den sidste av disse blev indbragt. Da døde hvalfangsten helt bort, og den vaktet ikke tillive igjen før den norske fangstmetode overførtes hit.

Det første selskap som dannedes her for moderne hvalfangst efter norsk metode var «The Cabot Whaling Company», som begyndte sin fangstvirksomhet i 1898 ved Snooks arm, samtidig som «Balena» begyndte sin fangst fra Hermitagebugten.

Hvalfanger N. Davidsen har meddelt forfatteren at det første selskaps kapital dels var norsk og dels amerikansk, men at initiativet til dannelsen utgik fra Norge. — I det første fangst-aar var resultatene ikke saa store, men senere gik det bedre, saa der hurtig startedes det ene selskap efter det andet.

Skjønt der i den newfoundlandske hvalfangst overveiende benyttedes norske hvalbaater, norsk utrustning, norske fangstmænd o.s.v. var i den senere utvikling norsk kapital kun for en mindre del interessert, og de fleste selskaper kan betegnes som i den henseende rene amerikanske foretagender.

Et norsk foretagende startedes dog her av hvalfanger Anders Ellefsen fra Stokke, som sammen med sin far, tidligere omtalte Andr. Ellefsen, og brukseier R. Berg, Stokke, m. fl. hadde anskaffet hvalbaaten «Humber» og av myndighetene paa New-Foundland faat fangsttilladelse med station i Aquaforte. Dette selskap begyndte sin fangst 17de juni 1902.

Dette selskaps fangsthistorie er allerede straks et billede paa hvordan det skulde gaa med den lovende hvalfangst fra New-Foundland.

Fra begyndelsen var hvalbestanden meget god, men gik hurtigt tilbage.

Der fangedes fra 17de juni 1902 ialt 108 hval — 2 223 fat olje. I 1903 fangedes 219 hval — 4 313 fat olje. I 1904 fangedes 198 hval — 3 928 fat olje. I 1905 fangedes 65 hval — 1 571 fat olje. I 1906 fangedes 18 hval — 310 fat olje.

Aquaforte. New-Foundland.

Hvalbaaten blev nu solgt, mens anlægget iland overtoges av nogen av interessenterne, som haabet paa at der atter skulde komme hval under kysten. Fangsten fortsattes saa i 1907 med en fra Island indkjøpt ældre hvalbaat, men hele fangstutbyttet blev kun 3 hval, hvorfor foretagendet blev nedlagt.

I 1903 maa hvalbestanden ha været betydelig. «Cabot» indbragte det aar fra midten av mars til 6te december 211 hval, og en anden fangstbaat 256 hval, hvorav 116 blaahval. Dette var fangster som man dengang aldrig hadde set maken til.

I det hele hadde bedriftene i denne tid betydelig held med sig. Hvalbestanden langs kysten maa betegnes som betydelig, og den bestod av blaahval, finhval og knølhval. Spermacethval fangedes ogsaa, men i mindre antal. Da hvalen fangedes forholdsvis nær kysten, slap man ogsaa for de lange slæpninger som paa mange fangstfelter sinket fangsten.

Paa grund av disse lyse utsigter blev der da ogsaa startet den ene station efter den anden, særlig langs sydostkysten. Der var imidlertid endnu fler som gjerne vilde sikre sig fangsttilladelse. Saaledes indkom der fra 6te december 1902 til 27de november 1903 ikke mindre end 45 koncessionsandragender. Dette er ogsaa enestaaende.

I begyndelsen var der ingen fuldstændig nyttiggjørelse av raastoffet og der reiste sig en betydelig uvilje mot den nye bedrift. Mange trodde hvalfangsten skulde faa skadelig indflydelse paa torskefiskerierne, og lokalmyndighetene motsatte sig undertiden opførelse av fangststationer, idet man klaget over den ubehagelige og fordærvelige lugt av de i forraadnelse gaaende hvalkadavere.

Imidlertid begyndte man i 1902 med guanofabrikker, og den metode som benyttedes ved de norske fangststationer blev endog forbedret herover, hvor der i det hele blev brukt store beløp til eksperimenter paa tilgodegjørelsens omraade.

Snart kom der guanofabrikker ved samtlige newfoundlandske hvalfangststationer, likesom der i det hele blev nedlagt meget betydelige beløp i bedriften.

I 1902 fik man en hvallov, som bragte stationer og fangstfartøier under streng kontrol, og den officielle beretning uttaler, at i denne næringsveis virkelige interesse og i den hensigt at forebygge en altfor hurtig utdøen av de værdifulde hvaler, som søker op under New-Foundlands og Labradors kyster, vil fiskeristyrelsen paa det sterkeste anbefale den begrænsning av fangstkoncessioner, som kan opnaaes ved «the Governor i Council.» Der uttales videre, at den sterke avtagen av hval langs Norges kyster paa grund av den hensynsløse og uindskrænkede fangst, burde lære New-Foundland at slaa ind paa klokskapens vei i tide.

Denne hvallovs bestemmelser tok altsaa direkte sigte paa at bevare fangsten, et slags fredning av hvalen for hvalens egen skyld, kan man gjerne kalde det. Der blev utstedt forbud mot at drive med mer end én fangstbaat fra hver station. Hellerikke slæpebaat maatte benyttes. For at der ikke skulde bli for mange stationer og for sterk beskatning av hvalbestanden, blev det bestemt, at der skulde være en mindste avstand av 50 eng. mil mellem etablissementene, og endelig maatte hvert selskap aarlig betale \$ 1 500 for sin koncession.

Følgende tal viser bedriftens vekst i de første fangstaar:

	Fat olje:	Værdi \$:
1898	162	1 340.—
1899	1 266	14 439.—
1900	2 580	34 604.—
1901	3 798	54 221.—
1902	7 650	112 859.—
1903	15 984	256 372.—

Hertil kommer værdien av bardene, som i disse aar steg fra \$ 241.— til \$ 13 550.—.

«The annual report» for 1904 beretter, at der har været en sterk utvikling av fangstbedriften dette aar. Der var i aarets løp 14 stationer i virksomhet, og den i bedriften nedlagte kapital hadde da naadd det betydelige beløp av \$ 750 000.—. Der hadde ialt været inde 49 koncessionsandragender og der var ved aarets utgang bevilget fangsttilladelse til 19 selskaper, hvilket antal ifølge beretningen omtrent ikke levner rum for nogen forøkelse. Paa dette tidspunkt var altsaa feltet saa sterkt optat som det ifølge hvallovens bestemmelser kunde bli. Stationer fandtes overalt paa øen, særlig i dens sydøstlige del, og oppe paa Labradors kyst fandtes ogsaa en station.

Det syntes indlysende, at de samme myndigheter, som gjennom hvalloven hadde villet bevidne sin vilje til at beskytte hvalbestanden mot altfor hurtig tilbakegang, tillike i forbausende grad hadde overvurdert denne hvalbestands størrelse, idet det nu maatte synes tydelig, at beskatningen av bestanden maatte staa i misforhold til dens evne til vedlikeholdelse.

Fangsten som i 1903 hadde utgjort 225 blaahval, 345 finhval, 287 knølhval og 1 spermacethval, tilsammen 858 hval, naadde i 1904 sit høidepunkt.

Der blev da av 14 selskaper gjort en fangst av 264 blaahval, 690 finhval, 281 knølhval og 40 av ubestemt art — tilsammen 1 276 hval.

I 1905 deltok det høieste antal selskaper, nemlig 18, men fangsten befandt sig nu allerede sterkt paa retur, idet den dette aar kun utgjorde 263 blaahval, 460 finhval, 161 knølhval og 3 spermacethval, tilsammen 892 hval.

Under sæsongen la man merke til at den aate som utgjør

hvalens viktigste føde, forekom i langt mindre masser end tilfældet pleiet at være. Dette var gjennemgaaende overalt paa New-Foundlands kyst, og man tilskrev derfor dette faktum, at forekomsten av hval dette aar var betydelig mindre end sedvanlig.

Aarets fangstmængde betegnet saaledes en betydelig nedgang i bedriftens lønsomhet, idet den betydelig reducirte fangst blev

Før skuddet. Henrik Ellefsen ved kanonen.

at dele paa et større antal selskaper. Hertil kom at prisene var lave, saa der allerede nu vanket betydelig tap for flere av selskapene.

I treaarsperioden 1906—1908 nedla da det ene selskap efter det andet bedriften, saa der i 1908 kun var 9 selskaper tilbake. Nedgangen i fangst sees av nedenanførte tal:

I 1906 var fangsten 439 hval, i 1907 481 hval og i 1908 396 hval.

Specificert var den i 1908 26 blaahval, 345 finhval, 24 knølhval og 1 spermacethval.

Den offisielle beretning meddeler, at bedriften er i rent forfald, efterat de forskjellige kompanier har sat overstyr store beløp under sit forsøk paa at holde det gaaende. I denne tid solgtes de ledigblevne fangstbaater fra dette felt til Japan, hvis fangstvirksomhet netop samtidig arbeidet sig op og holdt paa at faa et sterkt nationalt tilsnit.

1909 var forresten et opgangsjaar. Der var rikeligere av aate

under land og derfor mere hval, særlig var blaahvalen atter tilstede i betydelig større antal. Den specificerte fangstopgave for dette aar viser at 7 selskaper har hat en fangst av 80 blaahval, 403 finhval, 33 knølhval og 2 spermacethval — ialt 518 hval. Efter dette begyndte man at haabe paa en opgangsperiode, som dog ikke indtraf. Sæsongen 1910 bragte nemlig et daarlig resultat, og nedgangen er nu jevn ut gjennem aarene, — saaledes viste 1910 kun en fangst av 384 hval og i 1911 var fangsten 335 hval.

Med beundringsværdig seighet holdt en række selskaper ut aar efter aar. Fangsten var nemlig saa ujevn, at mens enkelte baater fik næsten ingenting, fik andre en forholdsvis respektabel fangst.

Den sidste jevne nedgangsperiode læses tydelig av tabellen, som er hentet fra «Annual report».

Aar	Antal baater	Antal blaa- hval	Antal finhval	Antal knøl- hval	Antal sperma- cethval	Ialt	Anm.
1912	10	60	202	22	5	289	
1913	8	19	185	8	10	222	
1914	7	5	142	13	1	161	
1915	3	0	115	5	19	139	
1916 og 17	Ingen opgaver i den officielle beretning.						
1918	2	?	?	?	?	101	2000 fat olje. Intet selskap fra N. F.
1919	The Labrador Whaling Co.'s gjenoptat fangsten. Resultatet ukjent.						

Foruten den tidligere nævnte norske deltagelse i disse egnes fangstvirksomhet, har endnu et norsk selskap hat interesser i disse farvand.

I 1911 stiftedes nemlig i Kristiania av skipsreder Willy Gørrissen «The Norwegian Canadian Whaling Co. A/S» med S. Th. Sverre som disponent. Selskapet kjøpte et anlæg som et canadisk selskap hadde utført paa Seven Islands i Lawrence-gulpen paa Canadas østkyst. Anlægget blev modernisert og forsynt med norske maskiner til kjøtkokeri og guanofabrik. Der blev saaledes lagt an paa en fuldt rationel oparbeidelse av raastoffet, og man gik igang med 2 fangstbaater.

Fangstresultatene blev ikke saa gode som ventet. Det første aar utgjorde fangsten ca. 2 000 fat. I 1912 var fangsten bedre

og utgjorde da 3 330 fat olje og 3 300 sækker guano. I 1913 opgives den til ca. 3 500 fat olje. I 1914 blev der fanget 78 hval, hvorav der blev utvundet 3 390 fat olje. Sæsongen her begyndte i almindelighed i slutten av mai og var som regel slut med september maanedes utgang. Juni til august var den bedste fangsttid, idet kun et minimum av fangsten blev tat utenfor denne tid. Hvalbestanden bestod av blaahval og finhval, mens andre hvalarter ikke blev gjenstand for nævneværdig fangst.

I 1915 drev selskapet ogsaa sælfangst, men med utilfredsstillende resultat, idet fangsten med to sælfangere kun utgjorde ca. 5 000 sæl. Hvalfangsten indbragte dette aar 28 blaahval og 56 finhval, ialt 84 hval, hvorav blev utkøkt 3 422 fat olje og 3 486 sækker guano.

*

Hvalfangsten paa disse felter har saaledes hat baade direkte og indirekte indflydelse paa vor hvalfangstbedrift i det hele. Den direkte betydning er ikke synderlig fremtrædende, idet der neppe er ført nævneværdig nettofortjeneste hjem, men den indirekte betydning maa tillægges en ikke ubetydelig vegt. Der er nemlig skaffet marked for norske fangstbaater og norsk materiel i betydelig utstrækning, likesom der er skapt gode livsvilkaar for et ikke ubetydelig antal av norske fangstmænd.

VII.

Østasien.

t kart over Stillehavets strømforhold viser, at den store nordækvatoriale strømsætning, idet den støter mot Filippinerne og Formosa svinger nordover og danner den bekjendte Kuro-Shivo strøm, som — i likhet med den atlantiske Golfstrøm for Europas vedkommende — beskyller det japanske ørikes østkyst. En mindre del av strømmen gaar vest for Japans sydligste øer ind i det østkinesiske hav, hvor den atter deler sig i to: en mindre gren langs Koreas vestkyst og en større gren, som løper op gjennem Tsuschimastrædet og gjennemsætter hele det Japanske Hav til den endelig helt nord i det Okotske Hav møtes av en sydgaaende strøm fra dette sidste havs mere polare egne.

Disse strømsætninger har op gjennem tidene været tumlepladsen for en betydelig hvalbestand, og hvalfangst har her længe spillet en betydningsfuld rolle.

Det ligger utenfor dette arbeides plan at gaa nærmere ind paa denne gamle hvalfangst, om hvilken der forøvrig findes ganske utførlige oplysninger.

Kun saa meget vil vi ha nævnt, at den er drevet i aarhundreder og samtidig med den store europæiske hvalfangst i Nordishavet. Den er her i østen dels drevet efter andre fangstmetoder end i Europa, og hvalen er paa dette felt blit mer rationelt utnyttet end hos os. Det er saaledes bemerkelsesværdig, at hvalen her allerede paa et tidlig tidspunkt blev benyttet til menneskeføde i den utstrækning at absolut alt blev nyttiggjort undtagen de største og groveste ben.

Der forekommer baade rethvaler og finhvaler, og de forekommende finhvaler tilhører de samme arter som de nordatlantiske.

Paa de til Japan i nord støtende felter har der i nyere tid ogsaa været drevet hvalfangst av russere. Herom foreligger ogsaa meget utførlige beretninger. Saaledes klages der i en russisk beretning om hvalfangst over at det ikke er lykkedes russerne at skape en rationel hvalfangst fra Murmankysten og østover. Derimot oplyses, at hvalfangsten i det fjerne østen arbeider under betydelig gunstigere betingelser, skjønt den heller ikke der har naadd den udvikling man kunde vente, naar hensyn tages til de forhaandenværende rigdomme. Disse naturrigdomme blir endnu delvis utnyttet av amerikanske undersaatte.

Det første tilløb til moderne hvalfangst efter norsk mønster blev gjort i 1889. Da sendtes hvalfangerskipet «Gennadij Newelskij» fra Bergen ut til Wladiwostok. Reisen tok 102 dage, og fangsten tok straks sin begyndelse. I begyndelsen gik det godt for selskapet, og i 4 vintermaaneder fangedes 23 hval ved Koreas kyst. Men fra 1891 av hører man intet mer til dette selskap.

I 1895 foretok grev Keyserling en ekspedition til disse trakter. Han hadde tidligere ledsaget keiser Nikolai II paa en reise til Østasien, og fik da den ide at starte et aktieselskap for fangst og rationel tilgodegjørelse av hval.

Selskapet blev konstituert som «Pacific Whale Company of Count G. Keyserling & Co.». Da han selvsagt agtet at dra sig til nytte de fangstredskaper og baattyper, som hadde utviklet sig i den norske hvalfangst, lot han sine hvalbaater bygge og utruste i Kristiania, idet han forsøkte at faa typen mest mulig sjødygtig. I begyndelsen av 1895 forlot saa grev Keyserling Kristiania med sine to hvalbaater «Nikolai» og «Georg» for at begi sig til Wladiwostok. Hans mening var at finde et hensigtsmæssig sted paa øen Sakhalin, hvor han kunde bygge sin station.

Grev Keyserling kom lykkelig frem og begyndte sin fangst. Der viste sig at være hval nok, og ifølge en officiel opgave fanget han til utgangen av 1897 ialt 220 hval. Foruten at fremstille olje, gjorde russerne ogsaa forsøk med konservering av hvalkjøtt. I det hele var bedriften fuldt tidsmæssig, og selskapet indkjøpte endog senere en stor damper i den hensigt at la den indrette som flytende kokeri.

I de egentlig japanske farvand var dog fangsten av langt større betydning, og her har virkelig den gamle hvalfangst fortsat uten videre avbrytelse helt op i vor egen tid.

I et skrift «The fishing industri in Japan» findes saaledes en meddelelse fra 1895, som anslaar værdien av den japanske hvalfangst til 176 000 yen pr. aar. — I 1898 fandtes der ved Japans kyster 11 hvalfangstetablissemeter. Disse laa fra Tsu-

Hvalstation i Japan.

shima nordover langs kysten av det Japanske Hav eller ogsaa paa Nipons sydkyst fra øen Sikoku og nordover til bugten ved Tokio.

Norske fangstselskaper og hvalfangere skulde imidlertid ogsaa snart komme til at optræde paa dette fjerne fangstfelt. Hvalfanger Aug. Kittilsen fra Slagen ved Tønsberg har git forfatteren herav en del meddelelser om forholdene ved den japanske hvalfangst, som han efter et mangeaarig ophold herute som skytter har et indgaaende kjendskap til.

En norsk hvalskytter, Fredrik Olsen fra Drammen, ansees egentlig som ophavsmanden til den norske hvalfangstmetodes anvendelse i japanske farvand. I 1902 stiftet saa skibsreder Erling

Lund av Kristiania hvalfangeraktieselskapet «Rex» og senere «Norsk—japansk hvalfangerselskap» for fangst paa Japan. Senere kom flere til, likesom japanerne selv snart i betydelig utstrækning dels lot bygge nye hvalbaater ved norske verksteder og dels opkjøpte ældre fangstbaater av norske firmaer. Samtlige baater hadde hvalskyttene fra Norge. Man slog sig først ned paa Koreakysten, men senere spredtes fartøiene langs Japans kyster helt nordover til Sakhalin.

Hvalkjøt færdig til at sendes paa markedet (Japan.)

Nordmændene bygget ingen fangststationer derute, men solgte hvalen til japanske opkjøpere efter kontrakt for hele sæsongen. Prisen rettet sig efter hvalens art og aarstiden.

I sommermaanedene anvendes størstedelen av den indfangede hval til olje og guano, og provisoriske kokerier kommer da til anvendelse, men i vintermaanedene er der en helt anden anvendelse for den. Da spises hele hvalen op, spæk og kjøt, blod og indmat med tarmer og indfett. Intet vrakes, saa en hval da gjøres ut i et meget betydelig beløp.

Kjøttet skjæres op i mindre stykker og strøes med salt. Der-efter transporteres det til byene, hvor de bedre dele av kjøttet staar i prishøide med oksekjøt eller mere.

De norske selskaper som kom i drift her, fik imidlertid ingen lang levetid. Japanerne søkte nemlig selv at underlægge sig denne bedrift, og særlig tok denne bevægelse fart efter den russisk-

japanske krig. Der blev da sat igang et systematisk arbejde for at nationalisere bedriften, og dette maa nu siges helt at være lykkedes. De norske selskaper blev opløst, og baatene solgt til

Flænsning av hval i Japan.

japanske rederier. Derimot saa man sig bedst tjent med at beholde de norske skyttere, hvorav der endnu arbeider flere derute.

Forøvrig dannedes der en stor sammenslutning av fangst-rederier under navn av «The Oriental Whaling Co.», som raader

over en flaafe av 20 hvalbaater. Ialt arbeider nu 30 hvalbaater i de japanske farvand.

I maanedene oktober til mars er fangsten av mindre betydning. Da fanges der av «Oriental Whaling Co.» paa kysten av Korea, hvor de øvrige selskaper ikke har kunnet faa fangsttilladelse. I tiden fra 1ste mai til 1ste oktober er al hval fredet ved Koreas kyster. Forøvrig er der ingen fredning inden Japans sjøomraade.

Den hval som fanges ved Korea, er mest finhval og desuten den kaliforniske graahval, som herute kaldes «Devilfish». Sidstnævnte forekommer ogsaa i mindre antal i andre japanske kystfarvand.

Paa østkysten av Japan er fangsten sterkt avtagende, saa en fangstbaat der i vintertiden ofte maa nøie sig med en fangst av 4—5 hval.

Fra mars til september drives fangsten mest paa de nordlige kyster, hvor der fanges finhval og seihval. Dog faar man ogsaa av og til blaahval, mens knølhvalen er en sjeldenhet. I denne tid nyttiggjøres hvalen derved, at man koker ut spækket i aapne gryter, mens kjøttet paa en primitiv maate fremstilles til et slags guano. Hvalfangststationer i norsk forstand har man altsaa ikke.

I aarets løp kan en fangstbaat ha en fangst a 50 à 60, ja op til over 100 hval.

I september og oktober fanges spermacethval, som i stor bestand forekommer i de nordlige farvand, men den er smaaafaldende og fangsten derfor litet lønsom.

Rethval forekommer nu forholdsvis sparsomt, og man kan ikke regne med den uten i det Gule Hav og tilstøtende farvand.

I 1916 var følgende selskaper i virksomhet:

«Togo Hogeï Kabushiki Kaisha» («The Oriental Whaling Co.») med 20 baater.

«Naigwai Suisan Kabushiki Kaisha» med 2 baater.

«Sensho Koopys. Kabushiki Kaisha» med 1 baat.

Disse selskaper er hjemmehørende i Osaka.

I Nahari er hjemmehørende «Fujimura Hogeï Kab. Kaisha» med 1 baat.

I Senzaki: «Nagata Hogeï Kab, Kaisha» med 2 baater.

I Kobe: «Dai Nihon Suisan Kab. Kaisha» med 2 baater.

I Kochi: «Daito Gyogyo Kab. Kaisha» med 2 baater.

Den japanske hvalfangst har hat betydelig interesse for hvalfangstbedriften som helhet. De norske selskaper, som arbeidet her, hadde en tid lønnende beskjeftigelse, likesom Japan har været marked for en betydelig flaafe av norskbyggede fangstbaater. Norske skyttere har i stor utstrækning fundet lønnende beskjeftigelse i Japan, og norsk utstyrs- og utrustningsmateriel er i aarenes løp i stor utstrækning sendt til Japan, hvor man paa dette omraade ikke har kunnet konkurrere med de norske specialfirmaer i de forskjellige brancher.

Japans hvalfangst. 1915.

Fangstfelt ¹⁾	Antal finhval	Antal blaa-hval	Antal sperma- cethval	Antal knøl- hval	Antal seihval	Antal graa- hval ²⁾	Sum	Værdi i yen
Southwestern	16	40	8	44	8	1	117	179 784
Japan sea	143	—	—	32	—	9	184	149 390
Northeastern	196	11	222	18	611	3	1 061	500 448
Northern sea	197	1	18	8	98	—	322	170 503
Colonial sea	35	—	—	—	—	101	136	116 541
Sum	587	52	248	102	717	114	1 820	982 215

1916.

Southwestern	8	42	9	51	10	3	123	208 293
Japan sea	24	2	—	3	—	—	29	58 923
Northeastern	176	22	345	8	345	1	897	472 598
Northern sea	274	4	35	20	38	5	376	275 210
Colonial sea	278	—	—	11	—	77	366	350 280
Sum	760	70	389	93	393	86	1 791	1 365 304

¹⁾ The Southwestern sea indbefatter Stillehavskysten langs Kyushu, Shikoku og Wakayama.
 The Northeastern sea indbefatter Stillehavskysten langs Miyagi, Iwate og Aomori.
 The Northern sea er farvandet omkring Hokkaido.
 The Colonial sea indbefatter The Colcan sea og The Yellow sea.

²⁾ Graahvalen er en art rethval.

Japans hvalfangst.

1917.

Fangstfelt	Antal finhval	Antal blaa-hval	Antal sperma- cethval	Antal knøl- hval	Antal seihval	Antal graa- hval	Sum	Værdi i yen
Southwestern	28	50	18	11	136	1	244	306 406
Japan sea	63	—	—	6	6	—	75	113 903
Northeastern	148	3	—	3	272	—	426	293 245
Northern sea	191	—	21	4	164	2	382	332 798
Colonial sea	330	—	1	7	1	68	407	621 920
Sum	760	53	40	31	579	71	1 534	1 668 272

1918.

Southwestern	7	18	3	2	76	—	106	197 970
Japan sea	18	—	—	5	—	—	23	114 912
Northeastern	239	6	547	4	322	1	1 119	1 070 003
Northern sea	158	1	26	3	330	1	519	444 848
Colonial sea	279	—	—	6	—	103	388	884 107
Sum	701	25	576	20	728	105	2 155	2 711 840

VIII.

Statens hvalfangst.

Under verdenskrigen 1914—1918 blev det mer og mer indlysende at Norge i sin isolerte stilling og avskaaret som man blandt andet var fra at faa de nødvendige tilførsler av oljer let kunde komme op i en fettnød, som kunde faa den mest skjæbnesvangre indflydelse paa vor folkeernæring.

Vistnok producerte vor store hvalfangstbedrift ute paa fremmede felter en overflod av hvalolje, men denne vare kunde ikke faaes hjem, idet hvalfangerne var nødt til at sælge hele denne produktion til England. Tilførslen av andre oljer var ogsaa minimal, og det hele begyndte at se bekymringsfuldt ut.

Vor produktion av sælolje, bottlenose og forskjellige fiskeoljer blev anset for utilstrækkelig til landets forsyning, og det blev saa tat under overveielse at finde en utvei til at øke produktionen av oljer.

Høsten 1917 tok saa det offentlige en række skridt til iverksættelse av hvalfangst paa Norges kyst.

Ved kongelig resolution av 23de november 1917 bestemtes: «Provianteringsdepartementet bemyndiges til i provianteringsøiemed straks at iverksætte hvalfangst for statens regning i den utstrækning som gjældende lovgivning tillater, og til at træffe de i den anledning nødvendige forføininger.»

Midlertidig lov av 8de december 1917 om forandring i lov om hvalfangst av 6te juni 1896 med tillægslov av 7de januar 1904 bestemmer:

I. «§ 1, 2det led i lov om hvalfangst av 6te juni 1896 med tillægslov av 7de januar 1904 skal lyde saaledes:

Saadanne forbud kan ogsaa efter Kongens nærmere bestemmelse gjøres gjældende for landets øvrige kyststrækning eller dele av samme. Staten kan uten hinder av forbudet i nærværende paragrafs 1ste led eller av forbud utfærdiget i henhold til 2det led drive hvalfangst til landets forsyning med næringsmidler.

II. Nærværende lov træder ikraft straks.»

Ved kongelig resolution av 5te december 1917 besluttedes:

«1. At der midlertidig oprettes et statens hvalfangstkontor med sæte i Kristiania og under ledelse av en direktion bestaaende av en administrerende direktør og to raadgivende direktører.

2. At fiskerikonsulent S. Johannessen konstitueres som administrerende direktør og at disponent Alex. Lange, Sandefjord, og verkseier K. Ludv. Henriksen, Tønsberg, opnævnes som raadgivende direktører ved hvalfangstkontoret.

3. At provianteringsdepartementet bemyndiges til at fastsætte de nærmere forskrifter for hvalfangstkontorets virksomhet og til at fastsætte direktørenes løn.»

Ifølge ovenstaaende resolution ansatte provianteringsdepartementet hvalfangstbestyrer Jørgen Øhre, Tønsberg, som inspektør og leder av stationsanleggene og hvalfangstbestyrer Jacob Odland, Haugesund, som kontorchef og leder av hvalfangstkontorets daglige virksomhet.

Det var et ganske stort og betydningsfuldt apparat, som her blev sat igang, og det offentlige utnævnte da ogsaa til at lede det mænd som paa dette specielle omraade repræsenterte den største sum av sakkyndighet og dygtighet, som overhodet var at finde.

Fangsten blev først sat igang i Skagerak med Sandefjord som utgangspunkt. Man ventet selvsagt her ikke nogen større fangst, men hvad man maatte faa kunde jo være godt at ta med, og i Gonvikens trankokeri i Sandefjord-fjorden stod jo et brukelig kokeri færdig.

Den 19de januar 1918 blev saa statens første hval indbragt til Sandefjord. Det var en 66 fot lang finhval, skutt henimot den svenske kyst mellem Lysekil og Strømstad. Der blev ialt skutt 4 finhval, den sidste indbragt til Sandefjord den 21de februar.

En av de indbragte hvaler var en spesielt stor og fet hval, som utbragte ikke mindre end 88 fat olje, hvad der er en forholdsvis meget sjelden begivenhet.

Utover vaaren 1918 var man travlt sysselsat med at faa indredet de nødvendige stationer til den egentlige fangst kunde ta sin begyndelse.

Der oprettedes 5 stationspladser: Blomvaag i Herlø, Søndre Bergenhus amt, hvor der allerede tidligere var en liten fangst-station. Her skulde stationeres 3 fangstbaater, og i begyndelsen av sæsongen muligens flere.

Vaagene i Bremanger, Nordre Bergenhus amt. Her hadde ikke tidligere været drevet hvalfangst, saa station maatte anlægges fra nyt av.

Vingvaagen ved Agdenes, Søndre Trondhjems amt. Her hadde heller aldrig foregaat nogen hvalfangst, og det hele anlæg maatte ogsaa her monteres fra nyt av. Hver av de to sidsnævnte stationer skulde ta imot fangsten fra 3 hvalbaater.

Bøle paa Sørøen, Finmarkens amt. Her var tidligere i finmarksfangstens dage en fangststation, hvad der ogsaa var tilfældet paa Ingø, som var utset som den femte stationsplads. Hver av disse stationer skulde ta imot fangsten fra 4 hvalbaater.

Som fangstbaater leiet staten en række kraftige moderne baater tilhørende forskjellige fangstselskaper som nu under krig-
gen var kommet ut av virksomhet.

Paa de nævnte stationspladser blev fangsten sat igang saa snart stationene var istand til at motta hvalen.

I Blomvaag begyndte man allerede sidst i januar maaned. Fra begyndelsen drev man her en tid med 5 baater, senere med 3. Fangsten var særlig i sidste halvdel av april maaned livlig. Den karakteriseres av hvalfangerne som en ren sydhavsfangst. Der fangedes da udelukkende finhval, mens seihvalen først kom senere.

Stationen, som oprindelig var beregnet paa at ta imot fangsten fra én hvalbaat, var nu utvidet og forbedret. Der var placert 2 tørker for guano og kraftfor, saa man som regel skulde kunne oparbeide raastoffet efterhvert. Stationen leverte ogsaa adskillig hvalkjøt til menneskeføde, dels i fersk, dels i saltet tilstand.

Fra Vaagene begyndte fangsten omkring midten av mai, idet her alt maatte anlægges fra nyt av. Her blev kun placert én

tørke for kraftfor og guano. Det samme var tilfældet med Vingvaagen, som snart viste sig at være en udmerket fangstplads. Her begyndte fangsten i mai, og en hel del kjøt avlevertes ogsaa herfra til bruk som menneskeføde.

Fra Bøle begyndte fangsten først i mai uten dog at gi noget nævneværdig utbytte. Fangstbaatene avsøkte feltet i alle retninger fra de to stationer her nordpaa uten a finde hval. Man gik nordover til iskanten og langs denne. Man avsøkte feltet om Bjørneøen uten at finde noget nævneværdig. I april maaned blev der rapportert adskillig hval ut for kysten av Finmarken, — ja endog inde i Sørøsundet skulde der dengang være set meget hval. Fangststationene var imidlertid da ikke klar til at begynde.

Som ventet og i overensstemmelse med tidligere erfaringer blev der dog bra fangst i juli maaned, og den var bedst i august. Hvalbestanden blev nemlig ut paa sommeren meget god, og bestod omtrent udelukkende av god finhval.

Omtrent lignende artet ogsaa forholdene sig ved Ingø, hvor der til forædling av kjøt og ben var opstillet to tørker, mens der paa Bøle kun var én.

Mot slutten av august ophørte fangsten omtrent samtidig ved samtlige stationer, og i september blev der ikke fanget en eneste hval langs hele vor kyst.

Fangstutbyttet var:

Station	Finhval	Seihval	Knølhval	Blaahval	Sum
Gonvik	4	—	—	—	4
Blomvaag	166	40	—	—	206
Vaagene	25	25	—	1	51
Vingvaagen	107	81	—	—	188
Bøle	183	4	—	—	187
Ingø	122	4	1	2	129
Sum	607	154	1	3	765

Da denne fangst har speciel interesse som maal for hvalbestanden ved Norges kyst og dens periodiske forekomst her, tør det være lærerikt at se litt nærmere paa ukerapporten over fangsten.

Det vil da først bemerkes, at fangsten i det hele er baaret oppe av finhvalen, hvorav der nærsagt aaret rundt findes en ikke ubetydelig bestand ved vore kyster. Dens forekomst er mer eller mindre avhengig av de store indsig av sild og lodde, da den jo i adskillig utstrækning lever av disse dyr. Av de 765 hval, som utgjør den samlede fangst, er 607 finhval, fanget paa en strækning fra den svenske kyst i Baahuslen til havet utenfor Nordkap — med særlig god forekomst i havet utenfor de vestlandske fjorder og Finmarken.

I Finmarken forekom bestanden dette første aar absolut bedre end man kunde ha ventet, og det synes at tyde paa en bestemt og ikke ubetydelig økning av finhvalbestanden i det nordlige Atlanterhav. Man merke sig nu for det første, at fangsten ved de finmarkske stationer begyndte sent. I uken 9de—15de juni fangedes de første hval fra stationene paa Bøle og Ingø. Og man maatte efter de gamle fangstberetninger fra Finmarken være berettiget til at tro, at en fangst tidligere paa aaret, februar—april, skulde ha bragt adskillig fangst, saa meget mer som der dengang meldtes om megen hval paa dette kyststrøk.

Allikevel er der av 8 baater indbragt 305 finhval, hvad der utgjør en gjennemsnittsfangst av 38 finhval pr. baat, mens gjennemsnittet av finhval pr. baat i perioden 1897—1904 var 14, med maksimum 23 i 1902 og minimum 7 i 1903.

Det høieste gjennemsnittstal av finhval som pr. baat er indbragt i finmarksfangstens historie var i 1896, da 27 baater indbragte 733 finhval eller ca. 27 pr. deltagende baat.

Der maatte efter dette være grund til at uttale, at finhvalbestanden var endog overraskende god, og man maatte med interesse vente paa det næste aars resultat for deri at finde yderligere materiale til bedømmelsen. Vistnok er finhvalen ogsaa variabel i sin optræden, og dens forekomst kan være avhengig av forhold, som den almindelige hvalfanger ikke legger merke til eller forstaar at bedømme, men den er tiltrods herfor den i sin forekomst mest stabile av vore hvalarter.

Man maa dog ved sammenligningen av dette aars fangstresultat med tidligere aars huske paa, at de i 1918 anvendte fangstbaater hadde en ganske anden effektivitet end de smaa baater som blev anvendt i den tidligere fangstperiode.

Naar finhvalbestanden paa feltet utenfor Blomvaag i sidste

halvdel av april maaned var saa usedvnlig stor, at fangsten artet sig som en ren sydhavsfangst, maatte dette ansees at bero paa en tilfældighed. Der vil vistnok omkring den nævnte aarstid — eller helst noget senere — kunne ventes adskillig finhval paa dette felt, men ikke i saa imponerende bestand.

Seihvalen ydet ogsaa sin betydelige tribut til det gode resultat av 1918 aarets fangst ved Norges kyst, idet der ialt blev tat 154 seihval. Den fangedes fortrinsvis fra de vestlandske fangststationer, mens der fra stationene paa Finmarken kun blev fanget ialt 8 seihval eller 1 seihval pr. baat.

Seihvalens optræden er altid ujevn og sterkt avhængig av fødens forekomst. Som finhvalen er den mest stabile, er seihvalen den mest ustadige og flygtige av vore store hvalarter. Som ren planktonhval forekommer den der, hvor tilgangen paa dens specielle aate er rikeligst forhaanden. Naar aaten avtar i mængde, søker den andetsteds hen. Den er nemlig storæter og synes om at ha overflod omkring sig.

Dens forekomst paa vestlandskysten viste et sydgaaende træk utenfor kystfarvandene. Naar undtages en fangst av 3 seihval fra Blomvaag i slutten av april, begyndte seihvalfangsten i Vingvaagen, hvor der omkring 5te mai trak op til en livlig seihvalperiode, som imidlertid var helt slut omkring 24de juni.

Omkring slutten av mai hadde man seihvaltrækket indenfor Vaagene stations rækkevidde, men nu har bestanden øiensynlig spredt sig over et større omraade, saa fangsten kun blir liten og leilighetsvis. Men forekomsten holder sig til 6te juli. Da er den som blaast væk.

En lignende spredt forekomst av seihval fandtes i tiden fra 15de juni til 6te juli i strøkene utfor Blomvaag, idet den dog her et par dage like over St. Hans har klumpet sig sammen omkring en mer end almindelig god aateflek og er blit fanget i stort antal.

Om dens forekomst i Finmarkshavet er intet at bemerke utenfor det vanlige, at den først optraadte her i juli — efterat der er kommet fuld sommer i veiret.

Bestanden synes her at ha været ganske ubetydelig, hvad der oftere kan forekomme. I rapporter fra tidligere fangstaar findes oplysninger om, at seihvalen i Finmarkshavet snart kan optræde i tusenvis og snart i en meget tynd og spredt forekomst.

Det hele er avhængig av føden. Men den optræder kun i de egentlige sommermaaneder, og den forsvinder aldeles momentant, naar f. eks. en nordenstorm har bragt forandring i de livsforhold den ynder. Den er en fin og sensibel natur.

Videre fortæller fangstrapporten fra 1918 at knølhvalen og blaahvalen er og blir sjeldne forekomster ved norsk kyst.

*

Statens hvalfangst fortsattes med uformindsket kraft ogsaa sæsonen 1919 med de samme fangststationer som forrige aar. Fangsten tok allerede senhøstes 1918 sin begyndelse i Skagerak fra stationen i Sandefjords-fjorden. Her opnaaddes imidlertid ingen fangst. En saakaldt «minke» var det hele. Sydkystens hvalbestand er nemlig saa sparsom og tilfældig at man ikke kan gjøre regning med noget nævneværdig udbytte her.

I sidste halvdel av januar begyndte fangsten fra de øvrige stationer, hvor der paa de fleste steder var blit foretat en række utbedringer, som tok sigte paa en bedre utnyttelse av den fangede hval. Man opnaadde derved et betydelig større udbytte pr. hval end aaret iforveien, da utnyttelsen lot endel tilbage at ønske. Der blev saaledes monteret nye tørker for guano og kraftfor ved flere av stationene, likesom flere av kokekjelene blev forbedret.

Aarets fangstresultat maa betegnes som fuldt tilfredsstillende, og fordelte sig paa de forskjellige stationer saaledes:

Station	Finhval	Seihval	Knølhval	Sum
Blomvaag	95	21	—	116
Vaagene	56	109	—	165
Vingvaagen	132	169	—	301
Bøle	98	3	—	101
Ingø	96	3	3	102
Sum	477	305	3	785

Da der desuten blev fanget 4 «minker» var det samlede udbytte 789 hval, hvorav der blev fremstillet 19 158 fat olje, 7 155 sækker hvalkjøtmel, 9 329 sækker hvalformel og 6 191 sækker hvalguano. Der blev endvidere utsendt 401 500 kg. kjøt til menneskeføde.

Ved at sammenligne rapportene fra 1919 med dem fra 1918 merker man sig først den forskjell, at mens fangsten i 1918 for stationene Vaagene, Vingvaagen, Bøle og Ingøs vedkommende først blev sat igang ut paa vaaren og forsommeren, blev denne i 1919 sat igang langt tidligere. Man faar derved ogsaa et indblik i finhvalens forekomst paa kysten i disse første vaarmaaneder, et billede som savnedes i rapportene fra 1918.

Det viser sig da at der i første halvdel av februar har været en ganske betydelig bestand av finhval paa strøket fra Bremanger og nordover mot Viktenøerne. Her er da i denne tid fanget ca. 30 finhval, mens den længere sydover hverken i 1919 eller 1918 forekom paa denne aarstid.

Fra Blomvaag har 3 hvalbaater i disse to aar grundig avsøkt det tilliggende felt uten at iagtta andet end en rent sjelden forekomst av enkelte dyr i hurtig træk over feltet. En enkelt finhval var hele denne periodes fangst fra Blomvaag i 1918. Likesaa i 1919. Billedet er ganske det samme begge aar.

Ved stationene paa Finmarken var heller ingen finhval i denne tid, hvad forresten ingen har kunnet vente heller. Efter 30 aars erfaring vet man nemlig, at finhvalen først viser sig paa det finmarkske fangstfelt sammen med loddens første indsig, og dette finder først sted langt senere.

I tiden februar og størstedelen av mars fanget man paa Finmarken kun knølhval i den gamle fangstperiode. Nu blev ingen knølhval iagttat.

I tiden fra 16de februar til 9de mars blev der paa hele kysten ikke fanget en eneste hval. Saa omkring midten av mars finder vi finhvalen i sparsom bestand langs hele kysten. Der foregaar en omend meget sparsom fangst ved samtlige stationer.

I Finmarken var der i 1919 litet finhval under loddeindsiget. Fra den gamle fangsttids journaler vet vi, at der gjennemsnitlig blev skutt 30—35 pct. av den samlede finhvalfangst i tiden før 31te mai. I 1919 derimot fangedes der ved Bøle 9 finhval av 98, — altsaa 10 pct. —, og ved Ingø 13 finhval av 96, altsaa 13 pct. før 31te mai.

Man maa nødvendigvis i denne forbindelse tænke tilbake paa hvalstridens dage, da fiskerne hævdet at hvalfangsten virket forstyrrende for indsiget av lodde og torsk. Den svake hvalbestand som i 1919 optraadte i Finmarkshavet, kan ikke ha øvet stor

indflydelse paa loddeindsiget. Det har vistnok ganske tydelig vist sig, at hvalen her ingen nævneværdig rolle spiller for indsiget, og fiskerne later nu til ogsaa at forstaa dette, hvorfor de ogsaa nu indtar en helt anden holdning til hvalfangsten end tidligere.

Fra 26de april til 10de juni har man ved de finmarkske stationer ikke faat en eneste hval. Dette at 8 hvalbaater søger rundt Finmarkshavet i 6 uker paa denne aarstid uten at faa en hval, var noget man ikke var vant med i den gamle hvalfangst. Vistnok kunde mai mangen gang være en tynd fangstmaaned, men noget fik man da.

Fra midten av juni og utover var da fangsten jevn helt til slutten av august. Da var det forbi. Det samme var ogsaa tilfældet i 1918, kun at hvalbestanden da var meget større paa Finmarken. Til gjengjæld var sommeren utover finhvalbestanden langs den nordlige del av vestkysten bedre i 1919 end aaret iforveien.

Dette er netop den væsentligste forskjøl paa disse to aars fangstbillede hvad finhvalen angaar.

Med hensyn til seihvalen er fangstbilledet ganske det samme som forrige aar undtagen at den var noget tidligere ute, og saa var bestanden større. Der var sommeren 1919 en mængde seihval under visse dele av vor vestlige kyst. Omkring midten av juli blev den helt væk fra fangstfeltene omtrent samtidig overalt.

Seihvalsæsongen blev paa den maate lang ved Vingvaagen, mens den ved Blomvaag, hvor trækket sidst viste sig, blev ganske kort.

Eiendommelig nok var der heller ikke i 1919 nævneværdig seihval paa Finmarkskysten, mens der altsaa var masser længer sydover.

Sæsongens seihvalfangst var et nyt bevis for hvorledes denne hvalart optræder rent periodisk, snart her og snart der eftersom dens yndlingsføde forekommer i strømsætningene. Kommer saa en kold nordenvind og forandrer temperaturen i de øvre vandlag og hitbringer en anden fordeling av føden — vips, saa er den væk. I 1919 altsaa samtidig paa omtrent hele vestkysten.

Seihvalen maa endnu forekomme i store masser paa de nordlige fangstfelter, men som den flygtige og uberegnelige høisommergjest den altid har været.

Efter denne sæsong begyndte staten avviklingen av sin fangst-bedrift. Stationen i Vingvaagen blev solgt til A/S Norsk hvalfangst, disponent Falkenberg, Kristiania. Selskapet fik ret til at drive hvalfangst for de nærmeste aar utover, og stationen kom i drift sommeren 1920. Der blev drevet fangst med 2 hvalbaater og med forholdsvis tilfredsstillende resultat. Der blev nemlig fanget 1 blaahval, 35 finhval og 74 seihval, tilsammen 110 hval, hvorav der utkoktes 2 178 fat olje.

Stationsanlægget paa Ingø blev nedlagt. Likesaa stationen i Vaagene.

Tilbake var da stationen i Blomvaag og stationen paa Bøle, som i 1920 begge blev holdt igang for statens regning. Der blev fra hver av disse stationer drevet med 3 fangstbaater, men fangst-utbyttet blev utilstrækkelig til dækning av utgiftene.

Fangsten bestod udelukkende av finhval og seihval, og dens gang kan bedst følges ved at studere de her meddelte ukerapporter som velvillig er stillet til disposition gjennem statens hvalfangst-kontor.

Fangsten hindredes i betydelig grad paa grund av uveir, og for Bøles vedkommende var en langvarig taakeperiode sterkt generende. Sommeren var i det hele ugunstig for hvalfangst i Nordhavet. Ved Norges kyst stod hvalen ogsaa længer fra land end vanlig, idet den meste fangst foregik op til 150 kvartmil av kysten. Ingen hval blev skutt nærmere land end 15 kvartmil.

Det mest karakteristiske træk i fangsten er forøvrig at der i 1920 i motsætning til de to forutgaaende aar var en ikke ubetydelig forekomst av seihval paa kysten av Vestfinmarken. Fangsten av denne hvalart foregik her fra 24de juli til 14de august, — altsaa netop paa den tid, da man i den gamle finmarksfangsts historie hadde de bedste seihvalfangster i disse havstrøk.

Ved Blomvaag viser seihvalfangsten denne sæsong den uregelmæssighet, at mens seihvalen i 1918 og 1919 kun gjorde en ganske flygtig visit til dette felt, var der i 1920 en jevn om end sparsom forekomst av denne hvalart like fra 1ste mai, da fangsten begyndte, til slutten av juli maaned. Talrikst var dens optræden i midten av juli maaned. Der var da masser av seihval paa feltet, og der blev paa en uke indbragt 34 seihval til stationen.

Efter disse 3 aars fangstvirksomhet blev hvalfangsten ved Norges kyst for regning av den norske stat avsluttet. Den maa sees som en kriseforanstaltning, og som saadan hadde den sin store betydning i en fettknapp tid.

Zoologisk har den vist, at hvalbestanden ved Norges kyst var mere talrik end antat, likesom der ved denne fangstvirksomhet er tilrettelagt beviser for, at den uvilje som den almindelige fiskerbefolkning næret likeoverfor hvalfangsten, mer skrev sig fra en opagitert stemning end fra den virkelige nøkterne overbevisning om hvalfangstens skadelighet for fiskeriene.

Der kom flere steder under denne korte fangstperiode helt andre synsmaater tilorde, og den fiskeridrivende befolkning saa flere steder nu ikke længer paa fangstvirksomheten med uvilje.

Oversigtstabel over Statens hvalfangst.

Aar	Fin- hval	Sei- hval	Blaa- hval	Knøl- hval	Sum	Fat olje
1918.....	607	154	3	1	765	19 838
1919.....	477	305	—	3	785	19 158
1920.....	115	99	—	—	214	5 232
Sum	1 199	558	3	4	1 764	44 228

Ukerapport over Statens hvalfangst 1918.

Dato	Blomvaag			Vaagene			Vingvaagen			Bole			Ingo			Gonvik	
	Blaa	Fm	Sei	Blaa	Fm	Sei	Blaa	Fm	Sei	Blaa	Fm	Sei	Blaa	Fm	Sei	Fin	Fin
9/1—2/2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
5/2—9/2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10/2—15/2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
16/2—23/2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
24/2—3/3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
4/3—9/3	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10/3—16/3	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17/3—23/3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24/3—31/3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31/3—6/4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7/4—13/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14/4—21/4	—	26	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22/4—27/4	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28/4—4/5	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5/5—11/5	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12/5—18/5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19/5—25/5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26/5—1/6	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2/6—8/6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9/6—15/6	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16/6—22/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23/6—29/6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30/6—6/7	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7/7—13/7	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14/7—20/7	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21/7—27/7	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28/7—3/8	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4/8—10/8	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11/8—17/8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18/8—24/8	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25/8—31/8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1/9—7/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8/9—14/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15/9—21/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22/9—31/9	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sum:	—	164	40	1	25	25	—	107	81	—	183	4	2 (1 kn.)	122	4	4	—
	—	—	204	—	—	51	—	—	188	—	—	187	—	—	129	4	—

= 763. Herav var 3 blaahval, 605 finhval, 154 seiqual og 1 knollhval.

Ukerapport over Statens hvalfangst 1919.

Dato	Blomvaag			Vaagene			Vingvaagen			Bøle			Ingø			Ginsvik			Hval pr. uke		
	Fin	Sei	Andr.	Fin	Sei	Andr.	Fin	Sei	Andr.	Fin	Sei	Andr.	Fin	Sei	Andr.	Fin	Sei	Andr.	Fin	Sei	Ialt
1918																					
26/11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
1919																					
27/11	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	0	3
3/12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	0	27
10/2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	0	4
14/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
24/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
3/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
10/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
17/3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	0	15
24/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0	1
31/3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	0	24
7/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	0	8
14/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
21/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	0	10
28/4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	14
5/5	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	17	20
12/5	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	24	41
19/5	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	49	70
26/5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	45	58
2/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	30	45
9/6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	52	52
16/6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	4	15
23/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	46	67
30/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	8	20
7/7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	12	43
14/7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	4	28
21/7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	0	19
28/7	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73	1	74
4/8	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	0	29
11/8	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	2	39
18/8	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	0	19
25/8	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	0	33
1/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	3	14
8/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
15/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
22/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
29/9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0	0
Sum:	95	21	—	56	109	—	132	169	—	98	3	2 m.	96	3	3 k. 1 m.	477	305	—	782	789	—

Blomvaag 1920.

— Statens hvalfangst. —

Dato	Hval			Olje i fat				Andre produkter i sækker			
	Fin	Sei	Sum	Nr. 1	Nr. 3	Nr. 4	Sum	Hval- kjøtmel	Hval- formel	Hval- guano	Sum
1/6—29/5	14	2	16	109	77	58	244	152	252	0	404
20/5—12/6	14	1	15	82	111	3	196	98	0	104	202
12/6—19/6	3	1	4	84	87	0	171	183	0	159	342
19/6—26/6	1	5	6	47	58	66	171	56	66	5	127
26/6—3/7	5	9	14	146	67	43	256	0	50	0	50
3/7—10/7	0	8	8	22	25	32	79	95	100	166	361
10/7—17/7	0	34	34	143	104	0	247	0	0	0	0
17/7—24/7	0	12	12	180	75	46	301	535	0	323	858
24/7—31/7	1	3	4	0	148	1	149	0	63	102	165
31/7—7/8	8	0	8	19	108	0	127	0	0	0	0
7/8—14/8	5	0	5	129	107	0	236	312	0	149	461
14/8—21/8	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
21/8—28/8	19	0	19	258	420	167	845	154	210	281	645
Sum:	71	75	146	1219	1387	416	3022	1585	741	1289	3615.

Bøle 1920.

— Statens hvalfangst —

Dato	Hval			Olje i fat				Andre produkter. Sækker.			
	Fin	Sei	Sum	Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3	Nr. 4	Tank	Sum	Hval- fornel	Hval- guano:
20/6—26/6	1	0	1	—	—	—	—	30	30	—	—
26/6—3/7	1	0	1	—	—	—	—	28	28	—	—
3/7—10/7	6	2	8	47	22	0	69	30	168	—	—
10/7—17/7	15	0	15	258	25	54	162	30	529	—	—
17/7—24/7	3	0	3	118	15	0	218	0	233	642	—
24/7—31/7	4	6	10	36	30	43	41	80	230	194	—
31/7—7/8	4	4	8	94	104	115	69	18	320	302	—
7/8—14/8	1	12	13	59	57	103	1	95	297	376	—
14/8—21/8	2	0	2	0	18	101	0	76	100	103	—
21/8—28/8	7	0	7	132	48	159	12	0	275	357	—
Sum:	44	24	68	744	319	575	572	0	2210	1974	204

Statens hvalfangst.
Produktion ved stationene 1919.

Station	Olje ½ fat				Total	Hvalkjøtmet		Hvalformel	Hvalguano	Hvalkjøt
	I	II	III	IV		Sækker	Sækker			
Blomvaag	1 338	220	1 023	366	2 947	938	2 655	380	380	105 000
Vaagene	977	441	1 575	30	3 023	366	—	3 619	3 619	75 000
Vingvaagen	2 965	398	2 718	171	6 252	4 174	1570	937	937	190 000
Bøle	1 587	92	1 194	431	3 304	494	2 914	200	200	10 000
Ingø	1 674	109	1 843	—	3 626	1 183	2 190	1 055	1 055	20 000
Gonvik	3	3	—	—	6	—	—	—	—	1 500
Sum:	8 544	1 263	8 353	998	19 158	7 155	9 329	6 191	6 191	401 500

Sydover.

Sydfeltene.

Ved Afrikas kyster.

Hvalfangsten ved Australien.

Hvalfangst ved det amerikanske
fastlands Stillehavskyst.

Bottlenosefangsten.

Sydover.

arene 1904—1906 var haarde aar for den norske hvalfangstbedrift.

Vor norske hvallov hadde efter en lang og oprivende strid gjort hvalfangsten hjemløs ved vore egne kyster, og den diskussion som i sakens anledning blev reist mellem vore fiskere og fangstmænd, fik sine efterdønninger paa de fleste steder hvorhen nordmænd hadde søkt for at drive hvalfangst.

Var hvalfangsten en for fiskeriene skadelig bedrift i norske kystfarvand, maatte den ogsaa øve den samme skadelige indflydelse ved andre kyster. Hadde hvalfangstinteressene maattet vike for de almindelige fiskeriinteresser i Norge, hvorfor skulde man da paa Shetland og Island, hvor der var store fiskeriinteresser at verge om, frit og uhindret la hvalfangerne utøve sin bedrift?

Man hadde da her ingensomhelst forpligtelse overfor denne næring, som kun — eller for allerstørste delen ialfald — utøvedes av fremmede.

De fra Norge fordrevne hvalfangere hadde rigtignok gaat til Spitsbergen med sin bedrift, — men dette felt blev dem en skuffelse. Det laa allerede paa dette tidspunkt tydelig i dagen at hvalfangsten paa Spitsbergen med den store beskatning av hvalbestanden maatte bli en kortvarig og litet lønsom affære.

Hvor skulde man saa søke hen? Til Færøerne? Der var jo ingen hvalstrid, men ogsaa dette fangstfelt viste tydelige nedgangstegn. Der var øiensynlig selskaper nok, — mer end nok.

De øvrige fangstpladser i Nordhavet var alle optat. Hvalbestanden syntes allerede overalt at være paavirket av hvalfang-

Kommandør Chr. Christensen.

sten. Der kunde vanskelig her findes nogen plads for den ledigblevne fangstflaate, end si for nogen utvidelse og videre utvikling av den.

Prisen paa fangstproduktene var lav. Utgiftene hadde stigende tilbøielighet, og der skulde baade dygtighet og foisigtighet til for at faa balansen i regnskapet over paa den rette side.

Hvalfangsten var faktisk en overalt skrantende bedrift, som i løpet av en kort aarrække syntes praktisk talt at skulle maatte ophøre.

Under slike omstændigheter er det det gjælder at bryte helt nye veier og at en bedrift eier mænd med det nødvendige fremsyn og først og fremst med det tilstrækkelige mod til at gjøre de første grundlæggende forsøk. For nu maatte man jo nødvendigvis begynde at tænke paa nye og fjernere fangstpladser og felter.

Havet var jo stort, næsten uendelig i sin omfattende vælde. Hvalene tumlet sig vel ogsaa andre steder i stort antal langs kyst og øer og iskant, hvor strømsætningene satte aaten sammen.

Ældre tiders mænd hadde jo drevet rethvalfangst i fjerne kyststrøk, og hundreder av fartøier hadde i menneskealdre seilet fra verdenshav til verdenshav efter spermacet. Vistnok var der tyndet sterkt ut blandt disse kostbare hvalarter, men finhvaler hadde endnu ingen jaget her, ialfald ikke med moderne redskaper.

Hvorfor skulde det saa ikke være lønsomt at sende fangstbaater og flytende kokerier sydover paa almindelig hvalfangst? Vistnok var veien lang, og utgiftene vilde bli store. Men vilde ikke ogsaa utbyttet bli tilsvarende stort?

*

Der forelaa allerede dengang en mængde oplysninger om forhold og dyreliv i de antarktiske farvand, — stammende dels fra ældre tiders fangstmænd, dels fra videnskabelige ekspeditioner.

Ogsaa for den mere overfladiske iagttager vil det være iøjnefaldende, at mens det nordlige fangstfelt omtrent helt er omgitt av landmasser, er paa den sydlige halvkugle havet langt mer eneraadende.

Av de store fastland rækker kun en spids av Amerika sydover forbi den 40de breddegrad, — ellers brer havet sig her overalt

i ensom vælde, kun med en del større og mindre øgrupper strødd ut som paa maa og faa over havødet.

Mens man paa den nordlige halvkugle kan trænge frem over isfrit hav — paa enkelte punkter endog til meget høie breddegrader, — møtes man i det sydpolare ishav allerede langt tidligere av den mægtige ismur, som ubønhøilig stiller skranke for fangstmændenes videre fremtrængen. Allerede ved den 60de breddegrad har fangstfeltene et saa polart præg, at sæsongen paa de fleste steder vil bli for kort for hvalfangerne, og kun paa et eneste felt har vore fangstmænd fundet lønnende virksomhet syd for denne bredde.

Det skulde synes indlysende, at her hvor havet raadet grunden alene — her langs sydpolomraadets evige ismasser — her maatte være gunstige livsvilkaar for hvalstimene, naar havstrømmene mot den begyndende vaar bar frem sine overdaadige masser av nydannet hvalføde.

Paa de ensomme øgrupper, som dannet fastlandsmassenes fremskutte forposter mot havensomheten, maatte der kunne søkes stationspladser. Opmerksomheten maatte derfor i første række rettes mot øgruppene syd og sydøst for Sydamerika, og videre mot Kerguelen, Crozet- og Macdonaldøerne, mot Ny-Zeeland og omliggende øer.

Like fra den tid da dristige sjøfarere opdaget disse sydlige øgrupper hadde særlig englændere og amerikanere drevet forskjellig slags fangst der. Man hadde fundet en rik forekomst av sjøelefanter, sjøleoparder og pelssæl, mens de større havdyr ofte blev mindre paaagtet. Kun i enkelte av disse strøk hadde der foregaat en betydelig fangst av rethval og spermacet.

Enkelte steder fortæller skeletfund om gammel hvalfangst uten at vi dog kjender noget nøiagtigere til de dimensioner den tok. Saameget ei dog iethvertfald sikkert, at hvalfangsten i disse egne endog ikke tilnærmelsesvis har hat den betydning som den hvalfangst vi kjender fra det nordlige ishav. Man var derfor berettiget til at anta, at der i disse egne maatte forefindes en endog meget betydelig bestand av hval.

Som stationspladser maatte der i første række bli tale om Syd-Georgia, Syd-Shetland, Kerguelen og Ny-Zeeland, da det meste av hvad vi vet om antarktiske fangstekspeditioner fra tidligere tid knytter sig til en eller anden av disse øgrupper. Det

har derfor sin særlige interesse at se en smule paa hvad der er foregaaet i disse farvand og hvilke iagttagelser der er blit gjort før den moderne hvalfangst her tok til begyndelse.

*

En av de beretninger som har mest at fortælle os om ældre tiders fangst i antarktisk farvand, er den hvori kaptein Weddell fortæller om sin reise i 1822—1824. Vistnok var der ogsaa tidligere til disse strøk gjort flere reiser baade av opdagere og fangstmænd, men der er ingen av dem som har bragt os det indblik i disse egnes dyreliv som kapt. Weddell, — og det er ikke her opgaven at gi nogen beretning om disse egnes opdagelseshistorie. Weddell var selv fangstmand og hadde allerede før denne sin berømte reise drevet sælfangst ved Syd-Shetland.

Kapt. Weddell avseilte paa denne reise i 1822 fra London med briggen «Jane». Han gjorde sig høist fortjent av sin samtid ved under sit fremstøt mot Sydpolen i 1823 at paavise et isfrit hav bak pakisbeltet paa høie breddegrader i det efter ham opkaldte Weddellhav, hvor han den 20de februar naadde 74° 15' s. br. — eller det sydligste punkt som det helt til Rossekspeditionens tid lykkedes noget menneske at naa.

Han kom i januar 1823 til Syd-Orkney, hvor fangsten imidlertid var ringe. Under sin seilads videre sydover traf han gjentagende store masser av hval, mest finhval. Da man imidlertid dengang ikke interesserte sig saa synderlig for paa en fangstekspedition at skjelne mellem de forskjellige arter tilhørende finhvalenes gruppe, kan man vel gaa ut fra at Weddell bruker betegnelsen finhval om samtlige til denne gruppe hørende større hvalarter.

Den 12te april kom han til Syd-Georgia. Han har lagt adskillig arbeide i at utforske forholdene paa denne endnu forholdsvis litet kjendte ø, og hans beretning herom fik praktisk betydning ved at flere skibe i de følgende aar blev utrustet for at nyttiggjøre disse egnes rigdom av pelssæl og sjøelefanter. Fangsten av disse dyr var vistnok allerede igang paa flere av Sydhavets øgrupper, men Weddells beretninger gir for første gang et nøiere indblik i den maate, hvorpaa den er blit drevet.

Han mener sig med sikkerhet at kunne fastslaa, at siden det rike dyreliv paa disse sydlige øer blev opdaget, var der kom-

met ca. 20 000 tons sjøelefanttran til Londons marked. Der maa desuten ha været en uhyre mængde pelssæl. Weddell anslaaar nemlig fangsten bare paa Syd-Georgia til ialt 1 200 000 pelssæl!

Weddell fortæller ogsaa om den mængde hval, som tumlet sig i farvandene omkring Syd-Georgia — uten at han dog kommer videre ind paa arten av disse eller om de enkelte arters forhold til bestanden i det hele.

Vinteren tilbragte han paa Falkland og gik derfra næste vaar til Syd-Shetland. I den tidlige vaar hadde han en overmaade stormfuld og haard overreise. Særlig har den høie vestlige dønning, som satte ismassene i bevægelse, voldt ham baade bryderi og ængstelser.

Paa Syd-Shetland fandt han et myldrende rikt dyreliv.

Allerede kapt. William Smith, som i 1819 besøkte Syd-Shetland, var blit imponert av dette dyreliv. Han fortæller saaledes om «en mængde sæl, havotrer og endnu et tredje større dyr av eiendommelig utseende» (antagelig sjøelefanter). — Denne kapt. Smith later imidlertid til at ha været en mand med fantasi, idet han endog gjennom kikkerten mener sig at ha set trær som lignet graner dernede paa Syd-Shetland.

Weddells beretning er imidlertid nøktern nok, og han fandt hval i store masser i farvandet mellem øerne, og sjøelefanter og pelssæl søkte i uhyre masser ind til disse. Amerikanske sælfangere hadde allerede i flere aar i al stilhet drevet fangst her, og Weddell mener, at der bare i 1821—1822 blev dræpt ca. 320 000 pelssæl der. Der dreves et tankeløst myrderi, idet man dræpte mødrene, saa titusener av nyfødte pelssælunger omkom av sult. Hans eget mandskap drev her fangst efter sjøelefanter, og Weddell kom hjem til Europa i 1824 med fuld fangst.

Weddells reiseberetning kaster saaledes for første gang klart lys over fangstforholdene i disse tidligere næsten ukjendte egne og gir indtryk av at store værdier herfra kunde komme den civiliserte verden tilgode, — men samtidig fik man ogsaa indblik i en rovfangst, som uten fornuftige hensyn slog ned alt levende for at berike sig i øieblikket uten nogen tanke paa fremtiden.

Halvhundrede aar senere i tiden er derfor ogsaa billedet et helt andet ialfald for flere av disse traktors vedkommende.

Kaptein E. Dalmann foretok i 1873—1874 med det tyske polarfiskeris damper «Grønland» en reise til Syd-Shetland, Syd-

Orkney og Grahams land. Henimot den 60de breddegrad iagttok han masser av hval tilhørende flere forskjellige arter. Der nævnes saaledes specielt blaahval. Den 18de november fik han Syd-Shetland isigte, og faa dage efter gik man iland for at lete efter sæl, men fandt kun pingviner i hundredetusenvis. Fleire av gruppens øer undersøktes uten at man fandt sæl i noget nævneværdig antal. Etsteds paatraff han en amerikansk fangstskonnert uten videre fangst. Ved Trinity Island fandt man dog en del sæl, uten at bestanden var saa stor at der paa grundlag av den kunde etableres nogen lønnende fangst.

Overalt i disse farvand blev der iagttat hval — tildels i masser. Dalmann nævner saaledes om blaahval, finhval og knølhval i mængde. Hvalbestanden har i det hele virket imponerende, men man blev skuffet over kun at træffe paa de usle levninger av den engang saa betydelige bestand av sæl og sjøelefanter. Det rike dyreliv fra den tid Weddell besøkte øgruppen var altsaa ialfald for sælenes vedkommende snart en sage blot. Kun de store hvalmasser var nu tilbake, og dem hadde man paa nærværende tidspunkt ingen økonomisk interesse for.

Tyskeren Heinrich W. Klutschak foretok i 1877 en lignende fangstreise til Syd-Georgia. Her hadde saavel sæl som sjøelefanter merkelig nok holdt sig bedre til trods for at der ogsaa her i mellemtiden var drevet en betydelig fangst. Klutschak uttaler imidlertid at utryddelsen blev drevet i en forfærdelig grad. Alt levende blev slaat ned, — end ikke moderdyrene blev skaanet, og de unge dyr, som endnu var helt ubehjæpelige, blev overlatt til sig selv. Man gad ikke engang slaa dem ihjel og nyttiggjøre dem, da de kun gav litet tran.

At der dengang ogsaa blev drevet en betydelig fangst efter pingviner viser at sælbestanden ikke længer gav utbytte nok og befandt sig paa sterk retur.

I aarene 1892—1895 finder vi atter at der i Europa utrustes store fangstekspeditioner for at forsøke sin lykke ved Syd-Shetland og omliggende trakter.

Den kjendte skotske hvalfanger David Grey offentliggjorde 1891 et skrift, hvori han drøfter muligheten av at drive hvalfangst i sydpolare egne. Grey var kjendt med fangsten av specielt grønlandshval, likesom ogsaa fangsten av bottlenose og sæl var en ham vel kjendt bedrift. Fangsten av finhval efter norsk

metode var ham derimot helt ukjent uten forsaavidt som han naturligvis som hvalfanger hadde hørt om den i betydelig utstrækning. Naar han altsaa tænkte at fange hval, var det i første række rethval han interesserte sig for. Spermacethval vilde han ogsaa ta med, idet han gik ut fra at disse arter skulde forekomme i farvandene omkring Syd-Shetland i saa betydelig bestand at der kunde være haab om en lønnende fangst.

«The whale fishing company» i Dundee tok tanken op og sendte fire av sine for ishavsfangst byggede og utrustede fartøier sydover. Hvalfangsten i det nordlige ishav hadde nemlig nu gaat saa sterkt tilbake at spørsmålet om nye fangstfelter ogsaa for rethvalfangerne var yderst aktuelt.

Disse fra Dundee utsendte fartøier opholdt sig saa i Sydishavet fra september 1892 til februar 1893, men fangstutbyttet svarte ikke til forventningene. Man traf blaahval og finhval i store masser. Likesaa fæster disse ekspeditioner sig naturlig nok ved at der i disse farvand fandtes bottlenose. Grønlandshval eller anden rethval søkte man derimot forgjæves, og med smaa fangster av sæl begav fartøiene sig paa hjemveien. Selskapet fandt efter de erfaringer man hadde høstet ingen grund til at gjenta forsøket.

I 1893 sendte saa hamburgerselskapet «Ocean» et av sine fartøier ut paa en prøveekspedition til disse samme egne. Ekspeditionen ledes av kapt. C. A. Larsen av Sandefjord. Det var ogsaa denne ekspeditions hensigt at drive fangst efter sæl og rethval, hvorfor man ikke hadde medtat redskaper og utstyr til fangst av almindelig storhval. Damperen «Jason» fik paa denne sin første tur en fangst av 6 206 sæl. Aaret efter blev forsøket gjentat, og der utrustedes nu av det samme selskap tre fartøier, «Jason», «Castor» og «Hertha». Fangstresultatene blev imidlertid ikke efter ønske. «Jason» fik 6 627, «Castor» 3 445 og «Hertha» 3 115 sæl. Av bottlenose blev kun meget faa paatruffet. Rethval blev overhodet ikke iagttat.

Disse fangstekspeditioner kunde kun fastslaa hvad der ogsaa tidligere var konstatert, og det var nu definitivt bragt paa det rene, at alle ekspeditioner til Syd-Shetland efter sæl og rethval var ulønnsomme. Skulde der drives fangst her maatte det være paa de almindelige finhvaler, hvoriav bestanden efter alles samstemmige utsagn var endog meget stor — langt større end man

nogen gang hadde iagttat den paa fangstpladsene i det nordlige ishav. Tiden hertil var imidlertid endnu ikke inde. Tanken om det flytende kokeri var vistnok dukket op, men den var ikke saadan utformet og prøvet at nogen dengang tænkte paa at basere en sydhavsfangst paa denne form for raastoffets oparbeidelse og tilgodegjørelse.

Det vil bemerkes, at samtlige disse fangstforsøk var blit rettet mot Atlanterhavets overgang i Sydishavet. Skulde forholdene muligens være anderledes paa andre kanter av det sydlige ishav?

For at bringe dette paa det rene utsendte Svend Foyn en fangstekspedition med sælfangeren «Antarctic». Skibet, som var barkrigget og forsynt med en hjelpemaskine, hadde tanker til opbevaring av spækket. Det var utrustet med de nødvendige baater og redskaper for saavel sæl- som rethval- og spermacethvalfangst, og besætningen utgjorde 31 mand.

Den 20de september forlot ekspeditionen, som lededes av kapt. H. J. Bull, Tønsberg og naadde 21de oktober Las Palmas, hvor man tok kul ind. Snart var man i passaten og kunde nu seile. Hval observertes gjentagne gange, men det var altid arter av finhvalenes gruppe. Den 24de november fik man øen Tristan isigte, men paa grund av den sterke dønning var det ikke mulig at lande. Der sattes nu kurs for Kerguelen. Talrike hval blev iagttat underveis, men de fleste var finhval, og da skibet ikke hadde redskaper med til fangst av disse dyr, kunde der ikke gjøres noget forsøk herpaa. Den 19de december naadtes Kerguelen, hvor man i de forskjellige havner begyndte at drive jagt efter sjøelefanter, hvilken jagt gav rikt utbytte. Der blev dræpt 1 600 dyr, og foruten skindene fik man av disse ialt 95 ton spæk. Skindene viste sig dog paa grund av aarstiden at ha ringe værdi.

Efter anløp av Melbourne, hvor skibet dokket og kompletterte provianten, gik det den 12te april 1894 ut paa sit vinter-togt efter spermacethval. Efter et kort ophold i farvandene ved Tasmanien, hvor man ikke kunde observere nogen rethval, gik «Antarctic» til Aucklandsøerne.

Paa denne øgruppe blev der dengang drevet en indbringende fangst av pelssæl under sterk offentlig kontrol og kun i en kort tid av aaret. — Fra Aucklandsøerne gik reisen til Campbelløen hvor skibet under en storm søkte havn og kom paa grund. Efter

adskillig møie lykkedes det dog at komme heldig av, og paa den videre reise observertes hval i stor mængde uten at det dog lykkedes at faa nogen fangst. En eneste liten bardehval var det hele.

Den 21de august var skibet atter i Melbourne, og det tiltraadte kort efter sit næste fremstøt mot de sydpolare felter.

Efter at man forgjæves hadde søkt spermacethvalen i farvandene omkring Tasmanien, kom man den 25de oktober til Campbelløerne. Her paatraf man en liten skonnert fra Ny-Zeeland, beskæftiget med pelssælfangst. Den hadde faat 309 pelssæl og kunde oplyse om at den tillatte fangsttid strakte sig fra 1ste september til 1ste november. Der blev saaledes kun nogen faa dage i hvilke «Antarctic»s folk kunde drive fangst, og man fik derfor heller ikke meget.

I begyndelsen av december befandt skibet sig paa 61° 11' s. br. og 171° ø. længde, og der blev nu styrt sydover tildels gjennem pakis. Der observertes baade knølhval og blaahval uten at det lykkedes at fange nogen. Den hele fangst bestod av en «minke» og nogen sæl.

Blaahval saa man ofte sydover, og efter en heldig gjennomtrængen av pakisen øinet man den 17de januar Syd-Victoria Land med sin mægtige ismur og sine høie tinder. Den 24de landet man ved Cap Adelaide. Enkelte hval bemerkedes uten at der gjordes nævneværdig fangst. Efter et par dages forløp stod man nordover, men hellerikke hjemturen bragte nævneværdig fangst.

Den 11te mars var man atter i Melbourne.

Resultatet av ekspeditionen sammenfatter hr. Bull saaledes: Vi har med anvendelse av £ 5 000, for norsk regning, bevist, at rethvalen i sommertiden ikke findes i saadant antal i den antarktiske pakis eller langs kysten av Syd-Victoria Land, at det gaar an at drive en lønnende fangst efter den.

Fangsten av rethval blev paa Ross-ekspeditionens tid (1841) drevet paa sydlige felter av fartøier i hundredevis, og der blev i mange aar fortsat hermed. Ross fortæller selv at han i 1843 ved sin tilbakekomst til Kapstaden hørte at 5—600 skibe drev hvalfangst ved Kerguelen og at de fleste vendte tilbake med god fangst. Den sterke beskatning av bestanden har imidlertid her som saa mange andre steder hat en gradvis utdøen tilfølge, saa den hele bedrift nu maa betegnes som nedlagt.

Hvad der imidlertid hadde den største betydning for fremtidig fangstvirksomhet var, at Bull efter den erfaring han paa sin reise med «Antarctic» hadde vundet, mente det maatte gaa an at drive lønnede fangst paa disse felter efter finhval, — og naar fangsten efter disse blev drevet med moderne fangstbaater og redskaper, vilde den efter hans mening by rik fortjeneste.

Efter disse erfaringer maatte man gaa ut fra at Sydhavets rethvalfangere hadde gjort sit arbeide næsten likesaa grundig som hvalfangerne i Nordhavet. Der var kun en tilsyneladende sterkt reducert bestand av disse dyr tilbake.

Paa den anden side forelaa der om de almindelige finhvaler en hel række av oplysninger, som kunde tjene vore hvalfangere til veiledning. Likefra Smiths og Weddells dage hadde den mægtige hvalbestand ved Syd-Georgia og Syd-Shetland virket imponerende paa alle som søkte disse egne, — det være sig i fangstøiemed eller som videnskabelige ekspeditioner.

Der forelaa imidlertid endnu intet uavviselig gjennomført resultat, som saa at si tvang hvalfangerne til at søke ut til disse felter, hvis de i det hele vilde være med at høste de store rigdomme, som disse havstrøk syntes at byde.

Det første forsøk blir ofte under slike omstændigheter det avgjørende, og det maa regnes som et held for vor hvalfangstbedrift, at forsøket blev gjort av en mand som paa den ene side hadde et intimt kjendskap til hvalfangstbedriften og paa den anden side sat inde med et indgaaende kjendskap til disse sydlige egnes forhold i det hele tat.

Syd-Georgia. Kapt. C. A. Larsen.

Fra begyndelsen av 1902 og utover fik en av vore mest fremragende hvalfangere anledning til atter at undersøke farvandene omkring Syd-Shetland, Syd-Georgia og nærliggende egne.

Den 16de oktober 1901 avgik nemlig Otto Nordenskjölds sydpolsekspedition fra Göteborg ombord paa det norske fangstskib «Antarctic», og som fører medfulgte den bekjendte fangstmand kaptein C. A. Larsen fra Sandefjord.

Her er tidligere fortalt om de prøveekspeditioner som fangstselskapet «Ocean» i 1893 og 1894 foretok til Syd-Shetland. Lar-

sen førte dengang sælfangeren «Jason». Nu kom han tilbake til de selvsamme trakter og fik anledning til indgaaende at iagttå paa den ene side hvalbestanden og paa den anden side forholdene forøvrig for paa grundlag herav at veie mulighetene for regelmæssig drift av hvalfangst i Sydhavet.

I besiddelse av den praktiske fangstmands skjøn hadde det

Kapt. C. A. Larsen.

snart staat klart for ham at der i disse farvand maatte være et udmerket felt for moderne hvalfangst. Han gik derfor ogsaa straks efter tilbakekomsten fra nævnte sydpolsekspedition i Buenos Aires igang med at samle den fornødne kapital til startning av et fangstselskap, og det lykkedes ham her blandt argentinske forretningsmænd at danne selskapet «Cia Argentina de Pesca» — med formaal at drive fangst fra fast station paa Syd-Georgia.

Sommeren 1904 var saa kaptein Larsen i Sandefjord hvor han bestilte de fornødne bygninger, fartøier og utrustning for sin ekspedition.

Om de sydlige fangstfelter som han hadde hat anledning til at beseile, uttalte han dengang, at der i strøket syd for Kap Horn langs øgruppene Syd-Shetland, Syd-Orkney, Syd-Georgia og Sandwichgruppen forekom masser av hval tilhørende vore almindelige nordatlantiske arter. Disse strøk ligger under 55°—62° sydlig bredde, men maa dog regnes som helt polare. Isen ligger nemlig langs øgrupperne helt nordover til Syd-Georgia, hvis kyst dog er isfri det hele aar.

Mellem Syd-Georgia og Sandwich-gruppen gaar det isfri hav sydover og danner et meget stort bassin inde i den ellers helt polare isverden. I dette bassin forekommer en mængde hval. Finhvalen forekommer dernede mest langs kysten av Syd-Shetland. Her gaar den saakaldte Kap Hornstrøm med sine kolde

vandmasser fra Stillehavet ind i Atlanterhavet, — og langs kystene forekommer en liten 6—7 cm. lang sild i enorme masser. Denne tjener i stor utstrækning finhvalen til føde.

Nordover mot Syd-Georgia hadde Larsen iagttat tusener av vor almindelige nordatlantiske knølhval, og sydover langs iskanten var det særlig den store bestand av blaahval som hadde tiltrukket sig hans opmerksomhet. Her forekom nemlig uhyre masser av kril, hvori blaahvalen fraadset, idet den gik frem og tilbake langs iskanten.

Av andre arter hadde Larsen dengang allerede iagttat en rethval, uten at han da med sikkerhet kunde avgjøre om det var grønlandshval eller nordkaper. Han hadde nemlig skutt fast i en saadan hval uten at faa den.

Angaaende fangsttiden uttalte han at det var hensigten at drive hele aaret. Han ansaa dengang vinteren for at være endog den bedste fangsttid. Da vilde der, mente han, være hval nok like i øernes nærhet, saa længere slæpning kunde undgaaes. I sommertiden antok han at man derimot vilde være henvist til at gaa lenger sydover og søke blaahvalen langs iskanten. Han gik ut fra at der da muligens vilde bli tale om slæpning over lange avstande.

Han var dengang sikker paa at Syd-Georgia maatte være den bedste plads for en station, og plads for denne hadde han valgt paa øens nordøstlige side i en god og velbeskyttet havn. Han kaldte stedet «Grytvik», efter en hel del gamle gryter, som fandtes der, og som sandsynligvis var efterlatte av sælfangere, som engang hadde drevet med at koke tran paa stranden i disse egne.

Larsens fangstselskap anla til en begyndelse kun spækkokeri, og stationsetablisementet blev opført i Sandefjord, hvorfra det saa blev overført til sit bestemmelsessted og der atter opført. Alt fangst- og stationsutstyr blev likeledes tat med fra Sandefjord.

Som fangstbaat lot han ved Framnes mekaniske verksted bygge hvalbaaten «Fortuna», en damper av 100 fots længde og 20 fots bredde og saaledes betydelig større end den almindelige type av fangstbaater som dengang anvendtes. Han var dengang fuldt klar over at de haarde veirforhold og de tunge og lange slæpninger selv bortset fra den lange utreise til feltet vilde kræve

«Grytviken», Syd-Georgia.

«Cia Argentina de Pesca» station i «Grytviken», Syd-Georgia.

en hvalbaatttype ganske forskjellig fra den man tidligere hadde anvendt.

Videre bestilte Larsen for sin ekspedition to transportfartøier, en bark og et skonnertskip, som dels skulde bringe station og utstyr frem til det nye fangstfelt, og dels senere anvendes som forbindelsesled mellom stationen og Buenos Aires, for at bringe kul og proviant ut til øen, og for at bringe den producerte olje frem til et salgsmarked.

Som mandskaper til bedriften blev der udelukkende forhyret nordmænd — saavel til hvalbaatene som til stationen. Kaptein Larsen anla i det hele bedriften ganske efter sit eget hode — uten nogen indblanding fra dem som hadde lagt kapital i foretagendet, og han var fra første stund saa aldeles sikker paa selskapets sukses, at han allerede med det samme bestilte en fangstbaat til av samme type, som tillikemed et betydelig øket utstyr skulde leveres ham næste sommer.

Saaledes utrustet, og med planen til hvalfangst i stor stil helt gjennomarbeidet, gik saa kaptein Larsen høsten 1904 til Syd-Georgia med sin lille flaate, og sydhavsfangsten tok dermed sin begyndelse.

*

Sommeren 1905 var atter en nordmand hjemme for at utruste et hvalfangerselskap — denne gang for chilensk regning.

Det var kaptein A. A. Andresen fra Sandefjord. Han hadde allerede med daarlige redskaper og utstyr begyndt fangsten dernede og kom nu hjem for at skaffe sig moderne materiel.

Han hadde faat istand selskapet «Sociedad Ballenera de Magellanes» og bestilte for dette selskaps regning en moderne hvalbaat, hvormed han hadde til hensigt at drive hvalfangst fra fast station i Magellansstrædet i nærheten av den lille by Punta Arenas.

Andresen hadde i flere aar opholdt sig dernede og lagt merke til at en betydelig bestand av hval aarlig søkte hen til strædet. Hvalene tilhørte voie almindelige nordatlantiske finhvalarter, dog hadde han ogsaa iagttat rethval der, uten med bestemthet at kunne uttale sig om arten av denne. Andresen, som tidligere hadde været paa hvalfangst fra Norge, hadde derfor i længere tid hat planer om at begynde hvalfangst, ja endog gjort et

forsøk med en bjergningsdamper som han hadde montert en hvalkanon ombord i. Forsøket falt imidlertid aldeles uheldig ut paa grund av de daarlige og litet tidsmessige redskaper.

Til den nye bedrift blev der nu hyret helt norsk mandskap, og fangstbaaten «Almirante Mont» gik høsten 1905 sydover.

Den nye utvikling i hvalfangstbedriften gik imidlertid nu mer og mer ut paa at søke hvalen i det aapne hav i større eller mindre avstand fra land. Tanken om det flytende kokeri var jo netop for første gang med held realisert, og foregangsmændene bygget nu sine planer paa den videre utvikling av dette.

En bedrift som nærmest tok sigte paa at drive fangst i et lukket stræde, fik derfor ingen videre betydning for selve utviklingsgangen, og det viste sig da ogsaa snart, at dette chilenske selskap maatte slaa ind paa de samme veier som norske fangstekspeditioner hadde anvist.

«Admiralen»s tur til Syd-Shetland.

En helt anden betydning skulde det faa for hvalfangstens videre utvikling at hr. Chr. Christensen, Kamfjord, den 21de oktober 1905 sendte det flytende kokeri «Admiralen» ledsaget av de to hvalbaater «Ørnen» og «Hauken» til de sydlige fangstfelter.

Chr. Christensen hadde i en lang aarække hat særlig interesse for fangstforetagender, spesielt naar der gjennom disse var utsigt til at kunne bryte nye baner for bedriften. Han hadde altid vist en avgjort utilbøielighet til at gaa den slagne landevei og hadde sat meget ind paa forsøk av forskjellig art. Her er allerede tidligere talt om hans grundlæggende fangstekspeditioner til Spitsbergen, hvor ideen med det flytende kokeri for første gang fik en helt tilfredsstillende løsning, og hans virkelystne aand hadde ogsaa længe sysselsat sig med Sydhavets fangstmuligheter. Nu mente han at øieblikket var kommet til med held at kunne gjøre et forsøk, og hurtig og resolut blev ekspeditionen besluttet.

«Admiralen» var netop kommet hjem til Sandefjord fra sin sommerfangst paa Spitsbergen med fuld last av olje. Nu blev der losset i en fart, fangstbaatene fik det nødvendige eftersyn

og oppudsning, og saa bar det avsted sydover med ordre til at gaa til Syd-Shetlands øgruppe og der søke en havn, hvorfra fangsten kunde drives. Paa nedtur og hjemtur skulde man muligens drive fangst fra Falklandsøerne for at ogsaa dette felt kunde bli undersøkt og prøvet.

Alex. Lange.

Denne absolut banebrytende fangstekspedition, hvis betydning for norsk hvalfangst blev av den mest indgripende art, bekostedes av aktieselskapet «Ørnen» og lededes av hr. Alex. Lange, som ogsaa tidligere hadde ledet samme selskaps ekspeditioner til Spitsbergen med flytende kokeri.

Færden var noget av en eventyrfærd — fuldt værdig den dristige disponent som hadde utkastet planen — og den blev gjennomført med held og dygtighet av ekspeditionens leder og hans uforfærdede folk. Hvalbaatene var smaa og uanselige, og det var ikke frit for at «kloke» folk rystet paa hodet ved tanken paa den lange og vaagsomme tur helt ut mot sydpolegnenes evige isverden.

Efter en heldig overreise anløpende Newcastle, Porto Grande paa St. Vincent og Buenos Aires ankom den lille flaaete til Port Stanley paa Falklandsøerne den 13de december.

Da Falklandsøerne er engelsk besiddelse, gjaldt det først at erhverve sig myndighetenes tilladelse til at drive fangst. Tidspunktet var imidlertid saa ubeleilig som vel mulig. Under guvernøren paa Falkland ligger nemlig ogsaa de omliggende øgrupper, deriblandt Syd-Georgia. Her hadde det nys omtalte argentinske selskap «Cia Argentina de Pesca» slaat sig ned uten først at ordne sig med de engelske myndigheter, hvorfor den britiske regjering hadde sendt et orlogsskib ut til øen for at ordne affæren. Guvernøren paa Falkland var derfor litet villig til at indrømme nogen ny fangsttilladelse, saalænge denne første sak ikke var bragt i lovlig orden overfor det argentinske selskap.

Efter en hel del underhandlinger lykkedes det imidlertid ekspeditionens leder at utvirke tilladelse til at fange hval i de under guvernementet hørende farvand. Der blev fastsat en liten avgift for hver hval som blev dræpt indenfor territorialgrænsen — ellers skulde fangsten for dette aar være fri, og kokeriskibet kunde søke sig en beskyttet ankerplads ved øerne.

Ekspeditionen begyndte saa at drive fangst fra Falkland.

Der var til en begyndelse meget hval, finhval og især seihval, men ut i januar trak hvalen mer og mer bort, saa man tilslut maatte langt paa sjøen efter den. Der blev forsøkt baade paa østsiden og paa vestsiden av øerne, og da resultatene begyndte at bli utilfredsstillende, avgik ekspeditionen den 24de januar til Syd-Shetland.

Det var nu fuld sommer sydover mot den antarktiske is og saaledes den heldigst mulige tid for at gjøre det første fangst-forsøk. Den 27de januar kom man frem til øerne og tok havn i Admiralty Bay paa en av øgruppens nordøstligste øer. Her viste sig at være betydelige mængder av hval, finhval og svær blaahval, men veirforholdene var ugunstige med taake og storm og farvandet yderst vanskelig paa grund av talrike isbjerger.

Det er i det hele let at skjønne at der maatte komme usikkerhet over ekspeditionens arbeide under disse forhold. Man erindrer sig det næsten helt ukjendte farvand med en kartlægning, som hvad enkelthetene angaar ofte var værre end ingenting. Stadig truet av is var det heller ikke — helt uten erfaringer som man var — godt at vite hvorlænge man forsvarligvis kunde bli liggende med ekspeditionen uten den sværeste risiko.

Det lykkedes imidlertid at fange en del hval, mest blaahval og knølhval, og videre fik man konstatert en hvalbestand som nok vilde være tilstrækkelig til at bringe nye ekspeditioner sydover. Ut gjennom februar blev stormene mer hyppige og langvarige, og den indtrædende høst tvang derfor allerede den 24de februar ekspeditionen til at forlate Syd-Shetland.

Kursen blev atter sat for Falkland, hvor man ankom den 28de. Der blev nu drevet fangst videre i farvandet omkring denne øgruppe, indtil man den 11te april maatte slutte op paa grund av kulmangel. Hjemturen blev lagt om Buenos Aires, og den 1ste juni laa «Admiralen» atter paa Sandefjords havn.

Fangstutbyttet var i det hele:

24 blaahval, 36 finhval, 23 knølhval, 97 seihval og 3 spermacethval — ialt 183 hval. Herav var der kokt ut 4 200 fat olje. Av barder hjemførtes ca. 12 tons.

Ekspeditionen hadde høstet rike erfaringer. Fangstfeltet var rikt nok. Det gjaldt bare at lægge bedriften riktig an og utnytte alle chancer. Vistnok var driften dyr og forbundet med store vanskeligheter og risiko. De kolossale avstande gjorde reiserne til og fra fangstfeltet uforholdsmæssig kostbare, og kompletteringen av kul krævet anselige beløp. Paa Falkland hadde man f. eks. maattet betale 63 sh. pr. ton for kullene — en for den tid uhyre pris — og endda være glad til at kullene idetheletat var at faa. Man blev derfor allerede efter denne første reise klar over at det hele maatte kunne gjøres lønsomt, — det gjaldt bare at kunne faa produktionen op. De to hvalbaater blev derfor ogsaa efterlatt i Port Stanley, hvor de kunde faa det nødvendige eftersyn og gjøres klar til næste aar.

*

Samtidig hadde C. A. Larsens forsøk paa Syd-Georgia bevist at ogsaa her var et glimrende fangstfelt.

Disse to ekspeditioner hadde saaledes aapnet en række muligheter for vore hvalfangere. I Sydhavets strømsætninger vrir det av hval som bekvemt kunde fanges fra stationspladser paa Syd-Georgia og Syd-Shetland. Der var nye baner at bryte, kapitaler at samle op.

Det var en bedrift i eventyrets stil værdig vikingenes slegt. Og den norske hvalfangsts store tid begyndte.

Videre utvikling.

Interessen samlet sig i de første aar om de nu undersøkte felter, Syd-Georgia og Syd-Shetland.

Syd-Georgia ligger mellem 54° og 55° s. br. og ca. 36° og 38° v. l. Hovedøen har en længde av ca. 170 km. og en gjennemsnittsbredde av vel 25 km. Det er en høi og bjergfuld ø med en række pragtfulde fjeldformationer og tinder. Den høieste top er Mount Paget, 8 383 fot over havet. Øens nordøstlige kyst er sterkt indskaaret av havet, og en række aapne fjorde gaar herfra

① MESSRS BALVESEN

3	3	SOUTHERN WINALING
& SEALING CO
3	3	SOUTH GEORGIA CO
4	4	SANDEFJORD CO
6	6	TONSBERG CO
6	7	CIA ARGENTINA DE PETROLEO
8	8	GOVERNMENT HEADQUARTERS
8	8	MESSRS. BRYDE & DAHL
8	8	OCEAN CO

The dotted lines at Cape North and elsewhere along the coast indicate the boundaries of Sealing divisions

ind mot indlandsisen, som i mægtige bræer søker ut mot havet. De største fjoerde er Possession Bay, Antarctic Bay, Cumberland Bay, Royal Bay og Sandwich Bay. Her er flere gode og velbeskyttede havnepladser, hvorav de bedste findes i de trakter som omgir Cumberlând Bay. Hvalfangerne har litt efter litt lagt beslag paa de bedste havner, saaledes New Fortuna Harbour, Grytviken, Stjømnes Harbour, Husvik Harbour, Leith Harbour og flere.

Øens sydvestlige kyst er langt mindre indskaaret, og da havneforholdene her er langt mindre fordelagtige end paa nordsiden, har hvalfangerne ikke lagt stationer her.

Det indre av øen utgjøres av en eneste helt sammenhengende isbæ, og op av denne rager i en regelmæssig række fjeldtop efter fjeldtop iveiret.

Øen er nøie undersøkt. Længe var den skuepladsen for en paagaaende og hensynsløs fangst efter pelssæl og sjøelefanter, som i store masser søkte hit. Senere er øen besøkt av videnskabelige ekspeditioner som har kartlagt den og foretat opmaalinger. Den er endog gjort til gjenstand for en mer indgaaende geologisk undersøkelse, idet Mr. D. Ferguson har studert øen. Om hans iagttagelser er der av The Royal Society of Edinburgh utgit en interessant beretning.

Foruten hovedøen er der en hel del mindre øer, særlig ved den nordvestlige ende av hovedøen.

Dyrelivet har engang været uhyre rikt, men ogsaa nu søkes øen av sjøelefanter og sjøleoparder i betydelig antal, hvorimot forekomsten av pelssæl nu er ubetydelig. Dog findes disse værdifulde dyr endnu paa øen. Utover øen findes masser av pingvinleire, og fuglelivet forøvrig er rikt paa individer indenfor de faa repræsenterte arters ramme. Havet omkring øen er meget fiskerikt.

Klimaet er ganske sterkt vekslende med bratte og voldsomme overgange. Nedbøren er betydelig, og egnen er særlig kjendt for sine voldsomme storme. Planteveksten er ubetydelig, og utgjøres for en stor del av en græsagtig strandplante, som blandt vore hvalfangere gaar under navn av «tussak».

Syd-Shetlands øgruppe er langt mer vidtløftig, og skjønt den har været meget besøkt, dog mindre utforsket. Øgruppen ligger mellem 61° og 63° 20' s. br. og 54° og 63° v. længde og bestaar av 12 større øer foruten talrike smaaøer og skjær. Syd for

øgruppen gaar Bransfieldstrædet ind og skiller øerne fra Grahamslandet og dets nordøstlige fortsættelse Louis Philips land. Langs denne sydlige fastlandskyst finder vi saa Palmer-arkipelets mylder av større og mindre øer.

Har man foran sig et dybdekart, vil det herav tydelig fremgaa, at Grahamslandet stort set fortsætter som en undersjøisk

Sjøelefanter mellem «tussak»græs. Syd-Georgia.

ryg, hvorav saa Syd-Orkney rager op. I en bue gaar saa denne høideryg østover mot Sandwichgruppen, hvorfra den bøier vestover og gjennem Syd-Georgia gaar tilbage til Staten Island ved Ildlandets spids.

Syd-Shetlands øer falder i tre forskjellige grupper, hvorav den nordvestlige ingen betydning har hat for vore hvalfangere. Her ligger Clarence Island og Elefant Island. Forøvrig er de største øer King Georges Island med havnen Admiralty Bay, Livingstone Island og Smith Island. Den mest bekjendte ø er Deception med sin kredsformede kraterhavn. Denne havn fik snart den største betydning for hvalfangerne.

Øerne er høie og litet tilgjængelige. Det høiereliggende land er overalt dækket med gletscherdække, som trær skarpt frem

mot de mørke fjeld. Der er flere pragtfulde fjeldtopper, hvorav de højeste naar op til 2 000 meter.

Øerne har været hyppig besøgte av videnskabelige ekspeditioner, og amerikanske og engelske fangstmænd har her engang drevet fangst efter pelssæl og sjøelefanter i stor stil. Klimaet er her mer arktisk end paa Syd-Georgia, og i vintertiden er det hele en for al adgang lukket isverden. Først i november eller december aapner isen sig, og i april maaned begynder avstængningen paany.

Det er disse trakter som nu i en aarrække har været skuepladsen for hundreder og atter hundreder av norske fangstmænds arbeide og liv.

Om det argentinske selskaps fangst ved Syd-Georgia de to første aar meddeler generalkonsul Christophersen, Buenos Aires, bl. a., at fangsten hadde git et særdeles tilfredsstillende utbytte og at nettooverskuddet hovedsagelig var blit anvendt til amortisation og avskrivning. Størsteparten av fangsten bestod av knølhval, finhval og blaahval, men der blev ogsaa skutt en del rethval. Den rethval som forekom her-nede, viste sig at være nordkaper, og den forekom de første fangstaar i forholdsvis betydelig antal. Den fangedes mest ved øens nordvestlige ende og ved de smaa øer som ligger her. Dens forekomst strakte sig dog kun over en forholdsvis kort tid av sæsongen.

Da feltet saaledes saa særdeles lovende ut, besluttet overretssakfører P. Bogen, Sandefjord, at indrette et større flytende kokeri og la dette ledsaget av to fangstbaater gaa til Syd-Georgia i den tid av aaret, da hvalbaatene ikke var engagerte i fangsten paa nordfeltene.

P. Bogen.

Paa den maate vilde man det hele aar kunne faa lønnende beskjaeftigelse for hvalbaatene, som jo ellers kun var sysselsatte i en kort sæsong, mens de i den hele tid forøvrig blev liggende fuldstændig ørkesløse, oplagt i en eller anden havn.

Hr. Bogen disponerte dengang hvalfangerselskapene «Suderø» og «Norrøna» som drev fangst henholdsvis paa Færøerne og Shetland, og det var nu hensigten at hvert av disse selskaper skulde delta med en fangstbaat og saa forøvrig sammen utstyre og utruste kokeriskibet. Saaledes blev «Sandefjords hvalfangerselskap» til, det første norske fangstselskap som slog sig ned paa Syd-Georgia.

Selskapet utrustet det flytende kokeri «Fridtjof Nansen», en damper paa 3 800 tons. Erfaring fra Syd-Shetland hadde nemlig vist, at det var ønskelig at ha betydelig større kokerier end «Admiralen», som først blev sendt dit.

En del av lasterummet blev her indredet med faste tanker til transport av olje — med plads for ca. 6 000 fat. Der blev bygget skillevægger baade langskibs og tverskibs, saa kubikindholdet av hver enkelt tank ikke blev saa stort endda. Dette med faste tanker var et betydningsfuldt fremskridt, idet det nemlig hadde vist sig vanskelig og litet økonomisk at føre olje fra Sydhavet hjem paa fat. Den sterke varmeindvirkning gjennem tropene førte nemlig ofte til betydelig lekkage paa fatene. Foruten disse faste tanker blev der i skibets agterrum indlagt en del løse jerntanker — gamle tanker fra bottlenosefangsten — til fyldning av olje.

Paa mellemdækket blev placert kokeri bestaaende av hakkekniv, elevator og 2 kokekjeler agter, og hakkekniv, elevator og 4 kokekjeler i storluken forut. Alle disse kjeler var saakaldte preskjeler med 10 fots diameter og 12 fots høide.

Dette med preskjeler istedenfor de tidligere til spækkokning anvendte aapne kokekar mentes ogsaa at skulle betegne et fremskridt i utrustningen. Fordelen skulde være at kokningen kunde foregaa mer intenst og hurtig, og at spækket skulde bli bedre utkokt. Man vilde faa forholdsvis mer olje, og avfaldet vilde bli redusert til en ubetydelighet.

Kokeriets produktionsevne kunde økes, og da der til denne kokning i lukket kar medgik mindre damp, kunde der altsaa spares baade paa kul og vand. Man gjorde regning paa at «Fridtjof Nansen» skulde kunne producere 300 fat olje pr. dag. Den gang lød dette næsten eventyrlig.

Flænsning av hvalen skulde foregaa samtidig paa tre steder. Forut skulde der ligge en hval paa hver side, og agterut én. Man fik derved agter den ene side fri, saa hvalbaatene kunde lægge indtil her og kulle fra kokeriet.

Skibet blev forøvrig i enhver henseende omhyggelig utrustet med gode rum for officerer og mandskaper, med store proviant- rum og bakeri — og hvad der paa en saadan ekspedition kunde bli av stor betydning: der medsendtes for første gang læge.

Naar man tænker paa den gode utrustning dette skib fik, vil man forstaa, at sydhavsfangsten nu var kommet forbi prøve- ekspeditionenes stadium. Man begyndte nu at indrette sig ganske forretningsmæssig med fremtiden og en stor produktion for øie.

Høsten 1906 gik denne ekspedition sydover under ledelse av hr. Chr. Castberg.

Der blev hjemme stillet store forventninger til ekspeditionen. Den fik imidlertid den vanskjæbne, at kokeriet med Syd-Georgias kyst isigte støtte paa et undervandsskjær og sank. En del av mandskapet omkom, mens resten reddedes ombord i hvalbaatene som medfulgte kokeriet. Efter et ganske kort ophold paa Syd-Georgia gik saa hvalbaatene hjem til Norge, selvsagt uten enhver fangst.

Samtidig med at denne ekspedition saaledes mislykkedes hadde to norske ekspeditioner til Syd-Shetland større held med sig.

«Ørnens» kokeridamper blev nemlig høsten 1906 atter sendt til Syd-Shetland. Man opgav resolut helt Spitsbergen som fangstfelt, og disponenten, hr. Christensen, startet endog et nyt selskap, «Nor», som med én fangstbaat og flytende kokeri skulde avgaa til det samme felt.

Fangsten begyndte i oktober ved Falklandsøerne, men da den ikke gav noget større utbytte, avgik man saasnart aarstiden tillot det til Syd-Shetland, hvor der ogsaa nu var hval nok. I begyndelsen av mars vendte man tilbake til Falkland og tok en liten efterfangst, hvorefter «Admiralen» gik hjem fuldladet. Den samlede fangst utgjorde 336 hval, hvorav 90 blev fanget ved Falkland. Hvalen var dette aar usedvanlig mager, saa oljeutbyttet ikke blev mer end 18 fat olje pr. hval.

Det nye selskap «Nor» hadde som kokeri utstyrt et prægtig seilskib. Det viste sig imidlertid ikke tilfredsstillende at anvende et seilskib som kokeri her. Den samlede fangst blev 81 hval, hvorav der blev utkøkt ca. 1 800 fat olje, og det økonomiske resultat av turen blev derfor kun til dækning av utgiftene.

Det tidligere nævnte chilenske selskap hadde ogsaa denne sæsong drevet fangst ved Syd-Shetland, idet selskapet hadde anskaffet og i Norge utrustet et flytende kokeri «Gobernador Bories». I sæsongens første del drev man fangst i Magellanstrædet, mens man saasnart aarstiden tillot det avgik til Syd-Shetland. Efter avgangen herfra tok selskapet i Magellanstrædet en glimrende efterfangst bestaaende av 73 rethval. Denne fangst repræsenterte særlig paa grund av de meget værdifulde barder en høi værdi, og den er en helt enestaaende begivenhet i den moderne hvalfangsts historie og viser at bestanden av nordkaper langt fra

er saa ubetydelig som man efter de forholdsvis sjeldne fangster faar indtryk av.

Dens forekomst og optræden later til at være mer uregelmæssig end finhvalenes. Hvalfangerne kan derfor ikke lægge sin fangst an paa denne art, og det blir mer leilighetsvis og tilfældig at den nu ut gjennem aarene indgaar som led i vor fangststatistik.

Det chilenske selskap fik dette aar en samlet fangst av 374 hval, hvorav der blev fremstillet 8 500 fat olje.

Det argentinske selskap paa Syd-Georgia hadde denne sæsong en aldeles glimrende fangst, idet man med to hvalbaater hadde 17 000 fat olje. Allerede tidlig i sæsongen stod der store masser av hval under kysten, — mest knølhval, men der fangedes ogsaa blaahval og finhval. Fangsten holdt sig jevn hele sommeren utover, og i mars og april kom der ogsaa nordkaper ind over feltet. Av denne sidste hvalart blev der ogsaa gjort en ikke ubetydelig fangst.

Fangsten i Sydhavet begyndte at anta store dimensioner. De ældre selskaper søkte at utvide sit materiel og flere nye selskaper var under opseiling.

De engelske myndigheter begyndte at se paa disse fangstekspeditioner med mer opmerksomhet, og det første utslag av denne fik man i form av en «hvallov» for de under guvernøren paa Falkland liggende øgrupper og farvand.

I denne hvallov blev ogsaa farvandene ved Syd-Shetland trukket ind, tiltrods for at disse likeoverfor den første norske ekspeditionsleder til dette felt var blit betegnet som frit farvand og øgruppen selv som «ingenmandsland».

Den 1ste paragraf i denne lov bestemmer:

«Ingen maa i de til kolonien hørende farvand jage, fange eller dræpe hval eller forsøke herpaa uten først retmæssig at være meddelt koncession hertil samt til koloniens regjering ha stillet betryggende sikkerhet, med en vederheftig kautionist, for en sum av £ 100

- a) at betale til koloniens kasse de i nærværende forordnings registreringsfortegnelse nævnte avgifter, og
- b) at meddele regjeringen nøiagtig opgave over antallet og arten av den hval han ifølge sin koncession har fanget.»

Her er saaledes den fuldstændige kontrol etablert.

Loven satte videre vilkaar og betingelser op for hvalfangerne, samtidig som den foreskrev mulkt for dem som ikke overholdt betingelsene. Der fastsattes videre en bestemt licenseavgift, som imidlertid maa betegnes som moderat.

Loven indeholdt ingen egentlige fredningsbestemmelser, men la en stor regulerende myndighed i den stedlige guvernørs hænder.

Skib og mandskap.

Det vil være indlysende at denne hvalfangst paa fjerne og ukjendte felter ikke kunde ha udviklet sig saa hurtig eller antat slike dimensioner, hvis ikke hele fangstbedriften likesom var kommet ind i et helt nyt spor ved anvendelsen av det flytende kokeri. Det vilde nemlig være altfor letsindig og hasardiøst at anlægge en fast fangststation paa et felt, før man hadde sikkert og paalidelig kjendskap til det. Heller ikke er det alle fangstpladser som egner sig for faste landstationer. Der maa findes gode og rummelige tomtearealer med en beliggenhet som sikrer dem mot forstyrrelse og ødelæggelse ved isskruninger og lignende i disse polare egne. Der maa desuten foruten en tryk og rummelig havn være jevn og rikelig tilgang paa ferskvand for bare at nævne nogen av de allerførste betingelser som maa stilles til et saadant sted.

Det flytende kokeri er derimot som skapt for eksperimentet. Det er som en fribytter for hvem verdenshavet ligger aapent. Finder man sig tilrette paa et felt, forblir man, — i motsat fald søker man andetsteds hen. Er forholdene i den ene havneplads ikke lenger tilfredsstillende, søker man sig en anden. Flytter hvaltrækket, følger det flytende kokeri efter for at ikke slæpningene skal bli altfor lange og tidsslukende for fangstbaatene.

Tanken om at benytte det flytende kokeri er da ogsaa saa gammel som den store hvalfangst selv. I finhvalfangsten har som allerede nævnt blandt andre ogsaa Svend Foyn gang paa gang eksperimentert med dets anvendelse, uten at det dog formaadde at slaa igjennem og faa nævneværdig betydning i utøvelsen av den praktiske bedrift.

Som før nævnt maa Chr. Christensen, Sandefjord, regnes for den som har ført denne ide ut over eksperimentets og ind i

realitetenes verden. Efter et vellykket forsøk med et leiet fartøi var det han i 1904 utrustet «Admiralen», det første specielt for denne bedrift utrustede skib.

Det utrustedes ved Framnes mekaniske verksted, Sandefjord, og dette verksted har senere under bedriftens utvikling været det ledende, naar der har været tale om at indrede og utstyre disse flytende fabrikker. Dette verksted og specielt dets disponent, hr. O. Wegger, har derfor i første række æren for at det flytende kokeri i løpet av en meget kort aarrække har opnaadd saa stor arbeidsevne og fuldkommenhet som tilfældet er.

O. Wegger.

«Admiralen»s kokeri var kun et spækkokeri. Det var anbragt forut i skibets storluke og bestod av aapne kokekar. Spækstykkene blev ved hjælp av en roterende hakkekniv kuttet op i tynde skiver, og disse blev av en elevator ført fra mellemdækket, hvor hakkekniven var placert, op til kanten av kokekarrene. Elevatoren bestaar av et bevægelig baand,

hvorpaa der med korte mellemrum er anbragt smaa, skuffeformede skovler, som saa løfter det ophakkede spæk op og tømmer indholdet i de aapne kokekar.

«Admiralen» var utrustet saaledes, at flænsningen blev foretat langs agterskibet. Hvalen blev her fortøiet saaledes, at den kunde kantres rundt efterhvert som flænsningen skred frem. Selve flænsningen foretoges av to mand, som delvis arbeidet staaende paa selve hvalkroppen og delvis fra en stor flatbundet pram — en saakaldt flænsfærge, som blev anbragt paa utsiden av hvalkroppen.

Mens man f. eks. i spermacethvalfangsten mest brukte at rundflænse hvalen, saa spæklaget blev revet av som efter en skruegang, mens dyret uavladelig kantret rundt, brukte man her en langflænsning, idet spækstykkene altsaa blev tat av langsefter hvalkroppen.

Flenserne skar et rundt hul i spækstykket, og ind gjennem dette blev der ført et taug med en solid knevel av træ. Ved hjælp av winchen blev nu de lange spækremser tat ombord, hvor de blev skaaret op i større stykker, som paa smaa vogner ad en skinnegang førtes forover til hakkekniven.

Spækket blev saa i de aapne kar utkøkt til olje under stadig

Elevator ombord i flytende kokeri.

og rikelig tilførsel av damp. Denne kokningsproceß tar i de aapne kokekar en tid av ca. 9—12 timer eller noget mer efter spækkets beskaffenhet. Naar oljen er kokt, tappes den over i de saakaldte klaringstanker for at avklares, mens avfaldet — «graksen» — som hvalfangerne kalder det, blir tømt ut og kastet tilsjøs.

Som et lag av trevler og fett dækker dette sjøen i kokeriets nærhet og tjener paa fangstfeltene til føde for tusener og atter tusener av sjøfugl, som uophørlig omsværmer kokeriet.

Efter at oljen hadde klarnet, blev den paa dette kokeri tappet over paa fat, som saa efterhvert blev stuvet ned i skibets lasterum. Som opbevaringsfat benyttedes parafinfat og alskens oljefat forøvrig. Indholdet svarer omtrent til $\frac{1}{6}$ ton.

Skjønt «Admiralen»s kokeri langt fra var særlig letvint eller særlig produktionsdygtig, blev det dog i princippet grundlæg-

gende, — og det blev med enkelte ændringer, forsøksanlæg og mindre forbedringer mønstret for den lange række av kokeridampere, som senere er blit utrustet.

Vistnok blev der et par aar senere, som allerede antydet, utrustet et par kokerier hvor oljen skulde kokes ut i preskjeler istedetfor som her i aapne kokekar. De fordele som man herved

Flænsning av hval ved flytende kokeri.

mente at opnaa blev imidlertid stillet i skyggen av de ulemper som denne fremgangsmaate medførte for det færdige produkt. Oljens kvalitet blev nedsat, og man gik derfor snart tilbake til anvendelsen av de aapne kokekar ved kokning av spæk, mens preskjelene vendte tilbake til den plads de tidligere hadde indtat ved de faste stationer. De blev her anvendt til kokning av den olje, som fremstilledes av indfett, kjøt og ben.

Da sydhavsfangsten begyndte at ta fart, maatte man først og fremst sørge for, at de skibe som indkjøptes og indrettedes

til kokerier, blev større og rummeligere end dette første. Det gjaldt jo om at kokeriet selv i størst mulig utstrækning kunde føre med sig hvad man skulde bruke baade av kul og forsyninger forøvrig, — ikke bare til sig selv, men ogsaa til hvalbaatenes behov. Desuten gjaldt det om at kunne føre hjem den størst mulige fangst av olje.

Videre var det av største interesse at øke kokeriets produktions-evne. Raastoffet — hval — lot der til at være rikelig av. Det gjaldt bare at kunne bringe mest mulig ut av en sæsong. Denne var nemlig særlig ved Syd-Shetland kort, saa fangst og tilgodegjørelse maatte drives med al den intensitet som det var mulig at utfolde. Før begyndelsen av december kunde man aar om andet ikke gjøre regning paa at slippe ind til øgruppen gjennom pakisbeltet. Enkelte aar maatte man være forberedt paa kanske ikke at komme ind før adskillig senere, og ved utgangen

Spæk hives ombord i «Svend Foyn»,
Syd-Shetland.

av mars var høsten allerede saa langt fremskreden at man maatte se til at komme derfra. Der blev saaledes kun en fangsttid paa 100 dage eller i bedste fald noget mer, saa det gjaldt at drive paa.

For at øke produktionsevnen begyndte man derfor snart at utstyre kokeriene slik, at der kunde flænses samtidig paa flere

steder, og for at øke deres transportevne gik man likeledes til indbygning i skroget av faste opbevaringstanker. Dette sidste var en udmerket foranstaltning, som snart slog igjennem over hele linjen.

Man kom ut fra disse synsmaater snart op i en beregnet produktionsevne av ca. 300 fat pr. dag, hvad der jo skulde kunne synes at tilfredsstille noksaa store fordringer.

Slik omtrent var utstyret paa de første kokerier, som optok fangsten ved Syd-Georgia og Syd-Shetland.

*

Det siger sig selv at det til disse fangstekspeditioner, hvor det gjaldt at utnytte en kort sæsong bedst mulig, var meget om at gjøre at faa et dygtig og arbeidsvillig mandskap.

Allerede fra begyndelsen av hvalfangsten hadde man indført et lønningssystem, som var basert paa en fast hyre, og som tillæg hertil kom der da en større eller mindre andel av fangstutbyttet, den saakaldte «part». Dette er selvsagt et meget sundt lønningsprincip, og det har i vor fangstbedrift vist sig at ha overmaade heldige virkninger.

Det ansporer til flid, agtpaagivenhet og interesse og tjener til at skape en arbeidsvillig og medgjørlig arbeidsstok, uten hvilken det intense arbeide en fangstekspedition maa utføre, ikke vilde kunne gjøres.

Systemet er gjort gjældende for samtlige mandskapers vedkommende. Der findes ikke en mand ombord — likefra fangstbestyreren til yngste dæksgut, som ikke er interessert i fangstutbyttet. Paa selve fangstbaatene bestaar parten av et bestemt beløp pr. indbragt hval, vekslende efter dennes art og værdi. Paa kokeriene bestaar parten av et bestemt beløp pr. fat olje som kokes ut.

Tillægget er saaledes ikke avhengig av prisene paa de fremstilte produkter eller paa nettofortjenesten for rederiene, men kun paa selve fangstmængdene.

I enkelte sjeldnere tilfælde er dog selve fangstbestyrernes løn i større eller mindre grad avhengig av det nettoutbytte som forretningen gir.

Hyrene var allerede under fangsten paa nordfeltene stipulert slik, at fortjenesten i hvalfangstbedriften var vel saa god som

fortjenesten i almindelig koffardifart. Nu da sydfeltene blev optat, og der blev endel konkurrence særlig om folk til de forskjellige slags specialarbeide, som forekommer ved en fangstekspedition, fik hyrene med det samme stigende tilbøielighet og gik snart endog betydelig op.

Det regnes nemlig ikke netop for nogen fornøielsestur saaledes i mer end et halvt aar tilende at være avskaaret fra enhver

Hvalbaater paa vei til Syd-Shetland.

forbindelse med hjemmet og optat med et arbeide, som foruten at kræve alle ens kræfter ogsaa er forbundet med adskillig urenlighet og ubehagelighet. De lange utreiser og hjemreiser med 40 dage eller mer i sjøen virker ensformig og sløvende, og selve livet paa fangstfeltet kan være slitsomt til det yderste. At klimaet er vaatt og stormfuldt med is og taake, og at sydsommeren paa disse breddegrader ingen sommer er, tjener heller ikke til at øke tiltrækningen for fangstlivet. Det har dog altid vist sig at der er noget over det av spænding og eventyr, som har virket betagende paa mangt et sind.

Fra rederienes side er der gjort meget for at opholdet ombord i kokeriene kan bli saa godt som mulig for mandskapene. Der sørges i saa stor utstrækning som mulig for godt kosthold, gode rum, sykелugarer, bad, læge o.s.v. — Derfor har ogsaa sundhets-

tilstanden ombord i kokeriene altid været meget god. Der sørges ogsaa i nogen grad for en smule adspredelse paa forskjellig vis.

Somoftest har der paa disse ekspeditioner hersket et godt forhold ombord saavel mellem over- og underordnede som mellem mandskapene indbyrdes; — der er kun faa eksempler paa det motsatte. Naar fangsten gaar paa, tar arbeidet fat med det bedste humør, idet hver mand er vidende om, at han derved øker sin egen hyre.

Utrustning. Fangstbaater.

Sommeren 1907 utstyrtes en række kokerier ved Framnes mekaniske verksted i Sandefjord. Dette verksted var den gang praktisk talt det eneste som befattet sig med at indrede og levere utrustning til de flytende kokerier.

I det hele var Sandefjord i denne sterke utviklingens tid den by som førte an. Tidligere var det Tønsberg. Det var Svend Foyns by, byen med de gamle traditioner fra ishavsfangst baade efter sæl og hval. I den gamle fangstperiode var det altid Tønsberg som var hjemstedet for de fleste fangstselskaper. Sandefjord kom dog snart godt efter, og nu tok byen den førerstilling som den siden ubestridt har beholdt. Her gik man foran ved overgangen fra faste til flytende fabrikker for hvalens tilgodegjørelse, og her gik man i spidsen, naar det gjaldt at opta og prøve nye fangstfelter. Det var derfor bare naturligt at Framnes blev det selvskrevne centrum ved ekspeditionenes utrustning, saameget mer som verkstedets leder, hr. Wegger, var en av de mest aktive ved startningen av hvalfangstselskaper.

Utrustningen var for første gang i 1907 av et saadant omfang, at den ikke alene optok den største del av det store verksteds arbeidsydelse, men den satte endog sit præg paa hele byens liv og forretningsvirksomhet. Først og fremst fik selvsagt havnen piæg av den nye bedrift, som nu var i saa rask fremvekst.

Der utrustedes en ny «Fridtjof Nansen» for «Sandefjords hvalfangerselskap». For et amerikansk selskap paa New Foundland utrustedes kokeriet «Sobran»; for det før nævnte chilenske selskap utrustedes «Gobernador Bories»; for et selskap i Sandefjord utrustedes «Nor». «Admiralen» mottok større utbedringer,

og en række mindre kokerier foretok smaa-reparationer her, mens verkstedet samtidig bygget 6 nye hvalbaater.

Høsten 1907 avgik saa fire fangstekspeditioner til Sydhavet, idet nu «Tønsberg hvalfangeri», disponent Oscar Hytten, var kommet til. Dette selskap hadde erhvervet fangsttilladelse paa Syd-Georgia. Bak dette selskap stod en række av byens og omegnens mest eneigiske og dygtige mænd baade paa utrustningens

Jens Berntsen. Herman Berntsen. Søren Berntsen. Bernt Sørensen.

og paa den praktiske hvalfangsts omraade. Det er derfor ikke underlig at dette selskap vokste sig frem til en fast og betydningsfull stilling som et av landets ledende fangstselskaper.

Det bestyrtes av hr. Søren Berntsen og begyndte sin fangst med to smaa hvalbaater og det flytende kokeri «Bucentaur». De to bekjendte skyttere, brødrene Bernt og Søren Sørensen, og en række av deres sønner har senere ut gjennom aarene været selskapets drivende kræfter ute paa fangstfeltet.

Fangstsæsongen gav saavel paa Syd-Georgia som paa Syd-Shetland rikt utbytte, og for første gang naadde sydfeltenes samlede fangstutbytte op paa høide med nordfeltenes. De norske selskaper paa sydfeltene drev med tilsammen 7 fangstbaater og hadde en totalfangst av 866 hval, hvorav blev utkøkt 21 650 fat olje. Samtidig hadde forskjellige utenlandske selskaper paa de samme felter 7 fangstbaater og en samlet oljeproduktion av

34 600 fat. Hovedfangsten faldt paa det argentinske selskap paa Syd-Georgia, som hadde den hittil uhørte fangst av 27 000 fat olje.

Det har netop her i det øieblik, da fangstutbyttet paa de sydlige fangstfelter for første gang naar op i høide med de gamle nordfelters fangst, sin særlige interesse at sammenligne det materiel som begge steder anvendtes. Først derved faar man nemlig disse sydlige fangstfelters rigdom paa hval stillet i den rette belysning.

Paa nordfeltene var der denne sæsong sysselsat 70 fangstbaater, mens der i Sydhavet var employert 14. Hertil kommer at hvis den indfangede hval var blit likesaa godt utnyttet i syd som i nord, vilde fatantallet paa sydfeltene kunne multipliceres med 2, hvad der atter er det samme som at 7 fangstbaater sysselsatte i sydhavsfangst har skaffet like meget raastof tilveie som 70 baater i nordhavsfangst. Det maa dog indrømmes at fangstbaatene i Sydhavet allerede da gjennemgaaende hadde en noget større effektivitet end de i Nordhavet anvendte baater.

Paa Syd-Georgia hadde dette aar et selskap med 3 fangstbaater omtrent nøiagtig samme fangst som hele Islandsflaaten med sine 29 fangstbaater; — og Spitsbergenflaatens 11 fangstbaater kunde ikke skaffe halvparten av den fangst som tilveiebragtes av en eneste hvalbaat i det argentinske selskap paa Syd-Georgia.

Paa Syd-Shetland hadde fangstflaaten dette aar tilhold i Deception, hvis havn er et gammelt krater. De vulkanske kræfter er fremdeles i arbeide, idet der f. eks. ved lavvand stiger damp op paa flere steder av bugten. Havnen i Admiralty Bay blev ogsaa delvis benyttet. Fangsten begyndte dette aar meget tidlig, idet «Ørnen»s kokeridamper allerede den 23de november kom til feltet og straks fandt gunstige fangstforhold.

New-Foundlandsselskapets skibe kom først til Syd-Shetland den 19de januar. Da hadde man været inde under Syd-Orkney, hvor der ogsaa antoges at være et bra fangstfelt. Det lykkedes dog ikke at finde nogen brukelig havn der. Ekspeditionen gik saa til Belgica Strædet, som her altsaa for første gang søktes av en hvalfangstekspedition. Her var hval nok, men man fandt ikke forholdene gunstige nok forøvrig. Man var dog allerede dengang paa det rene med at Belgicastrædet fremtidig vilde gaa

ind i Syd-Shetlandsfeltets omraade som et av hvalfangerne regelmæssig benyttet felt.

Ellers var ekspeditionene til Syd-Shetland i denne tid meget optat med eksperimenter for at finde et godt felt hvor der kunde drives efterfangst, naar sæsongen paa Syd-Shetland var slut. Vi har set disse ekspeditioner helt fra begyndelsen av drive efterfangst ved Falkland eller i Magellanstædet. Nu blev der ogsaa forsøkt langs Sydamerikas vestkyst og østkyst uten at tilfredsstillende resultater blev opnaadd. Disse eksperimenter med henblik paa efterfangst faldt derfor snart bort, men indgaar dog som et interessant led i den række av undersøkelser som norske fangstselskaper har foretat for at bringe hvalbestand og hvalforekomst paa det rene.

Ved Syd-Georgia fik man dette aar indtryk av en mægtig hvalbestand. Hvalaaten optraadte i øens umiddelbare nærhet i slike masser, at den gav havet farve over store strækninger. Særlig støtte knølhvalen i uhyre antal op under øen, hvorfor den ogsaa kom til at utgjøre hovedfangsten, men ogsaa blaahval og finhval var tilstede i stort antal. Det viste sig dog vanskeligere at fange disse storhval med de redskaper og utstyr som fangstbaatene da hadde.

Den store forekomst av hval støtte til øen i begyndelsen av oktober maaned. Mængden øket stadig til slutten av november, hvorefter den holdt sig jevn hele sommeren og høsten utover. Helt ut mot slutten av juni maaned blev der drevet fangst fra den argentinske station. Knølhvalen var overmaade fet og endda fetere blev den eftersom sæsongen skred frem. Spæk paa 15—16 tommers tykkelse var ikke ualmindelig, og hvalfangerne paastaar at spæklaget i april og mai kunde gaa op i en tykkelse av 18 tommer eller endog mere.

Nordkaperen optraadte dette aar i et antal større end nogen sinde tidligere. Den søkte i midten av januar i stort antal ind mot øens vestlige ende og fangedes saa februar maaned utover. Den holdt sig med forkjærlighet helt inde under land mellem stener og tang, og hvalfangerne mener bestemt at ha iagttat et lignende forhold her som ved denne hvalarts forekomst ved Hebriderne, nemlig at den som næring foretrækker en slimet, manætlignende føde, som netop her vest for øen forekommør i meget betydelige mængder.

Hvalskrotter langs stranden i Deseption, Syd-Sjælland.

Det argentinske selskap fik i denne sæsong 69 nordkapere, «Sandefjords hvalfangerselskap» fik 17 og «Tønsberg hvalfangeri» 7. Heller ikke siden har man set en saa talrik forekomst av denne hvalart.

Tilgodegjørelsen av den fangede hval var disse selskapers svake side. De svære avflænsede hvalskrotter drev om overalt, representerende store værdier. Bare efter denne ene sæsong laa der altsaa over 1 500 hvalskrotter langs strandkanten paa Syd-Georgia. Undertiden blev ikke engang spækket ordentlig avflænset. Man fraadset i raastof. Dette kunde umulig gaa i nogen længere tid. Baade av økonomiske og humane hensyn maatte der arbeides hen mot en forandring i disse forhold, og hvalfangerne begyndte derfor ogsaa straks at forberede sig paa en bedre utnyttelse. Paa de nordlige fangstfelter var jo utnyttelsen helt rationel. Det mest utprægede træk i hvalfangstens fremgangslinje i de nærmeste aar nu utover er derfor arbeidet for at omlægge bedriften med en mere rationel utnyttelse av den fangede hval for øie.

*

Det vil indsees at forholdene paa de sydlige fangstfelter paa mange maater avviker fra dem paa nordfeltene og stiller andre fordringer til utstyr og materiel i mange henseender, ikke mindst til selve fangstbaatene. Der utviklet sig derfor ogsaa i løpet av faa aar en helt ny type av hvalbaater svarende til de fordringer de nye fangstfelter stillet.

Den moderne hvalbaat, den saakaldte «sydhavstype», er tydelig større end den gamle type, som var eneraadende paa vore nordlige fangstfelter, skjønt ogsaa denne i aarenes løp hadde forandret sig noget. De lange reiser ut og hjem krævet en større sjødygtighet og sikkerhet end den gamle fangstbaattypen kunde by. Vistnok kom man snart over i den praksis at hvalbaatene blev tilbake paa Syd-Georgia, eller ogsaa særlig for Syd-Shetlandsbaatenes vedkommende lot man dem reparere og efterse i Montevideo. Men selv om man paa denne maate undgik de lange turer, var feltet dog saa stormfuldt og haardt, at det stillet de allerstørste krav til baatene som sjøbaater.

Den nye hvalbaattypen har desuten en langt kraftigere maskine end den gamle type, og den er mer hurtiggaaende.

I tidligere tiders fangst gik hvalbaaten ofte hjem til stationen, naar den hadde faat en hval eller to. Man stillet derfor ikke saa store krav til den som slæpebaat. Dette blev med den nye tids massefangst paa de sydlige felter ikke længer praktisk, da det vilde medføre et uhyre spild av tid for fangstbaatene.

Hvalbaat «Ole Wegger» av Sandefjord. Moderne Sydhavstype.

Hvis den døde hval overlates til sig selv, vil den som regel synke. Der maa derfor foretages noget med den for at den kan holde sig flytende fra hvalbaaten forlater den, indtil man kan faa leilighet til at avhente den.

Ideen med at pumpe hvalen op er forøvrig gammel. Andreas Ellefsen fortæller saaledes:

«I 1887 heller 88 prøvde eg aa blaasa luft i kvalen for aa faa han til aa flyta med det same han vart dregen upp. Til dette nytta eg ei $\frac{3}{4}$ tums vassrøyr. I den eine enden paa ho feste smeden ein spjotodd, og litt ovanfor han vart bort fleire hol i løyra. Paa den andre enden av røyra vart fest ein gummi-slange, og han vart set saman med spylepumpa, og so let dei ho suga luft istadenfor vatn. So stakk dei spjotodden og røyra

so langt inn i kvalen at hola kom inn i buken, og so pumpa dei. Det gjekk bra; men det tok noko lang tid for aa faa kvalen til aa flyta so godt som vi vilde. Og sidan det alt daa var ein god deil mindre kval enn fyrr, fan eg ikkje noke større grunn til aa arbeida meir med denne pumpa. Etter vi hadde brukt henne eit par gonger la vi ho burt.»

Men ideen kom snart op igjen og blev almindelig anvendt. Et spydformet redskap forsynt med smaa huller paa sidene føres ind i dyrets krop. Dette redskap fæstes til en gummislange, og denne sættes i forbindelse med en vacuumpumpe, hvorved der forholdsvis hurtig pumpes luft ind i hvalen til den kan holde sig flytende. Naar hvalen saaledes er pumpet op, plantes der et flag med eierens merke paa den. Hvalbaaten gaar saa videre for at jage og dræpe flere.

Paa sydfeltene bruker man forøvrig i stor utstrækning simpelthen at lægge den skutte hval «an» langs fangstbaatens side og saa jage videre ofte med flere hval paa slæp.

Man behøver nemlig undertiden slet ikke at gaa saa langt. Naar knølhvalen bare finder føde nok, har den ingen tanke for andet. Det har derfor hændt, at man paa de hvalrike sydfelter har kunnet skyte 4—5 hval uten at fangstbaatens maskine har været igang i mellemtiden. Man har fra en fangstbaat i den store knølfangsts tid oftere tat 8—10 hval før man endelig tænkte paa at bringe fangsten ind til kokeriet.

Naar man har en saadan «bør» at trække med sig, blir det en nødvendighet at hvalbaaten faar en i forhold til sin størrelse overmaade kraftig maskine.

Vore hjemlige verksteder fik det nu utover travlt med at bygge en flaate av slike moderne kraftige hvalbaater. Ældre fangstselskaper ombyttet sine baater med nye, og de nystiftede

Thor Dahl.

aktieselskaper anskaffet selvsagt med én gang fangstbaater av denne «sydhavstype». Ogsaa utenlandske selskaper bygget sine fangstbaater i Norge, likesom de forøvrig fik omtrent hele sit utstyr herfra. Paa dette vis fik vore verksteder og utrustningsfirmaer ogsaa en betydelig interesse av de utenlandske selskaper som litt efter litt dannedes.

Av større verksteder var det i første række Aker og dernæst Nyland, Kaldnes og Framnes, som deltok i denne nybygning. Senere kom andre verksteder til, og der blev i en tid fremover bygget fangstbaater ved de fleste av landets større verksteder.

Ny kanonmodel.

Ved denne tid begyndte ogsaa en ny hvalkanon, konstruert av kaptein O. A. Julsrud, at fortrænge den gamle kanonmodel. Den nye kanon blev anbragt paa saagodtsom alle nybyggede fangstbaater, likesom den ogsaa senere blev anbragt paa de fleste ældre. Da denne opfindelse betegner et betydningsfuldt led i hvalfangstbedriftens utvikling, hitsættes her en beskrivelse av kanonen. Konstruktøren beskriver den selv saaledes:

«Kanonen bestaar av følgende hoveddele:

Kanonrør med slaglaas og sigte.

Vugge med tapper og haandtaksbøile.

Rekylbremse: bremsecylinder, bremsestempel og frembringerfjær.

Gaffel.

Pullert.

Gaffelen og pullerten er av væsentlig samme konstruktion som ved de ældre hvalkanoner, dog har gaffelen kun tappeleier (uten rekylplater) med dæksler fæstet med skruebolter. Pullerten er av bedste sort støpegods. Gaffelen er smedet.

Kanonrøret er ved en paakrympet ørering forbundet med glycerinbremsens stempel. Dette bremsestempel kan vandre i bremsecylinderen og har et hode med uttagninger for bremsevæskens gjennomstrømning under kanonrørets rekyl. Omkring bremsestemplet, som i likhet med kanonrøret er av særlig godt, smedet Martinstaal, er i cylinderens bakre ende lagt en i en indskiuet pakningsboks indlagt og med tilsætningsskrue sam-

menpresset pakning av talget bomuldssnor. Bremsecylinderens forreste ende er lukket med et indskruet metallaak med lærpakning. Omkring bremsestempleet inde i cylinderen er anbragt frembringerfjæren. Forøvrig er cylinderen fyldt med bremsevæske.

Vuggen er av bedste sort staaletøpegods og foret med metalplater.

Slaglaasen er indlagt i det midtre parti av en staalklaf, som kan aapnes og lukkes kun med én bevægelse. Slaglaasen er selvspændende, d. v. s. at der behøves intet særskilt grep for at spænde hanen, hvilket sker i selve avtrækket. Herved er man altid sikret mot uforvarende og utidig avfyring. Til antænding brukes kun en liten tændpatron.

Avtrækket sker ved en i haandtaget anbragt avtrækker, som ved kjæde og strækfisk er forbundet med slaglaasen. Tændpatronens utkastning sker ved en ekstraktor.»

Den nye kanontypes væsentligste forskjel fra den indtil da brukte kanontype bestaar i, at skuddets paakjending paa underlaget er betydelig formindsket derved, at kanonrøret er git anledning til at rekylere under skuddet. Ved de ældre kanoner, bakenfor hvis tapper er lagt haardt sammenpressede gummiplater, som gir liten eller ingen anledning til rekyl, gaar paakjendingen direkte paa underlaget. De derav følgende ulemper med brud paa gaffel, pullert og dennes løsning fra dækket undgaaes fuldstændig ved den nye kanon. Desuten er de fleste skyttere enige om at den nye kanon skyter mer regelmæssig og sikkert end den gamle. Der findes dog et faatal av ældre, udmerkede skyttere som ikke har villet benytte den nye kanonmodel paa sin fangstbaat, og som derfor helt til nu benytter den gamle kanontype.

Nye felter.

Tiltrods for jevnt faldende priser paa hvalolje utover gjennem hele 1908 var der dog en hel del nye fangstforetagender under opseiling. Idethele var der i spørsmålet om de nye fangstforetagenders indflydelse paa hvaloljens markedspris to bestemt forskjellige opfatninger. Nogen mente at den nu sterkt økende produktion av hvalolje skulde bringe prisene til at falde, da de markeder hvor man var vant til at avhænde sin vare, snart vilde

bli overfylde. Andre mente at med en øket produktion kunde man naa saavidt at der stadig kunde være olje i markedet i motsetning til tidligere, da hvaloljen kun var en ren sæsongvare. Naar oljen stadig kunde leveres, haabet man paa nye konkurrerende markeder og høiere og jevnere priser.

Det viste sig snart at det var disse sidste som hadde ret.

Høsten 1908 trøstet man sig ogsaa i hvalfangstkredser med at linoljehøsten delvis hadde slaat feil, og at behovet for animalske oljer stadig var stigende. Den i de sidste aar økende produktion hadde fundet villige kjøpere, og der var ingen beholdninger. Oljeprisene hadde altid været underkastet sterke svingninger, — og nu var verdenskonjunkturen i det hele dalende, saa bedre tider maatte vel snart komme.

Det gjaldt derfor at sikre sig fangstrettigheter og starte selskaper.

Der blev i det hele i disse tider av bedriftens ledende mænd sat ind meget av energi og arbeidskraft, av organiserende dygtighet og paagaaende mod. Det var som hadde den gamle vikingeaand vaagnet for atter at søke ut efter bytte og rigdom.

*

Man hadde i den korte tid fangsten fra Sydhavets øgrupper hadde paagaat lagt merke til, at hvalstimene kom med den begyndende vaar, naar livsspirene dannedes langs den antarktiske iskant, og naar med den indbrytende vinter livet i de planktonførende strømme døde ut, blev ogsaa hvalmassene væk. Bare et større eller mindre antal efternølere gik tilbake.

Men hvor kom hvalstimene fra? — Og hvor gik de hen? Der var alt andet end klarhet over disse spørsmaal, — likesom der i enkelthetene er uklarhet over dem den dag i dag.

Videnskapen vet ikke stort mer om hvalenes livsvaner, forekomst og vandringer end hvad hvalfangerne har set og berettet. Og hvalfangerne selv hadde kun drevet sin fangst over sterkt begrensede strøk av de uhyre havvidder, og desuten var det slet ikke alle hvalfangere som hadde evne til og interesse for at gjøre iagttagelser av naturvidenskabelig interesse.

Almindelige koffardifarere fortalte undertiden om at mængder av hval var set her eller der; — men det hele var for løst, — oplysningene var for spredte og usammenhengende til at der kunde bygges en forretning paa dem.

Der blev derfor i disse aar av driftige og formaaende fangst-disponenter sendt fagfolk ut til forskjellige land og havstrøk for at sætte sig ind i mulighetene for anlæg av en fangstbedrift paa dette eller hint sted. Der blev sanket oplysninger fra de forskjelligste hold, fra sjømænd og fiskere, fra reisende og konsulater, — og det hele oplysningsmateriale blev saa sveiset sammen til planer.

En hel kjæde av oplysninger og iagttagelser utpekte paa dette tidspunkt visse dele av Afrikakysten som felter, som til bestemte aarstider blev besøkt av endog betydelige hvalmasser.

Et blik paa kartet over strømførholdene ved kysten av Sydafrika viser os, at den varme Mozambiquestrøm følger Østafrikas kyst helt sydover til Cap, hvorfra den svinger tilbake og mellem Crozetøerne og Prins Edwards ø sætter ind i Sydishavet. En anden gren av den samme Mozambiquestrøm følger Madagaskars kyst og sætter ind i Sydishavet paa begge sider av Kerguelen, Heard og Mc Donaldøerne.

I disse strømsætninger var der utvilsomt særlig gode livsbetingelser for en talrik bestand av hval, og alle iagttagelser og beretninger, som de hvalfangstinteresserte i disse aar omhyggelig hadde samlet, tydet da ogsaa bestemt i den retning. Man visste saaledes allerede — det hadde hvalfangerne selv iagttaget paa sine turer til og fra Sydishavet — at der til visse aarstider gik en betydelig bestand av hval langs den østlige kyst av det sydamerikanske fastland. Det syntes saaledes at være mer end sandsynlig at der ogsaa langs Sydafrikas kyster og omkring de øgrupper, som danner dette fastlands forposter ut mot Sydhavet, skulde være en hvalbestand stor nok til at der kunde etableres en stabil fangst efter den.

Traktene omkring disse øgrupper hadde i tidligere tid været skuepladsen for en ganske livlig hvalfangst. Amerikanske hvalfangerskibe hadde i hundredvis beseilet havene og i aarenes løp hjemført for utalte millioner i fett og barder av rethvaler og spermacethval. Rundt Crozet og Kerguelen var et av deres bedste felter. Oppe mellem Afrikakysten og Madagaskar likesaa. Videre langs kysten av Vestafrika fra Kap til Nigers munding. Rundt de ensomme Atlanterhavsoyer Ascension og Tristan da Cunha var ogsaa mægtige felter.

I juni 1908 kom et amerikansk hvalfangstfartøi, et seilskib, ind til Natal med en fangst av 14 rethval, fanget mellem Capetown

og Delagoa Bay. Folkene kunde berette om stor forekomst ogsaa av anden hval.

Norskfødte forretningsmænd i Sydafrika, som med interesse hadde fulgt hvalfangstbedriftens utvikling hjemme, begyndte at tro paa mulighetene av en bedrift derute, hvor de kunde sitte paa sine verandaer og se hvalen trække forbi, og hvor der leilighetsvis var blit fanget hval inde paa selve havneomraadene.

Generalkonsul Thesen, Kapstaden, indberettet saaledes 27de juli 1907:

«Der sees aarlig mange hval ved kystene heromkring. Leilighetsvis blir der fanget hval like under kysten eller inde i selve havnene, og oljen blir sendt til England for der at tilberedes og sælges. Men det hænder dog ogsaa at den fangede hval slet ikke blir benyttet. Da der i Norge findes flere firmaer interesserte i denne bedrift, saa vil jeg henlede opmerksomheten paa, at fangstfeltet ligger ganske unyttet, hvorfor et energisk og kapitalsterkt firma burde sende en i bedriften erfaren mand herved, som paa stedet kunde studere forholdene med opprettelse av en hvalstation for øie.»

Fra interessert hold var der i flere aar holdt øie med hvalens træk fra dertil bekvemt beliggende punkter. En officiel rapport fra Knysna lodsstation ved Sydafrikas østkyst beretter saaledes, at der fra stationen i maanedene april til december 1903 er set 167 knøl- og finhval og 4 rethval, i 1904 285 knøl- og finhval og 4 rethval i tiden fra mai til november, i 1905 205 knøl- og finhval i maanedene juni til november, og i 1906 218 knøl- og finhval og 2 rethval i tiden mai til november. Der var kun leilighetsvis holdt øie med hvaltrækket, og det anførtes derfor, at disse tal visselig kunde tredobles, om der var blit holdt stadig utkik.

Den norske kaptein Olafsen, fører av D/S «Nidaros» som i flere aar hadde drevet trawl- og linefiske paa Sydafrikas kyst, fortæller at han oftere har set store mængder av hval, — en dag endog ca. 100 stykker. Den 1ste oktober 1907 hadde han maattet stanse sit skib og vike av for 4 hval, som laa like foran baugen og ikke vilde flytte sig.

Lignende beretninger hadde man fra flere hold. Saaledes berettes det fra linjebaatene mellem Europa og Australien, at der fandtes meget hval i skibenes rute mellem Sydafrika og Crozet — Kerguelen.

At der fandtes en talrik bestand av hval paa det nye paa-tænkte felt var derfor hævet over enhver tvil.

Det kan i denne forbindelse ha sin interesse at se litt nærmere paa de felter og forhold, hvor og hvorunder disse selskaper vilde komme til at arbeide.

*

Kerguelen er en fransk besiddelse. Øgruppen, som har en størrelse av ca. 3 500 km.², bestaar av en stor ø og flere smaaøer og ligger paa ca. 49° s. bredde omtrent midtveis mellem Kap og Australien. Klimaet er barskt og stormfuldt med fremherskende vestlige vinde. Sneen blir dog sjelden liggende længe i lavlandet. Øens vestkyst beskrives som et goldt og forholdsvis utilgjengelig land, mens østkysten er langt mer tiltrækkende. Her findes bugter og fjorde, hvor der er nok av godt vand, og hvor der er sikre ankerpladser og gode havneforhold i det hele. Øen har høie bjerge og mægtige isbræer. Den er ubebodd, men har i tidens løp i stor utstrækning været besøkt av fangstmænd. Her vrimlet det i sin tid av sjøelefanter, sjøleoparder og pelssæl, ja man har ment at kunne regne ut, at der paa Kerguelen er dræpt ca. 1½ mill. pelssæl. Regelmæssig fangst var nu ophørt, og hadde ikke forekommet i nogen nævneværdig utstrækning i de sidste 50 aar.

Man hadde derfor grund til at anta, at disse sælers antal atter var kommet op i en betydelig grad. En menneskealders totalfredning maatte atter ha bragt den reduceerte bestand paa fote, og der forelaa ogsaa beretninger om at saa var tilfældet. Det var i disse trakter «Antarctic» i 1893—94 hadde gjort udmerkede fangster av sjøelefant, likesom man hadde konstatert en talrik forekomst av hval. Konsul Gundersen hadde med skonerten «Edward» i 1897—98 gjort en rik fangst av sjøelefanter, ja en beretning helt fra 1874—75 omtalte sjøelefanten som «hyppig forekommende» her. Endelig hadde man fangstresultatene fra «Solglimt»s ekspedition, som viste, at sjøelefant ialfald forekom talrik paa Crozetøerne, hvor den ogsaa i sin tid blev angit at være omtrent helt utryddet, hvad den vistnok ogsaa var. Den amerikanske fangst paa disse dyr vilde ellers ikke ophørt.

Til at utnytte Kerguelens fangstmuligheter stiftedes i 1908 aktieselskapet «Kerguelen» med Storm Bull & Co., Kristiania, som disponent.

Kerguelen var imidlertid ikke «frit» land. Den franske regjering hadde nemlig i 1893 git et fransk firma koncession paa «at utnytte Kerguelens naturherligheter saavel paa land som vand for et tidsrum av 50 aar». Det norske aktieselskaps stiftelse indgik nu en overenskomst med det franske firma og fik ret til i de første 2 aar at fange sæl overalt paa Kerguelen, og i de følgende

20 aar fik de eneret til fangst av sæl paa en bestemt del av øens omraade. Likesaa fik selskapet ret til at drive hvalfangst.

Selskapet gik høsten 1908 igang med at utnytte sin koncession. Der blev anlagt station paa Kerguelen og selskapet rustet sig baade for sæl- og hvalfangst. Der blev anskaffet 2 nye hvalbaater, og der indkjøptes et transportfartøi som skulde sørge for forbindelsen med Sydafrika. Det var planen fra oktober og utover at fange sjøelefanter, som da i store masser søker ind mot land. Senere i sæsongen skulde man drive hvalfangst som hovedbeskjeftigelse.

Johan Bryde.

De indløpende meddelelser og iagttagelser utpekte videre Sydafrika som et drivværdig fangstfelt. Her kom man imidlertid ind paa noget helt nyt i hvalfangsten, idet de norske hvalfangere hittil udelukkende hadde drevet sin fangst i de kolde havstrøk. Mange mente derfor det vilde være vanskelig for ikke at si ugjørlig at drive hvalfangst i varme havstrøk.

Konsul Johan Bryde, Sandefjord, vovet saa begyndelsen, idet han lot sit fangstmateriel fra Spitsbergen, hvor man i de sidste aar hadde gjort meget daarlige forretninger, avgaa til Sydafrika. Han blev derved starteren av den norske hvalfangst paa Afrika.

Natalregjeringen stillet sig meget velvillig til dette nye foretagende og gav fangsttilladelse for et længere tidsrum. Der blev anlagt fast station i Bluff, Durban, og stationen utstyrtes med

guanofabrik og alt nødvendig materiale for en helt rationel utnyttelse av den indfangede hval.

Det var iøinefaldende, at der var adskillige betingelser for at en hvalfangstbedrift her kunde bli lønnende. Der gik saaledes jernbanespor helt frem til stationen, saa man kunde faa den nødvendige forsyning av billige kul fra de nærliggende grubefelter. Dyre kul trykket nemlig sterkt paa mer end et hvalfangerselskaps budget, saa her var en fordel. Videre kunde man benytte den billige arbeidskraft som disse egne byder. Der er nemlig ved en hvalfangststation selvsagt en mængde arbeide hvortil der ikke utkræves specielt øvede folk, og til dette kunde man benytte kaffere og anden billig arbeidshjælp.

Man kunde ogsaa gaa ut fra at en del av produktene kunde omsættes paa stedet. Vistnok maatte man ogsaa fra dette fangstfelt være forberedt paa at sende ialfald det meste av oljen til Europa, men der var jo ogsaa haab om at man her kunde oparbeide et marked for denne vare. Sydafrikas store mineindustri maatte kunne bli en sikker forbruker, — og hvad guano angik, var den av de sydafrikanske farmere en sterkt efterspurt og godt betalt artikel, som der vanskelig kunde bli formeget av.

Sjælen i arbeidet for selskapets anlæg dernede var konsul Egeland i Durban, en mand som i en lang aarrække hadde været bosat i Sydafrika og var vel kjendt med forholdene der.

De første fangstbaater, som blev sendt til dette felt, var smaa og litet moderne. Det var «Ørnen» og «Jupiter» — den første tidligere kjendt fra Spitsbergen og Sydhavet, mens den sidste var en gammel baat fra fangsttiden paa Finmarken. Baatene kom til Durban den 16de juni 1908, og da stationen var færdig, kunde fangsten straks begynde. Det nye selskap fik navnet «South African Whaling Co.»

Samme sommer stiftedes et andet selskap i Sandefjord, idet overretssakfører P. Bogen, som i disse aar viste stor foretagelse i retning av at utruste fangstekspeditioner, fik istand aktieselskapet «Sydhavet». Selskapet skulde drive fangst med flytende kokeri, og utrustet i den anledning kokeridamperen «Svend Foyn», en damper paa ca. 3 500 tons. Selskapets fangstbestyrer blev Peder Michelsen fra Sandefjord.

En mand som ivrig bidrog til selskapets stiftelse var hr. Thesen, en nordmand bosat i Kapstaden. Denne mand hadde

Station for «The South

i flere aar tænkt at begynde hvalfangst i Sydafrika, og han hadde allerede for flere aar tilbake henvendt sig til norske fangstfolk for saaledes at faa den fornødne dygtighet og erfaring med. Thesen hadde endog i et par aar holdt en vaktmand, som fra land iagttok hvalens bevægelser. Det var væsentlig paa grundlag av disse og lignende iagttagelser at fangsten nu kom igang. Selskapet sikret sig et par havner, hvor kokeriet under fangsten kunde stationeres. Den ene havn var Saldanha Bay, nordvest for Kapstaden og den anden Plettenberg Bay øst for Kapstaden.

Det var oprindelig planen i december maaned, naar hvalen forlot Sydafrikas kyst, da at gaa sydover til Heardøerne, en liten øgruppe sydøst for Kerguelen. Her vilde man da drive fangst, til man mot slutten av april maaned atter kunde vende tilbake til Sydafrika og da ta imot hvaltrækket som paa denne tid støtte til kysten. Denne fangst ved Heardøerne blev imidlertid aldrig noget av, da det nystiftede selskap snart skulde komme op i andre og bedre planer.

*

Der var imidlertid ogsaa planer om hvalfangst paa andre felter oppe. Saaledes blev der i 1908 som forøvrig var et meget rikt utviklingsaar for hvalfangsten, sat igang et norsk foretagende paa kysten av Chile.

Omtrent samtidig hermed var ogsaa norske hvalfangere paa-

African Whaling Co.»

færde for at undersøke forholdene for hvalfangst paa vestkysten av Nordamerika. Her lykkedes det imidlertid foreløbig ikke at faa igang nogen bedrift. Det amerikanske selskap som hadde begyndt fangst her, hadde nemlig praktisk talt monopolisert fangsten for sig over meget betydelige kyststrækninger. Først efter nogen aars forløp kommer tanken om norsk hvalfangst her atter op.

Vi finder saaledes at der i 1908 planlægges og startes norsk hvalfangst paa en hel række av nye felter, og da det samtidig hermed ogsaa kom til betydelige utvidelser av bedriften paa de Sydhavsfelter, som allerede var optat til drift, vil vi nu lettest kunne faa en oversigt over dens almindelige vekst ved at ta for os fangstfelt for fangstfelt og der følge bedriftens videre historie og utvikling.

Det vil herunder være naturligt at beretningen om det forbedrede utstyr, som fangstselskapene nu litt efter litt gik over til at anskaffe sig, særlig blir lagt ind i historien om hvalfangstens utvikling paa de egentlige Sydhavsfelter. Herfra var det netop at der reistes de sterke krav i saa henseende, hvorfor ogsaa de selskaper, som drev sin fangst her, som regel har været i spidsen naar det gjaldt forsøk og forbedringer som kunde komme den hele bedrift tilgode — enten det nu gjaldt kokerienes utstyr og tilgodegjørelserne eller selve fangstbaatenes effektivitet.

Sydfeltene.

Videre utvikling.

fangstsæsongen 1908—1909 deltok for første gang paa feltet ved Syd-Georgia et nyt hvalfangerselskap fra Sandefjord. Det var nemlig høsten 1908 lykkedes for hvalfangstbestyrer Ingv. Bryde og grosserer Thor Dahl¹ at opnaa fangsttilladelse paa Syd-Georgia. Dette første aar blev fangsten drevet med én hvalbaat og flytende kokeri.

Der deltok saaledes denne sæsong ialt 4 selskaper i fangsten fra Syd-Georgia. De tre selskaper var norske og drev med flytende kokeri; — det fjerde var argentinsk og hadde fast station.

Fangstresultatet var følgende:

«Cia Argentina de Pesca», bestyrer C. A. Larsen, hadde med 3 fangstbaater en fangst av ca. 800 hval og 26 000 fat olje. Av hvalene var 30 rethval.

«Sandefjords hvalfangerselskap», bestyrer Chr. Castberg, hadde med 2 baater 467 hval og ca. 10 000 fat olje. Av hvalene var 13 rethval.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde med 2 baater en fangst av 380 hval, derav 15 rethval, og 8 000 fat olje. Selskapets bestyrer var Søren Berntsen.

Bryde & Dahls selskap hadde med 1 baat 137 hval og 3 400 fat olje. Selskapet bestyrtes av Ingv. Bryde.

Der blev saaledes ialt paa dette felt tat ca. 1700—1800 hval, mest knølhval, i nævnte sæsong.

Litt efter litt hadde man nu begyndt at faa en del erfaringer fra dette fangstfelt, og disse viste at fangstsæsongens længde og

¹ Billede side 345.

hvalenes forekomst var noget forskjellig i de forskjellige aar. Da f. eks. «Sandefjords hvalfangerselskaps» kokeri «Fridtjof Nansen» kom til fangstfeltet i 1907 — avgang fra Sandefjord 20de oktober — hadde det argentinske selskap, hvis folk i stor utstrækning overvintrer paa øen, en fangst av 2 300 fat. Høsten 1908 forsøkte da de flytende kokerier at være tidligere ute for at faa fuld nytte av sæsongen, og «Fridtjof Nansen» f. eks. avgik allerede 5te oktober fra Sandefjord. Ved ekspeditionens ankomst til Syd-Georgia hadde det argentinske selskap imidlertid allerede en fangst av 7 000 fat. Saa meget tidligere var altsaa fangsten begyndt denne sæsong.

Noget lignende gjaldt fangstens varighet utover høsten. Man regnet dog dengang med en jevn forekomst av hval ialfald til utgangen av april, muligens endnu lenger. Disse spørmaal fik man selvsagt først senere mere klarhet over, og her er i denne fremstilling medtat en tabel hentet fra den officielle engelske statistik og som mere detaljert viser forholdet gjennom en aarrække.

I sæsongen 1908—09 fik saaledes f. eks. det argentinske selskap ca. 10 000 fat olje efterat «Sandefjords hvalfangerselskaps» ekspedition ved slutten av mars maaned hadde forlatt øen.

Alt dette pekte tydelig i én bestemt retning: Vilde de selskaper, som hadde opnaadd fangsttilladelse ved Syd-Georgia, utnytte sin konsession bedst mulig, fik de enten sørge for at anlegge faste fangststationer eller ogsaa skaffe sig meget større kokeriskibe, som kunde medføre en stor fangst.

Den senere utvikling paa dette fangstfelt viste, at de fleste selskaper slog ind paa den første av disse veier, bygningen av den faste station. Kun ved den faste station kunde alt raastof bli rationelt og systematisk oparbeidet paa den mest økonomiske maate, og der var i lengden ingen tilfredsstillelse i at drive en rovfangst, som lot uhyre værdier nytteløst gaa tilspilde, og som derfor maatte føre til en mer hensynsløs beskatning av hvalbestanden. De engelske myndigheter fik da ogsaa tidlig øinene op for dette og begyndte at stille rimelige krav i retning av fangstetablisementenes rationelle drift.

Man merket allerede nu tydelig at bevægelsen gik i den netop antydende retning. «Tønsberg hvalfangeri» begyndte saaledes omtrent straks med sit stationsanlæg og lot sig det være magtpaaliggende at faa det i komplet stand saa hurtig som der med rimelighet kunde kræves.

Hvalfangsten ved Syd-Georgia 1910—1918.

Efter officiel engelsk statistik.

Sæsong: Oktbr.— Septbr.	Periode	Antal rethval	Sperm	Blaahval	Finhval	Knølhval	Andre	Sum :
1910—11	Oktober—Mars	49	—	76	97	5299	—	5 521
—	April—Septbr.	30	—	—	71	898	—	999
1911—12	Oktober—Mars	71	3	208	299	5100	—	5 681
—	April—Septbr.	11	1	90	217	535	—	854
1912—13	Oktober—Mars	2	7	212	1724	2251	Bottln. 1	4 197
—	April—Septbr.	4	2	105	433	109	—	653
1913—14	Oktbr.—Decbr.	1	11	140	700	204	—	1 056
—	Januar—Mars	62	4	511	717	270	Sei 90	1 654
—	April—Juni	2	5	143	275	37	» 4	466
—	Juli—Septbr.	1	1	146	24	1	—	173
1914—15	Oktbr.—Decbr.	—	1	498	777	344	—	1 620
—	Januar—Mars	4	—	1438	699	287	—	2 428
—	April—Juni	16	—	288	415	192	—	911
—	Juli—Septbr.	—	—	89	49	—	—	138
1915—16	Oktbr.—Decbr.	1	1	851	876	680	—	2 409
—	Januar—Mars	5	—	1547	976	580	—	3 108
—	April—Juni	5	—	487	771	314	—	1 577
—	Juli—Septbr.	1	—	141	121	4	—	267
1916—17	Oktbr.—Decbr.	1	18	643	586	217	—	1 465
—	Januar—Mars	2	8	1277	759	118	—	2 164
—	April—Juni	7	2	365	228	43	—	645
—	Juli—Septbr.	2	7	155	33	—	—	197
1917—18	Oktbr.—Decbr.	4	23	1020	258	33	—	1 348
—	Januar—Mars	21	7	786	522	25	Sei 42	1 403
—	April—Juni	10	7	30	225	2	» 7	281
—	Juli—Septbr.	—	—	28	139	—	—	167
Sum :		312	108	11284	11991	17543	144	41382

Med hensyn til hvalbestanden og dens forekomst var der dette aar enkelte ting som fortjener at bemerkes.

Tidligere havde den store bestand av hval været stationær under kysten jævnt utover den hele sæsong. Havet havde været i den grad fyldt av «aate», at det havde tat farve av den over store strækninger. Under slike forhold hadde hvalen gaat forholdsvis rolig og fraadset i al denne mat. — Denne sæsong var havet av en helt anden farve, da der ingen «aate» var. Hvalen

var derfor meget urolig. Den kom og gik, og hele perioder var feltet praktisk talt «hvaltomt», saaledes f. eks. den største del av februar maaned. Aarsaken til dette maatte selvsagt søkes i forandringer i strømsætningene, saa «aaten» førtes andetsteds hen.

Av rethval fangedes der ogsaa denne sæsong et forholdsvis betydelig antal. Den merkedes først i slutten av december maaned, mens det største antal blev skutt i februar.

Veiret var som vanlig paa dette felt meget stormende, og man fik tidlig her erfaring for at det gjaldt at holde kraftige og sjødygtige fangstbaater hvis feltet regelmæssig skulde kunne drives.

Mot slutten av 1909 lykkedes det atter to selskaper at faa ordnet sig med fangstkonsessioner paa Syd-Georgia. Det ene var et norsk selskap, «Ocean» av Larvik, disponent Chr. Nielsen & Co. Dette selskap fik havneplads i New-Fortuna Bay og tilladelse til at drive fangst med 2 baater. Det andet selskap var engelsk, og tilladelsen blev egentlig git som to konsessioner, — en til messrs. Chr. Salvesen & Co., Leith, og en til «South Georgia Co.». Hver tilladelse gjaldt ret til bruken av to fangstbaater.

Theodore E. Salvesen.

Firmaet Chr. Salvesen & Co., Leith, hadde tidligere paa de nordlige fangstfelter drevet en omfattende virksomhet. Nu kastet man sig ogsaa ind i sydhavsfangsten. De to fangstkonsessioner paa Syd-Georgia blev slaat sammen, og firmaet anla i Leith Harbour en vældig fangststation, som med én gang skulde kunne overta den fuldt rationelle oparbeidelse av den indfangede hval. Fangstbestyrer her blev Henrik Henriksen av Tønsberg, som ogsaa tidligere hadde været i dette firmas tjeneste.

Da nu de fleste av de selskaper, som i aarenes løp har drevet fangst ved Syd-Georgia, er nævnt, gir vi her efter officielle engelske kilder en samlet tabellarisk fremstilling av selskapene

og deres rettigheter, idet det bemerkes at samtlige koncessioner gjælder for et tidsrum av 21. aar fra utstedelsen.

Foruten de her nævnte selskaper blev der høsten 1909 i Sandefjord startet et selskap, hvis formaal skulde være at utnytte avflænsede skrotter og avfald fra den argentinske station. Her blev nemlig fremdeles kun hvalens spæk nyttiggjort, mens kjøt

Hvalfangststation i Leith Harbour paa Syd-Georgia.

og ben med mere gik tilspilde. Det nævnte selskap indkjøpte seilskibet «Nor» og utstyrte det som kjøtkokeri og forsøksvis ogsaa som guanofabrik. Det maa betones at dette var et godt skridt i retning av nyttiggjørelsen av hvalen. Alt hvad dette selskap maatte producere var nemlig den rene vinding for utnyttelsen, da det behandlede raamateriale ellers vilde gaa tilspilde.

*

Paa Syd-Shetland var det i sæsonen 1908—1909 lykkedes overretssakfører P. Bogen, Sandefjord, at erhverve koncession for det av ham disponerte fangstselskap «Sydhavet». Dette selskap var som allerede tidligere nævnt oprindelig stiftet for fangst

South-Georgia Whaling Leases.

Leaseholders	Date of Leases (Commencement of leases for 21 years)	Provision as to utilisation of whale carcasses	Place leased	Area. Rent.		Remarks:
				Acre:	£	
Cia Argentina de Pesca .	1 jan. 1906	No provision for utilisation of whale carcass	Grytviken Jason Harbour Stromness Harbour	500	250	Allowed 4 whalers
	1 jan. 1909 18 years			30	100	
Sandefjord Whaling Co..	1 jan. 1908	Do.		500	250	Allowed a third whaler on pay- ment of an extra 100 £
Tønsberg hvalfangeri ...	1 jan. 1908	Do.	Husvik Harbour Stromness Bay	500	250	
Messrs. Bryde & Dahl ...	16 sept. 1908	Do.	Godt Hull Harbour	114	250	Limited to two whalers
Ocean Whaling Co.	1 oct. 1909	whale carcass to be utilised	New Fortuna Bay	500	250	
Messrs. Chr. Salvesen & Co.	1 oct. 1909	Do.	Allardyce Harbour Cape Buller	500	250	Do.
South Georgia Co.	1 oct. 1909	Do.	Leith Harbour Stromness Bay	500	250	Do.
Southern Whaling and Sealing Co.	1 juli 1911	Do.	Prince Olaf Harbour	500	250	Do.

dels fra Sydafrike og dels fra øgruppene syd for dette fastland. Da det imidlertid lykkedes at faa indpas paa Syd-Shetland, blev selvsagt dette felt foretrukket.

Fangsten ved Syd-Shetland blev saaledes denne sæsong drevet av fire selskaper, et chilensk og 3 norske, og med saadant resultat:

Selskapet «Ørnen» hadde med 2 hvalbaater en fangst av 392 hval og 8 000 fat olje. Av hvalene var 48 blaahval, 65 finhval og 279 knølhval.

Selskapet «Nor» hadde med 2 baater 378 hval, hvorav der blev fremstillet 7 800 fat olje. Av denne fangst blev imidlertid ca. 1 000 fat tat som efterfangst paa kysten av Chile.

«Sydhavet» hadde med 2 baater en fangst av 392 hval, hvorav der blev utkøkt 7 600 fat olje. Av hvalene var 22 blaahval, 60 finhval og 310 knølhval.

En selskapet «Nor» tilhørende hvalbaat fik dette aar en rethval, saavidt vides den første rethval, som er fanget ved feltet omkring Syd-Shetland.

Det chilenske selskap sysselsatte denne sæsong 3 hvalbaater i fangsten ved Syd-Shetland, hvor der blev tat en fangst av ca. 8 000 fat olje. Paa hjemturen blev der saa tat et par rethvaler i nærheten av Punta Arenas, hvorefter selskapets flytende materiel søkte nordover langs Chilekysten til efterfangst. Her fik man en del hval, mest blaahval, saa selskapets samlede fangst gik op i vel 10 000 fat olje.

Det er bemerkelsesværdig hvordan utbyttet av olje pr. hval er sterkt varierende disse første fangstaar ved Syd-Shetland. Mens den første fangstekspedition hit hadde et ganske godt gjennemsnittsutbytte pr. hval, var hvalen i 1907 saa mager at man kun naadde et gjennemsnit av 18 fat. I 1908 var den langt fetere, og gjennemsnittsutbyttet gik op i 29 fat for saa i sæsongen 1908—09 atter at gaa ned i ca. 20 fat pr. hval.

Forøvrig var fangstforholdene denne sæsong overordentlig gunstige. Isforholdene tillot en tidlig aapning av sæsongen, og veiret var gjennom hele dens forløp forholdsvis godt. Hvad fangstmængden angik var da ogsaa dette aar ubetinget det bedste man hadde hat paa dette felt. Gjennemsnittsfangsten pr. hvalbaat var nemlig mer end 1 000 fat større end forrige sæsong.

Det blev denne sæsong forsøkt at trænge ind i Belgicastrædet for at drive fangst fra enkelte havnepladser der. Man fandt her,

særlig den sidste del av sæsongen, en meget god hvalbestand, og fra dette aar av indgik fangsten i Belgicastrædet og fra havnepladser langs Grahamsland som et fast led i Syd-Shetlandsekspeditionenes virksomhet.

Denne sæsong blev der ogsaa for første gang drevet fangst fra fast station paa Falklandsøerne, idet Chr. Salvesen, Leith, sendte to fangstbaater til dette felt. Der blev bygget en fuldt moderne station med kjøtkokeri og guanofabrik. Fangsten, som hovedsagelig bestod av finhval og seihval, er opgit til 210 hval, hvorav der blev fremstillet ca. 4 000 fat olje.

Der blev altsaa i sæsongen 1908—1909 ialt av norske selskaper hjemført fra Sydhavet 44 800 fat olje, en langt større fangst end noget tidligere aar, men prisene paa olje og hvalprodukter forøvrig var jevnt lave hele aaret utover, saa det økonomiske utbytte for rederiene trods alt ikke blev stort. Prisen paa hvalolje nr. 1 holdt sig nemlig utover til mai—juni maaned haardnakket nede paa ca. £ 15 pr. ton. Da indtraadte en jevn og langsom stigning til ut paa høsten, da prisen var kommet op i ca. £ 18. Til disse priser blev det meste av aarets produktion solgt, saa en pludselig stigning til £ 21 i oktober maaned ikke kom hvalfangerne paa sydfeltene tilgode.

Driftsutgiftene paa de fjerne felter var store og økende. Den kostbare assurance og de stadig stigende hyrer krævet store summer, og det endelige resultat stod derfor ikke i forhold til den store risiko, som hvalfangstselskapene bød. Det begyndte dog netop ved denne tid at se noget lysere ut. Som sagt steg prisene pludselig senhøstes 1909 ganske betydelig, og da der samtidig begyndte at aapne sig nye avsetningssteder for oljen, var hvalfangerne vedblivende ved godt mod.

Mens tidligere Glasgow hadde været aldeles dominerende paa hvaloljemarkedet og uten nogensomhelst sammenligning hvalfangernes bedste kunde, hadde i de seneste aar Kristiania utviklet sig til en meget stor kjøper av olje. Dette aar omsattes der saaledes i Kristiania ca. 60 000 fat av denne vare. I det aller-sidste hadde man ogsaa paa det europæiske fastland begyndt at faa øinene op for hvaloljens gode egenskaper, og man traadte nu hurtig her i mere direkte forbindelse med producentene, hvad der skapte konkurrance og bedre priser. I Tyskland og Østerrike-Ungarn var forbruket av hvalolje i jevn stigning, og spesielt

Hvalen anskytes. Syd-Shetland.

Hamburg blev snart en stor kjøper. Ogsaa i Rotterdam og Antwerpen omsattes nu betydelige partier. Glasgows ledende stilling var helt og avgjort rokket.

Til den nye sæsong som skulde komme møtte selskapene op med delvis øket og forbedret utrustning. Størst var forandringene for selskapene «Ørnen»s og «Nor»s vedkommende. Disse selskaper hadde i flere aar lidt under at ha altfor smaa og enkelt utstyrte kokerier. Heri skedde nu en forandring, idet selskapene resolut solgte sine kokerier og erstattet dem med nye. «Admiralen» og «Nor» vil vi finde igjen paa Syd-Georgia, det første som kokeri for Bryde & Dahls hvalfangerselskap, det sidste som kjøtkokeri

ved den argentinske station. Istedenfor disse blev saa anskaffet to store kokerier, «Ørn» og «Bombay», hvert paa ca. 4 700 ton — det største som hittil var anvendt i denne bedrift. Skibene fik et meget komplet utstyr, idet det var hensigten at de foruten spækkokerier ogsaa skulde ha kjøtkokerier og guanofabrik.

Der blev i denne tid eksperimentert en del for at skaffe forbedrede midler til utnyttelse av hvalen. Der blev saaledes prøvet med et tysk apparat som skulde gjøre tjeneste som kombinert kjøtkokeri og guanofabrik. Disse apparater blev monteret ombord i et par av kokeriene, og der blev før avgangen til fangstfeltet anstillet en række forsøk for at fastslaa deres anvendelighet. Disse prøver faldt imidlertid uheldig ut, og de fra Tyskland indførte apparater fik derfor ingen betydning for utviklingen av vor hvalfangstbedrift. De blev aaret efter kastet iland og stempet som ubrukelige. Spørsmålet om utvinding av guano paa de flytende kokerier henstaar den dag idag delvis uløst. Vistnok er der nu konstruert apparater, som kan fremstille endog betydelige mængder av guano, men de har endnu ikke vist sin anvendelighet i den utstrækning, at de har slaat igjennem i bedriften med livets ret.

Der blev ogsaa eksperimentert med forbedrede metoder for utvinding av spækoljen. Saaledes blev der ombord i begge de sidstnævnte dampere indmontert en av ingeniør I. A. Mørck opfundet presse. Ingeniøren reiste selv med til fangstfeltet for at lede arbeidet med presningen og høste erfaringer for en eventuel forbedring av sit apparat. Heller ikke denne metode fik nogen betydning, og kokeriene blev for fremtiden helt henviste til at benytte sig av den gamle i mange aar prøvede fremstillingsmaate av hvalolje: Aapne kokekar til utvinding av spækolje og preskjeler til kokning av kjøt, indfett og ben.

De nye kokerier som nu sendtes ut, hadde en produktions-evne av op til 400 fat olje pr. dag.

Sæsongen 1909—1910.

Sæsongen 1909—10 bragte udmerkede resultater. Fangstmængdene øket sterkt, hvad der vel for en stor del maa tilskrives dels den forbedrede utrustning og dels og ikke mindst at man

først nu hadde faat tilstrækkelig erfaring til at kunne utnytte de fordele, som disse rike felter i saa stor utstrækning bød. Man var likesom for første gang utrustet for massefangst og masseproduktion.

Trods de svære omkostninger, som dette aar var større end nogensinde, og trods de betydelige utgifter til assurance som selskapene maatte finde sig i at betale, bragte aarets fangst dog et overskud, som ikke er ganske almindelig i norsk næringslivs historie.

Ved Syd-Georgia blev der dette aar drevet fangst av 4 norske og 2 utenlandske selskaper. Den samlede fangst utgjorde: 3 391 knølhval, 58 finhval, 26 blaahval, 37 rethval og 4 spermacethval — tilsammen 3 516 hval. Herav blev fremstillet 104 316 fat olje, 3 130 sækker guano og 63 ton barder. Den hele fangst regnes at ha hat en værdi av £ 251 077.

For de norske selskapers vedkommende fordeler fangsten sig paa følgende maate:

Sandefjords hvalfangerselskap drev med 2 hvalbaater og flytende kokeri. Fangsten var 705 knølhval, 5 finhval og 7 rethval. Der blev utkøkt 16 600 fat olje.

Tønsberg hvalfangeri drev med 3 hvalbaater og opnaadde en fangst av 10 791 fat olje.

Bryde & Dahls selskap drev med 2 hvalbaater og fik 407 hval, derav 4 rethval. Der blev av fangsten fremstillet 10 400 fat olje.

«Ocean» av Larvik, bestyrer Lauritz Larsen, som altsaa hadde sit første fangstaar, opnaadde med 2 hvalbaater en fangst av 15 711 fat olje og 3 130 sækker guano.

Endelig hadde selskapet «Condor», som kokte skrotter ved den argentinske station, en oljemængde av 3 800 fat.

Man faar en ganske god forestilling om hvalfangstbedriftens utvikling, naar man merker sig, at det kvantum olje, som denne sæsong blev fremstillet alene paa Syd-Georgia, var større end hele verdensproduksjonen av hvalolje 4 aar tidligere.

Det gjennemsnittlige utbytte av olje pr. hval var denne sæsong 29,7 fat. Dette er ikke meget, men naar man erindrer at fangsten omtrent udelukkende bestod av knølhval, skal man dog maatte medgi, at tilgodegjørelsen nu begyndte at bli rimelig, saa den store rovfangsts tid her paa dette felt nu maa siges at være

forbi. De fleste av selskapene hadde jo nu sit faste stations-etablissement, og her vil nyttiggjørelsen av raastoffet som regel staa adskillig høiere end ved det flytende kokeri.

Av selskapene her var det nu kun Sandefjords hvalfangerselskap og Bryde & Dahls hvalfangerselskap, som manglet landstation.

Hvalfangststation i Leith Harbour, Syd-Georgia.

Der var denne sæsong ingen betydeligere fangst før mot slutten av december maaned. Vistnok blev der ogsaa tidligere tat en del hval, men dens forekomst var spredt og sterkt vekslende. Men mot aarets slutning trak hvalen op paa feltet i saa stort antal som nogengang tidligere.

Der var nemlig nu en mængde «aate» i vandet. Denne «aate» stod i et belte av omkring 3 mils bredde i en afstand fra øen av omtrent 7 mil. Hvalfangstbestyrerne fortalte ved hjemkomsten dette aar, at havet var saa fuldt av «aate» som om umaadelige mængder av sagmug skulde være drysset i det. Ved temperaturmaalinger viste det sig ogsaa, at havvandet i dette belte var omkring 2 grader varmere end i det omgivende hav.

I dette belte var det saa hvalen stod. Som i tidligere aar fanget man omtrent udelukkende knølhval, hvad der med al tydelighet fremgaar av den netop angivne statistik. Der var som vanlig baade blaahval og finhval tilstede paa feltet, endog i betydelig antal, men man tok i disse første aar allikevel fortrinsvis knølhvalen. Denne hvalart er lettere at fange, og den gir et i forhold til sin størrelse overmaade tykt og værdifuldt spæk.

Hvalfangstbestyrerne mente at kunne fastslaa, at der forekommer forskjellige varieteter av knølhval i farvandene ved Syd-Georgia. Til enkelte tider var f. eks. al den hval fangstbaatene bragte ind, av en type, som var omtrent helt hvit paa buksiden. Saa kunde efter kort tids forløp denne type forsvinde, og hvalbaatene bragte ind hval, hvis underside var som marmorert i sort og hvitt, mens der saa atter til andre tider blev indbragt hval med helt sort bukside. Dette kunde veksle flere gange i samme sæsong, og de hvalfangere som i en aarrække har arbeidet paa dette felt, la netop sterkest merke til disse variationer i sæsongene 1908—09 og 1909—10. Ogsaa rygfinnen var endel forskjellig paa disse forskjellige typer.

Da der ingen videnskabelige undersøkelser foreligger om disse avvikelser, er det ikke mulig at kunne uttale noget bestemt om forholdet, men der er jo i og for sig intet underlig i at de forskjellige knølhvalstammer, som vandrer indover et felt, kan ha et noget forskjellig præg.

Av rethval forekom der denne sæsong intet betydeligere antal, saa fangsten av denne art blev mindre end i de foregaaende sæsonger. Da denne hvalart gjerne optraadte noget utenfor det almindelige knølhvalfelt, helst ved øens nordvestlige ende, blev der heller ikke under den voldsomme utfoldelse av arbeidskraft, som knølhvalfangsten skapte, nogen videre anledning til at av-søke det for denne art mere specielle felt.

Veirforholdene var under det meste av fangstsæsongen usedvanlig gode, saa fangsten kunde drives uavbrutt.

*

Paa fangstfeltet ved Syd-Shetland blev der sæsongen 1909—10 drevet fangst av 4 selskaper, 3 norske og 1 chilensk, de samme som drev feltet ogsaa foregaaende sæsong. Fangstresultatene var følgende:

«Ørnen» hadde med 3 baater en fangst av 565 hval, hvorav der er fremstillet 12 500 fat olje. Av hvalene er 54 blaahval, 140 finhval og 371 knølhval.

«Nor» hadde med 3 baater en fangst av 36 blaahval, 53 finhval og 411 knølhval, ialt 500 hval, hvorav der blev fremstillet 10 000 fat olje.

«Sydhavet» hadde med 2 baater 20 blaahval, 93 finhval og 399 knølhval, ialt 512 hval, hvorav man fik 9 500 fat olje.

Det chilenske selskap hadde med sine 3 fangstbaater ca. 400 hval og 8 000 fat olje.

Som man vil se var ogsaa fangsten paa dette felt en overveiende knølhvalfangst. Dog spillet her allerede fangsten av blaahval og finhval en viss rolle — i motsætning til Syd-Georgia.

Av de av de 3 norske selskaper dette aar fangede 1 577 hval var saaledes 7 pct. blaahval, 18 pct. finhval og 75 pct. knølhval. Blaahvalen blev fortrinsvis fanget fra begyndelsen av sæsongen. Mot slutten av december trak den allerede bort, og hovedfangsten var nu knølhval.

Fangstflaaten hadde som tidligere ogsaa dette aar sin hovedstation i Desception, men mens man forrige sæsong hadde hvalen like ind paa sig ret ut for Desception, hvor der var fuldt op av «aate», var der denne sæsong hverken «aate» eller hval i nærværdig mængde op under denne ø.

Hvalbaatene maatte derfor søke længere bort, og i sidste halvdel av januar begyndte man at søke ned i strædet ved Grahams land, hvor man fandt en overmaade rik bestand av finhval og knølhval. Knølhvalen stod i store masser og fraadset i «aaten», mens større og mindre flokker av finhval trak forbi. Her foregik derfor en ret livlig fangst, idet en hvalbaat i løpet av dagen kunde ta en 6—8 hval eller endog mere.

Da man imidlertid ikke var assuredt for at gaa ned i strædet med kokeridamperne, fik man en uforholdsmæssig lang slæpning paa hvalen, idet der i mange tilfælde medgik adskillig over et døgn for at faa slæpt dagens fangst nordover til Desception. Det blev derfor denne sæsong tydelig for hvalfangerne at man for fremtiden var nødt til at assurere sine ekspeditioner saaledes at man ogsaa kunde la kokeriene søke havnepladser i Belgicastrædet eller langs Grahams land.

Først mot slutten av denne sæsong begyndte knølhvalen at

trække nordover mot Desception. De hjemvendte fangstbestyrere fortalte, at først i sæsongen bestod bestanden hovedsagelig av yngre, mindre dyr, mens der mot slutten kom et indsig av større, fetere hval — bortset fra at hvalen idethele blir fetere efterhvert som en sæsong her skrider frem.

Beboelseshuse ved hvalfangststationen i Leith Harbour, Syd-Georgia.

Likeledes beretter fangstbestyrerne, at naar blaahvalen forlater dette felt, trekker den sydover og vestover, og at der mot sæsongens slutning kommer en del blaahval tilbake.

Veirforholdene var denne sæsong alt andet end gode. Fra vaaren av hadde man ofte sterk kuling av nordost, ledsaget av snetykke. Senere ut paa sommeren blev veiret bedre, dog ogsaa nu med hyppige storme og snedrev. —

Det var denne sæsong første gang de nyutrustede kokerier «Ørn» og «Bombay» arbeidet paa dette fangstfelt. Disse kokerier betegnet dengang det bedste og mest tidsmæssige utstyr som var bragt til anvendelse i hvalfangstbedriften.

De var begge indredet efter samme plan med faste tanker i rummet og ti ankokeri paa dæk bestaaende av 6 aapne koker, 8 preskoker og 2 saakaldte «omkoker». Lasteevnen ca. 20 000 fat.

For at gjøre driften saa rationel som mulig, hadde man forsøksvis installert dr. Otto's tyske patent for guanofabrikation og kjøtkokning. Likesaa en kraftig skruepresse berégnat paa at presse oljen ut av spækket. Dette forsøksmateriel blev som alleiede nævnt aaret efter kastet iland, da det viste sig helt ubrukelig for hvalfangst.

Det chilenske selskap gik efter sæsongens slutning ved Syd-Shetland nordover til Magellanstrædet. Her blev der ogsaa dette aar forsøkt med rethvalfangst langs kysten. Etpar av hvalbaatene paatraf ogsaa et betydelig stim av disse dyr. I en fart blev der skutt saamange som man med rimelighet kunde faa med sig. Disse hval indslæptes saa, og hvalbaatene gik paanyt ut og fik fuld fangst. Saa atter ut for tredje gang med samme heldige resultat; — men saa forsvandt ogsaa flokken uten at man senere fikk se noget mer til den. Utbyttet var vel 20 rethval.

Selskapets skibe gik saa nordover til sin sedvanlige efterfangst paa kysten av Chile.

Paa Falklandsøerne var den av Chr. Salvesen & Co. forrige sæsong anlagte fangststation dette aar blit utvidet og bragt i fuldt færdig stand. Fangsten blev drevet med 4 hvalbaater, og der skal være fanget ca. 600 hval, mest seihval.

Chr. Salvesen & Co. fikk nu ogsaa fangstkoncession ved Syd-Shetland, og da firmaet desuten hadde sin store station paa Syd-Georgia i komplet stand for at tilgodegjøre en større fangst, blev dette firma fra nu av det ledende i fangsten paa Sydhavet.

Stationen paa Falkland fikk imidlertid ut gjennom aarene mindre betydning. Det var kjæmpeanlægget paa Syd-Georgia som blev det centrale i bedriften. Her oprettedes et mekanisk verksted med slip, hvor fangstbaatene kunde faa det nødvendige eftersyn, og herfra var en hel liten flaate av transportdampere i fart for at opretholde forbindelsen, dels mellem fangststationene indbyrdes, men hovedsagelig mellem disse stationer og hjemlandet, hvorefter fangstproduktene bragtes, og hvorfra kul og andre fornødenhetsartikler førtes frem til stationene.

Produktionen av hvalolje opnaadde dette aar gode priser. I mai betaltes £ 22 à 23 pr. ton for nr. 1, en pris som imidlertid faldt utover juni og juli maaned, da kokeriene kom hjem med sine store partier fra Sydhavet. Dette fald var dog ganske kunstig og umotivert. Det viste sig nemlig snart at hvaloljens stilling

paa verdensmarkedet var blit en anden og bedre, idet den nu produceites i saavidt store mængder, at den kunde føres hele aaret igjennem og sælges paa levering til hvilkensomhelst tid fra de store lagere. De store forbrukere kunde gjøre regning paa stadig at kunne faa den, og de var derfor kommet til at fæste sig ved denne artikel. Forbruget var øket; nye markeder var kommet til. Prisen gik derfor allerede i august atter jevnt opover og kom op i £ 23—24. Av aarets samlede produkter blev mindst 100 000 fat omsat i Hamburg, Rotterdam og Antwerpen. Et lignende kvantum gik til markedet i Glasgow, mens ca. 70 000 fat blev omsat i Kristiania. De Forenede Stater i Amerika begyndte ogsaa at interessere sig for hvalolje, og den største del av produktionen fra Vancouver og New-Foundland blev omsat her.

Aaret var idethele av dem som gav bedriftens mænd baade mod og økonomisk lygstød, hvad der atter gav sig utslag i startning av nye foretagender, mens de allerede igangværende selskaper søkte at gjøre sin produktion størst mulig. Der blev saaledes for sydhavsfeltene stadig bygget nye og kraftigere hvalbaater til ombytning med de ældre som solgtes til andre felter, hvor kravene til kraft og sjødygtighet var mindre.

Sæsonen 1910—1911.

Sæsonen 1910—1911 bragte for Sydhavsfeltenes vedkommende et sterkt stigende fangstutbytte, og tiltrods for at utgiftene i det hele tat var stigende, fik man dog fra fangstfeltene paa Sydhavet et nettoutbytte som vakte opsigt herhjemme som noget nær enestaaende i vort næringslivs historie.

Paa utgiftssiden var det særlig mandskapenes hyrer og part, som var i sterkt stigende. Dels hadde dette sin grund i de forholdsvis gode arbeidstider idetheletat, og dels og særlig hadde det sin grund i, at man nu til det store antal fangstselskaper begyndte at ha vanskeligheter med at skaffe dygtige folk. Dette var særlig tilfældet for de forskjellige fagfolks vedkommende. Naar derfor en skytter, flænsar, trankoker eller haandverker forøvrig fik ord for at være en særlig dygtig og paalidelig mand, hændte det ikke sjelden at den ene fangstbestyrer overbød den anden for at faa vedkommende med paa sin ekspedition.

Dette forhold hadde i ikke ringe grad øket mandskapsutgiftene, som nu i sammenligning med arbeidsutgiftene ved andet arbeide maatte siges at være blit høie.

Selskapene var ogsaa vedblivende heldige med sit materiel. Vistnok forliste en sjelden gang en fangstbaat, likesom mindre havarier naturligvis forekom, — men der forekom ingen mer omfattende ulykke.

Sundhetstilstanden blandt mandskapene maatte siges at være endog særlig god, da klimaet jo paa disse breddegrader i det hele er meget sunt og vel skikket til utfoldelse av kraftanstrengelser. Til den gode sundhetstilstand blandt ekspeditionenes deltagere bidrog ogsaa utvilsomt i høi grad den udmerkede utrustning og rike og forholdsvis vekslende proviant, som nu var blit almindelig. Der spartes intet for at ekspeditionens deltagere kunde ha det saa godt og komfortabelt, som forholdene forøvrig tillot. Flere av ekspeditionene hadde f. eks. læge med, likesom der paa forskjellig vis blev sørget for avveksling og underholdning, naar arbeidets travlhet blev avløst av en fristund.

Der blev i sæsonen 1910—1911 ved Syd-Georgia fanget ialt det uhyre antal av 6 529 hval. Herav var 6 197 knølhval, 168 finhval, 85 blaahval og 79 rethval.

Den officielle engelske statistik skiller mellem sommerhalvaaret oktober til mars og vinterhalvaaret april til september. Av den samlede fangst falder dette aar 5 521 hval paa sommerhalvaaret og 1 008 paa vinterhalvaaret. Al blaahval er tat i sommerhalvaaret.

Man merke sig hvor aldeles overveiende knølhvalbestanden maa bære den hele fangstvirksomhet. Procentvis er forholdet: 95 pct. knølhval, $2\frac{1}{2}$ pct. finhval, $1\frac{1}{4}$ pct. blaahval og $1\frac{1}{4}$ pct. rethval.

De norske selskaper hadde følgende fangst:

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 969 knølhval og 13 rethval, ialt 982 hval, hvorav der blev fremstillet 23 500 fat olje.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 953 hval, hvorav 15 rethval. Herav blev utkøkt ialt 25 174 fat olje.

«Ocean» hadde 751 hval, derav 13 rethval. Herav blev fremstillet 27 214 fat olje.

Bryde & Dahls selskap hadde en produktion av 19 000 fat olje med sit flytende kokeri. Desuten nyttiggjorde selskapets kjøtkokeri «Aviomore» 2 300 fat olje av avflånsede skrotter.

Endelig laa ogsaa denne sæsong kjøtkokeriet «Nor» ved den argentinske station for at nyttiggjøre skrotter. Der blev kokt 6 500 fat olje av dette materiale.

Det mest typiske træk ved fangstens udvikling er dette, at den rationelle utnyttelse av raastoffet stadig gik frem. Ikke

Den anskutte hval «sprænges». Syd-shetland.

alene at der av de to nævnte kjøtkokerier blev utvundet 8 800 fat olje av materialer som tidligere gik tilspilde, men alle selskaperne hadde sin opmerksomhet henvendt netop paa dette.

«Sandefjords hvalfangerselskap» utrustet saaledes sit eget kjøtkokeri, fuldriggeren «Fulwood», som nu grep ind i nyttiggjørelsen, — og det mest betydningsfulde er at netop nu gik selskaperne her igang med at bygge svære guanofabriker.

For at nævne et eksempel: «Tønsberg hvalfangeri»s station hadde nu et utstyr av 12 aapne spækkjeler, 20 preskjeler til kjøt, 4 store preskjeler til ben samt 3 rummelige guanotørker. Senere blev dette anlæg endnu betydelig utvidet, saa det let vil indsees, at selv en svær og sterkt paagaaende fangst her kunde bli fuldt tilfredsstillende behandlet.

Der var denne sæsong masser av blaahval og finhval paa feltet, og selskapene fik fuld forstaaelse av at fangsten i en nær iremtid maatte baseeres paa disse arter istedenfor paa knølhvalen. Men da maatte man ogsaa gaa over til et forbedret utstyr, særlig vilde kraftigere fangstbaater og et forsterket fangstmateriel forøvrig være paakrævet.

De engelske myndigheter hadde nu i flere aar hævdet at ingen yderligere fangstkonceSSIONER vilde bli utstedt for Syd-Georgia. Man ansaa feltet for at være sterkt nok beskattet, — og visselig med rette. Det er utvilsomt saa, at man vilde ha beholdt feltet fuldt levedygtig gjennom meget lange aarrækker, hvis man fra begyndelsen av hadde indskrænket sig til et mindre antal fangstberettigede hvalbaater. Denne sæsong blev der dog utstedt en ny fangsttilladelse, og til et engelsk selskap hjemmehørende i N. Shields.

Selskapet bygget sine fangstbaater i England, hvor man ogsaa nu begyndte at lægge sig efter bygningen av denne bestemte baatype, som vore hjemlige verksteder hittil hadde været alene om, og hvormed alle verdens fangstfelter var blit utstyrt.

Det var særlig «Smith's Dock Co. Ltd.» i Middlesbrough, som la sig efter bygningen av en kraftig hvalbaatype for Sydhavet, en type hvorav der senere blev bygget en række fangstbaater ogsaa for norske selskaper.

Selskapets kokeri «Restitution» blev derimot indredet ved Framnes verksted, hvor det fik et utstyr, som betegnet høiden av hvad man hittil hadde levert. Kokeriet fik saaledes 8 aapne kokekar forut til spækkokning, og agter blev der monteret ikke mindre end 18 preskjeler for kokning av kjøt og ben. Skibet fik traadløs telegraf, og som fangstbestyrer blev ogsaa her ansat en norsk fangstmand, N. Andersen fra Sandefjord.

Med hensyn til fangstens gang denne sæsong var forholdene allerede fra begyndelsen av november de mest gunstige. Der var masser av hval, og de selskaper, som kom tidlig i fangst, fik

derfor straks et godt forsprang. Fangsten gik støt og uavbrutt flere maaneder i træk, begunstiget av bra fangstveir, og med saa stor produktion som kokeriene kunde præstere. Bryde & Dahls selskap fik f. eks. fuld last paa 2 maaneder og 20 dage og kom saaledes tidlig hjem.

Preskjeler ombord i flytende kokeri «Restitution».

I mars maaned var fangsten noget skralere, særlig for enkelte selskaper. Siden tok den sig atter op, og der blev fanget helt til utgangen av juni maaned. Men i februar—april var fangstveiret haardt. Utover høstsæsongen var det usedvanlig stormende, og den ene orkan avløste den anden. Underlig nok blev det helt ut i slutten av juni et ypperlig fangstveir, likesom man ogsaa da kunde glæde sig ved en god hvalbestand.

Av rethval var der denne sæsong ikke saa faa paa feltet, men under den sterke konkurranse efter anden hval blev det til at man ikke saa sterkt efterstræbte rethvalen, som jo ialfald delvis forekommer paa et særskilt strøk av feltet.

Ved Syd-Shetland hadde man sæsongen 1910—1911 en række nye selskaper foruten de allerede nævnte, og da de fleste hvalfangere paa Syd-Shetland nu hadde faat sine koncessioner, kan her passende gives en samlet oversigt over de her licenseberettigede selskaper.

Der blev for dette felt fastsat et maksimum av 10 fangstberettigede selskaper. Disse er:

1. «Hektor» — N. Bugge, Tønsberg.
2. «Odd» — Haldor Virik, Sandefjord.
3. «Sociedad Ballenera de Magellanes», Punta Arenas.
4. «Laboremus» — T. Dannevig & Co., Sandefjord.
5. «Hvalen» — Andorsen & Neumann, Kristiania.
6. «Sydhavet» — P. Bogen, Sandefjord.
7. «Norge» — Chr. Nielsen & Co., Larvik.
8. Salvesen & Co., Leith.
9. «Ørnen», — Chr. Christensen, Sandefjord.
10. «Nor», — Chr. Christensen, Sandefjord.

Fangstrettighetene er her gjenstand for aarlig fornyelse og ikke som ved Syd-Georgia utstedte paa et bestemt antal aar. Herfra er der dog en undtagelse, «Hektor», som senere vil bli nævnt. — Koncessionene gir ret til at benytte flytende kokeri og 3 hvalbaater.

Dette aar deltok følgende norske selskaper og med saadant resultat:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1910—1911.

Selskapets navn:	Antal blaa-hval	Antal finhval	Antal knølhval	Antal rethval	Antal hval	Antal fat olje
«Ørnen»	84	102	391	—	577	17000
«Nor»	—	—	—	—	384	11200
«Sydhavet» . . .	37	74	307	—	418	9300
«Norge»	59	71	390	—	520	17100
«Hektor»	47	101	308	8	464	10696
«Hvalen»	39	68	315	7	429	9800
«Laboremus» . .	—	—	—	—	97	2400
«Odd»	Kokte kun avflænsede skrotter.					6500

Flytende kokerier i Desception Bay, Syd-Shetland.

Flytende kokerier i Desception Bay, Syd-Shetland.

De nystartede selskaper hadde ikke allesammen faat sine fangstbaater færdige, hvorfor flere av dem maatte drive med leiede baater. Disse fik man leiet hos de forskjellige selskaper paa de nordlige felter, og i leie blev der betalt 12 à 14 000 kroner pr. fangsttur.

Det var «Laboremus», «Hektor» og «Hvalen», som denne sæsong benyttet leiede baater, men man kom snart ut av dette forhold og fik egne, moderne baater. Selskapet «Laboremus», som dette aar brukte et seilskib som kokeri, lot ogsaa snart indrette en stor kokeridamper for dette fangstfelt. Denne sæsong hadde det været selskapets hensigt at drive fangst ved Syd-Orkney, men da ekspeditionen fandt forholdene her mindre tilfredsstillende, gik man til Syd-Shetland og søkte havn i Admiralty Bay. Men her indtraf ekspeditionen først den 20de januar og kom saaledes sent i fangst.

Det er forøvrig bemerkelsesværdig at utviklingen paa dette felt stadig gik i retning av større og større kokeridampere. Nu var saaledes enkelte av de nye selskaper her kommet op i anvendelsen av over 6 000 tons dampere, og disse fik et sterkt forbedret utstyr — særlig blev der gjort meget for at gjøre kjøtkokeriet saa effektivt at hvalen virkelig kunde tilgodegjøres helt.

Selskapet «Ørnen» var denne sæsong allerede den 22de oktober fremme paa fangstfeltet og den 5te november kom «Nor»s kokeri efter. Fangsten begyndte straks, og disse ekspeditioner fik i november—december et betydelig antal hval. Av de andre kokerier kom flere noget sent avsted. Særlig var dette tilfældet for «Hvalen»s vedkommende. For det første var skibet sent ute hjemmefra. Dernæst fik det paa utturen en grundstøtning som yderligere forsinket ekspeditionen, som først kom i fangst ved juletider.

Uheldet vedblev imidlertid at følge denne ekspedition, idet dens leder, fangstbestyrer Peder Michelsen, en av vor hvalfangerflaates mest fremtrædende fangstmænd, allerede nogen faa dage efter omkom ved et ulykkestilfælde.

Denne sæsong var de allerfleste av ekspeditionene for kortere eller længere tid stationerte i forskjellige av havnene i Belgicastrædet og ved Grahams land. Dog blev ogsaa havnen i Desception sterkt benyttet. Fra midten av november og utover var der meget hval i de nærmeste havstrøk syd for Desception.

Over nytaar trak hvalen sydover, og hvalfangeine flyttet derfor til Belgicastrædet, hvor der omkring midten av januar var svære masser av hval. Mot slutten av januar kom der en merkbar avtagen i bestanden, hvorfor flere ekspeditioner atter tok nordover til Desception. Mot slutten av februar fandt hvalbaatene atter en vældig hvalbestand i Belgicastrædet, hvor den nu holdt sig helt til skibenes avgang fra feltet.

Allerede 15de mars avgik «Ørnen»s ekspedition, og de andre fulgte efter hen mot maanedens slutning. Der var da fremdeles mængder av hval paa feltet. Idethele var flere fangstbestyrere enige om, at hvalbestanden dette aar hadde været mer imponerende end nogensinde tidligere. Særlig var dette tilfældet for blaahvalens og finhvalens vedkommende, mens enkelte allerede nu var opmerksomme paa knølhvalbestandens øiensynlige reduktion.

Ingensinde tidligere hadde ekspeditionene i saa lang tid opholdt sig i dette farvand. Fra 22de oktober til slutten av mars hadde feltet været under observation, og de gunstige veir- og isforhold hadde gjort sæsongen til en av de vellykkede.

Det er bemerkelsesværdig at man denne sæsong ved Syd-Shetland fik ikke saa faa rethval, mens man tidligere kun hadde fanget et par rethval paa dette felt.

Ved Falkland blev ogsaa denne sæsong drevet fangst av det tidligere nævnte engelske selskap. Fangsten bestod atter væsentlig av seiqual, hvorav der opgaves at være utkokt ca. 6 000 fat olje. Desuten blev der tilvirket endel guano. Fangstbaatene blev imidlertid sendt nordover til nordfeltene, og stationen paa Falkland blev delvis herjet av ildebrand.

Flere av Syd-Shetlandsselskapene hadde sine fangstbaater oplagt paa Falkland mellem sæsongene. Man spartes derved for de kostbare op- og nedturer, og baatene kunde paa oplagsstedet faa den nødvendige reparation og oppudsning.

*

Der hadde i det sidste aar inden hvalfangstkredser været oppe et meget betydningsfuldt spørsmål som nu sommeren 1911 trængte sig frem til avgjørelse. Det var spørsmålet om opprettelse av en gjensidig assuranceforening for fangstekspeditionene.

Siden fangsten paa de sydlige farvand begyndte, var der nemlig i aarenes løp utbetalt store summer i assurance. Man hadde tildels maattet dække sig efter overmaade høie satser, ja der hadde undertiden været vanskeligheter med i det hele at faa assurert. Paa den anden side hadde fangstekspeditionene været overmaade heldige, og bortset fra et enkelt større forlis hadde uheldene ikke været av alvorligere natur. Sidste sæsong var der forlist en hvalbaat og aaret iforveien to, men ellers hadde assurandørene tjent godt paa fangstfartøiene. Der var paa feltene av en stab av dygtige føiere og bestyrere utvist en forsiktig og nøiagtig navigering, som lovet godt for en gjensidig assuranceforening.

Der blev nu holdt et møte i Sandefjord for at drøfte denne sak. Der møtte ogsaa repræsentanter fra Larvik og Tønsberg, saa der ialt var repræsentert 36 hvalfangstselskaper med 110 skibe, kokerier og fangstbaater.

Der blev paa møtet oplyst, at den hvalfangstflaate man kunde regne med som interessert i spørsmålet, bestod av 123 hvalbaater, 31 kokeriskibe og 11 transportfartøier, — ialt 165 risikoer. Man beregnet at den samlede kaskoværdi aarlig vilde løpe op i mindst 20 mill. kroner, hvad der vilde gi en risiko av ca. 120 000 kroner pr. kjøp.

Der var i hovedsaken stor enighet om at oprette en assuranceforening, og der blev vedtat et av konsul J. Bryde fremsat forslag — saalydende:

«Undertegnede norske hvalfangstdisponenter anser herved dannelsen av en gjensidig assuranceforening for hvalfangstselskaper for sikret og henstiller til samtlige norske hvalfangstrederier at opnaa fuldmagt fra sine aktionærer og medbestyrere til at indmelde mindst 25 pct. av sine kasko-risikoer i foreningen.

Til videre fremme av saken har vi utset følgende herrer:

For Kristiania: Grosserer P. Møystad og konsul Andorsen.

For Tønsberg: Skipsreder Oscar Hytten, konsul Finn Bugge og konsul Chr. Monsen.

For Larvik: Konsul Chr. Nielsen og skipsreder Ole Johannessen.

For Haugesund: Konsul Wrangell og skipsreder Erik Lindøe.

For Sandefjord: Disponent P. Bogen, verkseier Chr. Christensen og konsul Johan Bryde.

Ifald hurtig tilslutning opnaaes, er det hensigten at foreningen skal træ ikraft fra 1ste juli iaar (1911).»

Forslaget var undertegnet av 10 disponenter fra Tønsberg, Larvik og Sandefjord.

Den fornødne tilslutning kom ogsaa, og foreningen kom igang efter bestemmelsen. Den fik sit sæte i Sandefjord, og dens første administrerende direktør blev Finn Kaas. Efter faa aars forløp blev Olav Prydz hans efterfølger i denne stilling.

Foreningen fik tilslutning av omtrent samtlige norske hvalfangerselskaper, og eftersom tiden gik blev ogsaa en hel del utenlandske selskaper medlemmer av denne forening, hvis blotte tilværelse selvsagt var av største betydning for hvalfangstbedriften.

Sæsongen 1911—1912.

Fangstmængdene paa de store felter i Sydhavet var sæsongen 1911—1912 fremdeles stigende. For Syd-Georgias vedkommende utgjorde den 6 535 hval, hvorav der blev fremstillet 212 262 fat olje. De norske selskaper her hadde denne sæsong følgende fangstmængder:

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 101 blaahval, 52 finhval, 899 knølhval og 29 andre, tilsammen 1 081 hval, hvorav der blev fremstillet 38 579 fat olje og 7 627 sækker guano.

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 58 blaahval, 54 finhval, 798 knølhval og 11 andre, tilsammen 921 hval, hvorav der blev utkøkt 26 400 fat olje.

«Ocean» hadde ialt 533 hval, hvorav der blev fremstillet 23 236 fat olje og 13 555 sækker guano.

Bryde & Dahls hvalfangerselskap hadde en fangst av 22 300 fat olje.

Kjøtkokeriet «Nor» utbragte denne sæsong 6 300 fat olje ved at koke ut avflænsede hvalskrotter ved den argentinske station.

De norske selskapers samlede fangst var saaledes dette aar 116 815 fat olje og 21 182 sækker guano.

Det har sin interesse at lægge merke til at nyttiggjørelsen ved de faste stationer stod høiere end ved de flytende kokerier. Mens saaledes Sandefjords hvalfangerselskap har 28,7 fat pr.

hval, har Tønsberg hvalfangeri 35,7 og «Ocean» endog 43,6 fat pr. hval.

Av de utenlandske selskaper hadde dette aar «The South Georgia Co.», Leith, med 4 hvalbaater en fangst av 1 374 hval, hvorav der blev fremstillet 42 879 fat olje og 22 758 sækker guano.

«Cia Argentina de Pesca» drev dette aar med 4 baater, og fangsten opgives til ca. 45 000 fat.

Det meste av sæsongens fangst falder selvsagt paa sommer-sæsongen, men enkelte selskaper hadde nu begyndt at drive fangst ogsaa i den mere rolige vintersæsong. Dette aar holdtes saaledes fangsten gaaende fra 3 stationer hele vinteren igjennem, og resultatet av denne vinterfangst var 854 hval, hvilket tal dog er medregnet i den tidligere nævnte sum av hele sæsongens fangst.

Dette kunde selvsagt kun ske fra de faste stationer, mens de flytende kokerier ved sommersæsongens slutning var nødt til at gaa hjem med sin last. Det førte til at hundredevis av mandskaper hver vinter maatte overvintre paa øen, hvad der atter førte til at boliger og provianteringsforhold yderligere maatte forbedres.

Der begyndte saaledes særlig i fangstsæsongen at bli forholdsviis livlig paa den før saa øde polarø. Ca. 1 200—1 400 mand var her i arbeide, og med korte mellemrum ankom og avgik selskapenes store transportfartøier. Foruten den egentlige fangstflaate maatte nemlig selskapene holde en hel del transportfartøier. Disse var dels store seilskibe, dels dampskibe. Somoftest tilhørte transportfartøiene vedkommende selskaper selv, men der anvendtes ogsaa leiede fartøier. Tilførslene av kul, tomfat, proviant og materiel var nemlig uhyre, og tilbake var der altid fuld last av olje og guano.

De faste stationer tegnet sig som meget betydelige anlæg med fabrikker, forraadshus av alle slags, store arbeiderbarakker indimellem og desuten mindre beboelseshus for bestyrerne og for de forskjellige ved bedriften ansatte fagfolk. Desuten var der forsamlingslokaler, sykerum o. s. v., ja ved den argentinske station var der endog en liten kirke.

Utenfor indløpene til fjordene var der litt efter litt bygget en række av fyr, som sikret seiladsen, og der var lagt mange penge i kaier og bryggeanlæg.

Den rationelle nyttiggjørelse av raastoffet gik stadig fremover, og guanoproduktionen øket betraktelig. De fleste av stationene her fik sit væsentligste materiel og utstyr fra K. Ludv. Henriksen i Tønsberg, hvis mekaniske verksted i disse aar bygget stationer paa alle fangstfelter og sendte utstyr til en flerhet av selskapene.

Transportdampere tilhørende The South Georgia Company
(Chr. Salvesen, Leith) ved stationen i Leith Harbour, Syd-Georgia.

De engelske myndigheter begyndte ogsaa at henstille til selskapene i størst mulig utstrækning at utnytte hvalen helt, og dette maa betegnes som et rimelig forlangende, da det var store værdier som i aarenes løp hadde gaat tilspilde paa grund av mangelfuld oparbeidelse.

Sandefjords hvalfangerselskap bygget denne sæsong et stort stationsetablisement i land og utstyrte dette med en rationel oparbeidelse av hvalen for øie.

Hvad hvalbestanden angaar, begyndte man denne sæsong at merke en bestemt tilbakegang i knølhvalens antal. De stim av knølhval, som søkte ind mot Syd-Georgia, var denne sommer ikke saa overvældende som tidligere, og enkelte fangstbestyrere og

skyttene, som tidligere hadde hævdet den anskuelse at hvalbestanden her var helt uuttømmelig, maatte nu indrømme at den for knølhvalens vedkommende var i tilbakegang. Det viser sig da ogsaa, at man denne sæsong fanget mer blaahval og finhval end vanlig.

Sæsongen begyndte ved begynnelsen av november med god tilgang av hval og jevn fangst. For at følge fangstsæsongen for et bestemt selskaps vedkommende hadde saaledes «Ocean» allerede 17de januar med sine to fangstbaater 10 400 fat olje. Skjønt stormende veir allerede nu hyppig hindret fangsten, hadde man dog den 26de februar 17 200 fat. Nu begyndte fangsten at gaa tilbake — rusket veir og mindre hval — og ved melding av 15de april hadde selskapet kun 21 000 fat. Videre utover april—mai og ind i juni var fangsten stadig svigtende og mindre end paa-regnet. Et tilsvarende forløp av sæsongen vil man finde ved at se paa de øvrige selskapers rapporter. Sæsongens første del var en høidereford, dens sidste del var en skuffelse. Det er derfor bemerkelsesværdig at selskapene just nu sterkere end før begyndte at styrke sit materiel av fangstbaater i fuld forstaaelse av at fangsten snart vilde skifte karakter.

Sæsongen 1911—1912 var feltet paa Syd-Shetland for første gang besat i den utstrækning, som de engelske myndigheter endelig var blit staaende ved som maksimum. Der arbeidet nu 10 fangstselskaper med ialt 30 hvalbaater, idet der var blit fastsat at til hver fangsttilladelse med flytende kokeri skulde der følge ret til bruk av 3 hvalbaater. Av disse var altsaa 8 norske, et engelsk og et chilensk selskap.

Den samlede fangst utgjorde 892 blaahval, 1 727 finhval, 2 174 knølhval, 17 rethval og 3 bottlenose, tilsammen 4 813 hval, hvorav der blev utkøkt 148 770 fat olje, likesom der fra feltet her blev hjemført ikke mindre end 383 tons barder av de forskjellige slags.

De forskjellige norske selskapers fangst vil sees av hosstaaende tabel.

Dette fangstfelt hadde nu faat en flaate av glimrende fangstbaater, ti mens flere av selskapene forrige sæsong var nødt til at leie fangstbaater, hadde de fleste nu faat sit materiel færdig. «Laboremus» hadde saaledes til denne sæsong anskaffet fangstbaatene «Harpun», «Granat» og «Kanon», likesom «Odd»selskapet

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1911—1912.

Selskap	Antal blaa- hval	Antal finhval	Antal knøl- hval	Antal rethval	Andre	Antal hval	Fat olje.
«Ørnen»	152	184	229	—	—	565	20 000
«Nor»	140	171	224	1	—	536	17 600
«Sydhavet» ...	126	156	130	2	2	416	13 000
«Laboremus» ..	135	107	127	1	—	370	13 265
«Odd»	—	—	—	—	—	—	13 836
«Hvalen»	65	156	266	1	—	488	13 100
«Norge»	87	206	231	2	—	526	19 000
«Hektor»	97	229	174	2	1	503	14 700

hadde anskaffet «Odd II», «Ole Wegger» og «Blink». Den sidste var dog en leiet baat. Ogsaa til «Hektor» og «Hvalen» var der delvis anskaffet nye fangstbaater. Flere av kokeriene var ogsaa store og rummelige skibe.

Flere av selskapene arrangerte sig denne sæsong med transportfartøier, hvad der under de udmerkede fangstforhold nok kunde være nødvendig. Det var nemlig ikke alle kokeriene som selv var saa store at de kunde føre hjem saa betydelige fangstmængder. «Ørnen» og «Nor», som nu sluttet sig sammen til et selskap, kjøpte endog det store seilskib «Pisagua» som transportfartøi. Dette driftsforhold med transportfartøier gik imidlertid snart av bruk igjen, og utviklingen gik i retning av at anskaffe saa store kokerier at de selv kunde hjemføre fangsten.

Som nyt selskap paa dette felt optraadte denne sæsong Chr. Salvesens selskap, Leith. Selskapet hadde utrustet to store kokeridampere, «Neko» som spækkokeri og «Horatio» som kjøtkokeri. Begge hadde faat sin væsentlige utrustning ved Framnes mek. verksted. Det sidstnævnte skib kom dog ikke avsted til Syd-Shetland.

Denne sæsong kom fangstflaaten ut paa et yderst forskjellig tidspunkt. Sommeren 1911 var der nemlig stor lockout ved verkstedene, og den kom særlig forkjert for flere av Syd-Shetlandsekspeditionene. Mens saaledes f. eks. «Ørnen»s og «Nor»s ekspeditioner avgik fra Sandefjord den 14de og 15de september og «Sydishavet»s den 20de september, kom «Laboremus»s og

særlig «Odd»s ekspeditioner altfor sent avsted. Det samme var tilfældet med den engelske ekspedition. «Odd»s materiale kom først i fangst i begyndelsen af januar.

Paa den anden side kom de første kokerier igrunder altfor tidlig avsted. De møtte svære ishindringer og havde de største vanskeligheder med at komme sig frem til havn. Hele Syd-Shetlandsomraadet var, da de første kokerier kom derned, en eneste

Flytende kokeri «Svend Foyn» med hval langs siden.

uavbrutt isørken. Man forsøkte med de store skibe at trykke sig vei mellem ismassene, og med hvalbaatene blev der stanget, men det var først efter megen spænding og haardt arbejde det lykkedes at komme i havn.

Sæsongen begyndte dog godt, og pr. 15de december fik man til almindelig forundring en fangstmelding. Ellers pleiet man intet at høre under hele sæsongen paa dette fangstfelt. Pr. 15de december havde «Ørnen» 3 800, «Nor» 3 600, «Sydhavet» 2 600, «Norge» 2 500 og «Hvalen» 1 600 fat.

Naar man erindrer sig at flere av selskapene paa denne tid endnu ikke var kommet i fangst, vil man forstaa hvilken betydning det har for ekspeditionene at komme avsted paa et forholdsvis tidlig tidspunkt. «Ørnen», som aapnet fangsten, begyndte 25de oktober dette aar.

Erfaring har imidlertid nu lært hvalfangerne at der skal særlig heldige isforhold til for at kunne komme ind til feltet paa

den aarstid, og fangsten har derfor heller ikke senere begyndt saa tidlig paa vaaren.

Knølhvalen var i sæsongens begyndelse forholdsvis smaa-faldende og mager, hvorfor man fortrinsvis søkte storhvalen. Senere utover mot sæsongens slutning kom der dog et træk av stor, fet knølhval op paa feltet.

Sammenligner man hvaltallet med fattallet, vil man merke, at utbyttet pr. hval nu er i stadig stigende. Saaledes hadde «Laboremus»s ekspedition dette aar gjennemsnittlig 40 fat pr. hval. Dette kommer selvsagt i første række av den økede fangst paa storhval, men ogsaa av at kokeriskibenes utstyr med preskjeler for kjøtkokning stadig blir bedre og saaledes betinger en mer rationel utnyttelse.

Paa den anden side forekom der ogsaa nu tilfælde av saa daarlig nyttiggjørelse at det ikke fra nogetsomhelst synspunkt kan forsvares. Særlig var dette tilfældet naar fangsten gik sterkt paa.

«Laboremus»s ekspedition laa denne sæsong i Admiralty Bay, mens hele den øvrige flaae fra sæsongens begyndelse og utover var samlet i Desception Bay. Her maa i denne tid ha været et mer end almindelig broget skue, og man kan tænke sig hvilken rørelse det maatte skape naar 27 fangstbaater saaledes bragte sin fangst ind til den samme havn.

Efterhvert som sæsongen skred frem begyndte imidlertid ekspeditionene at avgaa til de forskjellige havnepladser i strædet mot Grahams land, hvor der i sæsongens sidste del foregik en livlig fangst. Mot slutten av mars blev feltet forlatt. Ut i begyndelsen av april avgik den chilenske ekspedition som den sidste.

*

Fra Falklandsøerne blev ogsaa denne sæsong drevet fangst av «New Whaling Co.» av Leith. Fangsten utgjorde 103 hval, hvorav der paa den nu efter ildebranden forrige aar restaurerte station fremstilledes 2 423 fat olje og 5 968 sækker guano. Den store guanoproduktion skrev sig fra, at der ogsaa blev oparbeidet en hel del raastof fra forrige aar. Der var dette aar litet seihval i farvandene ved Falkland, derfor det forholdsvis magre fangst-resultat her, hvor netop denne hvalart pleiet at utgjøre saa stor del av fangsten.

*

Hvalfangernes kirkegaard i Desception Bay, Syd-Shetland.

Ved Syd-Orkney blev der denne sæsong for første gang drevet hvalfangst. Øgruppen havde imidlertid som tidligere nævnt flere gange før været gjestet av fangstekspeditioner uten at disse dog hadde fundet forholdene saa tiltalende, at de hadde begyndt fangst.

Nu hadde hvalfangerselskapet «Rethval» av Kristiania, disponent H. Fredriksen, faat koncession ved denne utpræget polare øgruppe. Selskapets kokeri og 2 fangstbaater ankom til fangstfeltet midt i januar og fandt en brukelig havn. Ved ankomsten til havnen fik imidlertid kokeriet et større havari, saa der først i slutten av maaneden blev tale om at begynde fangsten. Denne paagik da energisk til 13de mars, da høstens indtræden med storm og snefok tvang ekspeditionen til at gaa hjem.

Fangstresultatet var 67 blaahval, 67 finhval og 114 knølhval, tilsammen 248 hval, hvorav der blev utkøkt 7 000 fat olje og hjemført 20 tons barder.

Man fandt saaledes en rik hvalbestand, likesom havne-, vand- og fangstforholdene forøvrig av ekspeditionens leder betegnedes som meget tilfredsstillende. Klimaet er imidlertid utpræget arktisk, saa fangstsæsongen er kort og ishindringene følelige. Selskapet fandt imidlertid utsigtene saa lovende, at man gik til en utvidelse. Der startedes et samarbeidende selskap, «Thule», som ogsaa anskaffet et flytende kokeri og 4 fangstbaater til bruk for næste fangstsæsong.

Da dette felt nu saa ut til at bli draget ind i den almindelige utnyttelse av Sydhavets hvalbestand, blev der ogsaa her adskillig rift efter koncessionene. Det kan derfor her være paa sin plads at nævne de paa dette fangstfelt koncessionsberettigede selskaper. Den officielle engelske fremstilling av dette nævner:

1. «Rethval» og «Thule» fangstselskaper, H. Fredriksen, Kristiania.

2. «Hektor», N. Bugge, Tønsberg.

3. «Normanna», Haldor Virik, Sandefjord.

4. «Haugesunds hvalfangerselskap», Erich Lindøe, Haugesund.

Hvalbestanden her var som det vil fremgaa av ovennævnte fangstberetning, omtrent udelukkende blaahval, finhval og knølhval, — særlig optraadte den sidste i betydelig antal. Dette var dog kun tilfældet her det første fangstaar, idet finhvalen senere blev den absolut bærende art i fangsten.

Denne sæsong blev der ogsaa prøvet med en fangstekspedition til Sandwichgruppen i Sydhavet. Denne ekspedition blev foretaget med fangstbaaten «Tulla» og det flytende kokeri seilskibet «Havfruen». Fartøiene tilhørte aktieselskapet «Kosmos».

Dette selskap hadde bygget tre fangstbaater, «Tulla», «Kit» og «Lloydsen» — av en egen fangsttype. De var betydelig større end en almindelig hvalbaat, likesom de hadde kokekjeler ombord, og saaledes var et slags kombination av hvalbaat og flytende kokeri. Hensigten var at de paa sine fangstturer skulde ledsages av et depotfartøi, som litt efter litt kunde opta deres fangst. I spidsen for dette selskap, som imidlertid aldrig fik nogen betydning for fangstbedriftens utvikling, stod Chr. Christensen, Kamfjord. Det var et eksperiment, mere priselig end økonomisk vellykket for starterne.

Ekspeditionen til Sandwichgruppen blev totalt mislykket. «Tulla» forlot Norge i april 1911 og vendte tilbake efter nøiagtig ét aars fravær. I den antarktiske pakis syd for Syd-Georgia forliste ekspeditionens depotskib under forsøk paa at trænge frem mot fangstfeltet, og «Tulla» var da henvist til sig selv. Den kom ind mot øgruppen og tok en fangst av 4 blaahval, 11 finhval og 13 knølhval, tilsammen 28 hval, hvorav der blev utkøkt ca. 1 000 fat olje.

Der er senere ikke forsøkt hvalfangst ved denne øgruppe, om hvis fangstkoncessioner der ogsaa har været en del kappestrid.

Den officielle engelske beretning om Sydhavets fangstfelter meddeler om følgende fangstkoncessioner paa dette felt:

1. «Thule» Co.
2. «Albatros» Co.
3. A. Nilsen, Sandefjord.
4. «Normanna» Co.
5. «Kosmos» Co.
6. Lars Christensen, Sandefjord.

Koncessionene er henført til sæsongene 1912—1913.

*

Det prisfald i hvalolje som indtraadte sommeren 1911, fortsatte utover høsten, saa aarets slutpriser blev ca. £ 20. Pris-

faldet sluttet imidlertid ikke her, men oljen viste hele vaaren utover jevnt synkende tendens, og det var meget vanskelig at faa forretning istand.

Saa vel i Glasgow som paa kontinentet hadde oljekjøperne nemlig ikke kunnet undgaa at faa indtryk av, at de norske oljesælgere optraadte enkeltvis og spredt og med stor tilbøielighet til under sterkt vikende priser at underby hverandre. Man visste av erfaring, at naar de store oljelaster kom hjem fra Sydhavets felter, gjaldt det for fangstdisponentene hurtigst mulig at ordne sig med salg og levering, saa der kunde reises de nødvendige penge til næste aars utrustning. Videre var kjøperne gjennem de gunstige fangstmeldinger paa det rene med, at der vilde komme store mængder hvalolje i markedet — større end nogensinde, og der var derfor blandt forbrukerne en skjøn enighet om at tilby priser, som ikke paa nogen maate stod i forhold til varens virkelige værdi.

Paa den anden side begyndte ogsaa disse forhold at staa klart for sælgerne, og disse gjorde derfor skridt til i størst mulig utstrækning at lagre sin olje, vel vidende om at prisene nødvendigvis maatte stige. De utenlandske lagre var nemlig smaa og forbruket av hvalolje sterkt økende, likesom der ogsaa stadig blev fundet ny anvendelse for varen.

Under disse forhold blev Den norske hvalfangerforening til.

I følelsen av at man ved at staa sammen og optræ samlet kunde opnaa mer end ved at staa uorganisert, møttes efter initiativ av T. Dannevig, Sandefjord, en række fangstdisponenter fra denne og omliggende byer, og de blev snart enige om at skape sig en organisation. Allerede den blotte tilværelse av en slik organisation maatte jo virke heldig for bedriften.

Foreningen stiftedes 6te mars 1912, og dens første direktion bestod av: Overretssakfører P. Bogen, Sandefjord, formand, skipsreder T. Dannevig, Sandefjord, konsul Finn Bugge, Tønsberg, skipsreder Oscar Hytten, Tønsberg, konsul Chr. Nielsen, Larvik, og konsul H. M. Wrangell, Haugesund.

Den norske hvalfangerforenings formaal er:

At arbeide i medlemmenes fælles og likestillede interesser med det maal for øie at søke selskapenes produkter anbefalt og indført paa verdensmarkedet i størst mulig utstrækning.

Gjennem forbindelser med alle markedscentrer at føre et stadig à jourhold med prisbevægelser og at arbeide for størst mulig stabilitet i oljeprisene.

At indsamle nyttig materiale til belysning av fettstoffenes anvendelse paa verdensmarkedet og deres forædling gjennem kemiske og tekniske processer.

Statistisk belysning av produktion og omsætning. I den ut-

T. Dannevig.

strækning som kontorets arbeids-
evne tillater, at skaffe lignende
belysning over andre slags for-
bruksartikler henhørende under
bedriften.

At søke gjennomført fælles
prinsipper til forebyggelse av slette
kontrakter og kotymer.

Eventuelt at assistere ved
tvistigheter. At meddele medlem-
mene alt av fælles interesse.

Den norske hvalfangerfor-
ening fik straks stor tilslutning,
og efter kort tids forløp hadde
den samlet alle norske fangstsel-
skaper. Den fik sit kontor i San-
defjord og har mange gange i
aarenes løp vist sig at være en for
bedriften absolut nødvendig for-

anstaltning. — I en saa stor og omfattende bedrift vil der
nemlig altid være opgaver nok. Snart er det opgaver av mer
indre, organisatorisk natur, snart er det optræden utad med
sigte enten paa gunstigere forhold for salg av produkter eller
paa spørsmåal vedrørende drift og koncessioner.

Det tyske fagskrift «Seifensieder Zeitung» skrev ogsaa
umiddelbart efter, «at hvalfangerselskaperenes sammenslutning har
sat en stopper for det prisfald i hvalolje som hittil har fundet
sted. Fordringene er blit væsentlig høiere, og der er trods de
høiere priser kommet betydelige forretninger istand».

Litt efter litt blev ut paa forsommeren fettoljenes stilling
paa verdensmarkedet sterkt forandret. Der var regnet med store
avlinger av de forskjellige slags oljefrø, — derfor de sterkt fal-

dende priser. Nu blev man efterhvert klar over at dette var en feiltagelse. Bomuldsfrøhøsten gav gjennom sit sterkt vandholdige frø langt fra de forventede resultater, og den argentinske linfrøhøst blev mindre end paaregnet, likesom frøet viste sig at være av daarligere kvalitet end vanlig. Endelig frygtet man for at rapsfrøavlingene i Europa skulde ha lidt skade paa grund av det kolde og tørre vaarveir, som hadde været fremherskende i de rapsproducerende land. Alt dette trak i samme retning, og en almindelig prisstigning begyndte.

Mens oljeprisene var paa det laveste, var hvalolje ikke til at faa solgt uten til £ 16 à 16-10-0 pr. ton. Desværre blev ikke saa faa tusen fat solgt til det slags priser. Hele laster solgtes i Antwerpen til ca. £ 17. De selskaper, som solgte til disse priser, opnaadde derfor intet godt økonomisk resultat tiltrods for den gode fangst. Andre selskaper opnaadde dog betydelig bedre priser. Dels hadde de paa forhaand solgt større partier til fordelagtige priser, dels lagret man sin vare og fik godt av den prisstigning som nu indtraadte.

Imens var ogsaa en del nye kjøpere kommet i markedet med sine ordres. Saaledes trængte de nyoprettede fabrikker for hærddning av hvalolje store mængder.

Det var i 1911 lykkedes Bremen Besigheimer Oelfabriken at naa saa langt, at man av hvalolje nr. 0 og 1 kunde fremstille et helt nøytralt fett i forskjellige hærddningsgrader. En slik fabrik, «De-No-Fa», blev saa i 1912 besluttet bygget og sat igang i Fredriksstad. I sommerens løp optraadte saavel «De-No-Fa» som den tyske moderfabrik paa oljemarkedet og kjøpte op flere hundrede tusen fat paa levering fremover. Disse fabrikker hævet saaledes med ét slag verdenskonsumen av hvalolje uhyre.

Allerede i mai var derfor den stigende tendens tydelig, skjønt der ikke i de første maaneder kom nogen fart i stigningen. Men hvalfangerne viste en fast og enig holdning, saa de store forbrukeres lagre litt efter litt svandt ind, og en øket kjøpelyst meldte sig. Denne forandring indtraadte i august. Hamburg betalte midt i maaneden M. 39 pr. 100 kg., mens Glasgowmarkedet møtte op med en notering paa £ 20 for nr. 1.

Efterspørslen steg, og som vanlig var den livligst og prisstigningen mest merkbar paa det kontinentale marked. I midten av september uttalte hvalfangerforeningen: «Efterspørslen har

de forløpne uker været særdeles livlig, og der har fundet forretninger sted for prompt levering til ca. M. 41 for nr. 0 cif. Hamburg og Antwerpen, likesom der paa det engelske marked har været opnaadd £ 20 for nr. 0 og 1.»

Prisene steg videre, særlig da utenlandske kjøpere i september søkte at faa haandgit større partier til M. 42, men sælgerne holdt sig tilbake.

Hvalen fortoies langs siden av fangstbaaten.

Et fagskrift i Wien skrev i september: «Hvalolje befinner sig for tiden i rask opgang. Paa grund av det store forbruk i denne artikel er der indtraadt en knaphet, som for hvaloljens vedkommende kun sjelden er konstatert. Tiltrods herfor er imidlertid prisene paa hvalolje fremdeles slike, at hvaloljen sammenlignet med andre fettstoffer lønner sig udmerket, og kan vi derfor trods de stigende priser kun anbefale indkjøp, da der efter vor formening forestaar betydelig yderligere prisstigning.»

Prisen gik under disse forhold op, og hele laster solgtes paa kontinentet til priser paa op til M. 47. England og Skotland holdt sig noget tilbake i denne kappestridd og indtok en reservert holdning.

Mot slutten av aaret indtraadte dog atter et betydelig prisfald, men det faktiske forhold var nu, at endog det allermeste av næste aars produktion allerede var solgt uten at en række kjøpere, mest i Storbritannien, hadde dekket sine behov. Hvalfangerne var derfor fremdeles fortløpningsfulde med hensyn til prisene, saameget mer som det indtraadte prisfald mentes at staa i forbindelse med de politiske begivenheter, som jo hadde virket til sterke kursfald paa børsene og til en noget svakere konjunktur i det hele.

Sæsongen 1912—1913.

Sæsongen 1912—1913 betegner atter en stigning i fangstutbyttet paa de sydlige fangstfelter. Ved Syd-Georgia, Syd-Shetland og Syd-Orkney blev der denne sæsong tilsammen fanget 9 rethval, 9 spermacethval, 2 277 blaahval, 4 899 finhval, 3 474 knølhval og 5 bottlenose, ialt 10 673 hval, hvorav der blev fremstillet ialt 437 433 fat olje, 78 137 sækker guano og 593 tons barder.

Paa Syd-Georgia falder herav 6 rethval, 9 spermacethval, 317 blaahval, 2 157 finhval, 2 360 knølhval og 1 bottlenose, tilsammen 4 850 hval, hvorav der blev utkøkt 212 902 fat olje eller en produktion som omtrent nøiagtig motsvarer den nærmest foregaaende sæsong.

De norske selskaper paa dette felt hadde følgende fangst: «Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 62 blaahval, 322 finhval, 296 knølhval og 1 rethval, tilsammen 681 hval, hvorav der blev utkøkt 25 800 fat olje.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde en fangst av 46 blaahval, 408 finhval, 429 knølhval og 3 rethval, ialt 886 hval, hvorav der blev fremstillet 40 013 fat olje og 19 505 sækker guano.

«Ocean» hadde 18 blaahval, 260 finhval, 162 knølhval og 1 rethval, tilsammen 441 hval, hvorav blev fremstillet 20 879 fat olje og 17 265 sækker guano.

«Bryde & Dahls hvalfangerselskap» hadde 706 hval og 24 000 fat hvalolje.

Desuten blev der av kjøtkokeriet «Nor» utvundet 4 900 fat olje og av kjøtkokeriet «Ems» 600 fat olje og 5 000 sækker guano.

Disse to kokerier hadde ingen fangstbaat, men mottok avflånsede hvalskrotter fra det argentinske selskap.

Det som karakteriserer aarets fangst saa sterkt er at knølhvalen ikke lenger utgjør hovedfangsten. Knølhvalen var ogsaa forrige sæsong i synlig tilbakegang, men først nu blir dette forhold sterkt iøinefaldende.

Mens den samlede fangst ved Syd-Georgia forrige sæsong utviste 86 pct. knølhval, 8 pct. finhval, 5 pct. blaahval og 1 pct. rethval, utgjorde den i sæsongen 1912—13 48,7 pct. knølhval, 44,8 pct. finhval og 6,5 pct. blaahval. Det er saaledes finhvalen som har rykket op til at være fangstens bærende faktor.

Dette kom selvsagt ikke av at der nu pludselig var blit mer av den egentlige storhval paa feltene end før, men hadde sin grund i knølhvalens avtagen, hvad nu enten denne kom av at bestanden virkelig var saa sterkt uttyndet, eller i det forhold at knølhvalen hadde trukket sig fjernere bort fra det felt, som ligger indenfor Syd-Georgia baatenes aktionsradius. Det er forøvrig en erfaring som hvalfangerne fra de nordlige felter var fuldt fortrolig med, og som derfor nu med en naturlovs nødvendighet ogsaa gjentok sig her: Knølhvalen blir altid først kjendelig paavirket av hvalfangsten. Paa Syd-Shetland iagttoges denne forskyvning i fangsten et par aar tidligere end paa Syd-Georgia, hvor den altsaa først nu blev rigtig merkbar.

At man denne sæsong delvis har arbeidet med større hval viser sig bedst, naar man sammenligner hvaltallet med fattallet.

I sæsongen 1910—1911, da fangsten omtrent udelukkende bestod av knølhval, hadde de flytende kokerier ca. 25 fat olje pr. hval. Denne sæsong hadde man ved de flytende kokerier ca. 35 fat pr. hval. Skjønt vel en del herav maa skrives paa regning av den bedre utnyttelse, kommer dog det meste av at der nu dræpes flere storhval end tidligere.

Der blev denne sæsong kun fanget 6 rethval her, hvad der er enestaaende litet. For det første var der litet av denne hvalart, og desuten blev der heller ikke anledning til at ofre nogen særlig opmerksomhet paa at avspøke det særlige felt, hvor den pleier at optræde.

Veiret var denne sæsong særlig haardt. Stormene var mer end almindelig hyppige og langvarige, saa fangsten derved ofte blev hindret.

Før begyndelsen av november var der litet fangst. Enkelte aar er der jo fanget ganske godt ogsaa tidligere, hvad der altsaa denne sæsong ikke var tilfældet. Fire selskaper drev vinterfangst, men resultatet av denne var mindre end forrige sæsong. Da «Sandefjords hvalfangerselskap» ved slutten av oktober begyndte sin fangst, hadde «Tønsberg hvalfangeri», som altsaa drev vinter-

Rethval paa flænseplanen. Syd-Georgia.

fangst, ca. 4 000 fat olje, og Salvesens fire fangstbaater hadde henholdsvis 14, 4, 2 og 0 hval.

Fremskridtet utover sæsongen sees bedst av følgende meldinger:

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 30te november 7 600 fat, 5te december 9 000, 8de januar 15 500, 2den februar 20 500, 20de februar 24 000, 20de mars 30 000 og ved begyndelsen av mai 39 400.

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 30te november 2 500 fat, 6te januar 6 900, 12te januar 8 000, 1ste februar 11 000, 20de februar 13 500, 7de mars 17 000, 25de mars 19 000 og ved slutten av april ca. 24 600 fat.

«Ocean» hadde 1ste december 3 400 fat, 8de januar 7 150, 22de januar 9 000, 17de februar 12 000, 22de mars 16 000 og ved slutten av april 20 000 fat.

Disse eksempler viser at fangsten har været nogenlunde jevn den hele tid uten nogen gang at ha været rigtig paagaaende, saa den har kommet op imot stationenes maksimale produktionsevne. Der kan iagttages en stigning i fangsten fra januar til ut februar, mens fangsten efter denne tid atter har været avtagende og praktisk talt slut i begyndelsen av mai maaned.

*

Fangsten fra Syd-Shetland var Sæsongen 1912—1913 sterkt opadgaaende. Der var i fangst 32 hvalbaater mot 30 forrige aar, idet aktieselskapet «Hektor» av Tønsberg hadde faat ret til at anlegge en fast station i Desception Bay og derfor nu kunde anvende 5 fangstbaater istedetfor som tidligere 3.

De norske selskapers fangst er følgende:

Norske selskapers fangst ved Syd- Shetland 1912—1913.

Selskap	Antal blaa- hval	Antal fin- hval	Antal knøl- hval	An- dre	Antal hval	Antal fat_olje
«Nor»	162	171	82	0	415	19 500
«Ørnen»	240	80	84	0	404	19 200
«Sydhavet»	167	178	81	2	428	15 000
«Laboremus»	231	230	74	0	535	24 400
«Odd»	146	225	203	0	574	19 494
«Hvalen»	158	241	58	1	458	17 500
«Norge»	144	247	95	0	486	20 935
«Hektor»	293	461	160	0	914	36 800

Der blev saaledes av norske selskaper hjemført 172 829 fat olje mot 123 901 i 1911—12 og 83 996 i 1910—11. Pr. delta-gende fangstbaat blev gjennemsnittet denne sæsong ca. 6 600 fat, mens det i 1911—12 var 5 300 og i 1910—11 ca. 4 700 fat, — altsaa en stadig og rask økning.

«Hektor» hadde til denne sæsong anskaffet et stort og moderne utstyrt kokeri «Hectoria», likesom selskapets landstation i Desception blev utstyrt som et vældig kjøtkokeri med guano-

fabrik, saa dette selskap nu skulde kunne drive en fuldt rationel oparbeidelse av den indbragte hval.

Alle selskaper her hadde nu et sterkt forbedret utstyr, og det var dette som begyndte at virke og øke fangstutbyttet, naar der kun var hval nok.

Ekspeditionene kom denne sæsong alle ut i nogenlunde god tid. Dog ikke saa tidlig som «Ørnen»s ekspedition forrige sæsong; ti man erfarte da, at hvis man kom altfor tidlig derved, kunde man faa de værste ishindringer og i længere tid endog hindres fra at begynde fangsten.

Den første ekspedition var denne sæsong fremme paa feltet 10de november. En uke senere kom de første fartøier fra Sandefjord frem, og i løpet av november maa-
ned var den hele fangstflaate samlet paa feltet. Samtlige fartøier søkte til en begyndelse ind til Desception Bay undtagen «Laboremus»s og den engelske ekspedition, som begge tok havn i Admiralty Bay, hvorfra de drev sin fangst til de henimot sæsongens slutning søkte sydover til Belgicastrædet.

H. Krogh-Hansen.

«Ørnen»s to ekspeditioner forlot imidlertid Desception efter kun nogen faa dages ophold og søkte sydover i strædet, hvor snart en rikelig fangst av blaahval begyndte.

Hvad der idethele karakteriserer denne sæsongs fangst paa dette felt er den vældige forekomst av blaahval og finhval, mens knølhvalen har optraadt mer sparsomt. Knølhvalen utgjorde som allerede før omtalt, i de første fangstaar absolut hovedfangsten ved Syd-Shetland. I de sidste sæsonger hadde fangsten av denne hvalart litt efter litt avtat, og hvalfangerne hadde i stigende

grad slaat sig paa fangsten av storhval. Den sterke beskatning later til at ha været større end knølhvalbestanden har kunnet klare, og hovedmassen av den tiloversblevne bestand lot til at ha søkt tilflugt paa steder som ikke avsøktes av fangstbaatene i Sydhavet.

Det er forøvrig umulig at undgaa at sette knølhvalbestan-

Finn Bugge.

dens pludselige avtagen i Sydhavet i disse aar i forbindelse med den vældige knølhvalfangst langs Afrikas kyster. Det maa være ganske utvilsomt, at hvalfangsten ved Afrika, som jo angrep hvalene paa deres ynglevandring langs dette fastlands kyster, i høi grad har været aarsak i den paafølgende hurtige reduktion i antallet av knølhval paa Sydhavets fangstfelter.

Fra denne sæsongs begyndelse bestod fangsten, særlig i Belgicastrædet, omtrent udelukkende av blaa-hval. Knølhvalen og finhvalen forekom kun forholdsvis spredt, idet det egentlige knøltræk i denne sæsong

først indtraf henimot slutten av december, og finhvalen først i februar begyndte at trække op paa feltet i større masser.

Fangstbestyrer Øhre, som fra december og utover laa med sit kokeri i Michelsens havn, har meddelt, at der først kom et træk overmaade stor og fet blaahval. Efter en tids forløp avløstes dette av et træk, hvori de fleste individer var smaa og rimeligvis for en overveiende del bestod av unger. Senere kom atter et træk av svær hval, men den var gjennemgaaende mager og gav litet utbytte i olje. Dette sidste træk avløstes saa efter nogen tids forløp atter av større og fetere hval.

Ut i februar blev blaahvalen sjeldnere, men i slutten av

sæsongen var der atter en betydelig forekomst av den. Der fangedes i det hele denne sæsong meget fin blaahval. Dyr paa 80—90 fot var ingen sjeldenhet, ja der blev endog tat adskillige eksemplarer paa 100 fot og derover.

Fangsten var i det hele tat allerede fra begyndelsen av sterkt paagaaende. Særlig hadde de i Belgicastrædet stationerte koke-

Fangstbaat kommer ind med 10 knølhval. Syd-Georgia.

rier saa meget at gjøre som der overhodet kunde rækkes. Fangsten nordover mot Desception var ikke saa paagaaende. «Hektor» var hele tiden stationert her. Dens fangst kan følges gjennem telegrammene som meldte om 12 000 fat ved juletider, 20 000 fat pr. 17de januar og 27 000 fat 5te februar. Fangsten er for 5 baater.

Den sterkere fangst i Belgicastrædet fremgaar av telegrammene fra kokeriet «Bombay» tilhørende A/S Ørnen. Skibet hadde 17de januar 12 000 fat, mens «Sydhavet» 8de januar kun hadde 5 000 og «Norge» samtidig 7 000 fat. De to sidste skibe var stationerte i Desception.

Følgen var da ogsaa at «Ørn» og «Bombay» allerede før

midten av februar var fuldlastet og maatte avslutte sin sæsong, mens flere av de andre kokerier efter den tid tok fra 5 000 til 9 000 fat av sin last. I det hele fik samtlige fuld last før sæsongens slutning, saa det samlede aarsutbytte paa dette felt kunde ha været endnu meget større, hvis kokeriene kunde ha lastet mer.

«Ørn» og «Bombay» var allerede hjemme i Sandefjord i slutten av april efter at ha losset ut hele sin last i Rotterdam.

I Admiralty Bay laa som allerede bemerket «Laboremus»s ekspedition. Den kom der i slutten av november og blev der i 2 maaneder. Fangsten var her sterkt paagaaende, idet man i disse 2 maaneder tok 16 000 fat olje. I løpet av 6 dage før jul tok man endog 2 500 fat. Dette kokeri har utnyttet hvalen særlig godt, idet man paa preskjelene, hvor der kun koktes kjøt og ben, fik 100 fat olje pr. dag i denne tid. Kokeriet har da ogsaa ved siden av «Bombay» det høieste gjennemsnittsutbytte pr. hval — nemlig 47 fat.

«Laboremus» tok resten av sin fangst i Belgicastrædet, hvor bestanden nu hovedsagelig var finhval.

Det blev nu øiensynlig for selskapene, at kokeriene paa dette felt for flere selskapers vedkommende var for smaa. Der foregik derfor til næste sæsong en ombygning av skibe, slik at de fleste kokerier nu kom op i en lasteevne av 6—7 000 ton.

For første gang optraadte denne sæsong kjøtkokeriet «Nor» paa Syd-Shetland. Det nyttiggjorde avflænsede skrotter som det fik overlatt av de fangende selskaper, — specielt var det knyttet til «Hvalen»s ekspedition. —

Det bør ogsaa erindres, at man nu paa dette felt ogsaa begyndte at lægge sig efter produktion av guano. Foruten ved den faste station i Desception gjorde nemlig ogsaa et par av kokeriene anstalter til at opta guanoproduktion. Den rationelle utnyttelse av alt raastof gik saaledes ogsaa paa dette felt sin seiersgang. —

*

Ved Syd-Orkney blev der denne sæsong drevet fangst av følgende norske selskaper:

A/S «Rethval» av Kristiania med flytende kokeri og 2 fangstbaater.

A/S «Thule» av Kristiania med flytende kokeri og to fangstbaater.

Disse to selskaper fanget til fælles kasse og hadde ialt en fangst av 18 000 fat.

Videre fanget her A/S «Normanna» av Sandefjord, disponent Haldor Virik, med flytende kokeri og 2 fangstbaater. Fangsten utgjorde ca. 9 000 fat olje.

Endelig hadde A/S «Corral» av Bergen et flytende kokeri og 2 fangstbaater paa dette felt. Kokeriet forliste imidlertid midt i sæsongen, saa dette selskap ingen fangst fik.

Flytende kokeri «Normanna» av Sandefjord. Ved siden en fangstbaat.

Ialt blev der paa dette fangstfelt fanget 199 blaahval, 442 finhval og 138 knølhval, ialt 779 hval.

Det første kokeri kom frem til feltet den 20de november. Der var da helt blokert av isen og umulig at komme ind. To kokerier kom frem i midten av december, men isblokaden var fremdeles umulig at bryte. «Normanna» ankom til feltet 1ste januar, og først da lykkedes det at komme i havn.

De kokerier som først var ankommet til feltet, hadde imidlertid begyndt fangsten ute ved iskanten. Man hadde skutt en del hval, men spækket kunde ikke bli kokt, da der ikke var adgang til vand og man ikke var utrustet med apparater for fremstilling av ferskvand.

«Falkland», «Thule» og «Normanna» laa i samme havn, mens «Corral»s kokeri hadde en havn for sig selv.

Hvalbestanden var talrigst i december, men ogsaa i januar, da fangsten endelig kunde begynde, var der hval nok.

I januar og begyndelsen av februar hadde man det bedste fangstutbytte. Længer ut i sæsongen hindredes man delvis av

Vandbaat. Syd-Georgia.

kuling og taake. Sæsongen varte til omkring midten av mars. Den sidste tid var det atter pent veir og god hvalbestand, dog ikke saa god som tidligere i sæsongen.

Ved midten av mars satte saa vinteren ind med blæst og kulde. Det blev vanskelig at skaffe vand, og fangsten maatte slutte.

Man faar gjennem denne knappe beretning billedet av et fangstfelt, hvor hvalbestanden vistnok er helt tilfredsstillende, men hvor sæsongen er forholdsvis meget kort, og hvor isforholdene kan være særlig vanskelige. Dette felt viste ialfald et forholdsvis større tap av materiel end de andre nærliggende fangstfelter, hvorfor der ogsaa var vanskeligere assuranceforhold her. Efterhvert som kjendskapet til feltet øket, skulde man dog kunne vente en bedring i dette forhold.

Naar kokeriene blev forsynt med apparater til fremstilling av ferskvand, skulde man ogsaa kunne tro at der kunde drives en del fangst ute ved iskanten, selv om havnene i sæsongens begyndelse skulde være isstængte.

✱

«New Whaling Co.» paa Falkland hadde ogsaa denne sæsong sin station i virksomhet tiltrods for de i en aarrække mindre gode resultater. Selskapet drev denne sæsong med 3 fangstbaater og resultatet var 36 finhval, 8 knølhval og 43 seihval, til sammen 87 hval, hvorav der blev fremstillet 2 128 fat olje og 2 552 sække guano. Naar dette selskaps virksomhet blev saa energisk opretholdt, maa vel aarsaken ialfald delvis søkes deri, at stationen paa Falkland til en viss grad tjente som et centrum for det store skotske hvalfangstfirmas virksomhet i Sydhavet i det hele tat.

*

Mens priskurven for hvalolje i 1912 viste en temmelig ujevn linje med betydelige stigninger og betydelige fald, hadde 1913 en betydelig jevnere og roligere kurve med gjennemgaaende gode priser paa de forskjellige nummere av hvalolje. I begyndelsen av aaret steg prisene ganske jevnt opover, saa der ved slutten av februar og begyndelsen av mars blev omsat ganske betydelige partier til priser som motsvarte £ 24 eller i enkelte tilfælde endog noget mer.

Det var først og fremst de store hærtningsfabrikker paa kontinentet, som med sit kolossale behov for hvalolje skapte denne stramning. Disse fabrikkers behov var stadig stigende, og efterhvert som nye fabrikker opstod og ældre anlæg utvidedes, skaptess nu den situation, at efterspørslen oversteg tilbudet. Omsættningen paa det britiske marked var derimot ikke fuldt saa livlig. De derværende kjøpere holdt sig tilbake i sine bud, og vilde ikke op i de priser som betaltes paa kontinentet. Da imidlertid Storbritanniens behov ikke blev dækket, holdt prisen sig godt oppe hele vaaren og forsommeren utover.

Da de store kokerier nu kom hjem fra Sydhavet, viste deres lossesteder tydelig den vei som hvaloljen nu hadde begyndt at ta. En enkelt last lossedes i Liverpool, en i Hamburg, en i Bremen, mens forøvrig last efter last gik til Rotterdam.

Flænsning ved siden av flytende kokeri. Syd-Shetland.

Efter et mindre fald i mai og juni gik prisene atter op og holdt sig siden gjennemgaaende gode hele aaret igjennem.

I vort eget land hadde De-No-Fa forlængst begyndt sin virksomhet, og der var en ny stor hærdningsfabrik under opførelse i Sandefjord. Det var «Vera Fettraffineri», som hadde kjøpt den tidligere hvalfangerselskapet «Ørnen» tilhørende fabrik «Nep-tun» ved Sandefjordsfjorden. Man gik her igang med utvidelser og nyanlæg i ganske betydelig stil. Fabrikken vilde naar den kom i drift trænge betydelige mængder av olje og saaledes atter bli en faktor til økning av efterspørslen efter hvalolje.

Sæsongen 1913—1914.

Fangstsæsongen 1913—1914 gav atter et glimrende utbytte paa Sydhavets felter. Der blev ialt skutt 9 229 hval, hvorav der blev producet 419 865 fat olje, 95 923 sækker guano og 279 tons barder.

Utbyttet av olje var saaledes ca. 18 000 fat mindre end fore-

gaaende sæsong, men da utbyttet for Syd-Shetlands vedkommende fremdeles var sterkt stigende, falder nedgangen bare saa meget mere tydelig paa Syd-Georgia, som for de fleste selskaper denne sæsong var noget av en skuffelse.

Fangsten ved Syd-Georgia utgjorde 940 blaahval, 1 716 finhval, 512 knølhval, 94 seihval og 66 rethval, tilsammen 3 349 hval, hvorav der fremstilledes 176 487 fat olje og 85 775 sækker guano, — altsaa en nedgang i oljeproduktionen av vel 36 000 fat sammenlignet med aaret iforveien, tiltrods for at antallet av fangstbaater var uforandret.

De norske selskaper hadde denne sæsong følgende fangst-utbytte:

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 144 blaahval, 238 finhval, 55 knølhval og 5 rethval, tilsammen 442 hval, hvorav der blev utkøkt 26 100 fat olje.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 125 blaahval, 258 finhval, 86 knølhval, 38 seihval og 5 rethval, tilsammen 512 hval, hvorav der blev utvundet 28 000 fat olje og 21 865 sækker guano.

«Ocean» hadde 51 blaahval, 232 finhval, 34 knølhval, 3 rethval og 9 seihval, ialt 329 hval, hvorav der fremstilledes 16 962 fat olje og 15 023 sækker guano.

Bryde & Dahls hvalfangerselskap hjemførte 17 700 fat olje.

Desuten hjemførte kokeriskibet «Ems» 3 700 fat olje og 9 000 sækker guano fremstillet av avflænsede hvalskrotter som vanlig fra den argentinske station. Skibet hadde til fremstilling av guano en almindelig cylindertørke efter samme princip som den brukes ved de faste fangststationer.

Av de andre selskaper var det hittil kun «The South Georgia Company», som hadde drevet en fuldkommen oparbeidelse av raastoffet, mens «Cia Argentina de Pesca»s station i denne henseende laa noget tilbake. Dette sidste selskap hadde hellerikke fulgt med i retning av at skaffe sig kraftige og moderne fangstbaater. Da fangsten her viste tegn til at skifte karakter, gik nemlig selskapene øieblikkelig igang med at modernisere og avpasse sit materiel efter de nye forhold, likesom de fleste hadde følelsen av at nu gjaldt det at nyttiggjøre absolut alt, saa om mulig intet skulde gaa tilspilde.

«The Southern Whaling & Sealing Co.», som endnu drev med flytende kokeri, hadde guanofabrik ombord i sit kokeri.

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde faat sin station i Strømsnesbugten færdig, og den viste sig i sæsongens løp at fungere tilfredsstillende i enhver henseende. Den hadde spækkokeri og kjøtkokeri, men foreløbig ingen guanofabrik. Selskapets flytende kokerier gik nu over til at bli transportfartøier.

Hvad der præger denne fangstsæsong sterkest er knø lens tiltagende forsvinden fra fangstfeltet her. Spørsmålet gav selv sagt anledning til mange og interessante drøftelser blandt de interesserte.

Der arbeidet paa dette felt en række av vore mest interesserte og dygtige fangstbestyrere, mænd med stor erfaring fra forskjellige trakter av verden. Det var mænd som C. A. Larsen ved den argentinske station. Han avløstes senere av Fridthjof Jacobsen, som hadde deltat i fangstvirksomheten paa Syd-Georgia fra den første hval blev skutt. Lauritz Larsen ved «Ocean». Thor Alv Sørllø ved «Sandefjords hvalfangerselskap». H. Henriksen ved Salvesens station. Søren Berntsen ved «Tønsberg hvalfangeri». Ingv. Bryde ved det flytende kokeri som tilhørte «Bryde & Dahls hvalfangerselskap». Alle hadde de i en længere aarrække arbeidet ved Syd-Georgia. Den engelske magistrat paa øen skriver nu i sin beretning efter konferanser med disse mænd følgende om «knølspørsmålet»:

«The question has often been debated by the local whalermen as to the real cause of this continual scarcity of the humpback whale. Is it the continual killing that has thinned them down and frightened the remainder off; or in the course of their ocean migration have they merely changed their course for the time being, to come back again? The general feeling is hopeful, and incline to take the latter view, although it is really hard to say. On more than one occasion shipmasters have reported to me schools of humpbacks three hundred or four hundred miles off the land. A very reasonable contention is also held that the humpback whale, while foraging along his usual ocean track finds plenty of food all the way; this will delay, if not altogether prevent him from touching at his usual resorts in these latitudes.»

Spørsmålet er naturligvis baade vanskelig og ømtaalig, og med vort nuværende kjendskap til hvalenes forekomst og vandringer kan der neppe uttales andet end mer eller mindre velbegrundede formeninger. Kun bør spørsmålet ikke sees isolert

som et fænomen paa de sydlige fangstfelter, men i intim sammenhæng med al fangst av knølhval paa den sydlige halvkugle.

Knølhvalen, som for to aar siden utgjorde den aldeles overveiende fangst, utgjorde altsaa denne sæsong kun 15 pct. av fangsten, mens finhvalen var blit den bærende faktor. Det eiendommelige er imidlertid, — og her findes ingen paralleler i hvalfangstens historie — at man allerede nu saa blaahvalen saa almindelig i fangstjournalene, at man likesom fik en anelse om at denne art snart skulde komme til at bære fangsten, hvad der virkelig ogsaa skedde.

Mens blaahvalen forrige sæsong utgjorde 6,5 pct. av den samlede fangst, utgjorde den denne sæsong 28 pct. — for saa allerede næste aar at dominere i journalene.

En anden eiendommelighet ved aarets fangstbillede paa dette felt er den ikke ubetydelige optræden av seihval. Der blev skutt 94 eksemplarer av denne hvalart, som forøvrig ikke er almindelig i farvandene her. Fra de nordlige fangstfelter kjender vi allerede seihvalen som en flygtig og ustadig sommergjest, som mest mulig undgaar de mer polare fangstfelter og idethele skyr is og kolde strømsætninger, som er alt andet end gunstige for utviklingen av den specialaate den søker.

Naar nu seihvalen optraadte her i saavidt stort antal, er dette kun et tegn paa delvis forandrede strøm- og temperaturforhold, som mest betegnende kan summeres op saaledes, at øen likesom gav indtrykk av at være flyttet nordover til en mindre polar breddegrad.

Dette fænomen har ogsaa senere gjentat sig, og hver gang følges det av en indvandring av seihval paa fangstfeltet.

At den hval som nu fangedes gjennemsnitlig var større end tidligere, ser man bedst ved at undersøke gjennemsnittsutbyttet pr. hval. Dette var iaar for Sandefjords hvalfangerselskaps vedkommende helt oppe i 60 fat pr. hval, og for Oceans vedkommende 52 fat. Den forbedrede oparbeidelse av hvalen spiller dog ogsaa ind her.

Vintersæsongen juli—oktober indbragte igrunden litet, saa det vel maatte ansees for tvilsomt om det med en saa liten fangst kunde lønne sig for selskapene at holde folk og materiel i virksomhet vinteren over. «Sandefjords hvalfangerselskap» hadde saaledes 8de oktober kun 2 000 fat olje. Efter denne tid blev der

Kystparti paa Syd-Georgia.

i nogen uker adskillig livligere, saa selskapet den 14de december hadde 5 500 fat.

Forøvrig sees fangstens gang ut gjennom sæsongen bedst av følgende meldinger:

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 8de oktober 2 000 fat, 14de december 5 500, 19de januar 13 300, 20de februar 17 000, 25de mars 20 800, 24de april 23 000, 11te mai 25 000, 30te mai 26 000 og ved sæsongens slut 26 100 fat.

«Ocean» hadde 13de december 1 400, 17de januar 7 000, 21de mars 11 500, 27de april 14 300 og ved sæsongens slutning 16 962 fat.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 13de december 4 300, 20de januar 13 000, 20de februar 17 300, 20de mars 20 000, 10de mai 25 500 og tilslut 28 000 fat.

Fangsten var, som det vil sees, nogenlunde jevn. Den bedste fangst faldt omkring aarsskiftet. Da har den været ganske livlig. Ellers har den, saavidt man av disse meldinger kan skjønne, aldrig været særlig paagaende.

Som vanlig hadde veirets indflydelse meget at si, og der meldtes i denne sæsong om meget uveir.

*

Hadde Syd-Georgia været noget av en skuffelse denne sæsong, saa overtraf til gjengjæld 1913—14 aars sæsong ved Syd-Shetland alle rimelige forventninger. Selskapene her var de samme som forrige sæsong, og fangsten for samtlige selskaper utgjorde 5 259 hval, hvorav der blev fremstillet 221 628 fat olje og 10 148 sækker guano. Av den samlede fangst var 32 pct. blaahval, 46 pct. finhval og 22 pct. knølhval. Der blev denne sæsong tat 3 rethval.

De norske selskapers fangst fremgaar av tabellen:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1913—1914.

Selskap	Blaa- hval	Fin- hval	Knøl- hval	An- dre	Antal hval	Antal fat	Sækker guano
«Ørn II»	186	254	121	0	561	23 000	
«Bombay»	167	151	91	0	409	17 400	
«Sydhavet»	150	279	182	0	611	19 500	
«Laboremus»	188	263	74	0	525	23 300	
«Odd»	137	270	137	0	544	22 610	
«Hvalen»	106	276	113	0	495	18 150	
«Norge»	160	242	99	0	501	24 639	3000
«Hektor»	380	356	47	0	783	37 449	5500

Der er saaledes ialt av norske selskaper hjemført herfra 186 048 fat olje og 8 500 sækker guano. Hertil kommer 4 200 fat som hjemførtes av kjøtkokeriet «Nor». Denne last blev utkøkt av avflænsede hvalskrotter, som blev overlatt skibet naar fangsten gik saa sterkt paa, at man selv ikke kunde række at nyttiggjøre den hele fangst.

Pr. deltagende fangstbaat utgjør denne fangst ca. 7 400 fat mot 6 600 i 1913, 5 300 i 1912 og 4 700 i 1911.

Naar fangstutbyttet pr. hvalbaat saaledes stadig var stigende, hadde dette væsentlig to aarsaker. For det første var fangstbaatene stadig blit forbedret. Ældre smaa baater med forholdsvis svak maskine var hensynsløst blit utrangert og erstattet med nye og kraftigere baater over hele linjen. Av de 26 norske hvalbaater, som denne sæsong arbeidet her, var saaledes kun 4 stykker saa gamle som fra 1910. Resten var yngre og absolut moderne baater bygget mest mulig med feltets eiendommelige krav for øie.

Dernæst var ogsaa her nyttiggjørelsen av hvalen gaat sterkt frem, saa man fik mer og mer olje pr. fanget hval. Kokeriene hadde faat bedre og flere preskjeler, saa paa de bedst utrustede skibe var der nu litet som gik tapt. Særlig var kokerimateriellet nu sidste sæsong blit saa sterkt forbedret, at man nu øiensynlig nærmet sig grænsen for det som kunde opnaaes ved den almindelig anvendte kokningsmetode.

Chr. Salvesens fangstselskap hadde dette aar en fangst av 163 blaa-hval, 246 finhval, 174 knølhval og 2 rethval, ialt 585 hval, hvorav der med to flytende kokerier blev utkøkt 26 085 fat olje.

Der blev dette aar paa de norske skibe eksperimentert endel med guanofabrik. Saaledes hadde man ombord i A/S «Odd»s kokeridamper «Guvernøren» installert et kombinert apparat for oljekokning av kjøt og ben samt guanotilvirkning. Apparatet, som var av tysk oprindelse, hadde ogsaa tidligere og med daarlig resultat været prøvet paa flere felter. Nu viste apparatet sig adskillig bedre, og der blev fremstillet 2 500 sækker guano.

Et andet apparat for guanotilvirkning blev prøvet ombord i kokeridamperen «Solstreif» tilhørende «Norge»s ekspedition. Apparatet som var konstruert av ingeniør K. Fosheim ved Myrens verksted, Kristiania, var kun beregnet paa guanotilvirkning, og paa at danne et supplement til det utstyr de flytende kokerier allerede hadde. Apparatet gjorde godt arbeide, og der blev fremstillet ca. 3 000 sækker guano.

Samtlige ekspeditioner kom avsted i god tid og hadde en heldig utreise, saa de ved sæsongens begyndelse kunde begynde fangsten. Sidst kom kokeriene «Ørn II» og «Hvalen», men selv

disse var nede 1ste december og kunde begynde fangsten. Der var forresten da selskaper som allerede hadde ca. 2 000 fat.

Samtlige «Hektor»s fartøier slog sig til i Desception Bay, «Laboremus», «Ørn II» og Salvesens ekspedition tok havn i Admiralty Bay, mens flaaten forøvrig søkte sydover til de vanlige havnepladser i Belgicastrædet. Senere ut gjennom sæsongen blev der foretat en del flytninger. Tilslut var samtlige ekspeditioner, undtagen «Hektor» i Belgicastrædet. «Hektor» forblev hele tiden i Desception, og denne havn var desuten flere gange søkt ogsaa av andre selskapers skibe.

Den første del av sæsongen var glimrende. Blaaahval søkte ind i stort antal, og de svære dyr gav et rikt utbytte av olje. Saaledes meldte «Hektor» allerede 9de januar fra Desception om en fangst av 22 000 fat. En slik melding paa et saa tidlig tidspunkt av sæsongen vakte den største opsigst selv hos de mest sangvinske. Det var nemlig en enestaaende rekordfangst i den korte tid.

Men ogsaa de flytende kokerier hadde en udmerket start. Den 11te januar meldte saaledes «Odd» 12 000 fat, mens «Sydhavet» kun hadde 9 000. Den 26de januar meldte «Ørn II» 13 000 og «Laboremus» ved maanedens slutning 15 000 fat.

Den sidste del av sæsongen var imidlertid ikke paa høide hermed, selv ikke i Belgicastrædet, hvor fangsten mot slutten av sæsongen kan være ganske paagaaende. Ved Desception kan man følge sæsongens forløp gjennom «Hektor»s rapporter. Der meldtes 9de januar 22 000, 17de januar 24 600, 8de februar 31 800 og 31te mars 37 450 fat. Som det vil sees har fangsten særlig i februar og mars været ganske slak. Bedre var det dog i Belgicastrædet, hvor f. eks. et skib som «Ørn II» med 3 fangstbaater tok ca. 8 000 fat samtidig med at «Hektor» med 5 fangstbaater tok 6 000 fat i Desception.

Samtlige ekspeditionsledere var samstemmige i at veirforholdene denne sæsong var meget vanskelige. Særlig var storm og kuling herskende i en grad som man ikke pleier regne med paa dette felt, hvor der særlig sydover i Belgicastrædet kan være meget pent fangstveir. Imot sedvane var de nordøstlige vinde de fremherskende, hvad der voldte mer sjøgang og uro paa feltet.

Hvalbestanden var jevnt god, dog ikke for blaaahalens vedkommende saa mægtig som sæsongen iforveien. Derimot melder

flere av bestyrerne om en leilighetsvis optræden av knølhval i langt større antal end hvad man i de senere aar hadde været vant til.

Saaledes kom en fangstbaat 19de december op i svære masser av knølhval mellem Snow Island og Smith Island. Den tok i en fart et helt slæp hval og søkte saa næste dag tilbake til samme strøk. Da fandtes der ikke en eneste hval. Stimet hadde trukket bort.

Mot sæsongens slutning var der ogsaa betydelige masser av knølhval i Belgicastrædet. Da var imidlertid sæsongen ute, saa der blev ingen anledning til videre fangst. Selskapene hadde nemlig denne sæsong sat som assurancebetingelse at fartøiene skulde være ute av strædet inden 31te mars. Dette viste sig imidlertid at være en uheldig betingelse, idet samtlige kokerier selvsagt laa til denne tid, og saa i sidste øieblik maatte søke ut enten veiret var slik eller slik. Flere kokerier gik da ogsaa ut i en snestorm saa kraftig, at det nærmest maa betegnes som et held, at fartøiene slap heldig fra det.

Hjemreisen fra fangstfeltet og over til Falkland var overmaade haard for flere av fartøiene, og enkelte av dem utholdt langs Sydamerikas kyst frygtelige storme, saa der ved hjemkomsten var en del mindre havarier at utbedre.

Selskapene her maa denne sæsong siges at ha hat et udmerket aar.

Flere av kokeriene var nu blit forsynt med traadløs telegraf, saa man over Falkland og Punta Arenas kunde faa underretning fra dem. Det viste sig dog, at de første meldinger vanskelig kunde indtræffe før 6te—9de januar.

*

Ved Syd-Orkney blev sommeren 1913—1914 av de tre norske selskaper som drev fangst her, ialt fanget 29 blaahval, 480 finhval, 109 knølhval og 3 rethval, tilsammen 621 hval, hvorav der blev utkøbt 21 750 fat olje. Herav hadde «Normanna» ca. 8 000 fat, og «Rethval» og «Thule» ca. 13 000 fat. «Corral» hadde nu ophørt med sin virksomhet.

Forholdene ved Syd-Orkney var denne sæsong betydelig avvikende fra hvad man før hadde iagttat her. Naar ekspeditionene hen mot aarets slutning pleiet komme hit, var man vant til om-

kring øgruppen at finde meget stor is, hele istjeld, som hadde tat grunden. Imellem disse var der gjerne smult vand og en mængde aate for hvalen. Blaaahval og finhval pleiet saa søke ind her for at finde føde.

«Normanna» var denne sæsong det første av kokeriene som kom frem til feltet. Det var 22de december, og der var da næsten

Klar til skud.

ingen stor is at se. Derimot en masse av smaa is og pakis som av strøm og vind blev presset ind mot kysten. Sammenlign hermed hvad der netop er fortalt om seihvalens forekomst ved Syd-Georgia i denne samme sæsong.

Aatens forekomst var meget ujevn. Snart optraadte den rikeligere, snart mer sparsomt og i meget forskjellig avstand fra land.

Under disse forandrede is- og fødeforhold viste det sig at forekomsten av hval ogsaa var meget forskjellig fra det man tidligere hadde iagttaget.

Forrige sæsong var blaaahvalen sterkt repræsenteret i bestanden. Den utgjorde da 26 pct. av den hele fangst, — store, fete

dyr, som gav et godt utbytte av olje. Denne sæsong var forekomsten av blaahval liten; den utgjorde kun 5 pct. av den samlede fangst. Der var ogsaa enkelte eksemplarer av rethval, hvad man heller ikke tidligere hadde set. Altsammen gav indtryk av at øgruppen likesom var flyttet nordover i mindre polare omgivelser.

Eksempler som disse er i det hele for studiet av hvalens utbredelse av stor interesse, da de saa tydelig viser hvordan forekomsten av en bestemt art er avhengig av feltets vekslende naturforhold.

Det blev under disse omstændigheter finhvalen som kom til at bæie fangsten, og den var tør og mager og gav forholdsvis litet olje, saa naar selskapene trods alt opnaadde at faa et meget respektabelt antal fat pr. hval, skrev dette sig fra den bedre bearbeidelse.

Forrige sæsong søkte hvalen like ind under land. Man kunde staa paa kokeriene og se hvalbaatene skyte fast. Denne sæsong maatte man i de fleste tilfælde søke ut, undertiden endog langt tilsjøs.

Alle tre kokerier benyttet den samme havn, og de blev liggende noget længer end vanlig, idet de først den 21de mars avsluttet fangsten.

Veiret var ved Syd-Orkney som ved de øvrige sydfelter denne sæsong ganske overordentlig stormende. Den ene storm avløste den anden hele sæsongen utover, og i mellempriodene var ofte taake hindrende for fangsten. Fangstfolkene ansaa i det hele denne sæsong for at være sæilig uheldig paa fangstfeltet her.

*

Ved Falklandsøerne blev ogsaa denne sæsong drevet fangst av «New Whaling Company» med 4 baater. Resultatet var 3 blaahval, 63 finhval, 7 knølhval, 105 seihval og 1 rethval,— tilsammen 179 hval, hvorav der blev fremstillet 4 491 fat olje og 3 342 sækker guano. Forekomst av blaahval regnes for en sjeldenhet paa dette utprægede seihvalfelt, likesom rethval ikke pleier optræde her i nogen nævneværdig utstrækning.

*

Det siger sig saa omtrent selv, at med den sterke efterspørsel efter hvalolje, som hærtningsfabrikkene hadde skapt, maatte hvaloljen holde sig oppe i jevnt god pris. Det gjorde den ogsaa ut gjennem 1914, men saa kom en ny faktor til, nemlig verdenskrigen, — og under indflydelse av den viste aarets hvaloljemarked en række overraskelser, som under normale forhold ikke vilde ha indtruffet.

I begynnelsen av maais solgtes store kvanta av olje paa basis av M. 45,— for «nøken» olje nr. 0. Markedet blev imidlertid ved maanedens slutning roligere tiltrods for der ingen mangel var paa kjøpere og det endog for levering saa sent som i 1916, ja endog 1917. Specielt viste hærtningsfabrikkene stor interesse for disse kjøp paa aarslevering fremover.

Markedet blev nu vanskelig, idet producentene gjerne vilde se tiden an istedenfor at sælge sin produktion allerede nu, og paa samme tid var prisene nu saa høie at kjøperne trak sig ut av markedet. Der fandt nu utover intet salg sted.

Saa kom krigen. Dens utbrud voldte almindelig forstyrrelse til alle sider. Omsætningen av hvalolje ophørte praktisk talt helt, og den hjemlige bøis i Sandefjord indstillet endog for en tid fremover sine ukentlige oljenoteringer. Det meste av den olje som var kommet hjem fra Sydhavet, var allerede omsat, og det som var tilbake, blev foreløbig lagret herhjemme.

Fangsten ved Afrika gik sin jevne gang sommeren utover, dog var det indlysende at den vilde bringe et mindre resultat end ventet. Til gjengjæld kom der gode meldinger fra vor fangst ved Australien. Det saa næsten ut som om den skulde kunne dække det underskud som Afrika gav.

Da saa krisen var kommet over sit første nervøse stadium, begyndte atter forretningslivet at gli ind i mer normale spor, ogsaa for hvalproduktenes vedkommende. Der indtraadte en stigning. Litt efter litt utviklet der sig nemlig det forhold, at Tyskland optraadte som kjøper til stadig stigende priser, mens det engelske marked ikke i nogen tilsvarende grad fulgte med i prisstigningen. Prisene gik uke for uke op og naadde snart en høide, som man under normale forhold ikke hadde tænkt sig. I november notertes saaledes allerede M. 70,— for nr. 0.

England kjøpte dog ikke hvalolje til disse priser. Dette lands tilførsler var nemlig trods krigen i fuld orden, og der indførtes

rikelig av de forskjellige med hvalolje konkurrerende oljer — ikeligere end vanlig, da saamange andre avsætningssteder var avskaaret fra tilførsler. Under slike forhold maatte de engelske pristilbud nødvendigvis bli lave. Av helt motsatte grunde blev imidlertid de tyske tilbud stadig høiere og kom tilslut altsaa op i den ekstraordinære høide som netop blev nævnt.

Mot slutten av aaret, da en hel række kokerier fra de afrikanske og australske fangstfelter var under opseiling, blev da det spørsmaal aktuelt: Hvordan vilde England stille sig?

For at bringe klarhet i dette spørsmaal, som var av den mest vitale betydning for hvalfangstbedriften, henvendte utenriksdepartementet sig til den norske legation i London for at faa bragt paa det rene, om hvalolje vilde bli at anse som kontrabande. Departementet mottok i den anledning følgende telegram: «Den engelske regjering anser olje som kontrabande, men den vil ikke skride ind overfor den norske hvalfangstflaate.»

Dermed var jo forøvrig stillingen givet. Stængt som det tyske marked var, gled man nu litt efter litt op i de forhold som under krigen blev de almindelige: England som eneste kjøper.

Sæsongen 1914—1915.

Denne sæsong bragte i motsætning til den foregaaende atter sterkt økende fangster paa Sydhavet. Den samlede fangst var denne sæsong 4 203 blaahval, 3 894 finhval, 1 489 knølhval, 22 rethval, 1 spermacethval og 2 seihval, tilsammen 9 611 hval, hvorav der blev fremstillet 491 443 fat olje, 96 404 sækker guano og 81 tons barder.

Mens Syd-Georgia den foregaaende sæsong hadde vist en sterk svigtning, møtte dette felt nu op med en fangst som man ikke tidligere hadde set maken til. Den samlede fangst paa dette felt var nemlig 2 313 blaahval, 1 940 finhval, 823 knølhval, 20 rethval og 1 spermacethval, tilsammen 5 097 hval, hvorav der fremstilledes 270 507 fat olje og 85 393 sækker guano.

De norske selskaper hadde denne sæsong følgende fangst:

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 324 blaahval, 249 finhval, 105 knølhval og 4 rethval, tilsammen 682 hval, hvorav blev utkøkt 42 500 fat olje.

«Tønsberg hvalfangeri» havde 469 blaahval, 299 finhval, 160 knølhval og 5 rethval, tilsammen 933 hval, hvorav der blev fremstillet 52 000 fat olje og 27 000 sækker guano.

«Ocean» havde 146 blaahval, 359 finhval, 26 knølhval og 1 rethval, tilsammen 532 hval, hvorav der blev utvundet 26 861 fat olje og 16 400 sækker guano.

«Bryde & Dahls hvalfangerselskap» havde en fangst av 26 000 fat olje.

Desuten producerete kjøtkokeriet «Ems» 4 750 fat olje og 5 200 sækker guano.

Der blev saaledes ialt av norske selskaper produceret 152 111 fat olje og 48 600 sækker guano. Dette skridt rummer for de norske selskaper en uhyre fremgang.

«The South Georgia Company» havde en i forhold til sit materiel (4 baater) uhyre fangst av 1 085 hval, hvorav fremstilledes 63 000 fat olje og 35 600 sækker guano. Av denne fangst var 636 blaahval, 283 finhval, 164 knølhval og 2 rethval.

Man oplevet altsaa her, at efterat fangstfeltets produktion i en aarrække maatte siges relativt at være gaat nedover, saa man endog ventet at enkelte selskaper snart skulde begynde at tænke paa at gi op, — kom der et uanet opsving med en rekordfangst, som langt overgik hvad feltet nogengang tidligere hadde ydet.

Der var denne sæsong masser av hval paa feltet, ogsaa knølhval. De kraftige fangstbaater satte imidlertid selskapene istand til nu hovedsagelig at jage storhval, specielt blaahvalen, mens man lot knølhvalen mere i fred. Den engelske magistrat paa øen skriver blandt andet i sin officielle indberetning, at der ogsaa var knølhval i «stort antal». I ét tilfælde, da en hvalbaat jaget utenfor Cap Buller, kom den op i et stim av knølhval, hvor den tok fire hval, mens baaten laa absolut stille. Skytteren uttalte at han aldrig hadde set saa mange hval samlet. Der var i hundredevis. Helt ut i de sidste dage av mars beretter skytterne om stor forekomst av knølhval.

Det var imidlertid blaahvalen som bar denne sæsongs fangst, for enkelte selskaper endog i særlig grad. Av den samlede fangst var 45 pct. blaahval. Ved «The South Georgia Co.» utgjorde endog blaahvalen 58,6 pct. av den samlede fangst.

Vintersæsongen — juli til oktober — indbragte langt mer end forrige sæsong. Mens saaledes «Sandefjords hvalfangersel-

Dynge av hval ved hvalfangststation paa Syd-Georgia.

skap» 8de oktober 1913 meldte 2 000 fat, meldte selskapet 13de oktober 1914 5 700 fat. «Tønsberg hvalfangeri» meldte denne sæsong allerede 13de oktober 6 500 fat, mens man forrige sæsong kun hadde 4 300 fat den 12te december.

Fangstens gang sees bedst av følgende fangstmeldinger:

«Sandefjords hvalfangerselskap» meldte 13de oktober 5 700, 23de december 16 000, 30te december 18 000, 29de januar 28 000, 7de februar 30 000, 2den mars 33 000, 16de mars 36 000, 12te april 39 400, 24de april 40 500 og 13de mai 42 500 fat.

«Tønsberg hvalfangeri» meldte 13de oktober 6 500, 23de december 18 000, 6te januar 22 500, 29de januar 30 000, 1ste mars 36 800, 12te april 43 000, 11te mai 46 600, 29de mai 48 000 og ved sæsongens slut 52 000 fat.

«Ocean», som i motsætning til de øvrige ikke drev vinterfangst, meldte 23 december 5 000, 6te januar 7 500, 6te februar 13 500, 7de mars 18 500, 12te april 22 200, 12te mai 24 800 og ved sæsongens slut 27 000 fat.

Man faar av disse meldinger indtryk av hvor voldsomt paa-gaaende fangsten i enkelte perioder har været.

De tre ovennævnte selskaper holdt alle reservefangstbaat paa feltet, da bedriften ikke vilde ta risikoen av et havari paa en av de licenseberettigede hvalbaater.

Sæsongen begyndte tidlig, og «Sandefjords hvalfangerselskap» og «Tønsberg hvalfangeri» hadde som netop nævnt allerede 6—7 000 fat midt i oktober maaned. Tiden fra midten av oktober til jul viser en jevnt paagaaende fangst av ca. 360 fat pr. uke pr. fangstbaat. Nu tar fangsten utover til slutten av januar sterkere fart, idet gjennemsnittet nu er ca. 730 fat pr. uke pr. baat. Fra nu av og til midten av mars er fangstresultatene atter nedadgaende med en gjennemsnittsfangst pr. baat pr. uke av ca. 500 fat. Fra nu av var fangsten jevnt dalende, men med en kortere opblussen omkring slutten av april og begyndelsen av mai. Man finder saaledes i fangstens utvikling en jevnt iølig kurve med kulmination midtsommers. Denne kurve er jevnere end i noget tidligere aar. Dette tyder for det første paa at veiret har været forholdsvis bra hele sæsongen, saa det ikke i nævneværdig utstrækning har hindret baatene fra at gaa ut, — men dernæst tyder det ogsaa paa en jevn og stabil hvalbestand.

*

Ogsaa ved Syd-Shetland viste sæsongen 1914—1915 udmerkede resultater om end ikke resultatene var fuldt paa høide med dem i forrige sæsong.

De norske selskaper hadde følgende fangst:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1914—1915.

Selskap	Blaa-hval	Fin-hval	Knøl-hval	Andre	Sum	Antal fat
A/S «Ørnen»						
«Ørn II» & «Bombay» ..	302	320	140	0	762	39 500
«Sydhavet»	239	152	51	0	442	22 100
«Laboremus»	170	184	71	0	425	21 825
«Odd»	161	45	44	0	250	16 615 ¹
«Normanna»	47	158	58	0	263	11 000
«Norge»	162	191	114	0	467	21 800
«Hektor»	347	338	64	0	749	39 300
«Hvalen»	173	123	42	0	338	16 530

¹ Fangsten brændte op.

Der blev saaledes av norske selskaper ialt tat en fangst av 188 670 fat olje.

Det chilenske selskap «Sociedad Ballenera de Magellanes», som i flere aar hadde fanget her, hadde dette aar aktieselskapet «Normanna»s skibe paa sin license.

Aktieselskapet «Odd»s store kokeridamper «Guvernøren» brændte paa fangstfeltet i januar maaned. Hele fangsten strøk

Flytende kokeri «Guvernøren»s brand. Syd-Shetland.

med, og hvalfangerflaaten mistet et av sine stolteste skibe. Under de abnorme priser paa tonnage, som nu begyndte at melde sig, blev der ikke indkjøpt noget nyt kokeri, og selskapet kom til at ophøre med sin fangstvirksomhet.

Foruten disse norske selskaper var der som vanlig paa dette felt ogsaa Chr. Salvesens selskap med de to kokeridampere «Neko» og «Horatio».

Sammenligner man denne sæsongs isforhold og fangstforhold med tidligere sæsongers, vil man finde at de var noget ekstraordinære.

Den første etterretning man fik fra fangstfeltet, var fra første halvdel av november. «Hektor»s fangstekspedition meldte da, at Syd-Shetland var aldeles blokert av is i nordost til sydvest i en distance av 100—160 kvårtmil fra kysten.

Man haabet da at være inde om ca. 14 dage. De øvrige ekspeditioner var noget senere ute, og f. eks. «Laboremus»s ekspedition kom den 20de november ind under isen ca. 80 kvartmil av land. Isen dannet da et helt ugjennemtrængelig belte. Det var pakis med svære isfjeld indimellem — sat sammen av strømmen. Man forsøkte da flere indløp til øgruppen, og litt efter litt lykkedes det ekspeditionene at komme ind.

Et par av kokeriene — «Roald Amundsen» («Laboremus») og «Ørn II» slog sig fra begyndelsen ned i Admiralty Bay, mens de fleste allerede med det samme søkte hen til de øvre havner i Belgicastrædet. Et par kokerier gik ogsaa til Desception.

Isen blev imidlertid liggende længe utover, ja endog ut i januar maaned laa den i en bue nord og vest for øgruppen, hvorfor man heller ikke merket nogen videre sjøgang inde i strædet.

Der var fra begyndelsen av god fangst av svær blaa-hval saavel i den nordlige del av Belgicastrædet som længer nordover, og der var kokerier som i denne tid hadde et gjennemsnit av op til 70 fat olje pr. hval. Fangsten var i det hele sterkt paa-gaaende helt til aarets slutning og ind i første halvdel av januar maaned. Siden blev den avtagende for resten av januar og end mer for februar maanedes vedkommende.

Mens fangsten i tidligere aar i største utstrækning har fore-gaaet inde i selve Belgicastrædet og dets bugter, foregik der i denne sæsong her mindre fangst. Derimot fangedes der meget utenfor Belgicastrædet i havstrøkene mellem Smiths Island og Brabant Island, hvor det indelukkede farvand aapner sig ut mot havet i vest.

Længer ut paa aaret søkte en del av kokeriene sydover til Port Lochray, en av de sydligste av de av ekspeditionene benyttede havnepladser. Her hadde man i mars maaned god fangst sydover langs øgruppene utenfor Grahams land helt sydover mot den 66de breddegrad — eller adskillig længere syd end hvalfan-gerne tidligere hadde drevet.

Vistnok blev slæpningen av de skutte hval lang paa denne maate, men hvalbestanden var meget god, og dyrene litet sky, saa fangsten allikevel gik raskt og godt fremover.

Den jevneste fangst for den hele sæsong var igrunden fra Desception, mens der f. eks. i Scollaert channel, hvor der pleier

være god fangst i januar og februar, var adskillig mindre hval. Mot slutten av sæsongen var en hel del av kokeriene samlet i Desception, hvor fangsten var jevnt god helt tilslut, hvad der ellers ikke ofte pleier at være tilfældet. De ekspeditioner som i mars drev fangst sydover mot Biscoe Island fandt ogsaa paa denne aarstid en anseelig bestand av blaahval.

Flere av ekspeditionene forblev paa feltet noget længer end vanlig. Længst forblev «Normanna», som først langt ind i april forlot feltet. Ingen fangstekspedition hadde tidligere holdt det gaaende saa længe paa dette felt. Der var da fremdeles god tilgang paa hval.

De erfaringer man denne sæsong hadde anledning til at gjøre baade ved Syd-Georgia og ved Syd-Shetland bekræfter den gamle erfaring fra Nordhavet om at nogen is paa et fangstfelt fra vaaren av gjerne er et godt tegn for fangsten utover. Specielt vil blaahvalens forekomst under slike omstændigheter bli rikere end vanlig, da de for den specielle fødeforhold i særlig grad er tilstede.

*

De samme vanskelige isforhold var sæsongen 1914—15 ogsaa sterkt fremherskende ved Syd-Orkney. Da aktiselskapet «Rethval» kokeri kom til feltet var Syd-Orkneygruppen omgitt av et mægtig isbelte, som strakte sig mer end 100 mil nordover og umuliggjorde enhver videre fremtrængen. Skibet fik først den 19de januar en ankerplads, men hvalbestanden var god, og som man kunde vente var netop blaahvalen sterkt repræsenteret. Den samlede fangst utgjorde 94 blaahval, 275 finhval, 10 knølhval og 2 bottlenose, tilsammen 381 hval, hvorav der blev utkøkt 14 000 fat olje. Fangsten blev tat med 3 hvalbaater i en kort sæsong, og er saaledes den bedste fangst som overhodet er gjort ved Syd-Orkney.

Hermed ophørte fangsten paa dette felt, og den er senere ikke gjenoptat. A/S «Rethval» satte sin store nye kokeridamper i fragtfart under krigen, og her fik den samme skjæbne som saa mange andre kokerier, idet den blev et bytte for den tyske undervandskrig.

*

Ved Falklandsøerne blev der ogsaa denne sæsong drevet fangst av «New Whaling Co.» med 4 fangstbaater. Resultatet opgives til 255 hval, omtrent udelukkende finhval og seihval.

*

Aarets oljemarked var selvsagt i høi grad præget av den europæiske krigssituation. Det tyske og østerrikske marked var stængt, og England var atter blit vor største kunde, idet en hel del laster blev solgt her. Det øvrige omsattes til vore hjemlige hærdfabrikker. Prisene var vekslende. Det hele hadde noget av tilfældighetens præg. Selv ikke Sandefjords børs leverte de vanlige oljenoteringer før langt ut paa høsten. Prisene var dog gjennemsnitlig gode, — omtrent paa høide med fjoraarets. Enkelte ladninger blev ogsaa solgt til priser som laa over det gjennemsnitlige prisnivaa for de senere aar.

Ut paa høsten blev imidlertid prisene sterkt stigende. Sandefjords børs noterte saaledes 28de oktober kr. 0,75 pr. kg. fob. Norge for nr. 0. Denne pris steg snart yderligere, og den 16de december var den tilsvarende notering allerede oppe i kr. 0,80 pr. kg.

Ved aarets utgang blev der ogsaa av engelske kjøpere budt priser, som laa adskillig høiere end de senere aars toppris. Hvalfangerne aksepterte dog ikke disse. Al olje stod høit, og man mente ogsaa i England at skulle kunne opnaa priser som stod i forhold til varens virkelige værdi.

I Tyskland var der oljemangel. Det lyder derfor som en daarlig vits, naar man paa den tid læste følgende i et tysk fagblad: «Fiskeoljer tilbydes kun i smaa mængder, mens kjøpere i alle dele av Tyskland er rikelig forhaanden.»

Sæsongen 1915—1916.

Denne sæsong bragte en ren rekordfangst paa de store felter i Sydhavet. Der blev nemlig bare ved Syd-Georgia og Syd-Shetland tat en fangst av 4 871 blaahval, 5 102 finhval, 1 797 knølhval, 18 rethval og 4 spermacethval, tilsammen 11 792 hval, hvorav der blev fremstillet 558 805 fat olje og 102 603 sækker guano. Herav falder paa Syd-Georgia 3 026 blaahval, 2 744 fin-

hval, 1 578 knølhval, 12 rethval og 1 spermacethval, tilsammen 7 361 hval, hvorav der blev fremstillet 346 269 fat olje og 83 651 sækker guano.

Mens der forrige sæsong deltok 22 fangstbaater, kom der denne sæsong litt efter litt flere baater til, saa der tilslut blev 28 hvalbaater i virksomhet. Det var selskapene fra Storbritanien, som litt efter litt trak flere fangstbaater sammen paa feltet. Det gjaldt nemlig under krigen at skaffe mest mulig av hvalolje, og den britiske regjering gav derfor tilladelse til at anvende flere hvalbaater end dem som tidligere var licenseberettigede. De norske selskaper fanget derimot med det vanlige antal baater.

Den samlede fangst var for Syd-Georgias vedkommende 76 000 fat større end i nogen tidligere sæsong, og den betegner det absolute høidepunkt som er naadd paa dette fangstfelt, idet fangstmængdene virker likefrem overvældende.

De norske selskaper hadde følgende fangst:

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde en fangst av 309 blaahval, 310 finhval, 214 knølhval og 1 rethval, tilsammen 834 hval, hvorav utvundet 42 500 fat olje og 7 000 sækker guano.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 393 blaahval, 506 finhval, 357 knølhval og 4 rethval, tilsammen 1 260 hval, hvorav utvundet 57 000 fat olje og 27 400 sækker guano.

«Ocean» hadde 163 blaahval, 418 finhval, 42 knølhval og 2 rethval, tilsammen 625 hval, hvorav blev producet 30 332 fat olje og 19 588 sækker guano.

Bryde & Dahls hvalfangerselskap hadde en fangst av 18 700 fat olje, og «Ems» nyttiggjorde 5 700 fat olje og 6 300 sækker guano av avlænsede skrotter.

De norske selskaper hadde saaledes en samlet fangst av 154 232 fat olje og 60 288 sækker guano.

Med hensyn til de utenlandske selskaper bemerkes, at «Cia Argentina de Pesca» omtrent hvert aar foruten sin hvalfangst hadde drevet en ikke ubetydelig fangst av sjøelefanter paa Syd-Georgia. Denne sæsong drev selskapet ingen sælfangst, men kastet sig av al kraft over hvalfangsten.

«The South Georgia Company» drev i den længste tid av sæsongen med 6 hvalbaater, — senere kom endnu flere til. Som hjælp for landstationen ved hvalens tilgodegjørelse anvendte sel-

skabet det flytende kokeri «Horatio», som ellers var blit employert ved Syd-Shetland. Ut i sæsongens anden halvdel opstod der imidlertid brand i dette skib, og det gik helt tapt for selskapet tillikemed fangsten, som da utgjorde ca. 11 000 fat olje.

Selskapet hadde forøvrig ved sin station dette aar en uhyre produktion av olje.

Flytende kokeri «Horatio»s brand. Syd-Georgia.

«The Southern Whaling & Sealing Co.» arbeidet fremdeles med flytende kokeri og anvendte denne sæsong 4 fangstbaater.

Hvad der særmerker denne sæsong er den overordentlig rike tilgang paa hval av de forskjellige slags. Magistraten paa øen skriver i sin officielle beretning, at ifølge hans personlige iagttagelser og ifølge samstemmige beretninger fra skytterne, er der aldrig nogetsteds iagttaget en slik hvalbestand som i farvandene om Syd-Georgia i 1915—16. Det interessante er at ogsaa knølhvalen forekom i saa betydelig antal. Efter i et par aar nu kun at ha utgjort en forholdsvis meget beskednen del av fangsten, møter den dette aar op i saadant antal at den utgjør 21,5 pct. av den samlede fangst.

Blaahvalen hadde i en aarrække nu i stadig stigende grad

sat sit præg paa fangsten. Denne sæsong er dens antal overvældende. Den utgjør 41 pct. av den samlede fangst, og dens størrelse tat i betragtning maa den ansees som den bærende i dette aars fangst. I alle de mange aar der blev drevet hvalfangst i Nordhavet er der ikke ved Finmarken, Færøerne, Hebriderne og Shetland tilsammen skutt saa mange blaahval som dette eneste aar ved Syd-Georgia.

Det bærer bud om en hvalbestand som er saa uhyre at man vanskelig kan opfatte det, — men ogsaa om en beskatning saa kraftig og hensynsløs at der er al opfordring til med opmerksomhet at følge dens videre utvikling.

Blaahvalen og finhvalen var denne sæsong forholdsvis magre. Der hadde ganske sikkert møtt op en hel del hval, som egentlig ikke tilhørte den faste stok, som aarlig kommer til Syd-Georgia. Disse «fremmede» er sandsynligvis kommet til dette felt fordi der var knapt med føde paa det felt som i egentligste forstand var deres.

Til belysning av fangstens gang hitsættes en række meldinger fra de norske fangstselskaper:

«Sandefjoids hvalfangerselskap» meldte 17 000 fat 17de januar, 20 000 30te januar, 25 500 2den mars, 27 000 9de mars og 43 000 5te juni.

«Tønsberg hvalfangeri» meldte 27de oktober 3 800 fat, 12te januar 22 000 og 13de mars 41 000 fat.

«Ocean» meldte 12te januar 12 500, 9de mars 22 000 og 22de mars 24 800 fat.

Legger man «Tønsberg hvalfangeri» til grund og sammenholder fangsten maaned for maaned utover, vil man komme til følgende resultat:

I tidsrummet 27de oktober—12te januar er der en gjennemsnittlig ukefangst av 550 fat pr. fangstbaat.

I tiden 12te januar—13de mars er ukefangsten pr. baat gjennemsnittlig 750 fat, mens den for tiden efter 13de mars til sæsongens slutning er omkring 425 fat pr. uke.

Stort set faar man en lignende fangstkurve hvert eneste aar.

Selskapene hadde dette aar en hel række med vanskeligheter og fortrædeligheter. Kulspørsmålet var saaledes yderst vanskelig, og tomfat var man i ganske permanent mangel av. Transportforholdene begyndte at bli vanskelige og uvante, og alt dette

hemmet fangsten. «Sandefjords hvalfangerselskap» mistet saaledes to seilskibe, som var befragtet for at bringe kul og tomfat til stationen. Begge skibe brændte.

Vinterfangsten gav dette aar i maanedene juli—september et utbytte av ialt 267 hval. Herav var 141 blaahval, 121 finhval, 4 knølhval og 1 rethval. Dette var det største utbytte disse maa- neder i flere aar hadde bragt.

*

Fangstsæsongen 1915—16 var ogsaa ved Syd-Shetland glim- rende. Der blev ialt fanget 4 431 hval, hvorav 1 845 blaahval, 2 358 finhval, 219 knølhval, 6 rethval og 3 spermacethval. Herav blev fremstillet 212 536 fat olje og 18 952 sækker guano. De norske selskaper hadde følgende fangst:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1915—1916.

Selskap	Blaa hval	Fin- hval	Knøl- hval	An- dre	Antal hval	Fat olje
«Ørn II»	249	188	9	—	446	25 000
«Bombay»	179	145	8	0	332	18 500
«Sydhavet»	188	343	13	0	544	24 000
«Laboremus»	212	314	23	2	551	25 300
«Normanna»	52	250	51	2	355	12 500
«Norge»	177	294	39	0	510	24 200
«Hektor»	378	359	13	0	750	41 573
«Hvalen»	238	257	13	0	508	25 513

Der er saaledes ialt av norske selskaper producert 196 586 fat olje paa dette fangstfelt i sæsongen 1915—1916, hvad der er betydelig mer end norske selskaper nogen gang tidligere har hjemført herfra. Pr. deltagende fangstbaat er utbyttet dette aar 7 550 fat mot 6 480 i 1915 og 7 400 i 1914, da det sidst naadde sin høiderecord.

Foruten de norske selskaper var der paa feltet kun Chr. Salvesens selskap, Leith, med det flytende kokeri «Neko».

Det første kokeri kom dette aar frem til feltet den 17de november, og inden 4de december var alle kommet frem und- tagen to, som ankom saa sent som henholdsvis 15de og 26de de- cember.

Mens man forrige sæsong fandt øgruppen blokert av et bredt isbelte, mens havner og stræder mellem øerne var aapne, var forholdet denne sæsong aldeles omvendt. Der var ingen isbarrière som stængte adgangen til øgruppen, men til gjengjæld traf fangstmændene stræder og havner fulde av is, saa de ikke kunde komme ind til sine vanlige ankerpladser. Vistnok kom en del av flaaten

Hvalfangststation i Leith Harbour, Syd-Georgia.

omkring begyndelsen av december ind til havnen paa Desception Island, men den fangst man i det isfylde og vanskelige farvand kunde opdrive var miserabel og ujevn. Der var ogsaa ugunstig veir med storm og taake.

«Laboremus»s. og «Sydhavet»s ekspeditioner blev f. eks. i over en uke liggende utenfor Desception, indtil det endelig omkring midten av december lykkedes at komme ind.

Mens man i tidligere sæsonger i december pleiet ha en glimrende fangst mest av svær og fet blaahval, saa det nu før jul litet lovende ut. Der var vistnok hval i jævnt god bestand, men sællig isen hindret fangsten, og den hval man fik var gjennemgaaende mer smaafaldende end vanlig, likesom den heller ikke

var videre fet. Det samme var ogsaa, som det vil erindres, dette aar tilfældet ved Syd-Georgia.

Til en begyndelse var hele flaaten samlet i Desception. Det var nemlig ikke mulig at komme ind hverken til Admiralty Bay eller til nogen av de vanlige pladser i Belgicastrædet. Først efter jul lykkedes det den britiske ekspedition og litt senere «Laboremus»s ekspedition at komme i fangst fra Admiralty Bay, mens Belgicastrædet var blokert av isen til midten av januar.

Flytende kokéri «Ørn» i pakisen ved Syd-Shetland.

Som det vil erindres drev forrige sæsong en del av flaaten en lønnende fangst langs øgruppen utenfor Grahams land helt sydover mot den 66de breddegrad. Til disse sydlige dele av feltet kom man idetheletat ikke denne sæsong.

Det er naturlig at der under disse omstændigheter blev daarlig fangst over hele linjen helt til over jul. Til gjengjæld blev saa fangsten videre ut gjennom sæsongen mer regelmæssig end nogensinde. I det hele maa Syd-Shetland betegnes som et overmaade sikkert felt. Der findes i hele fangstfeltets historie ikke et feilslagent fangstaar, om end isforholdene av og til kan ha gjort det noksaa broget. Der indtræder gjerne en kortere eller længere «slakhet» i fangsten omkring midten av sæsongen. Dette var dennegang ikke tilfældet. Fangsten gik jevnt og sikkert paa, da den først var begyndt at komme i god gjænge.

Midt i januar begyndte kokeriene at søke sydover i Belgicastrædet. Her var imidlertid ikke noget større træk av blaahval saaledes som vanlig, hvorimot trækket gik mer langs kysten av Grahams land, hvor særlig «Ørn II» og «Bombay» i denne tid fik godt av fangsten.

Under den sidste del av sæsongen laa «Laboremus», «Normanna» og «Norge»s ekspeditioner i Port Lochray, mens den øvrige del av flaaten for størstedelen laa lenger nord i strædet paa sine vanlige ankerpladser.

Hvalbestanden var hele tiden jevnt god. Knølhvalbestanden var dog mindre end vanlig, mens bestanden av storhval gav indtryk av at være likesaa rikelig som nogensinde. Mens den fra begyndelsen av sæsongen var forholdsvis mager, blev den lenger utover fet og oljerik. Mot slutten av sæsongen var den merkelig nok atter mindre fet, hvad der ikke pleier at være tilfældet.

Mot slutten av sæsongen avtok hvaltrækket betydelig. Da flaaten var klar til at gaa hjem, var farvandet isfrit overalt mellem øerne.

Da kokeriene kom hjem til Europa med sin last, blev al olje solgt i England og oplosset der. I anledning av at flere av selskapene tænkte paa at sette sine kokerier i fragtfart undersøkte man hos de engelske myndigheter om man der allikevel vilde være villig til at fornye koncessionene for sæsongen 1917—1918. Dette møtte ingen vanskeligheter hos vedkommende myndigheter.

*

Salget av aarets produktion foregik som allerede nævnt i England og med England som eneste kjøper. De selskaper som var interessert i salget, blev enige om at optræde i fællesskap, hvorfor der sendtes repræsentanter over til England med fuldmagt til at ordne det hele. Efter en del forhandlinger kom da ogsaa salget istand.

Salget omfattet ialt 15 ladninger, 9 kokerier fra Syd-Shetland og 6 transportfartøier fra Syd-Georgia. Partiet utgjorde ialt 271 800 fat olje, hvorav den altoverveiende del var producet i Sydhavet.

Med hensyn til kvalitetsbestemmelsene fastsatte kontrakten følgende:

«Nr. 0 og 1 maa ikke indeholde mer end 2 pct. fri fettsyre og $\frac{1}{2}$ pct. vand og/eller smuds.

Nr. 2 maa ikke indeholde mer end 6 pct. fri fettsyre og $\frac{1}{2}$ pct. vand og/eller smuds.

Nr. 3 maa ikke indeholde mer end 15 pct. fri fettsyre og 1 pct. vand og/eller smuds.

Nr. 4 maa ikke indeholde mer end 30 pct. fri fettsyre og 1 pct. vand og/eller smuds.»

A/S «Hektor»s station, Desception, Syd-Shetland.

Prisen var for nr. 0 og 1 £ 32 pr. ton olje, for nr. 2 £ 30, for nr. 3 £ 27 og for nr. 4 £ 25 pr. ton olje.

Med hensyn til bedømmelsen av hvaloljens kvalitet gik man ut fra dens indhold av frie fettsyrer, samt at den er mest mulig fri for vand og smuds. Den norske hvalfangerforening hadde opstillet en skala for dette forhold, — med angivelse av den højeste procent fettsyre som oljen maa indeholde for at kunne henføres til et bestemt nummer. Med hensyn til dette antok de engelske kjøpere stort set den av de norske hvalfangere opstillede skala.

I de her omhandlede laster var den aldeles overveiende del av oljen nr. 0 og 1. En del kjøtolje kom under numrene 2 og 3, mens nr. 4 kun forekom i smaa mængder.

Denne oljehandel var den største som nogen gang hadde

fundet sted mellem hvalfangerne og enkelt kjøper. Den norske hvalfangerforenings daværende formand, hr. T. Dannevig, Sandefjord, var sammen med d'hr. Krogh-Hansen, Tønsberg, og Alex. Lange, Sandefjord, i flere uker i England for at ordne med salget og forskjellige andre forhold som avhang av dette.

Hvad selve prisen angik kunde den nok ved første øiekast synes at være god. Ved nærmere overveielse blir man imidlertid snart klar over at hvaloljen her ikke opnaadde den pris, hvortil den syntes at skulle være berettiget, naar hensyn tages til det daværende prisnivaa paa oljer i det hele. Den lave kurs paa pund sterling, som dengang notertes, bidrog yderligere til at forringe utbyttet for de norske sælgere.

*

Et sterkt fremtrædende træk ved hvalfangstbedriftens utvikling i 1916 er dette, at der blev solgt slik en mængde av bedriftens flytende materiel, mens der tidligere hadde kunnet gaa aar efter aar uten at praktisk talt et eneste fartøi var gaat ut av hvalfangerflaaten ved salg. Det var mest hvalbaater som solgtes, og det var endvidere hovedsagelig ældre hvalbaater, som ikke længer kunde siges at være konkurrancedygtige paa et fangstfelt, ja der solgtes endog en hel del hvalbaater, som ikke længer kunde siges at ha nogen nævneværdig værdi som fangstbaater.

Det av nærværende forfatter utgivne register «Hvalfangerflaaten 1914» omfattet ikke mindre end 329 fangstfartøier. Herav var 281 hvalbaater, 42 flytende kokerier og 6 transportfartøier. Sammenligner man hermed nævnte registers utgave for 1916 finder man at denne kun omfatter 236 fartøier. Herav var 198 hvalbaater, 25 flytende kokerier og 13 transportfartøier.

Der er saaledes utgaat 17 flytende kokerier og 83 hvalbaater, — ialt 100 skibe. Samtidig er 7 fangstfartøier kommet til, saa den totale avgang utgjorde 93 fartøier. Denne utvikling fortsatte sig senere i endnu sterkere grad uten at det nu længer er mulig gjennom et register at paavise hvor langt man tilslut kom ned.

En forholdsvis ringe del skyldtes i de første aar forlis. Det var paa grund av salg at formindskelsen fandt sted. De fleste salg foregik til utlandet og til meget god pris. Skibene kom bort fra hvalfangsten og gik over i anden beskæftigelse.

Sæsongen 1916—1917.

Sæsongen 1916—1917 bragte paa de sydlige fangstfelter et i sammenligning med fjoraaret sterkt reducert fangstutbytte, hvad der for en væsentlig del skyldes at en hel del selskaper hadde trukket sig tilbake fra hvalfangsten og sat sine kokerier i almindelig fragtfart. Det samlede fangstutbytte var 3 820 blaahval, 2 208 finhval, 399 knølhval, 12 rethval og 35 spermacethval, tilsammen 6 474 hval, hvorav der blev fremstillet 361 087 fat olje og 9 705 sækker guano.

Av denne fangst falder paa Syd-Georgia 2 440 blaahval, 1 606 finhval, 378 knølhval, 12 rethval og 35 spermacethval, tilsammen 4 471 hval, hvorav der blev fremstillet 268 327 fat olje og 9 705 sækker guano.

Naar fangsten ved Syd-Georgia allikevel denne sæsong naadde op til en saa betydelig høide, skyldes dette i første række at der denne sæsong deltok 32 fangstbaater imot normalt 21 à 22 og foregaaende sæsong 28.

Denne forøkelse falder i første række paa «The South Georgia Company», som samlet en hel flaate av moderne fangstbaater paa dette felt. «The Southern Whaling & Sealing Co.» sendte 6 fangstbaater til feltet. De norske selskaper, som tidligere hadde fangsttilladelse for 3 baater, hadde denne sæsong license for 4, og «Ocean», som tidligere hadde arbeidet med 2 baater, hadde denne sæsong license for 3.

De norske selskaper hadde følgende fangst:

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde 337 blaahval, 285 finhval, 69 knølhval og 4 spermacethval, tilsammen 695 hval, hvorav der blev utkøkt 41 600 fat olje.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 406 blaahval, 284 finhval, 94 knølhval og 2 spermacethval, tilsammen 786 hval, hvorav blev fremstillet 45 100 fat olje og 9 537 sækker guano.

«Ocean» hadde 213 blaahval, 168 finhval og 30 knølhval, ialt 411 hval, hvorav der blev utkøkt 23 500 fat olje.

«Bryde & Dahls hvalfangerselskap» hadde en produktion av 19 500 fat olje.

Der blev saaledes ialt av de norske selskaper fremstillet

129 700 fat olje, hvad der var betydelig mindre end de to nærmest forutgaaende sæsoner.

De norske selskaper betalte dette aar £ 2 000 mere i avgift end tidligere for adgang til at benytte en fangstbaat mer end normalt.

Hvad der udmerker denne fangstsæsong ved Syd-Georgia er saaledes i første række den vældige indsats av kapital og fangstmateriel for at skape den størst mulige fangst. Den fuldt rationelle utnyttelse av alt raastof kom ikke længer i første række. Man ser det bedst av guanofabrikationen. Den blev kun drevet i meget ringe utstrækning. Man hadde andet at bestille end at lage guano. Det gjaldt at faa mest mulig av spækoljer til de engelske ammunitionsfabrikker. Det er om dette forhold at f. eks. Mr. Kingdon ifølge den officielle engelske «Report of the Interdepartmental Committee», som i 1917 og utover foretok undersøkelser og studier vedkommende hvalfangsten i Sydhavet, — har uttalt sig saaledes: «Mr. Kingdon stated that the development in the use of whale oil during the War might be described as phenomenal. In fact, without whale oil the Government would have been unable to carry out both its food and munition campaigns, since the use of this oil in the production of glycerine had freed other fats for edible purposes.»

Har den norske hvalfangst nogen gang hat verdensbetydning, var det netop nu, da spørsmålet om Europas skjæbne saa at si var avhængig av hvad der kunde skaffes tilveie av sprængstoffer og ammunition. Vor hvalfangstbedrift har her gjort en større indsats end de fleste aner.

Men skjønt fangsten ved Syd-Georgia denne sæsong i og for sig var meget betydelig, stod den dog ikke i forhold til den store indsats av fangstmateriel. Hvalbestanden var ikke saa stor som i de nærmest foregaaende sæsoner, og den stod ikke saa nær kysten. Man maatte særlig i sæsongens første maaneder langt paa sjøen for at faa fangst, og under det ganske usedvanlig stormende veir, som udmerket denne sæsong, var dette ofte forbundet med de største vanskeligheter. Det er ogsaa bemerkelsesværdig at saavel blaahvalen som finhvalen ikke støtte til fangstfeltet i noget større antal før adskillig senere ut i sæsongen end normalt.

Det er i saa henseende betegnende, at «Sandefjords hvalfan-

gerselskap» i november maaned kun hadde en fangst av 450 fat olje pr. fangstbaat, den laveste fangst i selskapets fangsthistorie, mens man i enkelte aar i november maaned har været oppe i en fangst av 1 200—1 400 fat olje pr. baat.

Hvad knølhvalen angaar, blev der kun fanget forholdsvis faa, men den engelske magistrat paa øen skriver i sin officielle rapport at dette ikke nødvendigvis bør være nogen maalestock for den tilstedeværende bestands størrelse.

I december og januar var fangsten jevnt god og i februar endog bedre end nogensinde tidligere. I mars maaned indtraadte en almindelig nedgang i fangsten væsentlig paa grund av voldsomme storme, som hindret fangstbaatene fra at gaa ut. I april maaned var fangsten atter opadgaaende. «Sandefjords hvalfangerselskap» fik saaledes i april 1 800 fat olje pr. fangstbaat, en fangstmængde som kun en eneste gang tidligere var blit overtruffet, nemlig i april 1916, da fangsten var oppe i 1 900 fat pr. baat. — Sæsonen sluttet op ved begyndelsen av juni maaned efter en normal fangst gjennom hele mai.

Flere av selskapene hadde store vanskeligheter med at skaffe sig kul og materiel. «Sandefjords hvalfangerselskap» mistet saaledes et par transportskibe paa vei til øen, likesom den store kokeridamper «Capella I», som var i selskapets tjeneste, blev torpedert oljelastet paa vei til Europa.

*

Sæsonen 1916—17 viste en sterk nedgang i fangsten ved Syd-Shetland, idet der kun deltok et faatal av selskaper mot vanlig. Fangsten bestod av 1 380 blaahval, 602 finhval og 21 knølhval, tilsammen 2 003 hval, hvorav der blev utkøkt 95 500 fat olje. Der var ingen guanoproduktion.

De norske selskaper hadde følgende fangst:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1916—1917.

Selskap	Blaahval	Finhval	Knølhval	Sum	Antal fat
«Ørn II»	219	271	3	493	22 500
«Bombay»	374	67	5	446	20 500
«Sydhavet»	346	167	7	520	25 300
«Norge»	441	97	6	544	27 200

Denne sæsong var de nævnte norske selskaper eneraadende paa dette fangstfelt, og da hvert kokeri brukte 3 hvalbaater, var det samlede antal hvalbaater 12, imot almindelig i de senere aar 32. Dette betyr saaledes en sterkt avtagende beskatning av feltet, i motsætning til hvad der fandt sted ved Syd-Georgia.

Dynge av hval. Syd-Georgia.

Utbyttet var i forhold til fangstflaaten glimrende. Pr. deltagende fangstbaat utgjør det ca. 8 000 fat, mens den tidligere rekord var ca. 7 550 (1916).

Selskapene paa dette felt begyndte ogsaa nu med at holde reservefangstbaat i likhet med hvad der allerede i en aarrække hadde været praksis paa Syd-Georgia. Aktieselskapet «Norge» gjorde her begyndelsen, idet det indkjøpte den moderne fangstbaat «Commonwealth» til dette bruk.

Hvalbestanden var denne sæsong ualmindelig god, — særlig var blaaivalen rikt repræsenteret i bestanden, mens knølhvalen kun optraadte i ringe antal. Av den samlede fangst var 69 pct. blaaival, 30 pct. finhval og kun 1 pct. knølhval. Et enkelt sel-

skap hadde endog 81 pct. blaahval. Dette var et bedre forhold end tilnærmelsesvis nogen gang tidligere.

Fangsten foregik idetheletat under saa gunstige forhold som vel mulig. Et par av selskapene kom sent avsted. «Ørn II» tok saaledes sin fangst fra 22de januar—27de mars, og «Norge», som

Indsamling av pingvinegg paa Syd-Georgia.

allerede var i fangst den 27de november, kunde efter bare 3 maaneders forløp forlate feltet med den storartede fangst av 27 200 fat, hvad der er en absolut rekordfangst paa dette felt.

Fangsten gik saa voldsomt paa, at hvalbaatene tildels maatte indskrænke sin fangst, da kokeriene ikke kunde række at nyttiggjøre den. I Belgicatrædet var farvandet til sine tider som en sammenhengende sky av hvalblaast. Der var fuldt op av «aate», og hvalmassene gik og fraadset i al denne mat. Veiret var ogsaa gunstig, saa intet var til hinder for en gunstig fremgang. Produktionen foregik derfor saa hurtig som mandskaper og maskiner kunde klare at tilveiebringe den. Selskapene hadde faat henstilling om at producere mest mulig av spækolje, saa nyttiggjø-

relsen stod ikke paa høide med hvad man i de næst foregaaende sæsoner hadde drevet den op til.

Vanskeligheten bestod i det heletat dennegang ikke i at faa fangsten ombord, men at faa den velbjerget over til Europa. Det lykkedes da ogsaa for samtlige skibes vedkommende tiltrods for at de tyske ubaater nok holdt det skarpeste utkik efter disse overordentlig værdifulde ladninger.

De øvrige norske selskaper, som pleiet at drive fangst her, hadde nu sat sine kokerier i almindelig fragtfart, mens deres fangstbaater var oplagt i Montevideo. Alle disse kokerier fik imidlertid efter forholdsvis kort tids forløp en tragisk skjæbne. «Hektoria» og «Benguela», som begge tilhørte aktieselskapet «Hektor», blev et offer for de tyske ubaater. «Hvalen» gik ogsaa tapt ved krigsforlis, og «Roald Amundsen» tilhørende aktieselskapet «Laboremus» blev minesprængt og saaledes sat ut av virksomhet. Dampere blev senere reparert, men kom dog ikke til nævneværdig nytte for sit selskap, da den blev kondemnert efter i Amerika at være blit ødelagt av ildebrand. «Normanna» blev ogsaa torpedert av tyskerne, da den var underveis til Norge med gjødningsstoffer til vort hjemlige forbruk.

Saaledes gik en hel række av vor fangstflaates stolteste kokeridampere tapt til ubodelig skade for den hele fangstbedrift.

Chr. Salvesens selskap, som nu i en aarrække hadde drevet fangst ved Syd-Shetland, hadde dette aar sin kokeridamper «Neko» placert ved Syd-Georgia.

*

Al olje fra Sydhavets fangstfelter blev ogsaa denne sæsong bragt til England. Om omsætning paa det kontinentale marked kunde der jo ikke bli tale. Over hele det blokerte Mellemeuropa hersket der en fettnød, som i høi grad bidrog til at gjøre fredslængslerne almindelige. Hjem til Norge kom heller intet av denne produktion tiltrods for at fettnøden ogsaa her uten vanskelighet kunde øines.

Under disse forhold blev England den eneste kjøper, og den engelske regjering bestemte selv prisen. Dette var saa vanskelige forhold for vor fangstbedrift, at det nærmest er mer end merkelig, at en saavidt stor række av selskaper virkelig kunde holde

det gaaende tiltrods for de mange hindringer, vilkaarligheter og farer.

Prisene paa hvalolje blev ikke fastsat til hvad denne vare er værd i forhold til andre oljer, men de blev rent vilkaarlig ansat til det beløb som de engelske kjøpere fandt at være passende.

Der blev i England betalt ca. £ 50 pr. ton for nr. 0 og 1. Dette kunde kanske ved første øiekast synes at være en ganske akseptabel pris. Det var det dobbelte av hvad man for nogen aar tilbage regnet for en meget god pris, og det var mer end det tredobbelte av hvad hvalolje saa mangel gang var blit solgt for — særlig i tidligere aar, da produktionen endnu var liten, og hvaloljen kun var en sæsongartikel, og ikke som nu kunde sælges fra lager hele aaret igjennem.

Prisen maa imidlertid ikke sees som et løsrevet fænomen, men den maa bedømmes paa grundlag av de kolossale utgifter som vore hvalfangerselskaper hadde at bære. Alleslags utrustningsartikler, proviant o. s. v. hadde steget enormt i pris. Mandskapshyrene slukte i denne tid utover vældige summer. Kul var vanskelig at faa og prisen var uhyre, — likesom assurancen slukte svære summer, da man jo til en viss grad ialfald maatte værdsætte baade skibe og last efter den almindelige markedsværdi. Det var kun den meget store fangst som gjorde at selskapene kunde faa balancen over paa den rette side i regnskapet.

Vistnok var man blit vidne til at enkelte selskaper hadde gjort sit regnskap op med et pent overskud og utdelt en stor dividende, men dette berodde paa den omstændighet, at hvalfangerselskapenes aktiekapital ikke stod i nogetsomhelst rimelig forhold til værdien av deres aktier paa det tidspunkt disse dividender blev utbetalt.

Vore fangstselskaper løp i virkeligheten i disse aar en meget stor risiko, — saa stor at den ikke stod i rimelig forhold til den økonomiske fordel selskapene kunde vente av sine fangstekspektioner.

Naar selskapene atter utrustet for Sydhavet, var det i alle fald i sterk tillid til at disse felter ogsaa i den kommende sæsong vilde gi dem en rikelig fangst.

Sæsongen 1917—1918.

Sæsongen 1917—1918 bragte en sterk nedgang i den paa Sydhavets fangstfelter opnaadde fangst. Den utgjorde ialt 2 268 blaahval, 1 771 finhval, 131 knølhval, 55 seihval, 48 rethval og 37 spermacethval, tilsammen 4 310 hval, hvorav der blev fremstillet 258 476 fat olje og 994 sækker guano. Denne fangst utgjør kun 46 pct. av fangsten i sæsongen 1915—16.

Paa Syd-Georgia falder herav 1 871 blaahval, 1 144 finhval, 60 knølhval, 49 seihval, 35 rethval og 37 spermhval, tilsammen 3 196 hval, hvorav blev fremstillet 202 503 fat olje og 994 sækker guano.

Paa de norske selskaper her falder følgende fangstmængder:

«Sandefjords hvalfangerselskap», som kun drev fangst fra 1ste juni til 20de september, hadde 43 blaahval, 13 finhval og 2 spermacethval, ialt 58 hval, hvorav blev fremstillet 5 000 fat olje. Senere blev dette selskaps materiel — saavel stationen som fangstbaatene — bortleiet til «The Southern Whaling & Sealing Co.», North Shields.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde 378 blaahval, 172 finhval, 7 knølhval, 9 seihval, 5 rethval og 3 spermacethval, tilsammen 574 hval, hvorav der blev utkøkt 36 700 fat olje.

«Ocean» hadde 311 blaahval, 96 finhval, 5 knølhval, 3 rethval, 2 spermacethval og 7 seihval, tilsammen 424 hval, hvorav blev utkøkt 28 213 fat olje.

Bryde & Dahls hvalfangerselskap drev dette aar fangst ved Syd-Shetland.

De norske selskaper hadde samme antal fangstbaater som forrige aar, nemlig én mer end vanlig.

Av de utenlandske selskaper drev «The South Georgia Company», Chr. Salvesen, Leith, med 12 fangstbaater, hvis samlede fangst utgjorde 739 blaahval, 322 finhval, 14 knølhval, 17 seihval, 9 rethval og 18 spermacethval, tilsammen 1 119 hval, hvorav blev utkøkt 74 589 fat olje.

Samme firmas flytende kokeri «Neko» oparbeidet fangsten for 4 hvalbaater, hvis fangst var 227 blaahval, 111 finhval, 5 knølhval, 1 seihval, 1 rethval og 3 spermacethval, ialt 348 hval, hvorav blev utkøkt 19 400 fat olje.

Blaahvalen var saaledes mer end vanlig den bærende i fangsten, idet den utgjorde 58,5 pct. av den samlede fangst, mens knølhvalen optraadte i ringere mængde end nogensinde og ikke engang utgjorde saa meget som 2 pct. av fangsten.

Der blev denne sæsong fanget flere rethval end paa flere aar, og som vanlig fulgtes denne hvalarts optræden paa feltet

Hodet av spermacethval. Fra Syd-Georgia.

av en betydelig indvandring av seihval, hvad der atter er et tegn paa ekstraordinære temperatur- og fødeforhold.

Sæsongen var nemlig mildere end vanlig, og der var i de til øen støtende farvand ingen is. Dette førte atter til en højere vandtemperatur, og mens den føde, blaa-hvalen fortrinsvis søker, var tilstede i mindre mængder, forekom der store masser av «rødaate», som jo fortrinsvis søkes av seihvalen. Seihval optraadte derfor i meget stort antal paa feltet særlig i sidste halvdel av februar og til utgangen av mars.

Man fik dette aar et gjennemsnitlig utbytte av 63 fat olje pr. hval, hvad der viser blaa-hvalens store indflydelse paa fangst-

resultatene, idet der tidligere aldrig var naadd høiere end 60 fat, tiltrods for en mer intensiv tilgodegjørelse.

Der har i gjennemsnittsutbyttet pr. hval paa dette fangstfelt været en praktisk talt jevnt stigende linje, — fra 29,7 fat i sæsongen 1909—1910 til 63,3 fat i sæsongen 1917—1918. Man kan endog i denne stigning utpeke tre bestemte perioder: Fra 1909—1912 utgjorde knølhvalen absolut hovedfangsten med et gjennemsnit pr. hval av omkring 30 fat. Fra 1912—1915 er det finhvalen som præger fangsten, og det gjennemsnitlige utbytte pr. hval steg til omkring 50 fat. Fra 1915 og utover blir blaa-hvalen mer og mer den bærende art, og gjennemsnittsutbyttet pr. hval steg til over 60 fat.

Fangstforholdene var iøvrig sæsongen utover jevne, uten nogen paagaaende fangst paa noget tidspunkt, — dog var den i januar maaned oppe i en fuldt tilfredsstillende høide, selv om den ikke naadde op mot de «gode» fangstaar.

*

Fangsten ved Syd-Shetland gav denne sæsong et forholdsvis magert utbytte, idet den ialt utgjorde 397 blaa-hval, 627 finhval, 71 knølhval, 6 seihval og 13 rethval, ialt 1114 hval, hvorav der blev fremstillet 55 973 fat olje. Der deltok kun norske selskaper, og fangsten for hvert selskap var følgende:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1917—1918.¹

Selskap	Blaa-hval	Fin-hval	Knøl-hval	An-dre	Sum	Antal fat
«Ørn II»	42	132	11	3	188	8 400
«Bombay»	31	70	16	0	117	5 500
«Sydhavet»	50	125	12	4	191	8 300
«Norge»	109	176	17	5	307	15 000
«Bryde & Dahls hvalfangerselskap»	165	124	15	7	311	18 773

Bryde & Dahls hvalfangerselskap drev med 4 fangstbaater, mens de øvrige ekspeditioner som vanlig hadde tre fangstbaater hver.

¹ Opgavene fra selskapene stemmer ikke helt med de offisielle engelske opgaver, og hvaltallet, særlig for det sidste selskap, er vistnok lavt.

Bryde & Dahls hvalfangerselskaps ekspedition kom først til fangstfeltet og begyndte sin fangst omkring juletider.

«Norge»s ekspedition kom noget senere frem, og begge disse ekspeditioner søgte ind til Desception, hvorfra de saa arbeidet ut gennem sæsonen.

De øvrige ekspeditioner blev saa forsinket at de først avgik fra England paa et tidspunkt, da de allerede forlængst burde ha været fremme paa fangstfeltet og i virksomhet der. «Ørnen»s to fangstekspeditioner ankom til Syd-Shetland 11te februar, og «Sydhavet»s ekspedition var ogsaa omtrent samtidig ute. De tok havneplads i Belgicastrædet. Saaledes mistet altsaa samtlige ekspeditioner denne sæsong den bedste fangsttid, og det gode blaahvaltræk, som udmerker enhver forsæsong paa Syd-Shetland, kom saaledes ikke til nytte for selskapene.

Men kom fangstfolkene sent til, holdt de til gjengjæld længe ut i sæsongen, saa længe, at hvalfangerne aldrig før har opholdt sig saa længe paa dette felt. De forlot nemlig ikke feltet før 14de—15de april, og klimaet var da saa vinterlig, at ethvert yderligere ophold maatte ansees udelukket.

Under disse omstændigheter var det ikke at vente at fangsten skulde bli stor.

Sæsongen hadde en viss likhet med sæsongen 1913—14, idet forekomsten av hval ikke var særlig betydelig efter utgangen av januar. Der var en bemerkelsesværdig mangel paa hvalaate, og saavel isbjerger som mindre is forekom ikke i Belgicastrædet under hele sæsongen. Temperaturmaalingen i Belgicastrædet i februar og mars viste 36° Fahr., hvad der er unormalt. Der blev ogsaa for første gang paa dette felt fanget seihval, og denne hvalart er altid ute, naar temperaturen paa et fangstfelt blir høiere end vanlig. Det samme gjælder til en viss grad rethvalen, hvorav der denne sæsong ogsaa blev tat et større antal end paa flere aar.

Efter alt hvad vi vet om feltet paa Syd-Shetland, kan man med bestemthet hævde, at hadde ekspeditionene været tidsnok ute, vilde de som vanlig faat fuld fangst.

Hvalbestanden var mer spredt end vanlig. Der blev saaledes iagttat masser av hval, mest finhval, mellem firti og hundrede mil nordover fra øgruppen. Da de sidste kokerier kom til fangstfeltet, iagttok man ogsaa meget hval nord for øerne, men inde

paa selve feltet var der en sparsom forekomst, og den trak urolig avsted uten videre ophold. — Knølhvalforekomsten var dog adskillig større end aaret iforveien.

«Sydhavet»s ekspedition gik efter sæsongens slutning til Syd-Georgia, hvor man fik en liten efterfangst paa nogen faa hundrede fat olje.

Sjoelefanter. Syd-Georgia.

Selskapene her fik saaledes et overmaade daarlig aar. Kri-gen la alle mulige hindringer iveien for utrustningen, og ekspeditionenes ophold i England løp op til det urimelige.

Oljeladningene gik ogsaa nu i sin helhet til England. Oljemangelen i Norge var jo nu blit saa følelig, at den norske stat saa sig nødt til at iverksætte en omfattende hvalfangst langs vor egen kyst for derved om mulig at raade bod paa den omsig-gripende fettnød, som endog saa truende ut for vor folkeernæ-ring. Prisene paa olje hadde derfor ogsaa her hjemme naadd op til en uanet høide, som imidlertid ikke blev tat i betragt-

ning ved den engelske regjerings prisansættelse av hvaloljen fra Sydhavet.

Denne blev nemlig overtat efter en pris paa basis av £ 62-10-0 pr. ton. De norske hvalfangere godtok imidlertid ikke denne pris, men forbeholdt sig ad retslig vei at komme tilbake til saken.

Sæsongen 1918—1919.

Denne fangstsæsong bød i likhet med de øvrige «krigssæsonger» paa en række ekstraordinære forhold saavel hvad selve fangsten som omsætningen av de hjembragte produkter angik. Utrustningen til Sydhavets fangstpladser foregik jo ogsaa nu mens krigen var i fuld gang, og det var derfor forbundet med store vanskeligheter at faa rustet ut. Alting var uforholdsmæssig kostbart, enkelte ting meget vanskelige at faa, og det hele tok længer tid end beregnet. Selskapene maatte ogsaa denne sæsong ruste ut fra England, da det var forbundet med altfor store vanskeligheter og risiko at ta kokeridamperne hjem.

De norske fangstselskaper paa Syd-Georgia hadde dette aar følgende fangst:

«Tønsberg hvalfangeri» hadde med 4 fangstbaater 232 blaa-hval, 254 finhval, 12 knølhval, 5 seihval, 3 spermacethval og 1 rethval, ialt 507 hval, hvorav der blev utkokt 28 150 fat olje.

«Ocean» hadde med 3 fangstbaater 221 blaa-hval, 150 finhval, 15 knølhval og 4 rethval, ialt 390 hval, hvorav blev utkokt 22 000 fat olje.

«Sandefjords hvalfangerselskap»s station og materiel var ogsaa denne sæsong bortleiet til «The Southern Whaling & Sealing Co.», N. Shields. Dette selskap drev fangst med 7 hvalbaater, hvorav den ene imidlertid kun deltok i fangsten i 5 dage, mens en anden den 20de januar blev tat ut av fangsten for at anvendes som slæpebaat. Dette selskap hadde en fangst av 242 blaa-hval, 271 finhval, 11 knølhval, 2 seihval, 3 spermacethval og 2 rethval, ialt 531 hval, hvorav der blev fremstillet 27 375 fat olje.

Desuten hadde «The South Georgia Company», Leith, med 11 hvalbaater en fangst av 334 blaa-hval, 698 finhval, 20 knølhval og 7 spermacethval, ialt 1 059 hval, hvorav der blev utkokt 46 000 fat olje.

Endelig hadde det argentinske selskap «Cia Argentina de Pesca» med sine 4 fangstbaater ca. 26 000 fat olje.

Der blev saaledes denne sæsong ved Syd-Georgia gjort en fangst av 149 525 fat olje, hvorav 50 150 fat kom paa de to norske selskaper. Nedgangen var saaledes atter meget betydelig, og man maa helt tilbake til sæsongen 1909—10 for at finde en saa lav fangst paa dette felt.

Fangstforholdene ved Syd-Georgia artet sig forøvrig paa flere maater noget anderledes end vanlig. Vistnok er de fangede hval ogsaa denne sæsong omtrent udelukkende blaahval og finhval, men mens det nu gjennem fire sæsonger hadde været blaahvalen som var det bærende element i fangsten, var det denne sæsong atter finhvalen. Forholdet var at blaahvalen avgav 41,4 pct., finhvalen 55 pct., knølhvalen 2,4 pct. og andre hval 1,2 pct. av den samlede fangst.

Mest iøinefaldende er dette forhold ved et av selskapene, «The South Georgia Company». Selskapet hadde denne sæsong praktisk talt det samme hvalantal som sæsongen 1917—18, men da utgjorde blaahvalen 66 pct. av den samlede fangst, mens denne hvalart i sidste sæsong kun utgjorde 31 pct. av fangsten. Til gjengjæld utgjorde finhvalen denne sæsong 66 pct. av den samlede fangst, mens den aaret iforveien kun utgjorde 20 pct. Oljemængden blev som følge herav 28 000 fat mindre end den foregaaende sæsong.

Ogsaa en anden eiendommelighet præget dette aar fangsten, skjønt man ogsaa tydelig kan se den i forrige sæsong.

Mens man i tidligere sæsonger var vant med at ha jevnt god fangst utover til april—mai, ja endog juni, er denne høstfangst i de sidste aar stadig avtagende. Sæsongen blir med andre ord stadig kortere.

Karakteristisk er i saa henseende rapporten fra «The Southern Whaling and Sealing Co.»

	Antal hval ialt	Antal fat pr. baat
1918: Januar:	177	1 830
» Februar:	53	720
» Mars:	68	600
» April:	44	400
» Mai:	24	200

I denne sæsong er forholdet med den kortere fangsttid endnu mer iøjnefaldende. Vi tar fremdeles tallene fra det samme selskap:

	Antal hval ialt	Antal fat pr. baat
1919: Januar:	163	1 500
» Februar:	62	700
» Mars:	35	400
» April:	25	170
» Mai:	Ingen fangst.	

Dette forhold maatte synes foruroligende for den hele bedrift her, for det var noget nyt. Rapportene fra «Tønsberg hvalfangeri» viser f. eks. at mens selskapets fangst gjennom høst-maanedene mars, april, mai og juni i sæsongen 1914—15 utgjorde vel 15 000 fat eller 30 pct. av selskapets samlede fangst, og i sæsongen 1915—16 utgjorde ca. 16 000 fat eller 28 pct. av selskapets fangst, utgjorde den denne sæsong ikke mer end ca. 2 000 fat eller vel 7 pct. av sæsongens samlede fangst.

Det var netop dette at sæsongen praktisk talt de to sidste sæsonger ophørte midt i april maaned, som var det mest karakteristiske træk ved disse aars fangstbillede fra Syd-Georgia.

Blandt muligens flere samvirkende aarsaker synes det ganske utvilsomt at hovedgrunden maatte være forandrede strøm- og temperaturforhold, hvad der atter er avgjørende for isforholdene paa feltet og derfor spiller den største rolle for «hvalaatens» og dermed ogsaa for hvalens forekomst.

Det er en kjendsgjerning, som hvalfangerne oftere har iagt-tat, at det store træk av hval foregaar i større eller mindre avstand fra øen, eftersom «aaten» staar. Denne sæsong hadde man f. eks. fornemmelsen av at hele øen likesom var flyttet ca. 300 kvartmil nordover.

De største hvaltræk forekom denne sæsong paa øens syd- og vestside, istedetfor som vanlig paa dens nord- og østside, og sei-hval, som ialmindelighet ikke er gjenstand for fangst fra dette felt, da dens vanlige forekomst gjerne er 250 à 300 minutter nord for øen, var gjenstand for fangst i øgruppens umiddelbare nærhet.

I de «store» fangstsæsonger ved Syd-Georgia 1914—15 og 1915—16 skyldtes den store fangst i første række et jevnt og stabilt hvaltræk uten længere «slakke» perioder. Dette skrev sig

saa atter fra at «hvalaaten» disse sæsoner paa grund av havtemperatur og isforhold optraadte i stor mængde netop i de Syd-Georgia nærmest omgivende havstrøk.

I sæsonerne 1917—18 og 1918—19 var der mindre av drivende is end vanlig i havomraadet nærmest omkring Syd-Georgia. Vandtemperaturen var hoiere end normalt, og hvalen maatte søke

Gruppe av sæl. Syd-Georgia.

iængere syd end vanlig og nærmere isverdenen syd for øgruppen for at finde den ophobning av plankton, som betinger en rik og stabil forekomst av hval. Den store bestand av hval stod efter al rimelighet denne sæsong adskillig sydligere end ved Syd-Georgia, — sandsynligvis i Weddellhavets store bassin, som under disse sæsongers eiendommelige forhold maa antages at ha budt de bedste betingelser for «hvalaatens» utvikling. Som forklarende moment til denne sæsongs ringere fangst kommer desuten dette, at fangsten fandt sted i saa stor avstand fra de paa øens nordøstlige side liggende stationspladser, at slæpningen av den fangede hval i høi grad har heftet hvalbaatene og saaledes formindsket deres effektivitet.

Allerede tidlig paa høsten, i begyndelsen av april, maa saa hvaltyngden antages at ha forlatt disse sydligere havstrok, hvor vinterens indtræden allerede begyndte at melde sig, og styret nordover mot mere tempererte egne uten at komme indenfor dette lille havstrok, som avsøktes av fangstbaatene fra Syd-Georgia.

I sammenhæng hermed maa ogsaa sees beretninger fra skyttere paa Syd-Georgia om at der ved flere leiligheter fra slutten av februar og utover til begyndelsen av juni blev iagttaa betydelige mængder av hval fra nordvest til nordøst av øerne, men i saadan avstand fra disse, at fangsten omtrent utelukkedes. Det maa idethele slaaes fast, at en gjennem strøm- og temperaturforhold fremkaldt koncentrerings av hvalføden langs Syd-Georgias nordøstlige kyst skaper gode fangstsæsoner med overveiende god tilgang særlig av blaahval, mens omvendt en mere spredt forekomst av hvalføden fremkaldt ved ændrede strømforhold og høiere havtemperatur skaper mindre gode sæsoner, hvor hvalbestanden optræder mer flygtig og spredt, og rethval og særlig seiqual ved sin optræden markerer fangstfeltets mindre polare præg.

*

I fangstsæsonen 1918—1919 deltok paa Syd-Shetland følgende selskaper: Salvesens selskap, «Ornen», «Sydhavet», «Norge» og «Bryde & Dahls hvalfangerselskap» — med ialt 22 fangstbaater, idet fire av ekspeditionene drev fangst med fire baater hver.

Fangsten betegner en betydelig opgang fra den foregaaende sæson uten at den dog paa langt nær kommer op mot en av de virkelig gode sæsoner paa dette felt.

De norske fangstselskaper hadde følgende fangst:

Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1918—1919.

Selskap	Blaa- hval	Fin- hval	Knøl- hval	An- dre	Sum	Fat olje
«Ørn II»	96	200	6	0	303	28 400
«Bombay»	112	159	9	1	281	
«Sydhavet»	99	228	1	1	329	
«Norge»	171	274	1	1	447	20 700
«Bryde & Dahls hvalfangerselskap»						19 700

Chr. Salvesen, Leith, hadde med sit flytende kokeri «Neko» en fangst av 81 blaahval, 197 finhval, 32 knølhval og 6 rethval, ialt 316 hval, hvorav der blev utkokt 12 500 fat olje.

Feltets hele produktion er saaledes 97 400 fat olje, hvorav 84 900 falder paa de norske selskaper. Pr. fangstbaat blir altsaa utbyttet 4 430 fat, mot 3 500 i den foregaaende sæsong.

Den første ekspedition ankom denne sæsong til feltet 3dje december. Det var «Norge»s ekspedition. Farvandet omkring øerne var da allerede praktisk talt isfrit, hvad der ikke pleier indtræffe saa tidlig. Som regel forekommer der drivis, tildels endog sterkt sammenpakket, langt ut i december. I sæsongen 1914—15 laa den f. eks. endnu meget længer.

Nu var altsaa feltet helt isfrit først i december. Dog er det sandsynlig at den sidste is har drevet væk umiddelbart iforveien. Blaahvalen som søker ind mot isen, naar denne om vaaren bryter op, blir nemlig staaende en tid, efterat det meste av isen er drevet bort. Og da «Norge»s ekspedition kom ned, traf den paa et godt blaahvaltræk, og fangsten av denne hvalart var udmerket de to første uker, mens den avtok i den tredje uke efter ekspeditionens ankomst. Fangsten kunde altsaa for isens skyld gjerne ha begyndt i begyndelsen av november, og selv denne ekspedition gik derfor ganske sikkert tapt av ca. 3 ukers udmerket fangst.

Litt efter litt utover ankom saa de øvrige ekspeditioner. Den sidste, «Ørn II» ankom 29de december. Samtlige ekspeditioner fanget hele tiden fra Desception, naar undtages at «Bombay» og «Solstreif» en kort tid skiftet til Admiralty Bay. «Sydhavet»s ekspedition gik straks ved ankomsten den 21de december sydover til Belgicastrædet, men resultatene av nogen faa dages forsøksfangst var her saa litet opmuntrende, at ekspeditionen straks gik tilbake til Desception. Ved nytaarstid var alle ekspeditionene samlet i denne havn, og fangsten fortsatte derfra med vekslende held hele sæsongen ut.

Veiret var i den gjenværende tid overmaade haardt og stormende. Kun i februar var der forholdsvis godt fangstveir, om end med en del taake. Ekspeditionene skiftedes om med passende mellemrum at sende en hvalbaat ned i Belgicastrædet paa undersøkelse, men resultatet blev altid at man fandt Desception fordelagtigst.

Hvalen fór under sit træk forbi øen med voldsom fart. Den

ene dag kunde der være masser av hval, — den næste dag ingen. Grunden hertil var ganske enkelt den, at der omtrent ikke fandtes «aate». Det er imidlertid forklarlig at «aaten» manglet. Den rette vandtemperatur var ikke tilstede.

Aarsaken hvorfor selskapene dette aar fik mindre fangst end vanlig, kan derfor opsummeres i dette, at man kom for sent frem til feltet; hvalen søkte for en væsentlig del andetsteds for at finde føde, og veiret var mer end almindelig stormende.

Den lærdom som fangstekspeditionenes leder nødvendigvis maatte bli paatvunget efter erfaringene fra de to sidste sæsoner, var denne at det gjælder at komme frem til feltet i god tid, saa alle chancer kan utnytted. Dette blev da ogsaa gjort til sæsongen 1919—20.

*

Ogsaa denne sæsonges fangst maatte omsættes i England, og da der desuten var en række andre spørsmaal som der ogsaa maatte bringes klarhet over, saaledes de omstridte prisspørsmaal for olje av tidligere aars produktion, sendte hvalfangerne en deputation for at underhandle med de engelske myndigheter.

Den norske hvalfangerforening optraadte her som en enhet og varetok samtlige selskapers interesser. Foreningens formand, overretssakfører Johan Rasmussen, Sandefjord, reiste da ogsaa selv derover sammen med en række disponenter for forskjellige fangstselskaper.

Forhandlingene varte fra 21de til 27de mai, og som ordfører for hvalfangerne under møtene med The Ministry of Food fungerte hr. K. F. Knudsen i «The Norwegian Whaling Commissioners». Det var store og for hele bedriften indgripende spørsmaal de norske forhandlere her hadde at ordne, og det lykkedes dem her ved takt og klokskap at bringe en viktig landssak frem til en for alle parter tilfredsstillende ordning. Det er iøinefaldende, hvorledes hvalfangstbedriften, som saa ofte hadde lagt beslag paa mod og organisatorisk evne, her kom til at høste fordel av sine forhandleres dygtighet og takt.

Underhandlernes opgave var ikke let. Den engelske oljeproduktion var solgt for £ 55 pr. ton, og myndighetene kunde let slutte, at naar britiske undersaatte kunde producere olje for £ 55, saa maatte vel ogsaa de norske hvalfangere kunne gjøre

det. Det lykkedes dog at opnaa en høiere pris, likesom det ogsaa lykkedes for dem at forhindre at der skedde nogen forandring i de allerede paa britisk omraade bestaaende fangstkoncessioner.

Hvalfangerne gik ind paa at oljen av 1917—1918 aars fangst skulde gjøres op paa basis av £ 62-10-0 pr. ton. For olje av 1918—1919 aars produktion opnaadde man derimot £ 72-10-0 pr. ton for nr. 0/1, £ 68 pr. ton for nr. 2, £ 63 pr. ton for nr. 3 og £ 60 pr. ton for nr. 4.

Olje av fangst efter 1ste juli 1919 skulde være gjenstand for frit salg.

Dermed gik, efter alle krigens uregelmæssigheter og vilkaarligheter, den norske hvalfangstbedrift i Sydhavet atter ind i mere frie former.

*

Sæsonen 1919—1920 bragte heller ingen nye fangstselskaper til sydfeltene. Saavel ved Syd-Georgia som ved Syd-Shetland deltok nemlig kun de selskaper som hadde holdt det gaaende der under hele krigen.

Fangstresultatene ved Syd-Georgia var følgende:

«Ocean» hadde med 3 fangstbaater 89 blaahval, 227 finhval, 14 knølhval, 7 seihval og 3 rethval, tilsammen 340 hval, hvorav der blev producet 18 616 fat olje og 5 564 sækker guano.

«Sandefjords hvalfangerselskap» hadde med 3 fangstbaater 133 blaahval, 241 finhval, 13 knølhval, 8 seihval og 1 rethval, tilsammen 396 hval, hvorav der blev utkøkt 20 062 fat olje.

«Tønsberg hvalfangeri» hadde med 3 fangstbaater 193 blaahval, 269 finhval, 11 knølhval og 3 rethval, tilsammen 495 hval, hvorav der blev utkøkt 26 491 fat olje.

«The Southern Whaling & Sealing Company», Liverpool, hadde med 6 fangstbaater 271 blaahval, 274 finhval, 14 knølhval, 13 seihval og 1 rethval, tilsammen 573 hval, hvorav der blev utkøkt 29 144 fat olje.

«The South Georgia Company», Leith, hadde med 6 fangstbaater 193 blaahval, 404 finhval, 23 knølhval, 22 seihval, 5 spermacethval og 4 rethval, tilsammen 651 hval, hvorav der blev utkøkt 32 401 fat olje.

Endelig hadde «Cia Argentina de Pesca», Buenos Aires, med 4 fangstbaater en fangst som opgives til ca. 25 000 fat olje.

Feltets samlede produktion var saaledes 151 714 fat olje, hvorav der faldt 65 169 paa de tre norske selskaper.

Hovedfangsten faldt som vanlig i de senere aar paa maa-nedene december, januar og februar. I mars var fangsten sterkt avtagende og ut i april maaned var det praktisk talt slut.

Fangstbilledet var saaledes i store træk en gjentakelse av forrige aars, og det tidligere omtalte aarsaks- og virkningsforhold mellem temperaturforhold og fangst blev saaledes i denne sæsong endnu tydeligere markert.

Under disse forhold med økende driftsutgifter og avtagende fangst blev det derfor tydelig at et fangstselskap med 2 à 3 hvalbaater kun i tider med meget høie oljepriser kunde gjøre sig haab om at opnaa balance i sit driftsbudget. Det saa derfor ikke særlig lyst ut for de norske fangstselskaper her, mens de utenlandske med sin ret til at bruke 4 hvalbaater maatte siges at være ulike heldigere stillet. Værst var forholdet for «Ocean», som kun var licenseberettiget til 2 hvalbaater. For dette selskap maatte det endog synes betænkelig at gaa til ny utrustning.

Der blev saa utover sommeren 1920 drevet underhandlinger mellem «Ocean» og «Sandefjords hvalfangerselskap» om en sammenslutning paa basis av at begge selskaper skulde gaa op i et nyt selskap med fangstret for 5 hvalbaater.

Underhandlingene var ganske vanskelige. Paa den ene side gjaldt det at det ene selskap ikke blev tilgodeset paa det andet selskaps bekostning, og utadtil gjaldt det at opnaa de britiske myndigheters tilladelse til at fangsten fra 5 hvalbaater kunde bli oparbeidet og tilgodegjort ved én station.

At det tilslut lykkedes at føre forhandlingene frem til en for alle parter heldig løsning maa derfor betegnes som et av de bedste organisationsarbeider som overhodet er utført inden hvalfangstbedriften.

Det nye selskap fik navnet «Vestfold», og de tidligere disponenter av «Sandefjords hvalfangerselskap», overretssakfører Johan Rasmussen, og tidligere hvalfangstbestyrer Alex. Lange, har i første række fortjenesten av at det her lykkedes at stabilisere en saa betydningsfull del av vor fangstbedrift.

Til arbeidet med selskapenes sammenslutning ydet ogsaa marinekaptein O. Hanssen sin meget verdifulde støtte. Han var medlem av begge selskapers direktion, og hans dygtighet og erfaring som mangeaarig direktionsmedlem i en lang række av hvalfangerselskaper kom her overmaade vel med.

Ved Syd-Shetland gav sæsongens fangst følgende resultater:
Norske selskapers fangst ved Syd-Shetland 1919—1920.

Selskap	Blaa- hval	Fin- hval	Knøl- hval	An- dre	Sum	Fat olje
«Ørn II»	153	326	27	0	506	25 083
«Bombay»	160	202	6	1	369	18 506
«Sydhavet»	199	306	9	0	514	26 000
«Norge»	176	278	20	0	474	24 355
«Bryde & Dahls hvalfang- gerselskap»	111	210	13	1	335	17 482

Chr. Salvesens selskap hadde en fangst av 88 blaahval, 219 finhval og 107 knølhval, tilsammen 414 hval, hvorav der blev utkøkt 14 362 fat olje.

Feltets samlede avkastning utgjør saaledes 125 788 fat olje, hvorav der paa de norske selskaper falder 111 426 fat.

Det vil herav sees at Syd-Shetland i 1919—1920 har hat en av sine «store» sæsonger. Da fangstflaaten ankom i slutten av november, var havomraadet omkring øgruppen saa isfylt, at en del av skibene for nogen dage maatte returnere til Staten Island. Man kom dog snart ind, og fangsten begyndte omkring 5te december. Ved utgangen av mars forlot saa kokeriene sine fangstpladser, — fuldladet. Kun et kokeri, «Thor I», forblev paa fangstfeltet til 10de april.

Fangsten var hele tiden jevnt paagaaende, og den gamle erfaring at de store «isaar» bringer god fangst paa dette felt, blev derfor yderligere bekræftet.

Sommeren 1920 utrustedes der fra Norge to store nye fangst-ekspeditioner til dette felt.

A/S «Hektor», som under krigen hadde mistet sine to store kokeridampere og derfor var avskaaret fra at drive fangstvirksomhet, lot sin nybyggede 10 000 tons damper «Ronald» indrette som flytende kokeri. Den skulde ta imot alt spækket av den fangst som 5 hvalbaater indbragte, mens skrottene skulde nyttiggjøres ved selskapets faste station i Desception Bay. Skibet er det uten sammenligning største og bedst utrustede kokeri som nogengang er utrustet for hvalfangst. Det er utstyrt med de bedste hjelpe-midler og er et i enhver henseende ideelt spækkokeri.

Det er idethele ganske interessant at tænke tilbake paa den

rike utvikling det flytende kokeri har gjennomgåat i den forholdsvis korte tid fra sydhavsfangsten begyndte. Man sammenligne blot dette mægtige skib med «Admiralen», den enkelt utstyrte lille damper som først optok hvalfangsten hernede i den antarktiske isverden!

Skibet medførte paa turen sydover 216 mand, som dels skal arbeide ombord og dels ved selskapets landstation. Bare dette gir en klar forestilling om det store omfang denne bedrift har naadd.

Den anden nye fangstekspedition som sommeren 1920 utrustedes for fangst ved Syd-Shetland, tilhører aktieselskapet «Odd» av Sandefjord, disponent Chr. Christensen jr. Selskapet kom istand ved en sammenslutning av aktieselskapene «Odd», «Dominion Whaling Co.» og «South Pacific Whaling Co.», saaledes at de to sidstnævnte selskaper gik op i det først nævnte.

Selskapet utrustet den store kokeridamper «Guvernøren», et skib paa ca. 8 000 tons størrelse, og skal paa fangstfeltet arbeide med 3 hvalbaater. Ogsaa denne ekspedition betegner et høidepunkt i retning av hvad fangstbedriften hittil har ydet i retning av utrustning.

*

Hvalfangstbedriften har ut gjennom aarene været en betydelig faktor i vort økonomiske liv, særlig i den del av landet hvorfra ekspeditionene er utrustet. I den sydlige del av Vestfold er der saaledes hverken i by eller paa land neppe en familie som ikke paa en eller anden maate, direkte eller indirekte, har nydt godt av fangstbedriftens avkastning. De hundreder av millioner kroner som i aarenes løp er hentet hjem til landet fra fjerntliggende havstrøk, — fra tropehavenes solsteekte kyster og fra farvandene omkring de øde, ugjestmilde øer, som danner landenes sidste forposter ut mot isverdenen i syd og nord, — disse millioner har fundet vei utover bygd og by herhjemme og skapt øket erhvervsliv og mere menneskelykke.

Millionerne er samlet under slit og savn, under indsats av det høieste av mod og offervilje paa den ene side og av beregning, omtanke og organiserende og skapende evne til den anden side.

Bedriften har litt efter litt skapt sin egen type av mænd, fangstmænd og forretningsmænd. Det eventyrlige og vovsomme i bedriften har sat sine merker paa de fleste. Det er mænd med energi, mod og vilje, — vilje fremfor alt.

Stort set maa det siges at hvalfangstbedriften har evnet ut gjennem aarene at gi forholdsvis rummelige og gode livsvilkaar for dem som har lagt sit arbeide ind her. Særlig har bedriftens ledende mænd og fagfolk i bedriftens tjeneste forøvrig som regel hat gode livsforhold. Men ogsaa i de underordnede stillinger har fortjenesten holdt sig paa høide med det bedste som en bedrift kan byde.

Der er tidligere i denne bok git en oversigt over lønsforholdene i bedriftens første grundlæggende aar. Til sammenligning anføres her den lønningsskala som sydhavsselskaperne betaler sine folk i 1920. Det er stort set den samme i alle selskaper.

For skyttere er hyren kr. 400 pr. maaned og kr. 110 pr. blaahval, kr. 80 pr. finhval, kr. 50 pr. knølhval og kr. 200 pr. rethval. Hvis et selskap faar fuld fangst eller mindst 25 000 fat olje, skal skytterne ha 10 pct. tillæg paa sin hyre og part. Videre utbetales der dem yderligere 5 pct. tillæg, hvis fangsten gaar op i 30 000 fat paa landstationer eller kokerier som kan laste en saadan fangst. Fangstmængden regnes i begge tilfælde pr. 3 fangstbaater.

For hvalbaatenes mandskaper gjælder følgende hyrer:

	Pr. maaned: kr.	Pr. knøl: kr.	Pr. fin: kr.	Pr. blaa: kr.
Styrmænd	400	9	12	17
Maskinister	500	12	15	20
2den maskinister	400	9	12	17
Stuerter	350	9	12	15
Matroser	275	6	9	12
Fyrbøtere	275	6	9	12

De flytende kokeriers mandskaper:

	Pr. maaned: kr.	Pr. fat olje: øre
1ste styrmænd	600	17
2den styrmænd	475	14
3dje styrmænd	400	10
Baadsmand	350	8
Tømmermand	350	8
Matroser	275	5
Letmatroser	200	3
Jungmand	150	2

	Pr. maaned: kr.	Pr. fat olje: øre
Dæksgutter	100	1½
Bødker	350	8
Smed	350	10
1ste maskinist	700	18
2den maskinist	600	13
3dje maskinist	500	10
Donkeymand	325	6
Fyrbøtere	275	5
Lempere	200	3
Arbeidere	150—250	2—5
1ste flænsere	325	10
2den flænsere	275	7
1ste trankoker	325	10
2den trankoker	275	7
Kjøtskokere	275	7
Stuert	475	14
Kok	375	9
Baker	325	8
Messegutter	100	1½
Kjøtskjærere	275	7
Kjeletømmere	250	5
Kjelestuere	250	5

For mandskaper ved landstationer:

	Pr. maaned: kr.	Pr. fat: øre	Pr. sæk guano: øre
Formænd	600	12	6
1ste flænsere	300	10	4
2den flænsere	275	7	3
Kjøtskjærere	250	5	3
Spæskjærere	250	5	3
Kjøtskokere	250	5	2
Spækkokere	325	10	3
Arbeidere	150—250	4	2
Stuert	450	8	4
Kok	350	6	3
Baker	350	6	3
Slagter	325	5	2

Overtidsbetaling for arbeidere, fyrbøtere og matroser erlægges med indtil kr. 1,20 pr. time og for fagfolk med indtil kr. 1,50. For maskinister paa kokeriene med kr. 2,— pr. time.

Det har i de senere aar lykkedes at faa gennemgaaende solide og dygtige folk med paa fangstekspeditionene. Aar efter aar mønstrer de samme selskaper stort set de samme folk, saa der kun er nogen veksling blandt de yngre mandskaper. I de aar da fangstvirksomheten var paa sit høieste, var der dog som regel en del mindre gode elementer blandt mandskapene.

Som regel har der ved fangstekspeditionene været et godt forhold mellem deltagerne. Man har dog ogsaa en del eksempler paa det motsatte. Meget beror her paa de personlige egenskaper hos ekspeditionens leder.

*

Vaaren og forsommeren 1920 mens de store kokerier var paa vei til Europa med sine værdifulde ladninger, var disponenterne hjemme som vanlig sterkt optat med at faa solgt sin produktion til de bedst mulige priser. Skjønt produktionen ifølge tidligere overenskomst med England var gjenstand for frit salg, var det dog tydelig, at de store oljepartier paa grund av betalingssevne og valutaforhold maatte omsættes her. Fjoraarets produktion var omsat til en pris av £ 72-10-0 for nr. 0/1, og da oljemarkedet senere hadde været opadgaaende, var der meget som trak i retning av at der nu burde kunne opnaaes en meget god pris.

Under disse forhold fik «Den norske hvalfangerforening» en betydning som aldrig før, idet det blev dens opgave at samle selskapene til en enhet, saa ødelæggende konkurranse kunde undgaaes. Der var heldigvis blandt selskapenes disponenter en sterk følelse av at man kun kunde opnaa det bedste resultat ved at staa samlet, men der var allikevel en hel række praktiske vanskeligheter at overvinde førend dette samhold kunde bli effektivt.

Det lykkedes dog omsider at samle alle producenter om en fællesoptræden, og da der ut paa forsommeren forelaa et fordelagtig tilbud paa den hele produktion, blev dette antat.

Pristilbudet lød paa £ 90 for olje nr. 0/1, £ 85 for nr. 2,

£ 80 for nr. 3 og £ 72 for nr. 4, — net naked med £ 3 pr. ton i tillæg for olje paa fat.

Under varepartienes levering steg den engelske valuta sterkt utover den normale kurs, og hvalfangerne opnaadde dette aar en fortjeneste som var uten sidestykke i hele hvalfangstens historie.

*

Den norske hvalfangerforening blev i disse sidste for den hele bedrifts økonomi saa avgjørende aar ledet av formanden, overretssakfører Johan Rasmussen, Sandefjord. Sjelden er vel i denne bedrift den rette mand mer kommet paa det rette sted. Der hadde saa ofte tidligere været lagt for dagen baade mod og snarraadighet til den ene side og skapende evne og offervilje til den anden, — men evnen til at organisere den hele bedrift, samle de spredte, selvstændige viljer til fællesoptræden og solidaritetsfølelse hadde det som oftest skortet paa. Det er først og fremst dette Johan Rasmussen har opnaadd som formand i Den norske hvalfangerforening.

Johan Rasmussen,
Den norske hvalfangerforenings formand.

Efterat han i en aarrække som forretningsmand hadde faat det mest intime kjendskap baade til hvalfangst og norsk forretningsliv i det hele, gik han i 1913 som kompagnon ind i P. Bogens forretning i Sandefjord, og har fra 1914 utover sammen med sin kompagnon Alex. Lange ledet den største og mest omfattende fangstbedrift vort land for øieblikket har.

Den norske hvalfangerforening staar nu baade utad og indad som en levendegjørelse av den hele bedrift, og man kan næsten

ikke længer forstaa, hvordan man ut gjennem aarene har kunnet klare sig den foruten.

Som det er en kjendsgjærning at den hele hvalfangstbedrift er kommet i en ny og bedre stilling gjennem denne sin organisation — er det paa den anden side hævet over al tvil at bedriftens fremtidige trivsel i høi grad avhænger av at den engang skapte solidaritet videre opretholdes og styrkes.

Tabel over hvalfangsten og fremstillingen av hvalprodukter.
Syd-Georgia 1909—1918.

Aar	Ret- hval	Sper- macet	Blaa	Fin	Knøl	Sei	Sum	Antal fat	Tons bar- der	Antal sækker guano	Værdi i £, anslagsvis
1909—10	37	4	26	58	3 391	—	3 516	104 316	63	3 130	251 077,—
1910—11	79	—	85	168	6 197	—	6 529	189 363	104	16 050	534 715,—
1911—12	82	4	298	516	5 635	—	6 535	212 262	173	48 737	539 912,—
1912—13	6	9	317	2 157	2 360	1	4 850	212 992	284	77 187	589 881,—
1913—14	66	21	940	1 716	512	94	3 349	176 487	148	85 775	512 860,—
1914—15	20	1	2 313	1 940	823	—	5 097	270 507	21	85 398	770 717,—
1015—16	12	1	3 026	2 744	1 578	—	7 361	346 269	6	83 651	1129 887,—
1916—17	12	35	2 440	1 606	378	—	4 471	268 327	31	9 705	1015 091,—
1917—18	35	37	1 871	1 144	60	49	3 196	202 503	8	994	1100 000,—
Sum	349	112	11 316	12 049	20 934	144	44 904	1983 026	838	410627	6444 140,—

Efter officielle engelske kilder.

Hvalfangst ved Syd-Georgia.

Samlet fangst og samlet produktion av olje og guano 1909—1918.

Efter officiel engelsk statistik.

Sæsong: Oktober—september	Antal hval	Fat olje	Sækker guano	Gjennemsnitlig pr. hval	
				Fat olje	Sækker guano.
1909—10	3 516	10 4316	3 130	29,7	0,9
1910—11	6 529	18 9363	16 050	29,0	2,5
1911—12	6 535	21 2262	48 737	32,5	7,5
1912—13	4 850	21 2992	77 187	43,9	15,9
1913—14	3 349	17 6487	85 775	52,7	25,6
1914—15	5 097	27 0507	85 398	53,1	16,8
1915—16	7 361	34 6269	83 651	47,0	11,4
1916—17	4 471	26 8327	9 705	60,0	2,2
1917—18	3 199	20 2503	994	63,3	0,3
Sum	44 907	1988 026	410 627		

Tabel over hvalfangsten og fremstillingen av hvalprodukter.

Syd-Shetland 1911—1918.

Efter officielle engelske kilder.

Aar	Ret- hval	Sper- macet	Blaa	Fin	Knøl	Andre	Sum	Antal fat	Tons bar- der	Antal sæk- ker guano	Værdi i £, anslagsvis
1911—12..	17	—	892	1 727	2 174	3 bøtten.	4 813	148 770	383	—	426 982,—
1912—13..	3	—	1 761	2 300	976	4 »	5 044	198 410	309	950	608 556,—
1913—14..	3	—	1 472	2 092	977	—	15 259	221 628	111	10 148	894 174,—
1914—15..	2	—	1 796	1 679	656	—	4 133	206 936	60	11 011	566 240,—
1915—16..	6	3	1 845	2 358	219	—	4 431	212 536	117	18 952	793 360,—
1916—17..	—	—	1 380	602	21	—	2 003	92 760	—	—	479 260,—
1917—18..	13	—	397	627	71	6 seihv.	1 114	55 973	—	—	466 000,—
Sum	44	3	9 543	11 385	5 094	13	26 797	1 137 013	980	41 061	4 234 572,—

1 To selskaper med en samlet fangst av 715 hval hadde ikke indsendt detaljerte opgaver.

Hvalfangst ved Syd-Shetland.

Samlet fangst og samlet produktion av olje og guano 1911—18.

Efter officielle engelske kilder.

Sæson	Antal hval	Fat olje	Sækker guano	Gjennemsnitlig pr. hval	
				Fat olje	Sækker guano
1911—12	4 813	148 770	—	30,9	—
1912—13	5 044	198 410	950	39,3	0,2
1913—14	5 259	221 628	10 148	42,1	1,9
1914—15	4 133	206 936	11 011	50,1	2,7
1915—16	4 431	212 536	18 952	48,0	4,3
1916—17	2 003	92 760	—	46,3	—
1917—18	1 114	55 973	—	50,2	—
Sum	26 797	1 137 013	41 061		

Tabel over hvalfangsten og fremsstillingen av hvalprodukter.

Syd-Orkney 1911—1915.

Efter officielle engelske kilder.

Aar	Ret- hval	Sper- macet	Blaa	Fin	Knøl	Andre	Sum	Antal fat	Tons bar- der	Antal sækker guano	Værdi i £, anlagsvis
1911—12 ...	—	—	67	67	114	—	248	7 000	20	—	19 056,—
1912—13 ...	—	—	199	442	138	—	779	26 031	—	—	76 314,—
1913—14 ...	3	—	29	480	109	—	621	21 750	20	—	87 030,—
1914—15 ...	—	—	94	275	10	2 bottlen.	381	14 000	—	—	46 600,—
Sum	3	—	389	1 264	371	2	2 029	68 781	40	—	229 000,—

Ved Afrikas kyster.

om allerede andetsteds omtalt var hvalfangere fra Norge allerede i 1907 paa det rene med at der paa visse strøk av Afrikas kyster forekom en betydelig hvalbestand, som nok kunde danne grundlag for en lønnende fangstbedrift. Der er før fortalt om de iagttagelser som gik forut for dette, hvorfor vi nu kan gaa over til aar for aar at følge denne fangstbedrifts utvikling og resultater.

Fangsten ved Afrika begyndte den 23de juli 1908 fra fast station i Durban. Det var «South African Whaling Co.», disponent Johan Bryde, Sandefjord, som drev fangsten med de to smaa hvalbaater «Ørnen» og «Jupiter». Stationen hadde fra først av ingen guanofabrik.

Hvalbestanden viste sig at være ganske betydelig. Der forekom baade blaahval, finhval og knølhval, likesom spermacethvalen heller ikke var nogen sjelden forekomst. Som sædvanlig paa nye fangstfelter hvor der optrær en alsidig hvalbestand, var det ogsaa her knølhvalen som fra begyndelsen av blev sterkest efterstræbt, og det første aars fangst kom derfor væsentlig til at bestaa av denne hvalart.

Sæsongen varte til omkring midten av november, og der var da gjort en fangst av 106 hval, hvorav der blev utkokt 3 240 fat olje.

Selskapets station laa imidlertid like op til byen, og der blev snart høilydte klagemaal over at lugten fra fabrikken var generende for befolkningen. Stationen blev derfor flyttet og henlagt til et mere ugenert sted. Der blev nu reist en stor, moderne station med guanofabrik og tidsmessig utstyr, og det hele blev anlagt med den mest fuldstændige nyttiggjørelse av raastoffet for øie. Det nye anlæg var færdig i juni 1909.

Der blev denne sæsong indbragt til stationen 170 hval, hvorav der blev fremstillet 7 000 fat olje og 5 000 sækker guano og kraftfor. Desuten blev der fra stationen solgt en del kjøt og ben til en anden guanofabrik dernede.

I begyndelsen av april samme aar sendtes videre de to smaa fangstbaater «Neptun» og «Falken» til Sydafrika. De var fremme i slutten av juni maaned og tok stationsplads i Saldanha Bay i Kapkolonien, hvor «South African Whaling Co.» ogsaa hadde besluttet sig til at drive fangstvirksomhet.

Guanofabrik og diverse rekvisita forøvrig blev sendt sydover med et seilskib, som imidlertid blev forsinket ved et havaiuheld, saa det først kom frem til stationen i november, da fangstsæsongen nærmet sig sin avslutning. Der blev til denne station indbragt 169 hval, hvorav der blev fremstillet vel 4 000 fat olje. Hvalbestanden var ogsaa her god, og de forskjelligste arter var ogsaa her ganske godt repræsentert. Det første aars fangst bestod dog mest av knølhval.

Sæsongen gav her indtryk av at kunne strækkes længere utover, idet hvalbestanden ut gjennem november holdt sig vedblivende god. Der blev saaledes fra den 6te til den 10de november med de to smaa hvalbaater tat 16 hval, hvad der vel maatte siges at se lovende ut.

Hr. Johan Bryde var saa vel tilfreds med disse fangstresultater, at han planla en fangstekspedition til Heardøerne med det flytende kokeri S/S «Mangoro» og to hvalbaater. Det interessante forsøk som dette betegnet, kom imidlertid ikke til utførelse. Det er værd at lægge merke til, at de sydafrikanske myndigheter allerede fra begyndelsen av saa velvillig paa hvalfangsten og erklærte at ville støtte den i enhver henseende.

Fra Saldanha Bay blev i 1909 ogsaa drevet fangst av aktieselskapet «Sydhavet», disponent P. Bogen, Sandefjord. Fangstbestyrer Peder Michelsen kom nemlig i april op til Kapstaden med «Sydhavet»s fangstekspedition fra Syd-Shetland, og efter her at ha losset sin oljelast, gik han til Saldanha Bay for at opta fangsten der. Ekspeditionen ankom hit omkring midten av juni maaned, og fik saaledes kun en sæsong paa ca. 3½ maaned, inden den atter maatte avgaa til Syd-Shetland.

I denne tid fangedes ca. 100 hval, mest knølhval, hvorav der blev utkøkt 3 500 fat olje. Der blev ogsaa tat en del blaahval,

men denne var mager og stod ogsaa længere ute fra kysten end knølhvalen.

Selskapets fangstforsøk her mellem Syd-Shetlandsæsongene blev ikke oftere gjentat.

Mens disse fangstforsøk foregik ved kystene av Sydafrika, var hvalfangernes opmerksomhet ogsaa rettet mot Vestafrika.

Overretssakfører P. Bogen utrustet saaledes sammen med hvalfanger M. I. Ingebrigtsen aktieselskapet «Viking», som med det flytende kokeri «Ambra» og to hvalbaater i 1909 gik sydover paa en prøveekspedition. Ekspeditionen ledes av Ingebrigtsen, som med sin lange erfaring fra de nordlige fangstfelter maatte ansees som særlig skikket som leder for en saadan ekspedition.

Det var ekspeditionens hensigt at søke spermacethvalen, som tidligere i store masser var blit fanget ved De azoriske øer og forøvrig i havstrøkene sydover langs Afrikas kyst. Desuten var det hensigten at eksperimentere med fangstens tilgodegjørelse i aapen sjø, saa man ikke behøvet at være bunden til en bestemt havneplads. For dette sidste formaal skulde hvalen hel og holden tages ombord i kokeridamperen og der parteres op og nyttiggjøres. Hr. Ingebrigtsen hadde ogsaa tidligere eksperimentert med at ta hvalen hel ombord i et skib, idet han et par aar tidligere tok flere hval ombord i et seilskib, som ledsaget hans fangstbaater paa deres fangst ved Bjørneøen.

Til disse eksperimenter anvendte ekspeditionen juli og august maaned. Paa turen sydover blev der saaledes allerede tat hval ombord i den Spanske Sjø. Længere sydover paatraf man ogsaa spermacethval og der blev fanget et mindre antal, men nogen betydelig fangst blev der ikke gjort.

Længer ut i sæsongen gik man sydover langs Afrikas vestkyst for at se efter hval, og man fandt ogsaa hval paa forskjellige steder. Det var mest knølhval paa træk langs kysten. Ekspeditionen tok tilslut havneplads ved kysten av Angola i Port Alexandra paa portugisisk omraade. Om høsten gik man hjem til Norge med en fangst av 4 500 fat olje.

Det var dermed fastslaat, at der ogsaa paa kysten av Vestafrika fandtes en saa betydelig bestand av trækkende hval at den let kunde danne grundlag for en lønnende fangst.

Aktieselskapet «Kerguelen», disponent Storm Bull & Co., hadde ogsaa i 1909 sit første fangstaar. Der er tidligere talt

om de forhold som ledet til at der fra norsk side blev sat igang hvalfangst paa dette gamle fangstfelt.

Selskapet anla en fast fangststation med guanofabrik og gik igang med to fangstbaater «Eclair» og «Etoile». Man fik allerede fra begyndelsen mange vanskeligheter at kjæmpe med. Specielt viste det sig snart at valget av stationsplads ikke hadde været det heldigste, idet den var anlagt i forholdsvis lang avstand fra det felt hvor hvalen fortrinsvis blev fanget. Man hadde imidlertid dette første aar indtryk av at der i farvandene omkring øgruppen var en god hvalbestand, og fangsten utgjorde da ogsaa 232 hval, hvorav der blev utkøbt 7 000 fat olje. Ved siden herav hadde man jo ogsaa sælfangsten at falde tilbake paa, saa fangsten ved Kerguelen ogsaa maatte siges at ha gjort en forholdsvis lovende begyndelse. Sælfangsten foregik fra midten av oktober og utover til slutten av februar, mens hvalfangsten faldt fra denne tid og utover til utgangen av juli.

Flænsedækket paa «Vik».

Der var hval av de forskjellige slags. Saaledes var av det første aars fangst 8 blaahval, 6 finhval, 1 rethval og 217 knølhval. Hvalen forekom tildels inde i fjordene, hvor de to fangstbaater i den bedste fangsttid mai—juni gjorde en meget god fangst. Der var da rikelig av «hvalaate» inde i selve fjordene.

Dette forhold skulde imidlertid ikke bli av lang varighet, ti

allerede næste sæsong (1910) mislykkedes hvalfangsten ved Kerguelen fuldstændig. Forandrede temperatur- og strømforhold hadde ført til en anden fordeling av hvalens føde, og der kom dette aar hverken «aate» eller hval ind i fjordene. Der blev vistnok i begyndelsen av sæsongen iagttat en ikke ubetydelig hvalbestand i havstrøkene utenfor øgruppen, men storm og uveir vanskeliggjorde i høi grad fangsten.

Aarets fangst utgjorde kun 82 hval, derav 1 blaahval, mens resten var knølhval, — og av denne fangst blev der fremstillet 2 800 fat olje og 1 800 sækker guano. Desuten utbragte sælfangsten ca. 4 500 fat olje foruten en del skind.

Kerguelen blev denne sæsong ogsaa besøkt av et par andre norske fangstekspeditioner, og disse besøk bragte selvsagt selskapene i konflikt med aktieselskapet «Kerguelen», som ved de andre fangstselskapers nærværelse mente sin ret krænket.

Det var først det nylig nævnte flytende kokeri «Mangoro», som istedenfor at prøve hvalfangsten ved Heardøerne hadde søkt til Kerguelen. Denne ekspedition ankom til Kerguelen i mars og avgik i begyndelsen av juni maaned med en fangst av 41 knølhval, hvorav der blev utkøkt 1 000 fat olje.

Dernæst besøktes øgruppen av sælfangeren «Eclipse», som for regning av aktieselskapet «Sælen» utførte en fangstekspedition til øgrupper i det Indiske Hav for at fange sjøelefanter.

Skibet forlot England den 10de august 1909 og ankom den 5te november til Marionøen, hvor det imidlertid ikke lykkedes at lande. Skibet seilte nu videre til Crozet, hvor man blev drevet væk av storm. Efter at ha utstaat svære storme og faat en del skade søkte skibet ind til Kerguelen, hvor man den 24de november ankret i Royal Bay. Efter en kort tids ophold her gik skibet til Heard Island, hvor det ankom 5te december. Paa øen vrimlet det av sjøelefanter. Dyrene var fra begyndelsen av aldeles tamme, men efterhvert som fangsten paagik, blev de mere sky. Man lastet imidlertid i en fart det lille fartøi tiltrods for at fangsten var baade vanskelig og besværlig, — og man vilde ganske vist faat fuld last, selv om skibet hadde været meget større. Skibet forlot Heard Island den 2den februar og var tilbake i Kristiania den 5te juni.

Ved Sydafrika deltok i 1910 ikke det flytende kokeri tilhørende «Sydhavet», idet fangstbestyreren var av den mening at hvalbestanden ikke var tilstrækkelig til at avgi raastof nok til et saa stort flytende kokeri. Fra Cap og nordover hadde han kun fundet en sparsom bestand av «trækhval», mens der nordover mot ca. 15° viste sig at være en langt betydeligere bestand. Paa feltet ved Saldanha Bay kunde der gaa dage, da man slet ikke saa hval, mens den til andre tider kunde gi indtryk av at være talrik. Bestanden var mest knølhval paa træk nordover i sæsongens første del og sydover i den sidste del av fangsttiden. Undertiden kunde der komme flokker av seihval indunder kysten. Den stanset dog ikke længe og var gjerne mager. Ca. 20 mil av land stod adskillig blaahval i «aate». Denne blev dog ikke gjenstand for større fangst, da for det første slæpningen faldt lang, og den desuten viste sig at være saa mager at man kun fik 15—20 fat olje av hvert dyr. I et par tilfælde fik man ikke mere end 12 fat.

«South African Whaling Co.» var derfor i 1910 alene paa det sydafrikanske felt og drev fangst baade fra Durban og Saldanha. Fangsten var særlig fra Durban meget tilfredsstillende, og ialt fik selskapet denne sæsong 20 500 fat olje, som for største delen overførtes til det europæiske marked, mens de betydelige mængder av guano omsattes i Sydafrika. Selskapet var under sterk utvikling og anskaffet nu moderne hvalbaater til sin fangstvirksomhet.

«Mangoro» gjorde ogsaa efter tilbakekomsten fra Kerguelen en fangsttur nordover langs Afrikas østkyst. Der blev her iagttat en god hvalbestand, og skibet fik et utbytte av 2 500 fat olje.

Aktieselskapet «Viking» sendte ogsaa dette aar sit flytende kokeri med 2 hvalbaater til Port Alexandra paa Angola. Man fandt her en udmerket hvalbestand hovedsagelig bestaaende av knølhval, og selskapet gjorde en fangst av ca. 650 hval, hvorav der blev fremstillet 13 500 fat olje. Av hvalene var kun 2 blaahval og 1 finhval, mens resten var knølhval.

De portugisiske myndigheter var fra først av ikke synderlig velvillige likeoverfor hvalfangerne, og fangstkoncession blev kun indrømmet for et enkelt aar ad gangen. Dette voldte naturligvis en del usikkerhet, inden forholdet blev avløst av mer stabile be-

stemmelser, hvad der først skedde ved en «hvallov» for de portugisiske kolonier, promulgert 16de juli 1913.

Allerede denne sæsong havde imidlertid portugiserne selv faat lyst til at delta i fangstbedriften. Der blev i Lissabon under ledelse av J. A. Ferreira & Co. dannet «Compania de Pesca de Balæna am Mossamedes». Selskapet hadde sin stationsplads ved Mossamedes paa Angola og drev fangst med hvalbaaten «Ambar». Fangstresultatet var dette første aar 60 hval og ca. 1 400 fat olje.

Den store fangsttid.

Med 1911 begyndte den store fangsttid for havstrøkene langs Afrikas kyster.

Der var nu gjort en række iagttagelser som med sikkerhet fastslog, at der i aldeles aarviss forekomst gik en betydelig bestand av hval langs saavel vestkysten som østkysten av dette fastland. Senere erfaringer har yderligere godtgjort dette.

Stort set kan det fastslaaes, at disse hvalmasser kommer fra de mere polare egne i syd, hvor de under den antarktiske sommer har opholdt sig et eller andet sted langs sydpollandets uhyre isrand og rundt om ved de øgrupper, som findes sydover mot dette. Der er her i sommertiden en uhyre forekomst av hvalføde, og de store masser av hval, som verdenshavens sydlige dele rummer, søker instinktmæssig hit for at finde den foinsødnæring. Der findes her hval overalt, om end selvsagt ikke i like stort antal. Det er ved fordelingen av hvalens forekomst over disse uhyre havvidder at temperaturforhold, strøm- og isforhold spiller en saa uhyre rolle, og som første regel gjælder naturligvis her at hvalen stort set optræer mest talrik der hvor den finder rikest ligst føde.

Der er helt fra Cook's bekjendte reise i 1772—1775 og op til vore dage av talrike ekspeditioner gjort en mængde iagttagelser over hvalenes forekomst i disse sydpolare egne, og en mængde av det materiale disse ekspeditioner har optegnet om dette emne, er senere tilrettelagt i Emile G. Racovitza's bok «Cétacés Résultats du voyage du S. Y. Belgica en 1897—99».

Det fremgaar av disse iagttagelser at hvalenes forekomst over det sydlige ishav ikke er indskrænket til bestemte strøk

og omraader, men at de praktisk talt forekommer overalt. Det maa her være os nok at fastslaa dette.

Fra disse mere polare strøk trækker saa hvalene med den indtrædende høst og vinter nordover mot de store fastlandsmasser, hvor de finder varmere vand og bedre forhold forøvrig til kastning av sine unger og til parringen, som ifølge en mængde iagttagelser ogsaa foregaar her.

Ved kysten av Sydafrika fik vore fangstmænd der allerede i begyndelsen av mai føling med et bestemt nordgaaende træk av hval. Enkelte aar kunde trækket komme noget tidligere, andre aar noget senere, men den optrædende hval var altid paa vei nordover og dyrene var fete og velforede.

Længer nord paa kysten optraadte trækket noget senere, men var ogsaa her likesaa bestemt nordgaaende. Vore hvalfangere har iagttat dette like nordover til ækvatorialegnene, hvor imidlertid hvalen først optraadte i begyndelsen av juli.

Ut mot midten av august var gjerne det nordgaaende træk av hval forbi, og der indtraadte som regel en «slak» periode i fangsten. Denne var imidlertid av kort varighet og avløstes av hval paa bestemt sydgaaende træk.

Ved de nordligste fangststationer var den «slakke» periode i fangsten næsten umerkelig, mens den længere sydover var sterkere uttalt. Dog var der her ikke liten forskjjel paa de forskjellige sæsoner.

Ved de nordligste fangststationer avsluttet selskapene sin fangst i tiden 5te til 10de oktober, mens de sydligere stationer hadde hval hele oktober og langt ind i november, ja der er endog eksempler paa at man saa sent som i december har hat fangst.

Hvalen var under sit sydgaaende træk adskillig magrere, og den hadde som regel mere travlt med at komme avsted.

Nordtrækket begyndte ganske smaat med forekomst av forholdsvis faa hval, men eftersom ukene gik blev det livligere og rikere, indtil det hen mot august likesom ebbet ut.

Det samme var ogsaa tilfældet med det sydgaaende træk. Hvalfangerne fortæller at knølhvalen paa dette træk gjerne forekom parvis, en han og en hun. Hvalfangerne skyter da hunnen, ti hanhvalen er trofast nok til ikke at forlate sin dræpte make, og den blir derfor senere et let bytte.

Forklaring til kart over hvalstationer i Afrika 1911.

1. Station i Bahia de Lobito. Benyttet av «Bas», Sandefjord.
2. Station i Elephant Bay. Benyttet av «Bas», Sandefjord, og «Spermacet», Larvik.
3. Station i Mossamedes. Benyttet av «Comp. de Pesca de Balena am Mossamedes».
4. Station i Port Alexandra. Benyttet av «Viking», Sandefjord.
5. Station i Tiger Bay. Benyttet av «Haugesunds hvalfangerselskap», Haugesund.
6. Stationen i Saldanha Bay. Benyttet av «South African Wh. Co.», Sandefjord, og Hans Ellefsen, Kristiania.

7. Station i Mossel Bay. Benyttet av «Mossel Bay Wh. Co.», Tønsberg.
- 8, 9 og 10. Stationer i Durban og omegn. Benyttet av «South African Wh. Co.», Sandefjord, «Union Wh. & Fish. Co.» og «African Whales», Durban.
11. Station i Mozambique (Linga-Linga). Benyttet av «Mozambique Wh. Co.», Sandefjord.
12. Station i Angoche. Benyttet av «Normanna», Sandefjord.

Det nordgaaende hvaltræk kan stort set karakteriseres som en ynglevandring, mens det sydgaaende træk maa sees som en næringsvandring. For sydover mot iskanten «gror» atter de vældige masser av plankton frem mot den antarktiske sommer.

Paa disse enkle teorier blev den afrikanske hvalfangst grundlagt.

Da saavel «South African Whaling Co.» i Durban som «Viking» paa portugisisk Vestafrika begge hadde gjort en udmerket fangst i 1910, var en hel række fangstselskaper dukket op for at slaa sig ned paa forskjellige steder langs Afrikas kyster. Selskapene slog sig dels ned paa engelsk omraade i Sydafrika, dels paa portugisisk omraade baade i Angola og portugisisk Østafrika. De fleste av selskapene var norske, men der stiftedes nu ogsaa engelsk-sydafrikanske selskaper.

De selskaper som fik fangsttilladelse paa portugisisk omraade i Vestafrika, kom alle til at drive med flytende kokerier. Koncessionstiden sattes som regel til 7 aar.

Paa engelsk omraade bygget selskapene faste stationer og forberedte en omhyggelig tilgodegjørelse av alt raastof. Paa portugisisk Østafrika blev der dels anvendt faste stationer, dels flytende kokerier.

Som kartskissen viser blev der i 1911 drevet fangst av følgende selskaper:

«Bas» av Sandefjord, disponent N. T. Nielsen-Alonso, fik havneplads i Bahia de Lobito paa ca. $12\frac{1}{2}^{\circ}$ s. br. Selskapet hadde som flytende kokeri utrustet seilskibet «Alonso», og der anvendtes to hvalbaater.

Selskapet kom dette første aar altfor sent avsted og hadde ogsaa ellers mange vanskeligheter at kjæmpe mot. Fangsten blev derfor heller ikke saa stor. I sidste del av sæsonen blev der av myndighetene gjort indsigelse mot fortsat fangst, da man mente at avfaldet fra bedriften og lugten fra kokeriet var sundhets-

farlig for den lille by, i hvis havn kokeriet hadde faat ankerplads. Fangsten var da 2 000 fat olje. Efter en del underhandlinger fik man imidlertid tilladelse til at fortsætte sin fangst i den noget sydligere beliggende Elefant Bay, som senere blev dette selskaps faste havneplads. Her var forholdene bedre, og selskapet hadde ved sæsongens slutning en fangst av 3 500 fat olje.

Fra stationsplads i Elefant Bay blev der ogsaa drevet fangst av aktieselskapet «Spermacet» av Larvik, disponent Chr. Nielsen & Co. Selskapet drev fangst med to hvalbaater og flytende kokeri og fik et utbytte av 11 600 fat olje. Dette selskap hadde ikke selv koncession paa portugisisk Vestafrika, men hadde avfundet sig med hr. Lorentz Bruun, Tønsberg, som var indehaver av fangsttilladelse her. Denne blev ogsaa senere benyttet av det av ham startede aktieselskap «South Atlantic».

«Compania De Pesca de Balæna am Mossamedes» drev fangst fra fast station i Mossamedes. Selskapets fangstbaat var bygget i Tønsberg og utrustedes derfra, likesom skytteren var norsk. Selskapet var forøvrig helt portugisisk. Fangsten utgjorde ca. 2 000 fat olje.

«Viking» av Sandefjord drev fangst fra sin tidligere stationsplads i Port Alexandra. Man brukte flytende kokeri og tre fangstbaater. Der blev ialt fanget 946 hval, som gav et utbytte av 19 300 fat olje. Selskapets materiel kom ut i rette tid, og fangsten blev drevet til henimot midten av november maaned.

I Haugesund var av skibsreder Erich Lindøe stiftet «Haugesunds hvalfangerselskap» med hvalfanger Olav Fostenes som bestyrer. Dette selskap hadde faat koncession med stationsplads i den noget sydligere beliggende Tiger Bay. Selskapet brukte flytende kokeri, dampskibet «Augwald», og 2 hvalbaater. Fangsten utgjorde 479 hval, hvorav utkoktes 11 200 fat olje.

Hvalbestanden var langs Angolas kyst omtrent udelukkende knølhval. Der forekom vistnok ogsaa et ikke ubetydelig antal av andre hvalarter, men disse blev ikke gjenstand for nævneværdig fangst, saalænge der var knølhval nok.

Hvalen gav dette aar et utbytte av fra 20—25 fat olje pr. dyr, og det maa indrømmes at tilgodegjørelsen lot adskillig tilbake at ønske. Ved enkelte kokerier blev saaledes i adskillig utstrækning kun spækket benyttet.

Langt bedre, ja endog helt rationel var utnyttelsen av de paa britisk omraade beliggende fangststationer.

Fra Saldanha Bay arbeidet dette aar «South African Whaling Co.» med to fangstbaater. Stationen var utstyrt med guanofabrikk og utnyttelsen fuldstændig. Fangsten paagik til ind i anden halv-

Hans Ellefsens station i Saldanha Bay.

del av november og bragte som resultat 237 hval og 9 200 fat olje. Her blev ogsaa fanget en del blaahval og finhval om end knølhvalen ogsaa her utgjorde hovedfangsten. Gjennemsnitts-utbyttet pr. hval er som det vil sees her oppe i omtrent 39 fat pr. dyr.

Hvalfanger Hans Ellefsen, som i mange aar hadde drevet fangst fra Island, hadde nu anlagt en station i Saldanha Bay og arbeidet herfra med to fangstbaater. Resultatet av det første aars drift var imidlertid ikke helt tilfredsstillende.

Fra Mossel Bay blev der drevet fangst av et nystartet selskap «The Mossel Bay Whaling Co.», disponent Johs. Bruu, Tønsberg. Selskapet hadde fast station og to fangstbaater, og fangsten dette

første aar utgjorde 4 000 fat olje. Der var her mindre tilgang paa hval end langs kysten forøvrig, og fangsten blev her aldrig lønnende.

Fra Durban og nærmeste omegn blev der drevet fangst av tre selskaper. Først var det «South African Whaling Co.», bestyrer Lars Ivarsen, som dette aar drev med 4 fangstbaater. Dette

Jernbanevogn med en spermacethval velter. Durban.

selskap hadde nu ganske eiendommelige driftsforhold, idet al hval blev tat iland i selve Durban, mens stationsetablisementet laa i nogen avstand herfra. Hvalen blev saa pr. jernbane bragt frem til stationen. En slik transport kunde muligens tænkes at by paa adskillige vanskeligheter, men det hele blev anordnet enkelt og praktisk og voldte intet større besvær. Til hvert dyr benyttes gjerne to jernbanevogner, da dyrets længde og tyngde jo maa forutsættes at kræve saapas.

Fangstbestyreren fortæller i sin rapport herfra, at der i den fangede knølhval ofte fandtes store mængder av sardiner, saa den maa antages her at ha rikelig adgang til at proviantere. Selskapets fangst utgjorde 504 hval, hvorav der blev fremstillet

21 000 fat olje foruten store mængder av guano. Fangsten begyndte i midten av mai, idet de første hval blev indbragt til denne station 15de mai, og fangsten blev avsluttet midt i november.

Der hadde i Durban dannet sig to sydafrikanske fangstselskaper:

«The African Whales», som drev fangst med to hvalbaater, og «Union Whaling & Fishing Co.», som arbeidet med tre hvalbaater. Dette sidste selskap disponertes av konsul Egeland i Durban, og blev i fremtiden det betydeligste fangstselskap paa dette sted. Begge selskaper hadde faat sit materiel og sine fangstbaater fra Norge. I det hele hadde man i disse nystartningens aar store leverancer fra vore hjemlige utrustningsverksteder til fremmede hvalfangstselskaper. Hvad utstyr til faste stationer angaar var det særlig H. Henriksen, Tønsberg, som hadde de største leverancer. Dette firmas indehaver, K. Ludv. Henriksen, har i det hele æren av at ha bygget en lang række udmerkede stationer paa de fleste fangstfelter.

K. Ludv. Henriksen.

«Union Whaling & Fishing Co.» hadde denne sæsong en fangst av ca. 22 000 fat, mens «The African Whales» maatte nøie sig med 90 hval, hvorav der opgives at være fremstillet 2 500 fat olje.

Der var utenfor Durban en overordentlig god hvalbestand. Undertiden søkte hvalen saa nær op under land, at stationsfolkene hjemme fra stationen kunde følge jagten og se hvorledes hvalen blev skutt fast.

Som arbeidsmandskap ved disse stationer anvendtes i stor utstrækning kaffere, mens alle fagfolk blev forhyret fra Norge.

Denne sæsong blev der ogsaa for første gang sat igang fangst

fra stationer paa portugisisk Østafrika. Det var nemlig forrige sæsong ved «Mangoio»s ekspedition bragt paa det iene at der ogsaa her var en betydelig hvalbestand. Nu hadde Johan Bryde, Sandefjord, startet «The Mozambique Whaling Co.» med fast station i Inhambane ved Mozambiquekanalen. Selskapet fik ikke sit stationsetablisement færdig før i september og fik saaledes kun godt av hvalens sydgaaende træk. Der blev arbeidet med to hvalbaater, og fangsten utgjorde 264 hval, hvorav der blev fiemstillet 8 000 fat olje. Begyndelsen var saaledes lovende.

Til denne sæsong var der av skibsreder Haldor Virik, Sandefjord, startet et nyt selskap «Normanna». Det hadde faat stationsplads i Angoche ved Mozambiquekanalen paa portugisisk omraade og drev fangst med to hvalbaater og det flytende kokeri «Normanna». Selskapet kom altfor sent avsted og hadde ogsaa elleis mange vanskeligheter at overvinde. Feltet gav imidlertid ogsaa her indtryk av at være meget rikt paa hval, og fangsten utgjorde 273 hval, hvorav der blev utkøkt 6 500 fat olje. Ogsaa her var det knølhvalen som omtrent udelukkende blev gjenstand for fangst. Der forekom dog ogsaa andre hvalarter paa feltet.

Der arbeidet saaledes denne sæsong ialt 13 selskaper langs kystene av det afrikanske fastland. Herav var 10 selskaper norske, 1 portugisisk og 2 sydafrikanske. Fangstflaaten bestod av 29 hvalbaater, mens 8 faste landstationer og 5 flytende kokerier var beskjæftiget med at forædle fangsten, som denne sæsong altsaa utgjorde ca. 124 000 fat olje. Den afrikanske hvalfangst hadde saaledes allerede utviklet sig til en stor bedrift, som la beslag paa betydelige mængder av skibe og materiel.

Stort set maatte aarets resultater betegnes som opmuntrende, og de gav derfor ogsaa støtet til en rask videre utvikling av bedriften, en utvikling som skulde vise sig at være altfor voldsom i forhold til den bestand av hval, som aarlig søkte hen til disse havstrøk.

*

Imidlertid gik det mer end smaat med hvalfangsten paa Kerguelen. Hvalen søkte heller ikke denne sæsong ind i fjordene, men holdt til ute paa det aapne hav, hvor der imidlertid var en ret anseelig bestand. Veirforholdene var dog meget ugunstige, saa fangstbaatene maatte ligge inde lange tider ad gangen. Naar

veiret saa blev nogenlunde rimelig og baatene kunde komme ut, gjorde de ganske tilfredsstillende fangst.

Hvalen forlot imidlertid feltet allerede i begyndelsen av juni maaned, saa sæsongen blev altfor kort til at noget større kunde utrettes. Hele fangsten utgjorde 87 hval, hvorav der blev fremstillet 2 560 fat olje og 1 300 sækker guano og benmel.

Sælfangsten gav derimot rikt utbytte, idet der blev utvundet 10 680 fat sjøelefantran.

*

Høsten 1911 og vinteren utover blev vidne til en sterk utrustning av saavel norske som utenlandske fangstselskaper til fangst paa Afrikas kyster. Saavel paa vestkysten som paa østkysten av Afrika optoges nye stationspladser, og man finder denne sæsong ialt 11 nye fangstselskaper her. Av de nye selskaper var de 7 norske, mens de øvrige 4 var utenlandske, engelsk-sydafrikanske. Den videre utvikling av selskapenes antal faldt sterkest paa østkysten. Her blev der nemlig sat igang ikke mindre end 6 nye selskaper, derav 3 norske og 3 utenlandske, mens vestkysten fik 5 nye selskaper, derav 4 norske og 1 utenlandsk.

Som kartskissen (side 486) viser blev der sommeren 1912 drevet hvalfangst rundt Afrikas kyst, helt fra ækvatorialegnene paa vestkysten til langt nordover i Mozambiquekanalen paa østkysten.

De fangstselskaper, som sidst hadde erholdt fangsttilladelse, hadde tildels maattet betale betydelige beløp for sine koncessioner, — særlig var dette tilfældet med dem som erholdt sit fangstfelt paa portugisisk omraade. Der blev endvidere av Portugal paalagt hvalfangerne visse avgifter, mest i form av eksporttold av de fremstilte produkter. Denne eksporttold utgjorde dette aar 7 pct. for de utenlandske selskaper, mens den for portugisiske eller i Portugal registrerte selskaper utgjorde 3 pct. av værdien av de eksporterte hvalprodukter. Derimot var man her endnu ikke saa nøie med at paase at det indfangede raastof blev systematisk og helt rationelt utnyttet og oparbeidet.

Koncessionsindehaverne paa britisk omraade blev alle paalagt at nyttiggjøre hvalen helt ut. Følgen herav var at driften med flytende kokerier ikke godt egnet sig for disse selskaper, som derfor samtlige maatte gaa til bygning av landetablissementer og utstyre disse med guanofabriker.

Forklaring til kart over hvalstationer i Afrika 1912.

1. Station ved Cape Lopez. Fl. kokeri. Benyttet af «Dominion Whaling Co.», Sandefjord.
- 2 og 3. Stationer i Elephant Bay. Fl. kokeri. Benyttet af «Bas», Sandefjord, og «South Atlantic», Tønsberg.
4. Fast station i Mossamedes. Benyttet af «Comp. de Pesca de Balenam Mossamedes».
5. Fast station med fl. kokeri i Port Alexandra. Benyttet af «Viking», Sandefjord.
- 6 og 7. Stationer i Tiger Bay. Fl. kokerier. Benyttet af «Kastor», Tønsberg, og «Haugesunds hvalfangerselskap», Haugesund.

- 8 og 9. Stationer i Walfish Bay. Fast station og fl. kokeri. Benyttet av «Kerguelen», Kristiania, og «Durban Whaling Co.», Durban.
- 10 og 11. Stationer i Saldanha Bay. Faste stationer. Benyttet av «South African Whaling Co.», Sandefjord, og Hans Ellefsen, Kristiania.
12. Station i Mossel Bay. Fast station. Benyttet av «Mossel Bay Whaling Co.», Tønsberg.
- 13, 14, 15, 16 og 17. Stationer i Durban og omegn. Faste stationer. Benyttet av «South African Whaling So.», Sandefjord, «Union Whaling & Fishing Co.», Durban, «African Whales», Durban, «Eastern Whaling Co.», London, og selskap tilhørende Irvin & Johnson, N. Shields.
18. Station i Delagoa Bay. Fast station. Benyttet av «Premier Whaling Co.», London.
- 19, 20 og 21. Stationer i Mozambique (Linga-Linga). Faste stationer og flytende kokerier. Benyttet av «Mozambique Whaling Co.», Sandefjord, «Østkysten», Sandefjord, og «Capella», Sandefjord.
22. Station i Quilimane. Fl. kokeri. Benyttet av «Quilimane», Larvik.
23. Station i Angoche. Fl. kokeri. Benyttet av «Normanna», Sandefjord.

Saa vel de engelske som portugisiske myndigheter var forøvrig meget rundhaandede med at indvilge koncessionsandragender, og det later til at man ikke har hat nogen videre bekymring for at bevare hvalbestanden saa fangstbedriften kunde bli en levedygtig bedrift for en længere aarrække fremover.

Der blev herved vist en mangel paa fremsyn, som meget hurtigere end beregnet skulde faa de mest skjæbnessvangre følger først og fremst for hvalfangerne selv, men dernæst ogsaa for de paagjældende kolonier. Særlig for de portugisiske kolonier var nemlig avgiftene fra hvalfangsten ingenlunde uten betydning, og for landbruket i de engelske kolonier spillet tilvirkningen av guano slet ikke nogen uvæsentlig rolle. Det hadde i det hele tat været i alle parter interesse om fangstkoncessionene paa Afrika var blit utdelt med mere karrig haand, saa hvalfangstbedriften ogsaa der kunde ha vist sig levedygtig ialfald for en noget længere aarrække.

Hvad hvalbestanden angaar, var det fremdeles knølhvalen som var fangstens bærende faktor. Den utgjorde overalt den aldeles overveiende del av fangsten. Særlig var dette tilfældet ved stationene paa Vestafrika og ved de nordligste stationer paa Østafrika. Ved de egentlig sydafrikanske stationer fangedes derimot adskillig ogsaa av de andre almindelige hvalarter. Fra stationene ved Durban fangedes ogsaa i stigende grad spermacethval.

Der var tidligere av hvalfangerne, oftere nævnt om fangst og forekomst av seihval.

Den norske zoolog Ørjan Olsen hadde imidlertid denne sæsong anledning til at opholde sig ved fangststationer i Sydafrika for at studere hvalene, deres liv og forekomst. Det lykkedes ham under dette studieophold at paavise, at man her hadde med en ny, tidligere ukjendt hvalart at gjøre. Hr. Olsen foreslog den

Brydes hval (*Balæonoptera Brydei*).

nye hvalart kaldt Brydes hval, *Balæonoptera Brydei*, efter starteren av den norske hvalfangst i Afrika, konsul Johan Bryde, Sandefjord.

Brydehvalen har i det ydre ikke saa liten likhet med den almindelige seihval, derfor ogsaa forvekslingen med denne, men den er mindre og kjendes desuten let fra seihvalen ved de betydelig længere luffer og ved de talrike, meget avvikende bader.

Ogsaa disse to hvalers levevis er høist forskjellig. Mens saaledes seihvalen er en utpræget vandrehval, som udelukkende nærer sig av planktonorganismer, er Brydes hval en overveiende stationær hval, hvis føde hovedsagelig bestaar av smaafisk, som altid findes i dens mave, ofte i tønnevis.

Ørjan Olsen skriver om den:

«Den holder sig i smaaflokker nær land, hvor den gaar frem og tilbake og undertiden kan sees at boltre sig i sildeaaen. Paa vestkysten sees den kun sjelden nord for Robben Island ved Kapstaden. Ved Brydes station i Saldanha var kun skutt et enkelt eksemplar saa langt nord som til Dassen Island litt syd for Saldanha. Ved Whalefish Bay (23°) er den ikke iagttat. Den sees paa sydkysten og fanges, om end sjelden, ogsaa i Durban. Ved Brydes stationer i Mozambique erholdes den meget sjelden, og ved Bazaruto er den slet ikke iagttat. Den er saaledes en utpræget sydlig art.»

Der blev til denne sæsong nedlagt ganske store beløb i utrustninger for de forskjellige afrikanske fangstfelter. Paa grund av bedre fragtkonjunkturer for den almindelige skibsfart var prisene for ældre, til kokerier skikkede baater i sidste halvdel av 1911 høie, og dette i forbindelse med den omhyggelige og komplette utrustning disse ekspeditioner fik, like ned til de mindste detaljer, gjorde at ekspeditionene for de flestes vedkommende blev meget kostbare sammenlignet med hvad fangstekspeditioner tidligere var blit. Der maatte derfor regnes med en meget betydelig fangst for at det hele skulde bære sig.

Likeledes blev der bygget en hel række av glimrende fangstbaater for disse felter, dels ved vore hjemlige verksteder og dels ved Smith's Dock Co. i Middlesborough, hvilket firma i senere tid foruten for utenlandske selskaper ogsaa bygget en række hvalbaater for norske firmaer.

Utstyr til de faste stationer blev i største utstrækning levert av specialfirmaer i Norge, likesom vore fabrikker for harpuner og lignende specialutstyr for fangstbaatene hadde store bestillinger baade for vore egne og for fremmede fangstekspeditioner. Det var i det hele en gylden tid for de forskjellige utstyrsverksteder, og hvalfangstbedriften la i denne tid beslag paa arbeide og opmerksomhet som aldrig før.

*

Længst nord paa vestkysten finder vi denne sæsong et nyt selskap «Dominion Whaling Co.» av Sandefjord, disponent T. Dannevig & Co. Selskapet, som oprindelig var utrustet for fangst i australske farvand, hadde som flytende kokeri utrustet damperen

«Pythia», likesom det hadde tre hvalbaater, hvorav de to var nybyggede.

Da det australske fangstfelt efter en prøveekspeditioners undersøkelser saa mindre lovende ut, fik selskapet fangsttilladelse paa fransk Kongo, like syd for ækvator. Her var saaledes atter optat et nyt fangstfelt, men det var indlysende at de samme for-

utsætninger med hensyn til hvalens forekomst og træk ogsaa maatte gjælde her.

Det viste sig da ogsaa at der her var en meget betydelig bestand væsentlig av knølhval. Ekspeditionen kom denne første gang sent avsted, saa den kun fik nyttet ut den sidste halvdel av sæsongen, men fangsten gik allikevel op i 11 300 fat og gav fransk Kongo rang med de allerbedste felter paa Afrikakysten.

Fra Elefant Bay blev der fanget av «Bas» av Sandefjord med to fangstbaater. Resultatet var en fangst av 7 750 fat olje.

Lorentz Foyen Bruun.

Fra samme havn arbeidet ogsaa aktieselskapet «South Atlantic» av Tønsberg, disponent Lorentz Bruun. Selskapet hadde utrustet et stort flytende kokeri, damperen «Esperanza», og hadde desuten et mindre stations-etablissement iland. Der blev drevet fangst med 3 hvalbaater og resultatet var 18 700 fat olje og 4 000 sække guano.

Fra Port Alexandra arbeidet som vanlig «Viking» av Sandefjord. Dette selskap hadde nu foruten sit flytende kokeri ogsaa bygget et anlæg i land for bedre at kunne utnytte hvalen. De portugisiske myndigheter hadde forøvrig nu mer end før faat øinene op for at der burde ske en fuldstændig forædling av raastoffet. Selskapet hadde med tre baater en fangst av 4 spermacethval og 665 knølhval, hvorav der blev fremstillet 16 400 fat olje.

Ved Mossamedes arbeidet «Comp. de Pesca de Balæna am Mossamedes» med to fangstbaater. Da selskapets drift under portugisisk ledelse ikke hadde git de forønskede resultater, var ledelsen nu gaat over til P. Bogen, Sandefjord. Selskapet hadde dette aar en fangst av 332 hval, hvorav fremstilledes 8 450 fat olje.

Fra Tiger Bay arbeidet aktieselskapet «Kastor» av Tønsberg, disponent N. Bugge. Selskapet hadde tre fangstbaater, og som

Flytende kokeri «Eperanza».

flytende kokeri hadde man indrettet damperen «Benguela», et av de allerbedst utstyrte kokerier i hvalfangerflaaten. Fangsten utgjorde 13 500 fat olje.

Fra Tiger Bay arbeidet videre «Haugesunds hvalfangerselskap» av Haugesund med tre fangstbaater. Resultatet var 13 650 fat olje.

Som nyt fangstfelt paa vestkysten finder man denne sæsong Walfisch Bay. Her hadde aktieselskapet «Kerguelen», som tidligere hadde drevet hvalfangst fra Kerguelen, erhvervet fangsttilladelse. Selskapet drev forøvrig fremdeles paa med sin sælfangstvirksomhet paa Kerguelen, men mente at kunne forbedre sin stilling ved at henlægge hvalfangsten til Vestafrika. Fangsten fra Walfisch Bay begyndte saa sent som 19de august, saa man fik altsaa kun nytte av det sydgaaende træk. Den 2den november hadde man 115 hval, og ved sæsongens slutning ca.

30te november var fangsten oppe i 192 hval, som gav ca. 5 000 fat olje.

Videre blev der fra Walfisch Bay drevet fangst av selskapet «Durban Whaling Co.» av Durban uten at fangsten gav de forønskede resultater.

Fra Saldanha Bay blev der drevet fangst av Hans Ellefsens selskap med tre fangstbaater. Fangsten utgjorde 6 500 fat olje.

Likesaa arbeidet «South African Whaling Co.» herfra med tre fangstbaater. Sæsongen begyndte dette aar særlig tidlig ved Saldanha, og da den ogsaa ut paa høsten lot til at skulle strække sig længer end vanlig utover, dirigerte selskapet sine fangstbaater fra Durban hit, saa man tilslut her raadet over 8 fangstbaater. Fangstresultatene for selskapet som helhet maa derfor sees i sammenhæng med selskapets fangst fra Durban. «South African Whaling Co.» hadde denne sæsong en samlet fangst av 21 000 fat olje foruten tilsvarende mængder av guano.

Fra Mossel Bay blev der drevet fangst av «Mossel Bay Whaling Co.» av Tønsberg med tre fangstbaater. Fangstresultatet var 4 600 fat olje og 4 600 sækker guano.

De fra Durban og omegn opererende selskaper var med undtagelse av «South African Whaling Co.» alle engelsk-sydafrikaniske selskaper. Da der her var startet et par nye selskaper, og de allerede igangværende selskaper hadde øket sit fangstmateriel, blev der denne sæsong en yderst skarp konkurranse paa dette noksaa sterkt begrensede fangstfelt. Den meste tid av sæsongen arbeidet 15 fangstbaater herfra, og det var derfor ganske naturlig at fangsten pr. hvalbaat ikke kunde række op til det resultat som fjoraaret hadde bragt.

Hvad der imidlertid vakte forundring blandt hvalfangerne dernede var, at mens der forrige sæsong av 9 hvalbaater indbragtes en fangst av 45 500 fat, rak man denne sæsong med 15 fangstbaater ikke længer end til 36 600 fat olje. Mens gjennemsnittsydelsen pr. fangstbaat i 1911 hadde været oppe i vel 5 000 fat pr. baat, var den i 1912 ikke engang halvdelen saa stor.

Man mente dog ikke at dette resultat skrev sig fra en svigtende hvalbestand, men saa en av de væsentligste aarsaker til den mislige fangst i det forhold, at hvaltrækket dette aar passerte kysten i større avstand end vanlig. Hvad nu grunden hertil kunde være er ikke godt at avgjøre, men en av de mere nærlig-

gende slutninger man kan trække herav, synes at være den, at hvalen ved saaledes stadig at bli jaget og forulempet var blitt sky og forskræmt og derfor ikke som tidligere søkte ind til kysten.

Desuten var veiret mot sedvane urolig og stormende ut gjennom store dele av sæsongen. I de aar hvalfangsten hadde været drevet fra Durban hadde man som regel hat et stoit set udmerket fangstveir, og selv smaa og skrøpelige fangstbaater hadde derfor ogsaa med fordel været anvendt herfra. Denne sommer maatte derimot baatene undertiden i dagevis ligge inde i Durban uten at kunne gaa ut, saa derved gik der en hel del fangstdage tilspilde.

Endelig hadde den store konkurranse selvsagt sin del i det magrere resultat. Naar der paa et saa forholdsvis snevert omraade skal jages av et saa stort antal fangstbaater, er det jo ganske naturlig, at der ikke kan falde saa uhyre meget paa hver.

Av de engelsk-sydafrikanske selskaper som arbeidet herfra var det største «Union Whaling & Fishing Co.» Disponentene konsul Egeland og A. Larsen er begge nordmænd og bosatte i Durban. Selskapet som fra denne sæsong av maa regnes som det ledende selskap paa dette felt, drev nu med 4 hvalbaater og hadde bestilt en ny fangstbaat i Norge. Fangsten utgjorde denne sæsong 14 000 fat olje.

Det tidligere selskap «African Whales» het nu «Park Rynnie Whaling Co.» og hadde stationsplads syd for Durban. Selskapet hadde med sine to fangstbaater kun en ubetydelig fangst som blev opgit at være ca. 1 500 fat olje.

Fra Durban blev der videre drevet fangst av et par nye selskaper. Saaledes hadde firmaet Ivin & Johnsen, N. Shields, sat hvalfangst igang her. Selskapet, som i den største del av sæsongen kun benyttet én fangstbaat, opgives at ha hat en fangst av 2 500 fat.

Endelig arbeidet fra Durban «The Eastern Whaling Co.» med 3 hvalbaater. Fangstutbyttet var 7 600 fat.

Nordenfor, i Delagoa Bay, blev der drevet fangst av «The Premier Whaling Co.» med 3 hvalbaater. Fangstutbyttet var her 4 500 fat olje.

Disse to sidstnævnte selskaper hadde i 1912 sit første fangstaar. De eiedes av en sammenslutning ledet av dr. C. Schlesinger, Sydafrika. Samtlige 6 fangstbaater blev bygget ved Smiths Dock

Co. og var store og kraftige hvalbaater. Ogsaa disse selskaper fik sit væsentligste utstyr i Norge, likesom de ogsaa hadde sin repræsentant her. De her nævnte selskaper led denne sæsong adskillig under vanskelige arbeidsforhold med streik og andre misligheter i en del av den bedste fangsttid, hvorfor resultatet av fangsten langt fra blev hvad man med det i enhver henseende udmerkede materiel hadde ventet.

I Mozambique var stationen for «Mozambique Whaling Co.» blit komplettert og utvidet og Johan Bryde hadde likeledes der anlagt station for et nyt selskap «Østkysten», likesom han for dette sidste selskap hadde utrustet et stort flytende kokeri. Der var saaledes her samlet et stort og værdifuldt kokerimateriel hvis opgave det skulde være at ta imot fangsten fra 6 nye moderne hvalbaater. Fangsten blev imidlertid betydelig mindre end ventet, idet «Mozambique Whaling Co.» kun fik 7 700 fat olje og «Østkysten» 9 300 fat olje, hvortil for begge selskaper kom et betydelig kvantum av guano.

I nærheten av sidstnævnte stationer laa ogsaa havnepladsen for det flytende kokeri «Capella I». Dette omhyggelig utrustede skib tilhørte aktieselskapet «Capella» av Sandefjord, disponent P. Bogen. Til ekspeditionen hørte tre nybyggede kraftige hvalbaater, og ekspeditionen var idethele utrustet med en stor og paagaaende fangst for øie, idet kokeriets daglige produktionsevne var bragt op i 450 fat. Resultatet av fangsten blev imidlertid en skuffelse, idet den kun utgjorde 5 700 fat olje.

Længer nord paa Mozambiquekysten, i Quilimane, hadde aktieselskapet «Quilimane» faat koncession. Dette selskap var stiftet av hr. Thøger Andresen, Larvik, og som flytende kokeri hadde man ved Framnes mek. verksted utrustet dampskibet «Thøger», muligens det mest omhyggelig utstyrte kokeri hvalfangerflaaten har hat. Skibet overgik ogsaa de fleste andre kokeridampere i størrelse, idet det lastet ca. 8 000 tons. Foruten de almindelige aapne kokekar til spæk og preskjeler til kjøt og ben, var der paa dette kokeri monteret et par preskjeler, hvis opgave det var at koke om igjen avfaldet, de saakaldte «grakser» fra spækkokeriet. Mens dette avfald i de fleste tilfælde paa lettest mulig maate søkes bragt avveien, blev det her fra «graksekumene» ved hjælp av et par smaa elevatorer løftet op i preskjeler, hvor det blev kokt paanyt og under høit tryk. Man mente paa denne maate at kunne faa betydelig mer olje av hvalspækket.

Det mest interessante ved dette kokerianlæg var imidlertid guanofabrikken og hvad dermed stod i forbindelse.

Hvalkjøt og ben opdeltes til større stykker og puttedes gennem aapninger i dækket ned i en mottagertank, som tjente som forvarmer og hvor en foreløbig kokning fandt sted. Herfra gik massen over i en ekstraktor, hvor den blev finkokt under 60 punds tryk. Det hele gik nu over i en fettutskiller, hvorfra den utkokte olje gennem rør og ledninger pressedes hen til de opbevaringstanker, hvor den efter sin kvalitet hørte hjemme. Tilbage var nu en sterkt opdelt masse, som imidlertid foruten limvand ogsaa indeholdt en del olje. Denne utskiltes saa for størstedelen i den saakaldte recipient, hvorfra den fugtige masse førtes til pressene, hvis opgave det var mest mulig at skille den ved fugtigheden. Efterat stoffet havde passert pressene, hadde man tilbage en masse med omtrent 17 pct. fugtighed. Herav beregnedes 4 pct. at skulle være olje.

Efter presningsprocessen førtes massen til tørkerne, som var utstyrt med store varmeflater og stadig var i roterende bevægelse. Den nu sterkt ophetede masse bredes saa ut over kjølepladsen, hvor den maatte henligge til den var mest mulig avkjølet. Stoffet bragtes saa til møllen, hvor det blev helt findelt, og herfra kom det saa frem som fuldt færdig produkt og emballertes i sækker.

Det hele var et stort og omhyggelig monteret anlæg, som gik gjennom 4 etager i det store skib.

Anlægget var levert av et tysk firma, men det har aldrig magtet at slaa igjennem i hvalfangstbedriften. Hvalfangerne har hittil fundet sig bedst tjent med at benytte de mer enkle og prøvede metoder istedenfor at gaa over til dette forholdsvis meget komplicerte apparat.

Hellerikke denne ekspedition hadde held med sig. Fangsten kom kun til at utgjøre 5 000 fat olje og nogen hundrede sækker guano, og da ekspeditionen til og med var særlig kostbar, kom den til at virke helt ruinerende for selskapet, hvis eiendele blev solgt, idet videre forsøk paa fangst maatte opgives.

Ved Angoche blev der ogsaa denne sæsong drevet fangst av A/S «Normanna» med 3 hvalbaater. Resultatet var helt utilfredsstillende, idet man kun opnaadde en fangst av 3 000 fat olje.

Dermed var fangsten langs Afrikas østkyst dømt, ialfald for de store flytende kokeriers vedkommende. Hvalbestanden

var absolut utilstrækkelig til at kunne bære utgiftene ved de kostbare ekspeditioner.

Det er eiendommelig at merke sig, at fangsten blev daarligere og daarligere jo længere man kom nordover. Hvalbestanden har, efter alle beretninger fra hvalfangerne at dømme, avtat sterkt nordover, og om der end var enkelte som nødig vilde ind-

Haldor Virik.

rømme at hvalbestanden her var altfor faatallig til at danne grundlag for en lønnede fangst, var der dog ingen som hverken kunde eller vilde gjøre nok et forsøk med store flytende kokerier paa denne kyst.

«Thøger» kom paa grund og blev længe liggende paa barren med sin last.

«Capella I» gik hjem, idet den foruten sin egen last ogsaa medbragte lasten fra «Normanna».

«Normanna» gik med sine fangstbaater paa ny ekspedition til Syd-Orkney, hvor det efter mange vanskeligheter hadde lykkedes disponenten, Haldor Virik, at skaffe selskapet fangsttilladelse.

Det lykkedes ham paa denne maate ved resolut og dygtig optræden at redde selskapet fra at dele skjæbne med «Quilimane».

Endelig blev der denne sæsong i afrikanske farvand drevet fangst av et engelsk selskap, som slog sig ned paa vestkysten av Madagaskar, ut mot Mozambiquekanalen. Fangstresultatet opgives at ha været overordentlig magert, kun nogen faa hundrede fat olje.

*

Der hadde saaledes sommeren 1912 været igang 23 hvalfangstselskaper langs Afrikas fastlandskyster. Disse selskaper hadde anvendt fra 65 til 68 hvalbaater, mens 14 faste landstationer og 12 flytende kokerier hadde været i virksomhet for at nyttiggjøre fangsten. Denne bestod av ca. 190 000 fat olje foruten av de betydelige mængder av guano, som særlig blev fremstillet av de paa engelsk omraade stationerte selskaper.

Afrika gav saaledes dette aar et vældig tilskud til verdensproduktionen, men det var dog nu ogsaa allerede tydelig for alle, som vilde se og forstaa, at den store afrikanske hvalfangst ikke vilde bli av saa særdeles lang varighet. Den altfor sterke beskatning vilde snart gjøre sine virkninger gjældende, saa ialfald de store selskaper med flytende kokerier maatte være nødt til at trække sig ut av bedriften.

Fangstvirksomheten kulminerer.

Det som sterkest præger fangstsæsongen 1913 ved Afrikas kyster er paa den ene side at en række selskaper har opgit Østafrika som fangstfelt, mens paa den anden side en række selskaper kaster sig over hvalfangsten ved fransk Kongo.

Det kan derfor ha sin interesse at se litt paa de for hvalfangsten ved Vestafrika gjældende love og bestemmelser.

Av det franske dekret anføres:

«Ingen kan begynde fangst eller nyttiggjørelse av hval uten først at ha søkt om tilladelse og av guvernøren ha mottat saadan tilladelse.»

«Koncessionen gjælder kun for én fangstsæsong, men den er gjenstand for fornyelse ved stiltiende overenskomst og for ubegrænset tid.»

«Hvis koncessionens indehaver anlægger landstation, gjælder koncessionen for 10 aar. Dog kan den av guvernøren annulleres, hvis vedkommende indehaver avbryter sin fangstvirksomhet i en sæsong og ikke gjenoptar driften den følgende sæsong.»

«Guvernøren fastsetter sæsongens varighet.»

«Koncession paa fangst eller nyttiggjørelse kan ikke overdrages uten guvernørens samtykke.»

«En koncession gir ret til ét flytende kokeri eller en landstation og høist 4 fangstbaater.»

«For hver fangstbaat maa der være 4 preskjeler paa 2,25 m. diameter og 2 m. høide placert paa kokeriet eller paa landstationen.»

«Efter det andet aars drift maa koncessionsindehaveren industrielt utnytte det hele dyr — (skelet, kjøt, hud, indvolde o. s. v.)

enten i eget kokeri eller i et kokeri som eies i fællesskap av flere koncessionshavere.»

«Det er forbudt at skyte eller dræpe dyr som ikke er voksne. Likeledes er det forbudt at dræpe hunhval som er ledsaget av unge.»

«Indslæpning til station eller kokeri av de fangede dyr maa kun foretages av de til vedkommende koncession hørende fangstbaater.»

«Ved utløpet av en fangstsæsong er koncessionshaveren forpligtet til at indberette til guvernøren antal av fangede dyr samt deres art og kjønn.»

«Koncessionæren pligter straks han har faat underretning om den indrømmede koncession at deponere en kaution paa frs. 15 000 som garanti for opfyldelsen av bestemmelsene i dette dekret.»

«Koncessionshaveren pligter, før virksomhet sættes igang, til vedkommende kolonis kasse, uavhengig av de takster for told og andre avgifter, som gjælder for kolonien, at betale:

1. En avgift for fangsten og den industrielle utnyttelse.
2. En avgift for stationen pr. fangstbaat. Beløpets størrelse fastsættes av guvernøren i overensstemmelse med den lovgivning, som er gjældende i kolonien betræffende skatter og andre avgifter.»

«Fangstproduktene er, hvor det gjælder de paa land tilberedte varer, ved utførselen, — og for de produkter som er tilberedt ombord, i det mindste fem dage før det flytende kokeris avreise, gjenstand for en eksportavgift i overensstemmelse med den lovgivning som gjælder i kolonien.»

Der indeholdes i dekretet endnu en hel del mer detaljerte • bestemmelser av underordnet betydning.

Ogsaa de portugisiske myndigheter rykket nu ut med en «hvallov». Den er av 16de juni 1913, og da den vistnok indeholder de strengeste bestemmelser hvorunder vore hvalfangere i disse tider erholdt koncessioner, hitsættes den her i sin helhet:

Art. 1: At drive hvalfangst i koloniernes territoriale farvand er alene tillatt portugisiske skibe og efter koncession tilstaat av provinsens guvernør, publicert i «Boletim Oficial».

Art. 2: Antallet av hvalfangstkoncessionene i Angolas og Mozambiques farvand skal indskrænkes til dem som eksisterer

for tiden, indtil reglementene, studiet av fangstegnene, opplysninger fra de lokale autoriteter eller fra de i denne anledning opnævnte tekniske kommissioner gir de nødvendige data til at bestemme koncessionenes antal i overensstemmelse med hvalens hyppighet i de sydafrikanske farvand.

Art. 3: Koncessionene er personlige og kan ikke overdrages til andre personer eller selskaper uten regjeringens tilladelse, som vil kunne, eller ikke, tillate denne overdragelse.

Art. 4: Stederne for utøvelsen av hvalfangstkonsessionene, saavel paa land som paa hav, skal besigtiges paa forhaand.

Art. 5: Fangst av unge hval eller ikke voksne hval skal være forbudt. Overtrædere paadrager sig en mulkt, som første gang skal være 250 \$, men suksessivt forøkes med en tredjedel for hver ny overtrædelse.

Art. 6: Naar de nuværende konsessioner til utlændinger utløper, kan de alene fornyes, hvis de respektive lands regjeringer forpligter sig til at iagtta like gjensidighet, indrømmende portugisiske foretagender hvalfangst i sine territoriale farvand — det være sig i moderlandet eller i koloniene.

Art. 7: Alle utenlandske hvalfangstforetagender i de oversjøiske provinser betaler aarlig: 1) 500 \$ for hver hvaldamper, 2) 300 \$ for hvert hvalseilskib, 3) 190 \$ for hver liten hvaldampbugserbaat, 4) 20 \$ for hvert par hvalkanoner og 5) 5 \$ for hver kvadratmeter jord som er nødvendig for driften. De nationale foretagender skal være fritat for de konstante avgifter efter denne artikel.

Art. 8: De utenlandske foretagender skal betale aarlig 10 \$ pr. kvadratmeter av den totale dæksoverflate av hvilket som helst flytende stationer, hvad enten det er skibe eller nogen flytende bygning av anden art, der kaster anker paa et sted, som er angit av de maritime autoriteter, og som blir at flytte naar disse skulde anse dette for at være nødvendig.

Art. 9: Alle foretagender eller hvilket som helst personlig konsessionshaver skal betale 2 000 \$ escudos i mulkt for hvert aar, at regne fra det første som er forløpet efterat konsession paa landstrækning er git, uten at der herpaa er utført de nødvendige installationer til den industrielle drift.

Art. 10: Hvalfangstfartøiene skal være fritat for lodsavgifter naar lods ikke benyttes.

Art. 11: Den utvundne hvalolje og barder, der er bestemt for eksport, skal betale i avgifter 5 pct. ad valorem naar varen gaar til utenlandske havner, og 2 pct. naar den gaar til nationale havner. Guano tilberedt av hvalrestene skal være fritat for avgifter ved eksport til portugisisk territorium og skal betale 3 pct. ad valorem ved eksport til fremmede land. Amber skal betale 20 pct. ad valorem for utenlandske havner og 10 pct. for nationale.

Art. 12: Koncessionshaverne er, hvad enten de er indlændinger eller utlændinger, forpligtet til at nyttiggjøre alle hvalproduktene og ogsaa at tilvirke avfaldet til guano under straf av koncessionens fortapelse.

Art. 13: Alt materiel, som anvendes til hvalfangst eller til utvinding av oljen, er fritat for told.

Art. 14: Fater eller hvilkesomhelst andre beholdere eller emballage bestemt til at indeholde industriprodukter av hval for eksport skal indrømmes midlertidig import.

Art. 15: Stationer som er oprettet paa steder eller i havner hvor der ikke er sjø- eller toldmyndigheter, skal paa koncessionsstedet, hvadenten dette er en land- eller en flytende station, holde paa egen bekostning en told- og en havnefunktionær, naar dette maatte ansees nødvendig.

Art. 16: Det forbydes i interesserte kommunale korporationer at paalægge hvalfangstindustrien skatter eller avgifter, som repræsenterer en større byrde end 1 \$ for hver fanget hval.

Art. 17: Der forbeholdes de nuværende fremmede koncessionshavere hvilkesomhelst rettigheter, som følger av kontrakter eller andre dokumenter av international karakter av tidligere datum end bekjendtgjørelsen av nærværende lov.

Art. 18: Guvernøren skal bekjendtgjøre de reglementer som er nødvendige for denne lovs gjennemførelse, og bør i disse indta alle de nugældende lovbestemmelser om fiskeriet, som kunde være anvendbare, og som fortløpende er gjældende.

Art. 19: Love indeholdende motsatte bestemmelser sættes herved ut av kraft.

*

Ved at sammenligne kartskissen over fangststationenes utbredelse langs Afrikas kyster i 1913 med den tilsvarende kartskisse fra 1912 vil man faa et tydelig billede av den forskyvning,

Forklaring til kart over hvalstationer i Afrika 1913.

- 1, 2, 3, 4, 5 og 6. Stationer paa fransk Kongo. Fl. kokerier. Benyttet av «Dominion Wh. Co.», Sandefjord, «Ækvator», Sandefjord, «Alfa & Beta», Sandefjord, «New Zealand Wh. Co.», Larvik, «Western Australia Wh. Co.», Larvik, og «South Pacific Wh. Co.», Kristiania.
- 7 og 8. Elephant Bay. «Bas», Sandefjord, og «South Atlantic», Tønsberg.
9. Mossamedes. «Comp. de Pesca de Balena am Mossamedes».
- 10 og 11. Port Alexandra. «Viking», Sandefjord, og «The Southern Wh. Co.», N. Shields.
- 12 og 13. Tiger Bay. «Kastor», Tønsberg, og «Haugesunds hvalfangerselskap», Haugesund.

14. Walfish Bay. «Kerguelen», Kristiania.
15. Lüderitz Bay. Tysk selskap «Sturmvoegel», Larvik.
- 16 og 17. Saldanha Bay. «South African Wh. Co.», Sandefjord, og Hans Ellefsen, Kristiania.
18. Mossel Bay. «Mossel Bay Wh. Co.», Tønsberg.
19. Plettenberg Bay. «Harald Haarfagre», Haugesund.
- 20, 21, 22, 23 og 24. Durban og omegn. «South African Wh. Co.», Sandefjord, «The Union Wh. & Fish. Co.», Durban, «The Shepston Wh. Co.», Durban, «The Eastern Wh. Co.», London, og «The Consolidated Wh. Co.», Durban.
25. Delagoa Bay. «The Premier Wh. Co.», London.
26. Mozambique. «The Mozambique Wh. Co.», London.

som foregik fra Østafrika vestover og nordover. Mens der i de ækvatoriale farvand ved fransk Kongo i 1912 kun fandtes ét hvalfangerselskap, arbeidet der sommeren 1913 ikke mindre end 6 selskaper herfra. Sæsongen 1912 jaget der tre hvalbaater paa dette felt, mens antallet denne sæsong var oppe i 19.

Hvad hvalbestanden her angik, utgjordes denne for en overveiende del av knølhval, som fra koldere havstrøk trak hit i disse maaneder, da fangsten foregik. Om det er det samme hvaltræk som passerer nordover langs kysten av Vestafrika forøvrig, eller om det er egne stammer av knølhval, som fra havet utenfor søker direkte op under kysten av fransk Kongo, tør det med vort nuværende kjendskap til forholdene være vanskelig at uttale sig med nogen sikkerhet om. At knølhvalen foretar de før omtalte vandringer er sikkert nok, men vi har intet sikkert kjendskap til hvorvidt den store hvaltyngde søker ind under Afrikas sydlige del og derfra følger kysten nordover, eller om den litt efter litt fra havet søker ind under kysten nordover for saa videre at følge denne i nordlig retning hen mot ækvatorialegnene.

Den almindelige antagelse har jo været, at det er de samme hvalstim, som trækker op langs hele Afrikakysten nordover og som saa paa høiden av ækvator efter et kortere eller længere opphold atter trækker mot syd —, men der mangler paa den anden side hellerikke iagttagelser av at hval ialfald tilsyneladende kommer direkte fra havet ind under disse kyststrøk.

Skyttere og fangstbestyrere, som har arbeidet paa fangstfeltet ved Kongo, paastaar at den hval som de har gjort til gjenstand for fangst, neppe kan ha været jaget længere syd paa kysten. Det paastaaes av disse folk, at man ved Kongo aldrig

fanger hval med merker eller skrammer efter streif av harpun. Hvis dette virkelig er saa, vilde det jo unegtelig være merkværdig om samtlige dyr som fanges der nord, usaaret skulde være sluppet forbi de talrike fangstpladser langs kysten længere syd. Paa den anden side kan der ikke sees bort fra at knølhvalens sydtræk langs Angolas kyst i denne sæsong gav hvalfangerne mindre utbytte end paaregnet, og det er mer end sandsynlig at dette ialfald for nogen del maa føres tilbake til den betydelige fangst paa Kongo.

Hvalfangerne vil gjerne holde paa den teori at det for en overveiende del er egne knølhvalstammer som søker ind til Kongo-kysten. De mener kun paa denne maate at kunne forklare den store fangst hvalbaatene gjorde her i en kort sæsong, mens man ved stationene paa Angola ikke syntes at ha saa god tilgang paa hval. Mulig at dette er saa, men det maa paa den anden side heller ikke glemmes, at man ved Kongokysten er kommet nordover til de farvand, hvor hvalens træk stopper op, og hvor den i langt høiere grad end længere syd saa at si slaar sig til ro for en tid. Sikkert er det iethvertfald at hvalens træk paa Kongofeltet, nordover i sæsongens første del og sydover i dens sidste del, langt fra er saa typisk som f. eks. ved kysten av Angola.

Paa kysten av Angola er den «slakke» sæsong omkring august maaned ganske tydelig. En række eksempler vil tydelig belyse dette, idet vi vil vælge alle eksempler fra samme sæsong — 1913 — for en sikrere sammenlignings skyld.

«Viking» hadde fra 22de juni til 7de juli en fangst av 2 450 fat eller 54,4 fat pr. dag pr. baat. Fra 7de juli til 20de juli var fangsten pr. dag pr. baat 74,4 fat. Fangsten hadde altsaa været pent opadgaaende efterhvert som et livligere nordtræk av hval fandt sted. Men fangsten er ogsaa nu ved vendepunktet, idet den «slakke» periode snart indtræder.

Fra 20de juli til 4de august er nemlig fangsten pr. dag pr. baat nede i 31,1 fat. Nu er den «slakke» tid mellem trækkene helt inde, og tiden fra 4de til 16de august bragte da ogsaa kun en fangst av 16,7 fat pr. dag pr. baat. Den «slakke» periode vedvarte fremdeles, idet fangsten fra 16de til 31te august kun utgjorde 15,5 fat pr. dag pr. baat. Fangsten var nu stillestaaende ved dette forhold til slutten av september, da den atter blev opadgaaende, saa man fra 29de september til 11te oktober hadde 36

fat pr. dag pr. baat, hvorefter den blev langsomt dalende til den fuldstændig ebbet ut midt i november.

Et andet eksempel:

«Haugesunds hvalfangerselskap» i Tiger Bay, Angola, hadde fra 10de juli til 9de august et fremskridt av 4 000 fat, mens tiden fra 9de august til 10de oktober kun bragte en tilvekst av 2 300 fat, hvorefter der atter var opgang i den daglige tilvekst.

Dette forhold er typisk ved Angola.

Helt anderledes konstant artet fangsten sig paa fransk Kongo.

Saaledes var der i A/S «Dominion Whaling Co.»s fangst fra 23de juli til 5te august en tilvekst av 67 fat pr. baat pr. dag. Fra 5te til 19de august var tilveksten paa samme maate regnet 52 fat pr. dag. Fra 19de august til 3dje september var tilveksten 41 fat, og fra 3dje til 10de september, da fangsten for dette selskap ophørte, var den 40 fat pr. baat pr. dag.

A/S «Ækvator» paa fransk Kongo viser en merkelig god og jevn fangstkurve:

Tilveksten pr. baat pr. dag er: Fra 15de juli til 2den august 61 fat olje, fra 2den til 9de august 57 fat, fra 9de til 16de august 64 fat, fra 16de til 30te august 64 fat, fra 30te august til 13de september 50 fat, fra 13de til 29de september 41 fat og fra 29de september til 11te oktober 27 fat olje.

Dette forhold er typisk for fransk Kongo, om end fangstmængdene for de andre selskaper ikke er saa høie.

Man ser saaledes i fangstkurven her ikke noget til den «slakke» periode, som er saa utpræget ved Angola.

Hvordan det nu forholder sig med hvaltrækket her eller ikke, er det med vor nuværende viden ikke mulig at avgjøre, men fransk Kongo tegnet sig i disse sæsoner som et fangstfelt med en overordentlig jevn om end noget kort fangstsæsong.

Følgende selskaper drev denne sæsong fangst fra fransk Kongo og med saadant resultat:

«Dominion Whaling Co.» av Sandefjord hadde med fire fangstbaater en fangst som utbragtes i 13 000 fat olje. Dette selskap maatte allerede før midten av september avslutte fangsten paa grund av mislige forhold blandt mandskapet. Selskapet gik saaledes tapt av ca. en maanedes fangst og maatte straks avgaa til Liverpool med sin last. Hit kom fartøiet allerede den 15de oktober.

Aktieselskapet «Western Australia Whaling Co.» av Larvik, disponent Chr. Nielsen & Co., var stiftet for fangst ved Vest-australien. Selskapet satte nu en del av sit materiel bestaaende av den store kokeridamper «Perth» og tre hvalbaater ind i fangsten paa Kongo — med et resultat av 13 000 fat olje.

Aktieselskapet «New Zealand Whaling Co.» av Larvik, disponent Chr. Nielsen & Co., var egentlig startet for fangst i farvandene omkring New Zealand. Selskapet placerte nu en del av sit materiel paa Kongo. Det var kokeridamperen «Rakiura» og fire hvalbaater. Fangstresultatet blev 11 600 fat olje.

Disse to selskaper skulde begge til næste sæsong sende sit materiel til Australien. Det blev ganske interim placert ved Kongo, mens der paagik omhyggelige undersøkelser av fangstfeltene ved Australien.

Aktieselskapet «South Pacific Whaling Co.» av Kristiania, disponent Rich. Osmundsen, sendte hele sit materiel bestaaende av det store kokeri «Imo» og fire nybyggede fangstbaater hit. Fangstresultatet blev 12 000 fat olje.

Aktieselskapet «Ækvator» av Sandefjord, disponent Chr. Castberg, hadde erhvervet fangstkoncession her. Selskapets kokeri var seilskibet «Vik», som tillikemed de to fangstbaater tidligere hadde deltat i fangstvirksomheten ved Braziliens kyst. Fangstbaatene anvendtes den øvrige del av aaret ved Syd-Shetland. Selskapet fik en i forhold til sit materiel aldeles glimrende fangst av 10 650 fat olje.

Endelig hadde grosserer Thor Dahl, Sandefjord, sendt en liten ekspedition bestaaende av seilskibet «Aviomore» som kokeri og to gamle hvalbaater «Alfa» og «Beta» til dette felt. Fangstresultatet blev ubetydelig, nemlig kun 2 800 fat olje. Disse fartøier hadde tidligere drevet fangst ved Spitsbergen.

Det var saaledes materiel fra mange felter som denne sæsong var draget sammen til fransk Kongo, og det maa siges at fangstutbyttet var ganske betydelig, — ialt altsaa 63 050 fat olje. Der bruktes kun flytende kokerier, men da disse omtrent alle hadde faat et overmaade godt utstyr, maa nyttiggjørelsen av den fangede hval dog siges at ha været fuldt tilfredsstillende hvad produktionen av olje angik. Guano blev derimot ikke producet.

Paa kysten av Angola arbeidet i 1913 de samme fangstelskaper som aaret iforveien, men hvalbestanden her gav denne sæsong ganske tydelig indtryk av at være paa retur. Aarets nordgaaende træk var forholdsvis godt, men det sydgaaende hvaltræk ved Angola var en skuffelse, og fangstmængdene blev derfor i forhold til det anvendte materiel noget mindre end i 1912.

Selskapene paa denne del av kysten avsluttet sin fangst omkring 7de november eller nær en maaned efterat fangstvirksomheten ved Kongo var ophørt, hvad der synes at peke i retning av at det var knølhvalstammene fra Kongokysten som nu trak sydover langs Angola.

De forskjellige selskaper hadde følgende fangstresultat:

«Bas» av Sandefjord hadde med tre hvalbaater en fangst av 8 000 fat olje.

«South Atlantic» av Tønsberg hadde en fangst av 18 500 fat olje og 13 700 sækker guano.

Som det vil erindres fra tidligere, var begge disse selskaper stationert i Elefant Bay, og da «South Atlantic» foruten sit udmerkede kokeri ogsaa hadde anlagt et stationsetablisement iland, nyttiggjorde dette selskap en del av de avflænsede hvalskrotter, som «Bas»'s ekspedition selv ikke hadde anledning til at nyttiggjøre sig.

Ved denne fangstplads blev der i 1913 fanget en hel del sei-hval, saa hvalantallet blev særlig stort i forhold til produktionen av olje, men skjønt hver av disse sei-hval ikke indbragte saa stort, blev de dog i sin helhet en god støtte for fangsten dette aar.

«Viking» i Port Alexandra hadde med 3 hvalbaater en fangst av 453 hval, hvorav der blev utkøkt 13 600 fat olje. Hovedmassen var fremdeles knølhval, om man end nu begyndte at ta endel av de andre hvalarter. Der var nu ogsaa reist stations-etablisement iland, saa nyttiggjørelsen var god.

«Comp. de Pesca de Balæna am Mossamedes» hadde med to hvalbaater ca. 4 000 fat olje.

Selskapene i Tiger Bay hadde ogsaa sviktende fangst.

«Kastor» av Tønsberg hadde med tre hvalbaater en fangst av 10 148 fat olje, og «Haugesunds hvalfangerselskap», som dette aar arbeidet med 4 fangstbaater, hadde en fangst av 447 hval, hvorav der blev fremstillet 13 500 fat olje.

Fra Port Alexandra arbeidet desuten denne sæsong en del

materiel tilhørende Syd-Georgiaselskapet «The Southern Whaling & Sealing Co.», N. Shields.

Længer syd paa kysten av Afrika arbeidet ogsaa en del selskaper.

Fra Walfisch Bay arbeidet saaledes aktieselskapet «Kerguelen» med 4 fangstbaater. Fangstresultatet var i slutten av no-

Hvalfangststation ved Port Alexandra.

vember maaned 351 hval, hvorav var fremstillet 13 000 fat olje. Fangstsæsonen var imidlertid ikke da avsluttet, saa selskapet vistnok i december øket sin fangst noget.

For fangst ved tysk Vestafrika var der til denne sæsong blit dannet et selskap, «Sturmvoegel». Dette selskap, hvori den interesserte kapital var aldeles overveiende tysk, disponertes fra Norge, idet Bugge & Olsen i Larvik var selskapets disponent. Station var anlagt i Lüderitz Bay og fangsten blev drevet med to nybyggede hvalbaater. Der opstod imidlertid en række arbeidsvanskeligheter, saa stationen blev sterkt forsinket og fangstsæsongen derfor nærmest ødelagt. Fangstutbyttet utgjorde nemlig kun 2 000 fat olje.

Fra Saldanha Bay arbeidet som vanlig Ellefsens selskap med tre hvalbaater, og «South African Whaling Co.» ogsaa med tre baater. Fangstresultatene for dette sidste selskap er medtat under selskapets fangst ved Durban.

Fra Mossel Bay i Kapkolonien arbeidet «The Mossel Bay Whaling Co.» av Tønsberg med 3 fangstbaater. Selskapets fangst var sterkt nedadgaaende og utgjorde denne sæsong ca. 2 000 fat olje, hvorfor selskapet besluttet at indstille sin virksomhet her.

Paa denne kyststrækning var der imidlertid kommet et nyt, stort anlagt fangstselskap, idet aktieselskapet «Harald Haarfagre» av Haugesund, disponent H. M. Wrangell, hadde faat koncession fra Plettenberg Bay. Selskapet hadde bygget fast station og gik til fangst med 7 nye tidssvarende hvalbaater.

Fangstresultatet stod dog ikke i rimelig forhold til det store og gode materiel, idet fangsten kun utgjorde 211 hval, hvorav der blev fremstillet 8 800 fat olje og 4 000 sækker guano. Bestanden var her blaahval, finhval og knølhval, og der blev fanget adskillig størhval her. Feltet langs kysten av Sydafrika maatte saaledes efter dette nye storstilede forsøk endmere betegnes som litet lovende.

Fra Durban blev der drevet fangst av «South African Whaling Co.» av Sandefjord. Fangsten blev drevet med 4 baater og gav et resultat av 11 000 fat olje. Naar hertil lægges selskapets fangst i Saldanha, blir den samlede fangst 19 000 fat olje og 13 500 sækker guano. Baade fra Saldanha, hvor fangsten allerede begyndte i mars, og fra Durban, hvor den først begyndte med juni maaned, fangedes dette aar ikke litet av blaahval og finhval, likesom der foruten knølhval ogsaa blev tat adskillige eksemplarer av den tidligere beskrevne Brydehval.

Av engelske og sydafrikanske selskaper var der ogsaa denne sæsong en række i virksomhet fra Durban og omegn.

Saaledes «The Union Whaling & Fishing Co.» som ifølge et brev fra disponenten, konsul Egeland, den 23de september hadde en fangst av 12 000 fat olje. Samtidig hadde «The Shepston Whaling Co.», som arbeidet med 4 fangstbaater, en fangst av 6 000 fat.

Daarlignere var det gaat med «The Consolidated Whaling & Fishing Co.» i Durban. Selskapet hadde i sin fabrikk installert en del maskiner, som skulde drive oljen ut av spækket ved hjelp

av bensin. Under forsøkene oparbeidedes 3 hval, hvorefter selskapet opgav det hele. Det lykkedes dem nemlig ikke at faa oljen ut av spækket, mens det for kjøt og bens vedkommende gav mere vellykkede resultater. Senere ut gjennom sæsongen solgte selskapet sine indbragte hval til «The Premier Whaling Co.»

Fra Durban blev videre drevet fangst av «The Eastern Whaling Co.», som nu hadde slaat sig sammen med «The Premier Whaling Co.» i Delagoa Bay under navn av «The New Premier Whaling Co.» Der arbeidedes med tre hvalbaater fra Durban og med 3 fra Delagoa Bay, og resultatet var den 23de september henholdsvis 6 000 og 4 500 fat olje.

Sæsongen ved Durban var imidlertid ikke avsluttet ved den her angivne dato, hvorfor det maa antages at samtlige de her nævnte selskaper øket sin fangst ialfald noget.

*

Paa østkysten av Afrika var der denne sæsong forholdsvis rolig hvad hvalfangst angik. Fangsten her medførte nemlig i 1912 betydelige tap for de fleste selskaper, hvorfor disse hadde maattet se sig om efter andre fangstfelter.

«Normanna» hadde saaledes fundet sig et nyt felt ved Syd-Orkney, mens «Capella» hadde sendt sit materiel paa en ekspedition til Meksikos Stillehavskyst. «Quilimane» hadde maattet likvidere. Tilbake stod da «Østkysten» og «Mozambique Whaling Co.» Disse selskaper hadde fundet det formaalstjenlig at arrangere sig saaledes, at «Østkysten» solgte sit store kokeri «Johan Bryde» til aktieselskapet «Sydhavet», og leiet sine hvalbaater og sin fangststation i Linga-Linga bort til «The Mozambique Whaling Co.», som altsaa i 1913 blev det eneste aktive selskap paa denne del av Østafrika.

Dette selskap drev saa fangst med 5 hvalbaater og med et overraskende godt resultat, idet den samlede fangst utgjorde 22 300 fat olje og 13 500 sækker guano.

Fangsten begyndte noget sent, idet man i løpet av juni maa-
ned kun fik ca. 1 000 fat. Men siden tok den fart og var for-
bausende jevn til den ophørte i begyndelsen av november.

Til belysning av denne uventet gode fangst paa Østafrika 1913 hitsættes de specielle rapporter til selskapets kontor:

3dje juli utgjorde fangsten 1 200 fat olje, 8de juli 1 800 fat,

15de juli 3 300 fat, 21de juli 5 000 fat, 28de juli 6 800 fat, 5te august 8 200 fat, 12te august 9 800 fat, 19de august 11 000 fat, 25de august 12 200 fat, 2den september 13 400 fat, 9de september 14 400 fat, 16de september 15 600 fat, 23de september 17 000 fat, 30te september 18 000 fat, 6te oktober 19 500 fat, 13de oktober 20 500 fat, 20de oktober 21 200 fat, 27de oktober 21 700 fat og 3dje november 22 000 fat olje.

Som det vil fremgaa av meldingene var dette en særdeles jevn sæsong.

*

Der hadde saaledes denne sæsong atter været en betydelig økning av det materiel som blev sat ind til fangst ved Afrika, — det sidste store krafttak før dette felt ganske hurtig foreløbig ialfald faldt sammen.

Der arbeidet i 1913 fra forskjellige punkter paa Afrikas fastlandskyst ialt 26 selskaper med et materiel av 86 hvalbaater, mens 11 flytende kokerier og 17 faste landstationer var beskjæftiget med fangstens forædling. Av selskapene var 18 norske. De norske selskaper beskjæftiget ialt 64 hvalbaater, 11 flytende kokerier og 9 faste stationsetablissementer, mens 8 utenlandske selskaper ialt beskjæftiget 22 hvalbaater og 8 faste stationer.

Den samlede fangst kan anslaaes til 243 000 fat olje. Herav falder 201 000 fat paa de norske selskaper og 42 000 fat falder paa de utenlandske.

Afrikasæsongen 1914.

Mens der i de tidligere fangstsæsonger aar for aar var sat mer materiel ind i fangsten paa Afrika og tillike aar for aar var hjemført stadig økende fangstmængder derfra, kjendetegnes sæsongen 1914 ved den begyndende nedgang. Det var iøjnefaldende — ialfald paa de fleste fangstpladser langs kysten — at hvalbestanden var i tilbakegang, og derfor hadde allerede denne sæsong enkelte selskaper trukket sig tilbake, da der var liten utsigt til et gunstig resultat av de mange selskapers fangst.

Dog finder vi ogsaa dette aar et nyt norsk fangstselskap ved Vestafrika, idet aktieselskapet «Antarctic» av Larvik, dispo-

nent Bugge & Olsen, hadde faat fangstkonsession ved den lille ø Fernando Po under ca. $3\frac{1}{2}^{\circ}$ n. br. paa spansk omraade inderst i Guineabugten.

Dette selskap var oprindelig stiftet for at drive fangst i australske farvand, men efter at ha arbeidet fra forskjellige steder der i én sæsong, hadde selskapet opgit sin oprindelige plan og søkte sig nu et nyt fangstfelt, idet man sendte det flytende kokeri «Polynesia» og tre fangstbaater til Fernando Po. Selskapet hadde tænkt at anvende fire fangstbaater for helt at utnytte kokeriets effektivitet, men det lykkedes ikke at faa leiet en fjerde baat.

Der viste sig ved Fernando Po at være en ganske god hvalbestand, og der blev fanget omtrent udelukkende knølhval, men sæsongen var kort, saa der skulde meget til for at kunne gjøre nogen større fangst. Resultatet blev dog ikke værst, idet man opnaadde en fangst av 7 400 fat olje.

Ved fransk Kongo blev der ogsaa denne sæsong drevet fangst av de samme seks norske fangstselskaper. Konsessionene her gjaldt imidlertid kun for ét aar ad gangen, og da selskapene skulde ruste ut til denne sæsong, var man noksaa spændt paa om konsession vilde bli meddelt av de franske myndigheter. Der var foretat reguleringer og gjort en del indskrænkninger, og der blev ført underhandlinger saavel av fangstselskapene selv som av det offentlige. De franske myndigheter lot saken trække i langdrag, og utrustningene her hjemme stod for døren uten at nogen officiel avgjørelse fra fransk side endnu var truffet. Saa endelig i mars maaned kom der en officiel meddelelse om at der var indrømmet ikke mindre end 10 fangstkonsessioner, alle til norske selskaper. Samtlige disse konsessioner var foreløbig betingelsesfri. Men der var stillet i utsigt at selskapene maatte anta de vilkaar, som en i denne anledning nedsat komite vilde komme til at fremsætte.

Trods den franske hvalforordnings liberale bestemmelser om f. eks. 4 fangstbaater pr. flytende kokeri var det dog selvsagt at med den beskatning av hvalbestanden, som 10 fangstselskaper vilde kunne foreta, vilde det være umulig for selskapene at soutenere her.

Heldigvis kom der da heller ikke mer end 6 fangstekspeditioner avsted, og det skulde da ogsaa til tydelighet vise sig at være mer end nok for dette fangstfelt.

Følgende selskaper kom i 1914 i fangst ved fransk Kongo og med saadant resultat:

«Dominion Whaling Co.» av Sandefjord fik med fire fangstbaater 10 400 fat olje.

«Ækvator» av Sandefjord fik med to fangstbaater 7 400 fat olje. Dette selskap leiet forrige sæsong sine fangstbaater, men hadde nu kjøpt to hvalbaater av aktieselskapet «Kastor», som hadde ophørt med sin bedrift paa Angolakysten.

Flytende kokeri «Pythia» tilhørende «Dominion Whaling Co.».

«Alfa & Beta» av Sandefjord hadde med tre fangstbaater 2 500 fat olje. Fangstbaatene var alle smaa og av gammel type.

«South Pacific» av Kristiania fik med fire fangstbaater 8 000 fat olje.

Chr. Nielsen & Co., Larvik, hadde for regning av sine tre australske fangstselskaper, som dette aar anvendte hele sit materiel i fangst paa Vestaustralien, leiet de flytende kokerier «Loch Tay», tilhørende A/S «Australia», Tønsberg, og «Thule» tilhørende A/S «Rethval», Kristiania. Til «Loch Tay», som tidligere hadde drevet fangst ved Australiens østkyst, hørte 4 hvalbaater, og til «Thule», som tidligere hadde drevet fangst ved Syd-Orkney, hørte tre hvalbaater. Den samlede fangst for begge disse ekspeditioner utgjorde 14 800 fat olje.

Det er bemerkelsesværdig, at samtlige ekspeditioner fremdeles drev med flytende kokeri, da ingen under de hittilværende

usikre forhold hadde vovet at anlegge noget stationsetablisement iland. Man kan dog gaa ut fra, at nyttiggjørelsen av den indfangede hval var tilfredsstillende, da myndighetene hadde et vaakent øie netop med denne side av saken.

Den samlede fangst ved fransk Kongo var saaledes denne sæsong 43 100 fat mot i forrige sæsong 62 600 fat, — og dog var der denne sæsong én fangstbaat mere. Dette betegnet en ganske tydelig nedgang, som efter alt at dømme vanskelig kunde bero paa tilfældige omstændigheter, men paa en altfor sterk beskatning av hvalbestanden.

Sæsongen her tok sin begyndelse mot slutten av juni maaned. Den tidligste melding skrev sig fra «Dominion Whaling Co.» og var dateret 26-6. Der meldtes da 250 fat. Fangsten tok imidlertid ingen videre fart før i den anden uke av juli. Sæsongens forløp vil imidlertid lettest kunne studeres ved at ta for sig et par selskapers meldinger sommeren utover.

«Dominion Whaling Co.» meldte saaledes 26de juni 250 fat, 11te juli 1 600, 25de juli 4 500, 8de august 6 500, 22de august 8 000, 12te september 9 500 og ved sæsongens ophør i begyndelsen av oktober 10 400 fat.

«South Pacific» meldte 4de juli 500 fat, 9de juli 900, 18de juli 1 500, 25de juli 2 200, 1ste august 3 000, 15de august 4 000, 22de august 4 800, 5te september 6 000, 19de september 7 200 og tilslut 8 000 fat.

Stort set var sæsongens begyndelse forholdsvis bedre end dens senere forløp. Der blev ogsaa denne sæsong iagttaget en forholdsvis talrik hvalbestand, men paa grund av de mange fangstbaater, som stadig laa efter den, fik hvalen ikke anledning til at søke ind under land. Den blev sky og vanskelig at jage, og man maatte længer og længer paa sjøen efter den.

Naar man sammenligner det store og værdifulde materiel, som anvendtes i denne fangst, med de opnaadde resultater, vil man kanske faa indtryk av at resultatene maatte være økonomisk ruinerende. Saa var dog ikke tilfældet. Det var nemlig forholdsvis billig at drive fangst her, og det økonomiske resultat blev derfor ikke saa magert, som man efter taloppgavene for fangsten skulde tro. Nogen større fortjeneste var der dog ikke.

*

Ved kysten av Angola hadde denne sæsong et av selskapene «Kastor» allerede trukket sig tilbake. De gjenværende hadde saadan fangst:

«Bas» av Sandefjord hadde med tre fangstbaater 7 100 fat olje.

«South Atlantic» av Tønsberg hadde med fire fangstbaater 15 200 fat olje og 21 000 sækker guano. Dette sidste selskap drev en særlig rationel tilgodegjørelse av alt raastof.

«Viking» av Sandefjord hadde med fire fangstbaater 197 hval og 8 150 fat olje.

«Haugesunds hvalfangerselskap» hadde med 4 fangstbaater 10 000 fat olje.

Mens der saaledes paa dette felt forrige sæsong av 5 norske selskaper med 16 fangstbaater blev tat en fangst av 64 800 fat, fik denne sæsong 4 selskaper med 15 fangstbaater ialt kun 40 500 fat. Nedgangen maa betegnes som meget iøjnefaldende og meget hurtig, hvad der altid indtræffer, naar en fangstvirksomhet baseres paa knølhval og man liten eller ingen anledning har til at gaa over i fangst av storhval i saa stor utstrækning at fangsten kan bæres oppe av disse andre hvalarter.

Hvalfangstens historie kjender intet eksempel paa at man i nogen længere aarrække har kunnet opretholde en større fangstvirksomhet basert paa knølhval alene.

Ved Angola blev der forresten dette aar i stor utstrækning søkt at opta fangsten av større hvalarter, hvorav der jo ogsaa forekommer en ikke helt ubetydelig bestand.

Saaledes var av «Viking»s fangst paa 197 hval de 73 blaahval, 24 finhval, 85 knølhval og 15 spermacethval, mens selskapets fangst op gjennem aarene ellers praktisk talt bestod av knølhval alene.

Denne hvalarts avtagen illustreres tydelig ved at se paa «Viking»s statistik:

Aar	Baater	Knølhval	Andre	Fat olje
1910.....	3	647	3	13500
1911.....	3	946	—	19300
1912.....	3	665	4	16400
1913.....	3	421	32	13600
1914.....	4	85	112	8150

Tabellen taler ganske for sig selv.

Naar fangstvirksomheten lnger syd holdt sig forholdsvis bedre oppe, var aarsaken delvis netop den, at de andre hvalarter her var sterkere reprsertert i den aarlige fangst.

I Walfisch Bay hadde A/S «Kerguelen» av Kristiania med fire hvalbaater en fangst av 143 hval. Av hvalene var 46 blaa-hval, 3 finhval og 94 knlhval, hvorav der blev fremstillet 5 670

«Saldana». Moderne hvalbaatype for fangst ved Afrika.

fat olje og 4 300 skker guano. Krigens utbrud grep imidlertid her forstyrrende ind, saa selskapet blev nddt til at avbryte sin fangstvirksomhet endnu i den bedste ssong.

Det tyske selskap i Lderitz Bay arbeidet denne ssong med to baater fra sin faste station. Fangsten var ved krigens utbrud ca. 4 000 fat olje og 2 000 skker guano. De to hvalbaater blev saa tat av englnderne.

«South African Whaling Co.» drev denne ssong kun fangst fra Saldanha Bay. Fangsten her opgives til 11 600 fat olje og 10 000 skker guano pr. 24de november. Hans Ellefsens selskap drev ogsaa fangst herfra.

Fra Plettenberg Bay blev drevet fangst av A/S «Harald Haarfagre» av Haugesund. Der blev arbeidet med 7 hvalbaater. Selskapet hadde denne ssong flere uheld. Saaledes opstod der midt i juli maaned brand i stationens kjtkokeri. Det var i den bedste fangsttid, og 15 blaahval laa og ventet paa at bli oparbeidet.

Skrottene maatte nu slæpes tilhavs, indtil kjøtkokeriet atter kom i nogenlunde orden. Dernæst rammedes to av selskapets skyttere av skyteuheld, og endelig forliste fangstbaaten «Pisang» og fem mand gik tapt. Selskapet hadde trods de mange uheld en fangst av 11 800 fat olje og 5 000 sækker guano.

Paa Østafrika blev der drevet fangst av «Mozambique Whaling Co.» med 6 hvalbaater. Fangstresultatet var 16 000 fat olje og 10 270 sækker guano.

Fra Durban blev denne sæsong kun arbeidet av de engelsk-sydafrikanske selskaper, idet «South African Whaling Co.» nu hadde indstillet sin fangst her.

Krigens gang grep imidlertid ogsaa her forstyrrende ind, saa flere av selskapene litt efter litt solgte sine fangstbaater, og fangstvirksomheten blev saaledes foreløbig liggende nede.

*

Ialt var der altsaa denne sæsong ved Afrika sysselsat 16 norske selskaper med 63 fangstbaater. Den samlede fangst utgjorde 141 420 fat olje, tilvirket ved 7 faste stationer og 11 flytende kokerier.

Fangsten betegner saaledes en meget betydelig tilbakegang, som engang begyndt nu hurtig skulde føre til et fuldstændig sammenbrud.

*

Naar fangstvirksomheten ved Afrika gik saa voldsomt tilbake i sæsongen 1915, skyldes dette ogsaa i høi grad andre aarsaker end den avtagende hvalbestand. Hadde dette været den eneste aarsak, vilde man høist sandsynlig blit vidne til en gradvis avtagen i antallet av deltagende selskaper, og fangsten vilde litt efter litt ha ebbet ut gjennom en kortere eller længere aarrække.

At fangstfeltenes avlastning foregik saa pludselig netop nu skyldes i første række de forskjellige virkninger av verdenskrigen.

En hel række av de ved Afrikas kyst beskjøftigede kokerifartøier var store og rummelige fragtdampere, som ogsaa kunde gjøre god nytte for sig i den almindelige fragtfart. Da nu fragtene utover hurtig steg, var det ganske naturligt at selskapene

istedenfor at utruste en fangstekspedition som muligens vilde bringe tap, placerte sit kokeriskib i fragtfart, hvor der var en sikker og ikke ubetydelig fortjeneste —, saameget mer som man let kunde faa placert ogsaa fangstbaatene som patruljebaater ved nøitralitetsvernet paa vor hjemlige kyst.

En hel del preskjeler og kokeriutstyr ellers blev saa tat ut av kokeriene, og disse selv blev sat i fragtfart — som regel i timecharter til stigende rater utover, efterhvert som tonnagemangelen blev følelig.

«Polynesia» tilhørende A/S «Antarctic», «Pythia» tilhørende «Dominion Whaling Co.», «Imo» tilhørende «South Pacific», «Thule» tilhørende A/S «Rethval & Thule», «Loch Tay» tilhørende A S «Australia», «Ambra» tilhørende A/S «Viking», «Augvald» tilhørende «Haugesunds hvalfangeselskap», «Esperanza» tilhørende «South Atlantic» — altsammen store kokerier, som vi forrige sæsong fandt paa Afrikas vestkyst, blev nu sat i fragtfart.

Naar der paa den ene side stod et lokkende fragtmarked, mens der paa den anden side var koncessionsvanskeligheter og svigtede hvalbestand, var det naturlig at hvalfangerne valgte som de gjorde.

De selskaper som hadde faste landstationer var da de som kom til at fortsætte selve hvalfangstbedriften.

Ved Fernando Po og fransk Kongo finder vi derfor i 1915 ingen fangstbedrift.

Ved Angola var av de norske selskaper kun «Bas» og «South Atlantic» tilbake.

«Bas» av Sandefjord drev dette aar med fire fangstbaater og opnaadde et resultat av 6 000 fat olje.

«South Atlantic» av Tønsberg drev ogsaa med 4 fangstbaater, og fangsten utgjorde her 8 500 fat olje og et tilsvarende parti guano.

Feltet er altsaa her nede i en gjennemsnittsydelse av kun 1 800 fat pr. deltagende fangstbaat, en ydelse som man et par aar tidligere ikke hadde tænkt sig muligheten av.

Ved Angola blev der endvidere drevet hvalfangst av «The Southern Whaling & Sealing Co.», N. Shields. Selskapet hadde stationsplads i Port Alexandra.

Selskapene i Walfisch Bay og Lüderitz Bay hadde indstillet sin virksomhet fuldstændig, og «South African Whaling Co.»

drev kun fangst fra Saldanha Bay og med 4 fangstbaater. Fangst-sæsonen hadde et saa heldig forløp at selskapet ikke tidligere hadde tat en saa betydelig fangst her. Stationen i Durban var nu nedlagt, og selskapets materiel var koncentrert om fangsten fra Saldanha. Der blev som vanlig fanget et betydelig antal blaa-hval, finhval og knølhval, hvorav man fremstillet 14 700 fat olje og 18 700 sækker guano.

Flytende kokeri «Restitution» ved Port Alexandra.

Fra denne stationsplads arbeidet ogsaa Hans Ellefsens selskap av Kristiania med 3 fangstbaater. Fangsten blev opgit til ca. 7 000 fat olje.

Fra Plettenberg Bay blev der arbeidet av A/S «Harald Haar-fagre» av Haugesund med 6 hvalbaater. Der blev ialt fanget 250 hval, som gav 9 200 fat olje og 6 100 sækker guano.

Paa den østafrikanske side blev der dette aar kun arbeidet av et eneste norsk selskap, «Mozambique Whaling Co.». Der blev brukt 5 fangstbaater, og utbyttet var 8 000 fat olje og 5 000 sækker guano. Dette betegnet en saa sterk nedgang i fangsten, at selskapet hermed opgav haabet om i fremtiden at kunne drive nogen lønnende virksomhet her, hvorfor man ogsaa avhændet sine fangstbaater.

Hvalfangsten ved Durban blev fra nu av udelukkende drevet av de engelsk-sydafrikanske selskaper. Dette aar drev saaledes «Union Whaling & Fishing Co.», «Premier Whaling Co.», «Consolidated Whaling Co.» og «The Southern Whaling & Sealing Co.» fangstvirksomhet her. Resultatene var ikke tilfredsstillende, og fangsten adskillig mindre end foregaaende aar.

Der var saaledes ogsaa her tilbakegang.

Hvalfangsten ved Afrika sysselsatte saaledes denne sæsong 6 norske selskaper med tilsammen 26 hvalbaater. Til fangstens forædling anvendtes 2 flytende kokerier og 5 faste stationer. Det samlede fangstutbytte var nu kun 53 400 fat olje. Dermed var da ogsaa det afrikanske fangstfelt, som gjennem de tre foregaaende sæsonger hadde hat den allerstørste betydning for vor hele fangstbedrift, reducert til et felt av helt underordnet betydning.

*

Sæsongen 1916 var den norske hvalfangst ved Afrika kun repræsenteret av to norske selskaper.

Aktieselskapet «Bas» hadde ogsaa nu solgt sine fangstbaater og sat sit kokeri «Alonso» i fragtfart. Tilbake paa Vestafrika var nu kun «South Atlantic», som dette aar sendte en liten ekspedition bestaaende av hvalbaaten «Bjørn» til dette felt, hvor altsaa nu landstationen var det eneste forædlingsrøedskap. Ekspeditionen hadde som biopgave at søke hævet og reddet hvalbaaten «Cabral», som forrige sæsong var sunket paa grundt vand inde ved stationen. Denne bjergning lykkedes ogsaa, og «Bjørn» drev saa hvalfangst videre. Resultatet av denne fangst var 2 000 fat olje.

«South African Whaling Co.» drev denne sæsong ikke længer fangst for egen regning, men leiet sin station i Saldanha bort til det engelske selskap «The Southern Whaling & Sealing Co.».

Likeledes hadde Hans Ellefsens selskap her indstillet fangsten for egen regning og ved salg overdraget station og materiel til Chr. Salvesen & Co., Leith, saa driften herfra kom helt over paa engelske hænder.

Av de norske selskaper i Kapkolonien var saaledes nu kun tilbake «Harald Haarfagre» som endnu holdt ut i Plettenberg Bay, hvor virksomheten la beslag paa 6 hvalbaater. Ved begyndelsen av november var selskapets fangst 210 hval, hvorav der

blev fremstillet 8 100 fat olje. Senere øket fangsten kun med en ubetydelighet.

Der blev saaledes av 2 norske selskaper med ialt 7 fangstbaater og 2 faste stationer gjort en fangst av 10 100 fat olje, — en beskeden levning av vor engang saa mægtige fangstvirksomhet i disse farvand.

Avspækket hvalskrot tages ombord i flytende kokeri «Restitution».

Av utenlandske selskaper drev fremdeles det portugisiske «Compania de Pesca de Baleia am Mossamedes» fangst fra Angola uten dog at ha synderlig held med sig.

Fra Durban og omegn drev dette aar, ifølge opgave fra selskapenes repræsentant i Norge, «Union Whaling & Fishing Co.» med 5 fangstbaater. Desuten arbeidet «The Premier Whaling Co.» med 6 fangstbaater.

Endelig hadde «The Southern Whaling & Sealing Co.» en virksomhet igang her, mens det samme selskap hadde indstillet sin drift ved Port Alexandra og overført sit materiel herfra til sin station paa Syd-Georgia.

Resultatet av disse selskapers fangst var 853 hval, hvorav 585 spermacethval, 116 finhval, 83 knølhval, 57 blaahval, 10 sei-hval og 2 rethval. Herav fremstilledes 23 634 fat olje.

Et skotsk selskap hadde et par sæsoner forsøkt sig med hvalfangst fra den lille ø Mahé i det Indiske Hav. Øen ligger nordøst for Madagaskar og tilhører øgruppen Seshellerne. Selskapet, hvis navn var «St. Abbs Whaling Co.», hadde i Norge bygget en hvalbaat og faat utrustning og utstyr herfra. Feltet hadde ingen større forekomst av hval, og den var mager og gav litet utbytte, hvorfor virksomheten ogsaa snart blev opgit som ulønsom.

*

Sommeren 1917 var der saa ingen norsk hvalfangst ved Afrikas kyster.

«South African Whaling Co.»s station og materiel var fremdeles bortleiet til det engelske selskap, og de øvrige selskaper her var dels oppløste, og dels drev de fragtfart med sine tidligere kokeridampere.

Dette sidste blev da ogsaa den økonomiske redning for flere av selskapene, som hvis de hadde været henvist til hvalfangsten alene, visselig vilde ha sat overstyr sin aktiekapital, mens de nu i det glimrende fragtmarked ikke bare reddet kapitalen, men ogsaa fik leilighet til ut gjennom krigsaarene at oparbeide en betydelig fortjeneste. Flere av de tidligere kokeridampere blev imidlertid eftersom den tyske ubaatkrig utviklet sig torpederte av tyskerne.

De mange ledigblevne hvalbaater blev dels til gode priser solgt til utlandet, mest til Frankrike og Italien, hvor de i stor utstrækning anvendtes som minefiskere. Dels blev hvalbaatene tat hjem til Norge, hvor de fik anvendelse dels i nøytralitetstjenesten og dels gik de ind i statens hvalfangstbedrift paa den norske kyst.

Det sidste selskap i norsk eie paa Afrikas kyst blev efter krigens ophør solgt til englænderne.

*

Den engelsk-sydafrikanske fangstbedrift ved Afrika gik ogsaa under de senere krigsaar sterkt tilbake. Enkelte selskaper indstillet bedriften helt, og en flerhet av selskapene solgte sine fangstbaater og ophørte foreløbig med sin virksomhet.

I 1918 naadde fangsten sit lavmaal idet der dette aar kun fangedes av et eneste selskap, nemlig «Grinrod Whaling Company»

med de tre gamle fangstbaater «Tordenskjold», «Linga» og «Normanna». Fangsten bestod av 9 knølhval, 47 finhval, 4 seihval, 9 blaahval og 73 spermacethval, ialt 142 hval, hvorav der blev utvundet 4 434 fat olje og 2 170 sækker guano.

«Report of The Natal Fisheries Department» for 1918 bringer en del oplysninger om denne bedrift i provinsen Natal og ledsager sine oplysninger med tabellariske opgaver. Der meddeles:

«Shepstone Whaling Co.»s station, Sydafrika.

«Bardehvalene kommer paa sit nordtræk som før fra mai til juli maaned, og i august til oktober trækker de atter sydover. Spermacethvalen staar derimot hele aaret, men gjerne langt fra land, mens bardehvalene holder sig nærmere kysten.

I tiden mai til oktober efterstræbes fortrinsvis bardehvalene, hvorfor spermacethvalfangsten væsentlig maa finde sted fra oktober til april.»

Herav fremgaar at hvalfangsten fra Durban og omegn ialfald delvis er kommet ind i et nyt spor i de senere aar efterat norske selskaper dernede ophørte med sin virksomhet. Mens spermacethvalen før utgjorde en forsvindende del av fangsten, utgjør den nu nærsagt hovedfangsten, og fangstsæsonen er forsaavidt utstrakt til det hele aar.

Man faar ogsaa et meget sterkt indtryk av dette ved at læse hvad det norske konsulat i Durban beretter om hvalfangsten ved kysten av Natal sommeren 1919.

«Hvalfangsten blev i sæsonen 1919 drevet av to selskaper, «The Premier Whaling Co. Ltd.» med station i Durban og «Ginrod Whaling Co.» med station i Park Rynnie. Det første selskap har arbeidet med 8 fangstbaater og det sidstnævnte med 3.

Fangstresultatet er ialt 660 hval, hvorav der er fremstillet 19 800 fat olje, 14 370 sækker guano og 12 tons barder. Av hvalene var 402 spermacethval, 148 finhval, 91 knølhval, 14 blaahval, 3 seihval og 2 rethval.»

Som man ser er det en ret alsidig hvalbestand som nu indgaar i fangsten — med spermacethvalen som den bærende art.

I 1920 er denne fangstvirksomhet ved Natal under videre utvikling, og ældre selskaper har i dette aar arbeidet med atter at faa sin virksomhet igang. Dette er dog altsammen engelsk-sydafrikanske selskaper, mens intet norsk selskap har gjort noget tegn til atter at opta hvalfangstvirksomhet her, hvor den engang efter norsk initiativ blev startet.

Hvalfangsten ved Natal 1912—1918.

Efter «Report of The Natal Fisheries Department».

Specifikation	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Selskaper	5	6	5	4	3	2	1
Personer beskæftiget	725	718	900	795	596	388	119
Hvalbaater	18	25	22	23	18	8	3
Antal hval	1006	1344	1061	980	853	176	142
Fat olje ($\frac{1}{8}$ ton)	38712	48144	37116	34254	23634	6606	4434
Sækker guano	17300	16440	11790	12670	8560	4570	2170
Antal hval pr. baat	56	54	48	43	47	22	47

Oversigt over fangstmateriel sat ind i hvalfangsten 1912.

(Dette aar betegner kulminationen med hensyn til materiel.)

Selskabenes navn	Hjemsted	Fangstfelt	Hval- baater	Faste stationer	Flytende kokerier	Anm.
»Norrøna»	Sandefjord	Shetland	1	1		
•Shetlands hvalfangerselskap»	Larvik	Do.	1	1	—	
«Alexandra»	Kristiania	Do.	2	1	—	
•Olva Whaling Co.»	Leith.	Do.	4	1		
«Harpunen»	Kristiania	Hebriderne	3	1		
«Arranmore Whaling Co.» ...	Leith	Irland	3	1		) Disponert fra Tønsberg
•The Blacksodd Whaling Co.»	Do.	Do.	2	1		
«Suderø»	Sandefjord	Færøerne	2	1		
«Verdande»	Do.	Do.	3	1		
«Norddeble»	Kristiania	Do.	2	1	—	
«Emma»	Tønsberg	Do.	2	1		
«Dansk hvalf. & fiskeri A/S»	Leith	Do.	3	1	—	
«Alfa & Beta»	Sandefjord	Spitsbergen	2	—	1	
•Nimrod»	Larvik	Do.	4	1		
«Hekla & Talkna hvalf. selsk.»	Haugsvund	Island	8	1	—	
«Asgeirsons selskap»	Island	Do.	3	1	—	
•M. Bull»	Leith	Do.	5	1		
«Viktoría»	Tønsberg	Do.	2	1	—	
«Stokke hvalfangerselskap» ..	Stokke	Norge	1	1	—	
«Cia. Argentina de Pesca» ...	Buen. Ayres	Syd-Georgia	4	1	—	
•The South Georgia Co.»	Leith	Do.	4	1	—	
«Ocean»	Larvik	Syd Georgia	2	1	—	
«Sandefjord hvalf. selsk.»	Sandefjord	Do.	3	1	2	
«Tønsberg hvalfangeri»	Tønsberg	Do.	3	1	—	
«Bryde & Dahl»	Sandefjord	Do.	3	—	1	
«The South. Wh. & Sealing Co.»	N. Shields	Do.	3	—	1	
«Condor»	Sandefjord	Do.	—	—	1	
•Ørnen»	Do.	Syd-Shetl.	6	—	2	
«Sydhavet»	Do.	Do.	3	—	1	
«Laboremus»	Do.	Do.	3	—	1	
		Trspt.	87	23	10	

Selskabenes navn	Hjemsted	Fangstfelt	Hval- baater	Faste stationer	Flytende kokerier	Anm.
		Trspt.	87	23	10	
«Odd»	Sandefjord	Syd-Shetl.	3	—	1	
«Hvalen»	Do.	Do.	3	—	1	
«Norge»	Larvik	Do.	3	—	1	
«Hektor»	Tønsberg	Do.	3	—	1	
«Soc. Ballenera de Magallanes»	P. Arenas	Do.	3	—	1	
«Chr. Salvesen & Co.»	Leith	Do.	3	—	1	
«New Whaling Co.»	Do.	Falkland	4	1	—	
«Corral»	Bergen	Chili	4	1	1	
«Pacific»	Sandefjord	Do.	3	1	1	
«United States Whaling Co.»	Do.	Alaska	3	—	1	
«Alaska Whaling Co.»	Do.	Do.	2	1	1	
«Duder & Bros»	Bahia	Brazilien	2	1	—	
«Urd»	Sandefjord	Do.	2	—	1	
«Vik»	Do.	Do.	2	—	1	
«Cia de Pesca Norte de Brazil»	Pernambuco	Do.	1	—	1	Disponert fra Sandefjord
«Rethval»	Kristiania	Syd-Orkney	2	—	1	
«Dominion Whaling Co.»	Sandefjord	Afrika	3	—	1	
«Bas»	Do.	Do.	2	—	1	
«South Atlantic»	Tønsberg	Do.	3	1	1	
«Comp. de Pesca de Balena» am Mossamedes»	Lissabon	Do.	2	1	—	Disponert fra Sandefjord
«Viking»	Sandefjord	Do.	3	—	1	
«Kastor»	Tønsberg	Do.	3	—	1	
«Haugesunds hvalf. selsk.» ..	Haugesund	Do.	3	—	1	
«Kerguelen»	Kristiania	Do.	4	1	1	
«Durban Whaling Co.»	Durban	Do.	2	—	1	
«South African Wh. Co.»	Sandefjord	Do.	8	2	—	
«Hans Ellefsen Ltd.»	Kristiania	Do.	3	1	—	
«Mossel Bay Wh. Co.»	Tønsberg	Do.	3	1	—	
«Union Wh. & Fish. Co.»	Durban	Do.	4	1	—	
«African Whales»	Do.	Do.	2	1	—	
«Irvin & Johnson»	N. Shields	Do.	2	1	—	
«Eastern Whaling Co.»	London	Do.	3	1	—	
«Premier Whaling Co.»	Do.	Do.	3	1	—	
«Mozambique Wh. Co.»	Sandefjord	Do.	3	1	—	
«Østkysten»	Do.	Do.	3	1	1	
«Capella»	Do.	Do.	3	—	1	
«Normanna»	Do.	Do.	3	—	1	
«Quilimane»	Larvik	Do.	3	—	1	
		Trspt.	198	42	36	

Selskapienes navn	Hjemsted	Fangstfelt	Hval- baater	Faste stationer	Flytende kokerier	Anm.
		Trspt.	198	42	36	
«Antarctic»	Larvik	Australien	3	—	1	
«Western Australia»	Do.	Do.	3	—	1	
«New Zealand Wh. Co.»	Do.	Do.	3	—	1	
«Spermacet»	Do.	Do.	2	—	1	
«Australia»	Tønsberg	Do.	3	—	1	
«Kosmos»	Sandefjord	Hvorsomhelst	3	—	1	
«The Norw. Canad. Wh. Co.»	Kristiania	St. Lawrentze golf	2	1	—	
«The American Pacif. Wh. Co.»	B. Columbia	Pacif.kysten	7	3	—	
«Balena»	New Foundl.	New Foundl.	1	1	—	
«Snovks Arm»	Do.	Do.	1	1	—	
«Dublin Cove»	Do.	Do.	1	1	—	
«Trinity»	Do.	Do.	1	1	—	
«Hawkes Bay»	Do.	Do.	1	1	—	
«Cape Broyle»	Do.	Do.	1	1	—	
«Cape Charles»	Do.	Do.	1	1	—	
«Hawkes Harbour»	Do.	Do.	1	1	—	
«Rose au Rue»	Do.	Do.	1	1	—	
«Beaverton»	Do.	Do.	1	1	—	
«Fugimura Hog. Kab. Kaisha»	Japan	Japan	1	—	—	
«Kū Suisan Kab. Kaisha»	Do.	Do.	2	—	—	
«Naigwa Suisan Kab. Kaisha»	Do.	Do.	2	—	—	
«Nagata Hogeï Kab. Kaisha»	Do.	Do.	2	—	—	
«The Oriental Wh. Co.»	Do.	Do.	20	—	—	
		Sum	261	56	42	
		Herav norsk	155	27	37	

Transportfartøier, hvorav hvalfangsten ogsaa la beslag paa en hel liten flaafe, er ikke medregnet.

Tabellen er muligens ikke helt uttømmende, da enkelte selskaper eiet skibe som ikke var i fangst, og handelen med hvalfangstmateriel dengang var saa livlig, at det blev umulig at angi forholdet med absolut nøiagtighet.

Hvalfangsten ved Australien.

a den store hvalfangst langs kystene av Afrika i aarene 1908 til 1911 gjennemgik sin raske utvikling og gjorde det klart at store masser av trækval, mest knølval, aarlig søkte hen til dette fastlands kyster, vendte ogsaa tanken sig naturlig til de australske farvand, hvor man ventet at finde parallelle forhold.

Syd for det australske fastland og tilliggende øgrupper har jo verdenshavet en vældig utbredelse, og det synes helt naturlig at der langs den polare iskant her syd i sommertiden maa søke store masser av hval for at finde næring. Disse store hvalmasser skulde saa naar sydsommeren var slut, søke langs Austral-fastlandet og dets øgrupper paa en tilsvarende ynglevandring til den som man allerede kjendte og var ifærd med at utnytte langs kystene av Afrika.

Denne teori høres ganske liketil, men den var dengang fangsten paa Australien startedes, ikke tilstrækkelig støttet av kjendsgjeininger og undersøkelser.

Vistnok var der en række iagttagelser og undersøkelser, som til en viss grad kunde berettigede den mening at der maatte være gode hvalfelter ved Australien. Saaledes hadde man beretninger fra ældre tiders spermacet- og rethvalfangere fra disse farvand. Disse beretninger stammet mest fra amerikanske fangstmænd og fastslog at der til forskjellige tider og paa forskjellige steder var observeret store masser av hval i visse australske havstrøk.

Spesielt hadde «Antarctic» av Tønsberg paa sine før omtalte fremstøt fra Australien i 1893 og 1894 paa reisen mot polarstørkene iagttat en betydelig hvalbestand, og denne ekspeditions leder uttalte i sin beretning om ekspeditionen, at der i de polare

trakter syd for Australlandene maatte kunne drives en lønnende fangst efter hval tilhørende finhvalenes gruppe.

Desuten visste sjømænd som i aarrækker hadde seilet i australske farvand, at berette om en talrik hvalbestand.

En hel del av de foreliggende beretninger var idetheletat mindre værdifulde, da de ikke sjelden stammet fra iagttagere som ikke sat inde med de nødvendige forutsætninger til at kunne dømme om forholdet.

En av de faa beretninger hvorpaa der med tryghet kunde bygges, var den netop nævnte fra «Antarctic»-ekspeditionen, men den bygget paa iagttagelser fra de mere arktiske havstrøk syd for Australien, mens fangstutrustningene i største utstrækning kom til at gjælde forsøk langs selve fastlandet og ved de nærmest ind til dette liggende større øer.

Der var ikke her som ved f. eks. Sydafrika drevet nøiagtige undersøkelser gjennom et længere tidsrum. Det hele blev bygget paa en altfor løs basis og kom derfor ogsaa omtrent helt tilfældighetene i vold.

At disse kostbare fangstekspeditioner startedes paa et saavidt mangelfuldt undersøkt grundlag kan vistnok med god ret betegnes som en forsømmelse. Det savner da ogsaa noget sidestykke i hvalfangstens historie forøvrig.

Men saa betegnet da ogsaa startningen av de mange store australselskaper hvalfangstbedriftens sidste store opspurt, da man i enkelte kredse var kommet til det resultat at der var hval overalt. Det gjaldt bare om at skaffe sig fangstredskaper og ret til at fange den.

Paa disse mangelfulde undersøkelser blev der saa høsten 1911 planlagt og startet en række stort anlagte fangstselskaper.

«The New Zealand Whaling Co.», disponent Chr. Nielsen & Co., Larvik, skulde drive fangst fra New Zealand med flytende kokeri og 3 fangstbaater.

«Dominion Whaling Co.», disponent T. Dannevig & Co., Sandefjord, tænkte nærmest at skulle drive fangst fra Tasmanien med flytende kokeri og 3 fangstbaater.

«Australia», disponent Chr. Monsen, Tønsberg, startedes for fangst nærmest fra Austral-fastlandets østkyst. Selskapet fik et glimrende utrustet kokeriskib og 3 fangstbaater.

«The Antarctic Whaling Co.», disponent Bugge & Olsen, Lar-

vik, utrustet et stort flytende kokeri og 3 hvalbaater for fangst nærmest fra mere arktiske egne i de syd for Australien liggende havstrøk.

«Western Australia Whaling Co.», disponent Chr. Nielsen & Co., Larvik, startedes nærmest med fangst fra fastlandets vestkyst for øie.

Senere startedes «South Pacific» med flytende kokeri og 4 fangstbaater ogsaa med fangst fra australske farvand for øie. Selskapet, som disponertes av Rich Osmundsen, Kristiania, kom imidlertid aldrig til at sende sine skibe til Australien.

Det samme gjaldt A/S «Capella», disponent P. Bogen, Sandefjord. Ogsaa dette selskap var nemlig fra begyndelsen av bestemt for Australien.

Det var saaledes et mægtig materiel som utrustedes for disse uprøvede fangstfelter.

Den første prøveekspedition, som utsendtes til Australien, blev bekostet av A/S «Laboremus», som høsten 1911 sendte det flytende kokeri, seilskibet «Mimosa», ledsaget av hvalbaaten «Hobart» til Tasmanien for nærmere at undersøke forholdene, før det av samme firma startede og langt større selskap «Dominion Whaling Co.» sendte sit materiel avsted.

Det maa fremhæves at dette var en overmaade klok foranstaltning. Der kan nemlig vanskelig indhentes oplysninger og erfaringer nok, naar en stor fangstbedrift med mulighet for at klare sig i en længere aarrække skal planlægges og startes.

De store forhaabninger man hadde sat til det australske fangstfelt skulde da ogsaa litt efter litt, tildels endog meget hurtig, avløses av en række skuffelser.

Mimosaekspeditionen ankom til Tasmanien i begyndelsen av 1912 og begyndte sin fangst der. Der var litet hval, og man fik allerede følelsen av at de meddelelser og beretninger som enkelte utsendinger for hvalfangstselskapene aaret iforveien hadde faat dernede, muligens var adskillig overdrevne. Ekspeditionen forlot derfor Tasmanien og forsøkte fangst fra den sydlige del av Ny-Zealand. Ogsaa her var hvalbestanden rent ubetydelig. Ved Tasmanien fik man en del spermacethval, og i et av de fangede dyr var man endog saa heldig at finde et parti ambra. Ellers hadde ikke ekspeditionen lykken med sig, og nogen reel fangst av stationær eller regelmæssig trækkende hval støtte man

intetsteds paa. Fangstresultatet var ca. 1 500 fat olje, for en stor del spermacetolje.

Den næste ekspedition utrustedes fra Larvik, og om denne ekspedition har dens leder, kaptein Fridtj. Siegwarth, med elskværdig imøtekommenhet git mig følgende oplysninger, likesom han har stillet alle sine journaler og optegnelser fra turen til min raadighet.

«Ekspeditionen tilhørte aktieselskapet «Spermacet», dispo-

Konsul Chr. Nielsen.

nent Chr. Nielsen & Co., Larvik, som i 1911 hadde drevet fangst fra Vestafrika, og dets materiel bestod av en ca. 6 000 tons kokeridamper «Vasco da Gama» og de to hvalbaater «Fynd» og «Klem». Selskapet hadde license paa Syd-Tasmanien, hvor det var meningen at begynde fangsten, saasnart ekspeditionen kunde bli færdig dertil.

Imidlertid hadde et andet av Chr. Nielsen & Co. startet selskap «Western Australia Whaling Co.» erhvervet fangsttilladelse paa nordvest Australien — derav selskapets navn —, og da dette selskap endnu ikke hadde anskaffet sig det fornødne materiel, fik jeg ordre til at gaa til Vestaustralien istedenfor til Tasmanien for at undersøke «Western»s nye fangstfelt.

Vor ekspedition avgik 24de april 1912 fra Larvik og kom til Fremantle, Vestaustralien, via Durban den 23de juni.

Ekspeditionen var et helt uventet syn paa stedet. De gamle australske hvalfangere brukte kun et par store robaater, naar de gav sig i kast med spermacethvalen, og de syntes derfor vi var utstyrt med et imponerende materiel.

Den 25de hadde jeg reception ombord i «Vasco da Gama» for to av regjeringens medlemmer, præsidenten i parlamentet og forøvrig for lokale autoriteter i Perth og Fremantle.

Efterat bunkers var indtat og provianten komplettert gik vi nordover til Turtle Bay, men jeg fandt at dette var ingen havn til at drive hvalfangst fra. Vestaustralien er nærmest blot-

tet for brukelige havner, og vi gav os nu til at forsøke forskjellige havner i den store havbugt Shark Bay.

«Vasco da Gama» blev ankret op 10' syd for Cap Levillan den 4de juli. Vi gik straks igang med brøndgravning for at skaffe os ferskvand. Dette er imidlertid en overordentlig vanskelig sak i Nordvest-Australien, idet man kun kommer nogen ganske faa fot ned, før vandet straks blir salt. Vi maatte derfor grave ganske grunde brønde.

Mandag den 8de juli blev «Fynd» og «Klem» sendt ut paa sit første togt efter hval paa Vest-australien, og den 10de juli kom «Fynd» ind med knølhval nr. 1. Den 11te kom «Klem» ind med 2 knølhval.

I løpet av juli maaned fik nu «Fynd» 14 knølhval og «Klem» fik 20.

Vor havneplads var meget daarlig beskyttet, saa det var vanskelig at arbeide. Naar veiret var stormende, maatte alt arbeide simpelthen indstilles og maskinen gjøres klar, og det blev indlysende for mig at vort fangstforetagende aldrig vilde bli nogen forretning, hvis vi ikke kunde skaffe os en bedre basis.

Efter at ha inspicert et nordligere beliggende sted kaldet Maud Landing, flyttet vi kokeriskibet dit den 23de juli.

Vi gik øieblikkelig igang med fangst fra denne havn, og baatene bragte omtrent daglig flere knølhval ind. I løpet av august maaned fik saaledes «Fynd» 46 og «Klem» 67 knølhval, og bestanden utenfor var ganske god. Det var omtrent udelukkende knølhval paa træk nordover langs kysten. Det nordgaande træk var tydelig i juli og første halvdel av august, men omkring den 24de august begyndte sydtrækket at bli merkbart.

Vi hadde imidlertid mange ulemper, og mine daglige optegnelser fra denne tid gaar stadig ut paa at havnen var omtrent helt ubrukelig paa grund av de svære havdønninger, som næsten

Fridtj. Siegwarth.

umuliggjorde arbeidet utenbords og ødela preskokningen. At skaffe ferskvand var ogsaa vor daglige sorg.

Imidlertid slet alle mand efter bedste evne, og fangsten kunde for hvalbestandens skyld ha gaat forholdsvis godt. I september bragte «Fynd» ind 37 og «Klem» 47 hval, men mot slutten av maaneden blev hvaltrækket tyndere og mere spredt, saa jeg forstod at det snart vilde være slut. Den 2den oktober fik hver av baatene en hval. Det var de sidste.

Vi hadde nu en samlet fangst av 234 knølhval, hvorav der var utvundet 5 696 fat olje. Gjennemsnittsutbyttet pr. hval var saaledes vel 24 fat.

Jeg hadde i løpet av fangsttiden været ute for at se efter ny havn, men kartene var daarlige, og de lokale efterretninger lød paa at der ikke fandtes dypere indløp mellem koralrevene end 3 à 3¼ favn vand paa høieste springtid.

Den 5te oktober gik ekspeditionen atter sydover langs kysten for at forsøke fangst av spermacethval, som nu efter beretningene skulde begynde sit træk langs Australiens sydkyst.

Vi anløp Fremantle for at bunkre etc. og gik derpaa til Eagle Bay i Sydvest-Australien, hvor fangsten begyndte den 14de oktober. Jeg hadde ventet at vi her muligens skulde faa ny føling med det sydgaaende knølhvaltræk, men dette holdt ikke stik. Der viste sig intet ordentlig træk, og de faa knølhval vi fik, stod 25—30 kvartmil av landet.

En av de gamle hvalfangere paa kysten fortalte mig, at i midten av november maaned kom der «en mængde» hval ind i bugten, hvor vi laa. Jeg var imidlertid altid skeptisk overfor disse «hvalfangeres» uttalelser, og min skepsis var nok ogsaa i det tilfælde berettiget, ti da jeg fortalte ham at vi paa 14 dage hadde faat 6 knølhval, utbrøt han:

«Indeed, you have done it very well!»

Den 29de oktober lettet vi og gik til Frenchman's Bay ut for Albany i det sydvestlige Australien.

Hvalbaatene bunkret, og den 1ste november sendtes de ut for at finde spermacethvalens træk, for nu skulde man kunne vente dette langs denne kyststrækning.

«Træk» er vel forresten en feilagtig betegnelse for dens optræden her. Den fulgte nemlig øiensynlig bare efter blækspruten, som nu fandtes i store mængder syd for landet.

Den 2den november fik jeg 2 store nye hvalbaater, «Commonwealth» og «Karrakatta». Disse tilhørte «Western Australia Whaling Co.», men blev nu leiet av A/S «Spermacet».

Den 4de november fik vi saa ganske rigtig den første føling med spermacethvalen, idet «Fynd» bragte ind 3 smaa eksemplarer av arten.

Fangsten var, som det vil sees av mine fangstjournaler, meget variabel. Grunden er at spermacethvalen gaar i store stim. Flokkene bestaar mest av hunner og unger. Hunnerne opnaar sjelden en længde av mer end 30 à 35 fot, og ungene forekom i alle størrelser fra ganske smaa og op til 35 à 40 fots længde. I spidsen for hvert stim, gjerne 1 à 2 kvartmil foran, gik altid «storoksen», som kunde opnaa en længde av indtil 65 fot.

Den forsøkte øiensynlig at lede hvalbaatenes hele opmærksomhet hen paa sig, idet den ofte forandret kurs, optil 90°, for at faa fangstbaatene bort fra flokken som kom efter. Naar den saa mente at denne var i sikkerhet, begyndte den at gaa med svær fart for saa at forsvinde i dypet uten senere at vise sig. Dette lykkedes nu forresten ikke altid. Ikke sjelden slog dens beregninger feil, hvad vore fangstjournaler noksom viser.

Utover i det nye aar (1913) begyndte veiret at bli daarlig, og i storm er spermacethvalen vanskelig at se. Dens «blaast» er nemlig svak, naar undtages et par mere kraftige blaast, naar den kommer op efter en længere neddukning eller naar den forbereder sig til at være længe under vandet.

Som det vil sees av fangstjournalene hadde vore baater mangen dag ingensomhelst fangst. Saa kunde der atter komme nye flokker, og med de 4 fangstbaater kunde vi ha op til 15 hval pr. dag, og senere, da vi drev med 6 baater, kunde vi ha op til 22 hval paa en dag. —

Den 31te december hadde jeg nemlig atter faat to nye fangstbaater. Det var «Eagle» og «Hawk», som tilhørte samme firmas selskap «The New Zealand Whaling Co.», men nu blev leiet av A/S «Spermacet», da fangsten ved New Zealand ikke var fundet regningssvarende.

Som en sjeldenhet kan nævnes, at vi den 14de december fanget en 48 fots hanhval, hvori vi fandt 60 kg. ambra. Senere fandt vi 8½ kg. i en anden. Tilsammen repræsenterte disse fund en værdi av 95 000 kroner, hvad der jo var mange penge i de dage.

Journal for spermacethvalfangst ved Albany Bay,
Australien 1912—1913.

I. Hvalbaat «Fynd».

Dato	Antal sperm.	Længde i fot	Dato	Antal sperm.	Længde i fot
$4_{/11}$ 1912	3	28'. 30'. 31'.	$3_{/3}$ 1913	2	33'. 35'.
$17_{/11}$ —	2	31'. 54'.	$14_{/3}$ —	1	53'.
$21_{/11}$ —	4	25'. 26'. 26'. 28'.	$18_{/3}$ —	3	31'. 33'. 35'.
$24_{/11}$ —	4	31'. 31'. 32'. 37'.	$19_{/3}$ —	1	44'.
$31_{/12}$ —	2	24'. 32'.	$20_{/3}$ —	1	52'.
$7_{/1}$ 1913	1	46'.	$14_{/4}$ —	3	33'. 36'. 37'.
$9_{/1}$ —	1	39'.	$15_{/4}$ —	5	18'. 29'. 30'. 31'. 35'
$15_{/1}$ —	1	58'.	$16_{/4}$ —	1	33'.
$5_{/2}$ —	1	38'.	$20_{/4}$ —	1	45'.
$13_{/2}$ —	1	32'.	$28_{/4}$ —	3	37'. 40'. 42'.
$14_{/2}$ —	1	35'.	$1_{/5}$ —	3	31'. 31'. 40'.
$26_{/2}$ —	2	31'. 33'.			

II. Hvalbaat «Klem».

$5_{/11}$ 1912	4	—	$5_{/2}$ 1913	1	43'.
$11_{/11}$ —	4	—	$15_{/2}$ —	2	31'. 32'.
$16_{/11}$ —	5	31'. 31'. 34'. 39'. 51'.	$21_{/2}$ —	3	18'. 32'. 34'.
$21_{/11}$ —	4	27'. 31'. 31'. 31'.	$26_{/2}$ —	5	20'. 23'. 25'. 35'. 35'.
$24_{/11}$ —	2	31'. 32'.	$15_{/3}$ —	1	45'.
$26_{/11}$ —	4	31'. 33'. 33'. 34'.	$18_{/3}$ —	7	23'. 29'. 32'. 32'. 35'.
$7_{/12}$ —	4	27'. 29'. 35'. 40'.			36'. 36'.
$10_{/12}$ —	4	33'. 36'. 39'. 52'.	$3_{/4}$ —	4	27'. 32'. 33'. 40'.
$14_{/12}$ —	1	48'. (68 kg. ambra)	$4_{/4}$ —	2	31'. 35'.
$23_{/12}$ —	3	29'. 34'. 56'.	$5_{/4}$ —	2	38'. 43'.
$28_{/12}$ —	1	38'.	$28_{/4}$ —	1	45'.
$31_{/12}$ —	2	24'. 35'.	$1_{/5}$ —	2	43'. 55'.

III. Hvalbaat «Karrakatta».

$4_{/11}$ 1912	1	—	$31_{/12}$ 1912	1	35'.
$5_{/11}$ —	1	—	$9_{/1}$ 1913	1	41'.
$14_{/11}$ —	1	33'.	$13_{/2}$ —	1	23'.
$16_{/11}$ —	4	31'. 31'. 30'. 32'.	$26_{/2}$ —	4	29'. 32'. 35'. 34'.
$17_{/11}$ —	2	51'—52'	$3_{/3}$ —	2	28'. 29'.
$24_{/11}$ —	3	31'. 31'. 32'.	$18_{/2}$ —	3	33'. 43'. 54'.
$7_{/12}$ —	4	23'. 31'. 31'. 57'.	$19_{/3}$ —	1	43'.
$11_{/12}$ —	1	45'.	$15_{/4}$ —	7	26'. 27'. 32'. 32'. 34'.
$23_{/12}$ —	1	36'.			35'. 40'.

IV. Hvalbaat «Commonwealth».

Dato	Antal sperm.	Længde i fot	Dato	Antal sperm.	Længde i fot
11/11 1912	2	—	2/2 1913	2	47'. 56'.
14/11 —	2	22'. 32'.	3/2 —	3	31'. 33'. 34'.
16/11 —	5	22'. 23'. 29'. 32'. 37'.	5/2 —	2	43'. 43'.
21/11 —	3	18'. 29'. 30'.	13/2 —	1	40'.
30/11 —	2	28'. 34'.	19/2 —	1	57'.
6/12 —	4	32'. 36'. 37'. 51'.	21/2 —	1	32'.
10/12 —	4	30'. 33'. 37'. 55'.	23/2 —	3	29'. 32'. 34'.
23/12 —	2	32'. 34'.	3/3 —	1	36'.
2/1 1913	1	40'.	15/4 —	6	25'. 30'. 34'. 36'. 37'.
10/1 —	1	48'.			39'.

V. Hvalbaat «Eagle».

7/1 1913	1	40'.	13/3 1913	5	29'. 29'. 33'. 34'. 36'.
9/1 —	1	36'.	19/3 —	1	59'.
24/1 —	4	37'. 38'. 40'. 42'.	1/4 —	1	32'.
13/2 —	1	37'.	4/4 —	3	32'. 34'. 36'.
15/2 —	3	31'. 32'. 55'.	5/4 —	3	39'. 40'. 41'.
26/2 —	4	25'. 28'. 32'. 37'.	14/4 —	1	36'.
3/3 —	3	25'. 27'. 36'.	15/4 —	4	27'. 30'. 33'. 36'.
6/3 —	1	35'.	20/4 —	1	47'.

VI. Hvalbaat «Hawk».

7/1 1913	4	38'. 40'. 40'. 42'.	13/3 1913	4	32'. 33'. 33'. 34'.
21/1 —	2	38'. 42'.	19/3 —	1	43'.
2/2 —	1	40'.	20/3 —	1	52'.
3/2 —	2	28'. 35'.	31/3 —	1	41'.
6/2 —	2	42'. 43'.	3/4 —	4	24'. 35'. 35'. 42'.
13/2 —	1	29'.	4/4 —	3	22'. 28'. 34'.
21/2 —	2	24'. 35'.	5/4 —	4	33'. 36'. 41'. 41'.
26/2 —	4	31'. 31'. 34'. 35'.	20/4 —	1	51'.
3/3 —	3	32'. 33'. 35'.	23/4 —	1	48'.
5/3 —	1	33'.	1/5 —	5	32'. 33'. 34'. 36'. 44'.

Sammendrag:

S S «Fynd»	47	spermacethval
S/S «Klem»	68	—»
S/S «Karrakatta»	38	—»
S/S «Commonwealth»	46	—»—
S/S «Eagle»	37	—»—
S S «Hawk»	47	—»—

Sum 283 spermacethval

Under vekslende fangst holdt vi det gaaende her til den 2den mai. Vor fangst fra Frenchman's Bay utgjorde da ialt 285 spermacethval, 2 seihval og 1 blaahval.»

Vi forlater her for et øieblik beretningen om «Spermacet»s fangst, idet vi fastslaar, at der gjennem denne ekspeditions arbeide blev bragt paa det rene, at der virkelig foregik et træk av hval langs vestkysten av Australien. Vistnok var iagttagelsene drevet over et kort tidsrum, men det fremgik dog, at hvaltrækket maatte antages at være talrikt nok til derpaa at kunne bygge en stabil og lønnende fangst i en aarrække fremover —, vel at merke hvis feltet ikke blev gjort til gjenstand for en altfor hensynsløs og sterk beskatning.

Videre var der ved denne ekspeditions arbeide bragt paa det rene at der ved Australiens sydvestre hjørne mot slutten av året indfandt sig en ganske frodig bestand av spermacethval, som blev gaaende her mellem blæksprutstimene til utgangen av april maa-
ned. Der var saaledes muligheter for at fangstsæsongen kunde strækkes utover den største del av året.

Ekspeditionen som utrustedes av «New Zealand Whaling Co.», avgik fra Larvik i mars 1912. Den drev undersøkelser og forsøksdrift — like fra Campbelløen sydover mot det antarktiske ocean og nordover til Kermadik — langt ute i Stillehavet nord for Ny-Zealand. Noget lovende fangstfelt fandt man ikke, og den store ekspedition fik kun en fangst av 3 600 fat olje. Resultatet av denne ekspedition var da det at man fik slaat fast, at der ved Ny-Zealands kyster og tilliggende øer ikke fandtes nogen hvalbestand tilstrækkelig til at danne grundlag for en fangst med flytende kokeri og et større fangstmateriel. To av selskapets fangstbaater blev da ogsaa sendt op til Frenchman's Bay, hvor de fra begyndelsen av 1913 og utover deltok i den spermacethvalfangst, som netop er beskrevet.

Selskapet sikret sig imidlertid en fangstrettighet paa Vestaustralien, idet det fik eneret paa kyststrækningen fra Steep Point og sydover mot Cap Lewuin. Det største av selskapets kokerier, damperen «Rakiura», blev for sæsongen 1913 sammen med to fangstbaater dirigert til fransk Kongo, hvor selskapet

Adv. Stang. Mægler Ole Johanssen. Bankb. Joh. Carlsen. Kjøbm. Hj. Jørgensen. Konsul Stang. Gross. Alb. Engelstad. Ing. V. Mohn.
Konsul Chr. Nielsen.

Bankdirektør Gustav Iversen.

Verksejer Alfr. Andersen.

De samlede direktioner i aktieselskaperne «Western Australia», «Fremantle Whaling Co.», «Spermacet», «Ocean» og «Norge»

samt de tre første selskapers representant i Australien konsul Stang.

Selskapernes samlede aktiekapital kr. 4 500 000,00.

hadde opnaadd fangsttilladelse, og det mindre kokeri, seilskibet «Prince George», blev med de andre to fangstbaater sendt op til Vestaustralien for der sammen med aktieselskapet «Spermacet» videre at høste erfaringer fra denne kyst, før selskapet satte hele sit materiel ind her.

Fangstekspeditionen til Ny-Zealand hadde ogsaa bragt selskapet op i store økonomiske vanskeligheter, som holdt paa at rokke selskapets stilling.

«Antarctic Whaling Co.» sendte ogsaa sin ekspedition ut til de austrialske farvand. Der blev forsøkt fangst fra flere steder uten at man paatraff noget felt som kunde gi noget haab for en fordelagtig drift, hvorfor selskapets materiel efter endt ekspedition returnerte til hjemstedet. Hele fangsten bestod av 25 hval, hvorav der blev utkøkt nogen hundrede fat olje.

Ekspeditionen kom imidlertid ut for et enestaaende held, idet man i den sidste hval som blev fanget fandt ambra til en værdi av ikke mindre end 430 000 kroner. Dette er saavidt vides det mest verdifulde ambrafund som nogensinde i den moderne hvalfangsts historie er gjort. Selskapet hjalp ogsaa en del paa sin økonomi derved at kokeriet tok med en vareladning hjemover.

«Dominion Whaling Co.» vovet efter de erfaringer, som var indvundet gjennem «Mimosa»s ekspedition, ikke at sende sit materiel til Tasmanien, men fandt et foreløbig lønnende felt ved fransk Kongo.

Ny-Zealand, Tasmanien og de øvrige nærliggende øer hadde ikke vist sig som brukelige pladser for hvalfangstvirksomhet. Fangsten her blev da ogsaa efter disse uheldige forsøk definitivt opgit.

Der blev paa dette tidspunkt rettet sterke angrep paa vedkommende disponenter, og angriperne i pressen benyttet sig endog av eksemplet fra Australien til derav at trække den slutning, at det meste av hvad fangstdisponenter indbød til var mer eller mindre løst og tilfældig beregnet, saa man i saa maate hadde noksaa litet at holde sig til. Selvsagt var dette en betydelig overdrivelse, om det end maa indrømmes at det hadde været i bedriftens interesse om der var gaat mer forsiktig og undersøkende tilverks ved startningene paa Australien.

Forsigtighetshensyn tilsa ogsaa «Western Australia Whaling Co.» at sætte sit meste materiel ind i fangsten paa fransk

Kongo, indtil «Spermacet» ved nok et aars drift kunde faa undersøkt forholdene paa Vestaustralien nøiere.

«Western Australia Whaling Co.» hadde imidlertid sikret sig eneretten til hvalfangst paa kyststrækningen fra Steep Point og nordover.

Det falder derfor naturligst, før fangstforsøkene ved Australiens østkyst omtales, at skildre «Spermacet»s fangst ved Vestaustralien 1913.

*

Hr. Fridtj. Siegwarth beretter videre herom:

«Efter utlosning av olje, bunkring etc., avgik vi fra Albany den 12te mai for at begynde knølhvalfangsten paa nordvestkysten i den sydlige halvkugles vintermaaneder.

Under vort ophold i Albany hadde jeg foretat en del undersøkelser angaaende havnepladser nordover paa kysten, og i overensstemmelse med disse undersøkelser gik jeg nu forbi vort gamle opholdssted fra ifjor ved Maud Landing, — nordover til fyret Point Cloates, hvor der fandtes en slags havn, dannet av koralrev som overskylledes ved høivande. Saavidt mig bekjendt var havnen uten noget navn.

Ved lavvande stak koralrevene flere fot op av sjøen, idet forskjellen mellem høi- og lavvande her var ca. 5—6 fot. I nordvest var det eneste indløp til havnen, men dette var meget smalt, og en smal, kroket rende førte saa ind til et videre bassin med dybder fra 26 til 30 fot. Bunden bestaar av haard sand, som ankrene hadde vanskelig for at gripe fat i, og kun de smaa ansamlinger av begyndende koralrev danner «fotfæste» for disse. Forøvrig er havnen oversaadd med koraltopper, som er meget farlige for en skibsbund under sjøgang.

Jeg kaldte havnen «Norwegian Bay», og kartla den under fangstsæsonen. Mine instrumenter til dette bruk blev forarbeidet ombord, saa selve kartet blev selvsagt primitivt, men i de aar havnen blev benyttet av kokeriskibe og fangstbaater, gjorde det sin nytte ved indseiling og opankring, — og det var jo hovedsaken. Forøvrig var havnens utstrækning altfor stor, saa der under de stadige sydlige vinde blev smaasjø. Vi garderte os imidlertid mot dette ved at more skibene med svære ankere for og agter. Forresten var der heller ikke her frit for underdønning i stygveir.

Den 20de mai var jeg kommet op til denne bugt med «Vasco da Gama». Efter at ha foretat lodninger etc. gik vi ind, og dette var da efter sigende den første damper som ankret op her.

Efterat skibet var forsvarlig moret for og agter, blev alle tomfat ilandbragt, og vi gik straks igang med brøndgravning for

De første knølhval bringes ind til Norwegian Bay.

at skaffe ferskvand. Vi gravet lange smale brønde langs stranden. Grunde maatte de ogsaa være. Hvalbaatene var ute, men saa ingen hval.

Her var nu samlet en fangstflaate paa to kokerier og seks fangstbaater. Til «Spermacet» hørte fire hvalbaater, og til «Prince George», som altsaa arbeidet for regning av «Western Australia Whaling Co.», hørte to hvalbaater.

Den 29de mai bragte «Klem» ind to knølhval. Ellers var der omtrent ikke hval at se. «Fynd» havde fra 27de mai til 25de juni ingen hval. «Klem» havde i samme tidsrum 5. «Eagle» ingen, og «Hawk» fik en mager blaahval.

Vi drev stadig paa med brøndgravning. I det hele var det at skaffe ferskvand en av de største vanskeligheter vi hadde heroppe i Nordvest-Australien. Det vand vi fik var jo heller aldrig helt ferskt, hvorfor vi ustanselig maatte holde kjelesjau paa baatene.

Der var vedblivende tomt for hval, men saa den 24de juni kom pludselig knølhvalen paa friskt træk nordover som sluppet ut av en sæk. Trækket passerte like forbi Norwegian Bay og saa nær kysten at baatene oftere maatte avbryte jagningen for ikke at ta grunden. Det fremgaar av fangstjournalen at disse første knølhval som fangedes altsammen var hanhval. Først 5—6 dage senere begyndte der at bli hunner med i den indbragte fangst.

Kokeriene fik nu nok at bestille. «Vasco da Gama» var kontrahert at skulle ha en produktionsevne av ca. 1 600 fat olje om uken, men uagtet det blev forcert op til adskillig over 2 000 fat om uken, lykkedes det dog ikke at koke unda. Der blev nemlig av de fire baater bragt kokeriet like op til 21 knølhval pr. dag.

Med «Prince George» gik det ikke bedre. Produktionsevnen blev anstrengt til det yderste. Man hadde ikke ventet større produktion av dette kokeri end ca. 500 fat om uken, men den bragtes til sine tider op til mer end det dobbelte.

Under denne forcerede fangstvirksomhet var der stadig de største vanskeligheter med ferskvandet. Grunden omkring brøndene blev nemlig saa uttappet, at den tilslut overhodet ikke gav noget vand, og et par dage i slutten av juli maaned maatte hele fangstvirksomheten stoppes og saamange som mulig av kokerienes og fangstbaatenes mandskaper sættes i arbeide med brøndgravning. Brøndene som nu blev gravet, var 30 m. lange og 7 m. brede.

Fangsten var rik, og arbeidet gik godt. Den 28de juli flænsset vi saaledes 20 knølhval. I tiden fra 24de juni til utgangen av juli bragte de fire fangstbaater «Fynd», «Klem», «Eagle» og «Hawk» ind ialt 320 knølhval eller henholdsvis 78, 97, 70 og 75.

Den yderst forcerede fangstvirksomhet bevirket ogsaa at vi slap op for kul tidligere end beregnet, og det midt i den travleste tid. I 4—5 dage maatte derfor fangsten paany avbrytes, mens en rutebaat som hadde kul med sig fra Fremantle, losset disse over i kokeriene.

I slutten av august blev skytterne sat paa ration, idet de fik ordre til ikke at bringe ind til kokeriet mer end to knølhval pr. dag pr. baat. Ferskvandsmangelen var nemlig atter generende, og det begyndte ogsaa nu at bli vanskelig at skaffe plads for oljen.

I august vedvarte knølhvalens nordtræk fremdeles, og «Spermacet»s fire fangstbaater bragte tilsammen ind 224 hval tiltrods for at deres effektivitet langt fra helt utnyttedes.

Ved slutten av august begyndte hvalens træk sydover. Der var fremdeles hval nok, men den 17de september maatte fangsten indstilles, da alle tanker og tomfat, indtil skibets preskjeler nu var fulde. Sydtrækket var da endnu paa det livligste.

«Spermacet»s samlede fangst med fire baater var da 654 knølhval og 1 blaahval, hvorav var utkøkt 16 479 fat olje eller gjennemsnitlig vel 25 fat pr. hval.

«Prince George» fik med sine to baater 7 000 fat olje, som var det meste dette skib kunde rumme.

Det kan imidlertid trygt siges, at denne produktion kunde ha nærmet sig det dobbelte, hvis man hadde været tilstrækkelig utstyrt saavel med hensyn til materiale for fangstens tilgodegjørelse som med hensyn til emballage.

Den 19de september avgik vi fra fangstfeltet og ankom til Albany den 25de. Herfra avgik vi til Europa den 6te oktober via Durban.»

Det var saaledes ved fangstsæsonen 1913 godtgjort at der langs Vestaustraliens kyst gik et kraftig og stabilt træk av knølhval, helt motsvarende det knølhvaltræk man tidligere kjendte fra kysten av Afrika.

Efter at disse resultater forelaa var det jo ganske naturligt at de tre australselskaper fra Larvik gjorde foranstaltninger til at slaa sig ned paa Australiens kyst med hele sit fangstmateriel.

Sæsonen 1913 hadde jo to av de største kokerier med fangstbaater været stationert ved fransk Kongo. Nu var der altsaa paavist et felt som saa ut til at kunne yde noget langt betydeligere end Kongo.

De vestaustralske myndigheter hadde hat øinene aapne for at fangstfeltet langs kysten ikke maatte gjøres til gjenstand for en altfor ødelæggende konkurrance. De bevilgede rettigheter var derfor enerettigheter.

A/S «Spermacet»s fangst i Norwegian Bay,
sæsongen 1914.

Tidsrum for fangst:	Blaahval	Finhval	Knølhval	Sum
14de—31te juli	—	—	168	168
August	—	1	260	261
September	—	—	189	189
1ste—14de oktober	1	—	62	63
Sum	1	1	679	681

Hvalbaatene «Fynd» & «Klem»s fangst i Norwegian Bay,
sæsongen 1913.

Tidsrum for fangst:	Blaahval	Finhval	Knølhval	Sum
27de—31te mai	—	—	2	2
Juni	—	—	16	16
Juli	—	—	162	162
August	—	—	111	111
1ste—16de September	—	—	47	47
Sum	—	—	338	338

Hvalbaatene «Eagle» og «Hawk»s fangst i Norwegian Bay,
sæsongen 1913.

Tidsrum for fangst:	Blaahval	Finhval	Knølhval	Sum
2den—30te juni	1	—	11	12
Juli	—	—	134	134
August	—	—	115	115
1ste—16de september	—	—	53	53
Sum	1	—	313	314

«A/S Western Australia Whaling Co.» fik nu eneret til strøket fra Steep Point og nordover.

A/S «The New Zealand Whaling Co.», som herefter antok navnet A/S «The Fremantle Whaling Co.», fik eneretten fra Steep Point og sydover, mens «Speimacet» fik eneretten til fangst paa sydkysten fra Cape Lewuin og østover.

Hvalbaat med knølhval. Norwegian Bay.

«Western Australia Whaling Co.» hadde paa sit arbeidsprogram anlæg av fast station. Selskapets direktion skriver saaledes i sin driftsberetning fra 1913 bl. a.:

«Selskapet har ifølge sin kontrakt med regjeringen guano-fabrikation som en av sine opgaver.

Omstændighetene har tidligere stillet sig hindrende i veien for utsendelse av landstation, og det lykkedes vor repræsentant i Australien at opnaa utsættelse med dens opførelse. Men saken lar sig ikke utsætte synderlig længere. Betydelige utgifter vil da paaløpe. Men engang overstaaede er der utsigter til at guano-fabrikationen i Vestaustralien vil bli en lønnende virksomhet.

Hele produktionen vil efter al sandsynlighed finde avsætning dernede. Deertil kommer at prisen paa guano i Vestaustralien er fordelagtigere end den kan opnaaes i Europa.

Efter en analyse som statens fiskeridirektør har foretat av en nedsendt prøve hvalguano, har denne i sin beretning til sit departement anslaat værdien til £ 7 pr. ton.»

«The Fremantle Whaling Co.» hadde foretat en del undersøkelser paa den del av kysten, hvor selskapet hadde sin eneret. Selskapets direktion skriver saaledes bl. a. i sin driftsberetning for 1913:

«Det knøltræk, som viste sig saa rikt paa nordvestkysten i sidste sæsong — eller ialfald en del av dette — søker først op under land ved Cape Leewuin, hvor det trækker forbi i en afstand fra kysten av kun nogen faa mil. Det indfinder sig her som regel i begyndelsen av juni og forlater først denne del av kysten i løpet av oktober maaned.

Paa en reise som en av fangstbaatene foretok i oktober sidstleden foi at undersøke sydtrækket, observertes daglig den hele vei fra Cape Leewuin og nordover hval for sydgaaende.

I en indberetning fra fyrforvalteren ved Cape Naturalish til statens fiskeridirektør av 14de november 1913 heter det: «The whales have nearly all gone, there are probably about six a day, but I expekt they will soon finish all together.»

«The vessels belonging to the Whaling Co. went south on september 20th, but the whales were very numerous all last month.»

Selskapet kunde saaledes her gjøre regning med en 4 à 5 maaneders fangstsæsong. Spermacethvalen hadde ogsaa tilhold langs denne kyststrækning. Paa flere steder her samledes saaledes i 1840-aarene størstedelen av de amerikanske hvalfangere som drev spermacethvalfangst.

Den paagjældende kyststrækning bød paa flere havner som antoges at være brukelige, likesom vandforsyningen heller ikke her antoges at ville støte paa store vanskeligheter. Med hensyn til havneplads hadde man særlig fæstet sig ved Geographe Bay.

«Spermacet» hadde al grund til at ofre særlig opmerksomhet paa fangsten av spermacethval, som i den forrige sæsong hadde git et saa lovende utbytte.

Selskapets direktion uttalte i sin driftsberetning for 1913 herom:

«Spermacethvalen optræer i flokkevis fra nogen ganske faa i antal op til flere hundrede, og flokkene forekommer spredt over store vidder i en afstand fra land av 10—50 mil. Flokkene gaar i forskjellige retninger snart østover, snart vestover, altid mot vinden. Jo større flokken er, des mindre er størrelsen paa den hval som findes i den, mens omvendt den største hval optræer i

«Spermacet»s fangststation i Australien.

de mindste flokker. Den fangstbaat som paatræffer en flok, kan saaledes faa en rik fangst, mens en anden ingen faar. Vi holder derfor nu paa med at utstyre fangstbaatene med to mindre kanoner hver for at gi skytterne anledning til at operere hurtigst mulig, mens de er oppe i flokken. Hver fangstbaat, som deltar i spermacethvalfangst, vil følgelig nu faa tre kanoner.

Endvidere har vi anskaffet traadløs telegraf paa baatene, hvorved assistance kan paakaldes, naar en fangstbaat kommer over en flok.»

Selskapet hadde ogsaa opført en landstation, saa dets driftsmidler nu var de bedst mulige.

Mellem knølhvalsæsongen 1913 og knølhvalsæsongen 1914 arbeidet kokeriet «Prince George» tilhørende «Fremantle Whaling Co.» med en fangstbaat hele tiden paa dette tidligere nævnte spermacethvalfelt. Fangsten begyndte her sidst i januar maaned,

og utover til juni bestod den væsentlig av spermacethval. Senere søkte knølhvalen paa sit træk langs kysten ogsaa ind her, og fangsten bestod derfor efter den nævnte tid væsentlig av knølhval. Det samlede resultat av denne ekspeditions fangst var 7 200 fat olje, hvorav ca. 4 000 fat spermacetolje.

Da kokeridamperen «Rakiura», ogsaa tilhørende «Fremantle Whaling Co.», kom frem til Australien, begyndte ogsaa denne ekspedition sin fangst paa dette spermacethvalfelt omkring midten av mars maaned (1914). Den deltok i fangsten her indtil knølsæsongen paa vestkysten skulde begynde, og tok i denne tid en fangst av 3 200 fat spermacetolje.

Senere gik den nordover til Norwegian Bay, hvor der ved knølhvalfangstens begyndelse altsaa var samlet de tre store kokeridampere «Perth», «Rakiura» og «Vasco da Gama». Til hvert kokeri var knyttet to fangstbaater. Desuten var der stillet til disposition to ældre baater, som avgav sin fangst snart til det ene og snart til det andet av kokeriene.

«Western Australia Whaling Co.»s kokeridamper «Perth» med to fangstbaater var de første som ankom til feltet. Knølhvalens træk var da endnu ikke begyndt, og tiden blev anvendt til brøndgravning og sikring av selskapenes vandforsyning sæsongen utover.

Omkring midten av juni ankom «Rakiura» med sine to fangstbaater, mens «Vasco da Gama» først ankom et stykke ind i juli maaned.

※

Den fangstsæsong som nu begyndte er den store sæsong i den australske hvalfangsts historie.

Kapt. Fridtj. Siegwarth fortæller om denne sæsong bl. a.: «Efter at ha dokket og utrustet i Norge, avgik jeg fra Larvik den 7de mai (1914) bestemt for Fremantle. Ekspeditionen ankom til Norwegian Bay den 10de juli. Vi begyndte straks med brøndgravning og klargjøring av kokeriet.

Hvad fangstens gang angaar henvises til den her meddelte journal som viser fangstbaaten «Klem»s fangst.

Forøvrig vil en del meldinger bedst belyse forholdet.

Knølhvalens træk nordover begyndte omkring 25de juni. Den 24de juli meldte «Perth» 4 300 fat, «Rakiura» meldte 4 800 fat,

Journal over hvalbåat «Klem»s fangst fra Norwegian Bay,
Vestaustralien fra ¹²/₇—¹⁴/₁₀ 1914.

(Eksempel paa sterkt paagaende knølhvalfangst.)

Skytter Mørch-Olsen.

Dato	Antal knøl	Dato	Antal knøl	Dato	Antal knøl
		Overf.	134	Overf.	252
Juli 12	1	August 13	2	Septbr. 14	5
— 13	7	— 14	I Carnarvon	— 15	6
— 14	4	— 15	3	— 16	3
— 15	8	— 16	2	— 17	Kjelesjau
— 16	4	— 17	3	— 18	3
— 17	3	— 18	3	— 19	2
— 18	1	— 19	4	— 20	3
— 19	3	— 20	5	— 21	1
— 20	4	— 21	4	— 22	3
— 21	5	— 22	6	— 23	1
— 22	2	— 23	4	— 24	2
— 23	7	— 24	7	— 25	4
— 24	6	— 25	4	— 26	4
— 25	4	— 26	6	— 27	6
— 26	2	— 27	7	— 28	3
— 27	5	— 28	7	— 29	2
— 28	5	— 29	2	— 30	4
— 29	4	— 30	3	Oktober 1	3
— 30	7	— 31	2	— 2	2
— 31	6	Septbr. 1	5	— 3	1
August 1	3	— 2	5	— 4	3
— 2	7	— 3	5	— 5	2
— 3	6	— 4	3	— 6	1
— 4	1	— 5	4	— 7	1
— 5	6	— 6	1	— 8	1
— 6	3	— 7	2	— 9	2
— 7	5	— 8	2	— 10	1
— 8	7	— 9	3	— 11	2
— 9	3	— 10	3	— 12	I Carnarvon
— 10	3	— 11	5	— 13	2
— 11	2	— 12	4	— 14	2
— 12	Kjelesjau	— 13	2		
Overf.	134	Overf.	252	Sum	327

Baaten hadde tidligere paa aaret (fra februar og utover) fanget: 45 spermacethval, 3 blaahval, 1 finhval og 57 knølhval.

og «Vasco da Gama», som altsaa var kommet senere i fangst, meldte 2 400 fat.

Den 15de august meldte de tre ekspeditioner henholdsvis 8 300, 9 000 og 5 800 fat.

Den 5te september meldtes henholdsvis 11 400, 11 900 og 9 700 fat.

I uken som gik forut for den 15de september meldtes om en samlet økning paa alle tre selskaper av 4 900 fat. Det maa siges at fremskridtene var jevne og gode.

Hvalens nordtræk holdt sig til ut i sidste halvdel av august maaned, da det litt efter litt ophørte for saa at avløses av et sydgaaende træk, som holdt sig til ind i oktober. Likesom der foran det store træk gik spredte træk av enkelte hval og mindre flokker, saa trak der efternølere sydover ogsaa efter denne tid. Men den store fangst var forbi.

For «Spermacet»s vedkommende sluttet fangsten 14de oktober, og i tiden fra 1ste til 14de oktober fik dette selskaps baater kun 59 hval, uagtet der da var fire baater som bragte sin fangst til dette selskaps kokeri.

Slutresultatet av fangsten var følgende:

«Western Australia Whaling Co.» hadde av 650 knølhval kokt ut 17 200 fat olje.

«The Fremantle Whaling Co.» hadde av 639 knølhval kokt ut 16 500 fat olje.

«Spermacet» hadde av 679 knølhval, 1 finhval og 1 blaahval kokt ut 17 100 fat olje.

Der var altsaa fra Norwegian Bay ialt i denne sæsong fanget 1 968 knølhval, 1 finhval og 2 blaahval, som utkoktes til 50 800 fat olje.

Oljemængden kunde naturligvis ha været en del større, men under den sterkt paagaaende fangst blev der kun utkokt forholdsvis faa skrotter.

Det maa indrømmes at sæsongen gav gode løfter. Dog maatte man heller ikke være blind for at den i sæsongen gjorde fangst netop betegnet den sterke beskatning av hvalbestanden, som man mente at ville undgaa.

Der var desuten endnu en ting som maatte gjøre én betænkelig, saameget mer som man nu var midt inde i den afrikanske hvalfangsts nedgangsperiode. Hvalbestanden bestod nemlig om-

trent helt av knølhval. Vistnok blev det berettet at der forekom en del blaa-hval og finhval, men den stod længer av land og blev ikke fanget. Knølhvalbestanden var saaledes alene om at bære fangsten. Det var med dens frodighet eller formindskelse der maatte regnes. Denne hvalart trækker aarvisst og sikkert — med

Hvaljag utenfor Norwegian Bay.

al ønskelig regelmæssighet. Det er det som er fordelene samtidig som det betegner faren. Den har let for at bli saa reducirert i antal at den ikke længer kan bære en stor fangstvirksomhet. Det har derfor altid i hvalfangstens historie vist sig, at det ikke gaar an at basere en fangstvirksomhet med fast station og derfor med mer stabilitet for øie paa en ren knølhvalfangst. Det har ingen utsigt til at kunne gaa i nogen længere aarrække.

De vestaustralske selskaper stolte imidlertid paa sit monopol, og «Western Australia Whaling Co.» anla sin mægtige station ved Norwegian Bay.

Det var et meget stort og fuldt moderne anlæg, muligens den bedst utstyrte station som overhodet var blit bygget. Den

har foruten en del aapne kokekar ikke mindre end 40 preskjeler. Desuten har den 2 kjøttørker og en bentørke. Guanofabrikken blev indredet med de av ingeniør K. Fosheim patenterte apparater, som tidligere var prøvet ombord i et av kokeriene ved Syd-Shetland.

Sæsongen 1915 arbeidet de samme tre fangstselskaper fra Vestaustralien.

A S «Spermacet» solgte allerede før sæsongens begyndelse sit flytende kokeri «Vasco da Gama» og benyttet saaledes denne sæsong kun sin faste landstation ved Albany samt to fangstbaater. Fangsten omfattet væsentlig spermacethval og opgives at ha utgjort 109 spermacethval, 5 blaahval, 16 finhval, 3 seihval og 1 knølhval, tilsammen 134 hval, hvorav der blev producet 7 800 fat olje og 3 500 sækker guano.

«The Fremantle Whaling Co.» arbeidet med det flytende kokeri «Prince George» og to fangstbaater, idet det store kokeri «Rakiura» blev solgt. Fangsten foregik nær Point Cloathes i sæsongen fra begyndelsen av juli til begyndelsen av november. Fangsten utgjorde 6 700 fat olje.

Sæsongens forløp sees av følgende meldinger: Den 7de august meldtes 1 000 fat, den 21de august 2 500, den 12te september 4 500 fat og den 10de oktober 6 000 fat.

«Western Australia Whaling Co.» arbeidet med det flytende kokeri «Perth», som var tildelt fire hvalbaater.

Et stykke ut i sæsongen begyndte ogsaa den store landstation sin virksomhet, idet de første kokekjeler her fyldtes midt i august maaned. Fra denne tid og utover kom ogsaa yderligere to hvalbaater til undsætning.

Den samlede fangst utgjorde 22 700 fat olje, hvorav «Perth» producerte 16 200 og landstationen 6 500 fat. I september prøvekjørtes guanofabrikken, og der blev opnaadd en produktion av 308 sækker i 24 timer. Der blev ialt fra september av ved fabrikken producet 7 500 sækker guano.

Selskapet begyndte fangsten omkring midten av juli. Den 7de august meldtes 5 000 fat. Den 21de august meldtes 9 500 fat. Den 12te september 14 200 og den 10de oktober 21 300 fat olje.

Sæsongen udmerket sig ved et usedvanlig stormende og urolig veir, saa fangsten blev i høi grad besværliggjort. Der var dog god tilgang paa hval, men som vanlig blev der omtrent udelukkende

fanget knølhval, undertiden saa nær land at man fra stationen kunde høre skuddene.

Sæsonen 1915 pekte saaledes ganske tydelig i retning av tilbagegang. Denne opfatning synes ogsaa at ha været raadende hos vedkommende selskapers styre, idet de nu utover tok mer

Halefinner kuttes av fangede hval.

eller mindre avgjørende skridt i retning av fangstvirksomhetens avvikling. Sterkest kom dette tilsyne i «The Fremantle Whaling Co.», hvor saavel kokerimateriel som fangstbaater blev solgt, saa selskapet i 1916 overhodet ikke kom til at drive fangst.

«Western Australia Whaling Co.» fortsatte i 1916 fangsten med to hvalbaater, som arbeidet fra den faste station. Fangstresultatet var imidlertid litet opmuntrende, idet man kun fik en fangst av 3 700 fat olje. Under disse omstændigheter gik ogsaa dette selskap til realisation av sine fangstmidler. Kokeridamperen «Perth» blev solgt og desuten et par av hvalbaatene.

«Spermacet» drev som vanlig fangst med to hvalbaater, først i spermacethvalsæsonen fra sin faste station og senere nordover

langs kysten efter knølhval. Som kokeri hadde man leiet «Prince George», som ogsaa skulde bringe hjem det av fangsten, som ikke allerede var solgt derute.

«Spermacet»s fangst utgjorde ca. 10 000 fat olje, hvorav ca. 2 400 fat blev opgit at være spermacetolje, mens resten av produktionen stammet fra knølhvalfangsten.

Ogsaa dette selskap ophørte imidlertid med fangsten, idet hvalbaatene blev solgt og fortsættelsen av fangstvirksomheten dermed avskaaret.

*

Mens de her beskrevne fangstforsøk fandt sted ved kystene av Vestaustralien, blev ogsaa Australfastlandets østkyst gjort til gjenstand for undersøkelse. Fangstforsøkene her blev gjort av A/S «Australia» av Tønsberg, disponent Chr. Monsen.

Høsten 1911 indkjøpte dette selskap en ca. 8 000 tons damper, «Loch Tay», og lot denne i Tønsberg indrede som flytende kokeri. Dette arbeide blev utført vinteren 1911—1912, og kokeriet blev ikke alene fangstflaatens største, men muligens ogsaa dens mest omhyggelig og komplet utstyrte kokeri.

Desuten lot selskapet bygge tre hvalbaater, som ogsaa stod paa høide med de bedste.

I slutten av mai 1912 avgik kokeriet fra Tønsberg via Cardiff til Fremantle for ordre.

Imidlertid var hvalbaatene «Sorell» og «Campbell» gaat iforveien, den ene nordenom og den anden søndenom Australien for at undersøke litt paa forhaand, men da der fra disse ikke forelaa nogen rapport om hval paa vestsiden eller nordsiden av Australien, blev kokeriet beordret at fortsætte til østkysten, hvorefter det ankom til Sydney den 9de august.

Imidlertid hadde hvalbaatene drevet ivrige undersøkelser, idet saavel Tasmanien som store dele av New-Zealands kyster var blit gjort til gjenstand for undersøkelser, men rapportene var mistrøstige, hvorfor de atter blev sendt op til Sydney for at træffe sammen med kokeriet.

Saasnart baatene kom nordover til sidstnævnte sted, viste det sig at de traf hval ret utenfor land, og man ordnet sig derfor saa hurtig det lot sig gjøre med en havn i Jervis Bay, ca. 200 eng. mil syd for Sydney, til hvilken havn kokeriet og de to ovenfor nævnte hvalbaater ankom 5te september.

Efter hvad vi ovenfor har berettet om hvalens træk og forekomst langs kysten av Vestaustralien, vil det være indlysende, at en sæsong med ankomst til fangstfeltet 5te september maatte bli i høi grad mislykket. Dette viste sig da ogsaa snart at skulle bli tilfældet.

Avflænset bakdel av knølskrot ombord i «Vasco da Gama». Vestaustralien.

Vistnok indløp der til selskapets hjemsted straks fangstmeldinger, men det blev desværre meget hurtig tydelig at den virkelige sæsong for nordtrækket allerede for længst var forbi, og at det kun var mere lokalt forekommende stammer av hval som til og med var meget mager og kun gav et høist utilfredsstillende resultat i olje.

Forsinkelsene ved ekspeditionens utrustning kom derfor til at bli av skjæbnesvanger art for selskapet, idet en sæsong begyndt paa dette fangstfelt et par maaneder tidligere, vilde ha bragt helt andre resultater.

Man holdt det imidlertid av mangel paa noget bedre gaaende her til den 30te november, da al fangst var ophørt. Fangstresultatet var da 3 000 fat olje.

Selskapets direktion fandt nu at ekspeditionen burde forbli i Australien til ny sæsong indtraadte paa østkysten, og at tiden mellem sæsongene burde benyttes til videre undersøkelser sydover.

Fangstbaaten «Campbell» gik derfor allerede den 27de november over til Westport paa New-Zealand i den hensigt at undersøke hvalforekomsten langs kysten sydover samt at gaa over til øgruppene søndenfor for ogsaa der at foreta undersøkelser.

De andre fartøier blev liggende i Sydney i paavente av meddelelsene om «Campbell»s undersøkelser.

Denne fangstbaat gik nu langs store strækninger av New-Zealands kyst, hvorfra den gik over til at undersøke ved Auclands-øerne og ved Campbell Island. Men intetsteds blev der iagttat hval, hvad der iøvrig, naar man tar aarstiden i betragtning, er eiendommeligt nok.

Ekspeditionens kokeri og hvalbaater avgik senere efter «Campbells» undersøkelsesekspedition til Bluff, hvor fartøiene indklarertes den 16de januar. Herfra fortsattes efter nogen dages forløp til en uthavn paa vestkysten, hvor man kom op i en liten fangst av spermacethval.

Veirforholdene var imidlertid yderst vanskelige og la de største hindringer i veien for en regulær fangst. Den 29de januar indbragte «Sorell» de to første spermacethval, hvoriav den ene viste sig at være særlig værdifuld, idet der i den fandtes et stykke ambra, som senere blev solgt for 160 000 kroner.

Fra begyndelsen av februar og utover krydset fangstbaaten «Campbell» rundt Tasmaniens kyst for ogsaa der at undersøke en mulig forekomst av hval. Paa turen saa man én eneste hval, hvorfor ogsaa denne baat sluttet sig til den øvrige ekspedition.

Fangsten efter spermacethval blev nu fortsat til 29de april med det resultat, at «Sorell» fik 13, «Campbell» 10 og «Lionell» 7 hval. Den samlede oljemængde var ca. 2 000 fat.

Den første mai 1913 avgik saa ekspeditionen til Jervis Bay for at kunne opta knølhvalfangsten saa snart det nordgaaende træk begyndte.

Fra begyndelsen av hadde man ingen fangst, idet den første hval, — en blaahval — først blev indbragt den 18de mai. Den første knølhval blev indbragt den 2den juni, men noget egentlig træk av denne hvalart begyndte ikke før 1ste juli.

Dette svarer som det vil erindres, ganske godt til forholdene

ved Vestaustralien, hvor det egentlige knølhvaltræk ogsaa optraadte omtrent nøiagtig ved denne tid.

Fangstsæsonen paagik nu jevnt utover uten nogen egentlig rikere tilgang paa hval, og den indbragte ialt ca. 9 500 fat olje. Den avsluttedes ved utgangen av oktober 1913.

Dens forløp kan sees av følgende meldinger: 16de juli 3 000 fat, 28de juli 5 400, 13de august 6 800, 20de august 7 000 fat. Nu var det nordgaaende træk slut, og en slakkere periode indtraadte.

Den 6te oktober meldtes 8 200 fat, den 13de oktober 9 000, den 20de oktober 9 600 og den 27de oktober 10 200 fat olje.

Da den samlede fangst ved hjemkomsten kun utgjorde 9 500 fat, har altsaa meldingene hele tiden været noget for høit ansat.

Selskapets kokeri gik nu til Europa med den samlede fangst, mens fangstbaatene forblev i Australien.

I vinterens løp arbeidet saa direktionen paa salg av kokeriet «Loch Tay», idet man fandt fangstforholdene paa Australien altfor usikre til derpaa at kunne grundlægge en tryk fremtidig forretning.

Da der imidlertid ikke fremkom noget akseptabelt bud, blev «Loch Tay» bortleiet til en fangstekspedition for fransk Kongo, mens to av hvalbaatene blev leiet ut til de firmaer fra Larvik, som drev fangst paa Vestaustralien.

A/S «Australia» tænkte dog paa muligens atter at opta sin fangst ved Australien. Direktionen oplyste saaledes i en beretning til selskapets aktionærer, at man med den tredje hvalbaat vilde foreta grundige undersøkelser i maanedene juli og august i farvandene nord for Australien. Der var ogsaa nu større muligheter for salg av olje paa selve produktionsstedet.

A/S «Australia» kom imidlertid ikke til at fortsætte med hvalfangsten. Ved krigens utbrud fik den store kokeridamper lønnende beskæftigelse i den almindelige fragtfart, og hvalbaatene blev solgt.

*

Av det her fremstillede vil man faa indtryk av at fangstforholdene i de forskjellige australske farvand nu er nogenlunde godt undersøkt. Særlig har det sidstnævnte selskap bidraget meget til at klargjøre forholdene.

Vistnok er det saa at over saa uhyre vidtstrakte havstrøk og kyststrækninger skal der meget til for at man skal kunne opnaa fuld klarhet, men man er dog efter de undersøkelser som har fundet sted, paa det i ene med at hvalbestanden i disse farvand nu intetsteds er saa overvældende stor at der med flytende kokerier og stort anlagte ekspeditioner i nogen længere aarrække kan paaregnes et godt økonomisk resultat av fangsten.

En mindre fangstvirksomhet med fuld utnyttelse av raastoffet og med omsætning av produktene i nærheten av selve produktionsstedet vil derimot efter al sandsynlighet kunne gi tilfredsstillende resultater.

Hvalfangst ved det amerikanske fastlands Stillehavskyst.

Det er i hvalfangstens historie bemerkelsesværdig at den store hvalfangst rent hovedsagelig har foregået i Atlanterhavets overgange til Nordishavet og Sydishavet eller langs de store fastlandsmasser, som omgir Atlanterhavet, mens Stillehavets uhyre omraade og vidtstrakte fastlandskyster i langt mindre grad har været skuepladsen for denne bedrifts utfoldelse i sin mere moderne form.

Dog har ogsaa her foregået en del hvalfangst.

Der er tidligere i denne bok fortalt om hvalfangsten i de østasiatiske farvand, og vi gaar nu over til at se litt paa den fangstvirksomhet som i nyere tid har fundet sted paa den amerikanske side.

Chilekysten.

Et blik paa kartet viser at den chilenske kyst helt fra Magellansstrædet og nordover til forbi den 42de breddegred er ganske usedvanlig sønderrevet av fjorde. Utenfor disse ligger saa et utal av større og mindre øer og danner en omtrent uavbrutt skjærgaard i en længde av ca. 12 grader, — en længde som det meste av Norges vestlige og nordlige kyst.

Dele av denne kyst beskylles av kyststrømme, og det blev paa den tid sydhavsfangsten tok sin begyndelse — eller endog før — av norske sjømænd i kystfart langs Chile godtgjort, at der optraadte en ikke ubetydelig hvalbestand langs denne kyst, dels inde i de store fjordmundinger og delvis længere ute i det aapne hav.

I denne hvalbestand optraadte de fleste av de fra fangstvirksomheten forøvrig kjendte hvalarter, dog var blaahvalen særlig sterkt repræsenteret.

Der er allerede tidligere under omtalen av fangstens første utvikling ved Syd-Shetland talt om at enkelte selskaper efter endt fangst paa dette felt, søkte nordover langs den sydlige del av Chiles kyst for der at ta en større eller mindre kompletteringsfangst. Feltet blev med andre ord utnyttet i sammenheng med feltet ved Syd-Shetland.

Et av disse forsøk fik endog nærmest karakteren av en selvstendig ekspedition, idet bark «Vesterlide», disponent Chr. Christensen, Kamfjord, Sandefjord, den 4de april 1908 sendtes sydover til Punta Arenas for i sydamerikanske farvand sammen med de to hvalbaater «Ravn» og «Svip» at undersøke fangstforholdene.

Skibet kom i begyndelsen av juni frem til Punta Arenas og forsøkte fangst i Magellansstrædet, hvor der blev fanget en iet-hval. Herfra avgik man nordover til Port Desire paa kysten av Patagonien, hvor der blev fanget en blaahval. Forøvrig var der ingen betydeligere hvalbestand at merke, og skibet fortsatte til det litt nordenfor liggende sted, Gill Bay. Her fangedes i juli maaned 3 seihval, og skibet gik nu til Falkland, hvor fangstforholdene dog var noget bedre.

Ekspeditionen forblev her til 7de november, da den sluttet sig til det flytende kokeri «Admiralen», som nu var paa vei til Syd-Shetland. Fangstresultatet ved Falkland var 15 finhval.

Paa Syd-Shetland deltok saa ekspeditionen i den almindelige sæsong 1908—1909 — hvorom tidligere er fortalt — og den 16de mars var ekspeditionen atter paa Falkland, hvorfra den i begyndelsen av april 1909 avgik til Chilekysten.

Der blev her forsøkt fangst fra flere steder, dog var San Pedro ekspeditionens egentlige hovedkvarter. Her forblev man saa til 14de oktober med et fangstresultat av 32 blaahval, 4 finhval og 1 knølhval, hvorav der blev utkøkt 1 327 fat olje.

Længere nord paa Chile's kyst var imidlertid dengang allerede en fangstvirksomhet efter norsk metode igang, selv om selskapet ikke var paa norske hænder.

Kaptein Korsholm, som i en del aar hadde arbeidet som skibsfører paa kysten av Chile, hadde nemlig faat istand «Sociedad

Ballenera y Pescadora in Valdivia», med stationsplads ved den lille by Corral i provinsen Valdivia. Han fik en fangstbaat fra Akers mekaniske verksted og begyndte fangsten under lovende utsigter. Fangsten gik et par aar ganske godt. Saaledes fik han i sæsonen 1908 93 hval, hvorav 64 blaahval. Hvalbestanden gav

Konsul Lars Christensen.

indtryk av at være god, og slæpningsforholdene var meget gunstige, idet hval oftere blev skutt i nærheten av stationen. Bestyreren var imidlertid misfornøiet med den mangelfulde utnyttelse av hvalen, hvorfor der blev planlagt en utvidelse av stationen til ogsaa at omfatte kjøtkokeri og guano-fabrik. Ved forbindelse med konsul Lars Christensen, Sandefjord, lykkedes det ogsaa at realisere denne plan. Selskapets disposition gik nu over til Lars Christensen. Den nødvendige kapital blev skaffet tilveie og der blev indkjøpt en fangstbaat yderligere for selskapet.

Dette selskap hadde saa i 1909 sin første fangstsæsong under norsk bestyrelse. Fra mars til slutten av juli maaned blev der gjort en fangst svarende til ca. 4 000 fat olje, men stationen var endnu ikke i fuld orden, og resultatet kunde ha været adskillig bedre, hvis man rationelt hadde kunnet tilgodegjøre al den indfangede hval.

Samme sæsong fik «Sociedad Ballenera de Magallanes», bestyrer A. Andresen, Sandefjord, med sit flytende kokeri og tre fangstbaater 93 hval langs den sydlige del av Chile's kyst. Fangsten foregik inde i fjordene, og paa sin tur nordover langs kysten lykkedes det kokeriet at producere ca. 4 000 fat olje. Det var mest svær og fet blaahval som fangedes, og man fik op til 90 fat olje pr. dyr.

I 1910 var forholdene noget anderledes. Hr. Andresens selskap søkte ogsaa dette aar nordover langs kysten, men der var dette aar ikke hval inde i fjordene, saa fangsten maatte søkes ute paa det aapne hav. Kun en eneste blaahval blev tat inden-skjærs. Det lykkedes dog at producere ca. 4 000 fat olje, men hvalen var ikke saa fet og værdifuld som aaret iforveien.

Selskapet i Corral hadde derimot en bedre sæsong end aaret iforveien. Men der var mange vanskeligheter at kjæmpe med, og resultatene var derfor heller ikke nu tilfredsstillende. Saaledes var guanofabrikken ute av stand til at nyttiggjøre alt det indslæpte raastof, og der var arbeidsvanskeligheter til stadighet. Stedet gav mandskapene altfor let adgang til adspriedelser av mer tvilsom art, og de utsendte mandskaper gjorde ikke altid sin skyldighet.

Fangsten utgjorde i 1910 ca. 7 000 fat olje og 3 000 sækker guano, en fangstmængde som under mer rolige arbeidsforhold kunde ha været adskillig øket.

Selskapet tok imidlertid alvorlig fat paa at indføre forbedringer, idet man gik ut fra at hvalbestanden var fuldt tilstrækkelig til en lønnende fangst. Man solgte saaledes den ældre hvalbaat «Germania» til et amerikansk selskap, og bestilte ved Akers mek. verksted en fuldt moderne hvalbaat, som fik navnet «Bælæna». Der næst indkjøptes tankdamperen «Tioga», og den utstyrtes delvis som flytende kokeri. Endelig blev landstationen forbedret med en fuldt rationel tilgodegjørelse for øie. Det hele blev saaledes lagt an med en større fangst for øie. «Tioga» kunde saaledes paa sine tanker rumme ca. 15 000 fat olje.

Under alt dette var der ogsaa et nyt fangstforetagende under opseiling paa denne kyst, idet der i Sandefjord dannedes aktieselskapet «Pacific», disponent Lars Christensen, med formaal at drive fangst fra San Pedro, hvor altsaa tidligere «Vesterlide» hadde drevet forsøksdrift.

Selskapet kjøpte to tidligere Syd-Shetlandsbaater og det gamle kokeri «Vesterlide». Videre blev der gaat igang med anlæg av fast stationsetablisement iland, likesom man som flytende kokeri og transportskip indkjøpte en større damper ved navn «Aquila». Det saa saaledes høsten 1910 ut til at hvalfangsten ved Chile skulde utvikle sig til en større bedrift.

*

Sæsongen 1911 saa ogsaa ialfald i nogen grad ut til at skulle retfærdiggjøre disse forventninger.

Vistnok var Syd-Shetlandsselskapet «Sociedad Ballenera de Magallanes» ikke videre heldig med sin kompletteringsfangst paa Chilekysten. Selskapet drev dette aar i noget større utstrækning end tidligere, men fangstresultatene var ikke gode, hvad der skyldtes en række omstændigheter uafhængig av hvalbestanden.

A/S «Pacific» drev fangst fra San Pedro. Materiellet bestod foruten av landstationen av de flytende kokerier «Aquila» og «Vesterlide» samt av to fangstbaater «Svip» og «Ravn». Fangsten utgjorde denne sæsong ca. 9 800 fat olje. Av selskapets baater gjorde særlig «Svip» god fangst, idet den indbragte hval til ca. 7 000 fat. Den anden fangstbaat var derimot utsat for en række uheld, som altsaa i høi grad reduceite dens fangst. Fangsten bestod som vanlig mest av blaahval, men der blev ogsaa fanget andre hvalarter, deriblandt ogsaa 2 rethval.

Selskapet i Corral hadde med to fangstbaater 8 200 fat olje og 5 000 sækker guano. Hvalbestanden gav ogsaa her et lovende indtryk, men da det disponerende firma nu var saa sterkt interessert i fangsten paa Chile, blev dette selskap om høsten solgt og dispositionen overtat av hr. Wilh. Jebsen, Bergen. Hermed fik denne by, som tidligere hadde staat omtrent helt utenfor i denne bedrifts utvikling, atter et hvalfangerselskap.

Selskapet, som fra nu av fik navnet «Corral», planla en utvidet drift. Foruten de tidligere hvalbaater indkjøptes hvalbaaten «Fyr» av Sandefjord og hvalbaaten «Corral», som tidligere under et andet navn hadde tilhørt et firma fra Kristiania. Selskapet kunde saaledes til sin næste sæsong disponere 4 fangstbaater, alle av en forholdsvis kraftig og god type.

Likeledes tænkte selskapet at utvide sit fangstfelt, idet der var erhvervet fangsttilladelse paa kysten av den sydamerikanske republik Ecuador og ved øgruppen Galapagos, hvor man mente at ha fundet et overmaade drivværdig felt.

Man gik saaledes for begge Chileselskaperens vedkommende til sæsongen 1912 med ganske gode forhaabninger.

Disse skulde imidlertid bli skuffet, idet de opnaadde fangstresultater paa langt nær svarte til forventningene.

A/S «Pacific» hadde dette aar 3 hvalbaater paa feltet, idet der foruten de to ældre baater ogsaa blev drevet med den nye

hvalbaat «Don Louis». Hvalbestanden var imidlertid dette aar betydelig mindre end vanlig, likesom storm og uveir i høi grad hindret og besværliggjorde fangsten. Ændrede strømførhold hadde ogsaa fremkaldt en anden fordeling av «aaten», hvad der især kom tilsyne i sæsongens første del.

Selskapets fangstjournal viser et uforholdsmæssig stort antal stormdage, og fangsten var i det hele ujevn og med noget av tilfældighetens præg over sig.

«Svip» hadde 38 blaahval, 1 finhval, 5 knølhval og 2 spermacethval, «Don Louis» hadde 16 blaahval, 1 finhval og 7 knølhval, mens «Ravn» hadde 30 blaahval, 2 finhval, 7 knølhval og 1 spermacethval. Selskapet hadde saaledes en totalfangst av 110 hval, hvorav der blev fremstillet 5 506 fat olje. Da dette fangstresultat var fuldstændig utilstrækkelig til at kunne skape et godt resultat av driften, gik selskapet til salg av den ene hvalbaat samt det flytende kokeri «Aquila» og reducirte saaledes sin virksomhet til drift av den faste station.

Det solgte materiel gik over til aktieselskapet «Thule», Kristiania, og blev senere benyttet til fangst ved Syd-Orkney.

A/S «Corral» opnaadde med sine 4 fangstbaater at faa ca. 6 600 fat olje under sæsongen paa Chile. Det flytende kokeri avgik nu til Galapagosøerne. Paa dette fra den amerikanske spermacethvalfangst saa vel kjendte felt mente man at faa et godt resultat, da en række sjøfarende i aarenes løp der mente at ha iagttat en betydelig bestand av knølhval. Ekspeditionen hit blev imidlertid en skuffelse, idet der kun blev utvundet vel 3 000 fat olje.

Under disse forhold saa selskapet sin fordel ved for næste sæsong at dele sit materiel saaledes, at to hvalbaater skulde fortsætte ved den faste station paa Chile, mens kokeridamperen med to hvalbaater blev dirigert til fangstfeltet ved Syd-Orkney, hvor selskapet hadde opnaadd fangsttilladelse.

«Sociedad Ballenera de Magallanes» hadde ogsaa dette aar en eftersæsong ved Chile. Under denne hadde selskapet sydligst paa Chilekysten blandt andet en fangst av 11 rethval. Forøvrig var fangsten hellerikke for dette selskap tilfredsstillende.

I 1913 ledet saa fangstresultatene til at begge de norske selskaper, som nu i en aarrække hadde fanget her, maatte opgi fangsten.

«Corral» sendte høsten 1912 sit kokeri med to fangstbaater til Syd-Orkney. Uheldet vedblev imidlertid ogsaa her at følge selskapet, idet kokeriet ut i sæsonen led havari og maatte forlates ved Syd-Orkney, mens fangstbaatene begav sig tilbake til Corral. Her hadde fangsten fra den faste station med de to der

Hvalbaater ved hvalfangststationen i Magellansstrædet.

tilbakeblevne hvalbaater artet sig daarlig, men blev senere noget bedre, saa selskapet opnaadde et slutresultat av ca. 7 000 fat.

Efter dette opgav selskapet sin fangstvirksomhet og solgte sit materiel til et chilensk konsortium, som senere har fortsat fangsten.

Ikke bedre gik det A/S «Pacific». Dispositionen av dette selskap var nu overtat av hr. A. Kallevig, Arendal, som drev fangsten fra fast station med to hvalbaater. Fangstresultatet blev imidlertid kun ca. 3 200 fat olje, og selskapet gav efter dette op og realiserte sit materiel.

Selskapene paa Chiles kyst betalte ingen fangstavgifter og

blev i det hele av myndighetene behandlet overmaade hensynsfuldt. Naar resultatet allikevel blev ødelæggende, maa grunden hertil søkes i de kostbare ut- og hjemture, samt i at alt materiel, utstyr og en overveiende del av mandskapene sendtes dit ut hjemmefra. Dette medførte svære utgifter, og herute blev ofte mandskapene under paaavirkning av de eien-dommelige chilenske forhold til en delvis degeneret og uvil-lig arbeidsstok, som det tidt var vanskelig at utrette noget med.

De nævnte selskapers gjen-vordigheter var imidlertid ikke nok til for alltid at ende norske fangstforsøk ved Chile.

Høsten 1913 utrustet nemlig hvalfanger A. Andresen, Sandefjord, omtrent helt for egen regning en fangstekspedition til denne kyst. Hr. Andresen var fra tidligere aar av vel kjendt med forholdene derute. Han hadde i en aarrække seilet i almindelig fragtfart langs kysten, og senere i flere aar drevet hvalfangst paa den syd-

A. Andresen.

lige del av kysten, dengang som bestyrer av «Sociedad Ballenera de Magallanes» av Punta Arenas. Han hadde den sterkeste tro paa et gunstig resultat av en fangstekspedition, og utrustet nu det flytende kokeri «Sobraon» og to fangstbaater til forsøket.

Kokeriet, som blev omdøpt til «Orion», forlot Sandefjord 19de januar 1914 og efter forskjellige anløp ankom det til Punta Arenas i Megellansstrædet 12te mars. Først maatte man nord-over til Corral for at hente hvalbaatene, som var indkjøpt av A/S «Corral», og da man saa endelig atter stod sydover for at begynde fangsten, var der ikke mer end vel en maaned igjen av den egentlige fangstsæsong.

Man begyndte imidlertid fangsten paa kysten syd for San Pedro i slutten av mars, og fandt her god tilgang paa hval. Det

var omtrent udelukkende blaahval som optraadte her. Fangsten gik bra til 24de april. I denne tid fangedes nemlig med de to baater 57 hval, hvorav der blev utkøbt 3 000 fat olje. Fangstforsøkene fortsattes fremdeles, men veiret blev nu saa stormfuldt og urolig, at det viste sig umulig at faa fat paa hvalen, som imidlertid endnu var tilstede endog i betydelig antal.

I sidste halvdel av mai gik saa ekspeditionen nordover for at undersøke hvalforekomsten langs kystene av Colombia og Equador, hvor der i sommertiden var iagttat tildels betydelige træk av knølhval.

Utenfor kysten av Peru fangedes en dag paa nordturen en spermacethval, og den 3dje juli var man saa fremme ved Colombia, hvor den rette fangstsæsong nu skulde være inde.

Forekomsten av knølhval var her betydelig, hvorimot man ikke fanget nogen anden hvalart. Resultatet av en maanedes fangst var 50 knølhval.

Man gik nu atter sydover og tok den 4de august havneplads paa kysten av Equador. Her var ogsaa adskillig forekomst av hval, og til først i september hadde man her en fangst av 32 knølhval. Anden hval observertes omtrent ikke. Det viser sig altsaa ogsaa her, at det fortrinsvis er knølhvalen som søker hen til de mere ækvatoriale havstrøk. Det er den samme erfaring man har fra de øvrige fastlandskyster hvor hvalfangst i større stil har fundet sted.

Under denne sidste fangst traf ekspeditionen sammen med «Capella»s ekspedition, som kom fra Meksiko. Da dette selskaps kokeri skulde gaa hjem til Norge, fik Andresen fragtleilighet for sin olje, som altsaa paa denne maate blev hjemsendt.

Den 12te september gik man saa sydover. Der var adskillig hval langs kysten, men den var vild og sky, saa der ingen videre fangst blev av. Særlig iagttoges en meget betydelig bestand av sydovertrækkende knølhval langs kysten av Peru. Der blev ogsaa iagttat en del hval tilhørende andre arter. Den 25de september naadde ekspeditionen sin basis i Chile, og det første fangstaar maatte regnes for at være slut.

Fangsten utgjorde ialt 152 hval. Herav var 5 spermacethval, 45 blaahval, 19 finhval og 83 knølhval. Herav var utkøbt ca. 5 600 fat olje.

Fangstturen hadde hat sin store interesse, idet der kunde

fastslaaes en række kjendsgjerninger om hvalens træk og forekomst paa den lange kyststrækning fra Valdivia og helt nordover mot Panama. Denne uhyre kyststrækning var nemlig ikke i saa henseende synderlig undersøkt, ihvorvel der som allerede fortalt ogsaa tidligere paa enkelte spredte punkter hadde forekommet en del hvalfangst.

Det stod nu tilbage at faa en samlet vintersæsong langs kysten av Chile. Fangstresultatene hadde, som vi tidligere har set, været vekslende, men gjennomgaaende tilfredsstillende. Længere sydover i fjordene hadde hr. Andresen selv tidligere drevet fangst med tildels meget godt resultat.

Ekspeditionen avgik nu fra Coronel 22de oktober sydover mot San Pedro. Der iagttoges adskillig hval, men ugunstige veirforhold og andre vanskeligheter var helt hindrende for fangsten.

Man gik derfor endnu længer syd til ca. 600 eng. mil nord for Punta Arenas. Kysten er her sterkt indskaaret med lange, dype fjorde og med øer strødd utenfor. Hvalen gaar her tildels i stort antal ind i fjordene. Der er overalt gode havner, men veiret er ofte haardt og ugunstig for en ekspedition. Der blev iagttat en ret betydelig hvalbestand bestaaende av rethval, spermacethval, blaahval, finhval og knølhval, og naar veiret var godt, fik man ikke saa litet.

Ekspeditionen holdt det nu fra oktober og til slutten av mai stadig gaaende sydover langs kysten og delvis inde i fjordene. Der var stadige skiftninger av ankerplads, men der var ingen mangel paa gode havner, og flere steder forekom en træsart, som ekspeditionen fandt særlig heldig som opfyrmingsmateriale paa fartøiene.

Der var dog mange vanskeligheter at kjæmpe mot, og fangstresultatet blev derfor ikke saa godt som ventet.

Sæsongen gav et utbytte av ialt 175 hval. Herav var 5 rethval, 37 spermacethval, 51 blaahval, 62 finhval og 20 knølhval. Der blev producet 6 500 fat olje, som hjemførtes i ekspeditionens kokeriskib, mens hvalbaatene blev efterlatt i Chile.

Efterat disse undersøkelser var tilendebragte, solgte hr. Andresen sit kokeri, og hans plan var nu at oprette 2 à 3 smaa-stationer paa dertil passende steder. Den europæiske krigstilstand stillet sig imidlertid hindrende iveien for realisationen av disse planer, og de er siden ikke blit gjenoptat.

Hvalfangstvirksomheten paa Chile blev imidlertid opretholdt av det chilenske selskap som overtok A/S «Corral»s station og fangstbaater. Hvalfanger Eivind T. Evensen, som i flere aar har været i dette selskaps tjeneste, skriver herom:

«November 1913 blev A/S «Corral»s materiel solgt til et chilensk selskap. Salget omfattet landstationen med to baater, «Fyr» og «Balæna». «Sociedad Ballenera Corral» startet med en kapital av £ 20 000 fuldt indbetalt, og begyndte fangsten i december samme aar. Disponent og hovedeier er Jorje Anvandter, Valdivia.

Hele oljeproduktionen blir solgt i Chile og sendes i smaa-partier over hele landet. De væsentligste konsumenter er grubene og saapefabrikkene. Guano er der ogsaa stor efterspørsel efter.

I 1917 kjøpte «Sociedad Ballenera Corral» A/S «Pacific»s nedlagte station i San Pedro paa Chiloe Island. Stationen blev nedrevet og sendt til Corral i den gamle holk «Vesterlide», som fulgte med i salget.

«Sociedad Ballenera Corral» har paa grund av den lille kapital og den økede indenlandske omsætning git et særdeles godt utbytte, som for flere aars vedkommende er over 100 pct.

Til fangstfolk benyttes chilenerne, idet kun skytterne og bestyreren er nordmænd. Det er fra iaar (1920) av meningen at fange med tre baater for bedre at kunne tilfredsstille efterspørslen efter olje. Kulgruber findes 130 km. nord for stationen, og da det ligger indenfor fangstfeltet, gaar baatene indom Lebu for at kulle.

Fangstsæsonen begynder sedvanligvis i oktober og slutter i juni maaned. Blaahtiden er januar, februar og mars. Dog kan den træffes baade før og efter denne tid. Blaahvalen er i merkbar avtagende, og knølhvalen er rent en raritet at se, mens finhvalen, som man tidligere ikke brydde sig videre om, nu utgjør en stor del av fangsten.

Finhvalen blir dog anset for at være den daarligste, da den som regel er mager. Disse tre hvalarter træffes av og til med unger, men det forekommer paa langt nær saa ofte som i de koldere regioner. Derimot fanges ofte drægtig hval. Det er kun sjelden at hvalen blir staaende ét sted. Den trækker for det meste enten sydover eller nordover. Disse træk er mest utpræget for spermacethvalens vedkommende, idet det med de andre hvalarter mange gange ser ut som om de kommer ret ind fra sjøen

mot land. Store «rustne» «ishval» træffes av og til først i blaa-hvalsæsongen.

Spermacethvalen trækker i oktober og november mest nordover, og i mai og juni mest sydover. Bemerkelsesværdig er det, at der bare er blit fanget hanhvaler av spermacethvalen. I spermacethvaltrækkene forekommer dei særlig i mai og juni meget unghval. Forøvrig er det min mening at spermacethvalen kan træffes gjennem hele den sydlige halvkugles vintertid, men det meget ustadige veir gjør fangsten ulønsom.

Rethvalen er en meget sjelden gjest paa Chilekysten, efterat hvalbaatene begyndte at optiæ dernede. Tidligere blev den fanget fra chalupper, og det slags baater fanger ogsaa nu aarlighaars et par stykker uten at fangsten dog kan siges at ha nogen nævneværdig betydning.

Seihval har jeg ikke set paa kysten av Chile.»

Fangststatistikken for de sidste aar for «Sociedad Ballenera Corral» er fra dette selskap opgit saaledes:

Sæsongen 1913—14 begyndte fangsten i begyndelsen av december og sluttet sidst i mai. Der var meget ruskeveir, og hvalen stod langt fra stationen. Fangsten utgjorde 49 blaa-hval, 27 finhval, 23 knølhval og 16 spermacethval, tilsammen 115 hval, hvorav der blev fremstillet 5 600 fat olje.

Sæsongen 1915 begyndte 15de januar og sluttet sidst i mai. Der anvendtes kun én hvalbaat. Der var i februar og mars forholdsvis meget hval og god forekomst av «aate». Hvalen stod en tid i nærheten av stationen og var meget fet. I februar maaned alene fik man saaledes 24 blaa-hval. Fangsten utgjorde ialt 49 blaa-hval, 11 finhval, 10 knølhval og 10 spermacethval, tilsammen 80 hval, hvorav der blev utkøkt 5 000 fat olje.

Sæsongen 1915—1916 begyndte i midten av november og sluttet sidst i juni. Der blev nu hvert aar utover fanget med to hvalbaater. Fangsten utgjorde 64 blaa-hval, 35 finhval, 15 knølhval, 15 spermacethval og 2 rethval, tilsammen 131 hval, hvorav fremstilledes 6 000 fat olje.

Sæsongen 1916—1917 var en god fangstsæsong. Allerede i begyndelsen av november blev fangsten sat igang, og i midten av juni maaned avsluttedes den. Fangstresultatet var 76 blaa-hval, 76 finhval, 15 knølhval og 26 spermacethval, tilsammen 193 hval, hvorav der blev utkøkt 7 700 fat olje.

I sæsongen 1917—1918 stod hvalen langt fra stationen, men der var jevn tilgang paa hval. Man begyndte allerede midt i oktober og holdt det gaaende til midten av juni. Resultatet var 68 blaahval, 70 finhval, 23 knølhval, 31 spermacethval og 3 rethval, tilsammen 195 hval, hvorav der blev utkokt 7 000 fat olje.

Sæsongen 1918—1919 var en meget daarlig sæsong. Man begyndte i de første dage av oktober og holdt ved helt til slutten av juni maaned. Blaahvaltrækket slog aldeles feil, da der ingen «aate» var. Hvalen var derfor meget sky og urolig. Aaret udmerket sig forøvrig ved rolig fangstveir paa forsommeren i modsætning til alle de foregaaende aar. Der er nemlig almindeligvis en frisk søndenvind, som gir den nordgaaende strøm større fart.

Fangsten utgjorde 15 blaahval, 74 finhval, 24 knølhval, 46 spermacethval og 2 rethval, tilsammen 161 hval, hvorav der blev fremstillet 6 000 fat olje.

Al fangst paa kysten i disse aar har for det meste forekommet mellem 36° og 39° sydlig bredde.

*

Som det vil sees har Chiles kyst i disse aar budt paa forholdsvis meget gode betingelser for en i moderat utstrækning drevet fangstbedrift.

Nordamerikas vestkyst.

Skjønt der paa kysten av det sydamerikanske fastland er drevet en ikke ubetydelig hvalfangst, har denne dog hat langt større betydning paa kysten av Nordamerika, helt fra Alaska til Californien. Her har nemlig bedriften i en aarrække spillet en ganske betydelig rolle. Først var den udelukkende paa amerikanske hænder, men den fremgang bedriften hadde ledet ogsaa til at feltene blev undersøkt av norske hvalfangere, hvad der atter førte til stiftelsen av norske fangstselskaper her.

Forfatteren har hat adgang til at gjennemse et meget betydelig materiale samlet av norske hvalfangstfirmaer gjennem specielle utsendinger til disse amerikanske fangstfelter, og det er først og fremst opplysninger og oppgaver fra det hold, som her meddeles.

Disse opplysninger vil gjøre det forstaaelig at der i sin tid

blev gjort betydelige anstrengelser her fra Norge for at faa startet en fangstbedrift i disse egne. Den blev ogsaa startet med de allerbedste forhaabninger, men er dog blit til en skuffelse.

Det første selskap som drev hvalfangst her efter moderne norske metoder var «Pacific Whaling Co.», hjemmehørende i Britisk Columbia. Selskapet hadde hos den kanadiske regjering faat license for drift av fangststationer med fast stationsplads og en fangstbaat fra hver station. Det blev ved lov bestemt at fangststationene ikke maatte ligge nærmere hinanden end med 50 mils mellemrum. Som man vil se er det bestemmelsene fra New-Foundland som gaar igjen her paa den anden side av det amerikanske fastland.

Stationen blev bygget i Sechart, i Barclay Sound, paa den vestlige side av Vancouver Island i 1905.

«The Pacific Whaling Co.» fik i det hele i 1905 og 1906 fangsttilladelse fra følgende havner: Sechart, Barclay Sound, juni 1905, Rose Harbour, januar 1906, Pages Lagoen, december 1906, og Fitzhugh Sound, december 1906. Samtlige stationer er beliggende i Britisk Columbia. Fangsten begyndte med én hvalbaat fra den førstnævnte station.

Fangsten var alleiede fra første sæsong av lovende, tiltrods for at selve stationen var alt andet end moderne i sit anlæg og utstyr. Fangsten blev drevet dels ute paa kystbankene, hvor hvalen trak op for at søke føde, og dels i umiddelbar nærhet av selve kysten.

Man var fra begyndelsen av den mening, at skjønt den egentlige sæsong var sommeren, vilde det dog med fordel la sig gjøre at drive fangst omtrent hele aaret. Skytterne var norske.

I midten av juli maaned 1907 besøkte en utsending fra et norsk firma, som tænkte at starte hvalfangst her, denne station. Fangsten var da i 1907 med 2 hvalbaater 231 knølhval, 7 blaahval og 3 spermacethval. Da fangsten ved utgangen av mars maaned kun utgjorde 41 knølhval, blir det altsaa en fangst av 200 hval paa 2½ maaned, hvad der maa betegnes som meget tilfredsstillende, specielt naar der tages hensyn til at fangstbaatene heller ikke var førsteklases.

Skytterne oplyste at stationen ikke hadde kunnet ta imot og nyttiggjøre al den hval som fangstbaatene kunde slæpe ind, hvorfor baatene flere gange hadde maattet ligge stille, likesom de

hadde ordre til ikke at skyte blaahval, saalænge der var knølhval nok, da man med de forholdsvis daarlige redskaper hadde vanskelig for at klare blaahvalen.

Om forholdene forøvrig blev det oplyst at fra midten av mars eller begyndelsen av april til midten av september blaaste der omtrent til stadighet en passende passat av vestlig vind uten generende sjøgang, — kun sjelden avbrutt av en mer sterk sommerkuling med regn.

I denne tid, men især i april og mai var der mængder av knølhval paa bankene fra 25 til 50 mil fra land.

«Pacific Whaling Co.» var efter kort tids drift fuldstændig paa det rene med at hvalfangsten her kunde bli en forretning av rang, og selskapet gjorde store anstrengelser for at monopolisere fangsten for sig alene ved at faa license paa alle brukelige havner. Et led i dette arbeide var det ogsaa, naar selskapet opnaadde at faa loven forandret dithen, at stationene kun maatte anlægges med 100 miles avstand fra hinanden. Der blev paa den maate saa faa disponible fangstpladser, at en monopolisering av bedriften paa den hele kyststrækning syntes overkommelig.

I «Victoria Daily Times» for 18de mai 1907 findes en artikel om «Whale industry on the West Coast» med den betegnende undertitel «Vil overtræffe alle forventninger». — Det fortælles her at hvalfangsten paa vestkysten av Vancouver den sommer vil slaa rekorden i hvalfangstbedriftens historie. Den sidste uke blev der av én fangstbaat indbragt 16 hval, og der berettes videre at oljen blev sendt over Stillehavet og Suez i consignation til det europæiske marked i Glasgow.

Der var paa dette tidspunkt bygget en ny og fuldt moderne fangststation i Kynquot, et hundrede mil nord for Sechart. Herfra tok fangsten sin begyndelse i juni 1907. En av hvalskytterne rapporterte, at hvalen blev set fra stationen i hele stim, og at man undertiden kunde se blaast i blaast i alle retninger. Denne station hadde ogsaa den fordel at den laa i en avstand av kun 15 mil fra de kystbanker hvor fangsten foregik.

I det hele gik samtlige beretninger herfra i denne tid ut paa at der har været en meget rik hvalbestand tilstede. I «Norsk Fiskeritidende»s aarsoversigt over hvalfangsten dette aar læses bl. a.:

«Helt fra Vancouver og nordover langs kysten av Britisk

Columbia og Alaska viser sig at være et paa hval usedvanlig rikt strøk. Et blik paa Stillehavets strømkart viser at den japanske Kuro Siwo strøm efter at ha beskyttet Japans kyster sætter tvers over verdenshavet. Den sender arme op langs Kurilerne og ind i Behringshavet, men hovedstrømmen gaar langs kysten av Alaska og helt sydover til Vancouver og videre. I kanten av denne strøm optrær saa til visse aastider masser av hval, mest blaahval, finhval og knølhval, men ogsaa spermacethval optrær.

Om denne sæsongs fangst (1907) berettes, at den har været overordentlig rik, idet den har gaat op i 10 000 fat olje pr. hvalbaat og station. Her brukes faste stationsetablissementer, hvor nyttiggjørelsen kan bli fuldt rationel, hvad den imidlertid endnu ikke paa noget vis kan siges at være.»

Ogsaa kysten av Alaska var dengang under nøiagtig observation av hvalfangere. Den første station her blev bygget av et amerikansk selskap i Chathamstrædet, Murderer's Cove, paa sydenden av Admiralty Island. Stationen blev bygget sommeren 1907 og blev færdig flere maaneder før fangsten kunde begynde. Fangstbaaten blev bygget i Seattle og blev først færdig senere. Dette var det saakaldte «Tyee Company».

Fangstbaaten var en noget eiendommelig hvalbaatttype, adskillig ulik den norske. Den var lang og smal med 2 propeller og petroleumsfyring. De norske skyttere var ikke særlig begeistret for typen, men mente der var hval nok. En av dem uttalte endog at der maatte være beskæftigelse for hele den norske hvalfangerflaate i mange aar. Der hadde saaledes sommeren 1907 været masser av hval inde i Chathamstrædet, av hvilken grund man ogsaa hadde lagt stationen saa langt inde, hvorved en eventuel slæpning fra kystbanken vilde bli forlænget.

Selve stationen var anlagt med suveræn foragt for omkostningene. Der stod tilstrækkelig pengemagt bak selskapet, og anlægget av stationen kostet mange penge, mere end nødvendig.

Fremtiden viste da ogsaa at det hele var forfeilet, og driften holdtes kun gaaende for en kortere aarrække, idet den indstilledes 1913.

Hele kysten av Alaska blev saa sommeren 1907 grundig undersøkt av norske hvalfangere. Den lange kyststrækning blev befaret, havner undersøkt, og enhver mulighet for hvalfangst blev drøftet med lokalkjendte mænd.

I en indberetning fra en av de fra Norge utsendte fagmænd findes følgende uttalelse: «Jeg har benyttet tiden bedst mulig til fortsat undersøkelse blandt sælfangere, fiskere, skonnertførere og enhver som jeg kunde tænke maatte ha førstehaandskjendskap til hvalbestanden paa kysten av Alaska, og efter alle de samstemmige oplysninger som jeg har faat, maatte det være vanvid ikke at opta fangst her.»

Et andet sted i samme beretning heter det om den nordlige del av kysten av Britisk Columbia: «Jeg har besøkt en veteran av en sælfanger, som trods sine 65 aar og sin betydelige formue aarlig gjør sin fangsttur. Denne mand oplyser at han var glad over at kunne gi de allerbedste oplysninger, da han hadde krydset om paa sælfangst mellem Vancouver og Behringshavet i mer end 30 aar. For øieblikket gaves der ikke efter hans mening en sikrere forretning paa hele nordkysten end hvalfangst. Paa kysten utenfor Britisk Columbia, Alaska og paa bankene 40 à 60 mil av Alaskas kyst staar hval i masser, og det har forekommet mig merkværdig at folk som forstaar sig paa den ting, i saa lang tid har latt den gaa uænset.»

Videre fra en anden beretning:

«Alaskakysten: Siden jeg sidst skrev, har jeg opholdt mig 14 dage i Seattle for fra de hjemvendende torskefiskere at faa yderligere oplysninger om denne kyst. De bekræfter hvad sælfangerne sa mig isommer. Der er masser av hval, ikke alene ute paa bankene, men ogsaa nær kysten og i sundene.»

Efter disse og lignende undersøkelser og oplysninger var det saa de norske fangstselskaper paa Alaska blev anlagt.

*

Det første norske selskap som blev stiftet med fangst paa kysten av Alaska for øie, var «United States Whaling Company», stiftet i Sandefjord høsten 1910 av P. Bogen, som atter i 1911 lot fangstfeltet undersøke av hvalfangstbestyrer Einar Abrahamson. Hans rapport lød paa at utsigtene var gode, og feltet var da anset for et av de bedste hvalfelter i verden. Der forefandtes masser av aate og fugl, og man gik derfor til første aars fangst med flytende kokeri for derved at faa fuldendt undersøkelsene av kysten.

De amerikanske hvalfangere hadde ogsaa i 1911 udmerkede fangstresultater.

Dampskibet «Sommerstad», ca. 6 000 tons, blev leiet og indredet til flytende kokeri, og der blev i Seattle bygget 3 hvalbaater for selskapet. Kokeriet ankom den 14de april 1912 til Port Armstrong, Baranof Island, Alaska. Her var der uttatt havn og plads til landstationen. I tiden fra 28de april til 15de mai ankom saa de 3 hvalbaater, og den første hval blev fanget 2den mai.

Indtil 14de juni hadde man en fangst av 71 hval, hvorav der blev utkøkt 2 000 fat olje ombord i «Sommerstad», og 600 fat kjøtolje paa landstationen.

«Sommerstad» med 2 hvalbaater avgik saa til Shumagin Island ved Aleuterne, hvortil den ankom efter 5 dages reise. Under opholdet her fangedes 184 hval, som utbragte 3 000 fat olje. Den 21de september returnerte «Sommerstad» til Port Armstrong, hvor den 3dje hvalbaat imens hadde faatt 50 hval og 2 000 fat olje. Det saa nu ut som om det bedste felt for storhval skulde være ved Port Armstrong, hvorfor det blev besluttet for fremtiden at drive herfra. Bruken av flytende kokeri hadde desuten vakt uvilje saavel blandt befolkningen som autoritetene og blev nu forbudt av regjeringen.

Fangstresultatet første aar blev saaledes en skuffelse. Der var ialt fanget 314 hval, nemlig 9 spermacethval, 70 blaahval og 235 fin- og knølhval, hvorav der var utkøkt 8 500 fat olje.

Imidlertid blev alt gjort istand til næste aars drift, saa stationen med spækkokeri, kjøtkokeri og guanofabrik var i fuld orden til fangstens begyndelse i april 1913.

Imidlertid var der ogsaa dannet et andet norsk selskap for fangst fra Alaska, idet Lars Christensen, Sandefjord, hadde startet «Alaska Whaling Co.» og anlagt fast station paa Akutan ved Unimak Pass. Desuten benyttedes første aar tillike det flytende kokeri «Admiralen», som nu efter at være utrangert paa sydfeltene blev sendt den lange vei ut til Alaska. Selskapet hadde to hvalbaater bygget i Seattle. Begge de norske selskaper her var nemlig indregistrert under de Forenede Staters love, og deres baater maatte føre amerikansk flag.

«Alaska Whaling Co.» kom først i fangst ut i juni maaned, og ved landstationen fik man ikke køkt olje før 26de august. Fangsten utgjorde 310 hval, udelukkende finhval og knølhval,

hvorav der blev utkøbt 8 000 fat olje. Fangstresultatet var saaledes ogsaa for dette selskaps vedkommende en skuffelse.

Forholdene paa kysten av Alaska var dog sommeren 1912 noget ekstraordinære. Langs kysten hadde der i tidligere somie forekommet store masser av aate, hvori hvalen fraadset. Denne sommer kunde man derimot iagttå umaadelige masser av død aate over uhyre strækninger, som om et eller andet naturfænomen skulde ha ødelagt livsbetingelsene. De samme forhold hadde ogsaa gjort sig gjældende endnu længer nordover, saa folk som i aariækker hadde færdedes i disse egne erklærte forholdene for rent ekstraordinære. Hvalfangerne hadde med rette eller urette tilbøielighet til at se de netop omtalte fænomener i forbindelse med de vulkanske utbrud ved Kodiak og omegn.

Efter det første aars mislykkede fangstresultater kom begge selskaper i økonomiske vanskeligheter, og der blev en tid arbeidet for en sammenslutning av dem. Man hadde i saa tilfælde tænkt at fange fra Akutan med samtlige 5 hvalbaater og til forædlingen bruke baade den faste station ved Unimak Pass og kokeridampere «Admiralen», som man i tilfælde hadde sikret sig tilladelse til at bruke.

Der blev imidlertid intet av sammenslutningen. «United States Whaling Co.» tok fat paa en ny fangstsæsong, mens «Alaska Whaling Co.» under de forhaandenværende omstændigheter valgte at la sit materiel ligge uvirksomt.

For «United States Whaling Co.» var det om at gjøre at faa erfaring fra en hel og uavkortet sæsong. Man begyndte derfor allerede fangsten i april og holdt det gaaende til mot slutten av september, men fangstresultatet, 9 333 fat olje, var ikke tilstrækkelig til at dække utgiftene, hvorfor selskapets økonomi end yderligere blev forværret. Der var atter planer oppe om forandringer, idet der var tale om at flytte fangststationen enten vestover til Aleuterne eller sydover til California—Meksiko, hvor man begge steder ventet sig bedre resultater.

Intet av dette kom imidlertid til utførelse, hvorfor selskapet gjennem en preferancekapital styrket sin stilling og fortsatte sin fangstvirksomhet fra Port Armstrong.

Man hadde i det sidst forløpne fangstaar merket sig at fangsten mest foregik i maanedene juni, juli og august. I disse

3 maaneder hadde man nemlig faat 7 500 fat olje, mens man i den øvrige fangsttid kun hadde faat 1 800 fat. Det blev nu besluttet kun at anvende den bedste fangsttid, da man derved vilde faa utgiftene ned og muligens derved kunde skaffe en drivværdig fangstvirksomhet.

Angaaende resultatene av de senere aars fangst her henvises til den tabellariske fremstilling av fangstresultatene. Det har som det av disse vil sees, aldrig lykkedes at opnaa nogen større fangst, hvorfor selskapets drift tiltrods for stigning i prisen paa de forskjellige fangstprodukter, stadig har git anledning til bekymringer.

«Alaska Whaling Co.» blev solgt og overtat av et amerikansk selskap under navn av «North Pacific Sea Products Co.». Dette selskap drev i 1914 sin fangst fra stationen paa Akutan med 2 hvalbaater. Fangstresultatet var den 20de september 9 000 fat olje, og man tænkte da at fortsætte fangsten til hen mot slutten av oktober. Der var en betydelig hvalbestand, og utsigtene for selskapets fremtidige virksomhet betegnedes som gode.

Sæsongen 1915 blev ogsaa en god sæsong for dette selskap. Fangsten begyndte 10de mai og avsluttedes 8de oktober. En av de hjemkomne skyttere meddelte, at fangstbaaten «Kodiak» hadde faat 168 hval og «Unimak» 139 hval. Av denne fangst var utkøkt 12 500 fat olje. Hvalbestanden var omtrent udelukkende finhval og knølhval. Saaledes var av «Kodiak»s fangst 102 finhval og 66 knølhval.

Sæsongen vilde forøvrig git selskapet et større utbytte, hvis ikke de fra Norge utsendte fangstredskaper paa grund av krigen var blit forsinket, saa man derved tapte adskillig tid. Senere utover sommeren gik fangsten godt. Hvalbestanden var god, fangststationen i fuld orden og forholdene forøvrig var ogsaa gode.

«North Pacific Sea Products Co.» gik derfor sæsongen 1916 til utvidelse av sin virksomhet, idet man anskaffet en tredje fangstbaat «Tanginak». Hvalbaatenes besætninger var mest nordmænd, saaledes alle skyttere og førere. Fangstflaaten avgik fra Seattle 20de april.

I selskapets driftsberetning om denne sæsong gjennemgaaes indledningsvis hvalfangstens historie paa Pacifickysten i de se-

«United States Whaling Co.»
Fangst fra Port Armstrong, Alaska.

Aar	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Knøl- hval	Sei- hval	Sperma- cethval	Ret- hval	Antal hval	Fat olje	Sækker guano	Anmerkning
1912...	3	70	40	285	0	9	0	314	8 500	—	Fl. kokeri og fast station.
1913...	3	58	—	28	8	52	0	186	9 333	6 640	Fast station.
1914...	3	—	—	—	—	—	—	175	8 100	7 700	Do.
1915...	3	51	53	36	0	23	0	163	8 200	7 600	Do.
1916...	3	25	59	39	21	6	1	151	6 085	5 228	Do.
1917...	2	7	38	21	26	36	1	129	5 274	3 303	Do.
1918...	2	3	20	0	4	69	0	96	6 301	3 828	Do.
1919...	3	4	41	7	2	66	0	120	7 731	5 000	Do.

nere aar. Det oplyses saaledes at det held som i flere aar hadde fulgt hvalfangsten fra Britisk Columbia, hadde fristet nogen av de mest fremtrædende mænd i Kanada til at kaste sig ind i hvalfangst. Der blev en sammenslutning av selskapene, og man satte store kapitaler ind. De samme interessenter startet ogsaa et amerikansk fangstselskap, som drev fangst fra fast station i Grey's Harbour i staten Washington. Det kanadiske selskap var betragtet som saa solid, at engelske kapitalister anbragte store summer i dets obligationer. Der berettes videre om at dette mægtige selskap efter kort tids drift maatte indstille sine betalinger, likesom det mægtige «Tyee Whaling Co.» allerede i 1913 hadde maattet indstille sin fangst.

Lederne av «North Pacific Sea Products Co.» mente imidlertid at dette selskap laa godt an for fremtiden. Fangsten hadde i 1916 git et overskud paa vel \$ 100 000, og der var utdelt et pent utbytte.

Aarets fangst utgjorde 10 500 fat olje tiltrods for at den ene fangstbaat var blit heftet i 2 maaneder. Veirforholdene hadde ogsaa været slemme dette aar. Vaaren var sen og kald, og det almindelige hvaltræk var mindst 6 uker senere ute end vanlig. Hvalen var ogsaa magrere end man nogengang hadde set den her.

I slutten av forrige sæsong (1915) hadde man lagt merke til at der ved øens kyst til Stillehavet var adskillig forekomst av blaahval og spermacethval. Det lykkedes ogsaa at fange to av hvert slags, og man gik saa i denne sæsong over til at undersøke forholdene paa denne side av øen nøiere. Man hadde nemlig tidligere altid drevet fangsten i Behringshavet.

Hvalbaatene traf ogsaa stadig flokker av blaahval, men i den første maaned av sæsongen var veiret altfor urolig og hvalen altfor sky til at man kunde faa nogen fangst.

Saasnart veiret tillot det var dog fangstbaatene ute i Stillehavet, og det lykkedes i løpet av sæsongen herfra at bringe ind 14 spermacethval og 39 blaahval. Der blev ogsaa fanget en ret-hval, hvad der i dette farvand maa betegnes som en sjeldenhet. Blaahvalene var tildels svære dyr paa op til 95 fots længde, og spermacethvalene var store hanner som gav et godt utbytte av olje.

Ifølge meddelelser gjennem det norske konsulatvæsen paa Pacifickysten arbeidet i 1919 følgende selskaper paa Nordamerikas vestkyst:

1. «American Pacific Whaling Company» med 1 station.
2. «Consolidated Whaling Corporation Ltd.», som forøvrig kontrollerer flere av selskapene, har 3 stationer.
3. «North Pacific Sea Products Company» har 1 station.
4. «California Sea Products Company» har 1 station.
5. «United States Whaling Co.», som fremdeles disponeres fra Norge.

Selskapenes fangstfelt strækker sig fra det sydlige Californien til Behringsstrædet.

Man faar et begrep om virksomheten ved stationene, naar der, som det oplyses, arbeider følgende antal mand ved hvert av etablissementene:

Paa «Consolidated Whaling Corporation»s station Kyuquet arbeider 113 mand. Paa samme selskaps station i Rose Harbour arbeider 100 mand, og paa selskapets station Naden arbeider 86 mand.

Paa «American Pacific Whaling»s station arbeider 110 mand, og paa «North Pacific Sea Products Co.»s station paa Akutan arbeider 175 mand.

Angaaende disse selskapers fangstresultater hitsættes en del statistiske oplysninger meddelt av Dominion Bureau of Statistics.

Flere av stationene har under krigen levert masser av hvalkjøt til menneskeføde. Paa dette omraade synes amerikanerne i det hele tat at være kommet længere end vi, og der er blandt alle befolkningslag i Amerika en stigende interesse for at utnytte hvalkjøttet mere rationelt end nu er tilfældet.

I 1919 var fangsten for «North Pacific Whaling Co.» med 4 hvalbaater 419 hval, hvorav 29 spermacethval.

«American Pacific Whaling Co.» med station i Bay City, Grays Harbour, hadde med 3 hvalbaater 174 hval, hvorav 19 spermacethval.

«Consolidated Whaling Co.», med station paa vestkysten av Vancouver hadde en fangst av 432 hval, hvorav 35 spermacethval.

Den samlede oljemængde utkøkt av denne fangst utgjorde 35 000 fat. Herav var 5 000 fat spermacetolje.

Pacific Coast Shore Whaling Products.

— From Pacific Fisherman Yearbooks. —

Years and Districts	Stations no:	Whales no:	Oil		Tons Fertilizer:	Tons Meal:	Pounds Whale bone:
			Whale gallons	Sperm gallons			
1914							
Alaska	2	505	650 680	113 150	442	194	2 800
Britt. Columbia.	4	729	840 930	15 000	1 200	487	10 000
Washington	1	192	260 270	—	250	—	3 000
Total	7	1 426	1751 880	128 150	1 892	681	15 800
1915							
Alaska	2	530	679 732	17 875	630	130	120 717
Britt. Columbia.	2	300	290 000	2 000	300	155	31 000
Washington	1	334	318 000	5 000	380	100	15 000
Total	5	1 164	1287 732	34 875	1 310	385	166 717
1916							
Alaska	3	389	—	96 450	666	204	26 624
Britt. Columbia.	3	403	—	66 100	500	150	60 000
Washington	1	268	—	8 000	300	90	10 000
Total	7	1 060	—	170 550	1 466	444	96 624
1918							
Alaska	3	445	665 050	250 000	850	—	9230
Britt. Columbia.	3	500	600 000	105 000	1 000	500	—
Washington	1	189	229 500	43 000	—	—	—
California	1	3	3 000	—	—	—	—
Total	8	1 137	1497 550	398 000	1 850	500	9230

Meksiko.

Som tidligere fortalt i denne bok er der i ældre tider drevet en ikke ubetydelig hvalfangst ved kystene av Meksiko. Fangstens gjenstand var hovedsagelig den kaliforniske graahval, som paa sit træk nord og syd aarlig passerte denne kyst, og fangstmetoderne var forholdsvis primitive. Fangst efter hvaler tilhørende finhvalenes gruppe har derimot ikke fundet sted i nogen

nævneværdig utstrækning og der er ikke anvendt moderne redskaper efter norsk metode før like op i vor egen tid. Fangsten er hellerikke drevet paa denne maate undtagen av et eneste selskap og i en enkelt sæsong.

Da aktieselskapet «Capella», disponent P. Bogen, Sandefjord, kom tilbake fra sin tidligere i boken omtalte tur til Østafrika, fandt nemlig selskapets ledelse at denne fangst ikke kunde fortsettes, hvorfor firmaet P. Bogen med vanlig energi begyndte at se sig om efter et nyt fangstfelt for selskapet.

Kysten av Californien—Meksiko var da delvis allerede undersøkt av norske hvalfangere, som her mente at ha fundet et meget drivværdig hvalfelt.

A/S «Capella»s flytende kokeri, «Capella I» blev saa utrustet til at opta denne fangst, og høsten 1913 gik M. A. Ingebrigtsen med kokeriet og 3 fangstbaater ut til Stillehavskysten.

Kokeriet gik tilankers i Magdalena Bay, hvor selskapet fik sin basis for fangstoperationene.

Hr. Ingebrigtsens første rapport er datert 3dje december 1913. Han skriver da bl. a.: «Vi har nu begyndt fangsten og har holdt paa siden 28de november. I denne uke har vi faat vel 600 fat olje, og jeg er tilfreds med starten. Her ser meget lovende ut med hval, idet knølhvalen kommer langs kysten, ganske som tilfældet var ved Afrika. Veiret er godt; — dog kan nordvesten blaase temmelig frisk, saa den undertiden generer flænsarbeidet langs skibssiden. Fjorden er nemlig saa stor at der blir litt sjø. Av spækket tar vi alt, men preskjelene er utilstrækkelige til at kunne ta imot alle skrottene, hvorfor en del maa slæpes ut.»

I en ny rapport av 26de december heter det bl. a.: «Idag har vi 134 hval, som skulde gi 3 300 fat olje, naar alt er flænset og kokt. Vi har nu fanget akkurat en maaned, saa det ser lovende ut. Fra fangstens begyndelse til 12te december var her meget hval, som kom trækkende like under land, men saa indtraadte en periode med noget mindre tilgang paa hval. Det saa nærmest ut som strømmen hadde snud nordover og derved bragte hvalen til at stanse op i sit træk mot syd. Nu for to dage siden indtraadte en stor bedring heri. Strømmen vendte sydover, og med den kom atter hvalen i god træk. I de sidste dage har en mængde hval trukket sydover. Vi skulde jo nu efter alle erfaringer og utsagn ha godt og vel en og en halv maanedes sydtræk

igjen, — og fangsten kunde vistnok ha været lønnende fra midten av november, idet der allerede da gik en hel del knølhval sydover.

Her er under kysten bare knølhval. Blaahvalen trækker længere ute paa sjøen, saa den er mere usikker.»

I en rapport fra 13de februar heter det: «Sydtrækket varer ut januar maaned, med en nogenlunde jevn forekomst av hval dag for dag, saa fangsten er meget sikker. Det er stor, fet knølhval og en del California Greywhale som fanges. Den 4de februar hadde vi 320 hval, hvorav 10 var California Grey. Denne hvalart gir meget olje, op til 45 fat pr. dyr, men oljen er gulagtig av farve, saa vi holder den adskilt fra den øvrige fangst.

Det viser sig at vi ved Magdalena faar al den knølhval, som trækker langs det amerikanske kontinent nordenfor linjen, idet knølhvaltrækket mot slutten av januar ganske hørte op med sin passage sydover —, eller rettere: hele knølstammen hadde passert Magdalena Bay paa sit sydtræk. For øieblikket findes der vel derfor saa at si ikke en knølhval nordenfor Magdalena.»

Fangstekspeditionen blev imidlertid liggende for at vente paa knølhvalens nordtræk, som jo om en tid maatte ventes at indtræffe.

I en rapport fra Andr. Ingebrigtsen, skytter med fangstbaaten «Hidalgo», datert 27de april heter det bl. a.: «Siden 6te april har der næsten ikke været nordgaaende knølhval at se. Vor fangst har væsentlig bestaaet av blaahval, hvorav der i de sidste 14 dage har været en ganske god forekomst, enkelte dage endog særdeles god. Idag har vi 13 800 fat olje.

Sammenlignet med sydtrækket har knølhvalens nordtræk været ganske faatallig. Baade i februar og mars var bestanden nærmest sparsom, og i april ophørte trækket praktisk talt helt.»

Ekspeditionen forlot saa i mai maaned Magdalena Bay og søkte sydover til Gorgona paa kysten av Colombia, hvor selskapet hadde opnaadd at faa fangsttilladelse.

Her blev fangsten drevet fra juli til ind i september maaned. Hvalbestanden her var likeledes væsentlig knølhval, og den samlede fangst paa dette felt var 94 hval, hvorav 2 blaahval, 1 finhval, 89 knølhval og 2 seihval.

Herfra gik ekspeditionen med sin produktion hjem til Europa. Imidlertid var verdenskrigen brutt ut. «Capella I» blev sat i

fragtfart, og fangstforsøk paa denne kyststrækning er siden ikke gjenoptat av norske fangstselskaper.

Da den netop omhandlede ekspeditions detaljerte fangststatistik har sin særlige interesse, hitsættes den med angivelse av hver maanedes fangstresultater:

A/S «Capella» — Meksiko & Gorgona 1913—14.

Maaned	Blaa-hval	Fin-hval	Knøl-hval	Sei-hval	Graa-hval	Sum	Fat olje
November 1913	0	0	10	0	0	10	
December »	0	0	141	0	1	142	
Januar 1914	0	0	140	0	14	154	
Februar »	0	0	61	0	4	65	
Mars »	12	0	88	0	0	100	
April »	44	0	34	1	0	79	
Mai »	27	0	2	1	0	30	
Juni »	—	—	—	—	—	—	
Juli »	0	0	12	0	0	12	
August »	2	1	73	2	0	78	
September »	0	0	4	—	—	4	
Oktober »	—	—	—	—	—	—	
Sum	85	1	565	4	19	674	14 670

Hvalfangst ved Brasilien.

Paa kysten av Brasilien er der i lange aarrækker drevet hvalfangst. Den indfødte befolkning angrep hvalen fra smaa baater og med haandharpuner. Tranen blev kokt paa stranden i større aapne gryter og gik i handelen under navn av Bahiaolje. Det er imidlertid ikke her stedet til nærmere at omtale denne fangstvirksomhet, som altsaa i sine metoder helt tilhører den gamle hvalfangsts tid, skjønt den i adskillig utstrækning har fortsat sig helt op i vor egen tid.

Som ellers i denne bok vil vi indskrænke os til at se paa de faa forsøk som her er gjort med hvalfangst efter moderne principper for fangstvirksomheten.

Vore hvalfangere hadde paa sine reiser til og fra de sydlige fangstfelter lagt merke til at der aar om andet trak en ikke helt ubetydelig hvalbestand langs Sydamerikas østkyst. Det skulde ogsaa ligge nær at anta, at her stort set maatte forefindes de samme forhold som ved kystene av Afrika. Tidspunktene for hvalens træk paa begge disse lokaliteter faldt iethvert fald sammen.

I sommeren 1911 begyndte saa firmaet Duder & Bros., Bahia fangst her, idet man anskaffet hvalbaaten «Helena» og anla et fast stationsetablisement, rigtignok til en begyndelse utstyrt paa en meget primitiv og ufuldstændig maate.

Fangsten utgjorde 102 hval, mest knølhval, og der blev utvundet vel 4 000 fat olje. Man fik i det hele indtryk av et forholdsvis rikt felt, hvor hvalen var let at fange og ovenikjøpet særlig fet og værdifuld.

Herhjemme var man netop inde i den allerlivligste nystartningsperiode, da nye fangstselskaper grodde op som sop om høsten, og det var derfor intet underlig i at man kastet sig over Brasilien, om hvis fangstmuligheter og forhold for hvalfangst man hadde de bedste forhaabninger.

Forholdene var dog mangelfuldt undersøkt, og det var væsentlig paa grundlag av de erfaringer Duder & Bros. hadde gjort at de norske selskaper paa Brasilien kom istand.

I sæsongen 1912 finder vi følgende selskaper i fangst ved Brasilien:

1. Selskap tilhørende Duder & Bros., Bahia, med fast station og 2 hvalbaater.

2. Aktieselskapet «Urd» av Sandefjord, disponent Alb. Grøn. Dette selskap hadde tidligere helt siden 1893 drevet fangst ved Færøerne, men da fangsten her i de sidste aar hadde været paa sterk retur, blev selskapets fangst indstillet og materiellet dirigert til Brasilien, hvor man hadde opnaadd at faa fangsttilladelse. Der skulde fanges med 2 hvalbaater, og der blev indkjøpt et større seilfartøi, som omdannedes til flytende kokeri.

3. Interessentskapet «Vik», disponent Lars Christensen, Sandefjord, som nu stod som leder for en overmaade omfattende fangstvirksomhet. Selskapet skulde arbeide med 2 moderne hvalbaater, og seilskibet «Vik» blev indkjøpt og indredet som flytende kokeri.

Disse tre selskaper hadde sin arbeidsbasis i nærheten av Bahia. Længere nord, i nærheten av Pernambuco, arbeidet endelig «Cia de Pesca Norte do Brazil». Dette selskap var væsentlig bygget paa brasiliansk kapital. Det hadde bygget hvalbaaten «Dantes Bareto», og blev disponert av Trygve Rynning, Sandefjord.

Endelig utgik der vaaren 1912 indbydelse fra firmaet Didrichsen, Moy & Co., Kristiania, m. fl. til tegning av aktier i et fangstselskap, som foruten at drive hvalfangst — foreløbig med to fangstbaater og en eller to stationer paa land — ogsaa skulde drive fangst efter en sildlignende fettrik fisk, som i enorme mængder forekommer ved tropekystene, bl. a. ogsaa ved Brasilien. Ved denne kombination mente man nemlig at finde beskjeftigelse for sit materiel ogsaa utenfor hvalsæsongen. Dette sidste selskap kom dog ikke istand.

Alle hvalfangstselskaper ved denne kyst maatte føre brasiliansk flag paa sine fartøier, likesom disse registrertes i Brasilien.

Myndighetene var i det hele tat ikke synderlig imøtekomende. Paa forskjellig vis — særlig gjennem sit toldvæsen — forstod de at utnytte selskapene saaledes, at disse selv under en rikeligere fangst neppe vilde faat synderlig av utbyttet hjem til Norge.

Vore hvalfangere fandt imidlertid ikke nogen større trækende hvalbestand ved Braziliens kyst. Hvalen gik ofte langt fra land, og den var sky. Feltet blev dem en skuffelse, og aarets fangstresultater var ikke egnet til at friste nogen til gjentagelse av forsøket.

«Vik» fik 5 600 fat olje.

«Urd», som hadde gamle og svake hvalbaater, maatte nøie sig med 2 300 fat olje, og Pernambucoselskapet fik kun ca. 900 fat.

Duder & Bros. opgav sin fangst til henimot 3 000 fat.

Der var dog visse forhold tilstede som lot ane at sæsongen maaske var særlig uheldig.

Interessentskapet «Vik» opgav nu fangsten ved Brasilien og solgte sit kokeri til det av Chr. Castberg startede aktieselskap «Ækvator», som skulde drive fangst ved fransk Kongo. Hvalbaatene blev leiet bort til andre selskaper.

Aktieselskapet «Urd» fortsatte sin fangstvirksomhet ved

Bahia ogsaa sæsongen 1913. Fangsten blev dette aar 132 knølhval og 2 spermacethval, hvorav der ialt blev fremstillet 3 111 fat olje. Der var denne sommer adskillig mer hval paa feltet, men den befandt sig paa hurtig træk, saa den var vanskelig at jage. De smaa fangstbaater, som dette selskap raadet over, hadde vanskelig for at indhente den hurtig trækkende hval.

Sæsongen begyndte i begyndelsen av juli maaned, og fangstens gang kan læses av de forskjellige meldinger utover sommeren. Ved slutten av juli hadde man saaledes 800 fat olje, ved slutten av august 2 000 fat, ved slutten av september 2 850 fat, mens resten blev tat i oktober maaned. I anden halvdel av denne maaned blev saa fangsten avsluttet.

«Cia de Pesca Norte do Brazil» drev med en fangstbaat og flytende kokeri. Selskapet fik vel 3 000 fat olje. Hvalen var her roligere end længer syd paa kysten, og den var saaledes lettere at fange.

Duder & Bros.'s selskap hadde en fangst som blev opgit til ca. 4 000 fat.

Til sæsongen 1914 hadde «Urd» leiet en moderne fangstbaat til hjælp for sine to gamle baater. Fangstresultatet blev da 127 hval, mest knølhval, men hvalen var fetere, og nyttiggjørelsen særlig av kjøt og ben var blit adskillig forbedret, saa oljemængden dette aar gik op i 4 300 fat.

Hvalbestanden var omtrent paa høide med fjoraarets, men den trak langt av land og var vanskelig at fange. De gamle hvalbaater gjorde hellerikke dette aar fuld nytte for sig.

Duder & Bros. fik ogsaa dette aar en fangst av ca. 4 000 fat med 2 baater.

Selskapet ved Pernambuco drev denne sommer med to fangstbaater, og fangstresultatet var 5 100 fat olje. Selskapet lot denne sommer opføre fast fangststation.

«Urd» opgav efter sæsongen 1914 sin fangstvirksomhet, da det viste sig umulig at bringe noget nettoutbytte ut av bedriften. Dets flytende kokeri «Melete» blev sat i fragtfart, men forliste paa uttur til Amerika. Selskapets andre eiendele blev senere solgt og selskapet opløst.

De brazilianske selskaper har derimot fortsatt sin fangstvirksomhet ut gjennem aarene uten at der dog kan meddeles uttømmende opgaver over deres fangst.

Angaaende fangstforholdene ved Brasilien nu (1920) meddeler den norske konsul i Pernambuco følgende:

«Av hvalfangstselskaper har vi først «Compania de Pesca Norte do Brazil» med sæte i Recife. Fangstfeltet er like nordenfor Pernambuco med landstation i Cabedello. Selskapet fanger med én hvalbaat. Sæsongen varer fra begyndelsen av juli til midten av oktober.

Fangsten var i 1916 68 hval og 3 300 fat olje. I 1917 og 1918 var fangsten ca. 3 000 fat hvert aar, og i 1919 var den 29 hval, som gav 1 300 fat olje. Selskapet fremstiller ogsaa guano. Der benyttes norsk skytter og maskinist samt en dæksmand, — resten er indfødte.

Utenom dette driver Duder & Bros. fangst ved Bahia med 2 hvalbaater.»

*

Det hvaltræk som gaar langs kysten av Brasilien, viser sig saaledes at bestaa omtrent udelukkende av knølhval. Det er et aarvisst og konstant træk uten nogen større rigdom paa individer. Fangsten er derfor altfor utilstrækkelig til at kostbare ekspeditioner utrustet fra et langt borteliggende land kan bringe nogen nettofortjeneste ut av driften. Drevet i det smaa med faste stationer og indfødt billig arbeidskraft, med fuld nyttiggjørelse av raastoffet og med omsætning av produktene indenfor landet selv, ser det derimot ut som om bedriften skulde være levedygtig. Det samme var som det vil erindres, ogsaa tilfældet med hvalfangsten ved Chile.

Bottlenosefangsten.

kapitlet om hvalene er ogsaa omtalt denne tandhvals utbredelse og vandringer. Den har længe været kjendt, og leilighetsvis er den ogsaa blit fanget og nyttiggjort uten at der egentlig bestod nogen selvstændig fangst efter denne hval.

De faa eksemplarer som dengang blev fanget, blev paatruffet langs kystene av Færøerne, Island og flere andre steder.

Da derimot den egentlige bottlenosefangst tok sin begyndelse, søkte fangstmændene sit bytte der hvor dyret ifølge sin natur og levevis hører hjemme — nemlig paa det aapne hav.

De første fangster av bottlenose skal være foretat av sælfangstfartøiet «Jan Mayen» av Peterhead sommeren 1877. Da nemlig sælfangsten dette aar slog feil for skibet, prøvet man bottlenosen, og det lykkedes at fange 10 hval. Dermed var opmerksomheten vakt.

Dyret gav en værdifuld tran, og da det forekom i mængde i de havstrøk som sælfangerne bereiste paa sine turer til og fra sælfeltet, var det saa naturligt at man prøvet at opta ogsaa denne fangst. Flere skotske sælfangere begyndte straks at søke bottlenosen, og den blev i en aarrække utover fanget i stigende antal.

Fangsten blomstret hurtig op, hvad der i første række skyldtes den bekjendte hval- og sælfanger David Gray av Peterhead.

Allerede i 1882 begyndte ogsaa den norske sælfangerflaate at jage bottlenose, og kapt. Grønvold, fører av sælfangerskibet «Harald Haarfagre», opgives her at ha været første mand.

Norske sælfangstfartøier hjembragte dette aar en fangst av 12 bottlenose.

Det første fartøi som fra Norge utrustedes spesielt for denne fangst, var skonnerten «Eskimo» utsendt av Alf Monsen, Tønsberg. Dette skib utrustedes i 1882 for laksefiske og bottlenosefangst. Nogen bottlenosefangst blev det imidlertid ikke av før aaret efter, da «Eskimo» kom hjem med 33 stykker.

Efter dette kom der øieblikkelig liv i bedriften, og i 1884 deltok allerede 8 fartøier, samtidig som sælfangerne aarlig bragte økende mængder hjem av denne hvalart, idet de paa sine hjemturer fra sælfangstfeltet gjerne i en kort tid krydset om paa fangstfeltet for bottlenosen for saaledes at kunne komplettere sin fangst.

Det var ikke alle sælfangstfartøier som gjorde dette, men de som prøvet fangsten, fik gjerne et større eller mindre antal av denne hvalart.

Fangstens videre utvikling sees bedst av nedenstaende tabelariske oversigt. I denne oversigt er imidlertid ikke medtat de undertiden ret betydelige fangster som sælfangerne saaledes i en aarrække hjembragte. Opgave over dette har det ikke lykkedes at tilveiebringe. Opgavene omfatter saaledes kun det antal dyr som er hjembragt av de for denne fangstart spesielt utrustede fartøier, og selv her er opgavene noget forskjellige i de nu om dette forhold tilgjengelige kilder.

For de sidste aar, da denne fangst atter kun er drevet mer leilighetsvis og undertiden i sammenheng med anden fangstvirksomhet, har det idethele ikke lykkedes mig at kunne opstille nogen statistikk, som kan gjøre krav paa at være uttømmende og paalidelig.

Aar	Antal fartøier	Antal hval	Antat værdi kr.
1883	1	33	—
1884	8	212	—
1885	22	800	312 000
1886	28	1 465	389 000
1887	23	1 142	360 000
1888	26	1 033	350 000
1889	28	1 314	542 000

Aar	Antal fartøier	Antal hval	Antat værdi kr.
1890	39	1 944	700 000
1891	57	2 439	720 000
1892	61	2 367	560 000
1893	65	2 383	700 000
1894	63	2 767	700 000
1895	63	2 391	640 000
1896	61	2 864	750 000
1897	65	2 141	550 000
1898	53	ca. 2 100	560 000
1899	54	» 2 250	746 000
1900	56	2 150	670 000
1901	58	1 950	668 000
1902	57	1 750	650 000
1903	59	1 548	480 000
1904	55	1 246	350 000
1905	45	1 278	360 000
1906	42	1 161	300 000
1907	44	1 326	360 000
1908	40	1 277	330 000
1909	38	1 378	360 000
1910	40	1 164	320 000
1911	39	882	240 000

Regnes nu hertil hvad der i tidligere aar en hjembragt av sælfangere og desuten hvad der er hjemført av ishavsfangere fra Tromsø, som har drevet blandet fangst i Ishavet, vil antallet av fangede bottlenose i disse ca. 30 aar gaa op i en sum av over 50 000 hval. Den samlede bottlenosefangst av norske fartøier til nu gaar muligens op i nær 60 000 hval.

Den største del av bottlenoseflaaten bestod av mindre fartøier, — kuttere, galeaser og mindre skonnerter av 50—90 tons drægtighet. En mindre del av flaaten bestod dog av noget større skonnerter og andre fartøier med en drægtighet av over 100 tons. Kun rent undtagelsesvis er anvendt fartøier paa over 160 tons.

Fartøiene var kun rent undtagelsesvis bygget for dette specielle bruk. Det var mest ældre indkjøpte fartøier, som tidligere hadde været anvendt til fiske eller til almindelig koffardifart. De representerte derfor somoftest kun en mindre kapital, like- som utrustning og redskaper paa langt nær var saa kostbart som det der benyttedes i den almindelige hvalfangst.

Den største del av flaaen bestod næsten den hele tid av seilfartøier, skjønt der allerede fra begyndelsen blev gjort forsøk med dampfartøier. Man satte en liten hjelpemaskine i fartøiet og lot det forøvrig beholde sin rigning og anvende sine seil, naar leilighet dertil gaves. I de senere aar er der dog i adskillig utstrækning anvendt dampskibe i den forholdsvis meget beskedne fangstvirksomhet, som endnu drives.

Ser man paa fangstresultatene i de enkelte aar, viser det sig som almindelig regel, at fartøier utstyrt med maskinel drivkraft har hjembragt en endog langt betydeligere fangst end almindelige seilfartøier. Naar man ikke desto mindre beholdt den største del av flaaen som almindelige seilere, hadde dette sin grund i de sterkt økede driftsutgifter og den høiere anlægskapital, som dampfartøier kræver.

Saalænge der var bottlenose nok, fik ogsaa seilfartøiene som regel en pen fangst, men da bestanden av hval begyndte at avta, blev dampernes overlegenhet mer fremtrædende.

Da saa motorene kom, begyndte man at sætte motor i en hel del fangstfartøier tilhørende bottlenoseflaaen. Disse motorer var som regel forholdsvis svake og naadde ofte kun til at gi fartøiet en fart av 3—4 mil, men allikevel gjorde de sin nytte, og sammenligner man i en aarrække fangstresultatet for de enkelte fartøier, viser det sig, at de med motor utstyrte kuttere gjerne var lignende fartøier uten motor betydelig overlegne.

Motoren trængte da ogsaa noksaa godt igjennem, og de fleste dertil egnede fartøier av sydostkystens bottlenoseflaate blev i aarenes løp forsynt med det slags maskiner.

Paa selve fangstfartøiet er der placert smaa fangstkanoner, saa hvalen kan anskytes fra selve skibet. Men til utrustningen hører ogsaa et vist antal baater, som ved indtrædende fangst kan sættes paa vandet, og disse baater har ogsaa kanon, saa bottlenosen ogsaa om saa findes tjenlig kan anskytes fra en slik robaat.

Bottlenosen blir anskutt med harpun. Til harpunen er fæstet

en line, og naar dyret er truffet, sætter det øieblikkelig ut med linen. Som regel gaar denne hvalart omtrent lodret ned — ofte til store dyp. Ialfald løper den paa denne maate ut med 3—400 favne line, og der er nok av eksempler paa, at den har tat ut langt betydeligere længder.

Fremgangsmaaten under fangsten er forøvrig av dens starter, kaptein Gray, beskrevet saaledes:

«Fangsten drives omtrent paa samme maate som fangsten efter grønlandshval, nemlig med harpun som utskytes. Vore fangstmænd bruker dertil løp med staalkjerne, 30—36 tommer langt og med en diameter av $1\frac{1}{2}$ tomme for det skyts som brukes fra baat og $1\frac{3}{4}$ tomme for det som brukes fra fartøi. Som tætning for projektilet, her harpunen, omvikles dennes bakerste del, som bestaar av $1\frac{1}{2}$ tomme solid jern, med sjømandsgarn, saa den passer til løpet. Det krudt som brukes er meget grovkornet for at gi harpunen et jevnere løp.

Mandskapet er delt i tre vakter. Hver vakt besætter to baa-ter. Hvis en syvende baat er nødvendig, tages besætningen til denne av de folk man muligens har tilbake. Til hver baat hører seks mand: en harpuner, en ved roret og fire ved aarene. Saa snart man faar øie paa en hval, gaar vakten i baatene og sætter av. Faar en av dem fast, kaldes alle mand op og staar færdig til at bemande de andre baater hvis det blir nødvendig. Den baat som er nærmest den som har faat fast, ror hurtigst mulig op til denne og fæster sin line til dennes.

I almindelighet løper hvalen ut 3—400 favner, men man har eksempler paa at den har løpet ut 700 favner og mer, samt at den har været nede i 2 timer. De andre baater ror imidlertid forut for fangstbaaten for at passe paa hvalen, naar den kommer op for at aande. Naar den kommer op efter første dykning, blir den ialmindelighet liggende i indtil 10 minutter for at trække pusten. Den nærmeste baat støter da en haandharpun i den, — hvis han kan komme til fortrinsvis i hodet. Denne baats line hales da tott, indtil baaten er kommet nær nok til at lansene kan brukes, hvormed den saa dræpes.

Paa grund av den maate hvorpaa denne hval bevæger sig, kan den saalænge man fra baaten er istand til at holde dens hode oppe, ikke komme til at bruke halen, og trods dens voldsomme anstrengelse for at frigjøre sig, maa den snart bukke under.

Men ikke altid gaar fangsten saa let. Ofte har hvalen endnu saa megen styrke, at baaten ikke kan holde den tilbake, men maa fire linen for ikke selv at bli trukket ned, — og saaledes maa der fires og hales, indtil hvalen blir saa utmattet at den kan gives naadestøtet.

Om den oftere kan være let at dræpe, har man paa den anden side set eksempler paa, at den selv med 5 skudharpuner i livet har git fangstmændene arbeide i et par timer. Især er drægtige hunner seiglivede.

Hver baat har tre hvalliner av $2\frac{1}{2}$ tomme taug —, hver line paa 120 favner, hvilke ligger omhyggelig opskutte agterut, saaledes at omtrent 8 favner av tampen ligger fri, da det er til denne at kameratbaatens line knopes, naar som før nævnt en hval er anskutt. Tampen av den øverste line viser forover langs midten av baaten, gjennom et halvgatt i baugen, hvorpaa den fæstes til forløperen, som er paa ti favner og ligger opskutt i en balje forut. Denne er atter fæstet til en ring, som løper langs harpunen.

Saasnart man har faat fast i en hval, tar harpuneren tre eller fire tørn med linen om en pullert i baugen, hvorom han da firer den efterhvert som baaten tar vand og truer med at gaa under. Samtidig passer manden ved roret og den av roerne som har opsigst med linen, paa at denne ikke blir uklar. Skulde den tilfældigvis bli uklar, varskor roemanden straks. Harpuneren kaster da tørnene av samt derpaa linen ut av klydset, hvorpaa han lar denne løpe over baugen indtil den er klar.

Til baatens utrustning hører videre en haandharpun og to 6-fots lanser, hvorav skaftet kun er to fot.

Naar den dræpte hval er kommet langs siden, begynder flænsningen. En ende sættes med løpestik om halen, hvorpaa fire harpunerer gaar ned i en baat. Den ene skjærer et hul i hodet, hvorigjennem vises et taug, og ved hjelp av dampspillet hives nu hodet op, saaledes at hvalen blir hængende op og ned. Harpunererne skjærer nu hodet halvt av. Efter at ha skaaret et hul i spækket bak skulderen og vist en ende gjennom dette, skjæres hodet helt av og tages ombord. Naar hodet er kommet ombord, heises halen op, indtil den kommer i vandflaten, saaledes at hvalen kommer til at ligge horisontalt, og en talje fra stortoppen hukes i hullet bak skulderen. Harpunererne gjør derpaa et snit

langs kroppen indtil omtrent fire fot fra halen, hvor de gjør et tversnit og viser en ende gjennom et hul i spækket forenfor dette, hvori saa en talje fra fortoppen hukes. Der hives da med dampspillet i den agterste og med bradspillet i den forreste talje, mens harpunerene skjærer spækket fra kjøttet. Dels ved hvalens egen vegt, dels ved hjælp av harpunerenes flænsespader, hvormed overskjæres alle muskler, som binder spækket til kjøttet, løsnes dette efterhaanden.

Naar hele spækket er saaledes skilt fra kjøttet, tages det ombord og lægges paa dækket med skindsiden op. Halen og bakdelen skjæres ogsaa av og tages ombord, hvorimot man lar resten av dyret gaa tilbunds. Den ytterste tynde hud skrapes av, og spækket skjæres i firkantede stykker, som bringes under dæk. Hodet skrapes likeledes, og spækket skjæres fra. Videre uttages fettene av kjævebenene, som derpaa kastes overbord. Tilslut spyles dækket.

Den hele flænsning medtar med øvede folk kun ca. et kvarter.»

Denne beskrivelse stammer fra 1882 og viser hvorledes fangsten blev drevet fra de skotske sælfangstfartøier i de første fangstaar, da bottlenosen blev gjenstand for fangst.

Det fremgaar med klarhet at bedriften, hvad ogsaa vore egne fangstfolk fra den tid kan fortælle mange eksempler paa — ikke var nogen helt ut ufarlig bedrift.

Selve fangsten har hos os, særlig efterat bottlenosefangsten var blit til en større bedrift og utviklet sin egen teknik, selvsagt artet sig noget anderledes. Man utrustet specielle fartøier for denne fangst, og dermed forandredes selve fangsttekniken adskillig.

Den betydeligste fangst foregik i den senere tid fra selve fangstfartøiet. Naar man befinner sig paa feltet, holdes der fra skibet god utkik, og man søker hurtigst mulig at nærme sig det sted hvor en hval er iagttat. Bottlenosen er et nysgjerrig dyr, og den lar ofte fartøiet komme sig ganske nær. Undertiden viser den sig dog en smule sky, og man sætter da gjerne paa vandet en baat eller to for paa denne maate at komme dyret paa skudhold. Det hænder nemlig ofte at et dyr som er sky for selve fangstfartøiet, ingen frygt viser likeoverfor en robaat — og omvendt.

Ofte dræpes dyret straks av skuddet. Man bruker nu $2\frac{1}{4}$

toms kanoner fra skibet og $1\frac{3}{4}$ toms fra baatene. Er dyret ikke dræpt, sættes den saakaldte «dræperbaat» paa vandet. Man søker nu med lansen at gi dyret dødsstøtet.

De dræpte dyr «rundflænses», til hvilken proces der gjerne medgaar fra $\frac{1}{2}$ til en hel time eftersom veir og forhold er.

I ældre tid blev fangsten omtrent udelukkende drevet paa det tidligere beskrevne saakaldte «gamle» bottlenosefelt. Senere da konkurranzen blev større og bestanden mindre, søkte man paa forskjellig vis at øke fangstfartøienes effektivitet. Saaledes begyndte de tre Sandefjordskuttere «Glimt», «Elida» og «Jon» i 1903 med motor. Dette blev senere almindelig for de fleste dertil egnede fartøier, idet der blev benyttet 8—12 hestes parafinmotorer.

Likeledes begyndte enkelte bottlenosefangere at søke nye felter for sin fangstvirksomhet. Fra omkring 1902 søkte saaledes enkelte fartøier ind under Grønlands kyst efter bottlenosen. Feltet var stormende og taakefuldt, saa det kun var de største og bedst utrustede fartøier som med rimelighet kunde søke hit, men fangsten var god, og feltet øvet derfor en ganske betydelig tiltrækning.

Adskillige aar senere begyndte man at søke op under Spitsbergen. Her fandt man ogsaa et godt fangstfelt om end hvalen gjennemgaaende var noget smaaafaldende. Enkelte aar har en større del av fangstflaaten holdt til paa dette felt.

Ogsaa paa banken sydvest for Vestmandøerne ved Island har der været drevet bottlenosefangst. Her var hvalen gjennemgaaende mer storfaldende, men feltet er haardt og stormfuldt, likesom ogsaa sterk strøm vanskeliggjør arbeidet her.

Bestanden er fremdeles om end i adskillig forringet tal tilstede under sin vandretid over hele det nævnte strøk av de nordatlantiske egne, hvor den imidlertid nu kun søkes av forholdsvis faa fangstfartøier.

Bedriften har nemlig i en længere aarrække nu været sterkt paa retur. Fangsten har været ujevn og lunefuld, og oljeprisene har hat tilbøielighet til at holde sig lave. Vistnok bragte krigsprisene og fettnøden ogsaa noget mere liv i denne gren av fangstbedriften, men der er ikke kommet noget varig opsving. Bestanden er nemlig faatallig i forhold til hvad den engang var, og utgiftene til utrustning og hyrer har ogsaa i de senere aar steget

saa voldsomt, at der nu blir stigende risiko forbundet med at sende bottlenosefangere til fangstfeltene. Efter al sandsynlighed vil derfor denne bedrift vedblivende komme til at vise nedgang.

*

Vi gaar nu over til at følge denne bedrift gennem den række av aar, hvorfra der foreligger noget mer detaljerte og uttømmende beretninger.

Sommeren 1901 blev der av de paa kyststrækningen Kristiania til Porsgrund hjemmehørende bottlenosefangere hjembragt ialt 1345 bottlenose. Aaret efter var antallet fra det samme strøk 1212 bottlenose. Fra 1903 av har jeg for en aarrække utover samlet noget mer uttømmende oplysninger, og henviser til hystaaende tabel, idet det bedes bemærket at den ikke er helt uttømmende, idet der fra de nordligste landsdele hvert aar er fanget et mindre antal av denne hvalart, som ikke er medtat i denne fremstilling. Dog er den aldeles overveiende del av fangsten her medtat, og for bottlenosefangerne fra den sydøstlige del av landet er den helt komplet. Opgavene er samlet ved avslutningen av hvert aars fangst og beror paa opgaver fra de respektive rederier.

Betragter man den her meddelte statistik, vil det være iøjnefaldende, at fangsten til trods for optagelsen av nye felter og tiltrods for det forbedrede utstyr, gik jevnt og sikkert tilbake. Fartøienes antal minket betydelig, særlig fra sydostkysten, og naar fangstutbyttet pr. deltagende fartøi holdt sig saa godt oppe, ja endog til en viss grad viste stigning, kom dette av, at de daarligst utstyrte fartøier blev trukket ut av fangsten, som blev drevet videre av bedre og bedre utstyrte fartøier. Dette forøket imidlertid driftsutgiftene i saadan grad at fangsten litt efter litt blev ulønnsom.

Aalesundsfartøiene har holdt bedst ut. De hadde kortere vei til feltene, og driften faldt gjennomgaaende her noget billigere.

Til tabellen anmerkes videre, at der i nogen utstrækning i aarenes løp skedde overflytning av fartøier fra den ene by til den anden. Under rubrikken «hjemsted» finder man derfor i enkelte aar fartøier opførte fra en anden by end der hvor de det bestemte aar virkelig var hjemmehørende. Dette er imidlertid kun undtagelsesvis. Som regel var fartøiene hjemmehørende i den by hvorunder de findes i tabellen.

*

Allerede 1904 betegnedes som et usedvanlig daarlig fangst-aar. Særlig var resultatene daarlige for flaaen fra Tønsberg. Der var lave oljepriser, og flere fartøier seilte med tap. Et enkelt skib, «Fortuna» drev under Grønland og fik 84 bottlenose. Paa det vanlige felt var veiret i mai og første halvdel av juni sterkt hindrende for fangsten, idet storm og taake idelig avløste hinanden.

I 1905 søkte en hel del bottlenosefangere til feltet under Grønland, hvor tidligere spesielt «Hertha», kapt. Jørgensen, i flere aar med godt resultat hadde søkt denne hvalart. Hvalen var hei adskillig større og fetere end paa det saakaldte «gamle» felt, og fartøiene fik her en forholdsvis god fangst. Et par fartøier som søkte op under Spitsbergen, hadde derimot ikke det forventede utbytte av sin fangsttur.

I 1906 var forekomsten av bottlenose særlig tynd i Nordhavet. Aalesundsflaaen og de mindre fartøier fra sydostkysten fanget mest paa det «gamle» felt, mens de større fartøier mest søkte hen til Grønland, hvor fangsten fra vaaren av var god. Et enkelt fartøi fik saaledes i 12 dage 60 hval paa dette felt. Senere ut i sæsongen blev veiret stormfuldt og hindrende for fangsten. De gode oljepriser gjorde imidlertid at en lang række fartøier dette aar fik adskillig fortjeneste av turen.

1907 viste atter opgang i de deltagende fartøiers antal. Det var de gode priser som satte fart i utrustningen. Aaret maa betegnes som et godt aar for flaaen. Dog var fangsten ujevn, saa den nok ogsaa bragte tap til enkelte. De fleste fartøier drev paa det «gamle» felt, idet kun et faatal søkte opunder Grønland, hvor forholdene denne sæsong ikke var gunstige. Et fartøi drev med meget godt resultat fangst paa Spitsbergenfeltet.

Dette førte til at en hel række av fartøiene i 1908 søkte dit. Resultatet for disse var da ogsaa ganske godt, om end hvalen her var noksaa smaafaldende. Dette felt var sæsongen utover de øvrige felter ganske overlegent. En del større fartøier arbeidet under Grønland uten tilfredsstillende resultat.

I 1909, som idethele maa betegnes som et gjennomgaaende godt aar, var det atter feltet ved Spitsbergen som gav det bedste resultat. Der var fra vaaren av et udmerket fangstveir og ikke litet hval, mest hunhval, og noget smaafaldende. I sidste halvdel av mai blev imidlertid veiret mer ugunstig, saa de fartøier som

var tidligst ute, gjorde det bedst. Aaret var for fleres vedkommende særlig gunstig. Sandefjordsfartøiene hadde saaledes 52 hval pr. fartøi, hvad der er det høieste gjennemsnit som er naadd. Naar saaledes et seilskib som «Marianne» hadde en fangst av 82 hval, maa dette betegnes som glimrende. «Bos» kom hjem efter en to maaneders tur med 88 hval, og «Fortuna»s og «Cito»s fangster paa henholdsvis 94 og 93 hval, hører til sjeldenhetene. Paa den anden side var «Draupner»s fangst paa 9 hval nede ved lavmaalets grænse. Et par fartøier som fanget under Grønland var atter mindre heldige.

1910 betegnet en bestemt nedgang. De fleste fangstfartøier fra sydostkysten arbeidet under Spitsbergen, mens fartøiene fra Aalesund mer holdt sig paa det «gamle» felt. Fra Spitsbergen meldtes at hvalen dette aar stod længer mot nordvest end vanlig. Veiret var fra vaaren daarlig, men blev mot slutten av mai bedre. Der var litet is paa feltet, saa hvalbestanden likesom fik større vidder at bre sig over. Fangsten blev derfor noksaa ujevn. Der var gode oljepriser, og resultatet blev derfor ganske gunstig for flere fartøiers vedkommende.

1911 gav et magert resultat og førte til at en lang række fartøier trak sig ut av fangsten. Særlig blev Tønsberg mindre representert. I Sandefjord eiedes nu flerheten av fartøiene av to firmaer, idet grosserer Thor Dahl og skipsreder Haldor Virik nu disponerte de fleste fartøier herfra. Veiret var hele sommeren ugunstig, og hvalbestanden tynd og ujevn. — Gjennemsnittsfangsten var trods fartøienes gode utstyr mindre end næsten nogensinde, og der fulgte betydelige tap med bedriften. Det blev mer og mer tydelig at denne engang saa betydelige bedrift nu var dømt.

Fra nu av er denne bedrift hurtig nedadgaaende. I løpet av 2 à 3 aar blev fangstflaaten fra sydostkysten redusert til et par fartøier, som aar om andet søkte ut til en stadig nedadgaaende og fra aar til aar mere usikker fangst. I Aalesund holdt bedriften sig bedre, og under krigsaarenes høie oljepriser var der her endog en viss utvikling. Fangsten var dog ujevn og usikker, og tiltrods for at der endnu aarlig utrustedes et mindre antal fartøier for denne fangst, maa man nu opfatte denne engang saa blomstrende fangstbedrift for mer leilighetsvis og betydningsløs som helhet betraktet.

Forfatteren i gapet paa en finhval. Shetland 1912.

Fot. landinge Egil Endresen.

Opgave over bottlenosefangsten femaaret 1903—1907.

— Sydostkysten og Aalesund. —

Fartøiets navn	Tons	Mandskap	Hjemsted	Fangst 1903	Fangst 1904	Fangst 1905	Fangst 1906	Fangst 1907
Kutter «Bravo»	62	13	Kristiania ¹	19	12	22	25	9
Skonnert «Lyn»	126	19	Do.	40	32	25	forlist	—
Kutter «Elf»	50	12	Tønsberg	27	15	9	solgt	—
Skon. «Reykjavik»	51	12	Do.	24	18	26	30	15
Kutter «Patria»	57	13	Do.	23	18	7	ikke ute	28
— » — «Sverre»	58	13	Do.	16	19	ikke ute	26	33
» — «Balena»	60	12	Do.	22	14	11	7	—
Skon. «Copernikus»	60	13	Do.	26	15	11	ikke ute	12
Galeas »Saga»	60	13	Do.	19	11	6	13	22
Kutter «Gøta»	63	13	Do.	19	15	13	13	21
— » — «Flink»	63	13	Do.	22	16	15	ikke ute	27
— » — «Fram»	67	14	Do.	38	23	26	23	25
Skonnert «Margaret»	80	15	Do.	30	18	31	37	21
— » — «Marie»	84	14	Do.	27	9	ikke ute	—	—
» — «Vesta»	86	14	Do.	27	25	21	18	12
— » — «Eskimo»	99	15	Do.	30	22	31	25	25
D/s. «Bestante»	104	18	Do.	42	19	30	ikke ute	—
Skonnert «Flid»	108	17	Do.	40	30	29	30	35
» — «Tangen»	119	17	Do.	22	12	ikke ute	—	—
» — «Katrine»	127	17	Do.	37	28	ikke ute	—	—
Kutter «Hvalen»	46	12	Sandefjord	25	17	12	9	—
— » — «Elida»	54	13	Do.	21	19	24	13	21
» — «Glimt»	55	13	Do.	20	17	26	25	25
» — «Sultan»	58	13	Do.	10	23	23	11	26
» — «John»	59	13	Do.	18	25	21	13	23
— » — «Anna»	60	11	Do.	18	24	22	22	14
Skonnert «Haabet»	62	13	Do.	9	19	27	24	50
— » — «Gungner»	62	13	Do.	6	ikke ute	—	—	—
— » — «Draupner»	71	12	Do.	14	ikke ute	—	—	10
Kutter «Axel»	?	13	Do.	22	20	23	22	34
D/s. «Fortuna»	105	20	Do.	70	84	80	74	82
» — «Franklin»	91	18	Do.	38	39	69	38	56
Skonnert «Fremad»	106	15	Do.	42	32	20	23	28
D/s. «Cito»	123	20	Do.	69	54	74	52	73
Skonnert «Aries»	114	17	Do.	43	19	39	29	19
— » — «Heimdal»	118	15	Do.	31	9	ikke ute	—	—
— » — «Forsele»	138	19	Do.	33	21	ikke ute	—	—
Trspt.				1039	793	783	602	776

¹ 1934—1937 hjemme i Aalesund.

Fartøiets navn	Tons	Mand- skap	Hjemsted	Fangst 1903	Fangst 1904	Fangst 1905	Fangst 1906	Fangst 1907
			Trspt.	1039	793	783	602	776
Skonnert »Bos»	146	16	Sandefjord	23	solgt	—	—	—
» » »Penda»	162	16	Do.	29	15	ikke ute	—	—
» » »Trafik»	88	16	Larvik	26	9	ikke ute	—	—
» » »Marianne»	128	20	Do.	27	27	22	28	65
» » »Arken»	154	19	Do.	25	13	ikke ute	—	—
» » »Fayri»	92	15	Porsgrund	22	30	21	27	14
» » »Ishavet»	156	19	Do.	55	35	32	31	21
Galeas »Heim»	91	14	Aalesund	18	21	18	32	35
» » »Sylfide»	70	13	Do.	25	17	22	19	29
» » »Sella»	69	14	Do.	27	15	38	24	30
Skonnert »Skirner»	82	16	Do.	44	25	36	37	29
» » »Urania»	64	14	Do.	19	19	22	16	21
» » »Alpha»	79	14	Do.	35	33	60	42	34
» » »Delphin»	90	16	Do.	22	25	29	21	44
» » »Nevada»	63	13	Do.	25	33	34	44	30
Galeas »Leif Erikson»	55	14	Do.	10	10	22	25	12
Kut. »William Martin»	69	14	Do.	19	10	13	25	27
» » »Onyx»	63	14	Do.	33	30	12	21	34
» » »Bretania»	54	12	Do.	15	7	ikke ute	—	—
» » »Martha»	35	11	Do.	10	?	ikke ute	—	—
Sælf. »Hertha»	164	?	Sandefjord	53	55	40	64	44
» » »Belgica»	134	?	Do.	30	24	ikke ute	—	—
» » »Bjørn»	—	—	Do.	—	—	74	81	42
» » »Samson»	—	—	Arendal	—	—	—	14	32
» » »Niørð»	—	—	Do.	—	—	—	8	7
Sum:				1631	1246	1278	1161	1326
Antal fartøier:				59	55	45	42	44
Antal bottlenose pr. fartøi:				27,6	22,7	28,4	27,7	30,1

Opgave over bottlenosefangsten femaaret 1908—1912.

— Sydostkysten og Aalesund. —

Fartoiets navn	Tons	Mand- skap	Hjemsted	Fangst 1908	Fangst 1909	Fangst 1910	Fangst 1911	Fangst 1912
Skon. «Reykjavik» .	51	12	Tønsberg	40	20	38	6	—
Kutter «Sverre» . . .	58	13	Do.	25	34	17	26	22
— » «Göta»	63	13	Do.	21	hjemme	43	20	27
— » «Flink»	63	13	Do.	14	solgt	—	—	—
— » «Fram»	67	14	Do.	36	40	20	15	25
Skonnert «Margaret»	80	15	Do.	22	30	forlist	—	—
» «Vesta»	86	14	Do.	14	32	9	19	12
» «Eskimo»	99	15	Do.	41	32	23	25	2
— » «Flid»	108	17	Do.	34	57	29	38	46
Kutter «Patria»	57	13	Sandefjord	25	30	14	forlist	—
— » «Saga»	60	13	Do.	32	34	41	22	51
— » «Elida»	54	13	Do.	24	40	18	9	—
— » «Glimt»	55	13	Do.	36	48	16	22	—
— » «Sultan»	58	13	Do.	10	22	25	6	—
— » «Anna»	60	11	Do.	12	37	10	?	—
Skonnert «Haabet» . .	62	13	Do.	49	40	40	21	13
— » «Draupner» . . .	71	12	Do.	16	9	34	13	13
Kutter »Axel»	—	13	Do.	45	36	42	14	25
D/s. «Fortuna»	105	20	Do.	53	94	90	43	53
» «Franklin»	91	18	Do.	16	80	25	20	—
Skonnert »Fremad» . .	106	15	Do.	39	hjemme	8	19	—
D/s. «Cito»	123	20	Do.	78	93	57	42	47
Skonnert «Aries» . . .	114	17	Do.	44	hjemme	33	22	—
— » «Marianne» . . .	128	20	Do.	42	82	45	26	16
D/s. «Hertha»	164	—	Do.	44	hjemme	28	12	60
» «Bjørn»	—	—	Do.	25	27	24	—	—
» «Samson»	—	—	Trondhjem	?	15	—	—	—
» «Niørd»	—	—	Arendal	9	7	—	—	—
Skonnert «Fairy» . . .	—	—	Bergen	36	17	—	—	—
Galeas «Heim»	91	14	Aalesund	44	21	24	24	— ¹
— » «Sylfiden» . . .	70	14	Do.	29	31	31	33	—
— » «Sella»	69	14	Do.	34	2	14	19	—
Skonnert «Skirner» . .	82	17	Do.	31	32	23	19	—
Galeas «Leif Erikson»	54	14	Do.	23	21	19	20	—
Skonnert «Nevada» . .	63	14	Do.	40	21	37	32	—
Trspt.				1083	1084	877	587	412

¹ Fra Aalesund deltok i 1912 12 fartoier, hvis fangst hadde en værdi av 120000 kroner.

Fartøiets navn	Tons	Mand- skap	Hjemsted	Fangst 1908	Fangst 1909	Fangst 1910	Fangst 1911	Fangst 1912
			Trspt.	1083	1084	877	587	412
Skonnert «Urania» ..	64	14	Aalesund	38	26	16	21	—
Kut. «Bravo»	55	14	Do.	28	36	15	14	—
» «William Martin» ..	69	14	Do.	46	26	31	12	—
Skonnert «Alfa»	79	14	Do.	39	46	39	35	—
—»— «Delphin» ..	90	14	Do.	27	21	19	12	—
Kutter «Onyx»	63	14	Do.	16	23	20	32	—
D/s. «Hildur»	—	13	Do.	—	28	53	35	—
» «Bos»	—	—	Sandefjord	—	88	50	46	60
Skonnert «Marie» ..	—	—	Do.	—	—	20	18	20
—»— «Tangen» ..	—	—	Do.	—	—	24	15	25
D/s. «Bas»	—	—	Do.	—	—	—	13	—
» «Ørn»	—	—	Aalesund	—	—	—	42	—
Sum av bottlenose:				1277	1378	1164	882	—
Antal deltagende fartøier:				40	38	40	39	29
Antal hval pr. fartøi:				32	36,2	29,1	22,6	—

Hvalfangsten ved Finmarken
1885.

Selskapes navn	Station	Antal baater	Blaahval	Finhval	Seihval	Knollhval	Ialt	Anm.
Kristiania hvalf.selsk.	Bussesund	2	2	24	66	7	99	Utkøbt ialt:
Madvig, Kristiania	Jarfjord	1	—	18	16	3	37	20400 fat nr. 1
Stokke, Tønsberg	Do.	2	5	32	43	7	87	5400 fat nr. 2-4
Jarfjord, Do.	Do.	2	2	46	40	5	93	2200 sek. guano
C. Bruun, Do.	Do.	1	4	10	13	—	27	120 tons harder
Foyn, Do.	Mehavn & Sørvær	4	2	30	67	6	105	Værdi 1½ mill.
Skjærsmø, Do.	Vardø	2	2	27	60	9	98	kroner.
Dahl, Do.	Syltefjord	1	1	18	32	7	58	
Nordkap, Do.	Tufjord	2	1	12	35	14	62	
Finmarken, Do.	Sørvær	3	3	59	47	8	117	
Skjold & Værge, Sandefjord	Kobholm fjord	2	—	25	50	3	78	
Thekla, Do.	Vardø landsogn	1	—	18	44	3	65	
Bugten, Do.	Do.	1	1	5	—	—	6	Brændt i juni
Haabet, Do.	Vardø	2	—	20	48	8	76	
Larvik hvalf.selsk.	Vardø landsogn	2	2	30	64	2	98	
Skytten, Bergen	Syltefjord	1	1	34	41	6	82	
Kiberg, Trondhjem	Kiberg	2	—	21	58	3	82	
Duncan Gray, Tromsø	Tromsø	1	8	8	—	1	17	
	Sum:	31	34	437	724	92	1287	

Paa Murman var 3 russiske selskaper i fangst:

„Jeritiki»	2	baater:	10	blaa	23	fin	34	sei	2	knøl	=	69	hval.
«Ora»	2	— :	9	—	14	—	13	—	2	—	=	38	—
Goebels selskap	1	— :	7	—	1	—	3	—	2	—	=	2	—

Sum: 11.5 hval.

Hvalfangsten ved Finmarken
1886.

Selskaperens navn	Station	Antal baater	Blaahval	Finhval	Selhval	Knølhval	Ialt	Anm.
Kristiania hvalf.selsk.	Bussesund	2	3	43	1	7	54	Utkøbt ialt: 24000 fat olje 14000 sekker guano
Madvig, Kristiania	Jarfjord	2	4	22	—	7	33	
Jarfjord, Tønsberg	Do.	2	8	36	1	1	46	
Bruun, Do.	Do.	1	4	7	—	—	11	
Føyn, Do.	Mehavn & Sørvær	4	10	78	8	8	104	130 tons barder
Skjærnsnæs, Do.	Vardø	2	10	57	—	5	72	Verdi: 1,3 mill. kroner.
Dahl, Do.	Syltefjord	1	8	18	—	4	30	
Finmarken, Do.	Sørvær	2	3	43	40	13	99	
Vestfold, Do.	Tufjord	2	4	31	7	3	45	
Pasvig, Do.	Pasvik	2	16	54	—	5	75	
Skjold & Væge, Sandefjord .	Kobholm fjord	2	6	15	—	5	26	
Thekla, Do.	Vardø landsogn	1	3	22	1	—	26	
Bugten, Do.	Do.	1	3	24	—	3	30	
Haabet, Do.	Vardø	2	7	22	—	4	33	
Larvik hvalf.selsk.	Vardø landsogn	2	6	36	—	5	47	
O. B. Sørensen, Arendal	Baadsfjord	2	3	15	—	2	20	
Selliken, Bergen	Syltefjord	2	6	50	—	4	60	
Kiberg, Trondhjem	Kiberg	2	9	23	—	4	36	
Duncan Gray, Tromsø	Tromsø	1	1	13	3	8	25	
Sum:	Sum:	35	114	609	61	88	872	

Paa Murman var 2 russiske selskaper i fangst:

«Jeritiki»	2 baater:	25 blaa	26 fin	3 knøl	= 54 hval.
«Ora»	2 — ;	10 —	15 —	10 —	= 35 —
Sum: 89 hval					

Sum: 88 hval.

Hvalfangsten ved Finmarken

1888.

Selskaperens navn	Station	Antal baater	Blaahval	Finhval	Seihval	Knølhval	Ialt	Fat Olje
Kristiania hvalf.selsk.	Bussesund	2	3	12	3	5	23	1858
Jarfjord, Tønsberg	Jarfjord	2	2	22	5	4	33	990
Bruun, Do.	Do.	1	—	5	—	2	7	227
Svend Foyn, Do.	Mehavn & Bøle	4	7	55	35	4	101	2506
Skjærsmæs, Do.	Vardø	2	2	26	2	—	30	960
Dahl, Do.	Syltefjord	1	3	16	2	4	25	918
Finmarken, Do.	Sørvær	2	—	48	60	10	118	2700
Pasvig, Do.	Pasvik	2	12	27	3	2	44	1596
Evensen, Do.	Do.	1	4	9	2	1	16	500
Skjold & Værge, Sandefjord	Kobholmefjord	2	7	13	6	8	34	942
Thekla, Do.	Vardø landsogn	1	7	14	—	2	23	828
Bugten, Do.	Do.	1	3	15	2	3	23	570
Haabet, Do.	Vardø	1	4	4	1	3	12	1100
Larviks hvalf.selsk.	Vardø landsogn	2	6	27	8	2	43	1230
O. B. Sørensen, Arendal	Baadsfjord	2	1	2	—	—	3	102
Selliken, Bergen	Syltefjord	1	1	3	—	—	4	108
Madvig, Kristiania	Jarfjord	2	3	12	2	4	21	630
Nordkap, Tønsberg	Pasvik	2	3	36	13	15	67	1840
Anglo Norwegian	Tromsø	2	?	?	?	?	?	?
Sum:		33	68	346	144	69	627	19605

Hvalfangsten ved Finmarken.

1889.

Selskaperens navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knølhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano
Kristiania hvalf.selsk.	Bussesund	2	—	16	—	1	17	1012	1853
Madvigs selsk.	Jarfjord	2	3	20	—	—	23	761	—
Wiborgs »	Do.	1	1	3	—	—	4	100	—
Tønsberg hvalf.selsk.	Do.	2	1	26	3	1	31	998	—
Brunns selsk., Tønsberg	Do.	1	—	6	1	—	7	270	—
Svend Foyn, Do.	Mehavn & Bøle	4	?	?	?	?	91	2500	—
Dahls selsk., Do.	Syltefjord	1	?	?	?	?	16	527	—
Finmarken, Do.	Sørvær	2	?	?	?	?	84	2300	—
Pasvig, Do.	Pasvik	2	3	38	—	1	42	1350	—
Evensens selsk., Do.	Do.	1	—	10	—	—	10	230	—
Nordkap, Do.	Do.	2	1	28	11	1	41	1150	—
Skjold & Værge, Sandefjord	Kobholm fjord	2	—	14	2	—	16	370	—
Thekla, Do.	Vardo landsegn	1	—	12	—	—	12	284	—
Bugten, Do.	Do.	1	3	11	2	—	16	540	—
Haabet, Do.	Vardø	1	2	5	—	—	7	1050	2100
Larviks hvalf. selsk.	Vardo landsegn	2	?	?	?	?	20	600	—
O. B. Sørensen, Arendal	Baadsfjord	2	—	11	3	1	15	330	—
Duncan Gray	Tromsø	2	?	?	?	?	48	1200	—
Sum:		31	14	200	22	5	500	15572	4253

Samme aar fik et russisk selskap paa Murman med 2 baater 20 hval og 8500 fat.

Hvalfangsten ved Finmarken.
1890.

Selskap	Station	Antal baater	Blaahval	Finhval	Seihval	Knøhval	Ialt
Stokke hvalfselsk.	Pasvik	2	2	34	1	2	39
Tansberg interessk.	Jarfjord	2	1	31	4	1	37
C. Evensen	Do.	1	—	16	2	1	19
Kristiania hvalfselsk.	Bussesundet	2	—	30	9	2	41
Larviks interessentsk.	Do.	2	2	34	1	2	39
Haabet	Do.	1	—	8	2	—	10
Bugten	Do.	1	4	12	3	1	20
O. B. Sørensen	Baadsfjord	2	2	29	3	1	35
Carsten Bruun	Do.	1	1	14	3	1	19
Svend Foyn	Mehavn	2	9	24	4	—	37
Vestfold	Tufjord	2	—	38	29	1	68
Skjold & Væge	Ingø	2	—	39	35	—	74
Svend Foyn	Bøle	2	—	14	16	—	30
Finmarken	Sørøen	2	—	14	60	2	76
Thekla	Fraktfjorden	1	—	22	8	—	30
Anglo Norw. Comp.	Skaarøen	2	1	9	33	10	53
Sum:		27	22	368	213	24	627

Hvalfangsten ved Finmarken.
1896.

Selskaperens navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Selhval	Knøhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & kraftfor.
Tønsberg hvalfangerselsk.	Jarfjord	3	3	46	4	21	74	1765	—
Evensens selskap	Do.	1	—	20	3	7	30	607	—
Kristiania hvalfangerselsk.	Bussesund	2	1	41	10	25	77	2343	3850
Larviks hvalfangerselsk.	Do.	2	4	40	7	5	56	1406	—
Haabet	Do.	1	—	17	4	3	24	1103	2600
Neptun	Baadsfjord	2	1	52	13	24	90	1987	—
Stokke hvalfangerselsk.	Riisfjord	2	2	76	2	13	93	2388	—
Foyns selskap	Mehavn	3	6	67	7	8	88	3776	2272
Do.	Bøle	3	11	83	3	10	107	2006	—
Vestfold	Tufjord	2	5	59	2	18	84	2350	—
Skjold & Værge	Ingø	2	5	82	10	10	107	2380	—
Ingebrigtsens selskap	Do.	1	7	58	11	19	95	1068	—
Thekla	Sørøen	1	3	37	3	8	51	2273	2872
Finmarken	Do.	2	10	55	27	3	95	799	4910
Kraftforbrikken	Jarfjord	—	—	—	—	—	—	—	—
Sum:		27	58	733	106	174	1071	26251	16504

Et fangstselskap stationert i Tromsø amt fik desuten med 2 baater 127 hval.

Paa Finmarken blev dette aar skutt 2 spermacethval, de første som vides skutt her i den nyere tid. I mars og april meget hval i Østfinmarken, specielt ut for Vardø. I slutten av april forsvandt den herfra. I Vestfinmarken god forekomst hele sommeren. Foyns station i Bøle brændte i juli maaned.

Hvalfangsten ved Finmarken.
1897.

Selskaperens navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knøhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & kraftfor.
Tønsberg hvalfangerselsk.....	Jartfjord	2	9	17	29	4	59	1480	—
Kristiania Do.	Bussesund	2	13	19	39	4	75	1870	2694
Larviks Do.	Do.	2	21	22	22	1	66	1873	—
Haabet.....	Do.	1	10	13	11	—	34	1500	3000
Neptun	Baadsfjord	2	5	27	51	3	86	1840	—
Evensens hvalfangerselsk.....	Do.	1	2	18	18	—	38	804	—
Stokke hvalfangerselsk.	Riisfjord	2	2	30	53	1	86	1763	—
Foyns selskap	Mehavn	3	5	47	68	3	123	2568	2360
Vestfold.....	Tufjord	2	4	62	39	19	124	2722	—
Skjold & Værge	Ingø	2	7	44	46	7	104	2628	—
Ingebrigtsens selskap	Røftsø	1	13	38	23	10	84	2537	—
Thekla	Sørøen	1	3	35	22	3	63	1518	—
Finmarken	Do.	2	—	28	92	1	121	2334	3210
Kraftforfabrikken	Jartfjord	—	—	—	—	—	—	503	2385
	Sum:	23	94	400	513	56	1063	25940	13649

Hvalen væsentlig ut for Vestfinmarken. Paa Østfinmarken mindre god fangst til august. Da god blaahvals-
fangst her. Ingebrigtsen benyttet slæpebaat og tok flere hval under Bjørneøen.

Det kan forekomme underlig at der var saa meget blaahval paa feltet trods den store forekomst av sei-hval.
Men sei-hvalen stod mest paa Vestfinmarken og tidligere paa sommeren.

Hvalfangsten ved Finmarken.
1898.

Selskabenes navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knøhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & krafthor.
Kristiania hvalf.selsk.	Busnesund	2	4	22	34	3	63	1721	3408
Larviks Do.	Do.	2	2	27	28	1	58	1415	—
Haabet	Baadsfjord	1	—	16	17	—	33	61	84
Neptun	Do.	2	1	31	39	3	74	2262	—
Evensens selskab	Do.	1	—	15	21	1	37	756	—
Stokke	Risfjord	2	4	42	38	3	87	2100	—
Foyens selskab	Mehavn	3	1	62	67	3	133	2758	2250
Tønsberg hvalf.selsk.	Oxfjord	2	1	41	51	5	98	1657	—
Vestfold	Tufjord	2	—	39	59	8	106	2192	—
Skjold & Væge	Ingø	2	—	60	42	9	111	2771	—
Ingebrigtsen	Rølsø	1	11	45	11	16	83	2400	—
Thekla	Sørøen	1	—	29	32	1	62	1236	—
Finmarken	Do.	2	—	19	108	—	127	2210	3200
Kraftfabrikken	Ingø	—	—	—	—	—	—	107	465
Sum:		23	24	448	547	53	1072	23646	9407

Den hovedsakelige fangst foregik som oftest meget langt fra land utenfor strækningen Sørøen Nordkyn.

Hvalfangsten ved Finmarken.

1899.

Selskaperens navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knølhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & kraftfor.
Kristiania hvalf.selsk.	Bussesund	2	4	11	—	1	16	601	1492
Larviks Do.	Do.	2	5	13	2	2	22	648	—
Haabet.	Baadsfjord	1	1	15	—	4	20	534	927
Neptun.	Do.	2	9	14	2	4	29	896	—
Evensens selskap.	Do.	1	1	4	—	1	6	228	—
Stokke.	Riisfjord	2	3	30	4	—	37	1107	—
Foyens selskap.	Mehavn	3	1	42	9	1	53	1106	1570
Tonsberg hvalf.selsk.	Oxefjord	2	—	26	6	2	34	785	—
Vestfold.	Tufjord	2	4	21	20	9	54	1519	—
Skjold & Væge.	Ingø	2	3	30	17	10	60	1324	—
Ingebrigtsen.	Rolfsø	1	14	27	1	16	58	1824	—
Thekla.	Sørøen	1	2	12	9	2	25	702	—
Finmarken.	Do.	2	—	11	47	2	60	1062	1518
Kraftforfabrikken.	Ingø	—	—	—	—	—	—	644	6122
Sum:		23	47	256	117	54	474	12980	11659

Desuten i Tromsø amt 2 hvalbaater, som tilsammen fik 67 hval.

I Østfinmarken saaes næsten ikke hval hele vaaren og sommeren. Selv paa Vestfinmarken stod den meget langt fra land.

I sommermaanederne meget hval mellem Spitsbergen og Bjørnøen.

Hvalfangsten ved Finnmarken.

1900.

Selskabenes navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knøhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & krafftør
Kristiania hvalfangerselsk.	Bussesund	2	—	6	—	2	8	216	446
Haabet.....	Baadsfjord	1	1	8	—	1	10	574	1512
Neptun.....	Do.	2	1	20	1	4	26	737	—
Evensens hvalfangerselsk.	Do.	1	4	9	—	—	13	527	—
Stokke	Risfjord	2	—	20	2	3	25	716	—
Tanens	Mehavn	3	—	28	3	4	35	961	1200
Tønsberg	Oxefjord	2	—	17	1	2	20	440	—
Vestfold	Tufjord	2	—	24	4	3	31	924	—
Skjold & Væge	Ingø	2	3	33	5	4	45	1192	—
Ingebrigtsens selsk.....	Rølsø	1	1	40	—	28	69	1792	—
Larviks interessentsk.....	Sørøen	2	—	25	7	6	38	773	—
Thekla	Do.	1	2	19	1	6	28	847	—
Finnmarken.....	Do.	2	—	14	15	5	34	895	1098
Kraftforfabrikken	Ingø	—	—	—	—	—	—	628	4328
Sum:		23	12	263	39	68	382	11222	8584

Naar undtages knøhvalens vaartræk var der hele aaret ingen hval under land. Al fangst foregik langt tilhavs.
I juli—august meget hval mellem Spitsbergen og Franz Josefsland.

Hvalfangsten ved Finmarken.

1901.

Selskabenes navn	Station	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knølhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & krafthor
Haabet.....	Baadsfjord	1	1	22	3	15	41	1397	3462
Neptun	Do.	2	1	48	6	6	61	1384	—
Tanens hvalfangerselsk.....	Mehavn	3	—	45	2	11	58	1564	1570
Tønsberg interessentskap	Oxfjord	2	—	44	4	9	57	1574	—
Vestfold	Tufjord	2	1	16	—	5	22	487	—
Skjold & Værge	Ingø	2	1	31	—	17	49	1438	—
Ingebrigtsens selskap	Rolfse	1	1	30	—	24	55	1400	—
Alfa & Beta	Sørøen	2	1	36	2	13	52	1060	—
Hvalfangerselsk. Thekla ¹	Do.	1	—	5	—	5	10	172	—
Larviks interessentskap	Do.	2	1	35	2	6	44	1000	—
Finmarken	Do.	2	4	35	3	7	49	1633	2000
Tønsberg Kraftforfabrik.....	Ingø	—	—	—	—	—	—	617	4296
Sum:		20	11	347	22	118	498	13726	11328

¹ Thekla flyttet i april til Færøerne.

Forholdsvis god fangst i vaarmaanederne. Sommeren daarlig.

Hvalfangsten ved Finmarken.

1902.

Selskabet navn	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knølhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & kraftfor	Anm:
Hvalfangerselsk. Neptun	2	1	34	1	12	48	1553	—	
Hvalfangerselsk. Haabet	2	6	70	5	14	95	2865	3303	
Tanens hvalfangerselskap	3	1	75	3	24	103	3078	3110	
Tønsberg hvalfangerselskap	2	8	39	3	7	57	1930	—	
Hvalfangerselsk. Vestfold	2	3	37	2	11	53	1276	—	
Hvalf.selsk. Skjold & Væge	2	—	37	6	14	57	1605	—	
Ingebrigtzens hvalfangerselsk. . . .	1	37	22	—	39	98	3191	—	Slæpt fra Bjørneøen.
Hvalfangerselsk. Alfa & Beta. . . .	2	2	57	5	20	84	1915	—	
Larviks hvalfangerselskap	2	—	32	5	5	42	1142	—	
Hvalfangerselsk. Finmarken	2	—	54	3	9	66	2367	2370	
Kraftforfabrikken	—	—	—	—	—	—	1022	5778	Kun køkt skrøtten.
	20	58	457	33	155	703	21944	14751	

Hvalfangsten ved Finmarken.
1903.

Selskaperenes navn	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Seihval	Knølhval	Ialt	Fat olje	Sækker guano & kraftfor	Anm:
Hvalfangerselsk. Neptun	2	—	9	—	3	12	429	—	
Hvalfangerselsk. Haabet	1	—	7	4	4	15	447	913	
Tanens hvalfangerselskap	3	6	22	10	2	40	1060	425	
Tønsberg hvalfangerselskap ..	2	37	13	1	10	61	2545	—	Slæpebaat.
Skjold & Væge	2	3	19	8	3	33	985	—	
Ingebrigtsen, Tromsø	1	10	11	1	3	25	943	—	
Alfa & Beta	2	26	19	12	16	73	2199	—	Brukt slæpebaat.
Larviks hvalfangerselskap ...	2	2	27	11	5	45	1091	—	4 bottlenose.
Hvalfangerselsk. Finmarken ..	2	42	13	12	12	79	2500	—	Brukt slæpebaat.
Kraftforfabrikken	—	—	—	—	—	—	498	2817	Kun kokt skrotter.
Sum:	17	126	140	59	58	383	12697	4155	

Hvalfangsten ved Finmarken.

1904.

— Slutaaret. —

Selskaperens navn	Antal baater	Blaa- hval	Finhval	Sel- hval	Knøl- hval	Ialt	Fat olje	Anm:
Alfa & Beta	2	52	18	2	—	72	2867	Fangstfelt: Bjørneen — Slapebaat.
Finmarken	2	53	19	8	15	95	3634	" : Do. — Do.
Tønsberg interessentskap	2	31	27	3	9	70	2306	" : Do. — Do.
Larviks interessentskap	2	28	22	2	5	57	1946	" : Do. — Do.
Skjold & Væge	2	19	36	6	10	71	1854	" : Do. — Do.
Ingebrigtsen	1	50	20	—	—	70	2635	" : Do. — Do.
Ørnen, Sandefjord	2	114	33	—	4	151	5100	Spitsbergen — Flytende kokeri.
Falken, Sandefjord	1	24	22	—	—	46	1400	Do. — Do.
Neptun & Jupiter	2	2	19	3	—	24	618	Finmarkskysten omkring Ingo.
Tanens hvalfangerselskap	2	—	—	—	—	—	1100	Mest ved Bjørneen.
Sum:	18	373	216	24	43	656	23460	

Opgave for Glævers 2 fangstbaater, Tromsø, mangler i statistikken.

Oljen blev for alle selskapers vedkommende utkøbt ved de respektive stationer i Finmarken, «Ørnen» og «Falken» undtat. De brukte flytende kokerier.

Hvalfangstflaaten paa Finmarken 1888.

Selskap eller reder	Fartøiets navn	Tons	Hjemsted	Station	Anm.
<i>Østfinmarken:</i>					
Skjold & Værgen	»Skjold»	30	Tønsberg	Kobholm fjord	
	«Værgen»	27	Do.	Do.	
Pasvig	«Pasvig»	28	Do.	Pasvik	
	«Varanger»	31	Do.	Do.	
Jarvfjord	«Jarvfjord»	37	Do.	Jarvfjord	
	«Hvalen»	36	Do.	Do.	
Madvig	«Fridthjof»	—	Kristiania	Do.	Deltok ikke 1887
	«Ellida»	—	Do.	Do.	
Kiberg	«Kiberg»	—	Trondhjem	Kiberg	Under salg Del-
	«Nidaros»	—	Do.	Do.	tok ikke 1887.
Kristiania Hvalf.selsk. .	«Alfa»	30	Kristiania	Bussesund	
	«Beta»	28	Do.	Do.	
Thekla	«Thekla»	26	Sandefjord	Do.	
Haabet	«Haabet»	33	Do.	Do.	
Bugten	«Tanahorn»	36	Do.	Do.	
Larviks interessentskap for hvalfangst	«Fiskeren»	36	Larvik	Do.	
	«Nimrod»	31	Do.	Do.	
Evensen	«Emma»	—	Tønsberg	Vardø	
Skjærsmøns rederiselsk. }	«Ottar»	32	Do.	Do.	
	«Nora»	30	Do.	Do.	
Dahl	«Victoria»	32	Do.	Syltefjord	
Selliken	«Skytten»	31	Bergen	Do.	
O. B. Sørensen	«Neptun»	25	Arendal	Baadstfjord	
	«Jupiter»	30	Do.	Do.	
Carsten Bruun	«Immanuel»	37	Tønsberg	Do.	
Svend Foyn	«Arctic»	34	Do.	Mehavn	
	«Spes & Fides»	30	Do.	Do.	
<i>Vestfinmarken:</i>					
Vestfold	«Nordkap»	37	Do.	Tufjord	
	«Nordkyn»	28	Do.	Do.	
Svend Foyn	«Provedentia»	29	Do.	Bøle	
	«Gratia»	37	Do.	Do.	
Finmarken	«Martha»	20	Do.	Do.	
	«Finn»	32	Do.	Sørvær	
Duncan Gray	«Frey»	24	Do.	Do.	
	«Duncan Gray»	25	Tromsø	Arnøen	

Ialt 35 fartøier tilhørende 20 selskaper.

Dette betegner kulminationspunktet av hvalfangsten i Finmarken.

Tabellarisk oversigt over hvalfangsten i det nordlige Norge
1868—1904¹.

Aar:	Antal sel- skaper	Antal baater	Blaahval	Finhval	Seihval	Knøhval	Ialt	Anm.
1868.....	1	1	30	—	—	—	30	
1869.....	1	2	17	—	—	—	17	
1870.....	1	2	36	—	—	—	36	
1871.....	1	2	20	—	—	—	20	
1872.....	1	2	40	—	—	—	40	
1873.....	1	2	36	—	—	—	36	
1874.....	1	2	—	—	—	—	51	Sandsynlig udelukkende blaa-hval.
1875.....	1	2	—	—	—	—	39	Do.
1876.....	1	3	42	3	—	—	46	En anden kilde angir sum 36.
1877.....	2	4	28	8	—	—	36	
1878.....	2	4	76	40	—	—	116	
1879.....	2	4	90	40	—	—	130	
1880.....	2	4	113	50	—	—	163	
1881.....	6	11	221	52	—	9	283	1 hval — arten ukjendt
1882.....	7	15	101	250	—	—	351	
1883.....	16	27	—	—	—	—	561	Specifikation synes mangle.
1884.....	18	31	—	—	—	—	465	Do.
1885.....	18	33	34	437	724	92	1287	
1886.....	19	34	114	609	61	88	872	
1887.....	19	34	66	268	202	22	797	239 hval — arten ukjendt.
1888.....	19	32	68	346	144	69	627	
1889.....	17	29	14	188	22	5	500	271 hval — arten ukjendt.
1890.....	16	28	22	368	213	24	627	
1891.....	16	28	—	—	—	—	704	Specifikation mangler.
1892.....	15	27	—	—	—	—	1014	Do.
1893.....	15	27	—	—	—	—	1102	Do.
1894.....	15	28	—	—	—	—	959	Do.
1895.....	15	28	—	—	—	—	732	Do.
1896.....	15	27	58	733	106	174	1071	En anden opg. har 1212 hval.
1897.....	14	25	94	400	513	56	1063	
1898.....	14	25	24	448	547	53	1072	
1899.....	14	25	47	256	117	54	474	
1900.....	14	25	12	263	39	68	382	
1901.....	12	23	11	347	22	118	498	
1902.....	10	18	58	457	33	155	703	Mer end før fra Bjørno-havet.
1903.....	10	17	126	140	59	58	383	1 stor utstrækn. indslæpt fra Bjørneoen.
1904.....	9	15	235	161	24	39	459	Den væsentligste fangst fra Bjørneoen.

¹ Opgaverne i de forskjellige kilder fra denne tid er noget forskjellige.

fra aar til aar i det nordlige Norge.

Aar	Syltefj.		Bussesund						Jarfjord							
	Selliken	Bergs selsk.	«Tanahorn»	«Thekla»	Larviks hvalfangerselsk.	Christiania	«Haabet»	«Stokke» senere «Skjærsmæs»	Kiberg Kiberg	Kobholmfjord «Skjold & Væge»	Pasvik «Pasvig»	Tonsberg hvalf.selsk.	Madvig	Bruun	Vadsø Føyn	Sum av hvalbaater
1864....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1865....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1866....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1867....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1868....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1869....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1870....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
1871....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
1872....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
1873....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
1874....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
1875....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
1876....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
1877....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4
1878....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	4
1879....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	4
1880....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	4
1881....	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2	—	—	4	11
1882....	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	2	—	1	4	15
1883....	1	1	—	1	1	—	2	2	1	2	2	2	1	1	4	27
1884....	1	1	1	1	2	—	2	2	—	2	2	2	2	1	4	31
1885....	2	1	1	1	2	—	2	2	2	2	2	2	2	1	—	33
1886....	2	1	1	1	2	—	2	2	2	2	2	2	2	1	—	34
1887....	2	1	1	1	2	—	2	2	2	2	2	2	2	1	—	34
1888....	2	1	1	1	2	—	2	2	—	2	2	2	2	1	—	32
1889....	—	1	1	1	2	—	1	2	—	2	2	2	2	1	—	29
1890....	—	—	—	—	2	—	1	2	—	—	2	2	—	—	—	28
1891....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	2	2	—	—	—	28
1892....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	27
1893....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	27
1894....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	28
1895....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	28
1896....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	27
1897....	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	25
1998....	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
1999....	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
1900....	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
1901....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
1902....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
1903....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
1904....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15

Fangstjournal for S/S «Skytten», kapt. Ingebrigtsen,
Finmarken 1896.

Dato		Blaahval	Finhval	Seihval	Knøhval	Hvor skutt	Dato		Blaahval	Finhval	Seihval	Knøhval	Hvor skutt
Febr.	28	—	—	—	1	2 mil nv. av Ingø	Juni	25	—	1	—	—	Utfor Ingø
Mars	2	—	—	—	1	Utfor Ingø	—	26	—	1	—	—	Do.
—	3	—	—	—	1	Do.	—	27	—	1	—	—	Do.
—	4	—	—	—	1	Do.	—	29	—	2	—	—	Do.
—	6	—	—	—	1	Do.	—	30	—	1	—	—	Do.
—	7	—	—	—	1	Do.	Juli	4	—	1	—	1	5 mil utfor Nord-Fuglo
—	12	—	—	—	1	Do. ¹	—	7	—	1	2	—	Utfor Ingø
—	14	—	—	—	1	Utfor Hjelmsø	—	8	—	1	—	—	Do.
—	16	—	1	—	1	Utfor Ingø	—	10	—	3	—	—	Do.
—	17	—	—	—	1	Do.	—	11	—	1	—	—	6 mil n. for Ingø
—	20	—	—	—	1	Utfor Sørøen	—	13	—	2	—	—	Utenfor Ingø
—	21	—	1	—	—	1½ mil. n. av Hjelmsø	—	14	—	1	—	—	Do.
—	23	—	—	—	1	3 mil nv. av Ingø	—	15	—	1	—	—	Do.
—	24	—	—	—	1	1½ - utfor Sørøen	—	16	—	1	—	—	Do.
—	25	—	—	—	1	1¼ - —	—	17	—	1	—	—	Do.
—	30	—	2	—	—	Utfor Torsvaag	—	18	—	2	—	—	Do.
April	10	—	—	—	1	» Ingø	—	20	—	1	—	—	Do.
—	15	—	2	—	—	1½ mil utfor Baadsfjord	—	21	—	1	—	—	12 mil nv. av Ingø
—	22	—	2	—	—	Do.	—	22	—	1	—	—	Utfor Ingø
—	23 ²	—	2	—	—	Utfor Baadsfjord	Aug.	4	—	1	—	—	9 mil n.v. av Ingø
Mai	19	—	1	—	—	32 mil n. for Nordkyn	—	7	1	—	—	—	7 mil s.o. av Bjørneoen
Juni	1	—	1	—	—	6 mil n. for Ingø	—	12	2	—	—	—	14 - —»—
—	2	1	—	—	—	Utfor Ingø	—	18	—	—	1	—	Utfor Ingø
—	3	—	1	—	—	Do.	—	20	—	—	—	1	10 mil s. av Bjørneoen
—	9	—	1	—	—	Do.	—	24	—	3	—	—	Utfor Ingø
—	11	—	1	—	—	10 mil n. for Ingø	Sept.	1	—	1	1	—	Do.
—	12	—	1	—	—	12 —»—	—	2	—	—	2	1	Do.
—	13	—	1	—	—	12 —»—	—	3	—	—	1	—	Do.
—	15	—	1	—	—	Utfor Ingø	—	4	—	—	1	—	Do.
—	16	—	1	—	—	Do.	—	7	—	1	—	—	Do.
—	17	—	1	—	—	10 mil no. av Ingø	—	9	2	—	—	—	Do.
—	18	—	2	—	—	Utfor Ingø	—	10	—	—	1	—	Do.
—	19	—	1	—	—	Do.	—	11	—	—	1	—	Do.
—	20	—	2	—	—	Do.	—	14	1	—	1	—	Do.
—	23	—	1	—	—	Do.	—	18	—	1	—	—	Do.
—	24	—	1	—	—	Do.	NB. Journalen for offentliggjort av dr. Hjort.						

¹ Meget Knøhval saaes.² Senere saaes ikke hval paa længe, skjont der soktes langt tilhavs. I mai meget storm,

Fangstjournal for S/S «Skytten» kapt. Ingebrigtsen,
Finmarken 1898.

Dato		Blaahval	Finhval	Seihval	Knølhval	Hvor skutt	Dato		Blaahval	Finhval	Seihval	Knølhval	Hvor skutt
Febr.	12	—	—	—	1	Utfor Inge	Juni	18	—	2	—	—	Utfor Inge
—	15	—	—	—	2	Do.	—	24	2	—	—	—	Syd for Bjørneøen
—	16	—	—	—	1	Do.	—	25	2	—	—	—	Do.
—	21	—	—	—	1	Do.	—	28	1	—	—	—	Do.
—	24	—	—	—	1	Do.	—	29	—	—	—	2	Do.
—	25	—	—	—	1	3½ mil av Inge	Juli	2	1	1	—	—	Do.
—	28	—	—	—	1	Utfor Inge	—	4	1	—	—	—	Do.
Mars	2	—	—	—	1	Do.	—	5	2	—	—	—	Do.
—	4	—	—	—	1	Do.	—	6	1	—	—	—	Do.
—	9	—	—	—	1	Do.	—	12	—	—	1	—	Utfor Inge
—	10	—	—	—	1	Do.	—	14	—	—	1	—	Do.
—	11	—	—	—	1	Do.	—	15	—	2	—	—	Do.
—	12	—	—	—	1	Do.	—	16	—	1	—	—	Do.
—	24	—	2	—	—	6 m. n. for Hjelmsø	—	18	—	1	—	—	Do.
April	14	—	1	—	—	12 mil n. for Inge	—	20	—	—	1	—	Do.
—	20	—	1	—	—	4 mil n. for Sørøen	—	21	—	3	—	—	Do.
—	24	—	1	—	—	6 mil n.o. for Nordkyn	—	22	—	—	2	—	Utfor Sørøen
—	26	—	1	—	—	Utfor Inge	—	23	—	3	1	—	Do.
Mai	2	—	1	—	—	Utfor Malangen	—	26	—	1	—	—	Do.
—	12	—	1	—	—	Do.	—	28	1	—	—	—	5 mil s.s.o. av Bjørneøen
—	14	—	1	—	—	Do.	—	29	—	1	—	—	Utfor Bjørneøen
—	16	—	1	—	—	Do.	—	30	—	2	—	—	20 mil s. for Bjørneøen
—	27	—	1	—	—	Do.	Aug.	1	—	2	—	—	Utfor Inge
Juni	3	—	1	—	—	Utfor Inge	—	4	—	2	—	—	Do.
—	4	—	1	—	—	Do.	—	6	—	—	2	—	Utfor Sørøen
—	6	—	1	—	—	Do.	—	9	—	2	—	1	Utfor Inge
—	9	—	1	—	—	Do.	—	13	—	1	—	1	Do.
—	10	—	1	—	—	Do.	—	16	—	1	—	—	Do.
—	16	—	1	—	—	Do.	—	22	—	1	—	—	Do.
—	17	—	2	—	—	Do.	NB. Fra 24. juni til 1. august bruktes sløpebaat.						

Navneregister.

	Side		Side
Abrahamsen, Einar	213, 574	«Blacksodd Wh. Co.»	47
«Admiralen»	247, 319, 332	Blom, G. P.	102
«Alaska Wh. Co.»	575	Bogen, P. 196, 217, 256, 327, 353,	
«Albatros Co.»	392	360, 377, 382, 393, 471, 472, 491,	
«Alexandra»	47		494, 574
«Alfa & Beta»	249	«Bombay»	370
Ambra, fund av 62, 209, 533, 538, 555		Borchgrevink, Carsten	40
«American Pacific Wh. Co.» ..	580	Bruu, Johs.	481
Amlie, P.	168	Bruun, Carsten	118
Amlie, Thomas	168	Bruun, Lorentz	229, 480
Andersen, L.	141	Bryde, Ingv. 125, 142, 165, 166,	
Andersen, N.	375		254, 356, 410
Andersen, Ole	206	Bryde, Johan 248, 352, 382, 471,	
Andersen, konsul	382		484, 494
Andersen & Neumann	195, 377	Bryde, J. M.	118, 125
Andresen, A. A.	318, 560, 565	«Bryde & Dahls hvalf.selsk.»	356, 367
Andresen, Thøger	494	Buck, Leopold von	102
Andrew, Roy Chapman	53, 56	Bugge, Finn	382, 393
«Antarctic» A/S	510, 528	Bugge, N.	171, 377, 391, 491
Anvandter, Jorge	568	Bugge & Olsen	507, 511, 528
«Arranmore Wh. Co.»	47, 227	«Bugten» A/S	131
Asgeirsson	177	Bull, Gustav B.	61
Atwood	267	Bull, H. J.	311, 313
«Australia» A/S	528, 553	Bull, Johs.	177
*		Bull, Marcus	118, 144, 176, 177
		*	
Barder, av hval	130	«California Sea Products Co.» ..	580
«Bas» A/S	479	«Capella» A/S	56, 494, 529
Berg, Lauritz	125, 171	Castberg, Chr., jr. 165, 217, 219,	
Berg, Ragnv.	268		220, 329, 505
Berntsen, A.	125, 218	Castberg, Chr., sen.	125
Berntsen, Herman	339	Christensen, Chr. 245, 319, 329,	
Berntsen, Jens	339		331, 377, 382, 392, 559
Berntsen, Søren	339, 410		

	Side
Christensen, Chr., jr.	459
Christensen, Lars 392, 560, 561,	
575, 585	
«Christiania hvalfangerselskap»	125
Christophersen, generalkonsul	327
«Cia Arg. de Pesca»	314
«Cia de Pesca Norte do Brazil»	586
Clark, Howard	267
Clausen, Peder	100
Collett, R. 4, 9, 12, 17, 24, 26, 31,	
35, 37, 49, 116	
«Compania de Pesca de Balæna	
am Mossamedes»	476
«Condor» A/S	366
«Consolidated Wh. Corp.» Ltd.	580
«Corral» A/S	405, 562
Cuvier	44, 45

*

Dahl, Thor	356, 505, 599
Dahl, Thorvald	125, 171
Dalmann, E.,	308
Dannevig, T., & Co. 377, 393, 436,	
489, 528	
«Dansk hvalf. & fiskeri A/S» ..	203
Dass, Petter	101
Davidson, N.	268
Denton, Daniel	89
De-No-Fa	395, 408
Devilfish	53
«Dominion Wh. Co.»	489
Duder & Bros.	585
«Durban Wh. Co.»	492
Egeland, konsul .. 353, 483, 493,	
508	
Ellefsen, Anders	268
Ellefsen, Andreas 118, 128, 141,	
171, 344	
Ellefsen, Georg	166
Ellefsen, Hans .. 171, 175, 177,	
481	
Ellis, Thomas	86
«Emma» A/S	199
Esmark	113
Evensen, Conrad	117, 148, 199
Evensen, Eivind T.	568

*

	Side
Falkenberg	294
Fellmann	102
Ferguson, D.	324
Ferreira & Co., J. A.	476
Figenschou, gaardbr.	144
«Finmarken» A/S	118
«Fiskeren»	249
Foden, kapt.	132, 220
Fosheim, K.	414
Fostenæs, Olav	178, 480
Føyn, Svend 21, 108, 140, 168, 191,	
244, 311, 331	
Fredriksen, H.	391
«Fridtjof Nansen», fl. kokeri ..	327

*

Gervais	40
Gjæver, konsul	141
Graell, Mariano de la Pay	45
Granatharpunen	114
Grape, lensmand	144
Gray, David	309, 589, 593
«Grinrod Wh. Co.»	521
Grøn, Albert 48, 125, 131, 194,	
199, 228, 585	
Grønlandske kompani	78, 81
Grønvold, kapt.	589
Guanofabrik	128
Guldberg, Gustav A. 42, 116, 153, 154	
Gundersen, Konsul	351

*

«Haabet» A/S	252
Hansen, Lauritz	118
Hanssen, O.	457
«Harald Haarfagre» A/S	508
«Harpunen» A/S	46, 176
Harpunkanonen	77
«Haugesunds hvalf.selsk.»	391, 480
«Hekla» A/S	178
«Hektor» A/S .. 377, 387, 391, 400	
Henriksen, H.	219, 220, 410
Henriksen, K. Ludv. .. 286, 385, 483	
Herlofsen, Carl F.	48, 176, 219
Hermetisk nedlægning	129
Hjort, Johan	124, 151

	Side		Side
Hoff, I. O.	148	Klæboe, H. B.	110, 112
Holder, dr.	45	Knudsen, K. F.	455
Hvalbaater	126	Kobro, Isak	173
«Hvalen» A/S	377, 387	Korsholm, kapt.	559
Hvalfangerforeningen	393	«Kosmos» A/S	392
Hvalfangernes assuranceforen.	381	Kristian IV.	73, 81
Hvalfredning	124	Krogh-Hansen, H.	436
Hvalkjøt som menneskeføde	202	Kruse, Gabriel	73
Hvalloven av 1896	146	Kvalitetsbestemmelse for hval- olje	434
Hvalloven av 1903	161		*
Hvallov, Sydhavet	330	«Laboremus» A/S	377, 386
Hvallov, fransk Kongo	497	La Cepede	41
Hvallov, portugisiske kolonier	498	Lange, Alex. 142, 165, 220, 245, 286, 320, 436, 457, 463	
Hvalstrid 120, 133, 142, 150, 180, 221		Larsen, A.	493
Hudson, Henry,	72	Larsen, C. A. 142, 165, 310, 313, 314, 322, 410	
Hytten, Oscar	339, 382, 393	Larsen, Lauritz	142, 165, 410
	*	Larsen, Mons	168
Ingebrigtsen, Andr.	266, 583	«Larviks interessentsk. f. hvalf.»	125
Ingebrigtsen, M. A. 34, 56, 141, 147, 162, 165, 244, 256, 266, 472, 582		Lea, Einar	35
Irvin & Johnson	493	Lindemann, Moritz	88
Isaachsen, C. F.	118	Lindøe, Erich	172, 382, 391, 480
Iversen, L.	165, 482	Lund, Erling	220, 279
	*	Lønninger ved hvalf.	137, 460
Jacobsen, Fridthjof	410		*
Jehsen, Wilh.	562	Madvigs hvalf.selsk.	125
Johannessen, Ole	382	Manigault, dr.	45
Johannessen, S.	286	Markussen, hvalf.bestyrer	256
Juel, Niels	137, 142	Matter, Richard	88
Julsrud, O. A.	346	Mehavnøptøierne	158
Jørgensen, kapt.	598	Michelsen, Peder 198, 205, 353, 380, 471	
	*	«Mimosa»ekspeditionen	529
Kaas, Finn	383	Monsen, Alf	590
Kallevig, A.	564	Monsen, Chr.	382, 528, 553
«Kastor» A/S	491	Mortensen, grosserer	201
«Kerguelen» A/S	472, 491	Müller, F.	42
Keyserling, grev	277	Mørch, I. A.	365
«Kiberg» A/S	125	Møystad, Per	176, 220, 382
Kingdon	438		*
Kittelsen, Aug.	278		
Klaveness, A. F.	141*		
Klein	44		
Klutschak, Heinrich W.	309		

	Side		Side
«Neptun»	141	Racovitza, Emil G.	476
«New Whaling Co.»	389	Rasch, prof.	123
Nielsen, Chr., & Co. 125, 217, 359, 377, 382, 393, 480, 505		Ratke, prof.	102
Nielsen-Alonso, N. T.	479	Rasmussen, Johan	455, 457, 463
Nilsen, A.	392	«Rethval» A/S	391
Nilsen-Tenvik, O.	140, 192	Ross-ekspeditionen	312
«Nor» A/S	329, 377, 387		*
«Norddeble» A/S	31, 195	Salvesen, Chr. & Co. 177, 201, 359, 371, 377, 387, 519	
Nordgaard, O.,	97	Sandberg, Hakon	49
«Nordhavet» A/S	59	Sandefjords hvalf.selsk.	37, 327
«Norge» A/S	377	Sars, G. O.	4, 27, 120, 142
Nordenskjöld, Otto	313	Schlesinger, C.	493
«Normanna» A/S	391, 392	Schnitler	101
«Norrøna» A/S	218	Scoresby	44, 75
«Norsk hvalfangst» A/S	294	Selliken hvalf. selsk.	126
«North Pacific Sea Products Co.»	577	«Shetlands hvalf.selsk.»	218
	*	Siegwarth, Fridthj.	530, 547
«Ocean» A/S	37, 359	«Skaarø hvalf.selsk.»	141
«Odd» A/S	377, 386	«Skjold & Værg» A/S	142
Oddland, Jakob	172, 286	Smith	43
Olafsen, kapt.	350	Smith, William	308
«Olma Wh. Co.»	47, 220	«Sociedad Ballenera Magallanes» 318, 377	
Olsen, Fredrik	278	«Sociedad Ballenera Corral» ..	568
Olsen, Ørjan	488, 489	«Sociedad Ballenera y Pescadora in Valdivia»	560
Ottar	96	«South African Wh. Co.»	353
Oljepriser 131, 371, 392, 407, 419, 427, 435, 443, 455, 462		«South Atlantic» A/S	480
Osmundsen Rich,	529	«South Georgia Co.»	61, 359
	*	«South Pacific Wh. Co.»	529
«Pacific» A/S	561	Southwell, Thomas,	83
«Pacific Wh. Co.»	571	«Spermacet» A/S	480, 520
«Pacific Wh. Co. of Count G. Keyserling & Co.»	277	«Spitsbergen» A/S	249
«Pasvig hvalf.selsk.»	125, 141	«Spitsbergen Hval»	16
Paul, dr.	178	Starbuck	43
Provianteringsdepartementet ..	285	«St. Abbs Wh. Co.»	521
Præmeringssystemet	82	Stixrud, Johan	172
Prydz, Olav	383	«Stokke hvalf.selsk.	166
	*	Stokke interess.skap for hvalf. 118	
Quillimane» A/S	494	Storm Bull & Co.	351, 472
	*	«Sturmvogel»	507
		«Suderø» A/S	23, 196
		Sverre, S. Th.	274
		Swensen, direktør	176

	Side
«Sydhavet» A/S	353, 360, 377
Sæmundsen, Bjarne	180
Sørensen, Bernt	339
Sørensen, O. B.	132, 141, 150
Sørensen, G.	118
Sørensen, Søren	339
Sørle, Thoralf	410

*

Takstkommisjonen	158
«Talkna» A/S	171
«Tanahorn» A/S	131
«The African Whales»	483
«The Anglo-Norwegian fishing Co. ltd.»	141
«The Blacksodd Wh. Co.»	229
«The Cabot Wh. Co.»	268
«The Consolidated Wh. & Fish. Co.»	508
«The Eastern Wh. Co.»	493
«The Fremantle Wh. Co.»	544
«The Mossel Bay Wh. Co.»	481
«The Mozambique Wh. Co.»	484
«The New Premier Wh. Co.» ..	508
«The New Zealand Wh. Co.» ..	505, 528
«The Norwegian Canadian Wh. Co.»	274
«The Oriental Wh. Co.»	280
«The Premier Wh. Co.»	493
Thesen, generalkonsul	350, 355
«The Shepston Wh. Co.»	508
«The South Georgia Co.» ..	37, 359
«The Southern Wh. & Sealing Co.»	409, 507
«The Whalemen Shipping list»	95
«Thule» A/S	391, 392
«Tulla»	392
«Tvee Company»	573

	Side
«Tønsberg hvalfangeri» ..	339, 357
«Tønsberg hvalfangerselsk.»	117, 148

*

Union Wh. & fish. Co.»	483
«United States Wh. Co.»	574
«Urd» A/S	194, 209, 585

*

Van Beneden, P. J.	40, 45
«Vera fettraffineri»	408
«Verdande» A/S	199
«Vestfolds Hvalfangerselskap»	118
«Vestfold» A/S	457
«Victor» A/S	46, 171
«Victoria» A/S	189
«Vik» A/S	585
«Viking» A/S	256, 472
Virik, Haldor	213, 377, 391, 496, 599
Von Ahnen, Preben	101

*

Weddell	307, 308
Wegger, O.	213, 332, 338
«Western Australia Wh. Co.»	505, 529
Wrangell, H. M.	178, 382, 393, 508

*

Zorgdrager	43
------------------	----

*

«Ækvator» A/S	505
---------------------	-----

*

Øhre, Jørgen,	286, 402
«Ørn»	370
«Ørnen» A/S	245, 377, 387
«Østkysten» A/S	494

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

3 9088 00265469 7

nhkell SH381.R59

Av hvalfangstens historie /